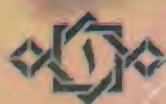

زنجیره‌ی
هزری
هاوچه‌ری
نیسلامی

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

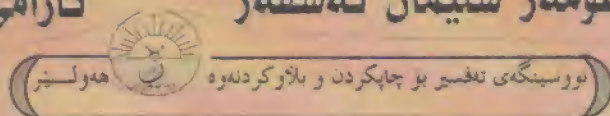

بیروباوه‌ری له‌به‌ر دۆشنایی
- قورئان و سوننه‌تدا

بیروباوه‌ری یوون به‌خوا

ودرگیرانی
ئارامی گه‌لانی

نووسینی
د. عومهر سلیمان ئەشقه‌ر

بۆدابه‌زاندنى جۆرمها كۆتیب: سهردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

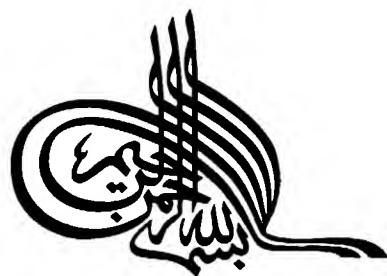
پەرەي دانلود كۆتایه‌ی مۆتلف مه‌راجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربی ، فارسی)

بيرو باوه ربوون به خوا

زنجیره‌ی:

بیروباوه‌پ له‌به‌ر رۆشنایی قورپان و سوننه‌تدا

ناوی کتیب:

بیروباوه‌پ یون به خوا

نوسینی:

دکتۆر عومەر سلیمان ئەشقر

وه‌رگێڕانی:

ئارامی گه‌لالی

ئەرکی چاپ:

پڕۆژە‌ی وه‌رگێڕان

پیتچنین:

نووسینگە‌ی تەفسیر بۆ کۆمپیوتەر

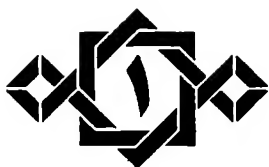
چاپی یه‌که‌م ١٤٢٠ ک ٢٠٠٠ ز

چاپی عەرەبی هه‌فته‌م / ١٤١١ ک ١٩٩١ ز

چاپکردنی : چاپخانه‌ی په‌روه‌رده

تیراژ : ١٠٠٠

ژماره‌ی سپاردن : ٣٠٥ سالی ١٩٩٩

بیروباوهر پله بهر پۆشنایی

قورئان و سوننه تدا

بیروباوهر پوهون به خوا

نووسینی

دکتور عومهر سلیمان نه شقهر

وهر گیرانی

ئارامی گه لالی

پیشه کی وەرگیران

بیروباوه پى ئیسلامی بناغی ئاینی ئیسلامی پیروژه ، تبا به میتر بی موسلمانیتی به ره مدارتو به ره می به پیتر پیتری فره و انتر ده بی.

بیروباوه پى ئیسلامی بو که گه و ره برین و ره چه رخانی بیوتنه ی خسته میژی مرقایه تی، مرقایه تی له نشیوی داپوخان و ویرانی زرگار کرد، رهوشی سته مئامیزی تارومار کرد، دهستی رهشی زوردارانی بری، کویله و چه وساوانی ره ها کرد، بالی به زه یی و دادگری به سه ر جیهاندا راهیلا سه ر جه م گه ل و توپی خه لکی له به ر سییه ره فیتنک و نارامه کی هه سایه وه، ناگری خراپه کاری و کوشت و پیو تالان و پیو و به ره له دایی و بیئا بویی کوژایه وه، روحی مرقپه روه یی و ریژی مرقف ژایه وه.

گه شان وه ی گولتی چاکه کاری و خوشی و دادو ریژو هیتنی و خوشگوزه رانی و نازادی و سه ر به سستی به هوی بیروباوه پى ئیسلامیه وه دیته دی، به لام ته قینه وه ی بورکانی ویرانی و خراپه کاری و ناخوشی و سته م و بیهوده یی و نیگه رانی و تالگه ردی و ژیر ده سته یی و کویلا یه تیش به هوی بیروباوه پى ئیسلامیه وه به ریاده بی، چونکه هه مو یان له سه ر چاوه ی هه واه وه و سست و ئاوه زی به رژه وه ندی ناسی و هزری کاریگه ر به ده و روبه ریکی دیاریکراو دینه کایه وه.

بیروباوه پى نه گه ر ئیسلامی نه بی ویرانه و ویرانی ده نیته وه نه گه رچی بانگه شه ی بنیات نان و چاکسازیش بکات. میژو له م ویرانکاریانه سیخناخ بوه که هه ر چاره ی بیروباوه پى قریپۆک په یدابوه و مرقایه تی کردۆته قوریانی، نه دی بیروباوه په سه فسه طیه کی نه سرائیه کان نه بو که به ر له ئیسلام و تاکو ئیستاش کیشه یانه ناخو (مه سیح) خواجه یان مرقف! هه زاران هه زار مرقفی کرده قوریانی و سه دان شه پو کوشتاری دیرخایه نی نایه وه؟!، نه دی بیروباوه پى نه ستیره ناسی گه نده لی فیرعه ونه کان نه بو که هه زاران هه زار رهش و روت و هه ژاری کرده کویله و به بیگاری گاشه به رده زله کانی نه هراماتی پی ده گواسته وه؟!، نه دی بیروباوه پى شوفینیزی نه وروپا نه بو که دوجهنگی گه و ره ی جیهانی به رپاکرد و به ملیقۆنان مرقفیان کرد به قوریانی؟!، نه دی هه ر بیروباوه په شه یتانیه کان نیه که وای کرده هه موو رۆژی بۆمبای نه تۆمی و هایدرو جینی و نیوترونی بۆ ویرانکردنی مرقایه تی و زهوی و به ره م بی ؟!

چاک سازانه وه ی رهوشی مرقایه تی، ره وینه وه ی ترسی ویرانی، گه رانه وه ی خوشی و نارامی، به رپاکردنه وه ی دادگری له سه رتاسه ری جیهاندا؛ به هوی بزافیکه وه ده بی که له سه ر بیروباوه پى پاک و بیگه رد دامه زرا بی و له قورئان و سوننه ت هه لئنجرا بی، نه گه ر نا هه ر ویرانی له ناو ویرانی به ریاده بی و مرقایه تی ویرانتر ده بی.

بیروباوه پی نیسلامی کاریگریکی قول و گه وده ی له خو گرتوه، کاریگریکی نه وتو که نه گه مرؤف هه رچه ندی تاوانکارو دلپهق و بیبه زه یی و ویرانکاریش بی، سه ره به ری کیانی نه م مرؤفه ده گوریت، گورانیك هه مو لایه نه کانی بگریته وه، چونکه بیروباوه پی نیسلامی چاره سه ره نامؤزه کانی بۆ رهگ و ریشالی مرؤفه، هزرو ناوه زو ده رونی ریکده خاته وه و ته پ و تۆزی شه یتان و هه وه ست و خو په رستی له سه ره ده رونی لاده دات و پاکی ده کاته وه، نه مجار ریشوینیکی راستالی بۆ راده نوین و پپی ده لی فه ره مو نه مه ش ژیا نی خو شبه خت و بیوین و نمونه یی.

هه ره نو سه ریکی موسلمان له هه ره ده رگایه که وه چوبیته نیتو نه م بیروباوه په وه یان له هه ره گۆشه نیگایه که وه تیی روانیبی و خزمه تیکی پپشکه ش کردبی و متمانه ی به سه ره چاوه ی بیگرده و دور له خورافات و شتی بیهوده کردبی هه لبه ت کاریکی گه وده ی نه نجام داوه و خزمه ته که ی به شیکه له م رزگاریونه سه رتاسه رییه که مرؤفایه تی ده میکه بۆ عه و داله . دیاره نه م زنجیره ییه که دکتور عومهر سلیمان الأشقر نویسیویه تی و ناوی ناوه ((العقیده فی ضوء الکتاب والسنة)) به شداریون و خزمه تیکی گه وده ی نه م مه یدانه یه، که متمانه ی کردۆته سه ره سه ره چاوه و ژنده ره ره سه نه کانی بیروباوه په بیروباوه په پوکه ل و لاپی و ناته واوه کانی ل داوه شانده و پاک و پوخته که ی راگه یانده، که هه لبه ت نه مه خالی هه ره سه ره که له رانواندن بیروباوه پی نیسلامیدا، نوسلویکی ساده و ریک و پیک و زانستیانه ی به کاره یتناوه به تاییه تی له په رتوکه کانی دوا ییدا، ناوه رۆکی په رتوکه که ش پتر نایه ت و فه رموده و ده قی زانا به رزه کانی هیتناوه ته وه له به رتیشکی نه م ده قانه وه بیروباوه په که ی پۆش کردۆته وه، نه م زنجیره ییه که بلا بۆوه موسلمانان به گه رمی پیشوا زیان لیکردو که ل زاناو نوسه ریش له نوسراوه کانیاندا نامازه یان بۆ کردوه تا موسلمانان به هره ی لۆ ره گرن، له ناو موسلمانانی کوردیش سه ره ده که ی چه ندین تۆره چاپی لۆ ده رده کرایه وه، که نه مه ش به لگه یه بۆ چاکی و سودی نه م زنجیره ییه، به م پپودانگه پیمان وایه وه رگیزانی نه م زنجیره ییه گه لیک پپویست بو بۆ رابونی نیسلامی له کوردستان، تا که ل کوردیش له بیروباوه په سازگاره که ی خو ی حالی بیت و لاپی نه بی، له به ر گرنگی و له به ر چاکی و به هره ی نه م زنجیره ییه، پشت به خوا بپارمان دا وه ری گیزینه سه ره زمانی کوردی، له وه رگیزانه که دا هه ولمان داوه ناستیکی زمانه وانی باشی پپیده ی و ئیشکالات بۆ خوین سه ره به جی نه هیتلین، وا به ره مه که کان له به ردیدی خوین سه ره و نه وان ده توانن وه رگیزانه که هه لسه نگینن، له خوا داواکارین له کاره که ماندا سه ره که و تووین و توانیبمان خزمه تیک به م رابونه پپۆزه ی کوردستان بکه یین، خوا پاداشتی به ره راوی خو ی به نیه و نیوه ش بیه خشن.

ژیاوای گه لالی و ناراهمی گه لالی

مه به ست له م زنجیره یه

زنجیره ی هزری هاوچه رخی نیسلامی

۱. دهوله مه ندکردنی کتبخانه ی کوردی به گرنه گرتین وکاره گه رترین دهقی نه و کتبخانه ی که مه شخه لی سه ررنی هزری هاوچه رخی نیسلامن.
 ۲. ناشناکردنی خوینه رو لاوی موسولمانی کورده به دهقی نه و کتبخانه ی که سه رچاوه ن بو روشنبیری نیسلامی و سازینه ری بیداری و رابوونی نیسلامی پیروزن.
 ۳. شاره زاکردنی راسته وخوی لاوی کورد به م سه رچاوانه، نازادکردنیانه له گشت کۆت و به ندو بوچوونی ته سکی حزبا به تیو تاکره وی و ره وتگه رای.
 ۴. بناغه به ک بی بو بنیادنانی که سایه تیه کی نیسلامی به هیز بو هر تاکیکی موسولمانی کورد تا توانای نه انجامدانی نه و گۆرانکاریانه ی هه بی که خودای پهروه ردگار پنی سپاردوه.
- ده گه ل ریزو ته قدیرمان بو بیروپای نووسه رانی نه م زنجیره یه، مه رجیش نیه نیمه پابه ندی هه موو بیروبوچوونه کانیا ن بین.
- با ده ستووریشمان له وه رگرتن فه رمایشته که ی خودای پهروه ردگار بیت.
- ﴿الَّذِينَ يَسْتَمْعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ. أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا
- الالباب﴾ (زمر - ۱۸)

نووسینگه ی ته فسیر

رِیخۆشه کی

" إن الحمد لله نحمده نستعينه ونستغفره ونستهديه ونتوب إليه
ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله
فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله
وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله . "

خوینەری خوښه ویست!

ئەو پەرتوکهی لە بەر دەرست دایە بیروباوەڕی ئیسلامی روڤن دەکاتەو و لە
بارە ی بابەتەکانی دەدوێ. لە خودا دەخوازم نوسەر و بلاوکار و خوینەران ی پێ
بەهرە مەند بکات، بیکاتە کردەو و یەك پاك لە پیناوی ئەودا بیت، بیکاتە
پاشەکەوتی روژی ژیا نەوهم.

ئەم پەرتوکه هەر لە ناو هە کەیرا دیارە دەریارە ی بیروباوەڕی ئیسلامیە و لە
هەردو ژێدەری قورئان و سوننەتی پیغەمبەر ﷺ سەرچاوە ی گرتووە. ئەو دو
ژێدەری کە نەو ی یە کەمی ئەم نەتەو یە بیروباوەڕیان لی وەرگرتبو.

پێم وانیه کە س گومانی لەو هە یی کە بیروباوەڕی ئەم پیاو ه
هە لگە وتوانە، وەکو ئاوی دەریایەکی ئارام هیندە زو لال و، وەکو شاخی نە لە خشا و
هیندە سە قام و، وەکو رێسمانی سفت هیندە پتە و نە بو یی.

خودا بە سایە ی ئەو بیروباوەڕمە ندانە وە رێپەوی میژوی مرقایە تی گوپی،
کە واتە بوچی ئەگەر بیروباوەڕمان لە و کانیاو ه سازگارە ئاودیر بکە ی کە پیاو چاکە
پیشووە کانیان لێ یە وە تیراو و پاراو بون سەرزە نشت بکری یی؟!.

زۆر کە سو کۆمە ل هە ن لە وتە و تارو نوسینە کانیان بانگە شە ی گە پانە وە بو
قورئان و سوننەت دە کە ن، کە چی لە بواری بیانوبیری و بە لگە خوازیداو لە بواری
کاری پکردن و رێ ی پێ بە دیکردن دا سە رپێچی تیدا دە کە ن.

هە یانە راو بوچونی کە سان بە پیش دە قە قورئانی و فەرمودە ییە کان دە خە ن،
هە یانە لە ئاکار رە فتاردا بە رێنمایی دیکە ی نائیسلامی دە گو زە رێتن.. لە بەر ئەو ه

له پېشه کې ئه م کتېبه دا پشيم دريژ کړدو ته وه گوتومه بوار نيه و هر ده بئ رو بکې نه ئو دو ژنده ره که قورښان و سوننه ته ته واوه کانن و له وانه وه بيروباوه پو شه ريعه ت وهرگرين. هه روه ها گومانه کاني هه ندئ له و که سو کومه لانه شم خستو ته رو که له گال سوننه تدا نه يارن.

پېشه کېه که جگه له م بابه ته چه ندين تويزينه وه ي دیکه شي له ئاميز گرتوه، وه کو پېنا سيني بيروباوه پو رو نکرده وه ي شوين پايه ي له شه ريعه ت و بړوا د، حوکمې ئه وانه شم ده رخستوه که لالوتی له هه مو يا له بڼه پره تيکي ئه م بيروباوه پر ده که ن. هه روه ها ره وشي گومانه کاني ئه و کومه لانه شم رو ن کړدو ته وه که خه لکانيان ته نها به ئه نجامداني گوناها ن کافر کړدوه.

ديسان هر له و پېشه کېه دا له يادم نه کړدوه تيشک بڅمه سر نه و ريوشوينه ئيمانیه قورښانيه ي که ئيسلام داير شتوه و، چو ن چو نيش له گال ريوشوينی فلسه ي- که لامناسيدا ته کولويه که هه زارو يه که مرگه ساتي جهرگرې به سر ئه م نه ته وه يه دا هيتاوه.

خوازيارم له به ده رخستنی جياوازي نيوان ئه و دو ريوشوينه دا هه لئم نه کړدې و کامگار بويم، چ له بابه ت کانگا و ژنده ره کانيانه وه بئ يان له بابه ت ريگي به لگه خوازي بئ يان له بابه ت ري و په پره وه بئ و يا خود له بابه ت پئ به خشينه وه بئ هه ترم.

له و ناوه داو له ميانه ي ئه و رو نکاریانه دا ناوازه يي ريوشوينی قورښان و تاييه تمه ندييه کاني وه ک مانگي چواره دره خشانه.

له به شي "بېوا بون به خود" ئه و به لگانه ي تيدا ده دوزيه وه که بونی خودا ده سه لمينن و گومانی بيروبايان ده پوچينته وه، هه روه ها به پرېرچي ئه وانه شي تيدا ده دري ته وه که ده لئين بونه ور به (ريگه وت) هاتوته دي يان پييان وايه (سروشت) نه فراندويتی. پاشان هاتوينه سر ئه و دو ريگه يه ي خودامان پئ ده ناسيئن. بؤ هه موشيان، ده قی قورښان و فرمودانمان هيتاوه ته وه. جيباسه کاني ئه م بابه ته کړوک و ناوه روکي ئه م په رتوکه يه.

دياره ئه م بابه ته چه نده جي بایه خو گرنگه، دياره هر نه وه شه هه ردی فره ري بونی ئه م نه ته وه يه، بويه به په سه ندو پيويستم زانی باسی ئه و بڼه پره تانه ش بکه م که له به ر رو شناتياندا واتای ئه و ده قانه ئاشکرا ده بئ که ناو و سيفه ته کاني خودامان پئ ده ناسيئن، هه روه ها باسی ئه و بنچينه گرنگانه ش بکه م

که ئه و کیشه یه روشن ده کاته وه و بهرپه رچی لاری بوانی ری ئیمانی قورپانی ده داته وه .

له کوتاییه که شدا چه مک و چۆنیه تی هاتنه دی یه کخوا ناسیم خستۆته رو که دروشمه که ی (لا اله الا الله) یه ، ههروه ها واتاو مه رچ وه له وه شینه ره وه هاودژه کانیشم رون کردۆته وه .

پاشان هه ندیکیشم له بابته میژوی بیروباوه پری په رستراویتی باس کردوه و کړچ و پوچاتی دیده وه وری په ره سه ندنی بیروباوه پ (نظرية تطور العقيدة) م رون کردۆته وه .

بۆ که لاله بونی ئه م په پرتوکه پشتم به چه ندان په پرتوک و نوسراوی کۆن و تازه به ستوه و به پیتی ئه و ناو نیشانه ش سودم لییان وه رگرتوه که له سه ر به رگی ئه م په پرتوکه نوسراوه ، له پاشبه ندیشدا هه ندیکیانم نوسیوه .

ره نگه خه لکانیک هه بن به م په پرتوکه م شادمان و خوشنود بن ، کومه لیکیش هه بن نیگه ران و تورپه و توراو ، به لام خودا ده زانی که ئه و دیرانه م نوسیوه ته نها خوشنودی ئه وم له بهر نیاز گرتوه . وه نه بئ مه به ستم پاکانه بئ و هه رچی تییدا نوسرابئ دروستو بئ هه له بئ ، چونکه زۆر جارن پینوس هه ته ره ده کات و ، بیر له نگه ری ده شکئ و په رته وازه ده بئ و ، هه ز دۆش داده مینئ . هه رگیز نیه بئ هه له و په له و بئ خه وش بئ ، مه گه ر په یامبه ری ئازیزمان ﷺ . جا ئه گه ر مام و نه مردم ئه و هه رچی هه له یه و له گه ل فهرموده کانی خوا و پیغه مبه ره ﷺ ناسازه لیی په شیمانم و به یارمه تی خودا هه رکه پیی بزانه راستی ده که مه وه ، خو ئه گه ر مردیشم و نه کرا راستی بکه مه وه ، و ته که ی شافیعی پیشه و - بهرمیهری خوا بئ - ده هینمه وه و ده لیم : " هه ر فهرموده یه ک ره و بئ راپه وی منه ، هه رکه بینیتان و ته یه کی من پیچه وانه و دژی فهرموده ی پیغه مبه ره ﷺ ، بیگرن و به دیواری داده ن " .

جگه له م په پرتوکه - به یارمه تی خو - له ژیر هه مان ناو نیشان و به هه مان پیودانگ به رگی دیکه ش ده رباره ی بنه په ته کانی بیرو باوه پ ده ره ده چی .

له خوا ده خوازم کارم راست بینئ و یارمه تیم بدات ، چونکه هه مو جمان و جوله یه ک پیزی خوا ی گه ره که .

عومەر سلیمان نه شقه ر

کویت ١٨ / ره جه پ / ١٣٩٨ ک

٢٤ / یۆنیۆ / ١٩٨٧ ز

بیروباوهر

"پیناسمو رونکردنموه"

خه لک زقرجاران له وتوئزو ئاخاوتندا وشه ی بیروباوهر به کار دینن یۆ نمونه ده لئین: (به بیروباوهری من...، هه رامه کهس بیروباوهره که ی چاکه ...، بیروباوهری ئیسلامی له هه مو شوینکاتیکدا به هیزترین و کاریگه رترین ئه نگیزه بوه له و سه رکه وتنه مه زن و بالایانه ی موسولمانان وه ده سستیان هیناوه ...، له راستیدا شه پری نیوان ئیمه و جوله کان شه پری بیروباوهره .. تاد).

ئاخۆ خه لکان مه به سستیان له وشه ی "بیروباوهر" چ بێ؟ ئایا له زماندا و تاکاکی چیه؟ ئاخۆ شه رع چی پێ مه به ست بێ؟

بیروباوهر پێ و شتانه یه که نه فس به پاستی ده زانی و دل ئوقره ی پێ گرتوه، بیروباوهرمه نده کهش ئاوه ریکی ئه وتوی پێ هیناوه که هیچ گومان و سوێ له گه لدا ناویته و نه بوی.

که ده لئین (عَقْدُ الْحَبْلِ) پێک هۆنینه وه یه کی سفتی ریسمانیان پێ مه به سته و پێچه وانه ی ریزال ریزال کردنه. له زماندا ماده ده ی (عقد) له ده ورێ و تاکاکی پێ پابه ند بون و ته واد دوپات کردنه وه به ستن و گری دان ده خولیته وه. قوړنان ده فه رموی ﴿لَا يَأْخُذُكُمْ اللَّهُ بِاللُّغْوِي أَيْمَانِكُمْ أَكُنْتُمْ بِهَا عَاقِدُونَ﴾ سوپه تی مانیده / ۸۹.

که واته سویند به ستن به ویست و مه به سستی دل ده بێ، به پێچه وانه ی ئه و سوینده سه رزاره کیانه ی هه ر به سه ر زماندا ره ت ده بێ و ویست و مه به سستی دل لێی بێته شه.

(عقود) یش: سفت ترین (عهود) دگریته وه، له و سۆنگه وه خودا فه رمویه تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ سوپه تی مانیده / ۱.

^۱ رسالة العقائد: سه رنج بده مجموع الرسائل لایه په ۴۲۹. زانایانی موسولمانی پێشان و ئیستاش ئه م زانسته یان به (عه قانید) ناوئیر کره وه، که چی وشه ی (عه قیده) نه له قوړنان و نه له سونه تیشدا ده کار نه هاتوه.

عاره بيش ده لّين: (أعتقد الشيء) مه به ستیان ئه وه یه شته که یان توکمه و پته و کردوه.^۲

له ئیسلامدا بیروباوه پ هه مبه ری شه ریه ته، چونکو ئیسلام بیروباوه پو شه ریه ته، شه ریه ته ییش ئه و ئه ره که کرده بکیانه ده گریتته وه که ئیسلام له عیبادات و موعامه لاتدا هیتاویه تی.

بیروباوه پ کرده کاری نیه به لکو زانینکاریه و له سه ر موسولمانیش واجبه به دل وه ریگرن، چونکه خودا یان له ریگه ی قورپانه وه یان له ریگه ی سروشه وه رایگه یاندوه.

بنه پ ته کانی بیروباوه پیش که خوا فه رمانی پی کردوین به بیروباوه پ وه ریگرن، پیغه مبه ر ﷺ له فه رموده ناسراوه که ی جبریلدا دیاری کردون و فه رمویه تی: ((الإيمان: ان تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر والقدر خيره وشره من الله تعالى)) موسلیم گپراویه تیه وه، واته: بپوا ئه وه یه، بپوا بیتنی به خوداو به فریشته کان و په پتوکه کان و پیغه مبه ران و رۆژی دواپی و قه ده ری خپرو شه پ له لایه ن خوداوه یه.

که واته بیروباوه پ ئه وه یه له ده وری چه ند بابه تیکی دیاری کراوه وه ده خولیتته وه و خوداو پیغه مبه ریش پیی راگه یاندوین. هه ر ئه وه نده یه و شتی تر ناگریته وه.

ئه وانه ش تا بینه بیروباوه پ مه رجه باوه پیکی وای پی بیتن هه رگیز گومانی تیوه نه گلابی. خو ئه گه ر گومان و سو ی له گه ل دابی ئه و ده بیته (وابزانم) و قه ت نابیته (بیروباوه پ)، به لگه ش بۆ ئه مه خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا﴾ سو په تی حوچو پات/ ۱۵. واته: بپواداران ئه وانه ن بپوایان به خوا و پیغه مبه ره که ی هیتاوه و پاشان لئی دپدۆنگو به گومان نه بون. هه روه ها ده فه رموی: ﴿إِلَهُمَّ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ سو په تی به قه ره/ ۱-۲ واته: ئه م قورپانه په پتوکیکه هیه گومان و دودلی تیدا نیه. هه روا ده فه رموی: ﴿إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ سو په تی ئالی عیمران/ ۹، واته: خودایه تو

^۲ لسان العرب: عقد.

خه لک له روژنیک کو ده که یه وه هیچ گومانی نیدا نیه. له سوږه تی ته ویه / نایه تی (۴۵) دا سه رکونه ی هاو به شپه رسته درودونگه کان ده کات و ده فهرموئ: ﴿وَأَمَّا تَبَأْتُ لَوْلَهُمْ فَمَنْ فِي رَبِّهِمْ يَسْأَلُونَ﴾ وات: دلایان له دودلی دایه و له نیتو دودلیه کهش سه رگه ردانن.

لیره دا تیبینی ده کړئ نه و بابه تانه ی پتویسته به بیروباوه پ وه رگیرین چه ند شتیکی په نامه کین و هیچیان به رچاوه کی نین. هر نه وه شه که خوا مه به سستی و بیرواداران ی پی ستایش ده کات و ده فهرموئ: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ﴾ سوږه تی به قه ره / ۳، وات: نه وانه ی بروا به په نامه کی ده هینن. خودا په نامه کیه، فریشته و روژنی دوایش هه روا، به لام په پتوک و پیغه مبه ران رهنه که له هه وه ل زهیندا بگوترئ به رچاوه کین و به بینایی ده بینرین، که چی لیره دا مه به ست نه وه یه بروایان پی به یتندریت له لای خوداوه راناردراون و خودا نه و پیغه مبه رانه ی هه ناروده و په پرتوکه کانیش هه ر له لای نه و دابه زیون.. نه وه ش کاریکی په نامه کیه.

بیروباوه پری دروست و بیروباوه پری گندمل

بیروباوه پ شتیکی نه ته نیا به ئیسلامه وه تاییه تی، به لکو په پیره وانی هه مو دین و راږه ویک ده بی بیروباوه پنیکیان هه بی و شیرازه ی ژینیانی پی هه لچنرابی نه مه ش چون له سه رکومه لان دیته دی له سه ر تاکانیش دیته دی. بیروباوه پیش هه ر له سه ره تای ده ست پیکردنی ژیا نه وه تا روژنی دواپی له دو جوران تینا په پی: جوری په که م: بیروباوه پری دروست و ته ووا، بریتیه له و بیروباوه پری که پیغه مبه رانی به پیز له هه ر شونیکا تیکدا به خه لکیان راگه یانده و هه موشی هه ر هه مان بیروباوه پره و جیا وازیان نیه، چونکه سه رجه میان له لای خودای زاناو شاره زا دابه زیوه و ئاوه زیش هه لیناگرئ بیروباوه پ له پیغه مبه ریکه وه بق پیغه مبه ریکه تر جیا وازیان هه بوبی جا له هه ر شونیکا تیکدا بی. جوری دوهم: هه مو بیروباوه پنیکی گهنده ل ده گریته وه نه گه ر چی نورو فره داریش بن، بویه گهنده ل چونکه زاده و به ره می هنرو ئاوه زی ماموتک و بیرمه ندانی مرقفه. مرقفیش هه ر چه ندی دانابی و بگاته هه ر نه ندازه یه کی زیره کی و کارزانی، هه مبیژی هنری هه ر ته نگه به رو سنورداره و پابه ست و کارتیکراوی کوزی نه ریت و بیرى ده و روبه ریشه.

ره‌نگه گنده‌لی بیروباوه‌ری له ئه‌نجامی گۆرین و که‌م و کۆتیدا کردنه‌وه بێت، وه‌کو جوله‌که‌و دیانه‌کانی ئه‌و پۆکه‌ که‌ هه‌ر له‌ دێرینه‌وه بیروباوه‌ره‌که‌یان ده‌ستکاری تیدا کراوه‌، که‌واته‌ گنده‌لی بیروباوه‌ره‌که‌یان به‌ هه‌وی ده‌ست تێوه‌ردان و گۆرینه‌وه‌یه‌ ئه‌گه‌ر چی له‌ بنه‌په‌تدا راست و دروست وته‌واویش بوه‌.

بیروباوه‌ری راست و دروست ئه‌م‌پۆکه‌ له‌ کۆیه‌؟

ئه‌م‌پۆکه‌ بیروباوه‌ری راست و دروست ئارای نیه‌ مه‌گه‌ر له‌ ئیسلام، چونکه‌ هه‌ر ئیسلامه‌ خودا پاراسته‌که‌ی به‌ خۆی ته‌رخان کردوه‌: ﴿إِنَّا خَلَقْنَا نَارًا ذَكَرَ وَأَنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ سوپه‌تی حیجر/٩، واته‌: ئێمه‌ خۆمان قورپانمان هه‌ناردۆته‌ خواره‌وه‌، هه‌ر به‌ خۆشمان ده‌پیارێزین. بیروباوه‌ری نائیسلامی ئه‌گه‌رچی هه‌ندیکیان که‌م ئه‌ندازێک ره‌واشی تیدا بێ به‌لام هه‌ر نا‌کا هی‌چ نوینه‌رایه‌تی په‌وایه‌تی نا‌کات و ره‌وا‌ی تیدا ره‌نگ ناداته‌وه‌.

ئه‌گه‌ر یه‌کێک به‌ ئه‌زده‌تی بیروباوه‌پێکی ساغ و ره‌وان بێ، با سوپ بزانی نه‌ له‌ ئایینی جوله‌کان و نه‌ له‌ ئایینی دیانان و نه‌ له‌ گو‌فتی پیتۆلان چنگی نا‌که‌وێ به‌ لکو ته‌نها و ته‌نها ده‌توانێ له‌ دو ژێده‌ره‌ ره‌سه‌ن و ره‌وانه‌که‌ی ئیسلام به‌ ده‌ستی بێنێ که‌ قورپان و سوننه‌تی پێژدار و پاراو سازگار و پرشنگدارن، به‌ هه‌تانه‌وه‌ی به‌ لگه‌؛ به‌ هه‌زو بیر ده‌سه‌لمێنێ و دل پێ له‌ بپوا و ئاوه‌رو روناکی و زینده‌گی ده‌کات: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا يَّهْدِي بِهِ﴾ سوپه‌تی شورا/٥٢، واته‌: هه‌روه‌ها بۆ پێغه‌مبه‌رانی پێشینی‌ش سروشمان نارد و بۆ تۆش رو‌حیکمان (که‌ قورپانه‌) نارد له‌ فه‌رمانی خۆمان، تۆ نه‌تده‌زانی بپوا چیه‌و له‌ ئاوه‌پۆکی قورپان بێ نا‌کا بوی، به‌لام ئێمه‌ ئه‌وه‌مان کرده‌ نو‌رێک به‌ هه‌یه‌وه‌ هه‌ر به‌نده‌یه‌که‌مان مه‌به‌ست بێ رێنۆینی ده‌که‌ین.

بیروباوهر پوچی؟

بیروباوهر پی نیسلامی وهك ناوو ههوا بۆ مرۆف پتویسته، نهگه نه بۆ مرۆف
سهرگهردان و ناگهرد ده بۆ و خۆی بزر دهكات. ته نیا بیروباوهر پی نیسلام وهلامی
ئه و پرسیاره دیرینه ده داته وه كه تا نیستاش هزی مرۆفی پێ خه ریک و کاسه.
له کوپوه هاتوی؟ ئه م گهردونه له کوئی هاتوه؟ وه دیهینه رکییه؟ ناو سیفه تهکانی
چییه؟ له پێناو چدا ئیمه و گهردونی ئهفراندوه؟ ئه رکه و رۆلی ئیمه له م بونه وه ره دا
چییه؟ په یوه ندیمان له گه له فرینه رمان ده بۆ چۆن بۆ؟ ئایا له پشت ئه م جیهانه
به رچاوه کیه دا جیهانی دیکه ی نادیار ههیه؟ ئایا جگه له مرۆف ئه فراوی دیکه ی
ژیرو بیر وه ره له م بونه وه ره دا ههیه؟ ئاخۆ له پاش ئه م ژیا نه دا ژیا نی تر هه بۆ
سه ره نجامان پێی بگات؟ باشه ئه گه ره ههیه ده بۆ چۆن بۆ؟ ئه م پرسانه و
چه ندانی دیکه ش... ته نه ا بیروباوهر پی نیسلامی پێزی وه رامدانه وه یه کی راست و
راسته قینه و دلنیا به خشی ههیه و هیچ بیروباوهر پێکی دیکه ناتوانی وه رامیان
بداته وه. خۆ ئه گه ره هه ر که سێک به بیروباوهر پی نیسلامی به هره مه ند نه بو، ئه وا
ژیواری له ژیاواری ئه م شاعیره کلۆل و سه رگهردانه^۲ چاکتر نابێ که هیچ شتیک
نازانێ.. شاعیر ده لێ:

جئت، لا أعلم من أين، ولكني أتيت
ولقد أبصرت قدامي طريقاً فمشيت
وسأبقى سائراً إن شئت هذا أم أبیت
كيف جئت؟ كيف أبصرت طريقی؟

لست أدري؟!

هاتم نازانم له کوئی، که چی ئه وه تانی هاتوم. له بهر پێی خۆمدا رێگه م بینو و
پیدا گوزهرم کرد. به وێ یا نه مه ویت هه ر ده بۆ له م رێیه دا بم. چۆن هاتم و چۆن
ئه م رێگه یه م بینو؟... نازانم.

^۲ ئه و شاعیره (ئیلیا ئه با ماضی) یه له یهك له چامهکانی وه رگهراوه به ناوی (الطاسم) له دیوانه که ی (الجدول) ی دا لاپه ره

أجديد أم قديم أنا في هذا الوجود؟
هل أنا حرّ طليق أم أسير في القيود؟
هل أنا قائد نفسي في حياتي أم مقود؟
أتمنى أنني أدري ولكنني

لست أدري ؟!

ئاخو نوێ بم یان دیرینم له م بونه دا؟. ئاخو ئازادو سه ره ستم یاخو بێ دهستی خۆم ده هاژوړیم؟. ئایا جله وی خۆم له دهست خۆمه یا له دهستی یه کێ تره؟. خۆزگه ده مزانی که چی به داخه وه ... نازانم.

وطريقي ما طريقي؟ أطويل أم قصير؟
هل أنا أصعد أم أهبط فيه وأغور؟
أأنا السائر في الدرب تسير؟
أم كلانا واقف والهدى يسجري؟!

لست أدري؟!

رێگه ی من، رێگه ی من چیه ؟ دوره یا نزیک؟. ئاخو به ره وه هه ورازم یان نشیو یاخو به ره و رۆچونم؟. ئاخو من له سه ر رێگه گوزه ر ده که م یاخو رێگه له ژێر پێمدا راده بوو؟. یاخو هه ردو که مان وه ستاوین و نه وه ی ده پوا گه ردونه؟ ... نازانم.

أتراني قبلما أصبحت إنساناً سوياً
كنت محمواً أو محالاً أم ترانسي كنت شيئاً
الهذا اللغز حل؟ أم سيبقى أبدياً
لست أدري... ولماذا لست أدري؟

لست أدري؟!

خۆزگه له جیهانی په نامه کی ئارامدا ده بوم، ئاخو ده مزانی من له ویدا شراوه م؟ یاخو ده مزانی دیمه ئاراو دیمه بون؟ یان هه روا ده بوم و هه چم نه ده زانی؟ ... نازانم.

ليت شعري وأنا في عالم الغيب الأمين
أتراني كنت أدري أنني فيه دفين
وبأني سوف أبـدو وبأني سأكون
أم تراني كنت لا أدرك شيئاً؟

لست أدري؟!

ئاخۆ بهر له وهی بېمه مړوځيکی ناسایي. هر نه بوبوم یا مهال بوم یاخو
شتیک بوم؟ ئایا نه مته له شیکاری هیه؟ یا تاهه تایه وا ده میتی؟. نازانم..
نازانم بۆ نازانم؟ چونکه... نازانم.

ئای له م هۆت بونه؟! .. نه م هه مو نه زانراوانه شتو نیگه رانی و په شتوی
ده ئاخنیتته نه فسی مړوځایه تی؟! ئایا نه وه کانی نه م سه ده یه شایانی نه وه نین
بیروباوه پی ئیسلامییان پی ئاشنا بکړی؟ که له هه قیقه ته گه وره کان بی ئاگان..
نه وه قیقه تانه ی مایه ی راسته پیونی ژیا نیانه. ئایه شایه نی نه وه نیه بیروباوه پی
ئیسلامیان پی ئبناسرینری؟ تا به لکو نه وه مته متمان و خه مخه یاله بره ویته وه
که نه فسی داگیر کردون و بوته مایه ی تهنینه وه ی سفت و سوئی و ناسوری جوړاو
جوړو گړی دهرونی؟!

موسولمان له کوئی و نه وان له کوئی؟! موسولمان زۆر به رونی ده زانی و
هه قیقه ته کان به دلنیا ییه وه ده ناسی. به هویه وه له فینکییی ئاوه ردا ده سیته وه،
دلی سره وت و ئارامه. له ریگایه کدا ده پواو به ره و ئامانجیک هه لده زنی که نه خشی
بۆ کیشر او وه به نه دگاره کانی زایناره و ده زانی چی ده ویت و چی ناوی.
ده وهره گوئی بگره و بزانه شاعیری به دبخت و کلۆل چون چونی له باره ی
مردن و سه ره نجام ده دوی:

إن يك الموت قصاصاً! أي ذنب للطهارة؟
وإن كان ثواباً، أي فضل للدعارة؟
وإذا كان وما فيه جزاء أو خسارة
فلم الأسماء إثم وصلاح؟

لست أدري؟!

نه‌گه‌ر مردن تۆله‌بئ! نه‌دی کام گوناھ بۆ پاک بونه‌وه بئ؟ نه‌گه‌ر پاداشتی‌ش
بئ، کام پله‌و پایه بۆ بئ ئابوی بئ؟ نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی تیندایه‌ جه‌زاو
خه‌ساره‌تمه‌ندی بئ. نه‌دی ناوانی تاوان و چاکه‌ سازی بۆ چیه‌ ؟ ... نازانم.

إن يك الموت رقاداً بعده صحو طويل
فلماذا ليس يبقى صحننا هذا الجميل؟
ولماذا المرء لا يدري متى وقت الرحيل؟
ومتى ينكشف السر فيدري؟

لست أدري؟!

نه‌گه‌ر مردن خامۆشی بئ و له‌پاشانی‌ش رابونیکی نیجگاری بئ. باشه‌ بۆچی
نه‌و رابونه‌ی ئیستامان هه‌ر به‌ جوانی نامیینه‌وه‌؟ نه‌دی باشه‌ پیاو بۆ نابزانن
که‌نگی کاتی کۆچ کردنه‌؟ ئاخۆ که‌نگی په‌رده‌ هه‌لده‌دریته‌وه‌و ئه‌و شتانه‌
بزاندرئ؟ ... نازانم.

إن يك الموت هجواً يملأ النفس سلاماً
وانعتاقاً لا اعتقلاً وابتداء لا ختاماً
فلماذا لا أعشق النوم ولا أهوى الحمام؟
ولماذا تجزع الأرواح منه؟

لست أدري؟!

نه‌گه‌ر مردن خه‌وی ره‌های شه‌وگاری بئ و نه‌فس پیر بکات له‌ ئارامی. نه‌گه‌ر
مردن ره‌ها بون بئ نه‌ک کۆتبه‌ندی، سه‌ره‌تا بئ نه‌وه‌ک کۆتا. ئی باشه‌ بۆ
خه‌زده‌تی نه‌و خه‌وه‌ نیم و ئاوات به‌ مردن ناخوازم؟ نه‌ی باشه‌ بۆ رۆح له‌ به‌ریدا
ده‌له‌رزیت و سام ده‌یگرئ؟ ... نازانم.

أوراء القبر بعد الموت بعث ونشور؟
فحياة، وخلود، أم فناء فدفنور؟
أكلام الناس صدق أم كلام الناس زور؟
أصحیح أن بعض الناس يدري؟

لست أدري

ئاخۇ لە پاش مردن رابونو جەمبون ھەبى؟ ئاخۇ ژينەو ھەبىو بۆ ھەميشە
بى، ياخۇ تونابونو نەمانە؟ ئاخۇ قسەى خەلکان راست بى ياخۇ درۆ؟ ئاخۇ
راست بى كەسانى ھەن بيزانن؟... نازانم.

إن أكن أبعثُ بعد الموت جثماناً وعقلاً
أترى أبعثُ بعضاً أم ترى أبعثُ كلاً
أترى أبعثُ طفلاً أم ترى أبعثُ كهلاً؟
ثم هل أعرف بعد البعث ذاتي؟

لست أدري؟!

نەگەر لە پاش مردن بە جەستەم و بەهزرەو ھەبىمەو، ئاخۇ بەشیکم زندو
بیتەو؟ ياخۇ تەواو ھەر ھەموم؟ ئاخۇ بە مندالى ياخۇ بە پیری زندو
دەکریمەو؟ پاشان لە دواى پەسلان ئاخۇ خۆم بناسمەو؟... نازانم.

شاعیر نازانى بەرەو کوپپەو خەم و مشور بۆ سەرەنجامى مرقایەتیش
دەخوات، گەرەکیەتى لەو سەرەنجامە دلتیا بیت. چاک ھەست دەکەین شاعیر شتو
خەژمەت و ئەفسوسان ھەلدەکیشتى لەبەر ئەو ھى نازانى سەرەنجام بەرەو
کوپپەو؟! چ رۆدەدات؟!

بەپاستى ئەمە گومپایپە.. سەرگەردانبونى دور لە ھەقیقەتە، کلۆلیە، کلۆلبونى
دلى تریسک و پر لە ناسۆز، تەواو تەواو کەشەنگ بوو و پرستى لى بپاوه. ئەفسوس!
ھى وەکو شاعیری کلۆل و سەرگەردان زۆرن، ھەیانە ئەو نەگبەتى و سەرەنگریبونە
لە کلۆل خۆی دەکاتەو ھە ئاھى ھەقیقەتى دیتەو بەرئ و لەو ھۆت بون و کاسانە
رزگارى دەبى. بەلام داخ! بۆ ئەوانەى ھەر لە گىژاوو گىژەنى ھەسرەت لول
دەخۆنەو ھەو کۆتى ئەرژەنگى ئەو نەفسە کلۆلەیان ھەپرون ناكەن و ھزریان ھەر بە
زیندانى کایەى نەفس دەمینیتەو.

"نازانم" یان کردۆتە وەرەمى پرسیارە دیرینەکان، وەنەبى ھەر ئەم شاعیرە
واى گوتبى، تەنانەت "سوقرات" یش کە بە یەکیك لە پیتۆلە بلیمەتەکان ھەژمار
دەکرى، زۆر بە ئاشکرایى دەلى: (شتیک تا ئیستا نەیزانم ئەو ھە نازانم)، بەلکو

^۱ الدینسى دراز/ ۶۹.

"نازانم-یزم" هەر خۆی راپه‌ویکی فەلسەفە دێرین بوو و ئیستاش تا کۆلۆکی لی ماوه.

بەلێ، تەنھا ئیسلام وایە مۆرف دەکات بزانێ لە کۆی هاتووە، سەرەنجام بەرەو کۆیە؟، بزانێ بۆ بوو لەم بونە وەرەدا ئەرك و رۆلی چیه؟.. زۆر بە رون و راستە قینەیی دەزانێ و ئاوەڕێکی رەهای پێ هیه. جودای نیتوان ئەو کەسە دەیزانی و نایزانێ ئەو هیه کە خوا دەفەرموێ: ﴿أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ سوپەتی مولک/ ۲۲ واتە: ئایا ئەو کەسە بە دەمەوێ کە وتوو بە پێدا دەپوات ریتوینتره؟ یان ئەو کەسە لە سەر پێ راوەستاو و راست بە پێی خۆی بە پێدا دەپوات!

بیروباوەڕ و پروا

ئەو بیروایەیی خودا لە قورئاندا بە ستایشەوێ ناوی هەڵناوێ و بیروادارانێ پێ پەسەند کردووە لە بارە یەوێ دەفەرموێ: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ سوپەتی موئمینون/ ۱، واتە: بیرواداران رزگارن ﴿أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ سوپەتی بەقەرە/ ۵، واتە: ئەوان (مەبەستی بیروادارانە) لە سەر ریتوینتیی پەرەردگار یانن و هەر ئەوانن رزگار بوان. هەروەها بەلێن و هەرتی پێداون بەهەشتی بن ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَاكِفُونَ﴾ ﴿الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ سوپەتی موئمینون/ ۱۰-۱۱ واتە: هەر ئەوان میراتگرانن کە سانی بەهەشت بە میرات بە دەست دێنن و بۆ هەمیشە لەوێدان... ئەو بیروایە هەر تەنھا بیروباوەڕ نییە، چونکە بیروباوەڕ بناروینە پەتی بیروایە. بەلکو بیروا: بیروباوەڕیکە و لە دڵدا ئۆقرە دەگرێ و لیتی جوی نابێتەو و هەر لە گەلێدا دەبێ، بیروادار ئەو بیروباوەڕە ئۆقرە گرتووی نێو دڵی بە زمان دەردەبێ و بپارو باوەڕمەندیتی و دەربیرینە کەشی بە گوێرەیی داخوایەکان بە کردووە دەسەلمێنێ.

ئەو بیروباوەڕەیی تەنھا لە نێو دڵدا خۆی حەشار دەدات و لە ئارادا رەنگوپۆی نابینرێ، ئەوا بیروباوەڕیکە سارد و سڕ و سست و خاوە، شایەن نییە پێی بگوترێ بیروباوەڕ. خۆ زۆر خەلک ئەم هەقیقەتە دەزانن بەلام ناژنەوین و گەردەن کە چ نابن

و، ژيانيان به پېودانگي ته و ناگوزهرېنن، به لکو به يداخي نه ياريتيشي له دژدا هه لده دهن و، دوزمنايه تي ته و ره وايه ش ده کهن که دلنيان هه قيقه ته . ته وتاني ئيبليس ته وای هه قيقه ته مه زنه کان پر به دل دهناسي؛ خودا دهناسي، دهناني په يامبه ران و په پتوکه کان راستن، که چي له گه ل هه ندیشدا خوی بؤ دژايه تي ته و هه قيقه ته و ره وایانه ته رخان کرده .

فیرعه ون ئاوه ريکي ته وای به و موعجزانه هه بو که پیغه مبه ر موسا رایده هیلو سوږ ده زانی له لای خودا وه، که چي نه یسه لماندو نه یسه لماند، وه کو خودا له باره یه وه ده فهرموي: ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَضَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ سوږه تي نه مل/۱۴، واته: له دلوه ئاوه ريان به نيشانه کان هه بو که چي له بهر خو به زل زاني و سته م لوت به رزيان ده کردو ملکه چ نه بون.

پیغه مبه ر موسا به فیرعه ونیشي گوتوه: ﴿قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَافَرٍ﴾ سوږه تي ئيسړا/۱۰۲، واته: تو سوږ دهناني ته م نيشانانه له لای خودای ئاسمانه کان و زه ويه وه دابه زيون، تا بينه روکه ره وه و ما يه ي چاوساغي.

نامه وه رانیش موحه مبه ديان دهناسي و ده يانزاني پیغه مبه ره و له لای په روه ردگار ره وانه کراوه: ﴿يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ﴾ سوږه تي به قهړه/۱۴۶، واته: نامه وه ران پیغه مبه ر وه کو منداله کانيان دهناسن راسته، که چي له گه ل ته وه شدا دانيان پيدا نه دهنه .

ژنه وتي (ته با تاليب) به چون چوني له گه ل پیغه مبه ر ﷺ ده دوي ته وازؤ بؤ بي بړوايي خوی ده خوازي:

ولقد علمت بأن دين محمد من خير أديان البرية ديناً
ولولا الملامة أو جذار حسبة لوجدتني سمحاً بذاك مينا

واته: بي گومان ديني موحه مبه دي له باشتري دينه کاني خه لکه . خو ته گه ر له بهر سه رکونه و له شهرمي قوره يشيان نه بوايه ته و بي گري و گال فهرمانبه ري دينه که يم ده کرد و بړوام پتي ده هينا .

كهواته بپړوا هر نه وه نيه به ويست خوا بناسئ، يان ناسينيك بئ دلكه چي بؤ نه كات و داني پيدا نه ئئ. ياخود بؤ حوكم و فرمانه كاني نه ژنه ويئ و گه رده نئ كه چ نه كات. به لكو بپړوا بيروباوه پيكه دلي بپړواداري پئ خوشنوده و به زمانيشي راگه ياندوه و پابه ندو خوشنودئ نه و ريوشوينه شه كه خودا بؤ نه و بيروباوه په دايرپشته.

هر بويه شه زاناياني پيشينان فرمويانه: (بپړوا: باوه پ كړدنئ نيو دل و دهر پيني زمان و كړدوه وى جهسته يه) ۵.

په يوه ندي نيوان بيروباوه رو بهر نامه

وه كو پيشتر گوتمان بپړوا بيروباوه پيكي ره گاژويه و له دل نؤقره ده گريئ، هه وره ها كړدوه وى نه دنامه كاني جهسته شه، نه گه ر هر يه ك له م دو روكنه ي له گه لدا نه بئ نه وا بپړوايه كه يان هر ناميئ وه لده وه شپته وه يا نه وه ته له نگره ي ناميئ و شپره ده بئ، چونكه په يوه ندي نيوانيان گه لي پته و وتوكه نده يه. بپړوا وهك نه و دره خته وايه كه ره گورپشاله كاني به نيو زه ميتنيكي ئادان و به پيزدا ره گاژو كړدبي و به ئاسمانيشدا قه ديكي بالاولك وپوپ و په لويپويه كي زور تيكچرژاو و به به روبوم و گه لاداري هه بئ و، هه مو وه ختيك به ودمي خودا بهر بگريئ.

ره گورپشاله كان بيروباوه په كيه و ترنجاو ته نيو دلي بپړواده ره كه. قه دو په لويپو و به روبومه كه ش كړدوه وى، هه لبت نه گه ر ره گورپشاله كان هه لبيكيشرين يان برزن دره خته كه وشك و شه مزاو و بپير ده بئ و له ناخيريشدا تونا ده بئ. بپړواش به م جوړه يه نه گه ر بيروباوه پي لي هه لته كي بوني ناميئ. به لام نه گه ر قه دو په لويپو كاني بقرتيرئ و چه ندي لي بروشيتيرئ يان هه لپاچيتيرئ نه وا دره خته كه بپهيزو بئ پيز ده بئ، رهنگه وشكيش بئ. چونكه بوني نه م لك و پوپ و گه لايانه زور پيوستن و ماكي زينده كي دره خته كهن. كړدوه و ش به م جوړه يه بؤ بپړوا. نه گه ر هه نديكي لي نه نجام نه درا يان هر هيچي نه كرا نه وا بپړواكه يا لاواز ده بئ يا هر ناميئ.

* نه وه و ته ي سر جه م پيشينانه، نه حمه د مالك و شافعي، نه وانيش هه مان بؤ چونيان هه يه، به لام نه با حنيفه ده لئ: بپړوا باوه پي دل و دهر پيني زمانه، كړدوه ده چپته خانه ي داخوازي و پيداويسته كاني بپړوا نه ك بپړوا بئ. جوړه ومي و نه شعريه كان ده لئ: بپړوا به راست دلاننه، نه گه ر چي دهر پين و كړدوه و ش له گه لدا نه بئ. كه راميه كان ده لئ: بپړوا ته نها به دم دهر پينه. هه لبت له ميانه ي خواسه كانمان بهر په رچي نه م بؤ چونانه مان داوه ته وه.

گرنگیدان به کردوه

که واته پتویسته بایه خیکی ته و او به نه نجامدانی نه و کرده وانه بدهین که خودا له سهری واجب کردوین یان هانی داوین بیانکهین، واز له و کرده وانه ش بینین که "نا" ی لی کردوین چونکه نه وه به شیکی بپوایه. وازهینان له کرده وه یه کی چاک نه گهرچی بچوکیش بی به نه ندازه ی خو ی کار له بپوایه که ده کات و که می ده کاته وه. له بهر نه وه نه و که سانه ی به بی بایه خ ده پواننه کارپی کردنی سوننه ته کانی پیغه مبه ر ﷺ ده بی زور ناگادار بن و ه لو یسته که یان گه لیک ترسانکه. ته نانه ت هه ندیک وایان لی هاتوه چه شنه سوننه تیک به تو یکل و تو یژ بزان!

له خودا ده خوازین له و جوړه که سانه بیوری و کاریان راست بینن، ثابین هه هه موی کاکل و کپوکه و تو یکل ی تیدا نیه، نه گهر چی هه ندی فه رمان له گرنگیدا له پی شه وه ی هه ندی فه رمانی دیکه وه یه. و ته که ی نیمه ش و نا گه یه نی ره چاوی ری سایی سه رانگاهی له زانست و کردارو بانگه وازدا ناکهین، ره چاو کردنی ری سایی گرنگترین و گرنگترو گرنگ بایه تیکه بپاوه ته وه و هیچ قسه ی له سه ر نیه، نه وه ی جینی نکولی نیمه یه کاری که سانی که وازیان له کاره ورده کیه کان هینا وه و سه رزه نشتی نه وانه ش ده که ن که پابه ندی وردو درشتی فه رمانه کانی نی سلام و سوننه ته کانی پیغه مبه رن ﷺ. وای نه و ه لو یسته ی عومه ر خوا لی رازی بیت کارم تی ده کات، کاتی به برینه سه خته که ی مه رگی زامداریان کردبو، که له و ده مه دا گه نجیک هاته لای و به چه ند قسه یه کی شیرین دلی دایه وه، گه نه که پشته هه لکردو رو یشت بچیته ده ره وه، عومه ر دیتی کراسه که ی هه ندی شوپره، بانگی گه نه که ی کردو پی گوت: "برازای خو شه ویستم! کراسه که ت در ژده و کورتی بکه وه، شمه کت وه ها پاکتره و خوداش پی خو شنود تره". عومه ر خو شنودی خودای پیشکه ش نه گهر چی مه رگ یه خه ی گرتبو و برستی لی بریبو به لام هه ر فه رمانی پیکردو نه و سه ر نه جی فه راموش نه کرد. ره نگه زور که س نه م کاره له تو یکل ی ثابین هه ژمار بکن!

برواو بیبروایی

نمسلماندنی بیروباوهر :

هرکه سیک ته واوی بیروباوهری نیسلامی نه سه لمینئ و لالوتی له هه موی بکات وه کو کۆمۆنیزمه کان که بونی خوا ناسه لمینئ و پیغه مبه ران و په ږتوکه کان به درؤ ده زانن و بریایان به ژبانه وه و پاداشت و سزا نیه. یان هه ریه کیک لالوتی له به شیکي ته م بیروباوهره بکات تهوا بیبروایه و موسولمان نیه. پتویسته بزاندري بیروباوهری نیسلامی یه ک پارچه یه و هرگیز پارچه پارچه یی قبول ناکات. یه ک بیروای به خودا هه بی ده بی بروای به فریشته و په ږتوک و پیغه مبه ران و رۆزی دواپیش هه بی، نه وهی بروای به په ږتوکه کان هه بی ده بی بروای به بنه ږه ته کانیش هه بی، بروا بونیش به پیغه مبه ر ﷺ واتای بروا هینانه به وانی دیکه ش... بویه خودا نه وانه ی به بیبروا هه ژماردوه که ته نها بریایان به یه ک بنه ږه تیش نه بی. خودا ده فرموی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا﴾ سوږه تی نیساء / ۱۵۰-۱۵۱، واته: به پاستی که سانی به خواو پیغه مبه ره کانی بروا نه مینئ و ده یانه وی له نیوان خواو پیغه مبه رانیدا جیایی بخن و ده لئین: بروامان به هه ندی هه یه و بروامان به هه ندی نیه و، ده یانه وی له نیوان ته م دوانه دا ریگایه ک بق خویان بگرته بهر، نه وانه بیبروای ته واون.

هه روه ها نه گه ر که سیک له بنه ږه ته کانی بیروباوهره پدا بروای به به شیک نه بی نه گه ر چی وردیش بی و به درؤی بزانی، ته و به شهش له قورښان و سوننه تدا به شیوه یه کی ته و اوو گومان هه لته گر سه لمینرایی تهوا به بیبروا هه ژمار ده کړی، بق نمونه یه کیک بروا به یه ک له پیغه مبه ران نه مینئ یان بروا به جبریلی فریشته نه کات.

ئەمۇ كىردارو رەفتارانى بە بېئىروايى ھەژمار دەكرىش

بېئىروايى ھەر ئەو ھەنە لالوتى لە يەك يان زىياترى ھەنە پەتەكانى بېروباو ۋە بىكات، بەلكو چەند كىردارىك ھەن ئەگەر ئەوانىش ئەنجام بدرىن بېئىروايى، دەكرى بە يەك گوزارشت دىارى بكرى ۋە پىيى بلىين: (پەرسىنى ناخودا) پەرسىن تەنھا مافى خودايە ۋە ئاراستە كىردنى بۇ غەيرى خودا ھاو بە شەپەرستى، ۋەكو نوڭزو قورىانىدان ۋە پارانە ۋە ئەگەر بۇ غەيرى خودا بى.

ھەندى گوفتارىش ھەن دەنە مايە بېئىروايى، ۋەكو جويىندان بە خودا ۋە بىسلام ۋە پىغەمبەر ﷺ يان گالته كىردن بە ئىسلام، يان بە باشتر دانانى رى ۋە پەپرە ۋە گومپراو ئانىسلامىەكان ۋەكو كۆمۆنىزم ۋە بوزايەتى، يان ھەر دىنىكى دەست تىو ۋە رىدراوى دى ۋەكو جوله كايەتى ۋە گاورىتى، ياخود ئىسلام بە كەمو كورتى ۋە كۆن بون ۋە بى سود بون تۆمەتبار بىكات.

ھوكمى بېئىروايان

لەسەر ھەمو موسولمانىك پىويستە ۋەك چۆن ركى لە بېئىروايى دەبىتە ۋە، ئاۋە ھاش دىزايەتى بېئىرواكان بىكات ۋە ركە بەرايە تىان لەگەلدا بەرپا بىكات. لە ھەمان كاتىشدا بانگيان بىكات بۇ رى راستى ئىسلام، گومپرايى ۋە سەرەنگرى بونەكە يان بۇ شى بىكاتە ۋە بەپاكى ھەقىيان بۇ رون بىكاتە ۋە تا بەلكو ژىوان بىنە ۋە. چونكە ئىمە لەگەل ئەۋە رىكان لە بېئىروايان دەبىتە ۋە لە ھەمان كاتىشدا ھەن دەكەين لەم گومپرايە رىزگارىان بى ۋە تەماي راستە پىيونيان بۇ دەخوازىن. لە پەرتوكە (فىقھى) يەكاندا زۆران ھوكمى دىكە لەسەر ئەۋ بېئىروايانە ھەپە ۋەكو ژن ۋە ژنخوازى نەكردن لەگەل يان دا مەگەر لەگەل نامە ۋە رەكان، مردو ۋە كانىيان نەشۆين ۋە نوڭزىيان لەسەر نەكەين....

بېئىروايان لە لاي خودا

ئەۋكەسەى بانگەۋازى ئىسلامى پى گەيشتە ۋە بە عىلمە ۋە قبولى نەكات ۋە رەتى بىكاتە ۋە، ئەۋا بى باۋەپە ۋە بۇ ھەمىشە لە ئاگرى دۆزەخدا دەمىننەتە ۋە لە رۆژى ژيانە ۋە شىدا ھىچ بىانويەكى نابى. بەلام ئەۋانەى ئىسلاميان پى نەگەيشتە، جا لەبەر ھەر ھۆپەك بىت، لەبەر دورى مەلەندو نىشتامانىان بىت، يان لەبەر كەپو كۆپرى بى، يان لە پىرپەكى ۋە

ئىسلاميان پى گەيشتىن فاميان نەمايىن و ژيرييان كۆل بويى، ئەوانە لە رۆژى ژيانە وەدا سزا نادرين و ناخريته دۆزەخە وە تا دەئزموين و تاقى دەكرينه وە، چونكە ئەوانە بيانويان نەبپاوه، خوداش دەفەرموى: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ بَعَثَ رَسُولًا﴾ سوپەتى ئيسپاء/ ۱۵، واتە: ئيمە سزاي كەسمان نەداوه تا پيغه مبه رمان بۆ ناردوه.

بەلگەش لەسەر ئەزمون و تاقىکردنە وەيان ئەو فەرمودەيە پيغه مبه رە كە ئەسودەى كورى سەريع گيڤاويتى وە دەلى: پيغه مبه ر ﷺ فەرمويەتى: ((أربعة يحتجون يوم القيامة: رجل أصم لا يسمع شيئاً، ورجل أحمق، ورجل هرم، ورجل مات في الفترة، فأما الأصم فيقول: رب جاء الإسلام وما أسمع شيئاً، وأما الأحمق فيقول: رب قد جاء الإسلام والصبيان يحذفونني بالبرع وأما الهرم فيقول: رب لقد جاء الإسلام وما أعقل شيئاً، وأما الذي مات في الفترة فيقول: رب ما أتاني من رسول. فيأخذ الله موثيقه طبعته، فيرسل إليهم إن دخلوا النار، فوا الذي نفسي بيده لو دخلوها لكانت عليهم برداً وسلاماً)) رواه أحمد في مسنده وصححه البيهقي. بگەرپۆه سەر تەفسىرى ابن كثر لە تەفسىرى ئايەتى ۱۵ى سوپەتى ئيسپاء.

واتە: چوار جۆرە كەس لە رۆژى ژيانە وەدا بيانو پاساو دەهيئنە وە: يەككيان كەپە و چرپەى گوێ لى نابى، يەككى تريان گيل و گە مژەيه، يەككى تر پيره، يەككى تريان لەسەر دەمى بيسروشيدا مردو.

كەپە كە دەلى: خودايە! ئىسلام هات و ئەمەن هيچم لى نەبيست. گە مژە كە دەلى: خودايە! ئىسلام هات و منيش مندال و هورتكە و وپورتكە پشقلان تى دەگرتم. پيره كە دەلى: خودايە! كە ئىسلام هات من ئەقلم نەمابوو هيچى لى نەفاميوم. ئەوێ لەسەر دەمى بيسروشيدا مردو دەلى: خوايە! ئەمەن هيچ پەيامبەر يكم بۆ رەوان نەكراوه.

خودا تەوازيان وەر دەگري و پەيمان و بەلتيان لى وەر دەگري بەرفەرمانى بن، ئەنجا پەيامبەريان بۆ دەنيرى و فەرمانيان پى دەكات بچنە ناو ناگر. ئى بە و خودايە! ئەگەر بچن نايان سوتينى چونكە ئاگر يكي فيتك و بى ئازارە.

نه‌کردنی واجب‌ان و کردنی حه‌رامان

هه‌لبه‌ته‌ ئه‌و که‌سه‌ی نافه‌رمانی بکات وه‌کو نه‌دانی زه‌کات و رۆژو نه‌گرتن و حه‌ج نه‌کردن و چاکه‌ نه‌کردن له‌گه‌ڵ دایک و باوکدا، یان حه‌رامی وه‌کو زینا و ربێده‌و خواردنی مالی هه‌تیم بکات، ئه‌وا روی بپروایه‌که‌ی ناشیرین ده‌کات و ده‌یشیوینێ، بپروایه‌که‌ی به‌ ئه‌ندازه‌ی نافه‌رمانی و حه‌رام کردنه‌که‌ی که‌م ده‌کات. به‌لام نایا که‌ فه‌رمانه‌کان ناکات له‌به‌ر بپروا پێ نه‌بونی نه‌بێ و که‌ گوناوه‌کانیش ده‌کات له‌به‌ر ئه‌وه‌ نه‌بێ به‌ حه‌ل‌ل‌یان ده‌زانی، نایا ئه‌و که‌سه‌ به‌ کافر داده‌نرێ؟

له‌و ده‌قانه‌ی له‌به‌ر ده‌ستمان دا هه‌یه‌ بۆمان ده‌فامریت‌وه‌ موسوڵمان به‌ نه‌کردنی فه‌رمانه‌کان و کردنی گوناوه‌ان کافر نابێ، به‌لام بپروایه‌که‌ی که‌م ده‌کات. خوداش به‌ ویستی خۆیه‌تی ئه‌گه‌ر بیه‌وێ لێی خۆش ده‌بێ، ئه‌گه‌ر مه‌به‌ستیشی بێ سزای ده‌دات، به‌لگه‌ی ئاشکارایش له‌و باره‌وه‌ نۆژن ، بۆ نمونه :

خودای به‌رزو بێ هاوتا ده‌فه‌رموێ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ

ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ سوپه‌تی نیساء/ ۴۸، واته‌: خودا له‌وه‌ خۆش نابێ هاوبه‌شپه‌رستی بۆ په‌یدا بکری به‌لام له‌خوار هاوبه‌شپه‌رستی له‌ هه‌رچه‌یه‌کی بیه‌وێ لێی خۆش ده‌بێ. که‌واته‌ ئه‌وه‌ی بواری لێبوردنی نیه‌ ته‌نها هاوبه‌شپه‌رستیه‌.

نۆر فه‌رموده‌ش هه‌ن فامی ئه‌م ئایه‌ته‌ ده‌ده‌نه‌وه‌، یه‌کێک له‌وانه‌ فه‌رموده‌یه‌کی (قودسی)یه‌ ده‌فه‌رموێ: ((إِنَّ آدَمَ لَوَ لَقِيتَنِي بِقَرَابِ مَلَأَ الْأَرْضَ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تَشْرِكُ بِي شَيْئًا أَتَيْتَكَ بِقَرَابِهَا مَغْفِرَةً)) واته‌: ئاده‌میزاد! که‌ پێم ده‌گه‌ی ئه‌گه‌ر به‌ پرای زه‌وی گوناوه‌ هه‌بێ و ته‌نها هاوبه‌شپه‌رستیت بۆ من په‌یدا نه‌کردبێ منیش به‌ هه‌مان پرای لێبوردنت پێ ده‌به‌خشم.

پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((مَنْ مَاتَ لَا يَشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ)) واته‌: هه‌ر یه‌کێک بمړێ و هاوبه‌شپه‌رستی بۆ خودا بپیار نه‌دایێ ده‌چێته‌ به‌هه‌شت و به‌هه‌شتیه‌. هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموێ: ((إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي ذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ)) واته‌: ئه‌وه‌ی پاک له‌ بۆ خودا بلێ لا إله إلا الله خودا ناگری لێ حه‌رام کردوه‌.

له‌ فه‌رموده‌ی تکا‌خوازیشدا خودا به‌ فریشته‌کانی ده‌فه‌رموێ: ((اُخْرِجُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ)) واته‌ ئه‌وه‌ی به‌ قه‌د سه‌نگی ده‌نکه‌ خه‌رده‌لێکی‌ش بپروای له‌ دل‌دا هه‌بێ له‌ دۆزه‌خی ده‌ره‌بێنن.

ئەبا سوفيان دەلى: (ماوهى شەش مانگان لە مەككەدا ھاوودەمىتى (جابرى كوپى عبدالله)م كرد، جارتيگان پياوتك لىسى پرسى: ئىيە ئەھلى قىبىلەتان كافىر دەكرد؟ گوتى: پەنا بە خودا! گوتى: پىتان دەگوت ھاوبەشپەرست؟ گوتى: نەخىن) ٦.

ئەم دەقەنە ھاوشىوھىيان بونەتە مایەو بەلگەى زانا بلىمەت و زۆرزاناکانى پىشەن، لە ئاست ئەو بىرودارانەى گوناھ دەكەن و فرمانەکان جىبەجى ناکەن بلىن: (بە ھۆى بىرواکەى بىرودارەو بە ھۆى گوناھە گەرەکانىشەو فاسقە) ئەوان بىروايان بۆ ئەو جۆرە کەسانە سەلماندو، بەلام نەك ئەو بىروا تەواوھى بە کردنى فرمان و نەکردنى گوناھان دروست دەبى. بەلکو بىروايەكى وا گرفتارى ئەو گوناھە گەرەنە بوبى کە ئەنجامى داو.

ئەوانەى بە ھۆى گوناھانەو خەلکى بە کافر دادەنن

لەگەل ئەوھى راستىيەکە بەم جۆرەيە، کەچى کۆمەلەك ھەن خەلک بەوھ کافر دەکەن ئەگەر گوناھ بکەن يان کەمتەرخەمى لە راپەراندنى واجبەن بکەن، بە داخوھ ئىستاکەش کەسانىک ھەن ھەر زۆر خەلک بە کافر دادەنن. يەکەمىن کەسانىک ئەو بىرۆکەيان پىادە کردبى خەوارىجەکان بون ئەوانىش کۆمەلەك بون لەو کاتەوھ لە لەشکرەکەى عەلى كوپى ئەبا تالىب جىا بونەوھ کە ئەبا موسای ئەشعەرى و عەمرى كوپى عاص لە ناو بژى يەکلایى کردنەوھى ناکۆکى نىوان عەلى و موعاویە شکستيان ھىنا.

خەوارىجەکان وایان دادەنا نابى مرقوف حوكمگىرى بکات و پىيان وابو بە پى شەرع ھەلەيەو بە کوفرىشيان ھەژمار دەکرد، تەنات ئەوانەشيان بە کافر دادەنا کە ملکەچى ئەم حوكمگىرى دەبون و پەسەنديان دەکرد، خویشيان بە کافر دانابو پاشان سەرلەنوئى بىروايان ھىناوھتەو، داوايان لە ئىمام عەلىش دەکرد بەو مەرچە دەگەرینەوھ نىو لەشکرەکەى ئەگەر خوئى بە کافر دابنى.

ئىمام عەلى بە مەبەستى رى پىشاندانەوھيان عەبدوللای كوپى عەبباسى بۆ ناردن، ئەویش بىيانوى بىرینو بۆ چۆنەکەيانى پوچاندنەوھ لە ئەنجامدا چو.

^٦ ئەبا عوبەيد: قاسمى كوپى سەلام لە پەتوکی (الإيمان)ەکەى گىراوینەوھ، بە تەحقیقى شیخ ناصر الدین ی ئەلبانى، شیخ ئەلبانى لە بارەبەوھ گوتیەتی: إسناده صحيح على شرط مسلم. ئەبا سوفيانىش بگىرەوھى فرمودەکە بە کە يەكێکە لە شونین کەوتوان.

هه زاریان لی گه پایه وه، دو هه زار که سیش پینگیریان کردو له سهه ر قسه ی خویان نه هاتنه خواره وه، ئیمام عه لیش شه پی له گه لدا کردن تا هه مویانی له ناو برد. به لام بۆ چون و راپه وه که یان بلآوه ی ستاندو له پاش خویاندا خه لکیکی نۆدی پی گرفتار بو، تا ئیستاشی له گه ل دابی به رماوه یان هه ر ماوه .

خه واریجه کان^۷ پێیان وایه گه ر به کێک تاوانی گه وره بکات، کافر ده بی و له ئیسلام ده شۆریت وه، خوین و مالیشی هه لاله، بۆ هه میشه ش له ناو ناگری دۆزه خدا ده بی. بۆ نه و بۆچونه یان چه ند به لگه یه ک ده هیننه وه له وانه :

۱- ده لێن: ئیوه ش له گه لمانن کرده وه تیکه لی بپوایه، چونکه بپوا بیروباوه پو گوفتارو کرداره، که واته نه گه ر "بپوا" به شیککی لی بپوات نه و ته وای بیرواکه نامین.

۲- بیانوی نه وه ده هیننه وه خدا هه ندیک گونا می به فیسق ناو برده وه که ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا﴾ سو په تی حو جوبات/ ۶، نه گه ر رامینن ده رده که وی مه به ست له "فاسق" درۆزه. ده لێن: پیغه مبه ریش ﷺ فه رمویه تی: ((سباب المسلم فسوق وقتاله كفر)) رواه مسلم. واته جنیو دان به موسولمان فیسقه و شه پ له گه لدا کردنیشی کوفره .

هه روه ها ده لێن: خدا هه ندی گونا می به سته م ناوزه د کرده: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا﴾ سو په تی نیساء/ ۱۰، واته: نه وانه ی به سته م مالی هه تیوان ده خۆن نه و با بزائن ناگر ده خۆن و ده یخه نه هه ناویان.

دیسان ده لێن: هه رکه سیك ئافره تیک له مالی خۆی ده ربکات میرده که ی مرده ی له پیش ته واو بونی ماوه ی دیاری کراوی عیده که ی به سته مکار داده نریت چونکه سنوری خوی به زاندوه. ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ

^۷ کر مه لیککی دی هه ن پێیان ده لێن (موعه زله) شوینک و توانی (واصلی کوپی عطاء)ن، ده لێن: نه گه ر به کێک تاوانیککی گه وره نه نجام بدات نه بپوای ده مینتی و نه کافرش ده بی، به لکو له و نیتواندا ده مینیتنه وه... نه وه له دنیا به لام له ناخیره ندا حوکمی هه نا هه تایی چونه ناو دۆزه خیان بۆ بپار ده درئ.

نَفْسَهُ ﴿سُورَه تى تەلاق/ ۱، واتە: لەخوا بترسن و ژنان لە مالى خويان دەر مه كه نو
 ئەوانيش لە دەورانى عیدە نە چنە دەرى، مەگەر كارى خراپى ئاشكرا بكن
 ئەمانە ئەحكام و كەوشنى خودان و هەركەس لە كەوشنى خودا تى پەرى ستمى لە
 خۆى كردو.

دەلێن: كە واتە ئەگەر گوناھەكان فاسق و ستم بن فاسق و ستمكارىش بە
 پى دەقى قورئانى كافرن دەفەرموى: ﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ سۆرەتى
 بەقەرە/ ۲۵۴ واتە: كافرهكان ستمكارن، ﴿وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْفَاسِقُونَ﴾ سۆرەتى نوڤ/ ۵۵ واتە: ئەوانەى لە پاشان كوفريان كرد، بەلێ ئەوانن
 فاسق.

۳- دەلێن: چەندین دەقى دىكە لەو بارەو هاتو بپوا لەوانە دادەمالێ كە
 گوناھ دەكن. لەوانە ئەو فەرمودەى پێغەمبەر ﷺ بوخارى و موسلىم
 گىراويتیانەو: ((لا يزنى الزانى حين يزنى وهو مؤمن، ولا يسرق السارق
 حين يسرق وهو مؤمن)) واتە: ئەو دەمەى زىناكارێك زىنا دەكات بپوادار نى،
 ئەو دەمەى دزێك دزى دەكات بپوادار نى.

هەروەها فەرموئەتى: ((لا يبغض الأنصار أحد يؤمن بالله ورسوله)) رواه
 مسلم. واتە: ئەگەر يەكێك بپواى بە خواو بە پێغەمبەر ﷺ هەبێ ركى لە پشتیانان
 نابێتو.

هەروەها فەرموئەتى: ((والذي نفسي بيده لا تؤمنوا حتى تحابوا))
 أخرجه مسلم واتە: بەو خودایەى گىانى منى بە دەستە بپوا ناهێنن تا يەكترىتان
 خوش دەوێت.

۴- دەلێن: پێغەمبەر ﷺ پاكانەى خۆى لەو كەسانە دەرپړيو كە چەند
 جۆره گوناھىيان ئەنجام داو، وكو فەرموئەتى: ((من غشنا فليس منا))
 أخرجه مسلم. واتە: ئەوێ ساختو پاختەمان لەگەڵدا بكات لە ئىمه نى.
 ((من حمل علينا السلاح فليس منا)) أخرجه مسلم. واتە: ئەوێ چەك لە دزى
 ئىمه هەلگرێ لە ئىمه نى.

((ليس منا من لم يرحم صغيرنا)) أخرجه أحمد من حديث ابن عمر مرفوعاً وصححه الحاكم ووافقه الذهبي. واته: نه وهى به زه بى به مندالان نه به ته وه له ئيمه نيه.

ه- ده لئن: هه ندى گونا به كوفر ژميردراوه: ﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِيْنَ﴾ سوپه تى آل عيمران/ ۹۷، واته: خودا حه جى له سهر نه وانه واجب كرد ده توانن بچن. نه وهى بيپرواييش بكات نه و با بزاني خودا بى نيازه له جيهانيان.

پتفه مبر ﷺ ده فهرموى: ((لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض)) متفق عليه. واته: له پاش مهرگم كافر نه بنه وه مى به كتر بيه پيئن. ده فهرموى: ((من قال لصاحبه كافر فقد باء بها احدهما)) متفق عليه. واته: هه ركه سى به براده ركه ي بلئ: كافر! نه و به سهر به كيكياندا ده شكيتته وه. نه وانه ي له سهر وه خستمانه رو، نه و بيانوانه بون كه خه واريجه كان كردويانه به به لگه ي به كافر دانانى گونا هبارو تاوانكاران. ئيمه ش هه ول ده دهن هه له واته واوى نه و بيانوانه وه دهرخه ين:

۱- نه وان به لگه ي نه وه ده هيننه وه كه كرده وه تيكه له له گه ل بپوا، نكولييان لي ناكه ين، به لام هه له كه يان له وه دايه كرده وه يان كردوته مهرجى بپوا هينان. راستيه كه ش به م جوړه نيه، به لكو كرده وه كه ئيمانكه ناكام ده كات، واته نه گهر نه و به شه كرده وه ي تيادا نه بئ نه و بپواكه به نه ندازه ي نه و كرده يه كورتى دينئ. هه روه كو جه سته ي مروف نه گهرچى ده ستو پيى بپه پئ يان چاوى هه لپيئ يان كويى بقرتئ، نه و مروفه كه هه به مروف ده مينتته وه نه گهرچى كه م نه دناميش بو، به لام نه گهر دلى لي كريتته وه يان سهرى بپردئ و له جه سته ي جيا كريتته وه نه و ده مرئ.

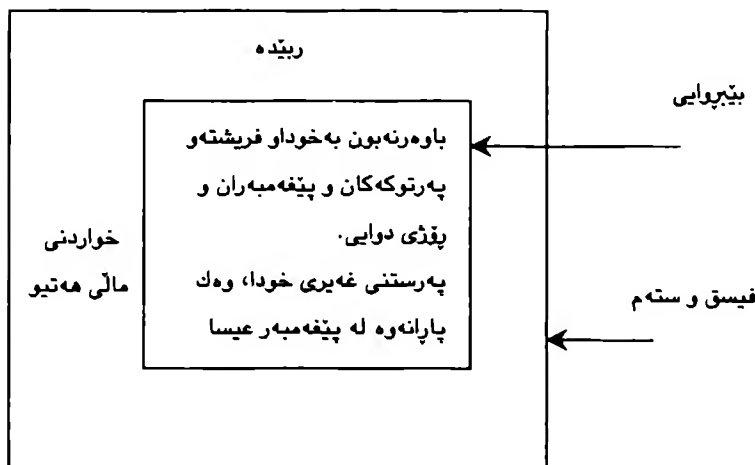
به م جوړه نه مانى ده ستو پئ و چاوو كوي وه كه نه كردنى هه ندى كرده وه وايه بپواكه ي پئ لاواز ده بئ، به لام نه مانى دل و سهر وه كه نه مانى بيروباوه پ وايه ده بيتته مايه ي تونا كردنى ته واوى بپواكه.

۲- ده لئن فيسقو سته م بيپرواييه نه وه ش فامرانه وه يه كي هه له يه و ليتينه گه يشتنئ كي دروسته. فيسق واتاي ده رچونه له فهرمانه كانى خودا، ده رچونيش سنوريكى ديارى كراوى نيه، ده رچون هه يه بيپرواييه، ره نكه

بیپرواییش نه بئ، گەر یه کیک نکۆلی له وه بکات فریشته خودا ناپهرستن، نه و له فرهمانی خودا ده رچوه و ده رچونه کەشی بیپرواییه، خو نه گەر یه کیک عه رهق بخواته وه نه گەر چی له فرهمانی خودا ده رچوه به لام ده رچونه کەشی بیپروایی نه، به لکو گوناھیکه .

سته میش به م جوړه، نۆز جوړه، سته می وا هه یه ره نگه بگاته پله ی بیپروایی، هه یه له خوارتره .

بۆ پتر تیگه یشتن ده توانین وینه ی دو لاکیشه بکیشین، بچوکه که یان بیپروایی ده نوینئ، گه وره که شیان که بچوکه که یانی له کۆش گرتوه: فیسق و سته م ده نوینئ. که واته بیپروایی به سته م و فیسق هه ژمار ده کړئ به لام فیسق و سته م به بیپروایی هه ژمار ناکړئ، چونکه فیسق و سته م بواریان فره وانتره .

۳- هه رچی نه و ده قانه شن که ده یکه نه به لگه ی نه مانی بپوا به سه باره ت گوناھان، یان پیغه مبه ر ﷺ پاکانه ی له هه ندئ گوناھان ده رپروه، یان به بیپروایی ناوی بردوه؛ نه وانه هیچیان وا ناگه یه نن بپوا به سه باره تی گوناھو ناهه رمانی تونا ببئ و مۆری بیپروایی لی بدرئ.

به لکو مه به ست له وه یه بپواکه نه و کام و هه قیقه ته ی نامینئ خودا بپوادارانی پی ستایش کردوه و له هه ندئ جیگه شدا مه رچی بۆ داناون. ده فره رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ

اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقٌّ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبِعْكُمْ الَّذِي بَاعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٠﴾ الثَّابِتُونَ الْعَاكِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ سوره تی تهویه / ۱۱۱-۱۱۲ واته: به پراستی خودا گیان و مالی بپوادارانی کریوه تا به هشتیان بداتی له بهر نه وهی له ریگای خودا جهنگ ده کهن، ده کوژن و ده کوژدینه وه، نه مه به لیتیکی هه وه خودا له ته وپات و ئینجیل و قورئاندا باسی کردوه و، چ که سی له خوا به به لیتی خوی وه فادارتره؟، مزگینیان بی بۆ نه و کرین و فروشتنه ی له گه ل خودا کردوتانه و هه نه مه شه ده سته و تیکی گه وره (۱۱۱) بپواداران که سانیکن توبه کاران و عباده تکاران و سوپاسویران، سهیرانکه ران بۆ زانین، کپنوش و سوژده به ران، فه رمانده ران به چاکه و به ره له ستیکه ران له خراپه و، پاریزه رانی سنورو که وشه نی خواو، به بپواداران تیکی ئاوا مزگینی بده (۱۱۲).

ده فه رموی: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٤﴾ سوره تی موئمنون / ۱-۵، واته: هه لبت بپواداران رزگارن (۱) که سانیک له نویژ کردندا خوشکین و خو به که م زانن (۲) و که سانیک له کرده وهی بی که لک و به تال روسوپینه رن (۳) و نه وانه ی زه کات دهرن (۴) که سانیک پاریزه ری داوین و پاکی خو یانن (۵).

هه روه ها ده فه رموی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تَلَّكْتُ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ نَزَّادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَوَكِّلُونَ﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٢٠﴾ سوره تی نه فغال / ۲-۳ واته: بپواداران که سانیکن هه رده مینک ناوی خوا ببردنی به دل ترسیان لی دهنیشی، کاتی ثایاتی خویان به سه ردا

ده خویندریته وه بپروایان زیاد ده بی و ته نیا پشت به خوا ده به ستن (۲) ئه وانیه نوێژ به جی دین و له وهی بژیویمان پیداون ده بیه خشن (۳).

ئه با عوبید: قاسمی کوپی سه لام^۱ پاش هینانه وهی ئه م ئایه تانه ده لئ: " ئه و ئایه تانه شه ریعه ته کانی ئیسلام روشن ده که نه وه که له سه ر موسولمانان فهرز کراوه، هه رچی گوناوه و تاوانه له (بپروای دامالیوه، ئه و فرمودانه ش که له سونه تدا له باره ی بپرواوه هاتونه ته وه، له بهر ئه وهی - وه کو گوتراوه - ئه و سیف و ئاکارانه مه رچی بپروا نین پئی بناسریته وه، بۆیه ئه گه ر گوناوه و تاوانیش له گه ل بپرواکه تیکه ل ببی ئه و بپرواکه تونا نابی و هه قیقه ته که ی هه ر ده مینئ و ناوه که ی ناسریته وه ".

پاش ئه وه و توێژی له باره ی گومانی ئه و که سانه کردوه که ده لئین: چۆن ره وایه به یه کێک بگوتری بپروایه بپرواکه شی هه ر مابی و تونا نه بوئی؟ به و به لگه یه ی که قورپان به زمانی عاره بی و شیوازه کانی ئه وان دابه زیوه ده لئ: (که زمانی عاره بی له سه ر کارێک یه کێک سه رکۆنه ده کات مانای وانیه هه قیقه تی ئه و کرده وه یه نه سه لمینئ. بۆ وینه ده لئینه وه ستایه ک به پوخته یی کاره که ی ئه نجام نه دابی: هه چت نه کردوه، لیژده مه به ست له پوخته نه کردنی کاره که یه نه ک نه کردن).

هه ره ها ئه وه شی رۆن کردۆته وه عاره به کان به توندتریش ده ناخیۆن (بۆ وینه کوپێک ژۆر ئازاری باوکی بدات، پئی ده لئین ئه وه کوپ نه، خو ده شرانن کوپیتی. به هه مان شیوه قسه ش له باره ی برا و ژن و به نده کان ده ویین ئه گه ر ئه رکی براهی ته و ژنایه تی و راژه کاری ئه نجام نه دن. که و ده لئین ده زانن نه ژادو نیکاح و به ندایه تی که ی هه ر ده مینئ و به و قسه یه تونا نابی).

پاشان به هه مان پێودانگ ئه و ده قانه رۆن ده کاته وه که نه مانى بپروا ده گه یه نن و ده لئ: (ئه و گوناها نه ی و ده زانرئ بپروا نا هیلن و هه لئ ده وه شیینه وه، و انیه به لکو ته نها ئه و هه قیقه تانه تونا ده که ن که بپرواکه ی پئ وه سف کراوه نه ک ناو و ئه حکامه کانی بپروا). پاشان ئه و ئایه ته ی سوپه تی (ئالی عیمړان) ده هینیتته وه که ده رباره ی نامه وه ران ده دوئ، کاتی خو ی خودا په یمانی له وانه وه رگرت که

^۱ ئه م ده قانه له وته کانی ئه با عوبید له په پتوکه که ی به ناوی (الإیمان) وه رگیراوه، له میانه ی ئه و چوار په یامه دابه که نوسویه تی و، شیخ ناصر الدین ئه لبانیش ته حقیقی کردوه، لاپه ره (۹۰-۹۶).

په پرتوكو په يامى خوا ودرده گړن: بۇ خەلك رونسى بكنه وه و هېچى لى نه شارنه وه كه چى ئه وان فراموشيان كردو خويان له سالتوزى دا له گەل هەنديش خودا هەر به نامه وەر ناوى بردون و خواردن و ژن لىخواستنيشيانى بۇ حەلال كړدوين.

پاشان ده لئى: (هەرچنده ئه وانه له هەقيقه تەكانى په پرتوكو په يمانه كاندا ته كولو بون، به لام له حوكم و ناودا هەر به نامه وەر هه ژمارن).

ئو فرموده ش دهرباره يه كيكه هه له و په له ي له لويژدا ده كردو بوخارى و موسليم گيړاويتيانه وه، پيغمبر ﷺ پيى ده فرمو: ((ارجع فصل فبلك لم تصل)) واته: بگريوه و نويزه كه ت دوباره بكه وه چونكه تۆ نويزت نه كړوه. چەند جارېك واى پيى فرمو كه چى هه مو جاره يش نويزه كەى ده كرد. كه واته به ناو نويزه كەى كړدوه گەرچى هەقيقه تى نويزه كەشى نه نجام نه داوه.

مەبەستى ئمو دقانه ي پيغمبر ﷺ تيندا پاكانه ي خوى له تاوانان دهربرپوه:

ئەبا عوبيد دە لئى: (له و فرمودانه دا پاكانه دهربرپين ئه وه ناگه ينى له شويئكه وتنى پيغمبره و نه ته وه ي نيسلام داشورايى، به لكو ئيمه پيمان وايه مه به ست ئه وه يه: نه ژنه واى ئيمه نيه، يان پابه ندى نيه به ريوشوينى ئيمه و له سەر شەريعه تى ئيمه لاپيى هه يه).

مەبەستى ئمو دقانه ي به سبارەتى گوناها نموه گوناهارانى پيى كافر كړدوه:

ئەبا عوبيد دە لئى: (ئو فرمودانه ي به سبارەتى گوناها وه بيپروايى و هاوبه شپه رستى ده سەلمينن، ئه و له لاي ئيمه دا به و بيپروايى و هاوبه شپه رستيه هه ژمار ناكړى كه گوناها كره كى پيى ببيتە بيپروا يان هاوبه شپه رست و، بپواكه ي تونا بكات. به لكو واى ليك ده ددینه وه ئه و گوناها نه له بهر نه وه به و جوړه سهركونه كراون چونكه له و سروشت و رهوشتانەن كه بيپروا و هاوبه شپه رستان شه قليا ن پيوه گرتوه ۰۰۰۰).

ئەوه شى رون كړدۆته وه ئه و گوناها نه ي به بيپروايى و هاوبه شپه رستى ناودير كراون له بهر نه وه يه چونكه (رهوشت و نه دگار و ريوشوين و ته و نه حكام و شتى ديكه ي هاوبه شپه رسته كانه).

بۆ پەسەندى، وتەكەي كۆپى عەبباسى بە بەلگە ھېناوہ تەوہ كەلەتە فسیرى ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ سۈرەتى مائىدە/۴۴،
 واتە: ئەوہى حوكم بە ھەناردراوى خودا نەكات كافرە. گوتوئەتى: (ئەو كوفرە
 كوفرىك نىيە لە نەتەوہى ئىسلام ھاوئىرى بكات). (عطاء) یش گوتوئەتى: (كوفرىكە
 لە خوار كوفرە)، لىكۆلە رەوہى پەرتوكەكەش (كە شىخ ئەلبانىيە) لە بارەى
 گوزارەكەى كۆپى عەبباسەوہ دەلئى: (أُخْرِجَهُ الْمَسْتَدْرِكُ مِنْ طَرِيقِ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ
 عَبَّاسٍ وَصَحَّحَهُ هُوَ وَالذَّهَبِيُّ).

حوكم نەكردن بە ھەناردراوى خودا ئەگەر چى بە بىپروايش ھەژماردكراوہ
 بەلام بىپروايىيەك نىيە كابراى لە ئىسلام پى داشۆرى و لە نەتەوہى ئىسلامى ھاوئى
 بكات. دىندارىيەكەى ھەر دەمىنى ئەگەرچى ئەو گوناھەشى لەگەل دا تىكەل بىئى.
 واتاكەى دەبى بەم جۆرە: بى حوكم نەكردن بە ھەناردراوى خودا رىو
 پەپرەوى بىپروايانە، چونكە بىپرواكان يەكك لە رىو پەپرەوہ كانيان حوكم
 نەكردنە بەو پەيامانەى خودا ناردوئەتى.

ئەدى نەتبىستوہ خودا دەفەرموئى: ﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ﴾ سۈرەتى
 مائىدە/۵۰ واتە: ئايا ئەوان حوكمى نەفامىيان گەرەكە؟! پاشان دەلئى: (لە لای
 تەفسىر ناساندا وایە ئەگەر كەسىك حوكم بە ھەناردراوى خودا نەكات ئەوا ھەر لە
 رىزى نەتەوہى ئەم ئىسلامە دەمىنىتتەوہ بەلام رەفتارىكى وەك رەفتارى نەفامانى
 ئەنجامداوہ چونكە نەفامان بەو جۆرە حوكم دەكەن. ئەوہش وەكو ئەو
 فەرمودەيە كە دەلئى: ((ثَلَاثَةٌ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ: الطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ وَالنِّهَاةُ
 وَالْأَنْوَاءُ)) (حديث صحيح رواه الطبراني وغيره) واتە: سى رەفتار ھى نەفامىتىيە
 يەك: تەشەرگرتن لە نەژادى يەكترى. دو: يەخە دادپىنوشىن و رۆپۆ كردن. سى:
 ئەستىرەگەرىي.

ھەرەوہا دەفەرموئى: ((آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذِبًا وَإِذَا وَعَدَ
 أَخْلَفَ وَإِذَا أُوعِنَ خَانَ)) متفق عليه. واتە: نىشانەكانى دوپوان سى: يە: گەر قسە
 بكات درۆ دەكات، گەر بەلئىن بدات دەيشكىنى، گەر راسپاردەيەكى پى بدرى گزى
 لەگەلدا دەكات.

ئەبا عوبىد دەلئى: (ئەم گوزارانە وایان لى نافامرىتتەوہ بکەرى ئەم گوناھانە نەفام
 بى يان بىپروا بى يان دوپو بى، چونكە ئەو پىرواى بە تەواوى ھەناردراوہكانى خودا

هه‌یه و فه‌رزه‌کانیش جیبه‌جێ ده‌کات، به‌لکو مه‌به‌ست نه‌وه‌یه رۆن بکریته‌وه ئهم تاوان و گوناها نه‌ ئاکار و ره‌فتاری بی‌پروا‌کانه‌ و له‌ قورئان سوننه‌ تیشدا سه‌رامن، تا به‌لکو موسوڵمانان خۆیان لی‌ پیا‌ریزن و لاسای بی‌پروایان نه‌که‌ نه‌وه‌ چ له‌ خو‌به‌ و شت و چ له‌ شه‌ریعه‌ ته‌کانیان.

فه‌رموده‌یه‌ کیشی هه‌تاوه‌ ته‌وه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: ((إِذَا اسْتَعْطَرْتَ الْمَرْأَةَ ثُمَّ مَرَّتْ بِقَوْمٍ يَوْجِدُ رِيحَهَا أَنَّهَا زَانِيَةٌ)) رواه أبو داود والترمذي وصححه. واته: هه‌ر ئافره‌تێک گولاو له‌ خۆی بدات و به‌لای که‌سانێکدا بپوات و بۆنه‌که‌ی بکه‌ن ئه‌وا زینای کردوه‌... باشه‌ ئایه‌ مه‌به‌ست لی‌ره‌دا ئه‌و زینایه‌یه‌ که‌ سه‌ددی له‌ سه‌ره‌؟.

ره‌نگه‌ ئه‌با عوبی‌د له‌ و سه‌یه‌یدا: (حوکم نه‌کردن به‌ هه‌ناردراوی خودا کوفرێک نیه‌ له‌ نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامی هاوێر بکات). مه‌به‌ستی حوکمی ئه‌و دادوه‌رو حا‌که‌ موسوڵمانه‌ بێ که‌ له‌ کیشه‌که‌یدا به‌ ئاره‌زوی خۆی حوکم ده‌کات، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی له‌ هه‌مو کیشه‌کانی دی حوکمی خودا پیاده‌ ده‌کات.

به‌لام ئه‌وانه‌ی نه‌مپۆکه‌ یاسای بی‌پروا‌کانیان هه‌تاوه‌ و به‌ ئاگرو ئاسن به‌سه‌ر که‌لانی موسوڵمانی پیاده‌ ده‌که‌ن، له‌ و پێناوه‌شدا دژایه‌تی و به‌رانگژی هه‌مو ئه‌وانه‌ ده‌بنه‌وه‌ که‌ بانگه‌شه‌ی پیاده‌ کردنی حوکمی ئیسلام ده‌که‌ن.. ئه‌وانه‌ فریان به‌ ئیسلامه‌وه‌ نیه‌ و لێی داشوراوین ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا سَلِيمًا﴾ سو‌په‌تی نیساء/ ٦٥ واته: سو‌پێند به‌ په‌روه‌ردگارت بپوا ناهێنن تا ئه‌و کاته‌ی له‌ نا‌کوکیه‌کاندا ئه‌تۆ ده‌که‌ن به‌ دادوه‌رو که‌ حوکمیش ت بۆ دان له‌ نه‌فسیاندا هه‌یج ته‌نگی و نا‌پازیبونێک نه‌بێ و به‌ته‌واوی به‌رفه‌رمان بن.

ئه‌وانه‌ی دڵمێن ئه‌نجامده‌ری گونا‌هی گه‌وره‌ بپوا‌که‌ی ته‌واو و بێ که‌م‌ایه‌سیه‌ خه‌وارچه‌کان یه‌ک لایان له‌ ده‌قه‌کان وه‌رگرتوه‌، ئه‌و ده‌قانه‌ی که‌ بپوا ده‌شیوێنن و لێی که‌م ده‌که‌نه‌وه‌، په‌یان به‌وه‌ نه‌بردوه‌ که‌ ئهم ده‌قانه‌ هه‌مو بپوا‌که‌

تونا ناکەن. لە بەرانبەر خەواريجانیشدا کۆمەلێکی دیکە^۹ پەیدا بون پێیان وابو بکەری گوناھمی گەورە بپواکە ی ھەر بە تەواوی دەمێنێتەو.

بپاریان دابو (بپوا بە سەبارەتی گوناھان زیانی لێ ناکەوێ). ئەو کۆمەلە دیانگوت: (بپوا بیروباوەری ناو دڵ و دەربڕینی زمانە. کردەوێش پەيوەندی بە بپواوە نیە). ھەورەھا دەیانگوت: (بپوای نێو دڵ یەک پارچە یەو ھەموو خەڵک بپوایان وەکو یەکە بێ جیاوازی). بۆ ئەو بۆچونانەشیان ئەو دەقانیان بە بەلگە دەھێنایەو کە باس لە چوونە بە ھەشتی ئەو بپوادارانە دەکات ئەگەر چی گوناھمی گەورەشیان ئەنجام دابێ.

بۆ وەلامدانەوێان چەندان دەقمان ھەیە دەیسەلمێنێ کردەوێ بەشیکی بپوایە. بۆ وێنە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((الإيمان بضع وسبعون شعبة: أعلاها قول "لا إله إلا الله" وأدناها إمطة الأذى عن الطريق، والحياء شعبة من الإيمان)) متفق عليه. واتە: بپوا ھەفتاو ھەندێ لکی ھەیە، بەرزترین لکی وتنی "لا إله إلا الله" یە و نزمترین لکیشی لادانی ئازاریکە وەکو بەردو دێرک و شتی تر لەسەر رێگەی خەلکی.

ئەم فەرمودە یەش بەرپەرچیان دەداتەو کە ھەرەشە یەکی تێدا یە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن)) متفق عليه واتە: زیناکار لەو دەمە ی زینا دەکات بپوای نیە، عەرەقخۆر لەو دەمە ی عەرەق دەخوات بپوای نیە.

ئەو دو کۆمەلەش (خەواريج و مورجیئەکان) چەندین ئاسەواری خراپ و بەدیان لێتەنیووەتەو، خەواريجەکان کە خەڵک بە بپپروا دادەنێن توشی دڵ ساردی و بێ ھومیدیان دەکەن. مورجیئەکانیش خەڵک تێخ تێخە دەدەن تا گوناھو تاوانان ئەنجام بدەن. بەلام زانایانی پێشین لەناو پاستی ھەردوکیان دان لە دنیا دا بپواکەیان بە گوێرە ی گوناھەکانیان تەماشای دەکەن و پێیان وایە لێی کەم دەکاتەو، لە رۆژی ژیاوەشدا ھەوڵە ی خودای دەکەن، گەر خوا بیەوێ لێیان خوش دەبێ گەر نەشیەوێ سزایان دەدات.

^۹ بەو کۆمەلە دەلێن (مورجیئەکان)، چونکە کردەوێکانیان لەگەڵ ئیماندا بەپاشاخستو، مورجیئە لە (پرجا) ھاتو بەولتای موخست دێت.

بیروباوہر وہ فلسفہ و کہ لامناسی

ہرچہ نہ نہ و بابہ تی فلسفہ دہیہ وی تاوتوی بکات و تیدا بکاتہ نامانج، همان بابہ تہ کہ دین تاوتوی دہکات. فہیلہ سوفہ کان دہلین توژنیہ وہ کانمان بہ و نامانجہ یہ ماکو مہبہستی بون بناسین، ہر وہا نہ و ریگہ یہ ش بناسن کہ -ئیستا بی یان لہ دہاتودا بی-، ٹاسودہ بونی مروّقایہ تی پی و ہدی دیت. ٹہم دو نامانجہ بابہ تی فلسفہ زانیہ بہ ہر دو بہ شہ زانستی و نہ زمونیہ کہی، ہر نہ و دوانہ شن بابہ تی ٹاینزانی^{۱۰}، ہرچہ نہ نہ و جیاوازیہی لہ نیوان ٹاین و فلسفہ دا ہہ یہ جیاوازیہ کی زور گہ و رہ و فرہوانہ. چونکہ لہ ہر رویکہ وہ بیگری جیاوازہ.. لہ روی کانگا و ژیدہ ریان بی، لہ روی شیواو زریگا کانی بہ لگہ ہینانہ وہ بی لہ روی کاریگہ ری دہ سہ لاتہ وہ بی، یا لہ روی ٹاسہ وارہ کانیان بی... لہ ہر ہمویان جیاوازیہ کی فرہوان ہہ یہ.

تہ قہ لا دہ دہین ہہ مو نہ وانہ روشن بکہینہ وہ، تا نہ و پیکہ لہی لہ نیوان ٹاین و فلسفہ دا دوست بوہ، نہ مینن.

۱- ژیدہ و کانگا:

فلسفہ لہ ہہ مو شیوہ کانیدا "کردہ یہ کی مروّقایہ" ہرچی لہ سروشت و ریگہستی مروّق دایہ کاری تیدہ کات. وہ ک بیرتہ سکی و سنورداری توانا، بہرہ بہرہی گہ یشتن بہ نہ ناسراوہ کان، بہرتوان بونی بو گورپان و شیوان، ہہ لہ زین و دابہ زین لہ نیوان رینویتی و گومراییدا، ہر وہا کہم و زور نزیک بونہ وہ و دورکہ و تنہ وہ لہ پلہی تہ واویدا.

ہر بویہ شہ پیتول و زور زانانی فلسفہ نہ یان توانیوہ لہ و کاریگہ ریبانہی لہ ژینگہ و دہ وروبہ ریاندا ہن خو ہہ لہ بونین^{۱۱}، لہ بہر نہ وہ تیپوانین و بیروباوہ رپہ کانیان رہ نگدانہ وہ یہ کی فرہوانی دہ وروبہ ری بہ سہرہ وہ یہ.

ئیستا کہ نگہر (ٹہ فلاتون) بہ وینہ بینینہ وہ و برونینہ بہرہ مہ کانی بہ ناشکرا دیارہ ٹہ فسانہ کانی ہاوسہ ردمی کاویژ دہ کاتہ وہ، بہ لکو خوئی

^{۱۰} الدین - دراز / ۵۹ - ۶۰.

^{۱۱} الدین - دراز / ۷۳.

ئەفسانەى دادەپرشتو بیروبواوہ پرو بیژکەکانى تى دەئاخنى، تەنانەت چەندین بیروبۆچونى ھەيە ھەر ھەمان ئەو ئەفسانەن کە لەو سەردەمیدا ھەرمینى ھەبوە. با گوێگرینە (عەققاد) بزاین لە بارەى ئەفلاتونەوہ چ دەلى: (ئەفلاتون بە پیتی نەرىتى باوو ئاشنا بونی بە شتە ھەست پیکراوہکان، ژینگەى (بەپرستى)ى بەسەردا زال بوە، بۆیە پەرورەدگارەن و نیو پەرورەدگارانی وای خستوتە نیو بیروبواوہرەکەى ھەرگیز شوپىنیکى نە لە ئاینەکانى یەکخوئاسیدا)^{۱۲}.

پاشان عەققاد وەکو بەلگە دیدەوہریەکەى ئەفلاتون لە بارەى (بون) دەخاتە رو و دەلى: (لە بۆچونى ئەفلاتوندا بون دو چینی ھەمبەرى ھەيە: چینی ئاوہزى رەھاو چینی ئەنبوژەنى سەرەتایی یان (ھەيولی: چلمۆکە)، تەواوى توانست لە ئاوہزى رەھاوہیە، تەواوى دەسەوسانیش لە چلمۆکەوہیە. لەنیوان ھەردوکیاندا چەندین بونەوہرەن کە بەپیتی بەھرەمەند بونیان لەو ئاوہزە: بەرز دەبنەوہو، بەپیتی بەھرەمەند بونیشیان لەو چلمۆکەيە: نزم دەبنەوہ، ئەو بونەوہرانەى لە نیوانیشیان دان: ھەندیکیان پەرورەدگارن، ھەندیکیشیان نیو پەرورەدگارن، ھەندیکیشیان: مرقەکانن)^{۱۳}.

ئەو ھۆیەى ئەفلاتونى رازى کردوہ (پەرورەدگارى ناوہپاستى) ھەبى ھەرورەکو عەققاد دەلى: (ویستویەتى پاساوى ئەو بەدى و کەمایەسى و ژوارەى لە جیھاندا ھەيە، بداتەوہ. چونکە ئاوہزى رەھا تەواو بیكەمایەسیە و شوپىنکات تخوبریزى ناکات و، تەنھا چاکە دەبەخشى. پەرورەدگارە ناوہپاستیەکانیش پیناوکارى لە نیوان خواوہندى بە تواناو ھەيولیدا ئەنجام دەدەن، کەواتە بونی بەدى و کەمایەسى و ژان و ژوار لە ئاکامى ئەو پیناوکاریە دایە)^{۱۴}. ئاشکراشە ئەفلاتون بروای بە (تەناسوخى ئەرواح) ھەبو... ئەوہبو ژێدەرى فەلسەفە.

بەلام بیروبواوہرى ئیسلامى سروشى ئەو خودایەيە کە ھەرچى سیفەتەکانى خواوہندیتیە ھەيتى و تەکانیشى بەرتوانى گۆران نەو ھیند راستە قەت ناپەرەواى لەگەڵدا تیکەل نەبوہ و نابى. بیروبواوہرى ئیسلامى (بەخششیکى بەپىزى)

^{۱۲} الله - العقاد/ ۱۲۹.

^{۱۳} الله - العقاد/ ۱۲۹.

^{۱۴} ھەمان سەرچاوە.

په وره رډگار ه که بهنده زور به سانایي و بئ گړئ و گرفت و رهنچ و شه که تی وهریده گړئ و له ماوه یه کی زور کورت و له چاوتروکانیکدا دلایان روناك ده کاته وه^{۱۵}.

۲- ریوشوین و رباز^{۱۶}:

ریوشوینی فلهسه فی هر له سهره تای ریگه وه تا کوتایی له گه ل ریوشوینی ئیسلامی جیاوازی هیه. زورینه ی فیهله سوفه کان به توژیینه وه ی نه فسی مرؤفایه تی دهست پی ده که ن و ده یکه نه بنه پرت بؤ بنیادنانی بیرۆکه کانیان. به گویره ی په ی بردنیا ن به زانیا ری ئاخافتونه، نه و جا جار هیه به ههست بوه، جاریش هیه به ئاوه زو، جاریش هیه به ههردوکیان.

پیتؤلان زانسته کانی بهر ههست و به لگه نه ویستیان کردو ته مایه ی په ی بردن به کاروباره کانی سروشت و ژمیرکاری و رهوشت. ئه م سئ هینه یان بؤ هر هه مو زانسته کانی دیکه به بنه پرت داناوه.

ئه وه شیان له بنه پرت هه کانی که لامناسیدا رهنگریژ کردوه بویه ده لئین: یه ک نیوه ی دوه، هیچ ته نیک له دو شویندا نابئ، دو هاودژ کو نابنه وه، وه کو ره شو سپی.

زوریشیان رهوشتی وه کو دادو داوینپاکی له بنه پرت هه کان هه ژمیر نا که ن به لکو له لکه کانیا ن داده نئین و ده لئین پیویتیان به به لگه یه.

زوربه ی نوسه ره کانی بواری فلهسه فیه به ژیریژی پاشان به سروشتی و بیرکاری دهست پی ده که ن ئینجا ده چنه سهر بابته ی زانستی په رستراویتی. نوسه رانی بواری که لامناسیش به چنه د پیشه که ی که له باره ی: سهرنجدان و زانست و به لگه دهست پی ده که ن- که له بابته کانی ژیریژی دان- پاشان ده چنه سهر بابته ی په یدا بونی جیهان و سه لماندن ی بونی په یدا که ره که ی هه شیا نه له دابه شکاری زانیا ری هه کان ده چنه سهر بابته ی هه بون و نه بون و به شه کانیا ن، هه روه کو فیهله سوف (پیتؤل) که له یه که مین زانستی خواوه ندیدا پیدا ده چی.

زوربه ی پیتؤل هه کان زور تر به کاروباری سروشت پیدا ده چن تا ده که نه باسو خواسی گهردونناسی. ئه وانه ی له باره ی په رستراو خواوه ندی ده دوین باسی

^{۱۵} الدین دراز/۷۲.

^{۱۶} بؤ ئه م بابته بگړوه سهر (مجموع الفتاوی) ی شیخی ئیسلام (۱/۲-۲۵)، ئه وه ی نیمه ش به کورتی باسما ن کردوه و سه لماندوما نه بنه پرتیک ی مه زنه و به لگه ی له سهر فیهله فره وانه که ی.

(واجب الوجود) ده‌که‌ن و پاشان بامی ئاوه‌زو نه‌فس. هه‌یانه له‌سه‌ره‌تاوه (واجب الوجود) ده‌سه‌لمینن، چونکه ده‌لین ماده‌م بون هه‌یه بوار نیه ده‌بی پیداکه‌ریکی هه‌بی.

ئه‌و که‌لامناسانه‌ی دان به‌یه‌ک‌خواناسی داده‌نین و له‌په‌رتوکه که‌لامیه‌کانیاندا باسیان کردوه مه‌به‌ستیان ته‌نها ئه‌وه‌یه تاکایه‌تی و بی‌هاوبه‌شی خودا بیه‌لمینن، واشده‌زانن مه‌به‌ست له‌وته‌ی لا‌إله‌إلا‌الله ته‌نها ئه‌وه‌نده‌یه.

ئه‌و ریوشویننه‌ فه‌لسه‌فه‌ که‌لامیه‌یه، توێژه‌ره‌وه‌که‌ی هیند خه‌ریک ده‌کات ته‌نانه‌ت هه‌مو ته‌مه‌نی بۆ ته‌رخان بکات هیشتا له‌خه‌می ناره‌خسی و ته‌واوی ناکات، به‌لکو واشی لی ده‌کات گومان له‌ئاوه‌ر په‌یدا بکات، ئه‌وجا ده‌که‌وێته‌ ناو گێژاوی سه‌رگه‌ردانی و دپه‌ژنگی و هۆتبه‌ونه‌وه.

به‌لام ریوشوینی قورپانی سه‌ره‌تای بانگه‌وازه‌که‌ی و هه‌ی هه‌ر هه‌مو په‌یامبه‌رانیشتان بانگه‌واز بۆ په‌رستنی ته‌نها خودا ده‌که‌ن ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُون﴾ سوپه‌تی نه‌نبیاء/ ۲۵، واته‌: هه‌ر پیغه‌مبه‌ریکمان ناردبێ، سروشمان بۆ کردوه هه‌چ په‌رستراویکی راسته‌قینه‌ نیه ته‌نها خودا نه‌بی و هه‌ر ئه‌ویش په‌رستن، هه‌مو پیغه‌مبه‌رانیشتان له‌سه‌ره‌تای بانگه‌وازه‌کانیان بانگی گه‌له‌که‌ی خۆیان کردوه خودا په‌رستن و گوتویانه‌: ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ﴾ سوپه‌تی موئمینون/ ۲۳. داویان له‌گه‌له‌کیان کردوه به‌دڵ و زمان و جه‌سته‌ خودا په‌رستن، په‌رستنی خودا ناسین و یادکردنه‌وه‌ش ده‌گه‌رێته‌وه.

بنه‌په‌تی زانست له‌لای پیغه‌مبه‌راندا هه‌بونی زانیاریه‌ ده‌رباره‌ی خودا. هه‌ر خودا یه‌که‌مه‌و بونه‌وه‌ری ئه‌فراندوه، پایانه‌و رودانه‌کان بۆ ئه‌و ده‌گه‌رێته‌وه. خۆی سه‌رچاوه‌ی هه‌مو زانیاریه‌که‌، یادکردنه‌وه‌ی سه‌رچاوه‌ی هه‌مو یادیکه‌، سه‌رچاوه‌ی هه‌مو کرده‌وه‌یه‌که‌ که‌ بۆی ئه‌نجام ده‌درێ، زانیاریه‌کان له‌ زانیاری هه‌بون له‌ باره‌ی خواوه‌ لکو پۆپیان لی ده‌بیته‌وه. په‌رستن و پێی مه‌به‌ست بونی خودا؛ له‌نیازو مه‌به‌سته‌ چاکه‌کان سه‌رچاوه‌ ده‌گرن، دایش ئه‌گه‌ر متمانه‌ بکاته‌ سه‌ر خودا سه‌قامگیر و خۆگر ده‌رده‌چێ. چونکه که‌ناری ته‌قته‌و به‌لگه‌ی رێپه‌رون

سه لماندنې ټوکه هر له لای نه و دایه، حالیش وایه: یان زانیاری و بپوای له زږیدا ده بې، یان له بېپوایي و نه فامیدا دورو سه لامهت ده بې. مه بونی زانیاری دهرباره ی خودا مه زنتړین ریوشوینی ناسینی خوداو ژیان و نه فسی مړوقایه تی و بونه کانه.

کوپي نه با حاتم ده لئ: (همو شتیګمان به هوۍ خواوه ناسی)، له کوپي عه بپاسیشیان پرسۍ: چوڼ په روه ردگارت ناسی؟ گوتۍ: نه وه ی بیه وئ به پتوانه کاری دینی خوی بناسئ تا دهمرئ هر له رهشکو و پېشکه کردندا ده ژئ، به رده و امیش لاپئ ده بې و لارو و یری ده کات. وای ده ناسم که خوی پیمان ناساندوه، واشی وه سف ده کم که به خوی خوی وه سف کردوه).

پتغه مبریش ﷺ موعاذی کوپي جه به لی نارد یه مهن تا خه لک بؤ دینی خوا بانګ بکات، پتی گوت: تو ده چیه ناو هوژیکي نامه ور، فرمانی پتی کرد یه کم شت بانګیان بؤ بکات: په رستنی خوا بیت، نه گره نه وه یان زانی فزه کانیان پتی رابګه یه نئ. فهرموده یه کی ته و اووه بوخاری گتپاویه تیه وه. پتغه مبر ﷺ فرمانی پتی نه کرد خه لکه که بؤ گومان و سه رنچ و نه و شتانه بانګ بکات هره کو له ریباری که لامناسیدا به دی ده کړئ.

هر بویه شه پېشه و بوخاری - بهر میهری خودا بئ - له په پرتوکه که یدا به بنه پرتی زانست و بپوا، به ناوی (سره تاي دابه زینی سروش) دهستی پتی کردوه. بپاسی چونیته تی دابه زینی زانست و بپوای کردوه که بؤ سه پتغه مبر ﷺ دابه زیوه، نه نجا پاشان به بابه تی "بپوا" که به پاست سه لماندنې هه ناردراوه کانه، نه نجا به بابه تی "زانست" که ناسینی هه ناردراوه کانه، په پرتوکه که ی به و ریزبه ندیه ریڅخستوه نیشانه ی زانایی و دانایی نه و پېشه و به ریزه یه - بهر میهری خودا بئ - خودا له روژی دوا پیدا که خه لک کوده کاته وه له باره ی زانستی به رهستی و به لګه نه ویستی و ژیریزئی و سروشتی پرسیارو وه لامیان له گه ل دا ناکات، به لکو پرسپاری نه وه یان لی ده کات ثایا به پیر بانګه وازی پتغه مبران چوپنه یان نا؟ ﴿كَلِمَاتٍ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ﴾ ﴿قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ﴾ ﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا سَمِعُ أَوْ نَفْعِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ ﴿فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾

سورپه تی مولک/ ۸-۱۱ واته: هرچه ند دهسته یك فِرِیْ بدرینه ناویه وه ده رگه وانه کانی دۆزه خ پرسیاریان لی ده کهن: ئایا له دنیا دا پیغه مبه ریکی تر سینهرتان بۆ نه هاتوه؟ (۸) ده لَین: به لَی بۆمان هاتوه، به لام به درۆمان ده زانیو، پیمان ده گوتن: خودا هیچی نه ناردۆته خواره وه، ئیوه له گومرا بونیککی گه وره دان (۱۰) ده لَین: ئه گه ر قسه ی پیغه مبه رانمان بیستبایه، یان تیگه بیباین، ئه مپۆ له دۆزه خیایان نه ده بوین (۱۱).

بیانوپریش ته نها به ناردنی پیغه مبه ران ده بیئت: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَسَىٰ بَعَثَ رَسُولًا﴾ سورپه تی نیسراء/ ۱۵، واته: ئازارو سزای هیچ گه لیگمان نه داوه تا پیغه مبه رمان بۆ ناردوه. هه روهك چۆن خالی ده ست پئكردن و سه ره تایی له ریوشوینی قورئاندا په رستنی خودا و ناسینه تی و هه ره مو زانسته كان له ویه وه سه رچاوه ده گرن، خالی كۆتایی و لیبونه وهش هه ره و په رستنه یه كه تئیدا پئویسته خودا بناسرئ و یه كخواناسیی بۆ ئه نجام بدرئ. كه چی ئه وپه یی خواستی كه لامناسان هه ره ئه ویه دان به تاكیتی خودا بنئین و به ئافه ریدگاری ته نیای بزائن. ریوشوینی قورئان ئه وه به به شێك ده زانیو هه ره به وه نده ناوه ستی. هاوبه شه په رسته كانیش هه ره ئه وه نده یان لی قبول نه كراو دادیشی نه دان. ئاشكراشه چه ندان شه پیان له گه ل دا كراوه ﴿وَكُنْ سَأَلَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ سورپه تی لوقمان/ ۲۵ واته: گه ر لییان بپرسی كئئ ئاسمانه كان و زه وی نه فراندوه ده لَین: هه لبه ت خودا، ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ سَبَقُولُونَ لِلَّهِ سورپه تی مومنون/ ۸۶-۸۷ واته: گه ر لییان بپرسی كئ په روه ردگاری حه فت ئاسمانه كان و په روه ردگاری باره گای مه زنه ده لَین خودا.

به لام پیتۆله كان له باره ی ئاوه زو نه فسی مرقیان كۆلیوه ته وه، سه رشیتانه په له قازه ده كهن و هه رجاره ی هه رایهك ساز ده كهن، باشترین به لگهش له سه ره ده سه وسان و گه ره لاوژتیان ئه و پیشكه وتنه زانسته یه كه له و سه رده مه دا تا بلئی سه مه ره، كه چی تا ئیستا هه قیقه تی نه فسی مرقایه تی ئاشكار نه كردوه. (مرۆف كردو كۆشیکى بئى ئه ندازی له پینا و ناسینی خوى ته رخا ن كردوه، كه چی ئیتمه له گه ل ئه وه ی خواوه نی هه مبانه بۆرینه یه كین له و سه رنج و تئ بینییانه ی

زاناسو پیتۆل و شاعیر و روحانییه کان که له هه مو سهرده مه جیاوازه کاندایه
به خشیویانه .. له گه له ئه وه شدا ته نها له چه ند لایه نیککی دیاری کراوی نه فسمان تی
ده گه یه و وه کو مروقیکی ته واوله خو مان نه قامیوین...

ئیمه هه ره ئه وه ند له مروف ده گه یه که له چه ند به شیک پیک دیت، ته نانه ت
ئه و به شان هه به هوی که رسته به رده سته کان دۆزاونه ته وه ! هه ره یه که مان له
ئاپۆره یه که مۆته که پیکهاته وه، که س نازانی چۆن چۆنه .

له راستیدا نه زانینه که مان شتیکی پیاده کراوه، چونکه زۆربه ی هه ره زۆری
ئه و پرسیارانه ی روبه پوی ئه وانه ده کریته وه که خه ریکی توژیینه وه ی ره گه زی
مروفن بی وه لام ده میتنه وه، له به ره وه ی هیتشتا چه ندان شوینی بی سنور له
ناوه وه ماندا هه یه نایناسین (له په رتوکی - العلم یدعوا للإیمان - وه رگه راوه).

جا ئه گه ر ناسینی توژیینه وه کانی سه ده ی بیستهم هه ره ئه وه ند بی! ناخۆ
چۆن ده کریت نه فسی مروف بکریته وه به نه رته و سه رچاوه ی چه که ره کردنی
زانیا ری؟

با ئه و دیوی سروشتیش هه ره بوه ستی که فه لسه فه تییدا وه ها گومرا بوه و
په له قازهی تیدا کردوه بیر له به ریدا ئه نتیکه ی پی بی.
۳- تاوی کارتی کردن^{۱۷}:

بیروبیا وه په ده سه لاتیککی زۆر به هیزو زالی به سه ره نه فسی
بیروبیا وه په ند ه کانه وه هه یه . به لام فه لسه فه له و به هه ره یه بیبه شه و قه ت بۆی
ناکریت و ابی، ئه گه ر نا سنوری خۆی ده به زاندو له گه ل خۆشیدا ناساز ده بو.
هۆیه که ش ئه وه یه فه لسه فه به گوێره ی توانستی مروفا یه تی له ناسین وه قیقه ت
ده کو لیته وه، پاشان ئه و ئه نجامانه راده گه یه نی که له هه ندی لایه نی ئه و هه قیقه ته
پنی گه یشتوه . پیتۆلان یه که مین که سن هه ست به که مایه سی و کورتبیری ئاوه زی
مروف وه رچی له مروفا یه، ده که نو ده زانن نا ته واهه . بۆیه خۆبه که مگرتن و
سه رکز کردنی زانسته ان یان له دیارترین تایبه ته ندیه کانیانه . سو قرات له نیتو
پیتۆلندا ناسرا و جی دیاره ده لی: (ئه و شته ی تا ئیستا چاک ده یزانم ئه وه یه هه چ
نازانم).

^{۱۷} بۆ ئه م بابته بگه رتوه سه ره په رتوکی (الدین)ی ده راز/ لاپه ره ۶۹ به ره و سه ره وه .

به لām خاوه نی بیروباوه پ وه ها نیه، به لکو ده زانی ئو بیروباوه پ وه ئو هه لئگرتوه سه رچاوه که ی له خودایه یه که هرچی نه یینه پی زانیاره و زانستی به سه ره مو شتی کدا هه یه بویه ده زانی ژۆر راست و بی خوش و بی په له یه.

سروشتی بیروباوه پ وایه گهر دن به خاوه نه که ی که چ ده کات و پابه ندی ده کات، مشتومرو ده مه وهریشی لی قبول ناکات، به لکو ره واشی پی نادات لی کولینه وه ی له سه ر بکات و لی دو دل بی و بکه ویته راپایی، خو نه گهر له باب ته تیک وای کرد ئو له و باب ته دا نابیته دیندار به لکو ده بیته فله سه فی تا ئو کاته ی له سه ر "را" یه که سه قام ده گری و ملکه چی ده بی، ئو کات منجه منج و لی کدانه وه هه لئاگری؛ به لکو ده بیته بیروباوه پ یکی ئو تو و دلسوزیه کی وای بو ده نوینی له ئاسا به ده ر بی. ته نانه ت پی ئاسایی ده بی له پیناویدا سه رگه رد بی و بیته قوربانی. خه ریکه بلین له هیچ بیروکه یه گی دی ئه م جوړه ده سه لاته نابینری کار بکاته سه ر نه فسی مروف جا زانستی بی یا سیاسی بی یان هر جور یکی دی بی.

شیخ محمد عبدالله دراز نه ینی ئه م دیار ده یه ئاشکار ده کاو ده لئ: (نه ینی ئو دیار ده یه هیژو تاوی ده سه لاتی بیروباوه پ، فله سه فه نه ته ی و لی بی به شه).

جیاوازیه که له نیوان هه قیقه تی ناسین و هه قیقه تی پروایه.. له نیوان ئو تاوه نه فسییه که ناسین پی هه لده ستی له گه ل ئو هیژه نه فسییه ی پروا ده بی به خشی. هی واهیه باسی برسیتی و تینویتی بو بکه ی هه رچه نده ئازاره که شی نه چه شتبی تی ده گات. ره نگه له واتای تاسه و خوشه ویستی بگات نه گهرچی له وانیش نه بی.

نه گهر له به رده م ده ستردی کی نایابی هونه ر بوه ستی له نه یینه کانی بگات و بزانی چ ورده کاریه کی تیدایه که چی چیژی لی ناکات و پی که مه ند کیش نابی. ره نگه بزانی فلان که س زیره کایه تی هه بی یا نه دیب بی یا سیاسه تمه دار بی، که چی سۆزو په روشی بو نابزوئ... ئه وانه چه ند وینه یه ک بون له ناسین و زانین دا، هه ست یان بیرو به لگه نه ویستی پیمان ئاشنا ده کات. نه فسیش وه که ئه وه ی شتیکی ناموی دیتی هه ستی پی ده کات یان هر به خیرایی به سه ریدا تیده په پی و به ئاسته م کاری تیده کات، ناگاته بو تکه که ی و کاری تیکات، یان وه ری ده گری و په زمه نده ی ده کات به لām هه رسی ناکات و مل که چی نابی، جا هر حاله تیکی ده رونی نه گهر هزو رییره کان له و ئاسته دا راگری ئه واه هیچ په یوه ندی به بیرواوه نیه، چونکه پروا له قولایی ویژداندا وه لامدانه وه ی هه یه له گه ل په رده کانی دل ئاویته ده بی و سینه ی پی ته نگو تریسک نابی به لکو پی فره وان و گوشاد ده بی،

نه فس فينك ده كاته وه و ناوهری پی ده به خشن. بړوا له ناسمانی ناوهرزدا بیرزكه وهرده گړئ و ده یخاته بۆتكه ی دل و ده یكاته نان و ناوی نه فس، ده بیته ره گه زیكي ژيانی. بړوا هزر بۆ هیزکی پالنه رو كاراو نه فرینه ده گورپی و له و گه ردونه دا مه رد نیه بیته كیننیه وه به لكو هر گالته شی پی دیت. نه وه بو جودای نیوان ناین و فلسفه. نامانچ و مه به سستی فلسفه ناسینه، نامانچ و مه به سستی ناینیش بړوايه، خواستی فلسفه هیزکی وشكه و له وینه یه کی بی بزاونت و شخته كردودا رهنگ ریژ ده بی به لام خواستی ناین روحیكي جمنه رو هیزکی بزونه ره.

(ده ران) نه وه شی تیبینی كړدوه كه فلسفه كار له سره یه ك لایه نی نه فس ده كات كه چی ناین سه رپاكي نه فس داده گړته وه، فلسفه تیبینی دان و شی كړدنه وه و ریكخستنه وه یه، ده ست سازیه كه ره گ و ریشه ی هه قیقت هه لده كیشی و روحی لی په رهم به په رهم ده كات، پاشان سر له نوئ به نه شمیكي ده ستسازي پارچه كان به یه كه وه ده لكیننیه وه و له سر ناوینیه ی ژیری رایده نوینئ، نینجا توپزکی وشك له سر روی نه فس ده نیشینئ. به لام ناین سروديكه سه رپاكي هه قیقتی له نامیز گرتوه و توپزه كه ی ده بړئ تا ده چپته نیو قولایی و بۆتكه ی دل و، نه فسش ته واوی خوی پی ده به خشن و ریشمه كه ی ده گړته ده ست.

لیره دا ده راز جیاوازیه کی ورد ده خاته رو كه له نیوان ناین و فلسفه دا تیبینی كړدوه و ده لئ مه به سستی فلسفه ته نها دیده وه ریتیه ته نانه ت له به شه كړده كیه كه شیدا به لام ناین مه به سستی كړده كاریه ته نانه ت له به شه دیده وه ریتیه كه شیدا. نه و په پی خواستی فلسفه نه وه یه هه ق و خیرمان پی بناسینئ كه چین و له كوین؟

پاشان پی گړنگ نیه هه لویستمان له ناست نه وه هه ق دا چوڼ بی كه ده بناسینئ یان له ناست نه و خیره دا سنوری بۆ ده كیشی.

به لام ناین هه قمان پیده ناسینئ نه ك بۆ نه وه ی ته نها بیناسین، به لكو تا بړوا ی پی بینین و خوشمان بوئ و ریزو شكوی بگرین، واجبه كانیشمان پی ده ناسینئ تا بیانكه یین و، نه فسمان به هه قیقه ته كه ی ته واو بكه یین.

بۆ زیاتر روڼ بونه وه به راوردیكي له نیوان ناسه واره كړده یه كانی ناین و فلسفه دا كړدوه. ده راز نه وه شی روشن كړدو ته وه ناین سه رنج بۆ نه وه هه لده نی

تا مړوف ئافه ریدگاری خوی بناسی و خوشی بوی و به پیروزی بگرئ، که چی مه به سستی فلسفه تهنه ئه و ناسینه به که هوو هوکار به به که وه ده به سستی وه. هه روا ئه وهشی رون کردوته وه بیروباوه پی ئاینی له گۆره پانی کۆمه لایه تیه وه هه لده قولی و خاوه نه که ی ده هه ژین و دهنی دده تا ئامانجه کانی به بلاوکردنه وه و بانگه واز بێنیتته دی، که چی فلسفه بلاوکردنه وه ی نه کردوته خه م به لکو رژییه کیش توشی خاوه نه کانی ده کات و وایان ل ده کات ئه و زانیاریانه هه ر له لای خویان گل دهنه وه و که سی تر لئی به هه ره مه ند نه بی.

٤- نهم و شیواز^{١٨}:

ئه و شیوازه ی بیروباوه پی ئیسلامی پی داپێژاوه، شیوازیکی تاییه تیه و، به وه جیا ده کریتته وه که زنده و ره زمی هه یه، هه ورده ها تیسره وانیک راسته وخو و فروسمانی هه یه، فروسمانی ئه و هه قیقه ته گه ورانه ی که ده سته واژه توانای نیه له خوی بگرئ به لام ده توانی بیانفروسمینی.

هه ورده ها به وه جیا ده کریتته وه که به تهنه ها هزی مړوف نادوینئ، به لکو له گه ل هه مو که نارو وزه و ده روازه کانی ناسینی که یه نونه ی مړوف ده دوی.

به لام فلسفه نهم و شیوازیکی دی ده گریتته بهر، ته قه لا ده دات هه قیقه ت له ده سته واژه کۆکاته وه، جا کاتیک دوچاری هه قیقه تیک ده بی ناکرئ بخریتته نیو چوارچێوه ی ده سته واژه وه -ئه مه بی له وه ی ئه و هه قیقه تانه چه ندین لایه نی بنچینه بیان هه یه زۆر گه وره ترو فره وانترن له و هه مبه یزه ی هزی مړوف ده یبێ- ئه و چاری ناچار فلسفه که توشی ئالۆزکاوی و تیکه ل و پیکه لی و وشکی ده بی ... ئالێره دا نابێ بیروباوه پی ئیسلامی به نهم و شیوازی فلسفه ی ده ربېردی، چونکه ده یمرینئ و پرشنگ و فروسمانه که ی خامۆش ده کات، جگه له مه له یه که له ناره کانی که یه نونه ی مړوفی ده ناخنئ و په نگی پی ده خواته وه.

لێره وه هه مو ئالۆزکاوی و شکستی و که مایه سی و لاپئ بونه کانی ئه و توێژینه وانه ده رده که وئ که ویستویانه بیروباوه پی ئیسلامی به و نهم و شیوازه غه واره و نامۆیه راوینن و، بیئاخنه نیو ئه و دو توپیه روبه ره ته سکه ی که ناتوانی مافی خوی بدات. ریوشوینی قورپانی پیرو بۆ رونکردنه وه ی بیروباوه پی ئیسلامی به وه ناسراوه زۆر ساده و ساناو رۆشنه، ئه مه ش وای کردوه خه لک به هه مو

^{١٨} بگه یوه سه ر خصائص التصور الإسلامی سید قطب / ١٦.

ئاستیکه وه هرچنده ژیری و درک پئی کردنیان جیاواز بئی، به ئاسانی لئی تیښگن. هر یه که و به ئەندازه ی توانای بیر کردنه وه و بۆ رهخسانی لئی به هره مند بئی. به پېچه وانه ی ئه و نه شمو شتیوازه فلهسه فی و که لامییه ئالۆزکاوانه ی پېن له زارواه ی قوپس و گرانی ئه و تۆ مه گه ر که سانیکه که م لئی تیښگن.

ه- رینگه ی بلمگه خوازی:

له و لایه نه شه وه قوپشان له گه ل فلهسه وه که لامناسیدا جیاوازی هه یه، ده توانین ئه م جیاوازیانه له چه ند خالینکا رون بکهینه وه:

۱- قوپشان و فلهسه فه زان و که لامناسه کانیش بۆ سه لماندنن تاکیتی خودا به لگه یان به گه ردون هیناوه ته وه. به لام رینگه ی قوپشان له گه ل رینگه کانی فلهسه وه که لامناسی زۆر جیاوازی هه یه.

قوپشان به هه مان ئه و نیشانانه به لگه ی هیناوه ته وه ئه گه ر بزاندیښ ئه و پتویست ده کا بشزاندیښ خاوه ن و دروستکاریکی هه یه، وه کو زانیښ تیشکی خۆر که پتویست ده کات خۆر (رۆژ) پئی بناسیښ، بینه وه ی ئاتاج به و هه مو پتوه رانه بکات که که لامناسه کان وه کو به لگه پتهینه وه بۆ پهیدا بونی جیهان دایانپشته وه. چونکه له ریخته وه ده زاندیښ ئه م هه مو بونه وه ره، ئه فریښدراوه و مشوری بۆ خوراوه.. ئه وه پتویست به هینانه وه ی به لگه و سه لماندن ناکات. مرۆف له ریختی خۆیه وه ده زانیښ ئه و گه ردونه ئاتاجی ئافه ریدگاریکه و ده بئی خودایه ک هه بئی مشوری بخوات و به رپتوه ی بیات. هه یچ پتویست به وه ناکات بیښ بسه لمینښ، ئه م بونه وه ره پهیدا بوه و یه کیکیش ده بئی هه بئی پهیدی کردیښ.

خوای گه وره ده فره موئ: ﴿أَوَلَمْ يَرِیْ الَّذِیْنَ كَفَرُوا اَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ کَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ کُلَّ شَیْءٍ حَیٍّ اَفَلَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۳۰﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِیً اَنْ یَّمِیْدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيْهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ یَهْتَدُوْنَ ﴿۳۱﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا وَهُدً عَن اَیَّانَهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿۳۲﴾ وَهُوَ الَّذِیْ خَلَقَ اللَّیْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ کُلٌّ فِی فَلَکٍ سَبْحُوْنَ ﴿۳۳﴾﴾ سوپه تی نه نبیاء/ ۳۰-۳۲، واته: ئایا ئه وانه ی وا بیښروا بون، نه یان دی ئاسمانه کان و زه وی پتیکه وه لکابون ئیمه له

یه کترمان جیا کردنه وه؟ و هه مو شتیکی زندومان له ناو گرواند، جا ئایا ئیستا پړوا ناهینن (۳۰) له م زهویه دا گه لّ کپوی مه حکه مو پته ومان دانا تا به وان ئوقره بگری و نه له رزی و، له م زهویه دا دۆل و دهره و ریگا گه لیکنان سازدا تا رینوینی بن (۳۱) ئاسمانمان کرده میچیکی پاریزه رو پته و، به لام شه وان روسینه ر بون له نیشانه کانی ئیمه (۳۲) خودا شه و رۆژو خۆرو مانگی شه فراندوه و هه ریه که یان له خولگه یه ک ده خولینه وه (۳۳).

ب- شه و به لگه ئاوه زیانه ئی ۱۹ قورپانی پیروژ خواستویه تی له گه وره یی و هه بیه تی خودا ده وه شینه وه، قورپان پیوه ری هه موگرو پیوه ری پیچواندنی نه هیناوه ته وه که ئافهریدگار دینیتته ریزی ئافهریدان.

به لگو پیوه ری شه و یه که مینه ی به کار هیناوه که هه مو ته واوییه ک بو ئافهریدگار ده سه لمین و به هیچ جوریک که مایه سی ئافهریدان بو خودا دانانی. ئافهریدگار شایه نتره به ته واومه ندیتی وه سف بگری نه ک ئافهریده، چونکه خودا شه و هه مو ته واوییه ی به ئافهریدان به خشیه وه، چونکه نه گه ر ئافهریدگار هه مو سیغه تیکی ته واوی بو نه سه لمیندری ده بی نه گه ر هه بی یه کیکی دی له و ته واوتر بی و که مایه سی نه بی، شه و هه ش مه حاله. خوا ده فهرموی: ﴿وَلِلّٰهِ الْمُلْكُ الْاَعْلٰی﴾ سوپه تی نه حل/ ۶۰ وینه ی هه ره به رز بو خودا ده هینریتته وه.

هه ر که مایه سیه ک ئافهریده لیتی بیه ش بی، ئافهریدگار شایه نتره لیتی بیه شتر بی.

ج- تیبینی شه و هه ش ده کجی قورپان به په وانترین و پوختترین ده سه ته واژه، به لگه ئاوه زیه کان ده هینیتته وه و ده بیته مایه ی سه لماندنی هه قه که. که چی زۆبه ی به لگه ئاوه زیه کانی فه له سه فه و که لامناسی شایه نی به لگه پیهینانه وه نین و له بهر لاوازیان جورده ها گومان و دودلی و سه رگه ردانییان لی ده پشکویتته وه.

^{۱۱} زۆد له که لامناس و فه له سه فه زنه کان به هاله واتیگه بیون به لگه کانی قورپان و سوننه ت تنها له رقی هه وال پیدانه وه یو، رقی نه بریوت به به لگه ئاوه زیه کان. راستیه که شی شه و به قورپان هه ندی به لگه ی ئاوه زی وای له باره ی خودلو ئاکیتیبه کی هیناوه ته وه که هیچ کامیک له وان ناتوان به جورده باسی لیه و بکن. شه و هه شتانی که لامناسه کان له ئاخیری کرد و کوشه کانیاں پی ده گن: قورپانی پیروژ پوخته ی شه و له ی زۆد به جوانی رانوانده وه کو شه وینه و مغونانه ی له قورپاندا هه رمویه تی: ﴿وَاتَّخَذَ صَرَفًا فِیْ هٰذَا الْقُرْآنِ لِلْاٰسِ مِنْ كُلِّ مَنَیْ﴾ سوپه تی که هه/ ۵۴، وینه و نمونه کانیش واته (به لگه ی ئاوه زی).

به لگو ده بېته مایه ی رت کردنه وه ی هه قه کەش، بابای دژمەند به ئاسانی ده توانی به لگه کان بسویتی، جا له گەڵ ره تکردنه وه ی به لگه که هه قه کەش ره تده کاته وه که بۆ خۆی زۆر به هیزه، ئه وهش له بهر ئه و لاوازیه ی به لگه که هه یه تی و ده یه وێ هه قه که ی پێ بسه لمیتی.

بۆیه که لامناسه کان له هه مو خه لک زیاتر قسه ی خۆیان ده گۆپن و له زۆر جێیان قسه کانی خۆیان پوچ ده که نه وه، به لگو زۆر جار ان هه ندی قسه به کوفر داده نین که چی له هه ندی شویندا خۆشیان وایان گوتوه. به پێچه وانه ی به لگه کانی قورپان و سوننه ت که خاوه نه کانیان سه قامیان له سه ر ده گرن و لییان ناکه و نه دودلی و منجه منجه وه ٢٠.

د- دیسان تیپینی ده که یه هه ندی به لگه هه ن که لامناسه کان ده یانه یه نه وه، وا ده کات دان به نا هه قان دابنری، ده بېته مایه ی ره تکردنه وه ی هه ندی هه قی سه لمینراوی قورپان و سوننه ت.

ئه و ده قانه یان ره تکردو ته وه که به لگه ن له سه ر ئه وه ی خودا له ئاسمانی دایه، گوا یا خودا نابێ له هیچ جیهه تیکه وه بێ چونکه له جیهه تدا بونی خوا به ته حه ییوز هه ژمار ده کری. که چی ده قه کان به راشکاوی رایده گه یه نن خودا له ئاسمانی دایه. هه له که یان له وه دایه ئه گه ر بلێن له ئاسمانی دایه، واتای ئه وه بگه یه نی ئاسمان له خۆی گرتوه، هه روه ها له وهش هه له یان کردوه پێوه ره به شه ریه کانیان به سه ر زاتی خودا پیاده کردوه.

٦- پێبه خشین:

جیاوازیه کی دیکه ئه وه یه قورپانی پیرۆز بره وایه کی تیرو ته سه ل ده به خشی، هه روه کو جوندوبی کوپی عه بدوللا ده لێ: (یه که مجار فیری بره وایه پاشان فیری قورپان بوین ئینجا بره وایه پتر بو).

قورپان وا وه سفی په روه ردگارمان بۆ ده کات که رو و ده ستو بیستن و بینینی هه یه، ناو و سیفه ته جوا نه کانیان بۆ هه ژمار ده کات و پیمان ده لێ: خودا (الرحمن الرحیم، الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبار...) (تاد)، هه روه ها کردوه ئه فریترا وه کانیان پێ ده ناسی، باسی رۆژی ژیا نه وه و به هه شت و دۆزه خمان بۆ ده کات وه که به بینایی خۆمان ببینین.

^{٢٠} مجموع الفتاوى ابن تيمية / ٤/ ٥٠.

به لām ریبازی که لامناسه کان نه و په ږی مه به سستیان هر برپویه کی سه رپاکیه و نه زانیاریه کی پر به پر ده به خشی نه تیروانینیکی روشن.

ژوان نیه:

ناینو فله لسه فله، ژوانیان نیه، چونکه دو ریوشوینی له یه ک جودان: له سه ره تاو ده ست پیکردن و کۆتایی و ته واو بون، له ریوازو نه شم شیواز، له کارتیکردن و پیبه خشین له پیش نه وانه هر هه موی، له ژیده رو کانگادا، ته واو ته واو له یه کتر جودان.

نیسلام ناتاجی به که س نیه بیروباوه پو شه ریعه ته که ی بۆ ته واو بکات. چونکه خودای زاناو لیزان ته واوی کرده: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ سوږه تی مائیده/۳، واته: نه وپو دینی نیوهم ته واو کردو به خشی خۆم به ته واوی پی به خشین. پیویستمان به وه نیه له نیوان ناینی راست و فله لسه فله دا یان له که ل ناینی جوله که و دیاناندا، یان له نیوان ناینو کۆمونیزم و سۆسیالیستیدا گونجانی که درست بکه ین چونکه دینی نیسلام هه وه و ناهه قی تیدا نیه: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ﴾ سوږه تی فو صیله ت/۴۲، بی له نیسلامیش یان ناهه وه و یان هه ق و ناهه قی ناو یته کرده، نیسلام بۆ نه وه نه هاتوه هزی مروف ته حه ککومی پی بکات، به لکو بۆ نه وه هاتوه له سه ر ژیان ده ست رویش تو بیت و بیروباوه پو بیروکه ی لار و ویر راست بکاته وه.

له سه رمان پیویسته هه وه کو خودا ده یه ویت بیروباوه پو شه ریعه ته که مان به جیاوازو پاک و سازگاری بیاریزین: ﴿قَدْ بَيَّنَّ الرُّشْدَ مِنَ الْغَيِّ﴾ سوږه تی به قه ږه/۲۵۶، واته: ری راست و ری گومرایی هاوید بون و هه ردوکیان روشن بونه وه. نه که ر نیمه نیسلامان به ریوشوینی تر ناو یته کرد، نه وا خودا وه کو نامه وه ره کان سه رکونه مان ده کات ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِالْحَقِّ الْبَاطِلِ﴾ سوږه تی ثالی عیمران/۷۱، واته: نه ی نامه وه ران بۆچی هه ق و ناهه ق تیکه ل ده که ن.

هملوئستی زانايان له ماست که لامناسیدا

له بهر نه وه یه زانايان داکوکیان له وه کردوه نابئی بیروباوه پ ټیکه ل به
فهلسهفه بکړئ. نه و ټیکه لیه ی پیتول کانی ئیسلام په یدایان کردوه وه کو ئیبن
سینا. هه روه ها زاناگان دژایه تی نه وانه شیان کردوه که به و هلسهفانه کار ټیکراو
بوینه که به که لامناسی ناوی ده رکړدوه.

زانا بلیمه ته ناوداره کان دوه ش بون: به شیکیان هه ر له سه ره تادا هه ستیان
به ترسناکی نه و ریوشوینه کردو دژایه تی نه و ره و ته یان کرد وه کو پیشه وا نه حمه د
- به رمیهری خودا بئ -، هه روه ها پیشه وا شافیعیش ده لئ: (حوکمی من بؤ
که لامناسان نه وه یه به قامچی و پیلان لیتیان بدرئ، به سه ر هه مو تیره و
هوزه کانیش بیانگین و پیتیان بلین: نه وه یه سزای نه وانه ی قوربان و سوننه تیان
جیهیشتوه و رویان کردو ته که لامناسی).

به شه که ی تریشیان خو یان وه کو که لامناسه کان سه رگرم و خه ریک کردو
ریتیان له به ردا ته سک بؤوه و خوری ته مه نیان هی دی هی دی به ره و ئاوابون
هه لده نیشت. پاش نه و هه مو جه نجالیه په نجه ی په شیمانیان ده گه ست و تازه ش
کار له کار تراز او وه هه ر نه وه نده یان بؤ ماوه ته وه خه فت و ناخان هه لکیشن و له
خوا بپارینه وه له و رابردوه یان خوش ببئ، ناگاداری نه وانه شیان کردو ته وه نه و
ریوشوینه لار و ویره ی نه وان نه گرن و خو یان به و شپو په شتویه خه ریک نه کن.

یه کیک له وانه نه با عه بدوللا: محمدی کوپی عومهری رازیه که له په پرتوکی
(أقسام اللذات) دا ده لئ:

و غایه سعي العالمین ضلال	نهاية أقدام العقول عقال
وحاصل دنیا نا اذی و ویا ل	وأرواحنا في وحشة من جسمونا
سوی أن جمعنا فيه قیل وقالوا	ولم نستفد من بحثنا طول عمرنا
فبادوا جميعا مسرعین وزالوا	فكم قد رأينا من رجال دولة
رجال فزالوا والجبال جبال	وكم من جبال قد علا شرفاتها

واته: هر زه رچه ندی بپ کات کوتایه که ی هر گوت بونه و سه ره نجامی کردو
کو ششی جیهانیانیش له هلسهفه دا گومرا بونه. روحه کانمان ناموی
جه سته کانمان دهره نجامی دنیا شمان نازار و نازوبازه. به دريژایی ته مه نمان چ
سودی کمان له گورانی نه ریت دیوه؟، جگه له کو کردنه وه ی گوته گوتان. چه ندمان

پیاوانی به دهسه لات دیتن هر هه مویان خیرا خیرا له ناو چون و نه مان. چه ندیشمان شاخ دیتن پیاوانیک به سهر ترۆپکیان هه لگه پان، مردن و شاخه کانیش هر شاخن.

پاشان ده لئی: (ماوه یه کی گه لی دورو دریز خه ریکی ریباری که لامناسی و ریوشوینی فه لسه فی بوم و لییان رامام، به لام تیگه یستم نه نه خوشی پی چاک ده بیته وه، نه دل ناوی پی ده خواته وه). پاشان گه راوه سهر ریباری قورپان و وینه یه کی له ریوشوینی قورپان له باره ی سیفه ته کانی خودا هیتاوه ته وه ده لئی: (تیگه یستم ریباری قورپان نزیکترین ریگه یه) له باره ی سه لمانده وه ده فه رموی ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ سوپه تی طاها/ه، واته: خوی میهره باز، به رز بۆوه سهر عهرشی خوی. ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾ سوپه تی فاطیر/۱۰، واته: وته ی چاک بق لای ئه و به رز ده بیته وه.

له باره ی نه سه لماندیشه وه ده فه رموی: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ سوپه تی شوری/۱۱ واته: هیچ شتیك وه کو وی نه. ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾ سوپه تی طاها/۱۱ واته: زانیاریان به ویداناشکی. پاشان ده لئی: (هه رکه سی هه مان نه زمونی من به زمونی، ده گاته هه مان ئه و قسانه ی من).

(شه هرستانی)ش هه مان ژئی ده ژهنی و، دانی پێدا ده نی که له لای فه لسه فه زان و که لامناسه کاندای دوی ئه و هه مو توژیینه وه و سوراغ کردنه، جگه له هۆت بون و په شیمانی هیچی بق نه ماوه ته وه ده لئی:

لعمري لقد طفت المعاهد كلها وسيرت طرفي بين تلك المعالم

فلم أر إلا واضحا كف حائر على ذقن أو قارعا سن نادم

واته: سویند ده خۆم هه رچی قوتابخانه ی فه لسه فی هه بو گه پام و چاوم به هه مو دیمه ن و نه دگاره کانی دا گیرا، ته نها که سانیکم دیت له سه رگه ردانی و داماوایان ده ستیان له سهر چه ناگه یان دانابوو نه نگوستی په شیمانیان ده گه ست.

(جوه یینی) یه کێك بوه له فره زانه کانی که لامناسی، چه ندین سال خۆی پێوه خه ریک کردوه، ئه وانه وریا ده کاته وه که خۆیان به و زانسته خه ریک کردوه: (هاوپیانیان! خۆتان به که لامناسی خه ریک مه کهن، بپوا بکهن نه گه ر ده مزانی ئه و

که لامناسیه ئاوام لی دهکات قهت خۆم پتوه خه ریک نه ده کرد) له سه ره مه گیشدا به ئه فسوسه وه ده لئ: خۆم له نێو ده ریا به کی قول نغزو کرد، وازم له ئه هلی ئیسلام و زانسته کانیا ن هینا، به و شتانه خه ریک بوم که به ره له ستیا ن لی ده کردم. ئیستا که ش ئه گه ر خودا نه مخاته به ر میهری خۆی و به زه بی پیمدا نیته وه، هه شم به سه ر، دوا ی ئه و هه مو نه گبه تیه له سه ر بیروبا وه پی دایکم ده مر م، یا ن گو تویه تی: (له سه ر بیروبا وه پی پیره ژنان ده مر م).

ئه با حامید غه زالی ش - به رمیهری خوا بی - له و که سانه بو ه درێژه ی به تو وێینه وه و سۆرا غکردن و لیکۆلینه وه کان دا وه و چه ندین ئێره و ئه ویی کرد وه. تا له پایانی ته مه نیدا هه ر به وه نده گه یشت توشی دامان و په شوکاویه کی زۆر ببو، په رتوکیکی دانا به ناوی (الجام العوام عن علم الکلام)، واته: جله و کردنی ره مه کیان له زانستی که لامی. ته نانه ت خۆ پی خه ریک کردنی شی به حه رام دانا وه مه گه ر له چه ند حا له تیکی تای به تیدا و ده لئ: (ئه وه ی راستی بی که لامناسی ته نها بۆ دو جو ره که س حه رام نیه).

له کۆتایی ته مه نیدا وازی له که لامناسی و ریبازه که لامیه کان هینا و روی کرده وه فرموده کانی پیغه مبه ر ﷺ که مرد صه حیجی بوخاری له سه ر سینگ بو. ئه باله سه نی ئه شعهری چل سالان به مو عته زیله یی مایه وه پاشان لیی په شیما ن بۆ وه به گو مپای دانا ن و زۆر به توندیش به ره ره چی دانه وه.

کۆمه لیکیش له دوا ی وان پهیدا بون و له سه ر ریوشوینی راسته قینه رویشتن هاوکات له گه ل ئه وه شدا که لامناسی و فه لسه فه شیان زانی وه و به ریوشوینی قورپانی دزایه تی ئه و جو ره عیلمه یان کرده وه به چه کی قورپان ناته واوی و لاوازی و پوکه لیتیا ن ده رخستوه، ریه رو پیشه نگی ئه و کۆمه له ش ئیبنی ته یمی به - به رمیهری خوا بی -.

*** *** ***

دوا وتهم :

بهر له وهی قسه کاتم ته واو بکه م ده لئیم: ئیمه ئاتاجی که سانیکن پیاوی بیروباوه پ بن نه ک پیاوی فلسفه، ئیمه که سانیکمان گهره که دهر دو کلویه کانی ئه م نه ته وه یه چاره سهر بکات، نه وه ش به فلسفه زانان ناکرئ.

ماموستا ئه حمه د ئه مین - بهرمیهری خودا بئ - به راوردیکی له نیوان خاوه ن ره ئی و خاوه ن بیروباوه پ کردوه و ئاسه واری هر یه که یانی له ژياندا خستوته رو و ده لئ:

نۆد جیاوازی له نیوان نه وه دا هه یه تو رایه کت هه بئ یان بیروباوه پت پئی هه بئ:

ئه گهر رایه کت هه بو نه وا ده یخه یه خانه ی زانیاریه کانت، به لام ئه گهر بیروباوه پت پئی هه بو نه وا له گه ل خوینت تیکه ل ده بئ و ده چینه ناو مؤخی ئیسقان و په ل ده هاوئته نئو قولاییه کانی دلت.

خاوه ن رای فلسفه زان ده لئ: نه وه ی من به راستی ده زانم رهنگه له واقعیدا ناپاست بئ، چونکه نه وه ی من ده یلئیم نه وپۆکه به لگه ی هه یه، رهنگه به یانی به لگه ی له دژ بئ. رهنگه له و رایه مدا راستم پیکابئ رهنگه هه تهرم کردبئ.

به لام بیروباوه پمه ند سه قامگیره و هه یچ گومان و دودلی نیه، نه وپۆکه راسته و سبه ی نیش هه ر راسته، له وه دهر چوه ببئته بواری به لگان و له وه به رزتره گومان و دودلی بیروشینئ.

خاوه ن ره ئی سست و سارده، ئه گهر رایه که ی هاته دی نه وا بزه یه کی نه رم و کالی دئته سهر لیوان و، ئه گهر نه شهاته دی نه وا پئی ئاساییه، چونکه پئشتر نه وه ی داناوه که رایه که ی شیمانه ی هه له و راستی هه بئ، به لام خاوه ن بیروباوه پ به جۆش و خرۆشه، تا بیروباوه په که ی نه یه ته دی ناسره وئ.

خاوه ن ره ئی به ئاسانی له بهر به لگه یه ک یان له بهر به رژه وه ندیه ک به ئاسانی رای خۆی ده گوپئ و رایه کی تر بنیات ده نئ. به لام خاوه ن بیروباوه پ سه قامئیکی نایابی هه یه و باشتترین وه سف نه وه یه پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: «ئه گهر روژم له دهستی راست و مانگیشم له دهستی چه پ دانئین تا واز له وه بیتم، وازی لینا هئینم». "را" ته رمئیکی خامۆشه و تا بیروباوه پی به بهردا نه کرئ ژيانی تیدا نابئ. "را" ئه شکه وئیکی تاریک و تونه که تا به تیشکی بیروباوه پ روناک ده بیته وه. "را"

زه لكاوئىكى مه نكه و پيشكه و ميشوله گه راي تى دادهنين، به لام بيروباوه پ
 ده رياهه كى خروشاوه و ريگا به ميش و مه گه زان نادات له سه روييدا زاوئى بكه ن.
 "را" چره دوكه له و بيروباوه پ ئه ستيره يه كى بريسكه دارو به ورشه يه .
 "را" ته نگژه و ئه سته م و رييه ستان دئيتته پيشه وه و ئه ژنه واي خواسته كانى
 جه سته يه ، گومان و دپوئنگى هه لده داته وه و ئه رى و نه رييان هه لده نى، به لام
 بيروباوه پ ترسناكيه كان ده سمينى و شاخه كان ده له خشينى و روى روژگار و ره و تى
 ميژو ده گوپى، گومان و دودلى ته فروتونا ده كات و سه قام و ئاوه ر ده به خشى و ته نها
 بو خواسته كانى روح نه ژنه واو گه رده ن كه چه ٢١.

*** *** ***

^{٢١} په پرتوكى (فيض الخاطر) ي احمد امين، له په پرتوكى (الايمن والحياة) ي قرضاوى / ٢٢ ل و ده رگيراهه .

ریشویننی زانایان بۆ سه لماندن

بیروباوهر^{۲۲}

ئایا بپوا به نه شکه نهی گۆر بینین؟ ئایا بپوا به کانیاوی که و سه رو ته رازوی رۆژی دواوی و جۆره ها شتی دیکه ی بیروباوهر بینین؟

۱- زانایانی پێشین پێیان وایه هه مو ئه و شتانه ی خودا و پێغه مبه ر ﷺ پێیان را که یاندوین و به زنجیره یه کی ته واوو بۆ خه وش پێمان بگات ئه و له سه رمان واجبه بپوایان پێ بینین و به راستیان بزانیین. جیاوازیش ناخه نه گوزاره ی متواتیر^{۲۳} و گوزاره ی (خه به ری) ئاحاد نه گه ر سه حیح بۆ، به لکو به هه ردو جۆریان بیروباوهر ده سه لمینن.

بۆ راستی بۆچونه که شیای به لگه گه شتییه کان ده میننه وه فه رمانمان پێ ده که ن هه رچی خودا و پێغه مبه ر ﷺ گوزاره مان پێ ده ده ن به راستیان بزانیین و هه رچی ئه وان فه رمانمان پێ ده که ن به رفه رمان بین، وه کو خودا ده فه رموی: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾ سوپه تی ئه حزاب/ ۳۶ واته: هیچ بپواداریکی ژنو پیاو بۆیان نیه له وه فه رمانانه ی خودا و پێغه مبه ر ده یده ن، له کردن و نه کردنیدا سه رپشک بن به لکو له سه ریانه و ده بۆ بیکه ن.

هه روه ها ده فه رموی: ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ سوپه تی ئالی عیمران/ ۳۲

واته: فه رمانبه ری خودا و پێغه مبه ر بن.

۲- به لام کۆمه لیک هه ن شاره زاییان به فه رموده کانی پێغه مبه ر ﷺ نیه و ته واو و لاوه زه کانیاان نانا سن و ناتوانن هاو پریان بکه ن له بهر ئه وه په نایان بر دۆته

^{۲۲} نه ماشای (اصل الاعتقاد) که م بکه، له وێدا له و باره وه نۆتۆرم لیکۆلیوه ته وه.

^{۲۳} فه رموده ی موته واتیر: ئه وانه ن که ئا بۆره یه کی نۆد گێرلویانه و به پێی باو وه ریت شا کرێ له سه ر درۆ کۆبوینه وه، له سه ره تاوه تا کۆتایی زنجیره که ی هه ر به م جۆره بن. فه رموده ی ئاحادیش ژماره ی بگێره وه کانی له موته واتیر که مته ر.

به فرموده هه‌لبه‌ستراو لاوازه‌كان^{٢١} و ده‌يكه نه بيا نوو به‌لگه‌ی بېروباوه‌پيان. بۆ نمونه ئه‌و فرمودانه:

- فرموده‌ی: ((انتهيت الى ربي ليلة اسري بي الى السماء فرايت ربي، بيني وبينه حجاب بارز، فرايت كل شيء منه، حتى رايت تاجاً مخصوصاً من اللؤلؤ))^{٢٥} فرموده‌یه‌کی هه‌لبه‌ستراوه. واته: له شه‌ورپوه‌که‌مدا به‌ره‌و ئاسمانی به‌رزوه‌ کرام. که‌يشتمه‌ لای په‌روه‌ردگارم و بینیم، په‌رده‌یه‌کی دیار له‌نیوانماندا هه‌بو، هه‌مو شتی‌کم تیدا دیت، ته‌نانه‌ت تاجیکی په‌رده‌دارم دیت له مرواری پێک هاتبو.

- فرموده‌ی: ((إن الله يجلس على القنطرة الوسطى بين الجنة والنار))^{٢٦} فرموده‌یه‌کی لاوازه. واته: خودا له‌سه‌ر بوارگه‌ی نیوان به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا داده‌نیشیت.

هه‌لبه‌ت له‌سه‌رمان پتو‌یسته به‌ر له‌وه‌ی فرموده‌كان به‌ به‌لگه‌و بیانو به‌ئینه‌وه‌ لیان بکۆلینه‌وه‌ و بزاین داخۆ ته‌واون یا لاوازو هه‌لبه‌ستراون.. جا له‌ بوا‌ری بېروباوه‌پ بئ یان شه‌ریعت، ده‌نا له‌ ئاکامدا شتی وا ده‌خه‌ینه‌ نئو ئاینی خودا هه‌رگیز سه‌روساختی له‌گه‌لدا نه‌بئ، یان له‌سه‌ر بېروباوه‌پی وا بریار ده‌ده‌ین پوچ و به‌تال بئ.

٢- کومه‌لی سییه‌م، به‌لگه‌ نه‌قلیه‌كان - که‌ ده‌قه‌کانی قورپان و سوننه‌ته‌ - ره‌ت ده‌که‌نه‌وه‌ و نایانکه‌ن به‌ بیانوی سه‌لماندنی بېروباوه‌پیان. پێیان وایه (به‌لگه‌ نه‌قلیه‌كان ئاوه‌ر دروست ناکه‌ن و نابنه‌ مایه‌ی و ده‌سته‌تێنانی بپوای خوازراو و سه‌لماندنی بېروباوه‌پ)^{٢٧}، پاساوی ئه‌و قسه‌یه‌شیان به‌وه‌ ده‌ده‌نه‌وه‌ گوايه به‌لگه‌ نه‌قلیه‌كان بوا‌ری ئه‌گه‌ر و شیمانیه‌کی زۆری تیدا‌یه‌ له‌ سه‌لماندن و نه‌سه‌لماندندا)^{٢٨}. بێگومان ئه‌و قسه‌یه‌ قسه‌یه‌کی کچ و پوچ و گه‌نده‌له‌ و پتو‌یست به‌ ماندو بون ناکات تا به‌رپه‌رچی بدریته‌وه‌، دیاره‌ پێچه‌وانه‌ی یه‌که‌ده‌نگی نه‌ته‌وه‌ی

^{٢١} هه‌لبه‌ستراو: ئه‌و فرمودانه‌ن به‌ درق به‌ ده‌م پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌لبه‌ستراون و له‌ زنجیره‌که‌یدا درق‌نێک هه‌یه‌، لاوازیش: ئه‌و فرمودانه‌ن مه‌رجه‌کانی ته‌واوێتیان لێ نایه‌ته‌ دی.

^{٢٥} الفوائد المجموعة من الأحاديث الموضوعة للشوکانی/٤٤١.

^{٢٦} هه‌مان سه‌رچاوه /٤٤٨.

^{٢٧} الإسلام عقيدة و شريعة لشلوت/٥٣.

^{٢٨} هه‌مان سه‌رچاوه.

نیسلامه. جا نه گهرده قی قورپان و سوننه، بواریکی فره وانی نه گهره شیمانه ی
تیدابن ناخو قسه ی مرؤف چۆن بی؟! .. چۆن ده بی بیروباوه پ به وتی خوداو
پیغه مبر نه سه لمی؟! ... نای بوختانیکی گهره یه .. پاکی بۆ تو خودایه .

۴- کۆمه لای چواره م فره موده ئاحاده ته واوه کان بۆ سه لماندنی بیروباوه پ
ره ت ده که نه وه به به لگه ی وه رناگرن، ته نها به لگه به قورپان و فره موده
موت و اتیره کان ده میننه وه ته نها به و نایه ت و فره موده موت و اتیره بیروباوه پ
ده سه لمینن که ده لاله تیکی قه طعی^۱ ده دن و، نه گهر نه و ده قانه ی ثبوتی
قه طعینه و ده لاله تیکی قه طعی ناده ن نه و به لگه ی پی ناهمیننه وه .

که لامناسه کان له میژه نه و قسه یه ده که ن و، هه ندی له زانایانی ئوصلیش
چاویان لی کردون، نه و جۆره قسانه تا نه و پۆکه شی تیدا بی به ربلاوه و خه ریکه
قسه راسته که له بیر بکری و به نامۆ بیته به رچاو. به لام زانایانی پیشان و نیستاش
گهنده لای و ترسناکی نه و جۆره قسانه روشن ده که نه وه ته متومانی گومانه کانیا ن
ده په ویننه وه .

رونکردنوه ی گومانی نه و جۆره کسانه^۲:

نه و جۆره که سانه ی ده لاین به لگه کانی بیروباوه پ مه رجه ئاوه ر بیه خشن و ،
فره موده ئاحاده کان و ده قه قورپانی و فره موده موت و اتیره کانیش نه گهر
ده لاله ته کانیا ن قه طعی نه بی ئاوه ر نابه خشن به لکو ده بنه گومان. گومانیش
به لگه ی پی ناهیندریتته وه له به ر نه وه ی خودا ده فره موی: ﴿إِنْ يَـٰٓحُورَ ٱلْأَظْنَ وَمَا
كُھْوَى ٱلْأَنفُسُ﴾ سوپه تی نه جم/ ۲۳، واته: هاویه شه پرسته کان ته نها شوین گومان و
ناره زوه کانی نه فسیان که وتون. ﴿وَإِنَّ الظَّنَّ لَا یُعْزِی مِنْ ٱلْحَقِّ شَیْئًا﴾ سوپه تی

^۱ مه بستیان له ثبوتی و قه طعی: قورپان و سوننه ته موت و اتیره کانه. مه بستیان له ده لاله تی قه طعی: نه و ده قانه یه که
واتایه کی دی هه لئاگرن و ، نه گهری نه ئویل کردنیان نه، به و پتودانگ نه و ده قانه یان ره ت کردۆته وه که باسی نه وه یان
کردوه بیواداران له رۆژی ژیا نه ودا خودا ده بینن. فره موده کانیش نه گهر چی ده لاله ته کانیشیان قه طعین، به لام ده لاین
ئاحادن له باره ی ده قه قورپانیبه کانیش ده لاین: ده لاله تی قه طعی ناده ن و نه ئویلیان کردوه و واتایه کی دیکه یان بۆ
گونجاندوه (ته ماشای په رتوکی "الإسلام: عقیده و شریعة" ی شیخ شەلتوت بکه چۆن نینکاری ببینی خوی کردوه / ۵۷).
^۲ بیوانه په رتوکی (الحدیث حجة بنفسه) و په رتوکی (وجوب الأخذ بأحادیث الأحاد فی العقائد والأحكام) ی شیخ ناصر الدین
الالبانی و په رتوکی من (أصل الإعتقاد).

نه جم/ ۲۸، واته: گومانیش دادی هیچ شتیکی هه ق نادات و نایسه لمینێ. ئه مانه و له زۆر ئایه تی دیکه خودا سه رکو نه ی هاو به شه رسته کان ده کات له سه ر ئه وه ی شوین گومانه کانیا ن ده که ون.

ئه و که سانه ی ئه و ئایه تانه ده که نه به لگه ی بۆ چونه کانیا ن شتیکی ره تکراره یه و لێیا ن وه رنا گری، چونکه ئه و گومانه ی له ئایه ته کاند هاتوه هه مان ئه و گومانه نه که ئه وان مه به ستیانه. وه ئه و ده قانه ی له باب ته کانی بیرو باوه ردا ره تیا ن کردۆ ته وه و به لگه خوازی پێ نا که ن؛ گومانێکی به ره و ئاوه ری ده به خشن و، ئه و گومانه ی خودا فه رمویه تی: ﴿إِنْ يَسْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ﴾ مه به ست له و گومانه یه دودلی در دۆنگی لی ده بیته وه. له "النهاية" و "اللسان" و فه ره نگه ی تری شدا هاتوه، (گومان: ئه و دو دلیه یه که به رانگزی شتیکت پێ ده کاته وه و ده یه نه دی و حوکمی پێ ده ده ی) له ئایه ته کاند مه به ست له و چۆ ره گومانه دی. بۆ پتر پالپشتی، له ئایه تیکی تردا ده فه رموی: ﴿إِنْ يَسْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ سو په تی نه نعام/ ۱۱۶، لێ ره دا ته نها ئه و گومانه ده گریته وه که در دۆنگی و ئه ری و نه ری ه. چونکه ئه گه ر ئه و گومانه ی خودا هاو به شه رسته کانی پێ وه سف کردوه هه مان ئه و گومانه زاله بێ که به ره و ئاوه ره ئه و له ئه حکامیش نابێ وه ربی گری ن. چونکه خودا له سه ر ئه و گومانه به ره هایه سه رزه نشتی هاو به شه رسته کانی کردوه و، تایبه تی نه کردوه به بیرو باوه رو ئه حکامی لی هاو یز کردبێ. پاشا ن خوا ی گه وره له هه ندی ئایه تدا به نا شکاری راده گه ی نێ ئه و گومانه ی هاو به شه رسته کان گره فتاری بونه ئه حکامیش ده گریته وه. فه رمو گوی بگه ره: ﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا﴾ ئه مه بیرو باوه ره، ﴿وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ﴾ ئه مه ش حوکمه، ﴿كَذَلِكَ كَذَبَ الَّذِينَ مِنْ قُلُوبِهِمْ حَتَّى دَاقُوا بِأَسْأَقُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ يَسْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَتَمُّ إِلَّا نَخْرُصُونَ﴾ سو په تی نه نعام/ ۱۴۸، واته: هاو به شه رستا ن ده لێ ن: ئه گه ر خودا ببو یستبا یه نه ئی مه ده بو ی نه هاو به شه رست نه باو ی پیرا نما ن، ئی مه هیچ شتی کما ن حه را م نه ده کرد، که سانی به ره له مانه بون هه روا پێغه مبه رانیان به درۆ ده خسته وه تا سه ره نجا م تامی سزا و ئه شکه نجه ی ئی مه یا ن چه شت، بلێ: ئایا به لگه یه کی زان ستا نه تا ن لا

ههيه تا دهري بخن و به ئيمه بنوئين؟ ئيوه تهنيا له گوماني بئ بنه پهرت نه بئ په پره وي ناکه نو، ئيوه بيجگه له درو شتي ترتان به زاردا نايئ. پاشان ئيمه خو نادهينه دهست ئه و قسه ي گوايه فهرموده ئاحاده کان نابنه مايه ي زانين به لکو ده بئته مايه ي گومان.

(صديق حسن خان) ده لئ: (فهرموده ئاحاده کان دوبهره کيان له سه ره ئاخو ده بئته مايه ي زانين يان گومان؟) له سه ره ئوه که پابه نده هوکاري به هيزکاري تيدا يه يان نا. نه گهر تيدا بو يان (مه شهوړ) بو يان (موسه فيض) بو، ئه و دوبهره کي هه لئاگرئو، به ربه ره کانئش له سه ره ئوه نيه نه گهر فهرموده يه ک يه ک که س گيرابئتيه وه و کوپاي له سه ر بئ بو کارپيکردني، ئه و ده بئته مايه ي زانين. چونکه کوپايون راستيه که ي سه لماندوه، هه ر به م جوړه ش فهرموده ي تاکه که سي نه گهر نه ته وه قبولئ کرد، جا هه يانه کاري پيکړدوه و هه يانه واتاويري کردوه، فهرموده ي هه ردو صه حبه کاني بوخاري و موسليميش له م بابه تهن).

(سه فاريني) ي بليمه ت و فره زان له (لوامع الأنوار البهية) دا ده لئ: (فهرموده ي تاکه که سي نه گهر موسه فيض بئ يان مه شهوړ ئه و ده بئته مايه ي زانينيکي ديده وه ري هه روه کو (ئيبن موفليح) ي فره زان و هي ديکه ش له ئه با ئيسحاقى ئه سفه راني و ئيبن فوره کيان نه قل کردوه، گوته شيانه زانينيکي قه طعيش ده به خشي).

پاشان قسه يه کي هيناوه ته وه که فهرموده ي تاکه که سي نا موسه فيض، ده بئته مايه ي گومان له بهر نه گه ري (سه هو) و هه له کردن. به لام له پيشه و ئيبن قودامه و ئيبن حه مدان و طوفي و کومه لئکي ديشي هيناوه ته وه به هوئ قه رائنه وه ده بئته مايه ي زانين. عه لائه ددين عه لي کوپي سلئمانى مه ردوئ فره زان و بليمه ت له رافه ي (التحرير) دا ده لئ: (ئهمه يان ديارترو ته واوتره) زه بطي قه رائنئش به وه ده بئ (له فهرموده که دا نه فس ئارام بگري وه کو له موته واتير ئارام ده گري يان له و نزیک بئ به شيوه يه ک هيج نه گه ريکي له لادا نه ميئئ).

ئوه وشي نوسدئړ کردوه که فهرموده ئاحاده ناموسه فيضه کان ده بنه مايه ي زانين به و مه رجه ي يه کئک له و پيشه و ايانه هيناييه وه که کوډه نگیان له سه ر هه بئ و پيشه و ايه تي و زه بطيان تيدا هه ر مابئ.

وه له قازي ئه با يه علای هيناوه ته وه که ده لئ (ئهمه راپه وي حه نه ليه کانه) و، ئه با خه تتابيش ده لئ: ئه و بؤچونه له قسه ي هاوپراپه وه کانمان

وه دهرده كه وئ، سه فارینی ده‌لئ: ثم قسه‌یه (ئین زاعونی و پیشه‌وا ته‌قیوددین ئین ته‌یمیه په‌سه‌ندیان کردوه وه‌لئان بژاردوه). پاشان ده‌لئ: نه‌وه‌ی (ئوصولی و خاوه‌نانی راپه‌وی نه‌با حه‌نیفه و شافیعی و نه‌حمه‌د - به‌رمیهری خودا بن- له‌سه‌رینه نه‌وه‌یه نه‌گه‌ر فهرموده‌ی تاککه‌سی نه‌ته‌وه قبولی کردو به‌پاستی داناو کرداری پی کرد، نه‌وا ده‌بیته‌ مایه‌ی زانین) پاشان نه‌وه‌ی باس کردوه سه‌رپیچیکارانی نه‌م نه‌ته‌وه‌یه کومه‌لئکی که‌من و شوین زانایانی که‌لام که‌وتون و، گوتیه‌ی نه‌وانه‌ی ده‌لئین فهرموده ئاحاده‌کان ده‌بنه‌ مایه‌ی عیلم نه‌وانه‌ن: (نه‌با ئیسحاق و نه‌با ته‌یبب، عبدالوهاب و هی تری له‌ مالیکی و سه‌رخه‌سی و هی تری له‌ حه‌نه‌فی هئناوه‌ته‌وه). وه ده‌لئ: (زۆریه‌ی فه‌قیهو نه‌هلی فهرموده‌و سه‌له‌فو زۆریه‌ی نه‌شعهریه‌کان و هی دیکه‌ش هه‌ر له‌سه‌ر هه‌مان بۆچونن).

(ئیبینو سه‌لاح ده‌لئ: نه‌وه‌ی بوخاری و موسلیم به‌ ئیسناد هئناویانه زانینیکی ئاوه‌رو دیده‌وه‌ریه‌و وهرده‌گیرئ، به‌ پیچه‌وانه‌ی قسه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی ده‌لئین بیانوی پی ناکرئ و له‌ بنه‌په‌ندا ته‌نها گومان ده‌به‌خشن و بۆیه نه‌ته‌وه قبولیان کردوه چونکه‌ پییان وابوه ده‌بی کار به‌ گومان بکرئ.

ده‌لئ: ره‌نگه‌ گومان هه‌له‌ بکات. ئیبینو سه‌لاح ده‌لئ: پیشتر منیش وای بۆ ده‌چوم و به‌ بۆچونیکی به‌هیزیشم داده‌نا، به‌لام پاشان بۆم ده‌رکه‌وت نه‌و بۆچونه‌ی یه‌که‌مجار هه‌لمانبژاردبو نه‌و ته‌واوه، چونکه‌ زه‌ننی مه‌عصوم هه‌له‌ ناکات و، نه‌ته‌وه‌ش له‌ کۆپایه‌کانیدا له‌ هه‌له‌ مه‌عصومه‌).

ئیبینو سه‌لاح مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه نه‌ته‌وه له‌سه‌ر ته‌واویتی بوخاری و موسلیم کۆپان.

سه‌فارینی ده‌لئ: (ئیبینو که‌ئیر له‌ باره‌ی نه‌و قسه‌یه‌ی ئیبینو سه‌لاح ده‌لئ: نه‌و فهرمودانه‌ی به‌ ئیسنادن ته‌واون، ده‌لئ: منیش له‌و قسه‌یه‌دا له‌گه‌ل ئیبینو سه‌لاح دام)، پاشان باسی نه‌وه‌ی کردوه که‌ ئیبینو که‌ئیر قسه‌ی مامۆستاکی ئیبینو ته‌یمیه‌یه په‌سه‌ند کردوه که‌وای لی ده‌فامریته‌وه نه‌و فهرمودانه‌ی نه‌ته‌وه‌ی ئیسلام قبولی کردون قه‌طعین، دوا‌ی نه‌وه‌ی هه‌ندی ناوی هئناوه‌ته‌وه ئیبینو

تەیمیە دەلی: (ئەوێش راپەرەوی سەرچەم ئەهلی فەرمودە و ئەواوی راپەرەوی
سەلفە)^{۳۱}.

*** *** ***

^{۳۱} لوامع الأنوار البهية/ل ۱۷. بەو هەمو و تانەئە هێناومانەوێ بۆت دەردەکوێ قسەکی شیخ شەلتووت ئەواوێیە دەلی
(بەو جۆرە دەبینین دەقەکانی زانا کە لامی و نوصولی پەکان لەسەر ئەوێ یە کەدەنگن کە فەرمودە ئاحادەکان نابێ
مایە زانی و بیرویاوەریان پێ ناسەلمێ. زانا لیکۆلەرەوێ کانیشت وەسەفی دەکن و دەلێن شتیکی زەرورییە و
بەر بەرەکانێ تێدا کردنی راست نیە .. بگەرێوێ بۆ "الإسلام عقيدة و شريعة" /ل ۷۵.

نهو دهقانهی به لگهن بؤ به بیانو گرتنی فهرموده ئاحادهکان

چهندان دهق لهو بارهوه هاتوه واجبیتی ئهوه رادهگهینن که وهرگرتنی فهرموده ئاحادهکانو به بیانو گرتنیان بؤ سه لماندن ییروباوه پیاوه دهکری، له واته:

۱- ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ سوپهتی تهوبه/ ۱۲۲، واته: ناگونجی هه مو بپواداران بؤ جیهاد بپۆن، با له هه دهستهیه که هندی بپۆن تا له دین ناگاداری پهیا بکهن و، له کاتی که پانه ودها بؤ لای خێلی خۆیان نهوان بترسینن تا له نافهرمانی خودا بترسن تا به لکو له گوناخ خۆ رابگرن. ئه م ئایه ته هانی تیره و هۆزو خه لکی شارو گوندو ههریمه جیاوازه کان ده دات له هه ره کێکیان چینی که راپه رن و فیتری ئایینه که یان بنو پاشان بکه پێنه وه لای که له که یان و له ئاین ناگاداریان بکه نه وه. (چین) له زمانی عاره باندا به یه که سو پتر ده گوتری. له دین تیگه یشتنیش بیروباوه پو ئه حکام ده گرێته وه، به لکو تیگه یشتن له بیروباوه پ له ئه حکام گرنگتره، بۆیه پێشه و ئه با حه نیفه - بهر میهری خودا بی- له (الفقه الاکبر) چهند لاپه ره کهیدا ده لئ: له م ئایه ته دا به لگه یه کی ناشکار هه یه له سه ره واجبیتی وهرگرتنی فهرموده ئاحادهکان له بیروباوه پدا، نه گینا بؤ چینی که دروست نه ده بو خه لک له دنیا ناگادار بکه نه وه.

۲- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَايَا فَبَيِّنُوا﴾ سوپهتی حوجو پات/ ۶ واته: بپواداران! که ره فاسقی که خواسیکی پێ راگه یاندن یه که وسه ره وهری مه گرن تا لێ ده کۆلنه وه، له خویندنه وه یه کی تر دا (فتتبتوا) ه ئه م ئایه ته به لگه یه نه که ره خواسه ی نه ره که فاسق نه بی و راست بی نه و بیانوی پێ ده سه لمیندری و نابێ شلی تیدا بکه نه به لکو ده بی یه که سه ره وهری گرن.

۳- له سوننه تدا شتی واهاتوه ئه م ئایه ته ره وشن بکاته وه ((فلولا نفر من کل فرقة منهم طائفة)) ئیمام بوخاری له سه حیه کهیدا له مالیکی کوپی حوه یرث ده لئ: ئیمه چهند که نجیکی ته مه ن ئاوازی یه که ده بوین چوینه لای

پښتغه مېر ښه نژدېکې بیست شوی له لا ماینه وه، به راستی له گلمان میهره بان بو، به لام زانی غریبی که سو کارو خاوو خیزانه کاشان کردوه، له ژپواری نه و خه لکه ی لی پرسین که جیمان هیشتبون، نیمه ش وه لاممان داوه، فرموی: ((ارجعوا الی (اهلیکم فأقیموا فیهم) و علموهم و مروهم، وصلوا کما رایتُمونی (اصلي)) واته: بزونه وه لای که سو خرمانتان و له ناویاندا بن، فیزیان بکه ن و فرمانیان پی بکه ن و، به و شیوه یه نویژ بکه ن که من دهیکه م.

له م فرموده یه دا پښتغه مېر ښه فرمانی به هر یه که له و کومه له گنجه کرد خه لکی خویان فیز بکه ن، فیزکردن بیروباوه پیش ده گریته وه، به لکو یه که مین شته بیگریته وه، جا نه گهر فرموده ی ناحاد بیروباوه پی پی نه سملی، نه و فرمانه که ی پښتغه مېر ښه له کار ده که وی.

۴- له صه حیجی بوخاری و موسلیمدا هاتوه خه لکی یه من هاتنه لای پښتغه مېر ښه وگوتیان: پیاوړکمان له گه ل دا بنیزه سوننه و ئیسلامان فیز بکات. نه ویش دهستی نه با عوبه یده ی گرت و فرموی: ((هذا امین هذه الأمة)) واته: نه و پیاوه جیباهه پی نه م نه ته وه یه.

جا نه گهر هه والدانی یه ک تاقه که س شایان نه بی بؤ به لکه پښتغه مېر ښه نه با عوبه یده ی بؤ نه ده ناردن، نه و کات ده بی هه مان قسه له باره ی نه و نیژده جیاوازان ش بلین که پښتغه مېر ښه بؤ هه ریمه جیاوازه کان ده ی ناردن وه کو: عه لی نه با تالیب و موعادی کوپی جه به ل و، نه با موسای نه شعری و هه روه ها فرموده کانیشیان له هه ردو صحیح و په رتوکی دیشدا هاتوه.

هه لبت نه و یاوه رانه خه لکیان فیز ده کرد، بیروباوه پیشیان فیز ده کردن، نه گهر نه وانیش نه بوبانه به لکه پښتغه مېر ښه به تاک تاک نه یده ناردن. پیشه و شافیعی - بهر میهری خودا بی- له په رتوکه که ی (الرساله) دا ده لی:

(پښتغه مېر ښه هر نیژده یه کی تاکه که سی نارد بی بوه ته به لکه له سر نه وانه ی بویان ناردراوه، خو پښتغه مېر ښه ده ی توانی نیژده یان بؤ بنیز و یه که یه که روبه رو بیاندوینئ یان کومه له که سیکیان بؤ بنیز و به لام یه ک که سی راستگری بؤ ناردن).

وَلَا مَدَانُومِيكُ بُوْ ئَمَوَانِي دَمَلِيْن فَرموده ئاحاده كان بِيروباوه پِيان بِي ناسلمِي

زانايان له زۆر رووه وه وه لامي ئه و جۆره كه سانه يان داوه ته وه، ئيمه ليته دا
هه نديكيان ده هينيته وه:

۱- ئه و قسه يه ي گوايه فەرموده ئاحاده كان بِيروباوه پِيان پِي ناسه لمِي
قسه يه كي داهينراوه يه و له شه ريعه تداهيچ بنه پره تيكي نيه، هه ر قسه يه ك به م جۆره
بِي ره تڪراوه يه و وه رناگيرِي.

۲- قسه كه ي وان له خويدا بِيروباوه پ، هه ر له سه ر قسه ي ئه وان ئه م
بِيروباوه پ هه ش به لگه يه كي قه طعي ده وِي تا (نه ه ي له وه بڪات فەرموده ي ئاحاد
وه ربگيرِي). كه ئه م هه ش هيج به لگه يه كي له سه ر نيه.

۳- ئه گه ر به لگه يه كي قه طعي هه بوايه له سه ر وه رنه گرتني فەرموده
ئاحاده كان له بِيروباوه پ، ئه و ياوه ران پِييان ده زاني و به ئاشڪراي
رايانده گه ياند، هه رو هه سه له فه چا كه كانِي دواي ئه وانيش.

۴- ئه م قسه يه پِيچه وانه و ته كولۆيه له گه ل ئه و رِيوشوِيته زانستيه ي ياوه ران
له سه ري بون. چونكه ئه وان فەرموده ي تاكه كه سيكيان وه رگرتوه و هيج دودليان
نه به وه قسه ي براهه كي ره ت نه كردۆته وه به هه نجه تي ئه وه ي فەرموده ي
ئاحاده.

۵- ئه و به لگانه ي له سه ر ئه وه هاتوه كه به لگه كانِي قورپان و سوننه ت واجب
ده كه ن وه ربگيرِي و ده ستيان پِيوه بگيرِي، بِيروباوه پ ئه حكام ده گريته وه، جا
تاييه ته مند كردني ئه م به لگانه ته نها به ئه حكام و فەرموش كردني بِيروباوه پ؛
تاييه ته مند كردنيكه له بوارِيكي ناتاييه ته منددا.

۶- خودا فەرمانی به په يامبه ران كردوه راگه ياندنيكي رون به خه لك بَلِيْن،
ئاشڪراشه راگه ياندني رون ده بيتته به لگه له سه ر پِيپراگه ياندن و "زانين" ي پِي وه دي
دِي.

جا ئه گه ر هه و آل پيداني تاكه كه سيك زانيني پِي وه دي نه هاتبا راگه ياندن
نه ده بو، چونكه بيانوبرين به زانين دِيته ئه نجام.

۷- ئه م قسه يه، وه رگرتني فەرموده ئاحاده كان له بِيروباوه پ دا له دواي
ياوه رانه وه پوت ده كاته وه كه راسته وخۆ له پِنغه مبه ر ﷺ بيستويانه.

چونکه فرموده كان بهر له نوسینه و هیان ته نیا به ریگه ی ئاحاد به خه لک
که یشتون. نه وانه ی به ریگه ی ته و اتوریش پییان گه یشتوه ژماره یان گه لی که مه.
پاشان نه وانه ش که گوتویانه فلان فرموده موته و اتیره نه و هس نابیته مایه ی
زانین. چونکه هه وال پیدانی نه و زانایه ش هه ر ئاحاده.

۸- نه م قسه یه و ده خوازی واز له و فرموده ئاحادانه به پندری که
بیروباوه یو کرده و هی تیدایه، چونکه کار پی نه کردنی له بواری بیروباوه پدا
ره تکرده و هی فرموده که یه، گه ر وایی چون له نه حکامدا کاری پی ده کری؟!.

۹- ئوصولیه کان یه کده نگ نین له سه ر نه و قسه یه و وایه که شیخ شه لتوت
ده لی- پیشه و مالیک و شافعی و هاو پاره وانی نه با حنیفه و داودی کوپی عه لی و
هاو پیکانی و هکو ئیبنو حزم له سه ر نه و هه وال پیدانی یه ک تاکه که س ده بیته
مایه ی زانین، ته نانه ت حوسینی کوپی عه لی که رابیسو و حاریشی کوپی نه سه دی
موحاسیبی و قازی نه با یه علای حه نبه لیش نه مه یان فرموده.

نهو بیروباوه ری به فرموده ئاحاده کان سelmیتراوه

به ر له و هی کوتایی به م بابه ته بئین، کومه لیک له و بیروباوه پانه ده خه یه رو
که نه و جوړه که سانه به سه باره تی نه و هی که به لگه کانیا ن ئاحادن ره تیان
کردو ته وه:

- ۱- پیغه مبه ریتی ئاده م ﷺ له قورئاندا نه هاتوه به پیغه مبه ر ناوی بردی.
- ۲- پیغه مبه رمان محمد ﷺ باشتی نی سه رجه م په یامبه رو ناردراوان بی.
- ۳- تکاخوازی مه زنی پیغه مبه رمان ﷺ له گوړه پانی کوبونه و هی روژی
ژیانه و هدا.

۴- تکاخوازی پیغه مبه ر ﷺ بو خاوه ن گونا هه گه وره کانی نه ته وه که ی.
۵- موعجیزه کانی پیغه مبه ر ﷺ ته نها قورئان نه بی، ته نانه ت موعجیزه ی
له ت بونی مانگیش له قورئانیدا باس کراوه، ته ئویلی وایان بو دیتته وه
پیچه وانه ی نه و فرموده ته و اوانه بی که له و باره وه هاتوه.

۶- نه و فرمودانه ی له باره ی سه ره تای ئافه ریده کردن و سیفه تی فریشته و
جنوکان و به هشت و دوزه خ و ئافه ریدیتیان و به رده ره شه که له به هشتی بی،
ده دوین.

- ۷- تاییه تمه ندیه کانی پیغه مبهەر ﷺ پیشه وای سیوطی له (الخصائص الکبری) دا باسی کردوه، وه کو چونه نئو بهه شتو بینینی بهه شتیه کان وئو شتانه ی بۆیان فه راهه م هینراوه و، ئیسلام بونی قهرینه جنۆکه که ی.
- ۸- ده (۱۰) موژده پیدراوه کان بی ئه رێ و نه رێ بهه شتی بن.
- ۹- پرسپاری نئو گۆپی نه کیرو مونکه ر.
- ۱۰- بپوا بون به ئازاردانی نئو گۆپ.
- ۱۱- بپوا بون به گۆره وشار.
- ۱۲- بپوا بون به ته رازوی دوتاداری رۆژی دواپی.
- ۱۳- بپوا بون به پرد (الصراط).
- ۱۴- بپوا بون به کانیای که وئهری پیغه مبهەر ﷺ که هه رکه سی قومیکه لی بخواته وه بۆ هه میشه تینوی نابئ.
- ۱۵- چونه ناو بهه شتی هه فتا هه زار که س له م نه ته وه یه به بی پرس و وه لامی رۆژی دواپی.
- ۱۶- بپوا هینان به هه مو ئه و فه رمودانه ی باسی ژیا نه وه و کۆکردنه وه ده کات که له قوڕئاندا باس نه کراوه.
- ۱۷- بپوا بون به قه زاوقه ده ری خێرو شه پو، نویسنی به دب ختی و خوشبه ختی و بژێوی و ئاکامی ته مه نی هه ر یه کێک.
- ۱۸- بپوا بون به و پینوسه ی هه مو شتیکی نویسه .
- ۱۹- بپوا بون به وه ی خاوه ن گونا هه گه وره کان بۆ هه میشه له دۆزه خدا نامیننه وه .
- ۲۰- بپوا بون به وه ی روحی شه هیدان له بهه شتدا له نئو سنگی بالنده ی ره نگ سه وزدان.
- ۲۱- بپوا بون به وه ی خودا له زه وی هه رام کردبی جهسته ی پیغه مبهه ران بخوات.
- ۲۲- بپوا بون به وه ی خودا هه ندی فریشته ی گه پۆکی هه بی و سلاری نه ته وه ی پیغه مبهەر ﷺ به پیغه مبهه ر راده گه یین.
- ۲۳- بپوا بون به سه رجه م نیشانه کانی رۆژی دواپی وه کو: هاتنی مه هدی و دابه زینی عیسا ﷺ و هاتنی ده ججال و زوری تر.

خو ئه م بېر وياوه پانه ی له سهره وه هېنا ومانه وه، هه مويان فهرموده ی
 د احاديان له سهر نيه به لگو هه يانه فهرموده ی موته واتيريشی له سهره، به لام بی
 عيلميان به سوننه تی نا حاد و موته واتير وای لی کردن ئه م هه مو بېر وياوه په رت
 بکه نه وه، ده نا فهرموده کانی ده ججال و مه دی و دابه زینی عيسای کوپی مه ريه م
 فهرموده ی موته واتيرن هه روه کو فهرموده ناسان به راشکاو ی رایانگه ياندوه.

کاره ساتی له وه گه وره ترو تالتر نه وه يه بېر وياوه پی فهرموده
 موته واتيره کانیش رت بکړينه وه. نه ک هر هینده ش ته نانه ت نه وانه ی له
 قورپانیشدا هاتون به و بیا نوه ی ده قه کان ده لاله تی قه طعی به ده سته وه ناده ن
 هه روه کو پیشتریش گوته يه کی (شیخ شهلوت) مان باسی کردبو.

بویه نه وه شیان ره تکر دوته وه که بر واداران له روژی ژيانه وه دا خودا ببینن،
 نه گه رچی خودا به راشکاو ی فهرمویه تی: ﴿وَجُوهٌ يُؤْمِدُ نَاصِرَةٌ﴾ ﴿إِلَىٰ رَبِّهَا
 نَاطِرَةٌ﴾ سوپه تی قیامه ۲۲-۲۳، واته: له و روژه دا هه ندی روخسار هه ن گه شو
 گوشادن و ته ماشای په روه ردگاریان ده کهن. چنه دین فهرموده ی موته واتيریش ئه م
 دیتنه یان سه لماندوه.

حوکمی نه وانه ی به فهرموده ی نا حاد بېر وياوه پ ناسلمینن

سه فارینی و ته يه کی ئیسحاقی کوپی راهه وئی هېنا و ته وه که نه وانه به کافر
 داده نی که لالوتی له فهرموده نا حاده کان ده کهن. به لام راستره که ی نه وه يه:
 به کافر داناندرین، وا ده رده که وئی نه وانه ی به بی پروایی بریار ده دهن، ته ماشای نه و
 فهرمودانه یان کردوه که نه ته وه له سهر ته و اویتیان کوپا بوه، به لام ئیمه ده لئین:
 نه وه ی ریبازی ره تکر دنه وه ی فهرموده ته و اوه کانی پیغه مبه ر ﴿يٰۤاَيُّهَا
 الَّذِيْنَ يَحْلِفُوْنَ عَنْ اَمْرِ اَنْ نُّصِيبَهُمْ فِتْنَةً اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ﴾ سوپه تی نوږ ۶۳،
 واته: نه وانه ی سه رپیچی له فهرمانی پیغه مبه ر ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ يَحْلِفُوْنَ عَنْ اَمْرِ اَنْ نُّصِيبَهُمْ فِتْنَةً اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ﴾ دا ده کهن با وریا بن، نه بادا
 توشی کاره سات بن یان سزایه کی سه خت يه خه یان بگری.

ئەمەيە رىۋشۋىنى راست

ئىمە لەوتۇيۇنەۋەيە كە لىرەدا پىشكەشى دەكەين، بە قورپان و سوننەتەۋە پابەندىن، بۇيە لەسەرمان پىۋىستە بىروباۋەرەكەش بەپىي ئەۋ شىۋازە بخەينە رو كە قورپان و سوننەت رايان نواندوۋە، لەۋ رىۋشۋىنە لانەدەين. ھەر ئەم رىۋازەش بو دلى نەۋەي يەكەمى ئەم نەتەۋەيەي ژياندەۋە.

ھەر ئەۋىشە تاكە رىۋازى چاكەرەۋەي نەتەۋە، مالىكى پىشەۋە لەسەردەمى خۇيدا پىشەۋەۋ زاناي شارى مەدەنە بوە - پاسى فەرمو: (كۆتايى ئەم نەتەۋەيە چاك بونى بۇ نىە مەگەر بەۋ رىگەيەي نەۋەي يەكەم گرتويانە بەر).

پىشترىش جىۋازى رىۋشۋىنى قورپانمان لەگەل فەلسەفەدا باس كرد چۆن لە بىروباۋەرەدا جىۋازيان ھەيە، ئەۋ جىۋازىەش پابەندمان دەكات دەست بەۋ رىۋشۋىنە بگرىن و دەستبەردارى شىۋازى تر بىن.

گومانىك پىۋىستى بە رونكردنەۋە ھەيە

ھەندى لەۋانەي چەند زانىارىەكەيان لە ئىسلام ھەيە دەلتىن: ئاخىر! چۆن قورپان بۇ ئەۋانە بەيتىنەۋە بپروايان بە خدا نىە؟ ئەمپۇ پىۋىستە بە ژىربىزىەكى زانستى ماددى خەلگ بدوئىن بەلگەي ئاۋەزىيان بۇ بەيتىنەۋە جا ئەگەر باۋەرپان بە ئىسلام ھات ئەنجا بە قورپان دەياندوئىن.

ئىمە بەۋ جۆرە كەسانە دەلتىن: ئىۋەۋ خدا، ئەدى خۋاي گەرە چۆن فەرمانى بە پىغەمبەر ﷺ كىردوۋە كە بىپرواكان بە قورپان يادەۋەر بكاتەۋەۋە بىانترسىنى، كەچى نە بە خداۋەنە بە قورپانۋەنە بە پىغەمبەرىش، بپروايان نەبو ﴿لَا تُذِرْ كُفْرًا وَ مَن بَلَغَ﴾ سۈرەتى ئەنعام/۱۹ واتە: تا ئىۋەۋ ھەمو كەسانىك

كە دەنگى قورپانيان پى دەكات بە ھەرەشە ئاگادارىيان بەكەمەۋە... چۆن فەرمانى پى كىردوۋە قورپانيان بۇ بخوئىتەۋە؟ ئەدى ھەر قورپان نەبو؟ كە بەسەر لالوتو سەر كەشە بىپرواكانى دەخوئىدەۋەۋە نەفسى دەھەژاندن و دلى بە لەرزە دەخستى؟ ئايەتە قورپاننىەكان چىيان لە ئومەيىە كۈرى خەلفەۋە لىدى كۈرى عوتبەۋ دەيانى تر كىردو؟ چۆن توانى بەرانگىريان بىتەۋە ھەرچەندە بىپروايەكى سەخت و سەھەندەيان ھەبو؟!

رهنگه بلټن: نه وړوکه قورځان له هه مو جیگه یه کدا ته نانه له رادیوی
لندهن و ئیسرائیلیش ده خویندریته وه که چی خه لک هیشتا بپروا به و قورځانه ناهینن
که ده یخوینته وه.

وه لامي نه و پرسه نه وه یه کاتی خوی عاره به دیرینه کان ژنه وتی ثایه ته کان
ده بون: به قولاییه کانی نه فسیاندا شوړ ده بڼوه، چونکه عاره ب بون و له و اتاو
مه به سستی ثایه ته کان ده گیشتن و هیچ پرده یه کیان له نیواندا نه بو.

به لام نه مړو چه ندین پرده و پرژین که وتوتنه نیوان خه لک و قورځان،
هه ندیکیان به سه باره تی زمانه، هه ندیکیان به سه باره تی چه ند گومانیکه که له
دلی خه لکدا سه قام بو و بو ته بنیشته خوشی زاریان.

بویه که نه مړو نه رکو ته قه لای هه لگرانی قورځان بریتیه له پاچفه کردنی
قورځانی پیروز بۆ زمانی نه و خه لکه تا تیی بگن، له سهریان پیویسته هه م خه لک
به قورځان و هه م قورځان به خه لک ناشنا بکه ن، به و چه شنه ی و اتاو مه به سستی
ثایه ته کانیان بۆ روشن و نوی بکه نه وه، به م جوړه نه فسی مړوف سر له نوی
تابوتاب و چیژه که ی هه ست پی ده کاته وه و به م ریگه یه و اتا کانی ده گاته بیپروا و
سهرکه شه کان و نه و بانگه وازه نه نجام ده درئ که بیانوی هه مو مړوفیکي پی
ده بپړی.

پیشتیش رومان کرده وه قورځان پریه تی له گفتوگوو مشتومری ناو هزی و
تینویتی دل ده شکینتی و، ته نها هه وال پی دان نیه.

بانگوازیکی گومانبار

به لئ، نه وه ریبارو نه و ریوشوینه بو که خدا بۆمانی هه ناروده تا له نه فسه وه
بپروای پی سه قام که یین و خۆمانی پی پابه ند بکه یین و خه لکی پی بانگه وازو
په روه رده و فراژو بکه یین.

به لام دوژمنان و خه له تاوانی نه م نه ته وه یه ته قه لای شیواندنې نه م ریباره
ده دهن و بانگه شه ی له یه ک نریک بونه وه ی ثاینه کان ده که ن، له و پیتاوه شدا
چه ندین کوړو کوڼگره سازدراوه.

نه و موسولمانانه ی له و کوړو کوڼگران هه دا به شداریان کړدوه که وتونه ته
هه له یه کی گه ورده و خراپ ره تیان براره، ئیسلامیان وه کو ناینی جوله که و دیانان
کړدوته مایه ی لیکولینه وه و پیندا چونه وه.

مه‌گه‌ر پۆرش بۆ ئه‌وانه قبول بکه‌ین که ویستویانه به‌مجۆره به‌شداری بکه‌ن که قورئان فرمویه‌تی: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ سوپه‌تی آل عمران/ ۶۴، واته: بَلَى: نه‌ی نامه‌وه‌ران! وه‌رن با له‌سه‌ر واژه‌یه‌ک که له‌نیوان هه‌موماندا یه‌کسانه‌کۆبینه‌وه نه‌ویش نه‌مه‌یه‌یه‌یجگه له‌خودا که‌سی تر نه‌په‌رستین و هیچ شته‌ک نه‌که‌ینه‌هاوبه‌شی نه‌وو، هه‌ندئ له‌ئیمه هه‌ندئ تر له‌باتی خوا نه‌که‌ینه‌خواو په‌روه‌ردگار بۆ خۆمان، جا نه‌گه‌ر رویان وه‌رگێپا، بَلَّيْن: شایه‌د بن به‌پاستی ئیمه موسولمانین. ئه‌و به‌شداری بوانه له‌سه‌ریان بو، ناهه‌ق و به‌تالی ئاینی وان و دینی هه‌قیان به‌جوانترین شیوه‌رون بکهدایه‌وه‌و بیانویان بریبیان نه‌ک هه‌زو ئاره‌زیان بدوینن، یان ده‌م شلی له‌ناهه‌ق و به‌تالیه‌که‌یان بکه‌ن و له‌نامیزی بگرن...

ئه‌وانه‌ش خۆیان ده‌خه‌نه هه‌له‌یه‌کی نا‌قولاوه که ده‌یان‌ه‌وئ ئیسلام تیکه‌لی ئاینی دیکه‌و راپه‌وی فه‌لسه‌فان بکه‌ن و پێیان وایه ده‌توانن گونجانی‌ک له‌نیوان ده‌قه‌قورئانی و قسه‌کانی ئه‌وان که‌سان بکه‌ن و له‌قوناغی‌کی نیوه‌نجیدا ئیسلام به‌نائیسلام بگه‌یه‌نن. له‌وه‌دا راست ناکه‌ن و خۆیان و رێوشوێنیشیان گومرا بوه. چونکه ئیسلام دینی خودایه‌و له‌سه‌ر ژیان و ژیانه‌وه‌ران ده‌ست رۆیشتوو زاله‌، پێویست ناکا له‌گه‌ل یه‌کدا بسازێندری‌ن، بئ له‌ئیسلام ناهه‌ق و چاکه‌ی تێدایه‌، به‌لام ئیسلام هه‌ر هه‌مو‌ی چاکه‌، نه‌رک و ته‌قه‌لای ئیمه‌ش نه‌وه‌یه ئیسلام به‌دانسقه‌یی خۆی راگرین ﴿قَدْ بَيَّنَّ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ﴾ سوپه‌تی به‌قه‌ره/ ۲۵۶، تا به‌لکو خه‌لک بتوانن ئیسلامی‌کی پاک و سازگار وه‌دۆزن.

خودا سه‌ره‌نشته‌ی ئه‌م چه‌شنه‌خه‌لکه‌ی کردوه که ده‌یان‌ه‌وئ ئیسلام ئاوێته‌ی رێبازی تر بکه‌ن و سازانی‌کیان له‌نیودا فه‌راهم پێین، رای‌گه‌یاندوه نه‌مه‌کاری مونا‌فیقانه ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ مَرَّاتٍ مَثْفَافِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ فکێف‌ئ‌ا‌ا‌صَابَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءَهُمْ وَلَكِنْ خَلَفُوهَ بِاللَّهِ إِنَّ أَمْرَنَا إِلَّا إِنْخِسَارًا وَتُوفِيقًا ﴿سوپه‌تی نیساء/ ۶۱-۶۲ واته: ئایه نه‌تدی که‌سانی لایان وایه به‌وه‌ی له‌په‌رتوکی ئاسمانی بۆ تۆو بۆ پێشینیانی

تۆی هەرناردووە، برۆایان هیناوە، بەلام دەیانەوی بە داوەری بچنە لای تاغوت و
حاکمانی ناھەق و سستەمکار، لە حالیکدا دەستوریان پێدراوە لالوتی لە تاغوت
بکەن، شەیتان دەیهوی ئەوانە لاپی بکا بۆ لارییەکی دور لە ھەقیقەت (٦١) کاتی
بەوانە بگوتری: بۆ لای ئەوێ خودا ناردویەتی و بۆ لای پیغەمبەر بین، دوپۆھکان
دەبینی روت لی وەر دەگێن (٦٢).

*** *** ***

بروایوون به خودا

گرنگی نم بنه پرته :

یه که مین بنه پرت له بنه پرته کانی بیرویاوهر، بروا بونه به خودا. نم بنه پرته گرنگترین بنه پرتی بیرویاوهر پو کاره کرده کیه کانه، ئیسلامی به ده وردا ده خولیته وه و کرۆکی قورپانه، تیپه پیمان نه کرده ئه گهر بلتین قورپان هه هه موی له باره ی برواوه ده دوی، چونکه یا نه وه ته راسته وخۆ له باره ی ناوو سیفته و کرده کانی خوداوه ده دوی وه کو ئایه تی کورسی و سوپرتی ئیخلاص، یان بانگه شه ی په رستنی ته نها خوداو وازه ئینان و فرهامۆش کردنی په رستنی جگه له خودا ده کات، نه وانه ش هه مویان پیناسینی خودایه و هاندانه بۆ حبیبه جی کردنی فرهمانه کانی و رو وه رگپراوه له به ناو خودا کانی تر. وه بیان فرهمان به وه ده کات فرهمان به ری خودا بکری و سه ریچی نه کری، نه وه ش داخوازیه کانی بروایه. وه یا نه وه ته خواس و به سه رهاتی بروادارانمان بۆ ده گپرتنه وه که خودا چۆن ریزیکی له دنیا دا پئی به خشیون و له ژیا نه وه شدا چۆن سه قامیان پئی ده به خشی، نه وه ش پاداشتی بروادارانه.

هه رچی خواس و کاره ساته کانی بیروایانیش به که چۆن و چ سزاو نازاریکیان له دنیا و ژیا نه وه دا پئی گه شتوه و ده دری، نه مه ش سزای نه وانه یه رویان له بروا وه رگپراوه.

که واته قورپان هه موی له باره ی بروا بون به خوداوه ده دوی، بۆ زیاتر بون بونه وه له سه رجه م قورپاندا یادی خودا به ناویک یان سیفته تیک له سیفته ته کانی (۱۰۰۶۲) ده هه زار و شه ست و دو چاران هاتوه که نیه نه نجیبه که ی ده کا (۲۰) جار بۆ هه ر روپه پیک.

ده توانین بروا بون به خودا له گه ل بنه پرت و لکه کانی دی به ره گو و قه دو لکو پۆپه کانیان به راورد بکه یین. بروا بون به خودا بناری بنه پرته کانه، بناغه ی دینه، مبرۆف هه رچه ندی له بروا بون به خودا به هره مه ندر بئی هیتده له ئیسلام به هره مه ند ده بئی.

بابه تەکانی پروابون به خودا

چەند بابە تێك لەم بارەوێ هەیه؛ تۆزەرەوێ بواری بۆ نیو و دەبی راییاننویستی و
بیانکۆلیتەوێ:

یه کهم: به لگه کانی سه لماندنی بونی خودای هه ره به رزو وه لامدانه وه ی ئه و
گومانانه ی تێوه ی گلاوه.

دوه م: ناساندنی خودای تاک و ته نیا، ئه مه شیان له قورئاندا به دورێگه
ده بی:

۱- ده رخستنی ئه و داهێنان و موعجیزانه ی له ئه فریتراندا هه یه و، له سه ر
گه وره یی ده سه لاتی خوداو دانسقه یی دروستکراوه کانی به لگه ن.

۲- توێژینه وه ی ئه و ئایه تانه ی راسته وخۆ له باره ی خودو ناو و سیفه ت و
کرده کانی خوداوه ده دوی.

سێیه م: خوا به یه کناسین به وه ی به ته نها بپه رستری واز له به ناو خودا کان
به پێندری.

چواره م: چاوخشاندنێك به میژوی بیروباوه پی په رستراویتی و ساغ کردنه وه ی
ئه م بابه ته.

*** *** ***

بمندی یه کم

به لگه کانی بونی خودا

ریختی مروّف بنی بملنگه گمواهی بۆ بونی خودا ددها

قورپان بۆ سه لماندنی بونی خودا درێژهی به هینانه وهی به لگه و به لگه خوازی نه داوه، چونکه قورپان بریار له سه ره وه دهات ریختی بنی گهردو نه و نه فسهی له دژوبون و گه ماری هاو به شه رستی پاک بێ؛ به بنی به لگه دان به بونی خودا ده نئ، هه ر هینده ش نا، به لکو یه کتایی خودا به لگه نه و یستێکی ریختیه ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَیِّمُ﴾ سوپه تی روم/ ۳۰، واته: رو وه رگێره بۆ ئایینی یه کخوا ناسی، خودا خه لکی به م ریخته وه ئافه ریده کردوه، نه فرانی خودا گۆرانی بۆ نیه، نه وه یه دینی راست.

هه ر نه و ریخته یه وه لامه ی نه و دیارده یه دهاته وه. توێژه ره وان که له میژوی ئاینه کانیان گۆلیوه ته وه، بۆیان ده رکه وتوه هه مو نه و نه ته وانیهی - میژویان توێژیوه ته وه - چه ند په رستراویکیان داتاشیوه و رویان تیده که ن به په رۆزی داده نین.^{۲۲}

ره نگه بلێن، نه گه ر رو کردنه خودا شتیکی ریختی بوایه، خه لک به درێژایی رۆژگار نه م هه مو په رستراوانه ی نه ده په رست.

وه لام به م جوړه یه: ریخت مروّف هه لده نئ و دنه ی دهات تا روبکاته ئافه ریدگاری. به لام مروّف ره نگه به هو ی په ره ورده ی باوانی یان به سه باره تی نه و هه زه نه گریسانه ی په رتوک و مامۆستا و توێژه ره وان بلایوی ده که نه وه؛ له په رستنی خودا لاړی ببی، ببه نه مایه ی ژه نگ گرتنی ریخت و په رده له سه ر دروست بونی.

بۆ راستی قسه که مان پیغه مبه ر ﷺ له فه رموده یه ک بوخاری و موسلیم له نه با هوره یره وه گێراپیتیا نه وه خوا لئی رازی بیته فه رمویه تی: ((ها من مولود یولد إلا علی الفطره، فأبواه یهودانه أو یمنّصّرانه أو یمجسانه)) واته: هه مو مندالیک

^{۲۲} ته نانه ت نه و کۆمۆنیزمانه ش که و یستویانه له په رستنی خوا وه ندان ره ها بن، سالاری خۆیان ده په رستن، له گۆره پانی سووردا له سالنێژی له دایکبونی سالاره کایندا کاتێ به به رده م ته می مۆمیا کراوی داده چن، سه ربان بۆی نوچ ده که نه وه. له پاتی خودای ئافه ریدگار ته رمێکی مرده ده په رستن و کردویانه به خوا... خوا له ناویان بیا.

له سه ر ريختی خواناسی له دايك ده بئ، به لام له پاشان باواني ده يكه نه جوله كه يان ديان يان ناگر په رست. ليره دا نه يفرموه ده يكه نه موسلمان، چونكه ئيسلام هاوسازی ريختی مړوفه.

ره ننگه بپرسن: نه گهر ده سته رداري مندالیک بوين و ليني گه راین بو خوی په روه رده ببی، نایه له نه نجامدا خوا به يه كناس دهرده چی؟. ده لئین: نه گهر مړوفو جنوكه نه هریمه نه كان وازیان لی هینا به لی، به لام جنوكه نه هریمه نه كان قهت وازی لی ناهینن. چونكه ئیبلیس ه ریی له گه ل خوی به سته تا بمیننی ناده میزادان له خشته بیات: ﴿قَالَ فِیْ عِزِّكَ لَا غُوْبَتُهُمْ اَجْمَعِیْنَ﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِیْنَ ﴿﴾ سوږه تی ص/ ۸۲-۸۳، واته: ده خوی به سویند به شكرو سامت هر همویان گومړا ده كه م مه گهر به نده چاكه خوازو دل راسته كانت.

خودا توانیكي وای به ئیبلیس داوه بگاته نیو دلی مړوفو کاری تی بكات. فهرموده يه کی صه حیج ده لی: ((إِنَّ الشَّيْطَانَ یَجْرِیْ مَجْرِی الدَّمِ مِنَ الْعُرُوْقِ)) واته: ئیبلیس له گه ل خوینی ناو ده ماران هاموشو ده كات. قورپان له نایه تیكیدا ئیبلیس وه سف ده كات ﴿يُوسُوسُ فِیْ صُدُوْرِ الْاِنْسِ﴾ سوږه تی ناس/ ۵، واته: نه ری و نه ری ده خاته نیو دلی خه لك، فهرموده ی ته واویش له و باره وه هیه كه هه مو مړوفتیک هاوده میكي جنوكه ی له گه ل دایه بو به دكاری گالی ده دات. قورپانیش ده فهرموئ: ﴿قَالَ قَرْنُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَمْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِیْ ضَلَالٍ بَعِیْدٍ﴾ سوږه تی ق/ ۲۷، واته: له پرسیارو وه لای زیا نه وده هاوده مه كه به خودا ده لی: خودایه من له فرمانه كانت یاخی نه بوم، به لكو به خوی له نیو گومړاییه کی قولدا بو.

مړوف ته نها نه گهر په نا وه بهر خودا بیات نه وجا له نه خشه ی ئیبلیس بزگاری ده بئ ﴿قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْاِنْسِ﴾ مَلِكِ الْاِنْسِ ﴿اِلَهِ الْاِنْسِ﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿الَّذِیْ یُوسُوسُ فِیْ صُدُوْمِ الْاِنْسِ﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ، سوږه تی ناس، واته: بلئ: خوم به په روه ردكاری خه لك په نا ده گرم، پادشای خه لك، خواوه ندی خه لك، له گالدانی به دكاری خو بزكهر كه تیخ تیخه ده خاته دلی خه لك، له جنوكان و خه لك.

جنۆكه ئه مريمه نه كان رۆژيكي كاريگه ريان له تيكشيوان و ژهنگرتنى رڤختى مرؤف ههيه. له سه حيه كه ي موسليم عياضى كورپى حمار خوا لى رازى بىت ده لى: رۆژيك پيغه مبه ر ﷺ وبارى ده دا، تيدا فه رموى: ((إِنْ رَبِّيْ أَمَرَنِي أَنْ أَعْلَمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي فِي يَوْمِي هَذَا: كُلْ مَا نَخَلْتَهُ (منحته) عبادي حلال، وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حَضَاءً كُنْهُمْ، وَإِنَّهُمْ اتَّهَمُوا الشَّيَاطِينَ فَأَضَلَّتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ، وَحَرَّمْتُ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَلْتُ لَهُمْ وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يَشْرَكُوا بِي مَا لَمْ أَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا)) واته: په روه ردگارم فه رمانى پى كردوم ئه مپۆ ئه وه تان فير بكه م كه ئيوه نايزانن و منى فير كردوه: ئه وه ي به به نده كانم به خشيوه سه رجه ميان هه لاله، من به نده كانم به به كخواناس ئه فراندوه، به لام شه يتانه كان چه ندلاو گومرايان كردن و له دين وه ريگه پاندن، ئه وه ي من هه لالم كردبو ئه وان هه راميان كرد، فه رمانى پى كردن هاوه ل بۆ خودا بپيار به دن.

گرفتارى، رڤختى مرؤف مشومال ده كات

نقد جاران مرؤف توشى گرفتارى و كاره ساتيك ده بى يان ده كه ويته تهنگانه و قهيرانىكى ئه و تو ده سى يارمه تى كه سى ناگاتى و ده ره تانى لى گاله ده درى، له و كاتانه دا كه رد و ژهنگو ژارى سه ر دلى بلاوه ده كات و تارومار ده بى. چه ندين خوا نه ناس هه بونه پاشان خودايان ناسيوه و له به ري دا ناوران وه و، چه ندين هاوبه شپه رست هه بونه هاوبه شپه رستيان فري داوه، كاتى تهنگانه و پيشهاتيكيان به سه رهاتوه ﴿حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِّ وَجَعَلْنَاهُمْ لِمِمْسَكٍ طَيْبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهُمْ رَيْحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَجَبْنَاهُمْ مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ سوپه تى يونس/ ٢٢، واته: كه له نيو كه شتى داده بن و بايه كى نارام هه لده كات دليان پى خوش ده بى، به لام كه په شه با هه لده كات و له هه مو لايه كه وه ده ريا شه پۆل ده دات و ده زانن ئيتر فه وتاون، به پاكي له خوا ده پارينه وه و له هيچ هاوبه شى تر ناپارينه وه، ده لىن خودايه ! ئه گه ر له م تهنگانه به رزگارمان بكه ي تا ده مرين سوپاسگوزارين.

گویمان لیبوه و خویندومانه ته وه که سهرنشینه کانی ناو فروکه چۆن ژبیوان بوبینه وه و رویان کردوته خودا کاتئ فروکه که خهوشیکی توش بووه له ئاسماندا له ربوه ته وه و لاکه لا بووه فروکه وان بئ چاره و دهسهوسان ماوه ته وه، له وساته دا خوا نه ناسی تونا بووه دهنگی نزاو پاپانه وه بهرز بوته وه و دلان به پاک و په رو شه وه رویان کردوته په روه ردگار.

به لئ، هاوبه شپه رستی و خوانه ناسی له ئاوه ها کاتیکی ترسناک و ترکزه دا ئارایان نامیتن.

ئمو هاوبه شپه رستانه ی پیغمبه ریان بۆ رهوانه کرا دانیان به بونی خودا ده نا

ئو عاره بانه ی پیغمبه ر ښه به ره نگاریان بۆوه، دانیان ده نا خودا هه یه و که ردونی ئه فراندوه و بژئو و زیان و سود به خشه ... به لام له گه ل خودا شتی دیشیان ده په رستو به ته نیا بۆ ئو دینداریان نه ده کرد.

کاتئ پیغمبه ر فه رمانی به هاوبه شپه رسته کان ده کرد ته نیا خودا به په رستن و دینداری ته نها بۆ خودا ئه نجام بدهن، لئی ده پرسین ئافه ریدگار و خواوه و ده سه لاتداری ئاسمان و زه وی کتیه ؟

ده یانگوت خودا و سه رکه شیان له وه دا نه ده کرد. ﴿وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ سوپه تی لوقمان/ ۲۵.

له سوپه تی (ئه لموئمنون) دا ده فه رموی: ﴿قُلْ لِمَنْ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ سِیْقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ سِیْقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿قُلْ مَنْ يَدِّهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ سِیْقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَا تُسْحَرُونَ ﴿ثَابِتِی/ ۸۴-۸۹، واته: بلی زه وی و کهسانی له زه ویدان هی کتیه ؟ نه گه ر ده زانن. ده لئین: هه موی هی خودایه، بلی ثابیه یادوه ر نابن. بلی کئ په روه ردگاری چه فت ئاسمان و باره گای مه زنه ؟. ده لئین خودا بلی: که واته پارێزگاری ناکه ن ؟. بلی کئ فه رمان په وایی هه مو شتیکی به ده سه ته و بئ په نایان په نا ده دا و نیازیشی به

په نادان نيه؟. نه گهر بزانن. ده لټين هه مو نه وانه هي خودان. بلټي: جا چوڼ
نيوه جادو لي كراون.

هه روه ها عاره به كان كه عبه يان به گه وره ده گرتو هه جيشيان ده كړدو چه ند
په رستكاره كيش له ټاينه كانې پيشو مابونه وه، نه نجاميان ددها.

بيبروايي ئمروؤي خملك گموره تره

وامان پي شايان تره بؤ هټانه وه ي به لگه و نيشانه كانې بوني خودا هټنده
هه لوه ستان نه كه ين، چونكه ريختي مرقف گه واهي به بوني خودا ده داتو، رهنگه
له دټرينه وه كه س په پيدا نه بويي سه هنده يي له بوني خودا كړدبي مه گهر
كه سانتيكي زور كه م كه ريژه يه كي نه وتو پيكنه هټنن.

به لام نه م لاپيونه ي نه وړي كه هاتو ته ټارا گه يشتو ته قوپي بني، واي لټها توه
كه لاني وا په پيدا بن بلټين خودا نيه نه م قسه شيان كړدو ته راپه ويك و شيرازه ي
ژينيان پي بنيات ناوه، به لكو چه ندين ولا تيشيان پي دامه زړاندوه كه به مليونان
كه سيان گرتو ته خو.

نه م قسه يه هه مو شويينيكي داگرتو ته وه، چه ندان په پرتوكي له بابته
داندراوه، بوه ته هه لسه هه وه ده خوټندرئ، هه واداراني ته قه لايان ددها به
ريوشويينيكي زانستي ناوډيري بكن و به لگه و مه لگاني بؤ بهټينه وه.

له بهر نه وه ناچارين فره وانتر له و بابته وه بدويين و هه ندئ به لگي بؤ
بهټينه وه.

ټافه ريده، ټافه ريدي گاري هيه

قورټان وه ها بيانوي سه ركه شو لالوتان ده بپي كه ټاوه زيان چاري ناچار
كه ردن كه چه بكات و، ژيريژي قهت بوار نه دات رهي بكا ته وه. خودا ده هه رموي:
﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ ﴿أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا
يُوقِنُونَ﴾ ﴿سوره تي طور/ ۳۵-۳۶، واته: ټايه نه وانه بي هو به دي هاتون؟ ټايه
خويان ټافه ريدي گاري خويانن؟ يان نه وان ټاسمانه كان و زه ويان نه فراندوه. نه خير
به لكو ټاوه ريان نه هټناوه.

پېيان دهلئ بونی ئیوه هه قیقه تیکی ناشکرایه و ئیوه ش سه رکه شی لی ناکه ن،
هه روا بونی ئاسمانه کان و زه ویش.

قورپان به ئاوه ز دهلئ هه ر بونیک هه بی ده بی هۆکاریکی هه بی. وشتره وانی
بیرونیش ئه م شته ده زانی و ده لئ: (بیچوی وشتر به لگه ی وشتره و شونپن به لگه ی
رۆیشته، باشه ئه و هه مو ئاسمان و زه وی و ئه ستیرانه به لگه ی خودای زانا و لیژان
نیه؟!). هه روه ها زانا و تۆزه ره وه ی فره زان و بلیمه تیش ده یزانی یه که له و زانایانه
ده لئ: (خودا هه ر به و مه زنه و به هه مو شتیک زانایه. به سه ر هه مو شتیک
ته وانا یه، دروستکراوه کانی هیئده دانسقه و نایابن له ئاست ئه و دانایی و
دانسته ییه ی له وردو درشتی دروستکراوه کانیدا نه خشان دونی سه رسامی
کردومه) ^{۳۳}.

ئه وه ی ئایه ته که ئاماژه ی بۆ کردوه له لایه ن زانایان به (یاسای هۆکاری)
ناسراوه. ئه م یاسایه ده لئ: هه ر شتیک مومکین هه رگیز له خۆیه وه له هه چه وه
دروست نابن چونکه له سروشته که یه وه هۆکاری پتویستی بۆ بونه که ی نیه.
هه وره ها (به ته نیاش هه چ شتیک په یدا ناکات) له به ر ئه وه ی ئه و شته ی نیه تا
بیبه خشی. بۆ رو ن کردنه وه با وینه یه که به یئینه وه:

چه ند سالتیک له مه و به ر له بیابانی (روبعی خالی) له گه ل گه رده لولو
ره شه بایاندا شاریکی بزبو و رۆچوی تیدا وه دیار که وت، جا زانایان لییان
ده کۆلیه وه ته قه لایان ده دا ئه و سه رده مه ساغ که نه وه که شاره که ی تیدا دروست
کراوه به لام هه چ ئاسه وارناسیک یان یه کیکێ تر به بیرى دانه ده هات ئه و شاره له
ئه نجامی چه ند هۆکاریکی سروشتی وه کو با و باران و ساردو گهرمی په یدا بو بۆ و
مروف دروستی نه کرد بۆ.

خۆ ئه گه ر یه کیک وای گوتبا، خه لک به گه مژه و شیت و شیواویان داده ناو
جیی زگ پئ سوتان بو!

ئه دی ئه و قسه یه چۆنه؟ گه ر بلایی ئه م شاره له دیرینیکی زۆر دوره وه سه ره بخۆ و
له هه چه وه په یدا به و پاشان له سه ر زه وی سه قامی گرتوه؟! خۆ ئه و قسه یه چی
له وی تر که متر نیه به لکو زۆر رموزن و سه مه ره تریشه.

^{۳۳} بیژهری ئه م وته ی زانا و بلیمه تی فیزیۆلۆژی لینین ی فره نسویه. له په پتوکی (مع الله) ی شیخ حسن ایوب
وه رگراوه / ۷۶.

بۆچی؟ چونکه شتىكى بەلگە نەۋىستە (نەبون) ھىچ شتىك پەيدا ناكات و شتىش ناتوانى خۇي بېئىتە بون.

ئەو شارەش بوار نىە دەبى يەككە ھىتابىتە بون. كىردەۋەش كىردگار دەناسىنى، كەۋاتە ئەم شارە دەبى كەسانىكى ژىرو زانا ھەبىن لە بىناكارى و ھەماھەنگىيان زانى بى و بىياتيان نابى.

ئەگەر مرقۇك بىبىن لە ژىرەۋەى خانۇيكەۋە بېتە سەرەۋەى ئەو لارىمان نىە و پىمان ناسايىە، چونكە مرقۇقە توانستى ئەۋەى ھەيە.

بەلام گەر بەردىك بىبىن برداۋەتە سەرەۋەى خانۋەكە، پىگىرەكى تەۋا دەكەين و دەلەين قەت بە خۇي خۇي نەگۇستۇتەۋە بەلكو دەبى كەسىك ھەبىن گواستىبەۋە، چونكە بەرد ئاكارى جولانەۋە بەرز بونەۋەى نىە.

سەيرە! خەلك پىگىرى دەكەن لەسەر ئەۋەى ئەم شارە دەبى يەككە ھەبى ھىتابىە بون و، بەردەكەش دەبى يەك ھەبى بەرزى كىردىتەۋە، كەچى بلى ئەم گەردونە بى كىردگار دروست بوبى و ھاتىتە بون بىئەۋەى بوئىنەرىكى ھەبى، گەردون گەلى ئالۆزىرو مەزىترە ﴿لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ﴾ سۈرەتى غافر/۵۷، واتە: دروستكىردى ئەرزو ئاسمانەكان گەۋرەرتە لە دروستكىردى خەلك.

بەلام سەرەكەش و سەھندەكان كە ئەم جۆرە ژىربىژى و قسە زانستىانە بەرەنگارى ئاۋەزىان دەكرىتەۋە ناتوان دانى پىدا بىن و فىز بەرزى دەكەن. زانايانى ئىسلام ھەر بەم جۆرە بەلگانەۋە بەرەنگارى بىپروايان بونەتەۋە. ئەۋەتەننى ئەبا حەنىفەى پىشەۋا چەند بىپرواۋ خوانەناسىكى بەرەۋە رو دەبىتەۋە، ئەۋىش پىيان دەلى: چ بەۋكەسە دەلەين گەر بلى: كەشتىەكى پەر لە بارو حەشامەت بىبى، توشى شەپۇلى گەرە گەرەۋە يەك لە دۋاى يەك و باۋ بارانىكى زۆر دېۋە، كەچى بىئەۋەى كەشتىۋانىكى ھەبى لە رىپەۋى خۇي دەپۇشت. ئايە ژىربى ئەۋە ھەلدەگرى؟ گوتيان: ژىربى ئەم شتە قبول ناكات. ئەبا حەنىفە گوتى: پاكى بۆ خودا، ئەگەر ژىرى ئەۋە ھەلدەگرى كەشتىەك لەنتو دەريادا بىئەۋەى كەشتىۋانىكى لەسەر بى پروات و لە رىپەۋە لانەدات، ئاخىر چۆن دەكرى ئەۋە دىنبايە

به و همو ئالۆزی و فره وانی و رهنگینه وه کردگار و پارێزگاری نه بێ؟! نه وانیش فرمیسکی په شیمانیاں هه لږشت و ژیاوان بونه وه^{۱۱}.

ئهم یاسایه که ئاوه ز دهستی بۆ له سنگ ده دات و بۆی ملکه چ ده بێ، له و نایه ته دا ئاماژه ی بۆ کراوه ﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ سوپه تی طور/ ۳۵، ئهم یاسایه به لگه یه که هۆشمه ندان ناچار ده کات دان به وه بنێن ئافه ریدگارێکی په رستراو هیه، به لام ئهم نایه ته به نه شم و شیوازیکی هیند ره وانو کارا دایرشته، هه ر گوی ژنه وتی بێ نه فس به ژیتته وه.

بوخاری پێشه واهه صه حیه که یدا ده لێ: محمدی کوپی جوبه یری کوپی موطعم له باوکی ده گێریتته وه گوتویه تی: له پێغه مبه ر ﷺ م بیستوه له نوێژی مه غریب دا سوپه تی (الطور) ده خوێنده وه تا گه یشه ئهم نایه ته ﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ ﴿أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يَفْقَهُونَ﴾ ده لی خه ریک بو دلم رازه ستی. (به یه قی) له (الأسماء والصفات ۱/ ۳۹۱) دا ده لێ نه با سلیمانی خه تابێ - به ر میهری خودا بێ- ده لێ: که هینده خرۆشاوه له به ر نه وه بوه، گویی له نایه ته که بوه زۆر به جوانی له واتاکه ی گه یشه وه پێی ئاشنا بوه و په ی به ره وانبیژی نه و بیانو هینانه وه یه ش برده وه ته نک و ناسک وه ری گرتوه و واتاکه ی به زرنکی فام هه ست پێ کردوه.

(خه تابێ) ئهم واتایه ی بۆ رافه ی ﴿أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ﴾ هه لێژاردوه: (نایه به بێ ئافه ریدگار نه فراون؟ هه لێه ته مه ش ناکرێ، چونکه ئافه ریده هیه چاری نیه ده بێ ئافه ریدگارێکی هه بێ، جا نه گه ر لاسارییان له مه کردو گوتیان ئافه ریدگار ئافه ریده ی نه کردوین ده بێ بلێن خۆمان ئافه ریدگاری خۆمانین! نه وه شیان هه ر خراپتر چونکه گه ر شتیک نه بێ چۆن ده کرێ بلێی توانی هیه؟ چۆن ده توانی ئافه ریده بکات؟ چۆن ده توانی کرداریک ته نجام بدات؟ نه گه ر ئهم دو ریگه یه ش هه ته ر بکات و ناکام بێ نه واییانویان ده برێ و ده بێ دان به یونی ئافه ریدگار بێنن و بره وای پێ به یین

^{۱۱} مع الله شیخ حسن ایوب/ ل ۶۸.

پاشان ده فەرموئ: ﴿أَمُ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ﴾ ئەوەش شتێکە مەحاله بانگەشەى بۆ بکەن کە واتە بیانویان نامێنئ.

ئەوێ (خەتابی) دەبێت کە بێپروایان ناتوانن بانگەشەى بۆ بکەن، سودى هێنانەوێ هەر ئەوێ بێپروایان بپێنێتەوێ وە قسەیان پێ ئەهێنئ چونکە رەنگە سەرکەشیکی لالوت نابەجێی بکات و بێت (بەخۆم خۆم ئەفراندوێ).

چونکە کاتی خۆی یەکیک هەبو گوتی منیش دەمریتەم دەژیتەم ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ﴾ سوپەتێ بەقەرە/ ٢٥٨، واتە: ئەوێ سەرنبج ئەداوەتە ئەو کەسێ لێ بارەى خوداوە رکابەرى لێگەڵ ئیبراھیم دا کرد کە خودا سامان و دەولەتێکی زۆرى پێدا بو، ئیبراھیم گوتی خودای من دەژیتەم و دەمریتەم، گوتی: منیش دەژیتەم و دەمریتەم، ئاخۆ وەرەمى چ بێ؟

ئیبراھیمی پێغەمبەر داوايەکی لێ دەکات قسەکەى ما یە پوت دەکاتەوێ ﴿قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ﴾ سوپەتێ بەقەرە/ ٢٥٨، واتە: خودا رۆژ لێ تاوھەلاتەوێ هەلدینئ و لێ خۆرنشینەوێ ئاوی دەکات مادام وا دەبێت تۆ لێ رۆژئاواوە هەلئ بێتە.

لێ ئاکامدا بێپرواکە دەمبەست بو، چونکە خودا گەلێ ستەمکار رینوێنئ ناکات ﴿فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ سوپەتێ بەقەرە/ ٢٥٨.

یەکیک پەیدابو بێت (بەخۆم خۆم ئەفراندوێ) بەلام ئایە دەتوانئ بێت ئەرزو ئاسمانم دروست کردوێ؟! جا ئەگەر (نەبون) ئەتوانئ ئەرزو ئاسمان بپێنێتە بون و ئەگەر ئەرزو ئاسمان بەخویان خویان ئەهێنابێتە بون، مادەم ناشتوانن بانگەشەى ئەوێ بکەن هەر هەمو ئەوانەیان ئەفراندبێ.. کەواتە رێ ئەماوێ تەنھا ئەوێ نەبێ بلێن دەبێ ئەفرینەرێک هەبێ. ئەو ئەفرینەرەش خودای هەرەبەرزو تاکو بێ هاوێ لێ.

هملوئستی زانسته ئەزمونیه کان له ناست ئەم یاسایدا

توانستی مەرۆف و سروشتی ئافەریدان، له باریاندا نیه یهك یهكی قوناغه کانی
هۆکاری و ئەلقه به ئەلقه ی لیزگه که یان بخاته رو، تا بتوانی سهره تای پهیدا بونی
بونه وەر ئاشنا بکری. بۆیه زانسته ئەزمونیه کان له ناسینی بنه وانی شته کان بئی
هومیڤ بوو ده سته ردار بونی خۆی له و لیکۆلینه وهیه راگه یاند چونکه ئەوپه پری
کردو کۆششی بریتی بو له گه رانه وهی چه ند شاقاوێك به ره و دواوه، له و لاوه ش
جیهانیکی پر له په نامه کی به جی هیشت که زاناو نه زان له ناستیدا وه کو یه کن.

ئاوه زو ژیری بواریان نیه تهنها دان پیدانان نه بی

به لام ئەم بیهومیڤ بونه ی مەرۆف که نه یکراوه ورده کیا. ه رابردو و ئاینده ی
دۆخه کانی بونه وەر بناسی؛ هه مبه ری ئەوه ئاوه زیکی گشتی هه ی: بیه وئ و نه یه وئ
هه مو ئاوه زیک داده گرئ ئه ویش ئەوه یه ماده م ئەم هۆکارانه زنجیر. یهك پیکدیتن،
-ئاخۆ گریمان کۆتایی بئی یان نا- که واته ده بی رافه و تیگه یشتن و ژورکاریه کی وا
بیته ئەنجام که شتیکی تر هه بی هۆکاری بون و مانه وهی له خۆوه بئی، به جۆریک
ئو ببیته (یه که مین راسته قینه) و له پیش ویدا هیچ نه بوئی.

ده نا ئەو هه مو بونه هه ر له نیو دو توئی نه بون و شارواوه پیدا ده مینته وه
(ئه گه ر ده سته پیکاریکی خاوه ن بونیکی سه ره خۆی بۆ نه بی).

ده لێین: بونی ئەو هه قیقه ته زه روره تیکی ئاوه زو ژیری و قه ت بواری تیدا نیه
ده بی بۆی ملکه چ بین و که سیکیش -ئه گه ر بۆ که میکیش بئی- بیری لی بکاته وه
نایکری لاری تیدا بکات. خوداش راستی فه رموه: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ
وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ سوپه تی حه دید/ ۳، واته: خودا خۆی یه که مو
کۆتا و دیار و ده رونه و خۆی زانیاره به هه مو شتیک.

گومانی جوراو جور

که سانیک هەن لە میژە تەنەت ئەمڕۆش لییان گوئی بیست دەبین یاخۆ دەخوینێنەوێه که چەند گومانیک دەخەنە رو و بلای دی دەکەنەوێه بەو مەبەستە ی پاساوی بونی گەردون بدۆزنەوێه. ئێمەش تەقە لا دەدەین هەندێ لەو گومانانە بخەینە رو و دەمامکی روی دزیو بزرکاو یان دەر خەین.

۱- گواهی بە ریکموت بو!

پاش ئەوێ بۆمان روون بۆوه قورپان ئاوەز دەدوینێ و پیتی دەسەلمینێ خودایەکی پەرستراو ئافەریدگار هەیە ئەم بونە ی پەیدا کردبێ. بۆمان دەر دەکەوێ ئەو قەسە ی دەلێ ئەم گەردونە بەبێ ئافەریدگارو بە ریکموت پەیدا بو، چەند لە راستی دورە، بە لکو هیند که لە ئاوەز دورە بانگەشە کارانی پێ دیتە ریزی خەلە فاو و ژیر فەوتوان. چونکە ئەوان فیزیە ریزی لە بەرامبەر ئەو بە لگانە دا دەکەن که بە ئاوەز دەسەلمینێ و بواری نابێ قبوڵی نەکات.

هێ وای پەیدا بو دەلێ: (ئەگەر شەش مەیمون خۆیان تەرخانی سەر ئالە کاتیبە یە کەن و سەر و مێ بە درێژایی ملیۆنان ساڵ سەرگەرمی بن، دور نیە لە دوا لاپەرەکانیدا چامە یەکی شکسپیر بنوسن. دەلێن گەردونیش بەم جۆرە لە ئەنجامی چەند کرداریکی رەمەکیانە پەیدا بو که بە ملیۆنان ساڵ لە ناو (ئەنبوژەن) دا گەردانی کردو، تا بو بەم گەردونە).

و هەحیدو ددین خان^{۲۰} دوا ی هینانەوێ ئەو پرگە یە و تەکانی (هیکسلی)^{۲۱} دەلێ: ئەم جۆرە قسانە هەر چۆنی بکری و بە هەر شتوێه کە دەر بپر دی، هەر ورتە ورت و گروگالی نەزۆکە و هیچی تر. چونکە تا ئێستاشی لە گەلدا بێ نەمانزانیو و نەبوو بە ریکموت جیهانیکی تری مەزن و سەمەری خواوەن روحی وەکو ئەم گەردونە پەیدا بو. هەر بۆ پوچانەوێ ئەم و تە یە و تە ی زانیەکی دی دینێتەو.

^{۲۰} الإسلام یعدی/ ۱۶.

^{۲۱} (هیکسلی) نوسەریکی خولەناسە و پەتوکیکی بە ناوی (الإنسان یقوم وحده) داناو، بەلام خوای گەورە زانیایەکی لە نەتوێه کە ی خۆی لێ راست هیناو پەتوکیکی بە ناوی (الإنسان لا یقوم وحده) ی لە وەلامی نوسینە کە ی دانا، ناوی (کریستی مۆریسون) و سەرۆکی ئەکادیمیە ی زانستەکانە لە نیو یۆرک و پیتشوش شەندامبکی ئەنجومەنی راپەراندنی ئەنجومەنی نوێنێنەوێ ئەوێ نەتوێه ی ئەمریکا بو.

ده لئ (نه و قسه يه ي ده لئ ژيان له نه نجامي "روداوځيكي هاوسازي" پهيدا بوه،
وهك نه وه وايه بللئ له نه نجامي ته قينه وه يه كي ره مه كيانه فرهه نځيكي چه ند
هه زار لاپه پره يي پهيدا بويئ!).

وه حيدوددين خان ده لئ (نه و بيركاريه ي به زمي "ريكهوت" مان پئ ده لئ هر
نويشه پيمان ده لئ قهت به پيئ هيچ بيركاريهك ناكړئ به ياساي ريكهوت
كه ردونځيكي ناوه ها پهيدا بويئ).

بق وښه سرنج بده نه و نمونه يه ي وه حيدوددين كه له زاناي نه مريكي
(كريسي موريستون) وهري گرتوه؛ تيدا رون دهكاته وه مه حاله نه م گerdونه به
ريكهوت پهيدا بويئ.

ده لئ: (نه گرده دره مت هيناو نه ژماره يه كه وه تا ژماره ده ره نوست
كردن پاشان خستونه ته ناو گيرفانتو تيكه ل و پيكه لت كردن، پاشان ته قه لا بده ي
دره مه كان له ژماره يه كه وه تا (ده) به ريزو يه ؛! دواي يهك دهريان بيتي هر
جارهش كه دره ميك ده رديني بيخه يه وه گيرفانت.

ته قه لاي يه كه م تا دره مي ژماره (يهك) ده رچي شيمانه ي له سدها يه كي
مه يه و، ده رچونيشيان به ريزي يهك تا چوار (٤،٣،٢،١) نه گري له ده هه زار يه كي
مه يه.

به لام له (١-١٠) له ده بليونان نه گريكي مه يه) ^{٢٧}.

به م پيودانگه پهيدا بوني نه م گerdونه به ريكهوت چه ندي گره كه؟ هه ژمار
كردني نه م شيمانه يه ده بيته خه يالي وليك نادريته وه و ميتشك به ريري ناكات.

له م گerdونه دا هه رشتيكي بگري، به لگه يه و پيټ ده لئ: يه كيكي داناو زاناو

ليزان نه فراندويټي، به لام مروف سته مكارو نافاميده يه ﴿ قِيلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرُهُ

﴿ مِنْ أَيْ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴾ ﴿ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ﴾ ﴿ ثُمَّ السَّيْلَ يَسْرُهُ ﴾ ﴿ ثُمَّ أَمَّا كُهُ

فَأَقْبَرَهُ ﴾ ﴿ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَسْرَهُ ﴾ ﴿ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴾ ﴿ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ

﴿ أَكَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴾ ﴿ ثُمَّ شَقَعْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴾ ﴿ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴾ ﴿ وَعَبْنَا وَقَضْبًا

﴿ وَنَرَبُّونَا وَيَحْلُلُونَ ﴾ ﴿ سُوْرَه تى عه به س/ ١٧-٢٩، واته: ناي مروف توناو تون بي

^{٢٧} ته ماشاي العلم يدعوا للإيمان بكه/ ٥١.

چەند سېلەو ناسوپاسگوزارى. خودا مرقى له چ شتىك وهدى هيتاوه. پاشان ريگه بى خوشر و ئاسان كرد. پاشان مراندى و له گوپى نا. پاشان هر كاتى بيهوى زندوى ده كاته وه. نا، هيتا نه وهى فرمانى پيكرا بو به جى نه هيتاوه. با مرقى بنواپيته خوڤاكى خوى. نيمه بارانى زورمان باراند. له پاشان زه وييمان له ت له ت كرد. دانه ويلة مان لى شين كرد. ههروه ها ترى و سه وزى و خوارده مهنى و دار زه يتون و دارخورماش.

ئاخر چون ريگه وت ده توانى نيم مرقى به و شيوه به پيدا بكات و نيم هه مو خوارده نه فراهم بىنى كه نه رزو ئاسمان به شدارى تيدا ده كهن. خوا راستى فرموه: ﴿قُلِ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ﴾ و له باره و وه سفى نيم مرقى راستى فرموه: ﴿إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ سوپه تى نه حزاب/ ۷۲، واته: مرقى سته مكار و ناهاميده به.

۲- گوايه سروشت ئافهريدگار!

ئه وه شيان به زمينكى ترو له م سه رده مه هه پمىنى بو جاپدراوه. ته نانه ت نه وانه شى گرتوته وه كه له زانسته مادديه كاندا قوناغيكى باشيان بريوه. زور كه س هه ن پيدا بون و دروست بونى شتان بو سروشت ده كه پيښته وه و پيښان وايه به هوى وه نه فراون.

نيمه ش پرسيارىكيان ئاراسته ده كهن: ئايه مه به ستيان له سروشت چيه؟ ئايه مه به ستيان خودى شتانه؟ يا خود مه به ستيان له و ريساو ياساو ريگه رانه دى كه گهردونى پى هه لده سوپى؟ يا خو هيتىكيان مه به سته كه له و دىوى گهردونه وه بونه وه رى دروست كردبى؟.

ئوانه و دملين سروشت بريته له گهردون

ئه گه ر بلين گهردونمان به سروشت پى مه به سته، نه واپتويست ناكات وه لاميان بدهينه وه چونكه له وه و پيش گه نده لى قسه كه يان دهركوت. نيم قسه به هه مانى پيشوه كه ده لى بون به خوى خوى هيتاوه ته بون، واته ده لى گهردون به خوى خوى دروست كردوه؛ ئاسمان ئاسمانى پيدا كردوه، زه وى زه وى دروست كردوه، گهردون مرقى و ژيانه وارانى نه فراندوه. نيمه ش رونمان كردوه وه كه ئاوه زى مرقى ره فزى نه وه ده كاته وه شت به خوى خوى هيتاويته رو. وپراى نه مه ش قه ت

شتیک ناتوانی شتیکی له خوئی نایابتر و چاکتر دروست بکات. سروشتیک نه‌رزو ناسمان و نه‌ستیره و رۆژو مانگ بی ئاشکراشه ئاوه‌زو دیتو بیستنیان نیه، ئاخو چون ده‌توان مروفیتیکی خاوه‌ن بیستن و زانست و بینین ئافه‌ریده بکه‌ن؟! قه‌ت نابێ.

ئه‌گه‌ر بشلێن: ئه‌م هه‌مو بونه‌وه‌ره به‌ ریکه‌وت بوه. ده‌لێین: وه‌کو به‌رله‌ ئیستا رونمان کرده‌وه ریکه‌وت شوینپه‌نجی له‌ ئه‌فراندنی گه‌ردوندا جی نابیته‌وه.

بیردۆزی خو‌ئفراندن (گومانی‌که‌و ده‌وری به‌سه‌رچو)

یه‌کێک له‌ وه‌کارانه‌ی بوه‌ مایه‌ی ئه‌و بته‌پرسته‌ی نوییه‌ی ده‌لێ (سروشته‌ ئافه‌ریدگاره)، ئه‌وه‌ بو‌ که‌ سروشتناسان ده‌یانبینی له‌ پاشه‌رۆک و پیسایی مروفو گیانه‌به‌رانداندا جو‌ره‌ کرمیک په‌یدا ده‌بێ، هه‌روه‌ها جو‌ره‌ به‌کتریایه‌کیش له‌سه‌ر خواردن په‌یدا ده‌بوو ده‌بوو مایه‌ی گه‌نین. له‌و سۆنگه‌وه‌ گوتیان: به‌لێ، ئه‌وه‌تانێ ئه‌م زینده‌وه‌رانه‌ ته‌نها له‌ سروشته‌وه‌ په‌یدا ده‌بن.

ئه‌م بیردۆزه‌ رمینی بۆ په‌یدا بو و پتر جی پیتی سروشتی له‌ دلی گومراوانی دور له‌ رینمایی خودا قایم کرد. به‌لام هینده‌ی نه‌برد کرچ و پوچ و گه‌نده‌لێتی ئه‌م بیردۆزه‌ له‌سه‌ر ده‌ستی (پاستیری) زانای ناوداری فه‌ره‌نسی وه‌دیار که‌وت و سه‌لماندی که‌ په‌یدا‌بونی ئه‌و جو‌ره‌ کرم و به‌کتریایه‌ له‌ خۆرا له‌ سروشته‌وه‌ په‌یدا نابێ. به‌لکو له‌ ئه‌نجامی چه‌ند گه‌راو هیلکۆکه‌یه‌کی وردی پیشوه‌یه‌ که‌ به‌چاو نابینرێن. بۆ سه‌لماندنه‌که‌ش چه‌ند به‌لگه‌یه‌کی خسته‌ رو و زاناکانی پێ هینا باوه‌پ. هه‌ندێ خواردنی هینا به‌ هۆی کولاندنه‌وه‌ به‌کتریاکانی کوشت و پاشان هه‌وای لێ‌ه‌زل کرد، ئیتر نه‌بوو مایه‌ی په‌یدا‌بونی به‌کتریا و گه‌نپێ خواردنه‌که‌. هه‌ر ئه‌م بیردۆزه‌ش بو بوو مایه‌ی داھینانی خواردنه‌مەنی نیو قوتو :

^{٢٨} په‌رتوکی التوحیدی زه‌ندانی ٧٤/٢.

سروشٹ بریتیه لمو یاسایانهی گهردون هملده سورینن

هه ندیکه دی پیتیان وایه سروشت بریتیه له و یاسایانهی گهردون به پتیه ده بن. نه مهش لیکدانه وهی فسفس پالنه وانه کانی زانست و زانیاریه که ده لئین گهردون ئافه ریدگاره. ده لئین گهردون هه مو کاروباره کانی له وردترین شته وه تا گهرده ترین به پیتی چهند ریساو یاسایه که به پتیه ده چی و شیرازه چن ده بی، وه کو نه و کارمیره ی بۆ ماوه ی سالانی دورو درژ به و په پی ورده کاری و ریکوپیکه ده خولیته وه، نه ویش ئاوا به بی مشورخۆر خۆی به پتیه ده پوات!

به لام نه وانه وه لام ناده نه وه که گهردونی نه فراندوه؟ به لکو باس له چۆنیه تی به پتیه چون و کارکردنی ده که نه وه. نه وان یاساکانی چۆنیه تی کارکردنی گهردون شی ده که نه وه، به لام ئیمه وه لامی نه وه مان ده ویت ئاخۆ که گهردونی ئافه ریده کردوه و که یاساکانی بۆ داپشته؟

(پیشان مروف هه ر نه وهی ده زانی ئاسمان باران ده بارینن، به لام نه مروف ئیمه هه مو شتیکه له کرداری به هه لم بونی ئاوی ده ریاوه تا دابارینی دلۆپه ئاوه کانی باران.. هه ر هه موی ده زانین.

هه مو نه وانه ته نها دیمه نن بۆ روداوه کان نه که لیکدانه وه و وه لام بن. زانست نه وه مان بۆ نادۆزیته وه نه و روداوه چۆن بون به یاسا؟ چۆن نه و دیمه نه سه راسیمه کاره له نیتوان نه رزو ئاسماندا په یدا بو؟ تا زانایان بتوانن چهند یاسایه کی زانستی لی هه لئینجن.

نه و مروفه ی پیتی وایه به هۆی دۆزینه وهی سیسته می سروشت لیکدانه وهی بونی گهردونی دۆزیوه ته وه، خۆی ده خه له تینن، چونکه به م بانگه شه یه قه فیکه له ناوه پاستی زنجیره که بردۆته کوتایی و پیتی وایه.

سروشٹ هه چ شتیک له گهردون لیکدانه وه، به لکو نه و خۆی لیکدانه وهی پتویهسته. نه کهر له نوژداریک بپرسی: بۆچی خوین رهنگی سوره؟ ده لئ: چونکه خوین خۆکه سوری تیدایه، قه باره ی هه ر خۆکه یه کیان بریتیه له (3 إنج "1/700").

- چاکه، به لام بۆچی نه وان رهنگیان سوره؟

له ناو نه م خۆکه نه دا ماده ده یه که هه یه پیتی ده لئین هیمۆگلوبین کاتی له دلدا له کهل ئوکسجین تیکه له ده بی رهنگی سور وه رده گری.

- جوانه، به لām ئەم هیمۆگلتۆبێنانە لە کوێ دین؟

لە جەرگ پەیدا دەبن.

- بە پراستی سەیرە! ئەدی باشە خۆین و خڕۆکەکان و جەرگ و ئەوانی

دی، ئەو هەموو چۆن بەیەکەوێ هابوسازو پەییوەندیکارن و چۆن بە و وردەکاریەوێ
ئەرکی خوارزاویان جێبەجێ دەکەن؟

ئەوێ پێی دەلێن یاسای سروشت.

- بە لām جەنابی دختوران مەبەستان لە یاسای سروشت چیه؟

مەبەست جولهی ناوێکی و رەمەکی هێزی سروشت و کیمیایه.

- بە لām ئەم هێزە بۆچی بەردەوام مەبەستی ئامانجێکی زانراوێ؟

چۆن چالاکیهکان رێکدەخات تا بۆلێندە لە ئاسمان پەرواز بکات و ماسی لە ئاو مەلە
بکات و مرقیش لە گەڵ ئەوێ ئەو هەموو توان و چوستیه بەرفەرەوان و نایابیهی هەیه
کەچی لە دنیا دا دەژی؟

لەوێ لێ مەپرسە. چۆنە زانیاری من تەنها (لەوێ رۆدەدا) دەدوێ و نایەوێ
وێ لāmی (بۆ رۆدەدات) بداتەوێ.

لەم پرسیارو وێ لāmەدا مەودای توانای زانستی تازە بۆ شیکردنەوێ و
لێکدانەوێ یاساو هۆیهکانی بونی ئەم گەردونە وێ دەر دەکەوێ.

هەلبەت زۆر شتیشمان بۆ رۆن بۆوێ کە زانیاریمان لە بارهی ئەو... گەردون
وێ کو ئامیژێک وایه کە لە ژێر بەرگە کەیدا بخولێتەوێ، هێچی لێ ئەزانین تەنها ئەوێ
نەبێ دەسوپێتەوێ (بە لām ئەگەر بەرگە کەمان کردەوێ هەموو ئەو ئامرازو دیشلی و
خلۆکانە دەبینین کە چۆن چۆنی بەیەکەوێ پەییوەندن و جولانەوێ یان دەبینین چۆن
هەندیکیان هەندیکیان دەسوپێنێ. جا ئایە گەر ئێمە ناوێ هەوێ ئەم ئامیژەمان
دیت و زانیان چۆن ئیش دەکات واتای ئەوێهێ ئافەریدگاری ئەم ئامیژەمان ناسی؟
ژیریژی چ دەلێ گەر بلێن مادەم ئامیژەمان بینی سەلماندان بەخۆی خۆی
دروست کردوێ لە خۆهێهێ لێ دەسوپێ؟!)^{۳۹}.

^{۳۹} الإسلام يتحدى — وحيد الدين خان ۳۹-۳۱ قسەکانی ئەویش قسەێ زۆر لە زانا رۆژئاوایی بەکانی تێدا یه.

سروشټ بریتیه له هیږ

نډوانه ی ده لټن سروشت بریتیه له هیږنک گهر دونی هیڼاوه ته رو. زندو و
شنه و او بیڼا و داناو ته وانا یه ... نیمه ش پټیان ده لټن: نه و ی ده لټن راسته، به لام
نه و هه له یه ی تټی که وتون له وه دایه که ناوتان ناوه (سروشټ)، چونکه نه و هیږه
داهینر ونه فریتنه ره ریتیه ریمان ده کات به (خودا) بیڼاسین که له رټی ناوه جوان و
سیغه ته به ره زه کانی ناسیومانه، نیمه ش له سه رمان پټویسته به هه مان نه و ناوه
بیڼاسین که به خوی پټی راگه یاندوین.

پیش نوانیش هی وا هه بون وا بلټن

به ر له وانه ی گوتویانه سروشت بونه وهری نه فراندوه، که سانتک هه بون
قسه یه کی نرک له قسه ی نه وان بلټن، پټیان ده لټن روژگاریه کان. ده یاندیت به
تټیه پټونی کات و هاموشوی شه وو روژ بچوک گه وره ده بی و گه وره پټر ده بی و پټر
ده مرټی، له و نه نجامه وه ژیان و مردنیان حه والی روژگار کردوه ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا
حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَحَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَمَا يَلْهِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا
يَظُنُّونَ﴾ سوږه تی جاثیه ۲۴/، واته: گوتیان جگه له ژیانی دنیا شتی تر له کاردا
نیه، ده سته یه ک له نیمه ده مرن و هه ندیکی تر جینگایان ده گرتنه وه، بیجگه له
روژگار شتی تر نیمه له ناو ناباو نه وانه به و قسه ی ده لټن برېواو ناوه ریان نیه،
به لکو ته نها گومانه.

روژگاریه کان روداوه کانیان بڼ روژگار گه پاندوته وه، سروشته کانیښ بڼ
سروشټ.. که هه ردوکیان کالای یه ک بالان!.

بیردوزه کم ی داروین^۴

هه واداران ی نه م بیردوزه یه ویستویانه پاساوی بونی بونه وهر بده نه وه،
بیردوزه که بلاو بڼوه و زور که سیش به نیاز پاکیه وه هه پمټنی بڼ رابټرا، گویه
هه قیقه تیکی زانستیه. زور که سیش به نیازی به ده وه بلاویان ده کرده وه چونکه
له گه ل ناره زوه گلاوه کانیان تیکی ده کرده وه و ناینه کانی به درق ده خسته وه که

^۴ کتاب التوحید - زندانی ۶۸/۳.

باس له نه فراندنی مړوف ده کهن، به م جوړه ته وسکاران به لگه په کيان وه دوی بیکه نه بڼه مای سه رلیشتواندنې خه لک.

پیردوژه که چ دملی؟

نم پیردوژه ده لی: نه ژادو بڼه په تی ه مو بونه وهر زینده وه ریکی بچوک بوه نه ویش له ناووه په یدا بوه، پاشان ژینگه زور گورانکاری به سر بنیاتی نم زینده وهره هیناوه و بوی بوه ته مایه ی په یدا بونی چوند سیفه تیکی نوی، نم سیفه ته خواستراوانه له ری بومانوه گواستراوه ته وه نه وه کانی، نینجا به تیپه ربونی چن دین ملیون سال سر جه م نه سیفه ته بچوکانه ی له ژینگه که وه سریان ه لداوه بونه ته مایه ی په یدا بونی چن دین سیفه تی دیکه ی بالاترو، نافه ریده سه رتاییه که یان کردو ته زینده وهریکی بالاو چاکتر، نه و فراژوبونه ی سیفه ته کان؛ به موی کارتیکردنی ژینگه و بالابون زینده وهره که ی که یاندو ته ناستیکی به رز که مړوفه.

بنچینه کانی پیردوژه

۱- نم پیردوژه متمانه ده کاته سر چوند دیارده یه ک که له سرده می (داروین) دا بینراوه وه کو به به رد بوه کان، که چوند چینیکیان له زوی دویزه ته وه ناسه واری هندی زینده وهری سه رتایی تیدا بوه، چینه کانی سه روه تر ناسه واری هندی زینده وهری په ره سه ندوتری تیدا بوه. جا داروینیش به م پیودانگه وتی: (نم زینده وهره په ره سه ندوانه له نه نجامی په یدا بونو بالابونی زینده وهره سه رتاییه کانه وه هاتونه ته دی).

۲- هوره ها متمانه له سر نه و بڼه مایه ش که ده کات له سرده می داروین دا زانراو بوه، نه ویش پیکچونی شیوه ی کورپه ی زینده وهره کانه له قوناغه کانی یه که مدا. که وا ده گیه نی نه ژادی ه مو زینده وهره کان یه ک بوبی وه چون کورپه کان وه کو یه کن، پاشان وه ک چون له مندالانی زینده وهره کان په ره سه ندن روده دا ناووه له سه ر زه ویدا په ره یان سه ندوه.

۳- هوره ها متمانه ده کاته سر نه و کویره ریخوله یه ش که له مړوفدا هیه و به نه رکی خوی ه لئاسی، نه رکه که شی بریتی له یارمه تیدانی ه رسکردنی روه که کان. که له مه موندنا نه رکی خوی جیبه جی ده کات. نم کویره ریخوله یه واده گیه نی ناسه واریکی مه یمون بی و په ره ی نه سه ندبی.

لنكدانموى داروين بۇ كىردارى پەرسەندىن

۱- ھەلبۇزاردىنى سىرۇشتى: ھۆكارەكانى تونا كىردىن بە ئەركى لەناو بىردىنى بونەوەرە لاوازو بى ھىزەكان و ھىشتەنەوہى بە ھىزەكان ھەلدەستى. ئەم دياردەيەشيان بە ياساى (مانەوہى بە ھىزتران) ناودىر كىردوہ. بونەوہرى بە ھىزو ساغ سىفەتە بە ھىزەكانى بۇ نەوہكانى دەگوازىتەوہ، ئەم سىفەتە بە ھىزانە لەگەل رۆينى رۆزگار سىفەتتىكى تازەو نوئ پىكدىنى ئەوہش (پەيدا بونە) و وا لە بونەوەرەكە دەكات بەرەو بونەوہرىكى بالاترى بىات، ئىدى بەم جۆرە پەرسەندەكە بەردەوام دەبى ئەوہش پىتى دەلەن بالا بون.

۲- ھەلبۇزاردىنى رەگەزى: ئەوہىە كە مەينە و ئىرىنە ئارەزو دەكەن بە ھىزترىن و چاكتىرەن ھاوسەر ھەلبۇزىرەن، ئەمەش دەبىتە سىفەتى گواستەوہى چاكتىرەن و تونا بونى سىفەتى گىانەوہرى لاوازو لەجەر، چونكە ئارەزوى زاوئى لە نىوانىاندا نىہ.

۳- ھەر كاتىك سىفەتتىك دروست بو، ئەوا لە زۆربوندا دەبىتە بۆماوہ.

داروخانى ئىو بىچىنانەى پىردۆزەكەى پى دامەزراوہ

۱- زانستى بەردىنەكان تا ئىستا كەمايەسى ھەيە و بەكامى خۆى نەگەيشتوہ و خۆكەسىش نەبوہ ھەمو چىنەكانى زەوى و ژىرەوہى چىاو دەرياكانى سۇراغ كىردى و كارى لەكار تەواو بوئى، ئىنجا شتىكى نەدۆزىبىتەوہ ناسازى بەندەكانى دىدەوہرىەكە بى.

گرىمان بەندەكانى ئەم زانستە شتىكى سەلمىنراو و جىگىرە، بەلام بونى بونەوہرى سەرەتايى و پاشان پەرەسەندو بەلگە نىہ بۇ پەرەسەندى زىندەوہران لەبونەوہرى ئاست نزم بەرەو ئاست بەرز. بەلكو تەنھا بەلگەيە بۇ تەرتىبى ئەم بونەوہرانە لە كاتى گونجانى ژىنگەدا بۇ بونيان، جا ئەم بونە لە ھەر شىوہىەكدا بىت. جا ئەگەر لە سەردەمى دارويندا بەپىتى بەردىنەكان تەمەنى كۆنترىن مرقوف شەشەد ھەزار سال بى، ئەوا دۆزىنەوہ زانستىە نوئىيەكانى ئاسەوارناسى تەمەنى مرقوفى بە دە مليۆن سال مەزەندە كىردوہ.

ئايە ئەمە بەلگە نىہ كە ئاسەوارناسى زانستىكى گۇپا و ناچىگىرە و بەلگەى ئىجگارى بەدەستەوہ نادا؟

ره‌نگه سبه‌ینێ راستی وا بدۆزێته‌وه زۆر جیا بێ له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ی به‌ نه‌لیای بوین!

دکتۆر مصطفی شاکر سه‌لیم توانجیکی له‌سه‌ر په‌رتوکی (مروّف له‌ ئاوینه‌دا) ده‌رباره‌ی مروّفی (نیاندرتال) نوسیوه‌ که‌ هه‌وادارانێ بێردۆزی داروین پێیان وایه‌ یه‌که‌مین مروّفه‌ له‌ مه‌یمون یا له‌ گۆریلاوه‌ په‌ره‌ی سه‌نده‌وه‌ . دکتۆر مصطفی مروّفی نیاندرتال به‌ سیفته‌ سه‌روشتیه‌ سه‌ره‌که‌کان وه‌سف ده‌کات و ده‌ڵێ: مێشکێکی قه‌باره‌ گه‌وره‌تر له‌ قه‌باره‌ی مێشکی مروّفی هاوچه‌رخ، که‌له‌یه‌کی پان و گه‌وره‌ . تا ده‌ڵێ: زنجیره‌ی به‌ردینه‌کان زنجیره‌یه‌کی پچراوه‌و به‌ نه‌دۆزراوه‌کانیش ده‌ڵێن: (ئه‌لقه‌ بزهره‌کان).

دکتۆر (سوریا) له‌ په‌رتوکه‌که‌یدا به‌ناوی (تره‌کانی بۆچونی داروین) ده‌ڵێ:
۱- ئه‌لقه‌ بزهره‌کان له‌نیوان چینه‌کانی ژیانه‌وه‌ران که‌مایه‌سی هه‌یه‌، نه‌ک له‌ نیوان مروّفو له‌ مروّف خوارتر، هه‌چ ئه‌لقه‌یه‌ک له‌نیوان زینده‌وه‌ره‌ سه‌ره‌تاییه‌ تاک‌ خانه‌کان و زینده‌وه‌ره‌ فره‌خانه‌کاندا نه‌یه‌، هه‌روه‌ها له‌نیوان زینده‌وه‌ره‌ شلکه‌کان و جومگه‌داره‌کان. هه‌روه‌ها له‌ نیوان زینده‌وه‌ره‌ بێ پرپرکه‌کان، له‌ نیوان ماسی و زینده‌وه‌ره‌ وشکاوییه‌کان، له‌ نیوان زینده‌وه‌ری وشکاوی و په‌ره‌که‌دارو بالنده‌کاندا، له‌ نیوان خشۆک و پتپۆکاندا... له‌ نیوان ئه‌وانه‌دا هه‌یچیان نه‌یه‌، که‌ ئه‌من لی‌ره‌دا به‌ریزه‌ندی ده‌رکه‌وتنیا له‌ سه‌رده‌مه‌ جیاجیاکانی جیۆلۆژیدا هه‌یناومه‌ته‌وه‌ .

دکتۆر (جه‌ماله‌ددینی فه‌ندی) مامۆستای فه‌له‌کناسیه‌ له‌ کۆلیژی زانستی زانکۆی قه‌هیره‌ ده‌ڵێ: یه‌کێک له‌و به‌لگانه‌ی به‌رپه‌رچی دیده‌وه‌ریه‌که‌ی داروین ده‌داته‌وه‌ ئه‌وه‌یه‌ ته‌مه‌نی زه‌وی به‌ مه‌زه‌نده‌ی فه‌له‌کناس و سه‌روشتناسان له‌ سێ بلیۆن ساڵ تێپه‌ر ناکات. که‌چی به‌پێی مه‌زه‌نده‌ی ژیانه‌وه‌ر ناسان ئه‌و ماوه‌یه‌ی له‌ چه‌رخه‌ دێرینه‌کانی ژیانه‌وه‌ تا په‌ره‌سه‌ندنی زینده‌وه‌رانی سه‌ر زه‌وی ده‌بێ پتر له‌ هه‌فت بلیۆن ساڵ بێ به‌ واتایه‌کی دی ته‌مه‌نی زه‌وی ده‌بێ ده‌ بلیۆن ساڵ بێ واته‌ دو هه‌نده‌ی ته‌مه‌نی خۆر.

۲- هاوشیوه‌یی کۆرپه‌ی زینده‌وه‌ران ئه‌مه‌شیا ن هه‌له‌یه‌کی ناقلایه‌ که‌ زانا یا ن تیی که‌وتون، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و کات ئامیتری گه‌وره‌ کردن و وردبێن هه‌نده‌ پێشکه‌وتو نه‌بوه‌ تا هه‌رچی ورده‌کاری بچوکی جیاوازی نیوان کۆرپه‌ی زینده‌وه‌ران هه‌یه‌ له‌ روی دروست بو و ئاوێته‌ کردن و ریکخستندا ده‌ربخات. ئه‌مه‌ جگه‌ له‌و شێوانده‌ی

زانای ئه ئه لمانی (ئارنسٹ هیگل) له وێنانهی بۆ هاو شیوهیی کۆرپه کانی کردوه . چونکه دواى ئه و ره خنانهی له لایه ن کۆرپه ناسان ئاراسته ی کرا رایگه یاند به ناچارى له سه دا هه شتی وێنه ی هاو شیوه کانی به خۆی ته واو کردوه له بهر ئه و که مایه سیه ی له وه رگرتنی وێنه کاندایه بوه .

۳- هه رچی ریخۆله کوێره شه که ده لێن پاشماوه ی په ره سه ندنی له مه یمونه ، هه یج به لگه یه کی تێدا نیه مرۆف له مه یمونه وه په ره ی ستانده ی . به لکو هۆیه که ی بۆ ئه وه ده گه رپێته وه پشتاو پشست له باپیرانی بۆی ماوه ته وه ، متعانه یان کردۆته سه ر خۆراکی روه کی و یارمه تی هه رسکردنی خۆراکه روه کیه کانی داوه . زانستیش له پیشکه وتن دایه و هه ررۆژه و شتیکی شاراوه و تازه ترمان بۆ ده دۆزێته وه .

جا ئه گه ر نێره موکی سیفه تێکی بونه وه ره سه ره تایه کانی دنیا بێ و (نێرو مێ) یش خاسیه تێکی بونه وه ره بالا بوه کان بێ ، ئه وا مه مک نیشانه ی مێینه یه ، که چی فیلی نێرینه وه کو مرۆف مه مکى هه یه و، نێرینه ی سمداره کانیش وه کو ئه سپو کهر مه مکیان نیه مه گه ر وه کو داگانه کانیان . ئه دی چۆن ئاسه واری نێره موکی له مرۆفدا ماوه ، که چی له و خوارتر تێیدا نه ماوه ، که چی داروینیش پێی وایه مرۆف له خۆی له خوارتر په ره ی سه ندوه ؟!

داروخانی لێکدان هه که ی داروین بۆ کرداری په ره سمندن

۱- داروین ده لێ: رێساو یاسایه که هه یه کار بۆ له ناو بردنی بونه وه ره زندوه کان ده کات تا له ئه نجامدا ته نها به هیزتر و چاکترینیان ده مێنێته وه ئه ویش سیفه ته کانی بۆ وه چه کانی جێ ده هێلێ و سیفه ته به هیزه کان که له که ده بن تا ده بێته زینده وه رێکی نوێ .

راسته ، سیسته م و یاسایه که هه یه کار بۆ له ناو بردنی به هیزو بێ هیزی بونه وه ره زندوه کان بکات چونکه خودا مردنی له سه ره هه مو زینده وه رێک نوسیوه ، به لām هه مبه ری ئه وه سیسته مێکی تر هه یه که هاوژینیتی نیوان ژینگه و بونه وه ره ، چونکه خودا ژیا نی بۆ بونه وه ره که نوسیوه و هۆکاری بۆ فه راهه م هێناوه ، بۆ وێنه خۆرو ده ریاو باوباران و روه ک و کێشنده ی زه وی و زۆدی هۆکاری دیکه شی فه راهه م هێناوه یارمه تی مانه وه ی ژیا نی مرۆف و زینده وه ری تر ده ده ن .

ئەگەر بەتەنھا تەماشای ھۆکارەکانی تونا بون بکړئ و چا و لە ئاست ھۆکارەکانی مانەوہ بنوقیتړئ کەلین دەکەوێتە بیر کردنەوہ، چونکە ئەگەر ریسایەک بۆ تونا بون و لە ناوچون ھەبێ ریسایەکی ش ھەبە یارمەتی مانەوہ بدات، ھەر یەک لەم دو ریسایە رۆلی تایبەتی خۆی دەبینێ.

ئەگەر بارودۆخی سروشتی وەکو: باوو بروسک و گەرمی و ئاو و رەشەباو شتی تریش توانای شتواندنی بونەوہ رو خاپورکردنی دروستبونەکە ی بکات وەکو کوێر کردنی چاو و روخاندنی خانو، ئەوا ژیری ھەلیناگرێ ئەو بارودۆخە سپو مردەبە ی سروشت چاویک بۆ کوێر پەیدا بکات یان خانویکی ناتەواو چا کاتەوہ.

ژیری ھەلیدەگرێ ئەو بارودۆخە سروشتیە بۆ نانەوہ ی خاپوو پەشیوی لە باربێ، بەلام ھەلیناگرێ بۆ لیکدانەوہ و کردنە مایە ی پەیدا بونی ئەو بونەوہ رە دانسقەو شتوہ شوخ و دروستبونە ریکوپێک و گونجاو پوختەبە لە باربێ، ھەر ئەندامێکی ئەو بونەوہ رە زندوانە بەو پەپی لیزانی و شیرازەبەکی پتەو دانستە شتوہ ریزراوہ و بەشو پارچەکانی بە دانایی و کارزانێکی لە ئەندازە بەدەر و سەراسیمە کار تیکچنراوہ و ھەماھەنگی ئەرک و کارەکانیشی لەگەل ئەرک و کاری دیکەدا لە تروپی داھێنان دایە.

ئەم شیرازە سەلارو کە مەندکێشە قەت ناکرێ و زۆر نابەجێیە گەر بگوترێ بارودۆخی بیتسەروبەر و ھەر پەمە فەراھەمی ھێنابی.

جەمالەددینی ئەفغانی لە پەرتوکە کەیدا بە ناوی (وہ لامدانەوہ یەک بۆ رۆژگارێەکان) لە پاش مشتومرێکی درێژدا دەلێ: (من لییان دەپرسم ئاخۆ چۆن ھەر پارچەبەک لەو پارچانە لەمەبەستی پارچەکانی دی ئاگادار بوە کە لەگەل یەکتر جودان و، بەچ میکانیزمێک پارچەکانی تر تیکەییون مەبەستی پارچەکە چیە؟. یاخۆ کام پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران دانیشتنی بۆ دانسقەبی پێکنەرەکانی جیھانی ئاوہا پێکەل و سەراسیمە کار گێراوہ. ئەو پارچانە ی لەنیو ھێلکە ی چۆلەکەدان چۆنیان زانی پتویستە لە شتوہ ی بالندەبەک بتروکی و دانوکە بخۆن و بۆ ئەم مەبەستەش دەنووک و سیکلدانە یان ھەبێ؟.

ئەو ریبیرە ی داروین کە دەلێ (مانەوہ بۆ چاکتر) ژینی مرقفایەتی و یران کرد، چونکە ھەردی بۆ ھەمو ستەمکاریکی تاک و حکومەت ھەموار کرد پاساوی ستەم و شەپو زەفتکاریەکانی بەوہ بداتەوہ کە پیادە ی یەک لە یاساکانی رێخت دەکات و

دوره له ناپه سهندکاری ره وشتی. چونکه داروین گوته نی (مانه وه بۆ چاکتر). نه م گوته یه ش ناقولترین پاساو ره وشتی به بزاوتی ئیستعمار به خشی.

۲- هرچی (هه لېژاردنی سروشت) یشه که بریتیه له ئاره زوکردنی جوتبونى تاکه به هیزه کان و له ناوچون و نه مانی تاکه لاوازو بئی هیزه کان و مانه وه ی به هیزترینان، به لگه نیه بۆ رودان و به رپا بونی په ره سەندن. به لکو ئه وه ی لی ده فامریتته وه که له ه مان چه شن دا گۆرپانکاری روده دات و به هیزه کان ده میننه وه و بئی هیزه کان له نیو ده چن. به لام گه ر بگوتری په ره سەندن له بونه وه ریک روده دات نه و ده بیته مایه ی ساردبونه وه یه کی زایه ندی چونکه هوگری نیوان نیرو می راسته وانه له گه ل دوری و جیاوازی شیوه ی نیوانیان ده گۆرپ، نه وه قسه ی (دویر زانسکی) یه که یه کیکه له ناودارترین پسرپوره کانی جیولوجی جوړی، له سالی ۱۹۵۸ دا یه ک سده له دواى داروین ده لئ:

جیاوازی شیوه ئاره زوی جوتبون له یه کتری لاواز ده کات. ئاره زوی جوتبون راسته وانه له گه ل شیوه و جوړه جیاوازه کان لاواز ده بئی. نه وه ش راست نیه که سیفته چاکمه نده کان له ریی بۆماوه ییه وه له تاکیکه وه بۆ تاکیکی تر بگوازیته وه.

بۆ وینه: ئاسنگه ریکی ماسولکه به هیز، هیزی ماسولکه کانی ناگوازیته وه بۆ وه چه کانی، هه روه ها زانایه کی فره زان له ریی بۆماوه ییه وه زانسته که ی بۆ مندا له کانی ناگوازیته وه.

۳- هه روه ها که ده لئین: هه ندی خاسیه ت و سیفته ی دوچار هه ن په یدا ده بن و پاشان له ریی بۆماوه وه ده گوازیته وه، نه و زانستی بۆماوه زانی ره فزی ده کاته وه. چونکه هه ر سیفته تیک له نه سه وه نه بئی و موړکیکی نه وى به سه ره وه نه بئی نه و سیفته تیکی عاریزه یه و به بۆماوه ناگوازیته وه نه وه کان. ماموستا (نبیل جوړج) یه کیکه له جیباوه پانی نه م زانسته ده لئ: هه لېژاردنی سروشتی بۆ پاساودانی بۆچونی په یدا بون -یان بۆ چونی په ره سەندن- سودی نیه چونکه پاساوی نه وه ده داته وه که ناچاکان تونا ده بن و خاسیه تی چاکیش له نیوان تاکاندا به بۆماوه جی ده میتنی. نه وانه ی باوه ریشیان به پازدان هه یه مه به ستیان له وه دی نه گه ر نه وه ی چاوی نه بئی له ناکاوو به هو ی تیشکه وه چاوی بۆ په یدا بئی. پسرپوران سه له ماندویانه تیشکی ئیکس (X) ژماره ی کرۆمۆسۆمه کان ده گۆرپ، به لام کاریگه ری تیشکه که بۆ گۆرپنی نه وه یه که هه یه بۆ په یدا کردنی

ئەو ھەي كە نىيە . ژمارەي كرومۇسۇمەكانى مەيمون لە ھى مرقۇ جىاوازە . تىشخىش تەنھا كار لەو كرومۇسۇمانەي ھەيە دەكات ، چ جاي ئەم تىشكەي كە ئاۋەزو ژىرىو دەر ككردنى نىيە ، بىت ژىرىەك بۇ مرقۇ پەيدا بكاتو لە مەيمونو زىندە ۋەرانى تى جىا بكاتە ۋە .

تىشك كە كار لە كرومۇسۇم دەكات نىزىكتەرە لە ۋەي بىشيوئىنى نەك چاكى بكات . ۋەكو تىشكى ئەتۇمى .

دېدە ۋەرىيەكەي داروين جگە لە ۋەي تەكولۇي بۇماۋە زانىيە ئەزمونىش ھەلئىدە ۋە شىئىتە ۋە . ئە ۋە تانى جولەكە ۋە موسلمانان دواي ئە ۋە ھەمو سالو رۆزگارە مندالەكانيان خەتەنە دەكەن كە چى نەماندى مندالەكان بەختەنە كراوى لە دايك بن . بەم جۆرە ھەرچەندى زانست پىشكەوئى گەندەلى ۋە پىروپوچى ئەم دېدە ۋەرىيەي داروين پتر ۋە دەرەدەكەوئى .

واقىيى بەرچاۋ پالېشتى ئەم بىردۆزە ناكات :

۱- ئەگەر ئە ۋە بىردۆزە راست بوايە ئە ۋا زۆر زىندە ۋەرو مرقۇ نەك ھەر بە رىگەي جوتبون بەلكو بەرىگەي پەرەسەندىش دەھاتنە ئارا . ئەگەر پەرەسەندىش پىئوسىتى بە رۆزگارەيكى درىژخايەن ھەبوايە دەبوايە ھەر سالەي يان ھەر دە سالو سەد سالتىك چەندىن مەيمون بىنە ئادەمىزاد .

۲- گرېمان بارودۇخى سىروشى ۋە ھەلئىزاردى سىروشى ، مەيمونىكى پەرەستاندو - بۇ نمونە كرديە - پىاۋ ، بەلام قەت ناكىئ ھەر ئەم بارودۇخە بىپارىشى دابى ژنىكىشى بۇ ئەم پىاۋە بىپار دابى تا زاوزى بكن ۋە ھاسەنگى مانە ۋەي خۇيان بپارىزن .

۳- توانستى خۇ گونجاندىن كە لە زىندە ۋەران دەبىبىن ۋەكو قومومۇكە كە بەپىي شوئىنەكەي رەنگى خۇي دەگۆپئى ، ئەم توانستە لەگەل ئافەرىدە بونى زىندە ۋەران دروست دەبى ۋە ھەندى زىندە ۋەر ھەيەتى ۋە ئى ھەندىكى تر ھىند كە مە رەنگە ھەر نەبىي ، ھەمو زىندە ۋەرىكىش ئەم توانستى سىنوردارە . چا توانستى خۇگونجاندىن سىفەتتىكى ناۋەكى مرقۇ ، نەك سىفەتتىكى پەرەسەندى بى ۋە ژىنگە پەيداي كرديئى ، ۋەكو ھەوادارانى دېدە ۋەرىيەكە ۋادەلئىن . گەر ۋا بوايە ئە ۋا خۇگونجاندىنەكە خۇي بەسەر بەردو خۇل ۋە بى گيانى تىرىش دا دەسەپاند .

۴- بۆق دەتوانى له ئاوو وشكانيدا بژييت، به لام مړوف ته نها له وشكاني، بالندهش به بې ئامير دهتوانى بفرېو به خيرايش هه لېه زى و دابه زى، كه چى مړوف ناتوانى. كه پوى سه گ گه لى هه ستيا تره له كه پوى مړوف. ئايا كه پوى سه گ له هى مړوف پهره سهندوترن؟ ئايا له هه ندى بواردا بۆقو بالنده له مړوف پهره سهندوترن؟ هه روه ها چاوى وشتر و ئه سپو كه ر له رۆژو شه ودا وه كو يه ك ده بېنى، كه چى چاوى مړوف به شه و نابېنى، چاوى بازيش له چاوى مړوف تيزتره، ئايا كه رو باز له مړوف پهره سهندوترن؟ خو ئه گه ر خود گوزه رانى بكه يه پيودانى پهره سهندوترى ئه و ده بى روه ك له مړوف و هه مو زينده وهرىك پهره سهندوتر بى چونكه خوراكى خوى و خه لكى سازده كات بپنه وهى ئاتاجى كه س بى؟. خو ئه گه ر زه به لاهى بكه يه پيودان ئه و ده بى فيلو دينا سوره كان له مړوف زور پهره سهندوتر بن!.

هه لۆي سى سروشتناسان له ئاست ئه م پيردۆزهدا

۱- ئه وانه ي پشتيوانيان له م ديده وه ريه كردوه له ئه نجامى پشتيوانى كردنى ئه و بيره ئازاده بوه كه كليسا دژايه تى له گه لدا به رپا كردبو، هه روه ها بۆ پالېشتى ئه م شه ره؛ سروشتناسان له روى قه شه كانى كليسه و هزره كانيان جاريان كيشا، به تاييه تى له گه رمه گه رمه كه يدا.

۲- نه يارانى ديده وه ريه كه ش داواى به لگه يه كى له سه ر راستيى (هه لېزاردنى سروشت) ي گۆپانى جۆره كان، به تاييه تى جۆرى مړوف به ره ست ده كەن. ئه م نه يارانه ي داواى به لگه ده كەن ژماره و به رانگژيه كه يان له نه يارانى لاهوتى ئه وروپا كه متر نيه.

ئهمانه ي خواره وهش راوبۆچونى چه ندين زاناي نه يارن كه مامۆستا (ئيبراھيم چه وپانى) هيتاوانى: (زانايان بۆچونى (داروين) يان نه سه لماندو به ناراستيان داناو ته شه ريان لى گرتوه، هه رچه نده زانويانه ماوه ي بيست ساليشى پتوه خهريك (بوه).

يه كيك له و بليمه تانه (دنشل) ي فره زان و يه كيكى تريان (دالاس) ه ده لى: (پهره سهندن به ريگاي هه لېزاردنى سروشتى له ئاست مړوفدا قه ت راست نيه و ده بى بگوتري يه كسه ر ئه فريندراوه).

یہ کیکی تریان مامؤستا (فہرخق)یہو دہلئی: لہ واقعیدا بؤمان دہرکےوتوہ جیاوازیہکی گہلی فرہوان لہ نیوان مرؤف و مہیموندا مہیہ، قت ناکری بلئین مرؤف لہ رہچہلہکی مہیمون و ئاژہلی ترہ و واکترہ ئہم جؤرہ وتانہ نہ بیژین۔ (میفیرت)ی زاناش دواى ئوہی لہ چہندین مہقیقہتی زیندہوہرانی کؤلئوہتہوہ دہلئی: (بؤچونی داروین ناکری پشتیوانی لی بکری و وک بؤچونی مندالانہ)۔

(فؤن بسکون) دواى ئوہی لہ گہل (فہرخق)دا یہکالا کاریہکی مرؤف و مہیمونی کردو بہروردی کردن دہلئی: جیاوازی نیوان ئوہ دوانہ گہلی دورو زؤرہ... مہروہا (ئہگاسین)ی فرہزانیش لہ (رسالہ)یہکدا کہ لہ بارہی بنہرہتی مرؤفہوہ لہ کؤپی زانستی (فیکتوریہ)دا خوئندیہوہ -کورتہکی ئہمہیہ- دہلئی: بؤچونی داروین مہلہیہکہ لہ سہر بنچینہیہکی گہندہل بنیات نراوہ و شیوازہکشی ہیچ پہیوہندی بہ زانستہوہ نیوہ بئ ہودہیہ۔

مہروہا (ہیکسلی)ی فرہزان و ہاورییازی (نازانم)و برادہری داروین دہلئی: (بہپیئی ئوہ زانیاریانہی لہ لامانہ قت نہسہلماوہ جؤریک لہ جؤرہکانی روہک یان ئاژہل بہ ہلئاردنی سروشستی یان بہ ہلئاردنی دروستکاری پہیدا بویئ) (تہندہل)یش مہروہکو (ہیگل) دہلئی: (بیگومان ئہوانہی بیروباوہریان بہ بالا بون مہیہ، نازانن ئہمہ لہ ئہنجامی چہند پئشینہیہکی نہزانراوہ بوہ۔ منیش پئم وایہ بوار نہماوہ دہبئ بؤچونہکی داروین بگؤردی)۔

زؤر زانای دیش ئہم دیدہوہریہ رہت دہکہنہوہ وکومامؤستا (فالتونی) راگری کؤلئی نوژداری زانکؤی (مونیلین) کہ لہ وئدا مامؤستای کؤرپہلہزانہی، مہروہا وکومامؤستا (کاتر فاج)ی بہرپوہبہری مؤزہخانہی میژوی سروشستی لہ پاریس، کہ دہلئی: (ئئمہ نازانین زیندہوہرہ جؤراوجؤرہکان چؤن پہیدا بون، بہلام دہزانین بہرتوانی گؤران نینو، دلنیاين داروینو لامارک ریسای راستہقینہی پہیدابونیان نہدؤزیوہتہوہ)۔

بیردۆزه نلک ھەقیقەت

لە ئەنجامی ئەو ھەموو ھەراو ھەنگامەیی بە وتەى داروینیان گوتوھ (دیدیوھەری پەرەسەندن)، چونکو زانیان جیاوازیەکی زۆر لە نێوان بیردۆزو ھەقیقەت یان یاسادا دەکەن. لە ھەرھەنگی زانیاندا ھەموو بیردۆزێک ئەگەری راست و درۆی ھەیە، بەلام ھەقیقەت یان یاسا لە ھیچ روێکەوھ ئەگەری ناپاست و ھەلە ھەلناگری.

ئەدەبی بۆچی ئاواھا بۆلۆبۆوھ ؟

ھۆی بۆلۆبۆوھەى ئەم بیردۆزە ئەوھ بو کاتى خۆى دینە گۆپاو و ناھەقەکی دیانان لەسەر دەستی کۆمەلێک لە ئەوھکانى خۆیان وەدەر خراو شیو پەشتیوو شیواویەکیان بە خەلک رادەگەیاندا. پێشکەوتنى زانستى و زانیاریش جێپەنجەى دیارو کاریگەری فرەوانى ھەبو لە دەرخستنى ناھەقیەکی. لە ئەنجامی ئەوھشدا شەپکی توش و گەرم پەیدا بوو بوھ مایەى سەرگەرد بونی ھەزاران زانای سروشتناس. لەو شەپە گەرمەدا ھەرلایەک جۆرە چەکی خۆى ئاراستە کرد.

لەبەر ئەوھ سروشتناسان بیردۆزەکیان کردە چەکیک و لە دژی دینی خۆیان و ھەر دینیکی دیکەش کە لە میانەى داگیر کردنى ھەرئیم و لاتاندا روبەپوی دەبوئەوھ بەکاریان دەھێنا، چونکە پێیان وابو راست و ھەقیقەتە. ھەرۆھا وەکو تۆلەستاندەن و ھەیک لەو دینە شیواوھى ببوھ کۆسپ و ھەلەموتى تۆزینەوھ زانستىھەکان.

داگیرکەرانیش بۆ ئەوھى ئاسانتر دەست بەسەر گەلان داگیرن بیردۆزەکیان وەکو کەرەستەیک بەکار ھێناوھ. بەم جۆرە داگیرکەران ئەم بیردۆزەیان بەسەر سیستەمی خوێندنى داگیر کراوان سەپاندو لە بەرگیکی زانستیدا پێشکەشیان کرد تا وا بئاخنە مێشکی خوێندکاران؛ ناکۆکی و تەکو لۆیەکی فرەوان لە نێوان زانست و ئاین دا ھەبو تا دینی پێ شپەزەکەن و خەلک بپروا بکەن. خوێنەریش ھێندەى بەسە کە بزانی بەسەبارەتى ئەم بیردۆزە بو ھەزاران ئەوھى ئەم ئیسلامە لە چەندین ھەرئیمی ئیسلامیدا لە دین ھەلگەپانەوھ.

بەو ھەبەستە بو داگیرکەران بیردۆزەکیان لەسەر سیستەمی خوێندنى (ئەدەبەن) سەپاند تا لە خوێندنگا سەرەتاییەکاندا بخوێندرێ، کەچی یاسای ئەمریکا ھەر لە سالی (۱۹۳۵) ھوھ قەدەغەى کردوھ لە خوێندگاكانى بخوێندرێ.

به لأم نه وروپا دواى نه وهى شه پړه كې برده وه و به سر دوزمه كيدا (دينى شپواو) زال بو، نه نجا پاشگه ز بڼو وه رايگه ياند نه و بېر دوزى چه ندين سال له و مه يانده دا بڼ پشتيوانى خوى به كارى هيناوه: هه قيقه تيكي زانستى نيه. به لكو زانست هه چهندي پيشكه ویت ناته واوى نه م دیده وه ريه والا تر ده بڼي.

قورپان و بېر دوزى داروين

كه قورپان له باره ي هه قيقه ته دېرینه كان ده دوى خه لك له سهرى پيوسته گوپا ديرو نه زنه واى بن ﴿وَإِذَا قُري الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا﴾ سوپه تى نه عرف/۲۰۴.

چونكه له لايه ن خودايه كه زانيارى به هه مو شتيك هه يه و زانستى مروف له ناستيدا هه ربونى نيه ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ سوپه تى به قه پړه/۲۱۶. كه خوى بونه وه رى نه فراندېن چو ن ثافه ريده بونه كى نازانى؟! ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ سوپه تى مولك/۱۴.

خه لك چو ن رها به خوى ده دات له باره ي بڼه پړه تى دروست بونى خويان قسه بكن، له كاتيكدا نه م كرداره يان نه ديه. هه ﴿مَا أَشْهَدُكُمْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا خَلَقَ أَنْفُسَهُمْ﴾ سوپه تى كه هف/۵۱. ماده م نه يانديتوه كه واته له م بواره دا كه م ده پيكن و هه ته ريان زوره.

به راوه ژوى بېر دوزه كه راسته

نه وهى خوداي زاناو ليزان و ثافه ريديگارى مروف ده يلئو به نيمه ي راگه ياندوه زور جياوازه له وهى نه و نه قام و گه مزانه ده يلئين. خودا پيمان راده گه يه نى مروفى يه كسرو به ساغى نه فراندوه و، به ر له وهى ثافه ريده شى بكات به فريشتمانى راگه ياندوه ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾ سوپه تى به قه پړه/۳۰، واته: په روه ريديگارت به فريشتمانى فهرمو: من جيگره وه يه ك له سر زه ويده ثافه ريده ده كه م.

ئەو ماددە يەشى پېي گوتوپن كە پېي ئافەرىدە كىردە .. لە ئاۋو خۆل (قوپى).
 دروست كىردە ﴿فَبَاكًا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ نُرَابٍ﴾ سوپەتى ھەج/۵.

ئەبا موساي ئەشعەرى خوا لېي رازى بېت دەلئى ژنەۋتى پېغەمبەر ﷺ بوم
 فەرمۇ: ((إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةِ قَبْضِهَا مِنْ جَمِيعِ
 الْأَرْضِ، فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدَرِ الْأَرْضِ، مِنْهُمْ الْأَحْمَرُ وَالْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ،
 وَبَيْنَ ذَلِكَ، وَالسَّهْلُ وَالْحَزَنُ، وَالْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ)) أخرجه الترمذي وأبو داود.

ۋاتە: خودای پېرۆز بەرز بۆ ئافەرىدە كىردى ئادەم مشتىك خۆلى لە
 سەر ھەم خۆلەكانى سەر زەۋى ھېناۋ لەمەۋە دروستى كىرد، ئادەمیزادانىش بە
 گوپىرەى جۆرى خۆلەكان جۆراو جۆر بون، ھەيانە سوركەلەو سېپكەلەيە ھەيانە
 رەشە، ھەشيانە لەنىۋان ئەم رەنگانەدايە، ھەيانە روح سوكو ھەيانە خەفەتبار،
 ھەيانە پېس ھەيانە پاك. ئاۋىش رەگەزىكى ئافەرىدە كىردى مۆۋە ﴿وَاللَّهُ خَلَقَ
 كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ سوپەتى نوپ/۴۵، مۆۋ ئاۋو خۆلە ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ
 طِينٍ﴾ سوپەتى ئەنعام/۲.

خودا بە دەستى خۆى شىۋەپېژى كىردە ﴿قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا
 خَلَقْتُ بِإِيدِي﴾ سوپەتى ص/۷۵، ۋاتە: خودا بە ئىبلىسى گوت: بۆچى سوژدەت بۆ
 ئادەم نەبرد كە بە ھەردو دەستانى خۆم ئافەرىدەم كىردە؟
 پاشان ئەم قوپەش بۆ قوپىكى وشكەلاو گۆپاۋە كە ئەگەر تەقەى لى
 بھىندىرئ ۋەكو سوالت دەنگ دەداتەۋە ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾
 سوپەتى رەھمان/۱۴.

لەسەرەتاشدا بە ھەلۆلى ئافەرىدەى كىرد. ئەنەسى كوپى مالىك خوا لېي
 رازى بېت دەلئى پېغەمبەر ﷺ فەرمۇ: ((لَمَّا صَوَّرَ اللَّهُ آدَمَ فِي الْجَنَّةِ تَرَكَهُ مَا
 شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَتْرَكَهُ، فَجَعَلَ إِبْلِيسَ يَطِيفَ بِهِ وَيَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَاهُ أَجُوفٌ
 عَرَفَ أَنَّهُ خَلِقٌ لَا يَتِمَّاسُكُ)) أخرجه مسلم في صحيحه ۋاتە: خودا كە ئادەمى
 دروست كىرد، تا ويستى لە بەھەشتى ئازادى كىرد، ئەنجا ئىبلىس لە دەۋرەيدا
 دەسۋاپاۋە ۋەتەماشاي دەكىرد، كە دېتى ھەناۋ بۆشە زانى خۆى زۆر ناگرئ.

پاشان خودای گه وره له روحی خوئی فوی به م قوپرده کردو ژبانی تیدا شناوه، پاشان بو به ئافهریده یه کی ژنه اوو بیناو قسه که رو ژیرمه ندو هوشمه ند، خودای گه وره فره منی به فریشتان کرد کاتی روحی تیدا فو ده کات و ژبانی تی ده شنه وی ئه و کات سوژده ی بۆ بیه ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾ سوپه تی ص/ ۷۲.

خودا ئه و شوپنه شی پی گوتوین که تئیدا ئافهریده ی کردوه که به هه شته ﴿وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ﴾ سوپه تی به قه ره/ ۳۵.

هه ره نه فراوه یه کسه ر توانیوتی قسه بکات و له قسان بکات ﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ قالوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ﴾ سوپه تی به قه ره/ ۳۱-۳۲، واته: خودا هه مو ناوه کانی فیری ئاده م کرد، پاشان به فریشته کانی نیشانداو فره موی ئه گه ر راست ده که ن ناوی ئه وانه م پی بلین گوتیان: پاکی بۆ تو خودایه، جگه له وه ی تو فیرت کردوین چیر نازانین، خودایه تو زاناو لیزانی. خودا فره موی: ئاده م! ناوه کانیان پی بلن.

له فره موده یه کدا ئه با هوره یه خوا لیلی رازی بیست له پیغه مبه ر ﴿لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ بِإِذْنِهِ، فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ يَا آدَمُ، إِذْهَبْ إِلَى أَوْلَئِكَ النَّفَرِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ - إِلَى مَلَأَ مِنْهُمْ جُلُوسَ - فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، قَالُوا عَلَيْكُمْ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ...﴾ أخرجه الترمذي واته: که خودا ئاده می ئافهریده کردو فوی پئیدا کرد، پژی می. گوتی سوپاس بۆ خودا، به ودمی خودا سوپاسی وت. خودا پئی فره مو: خودا میهره ورت بکات، بۆ لای ئه و کومه له فریشته ی دانیشتون پئیان بلن سلواتان پئشکه ش، ئه وانیش له وه لامدا وتیان سلوو میهرت پئشکه ش.

یه که م مۆفه ئاده م بوه باوکی هه مو مۆفان بوه، ته نانه ت ئافره تیش له ویه وه ئه فرینراوه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ

وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا ﴿١﴾ سوږه تی نیساو/۱، واته: خه لکینه له و خودایه بترسن که
نیوهی له یه که س نه فراندوه و ژنه که شی هر له و دروست کردوه.

وا نه بی خودا مروقی به که مایه سی دروست کردبی و پاشان - هروه کو
هوادارانی دیده وهری په ره سه ندن ده لئین - ته وای کردبی، به لکو خودا به
ره خسکاوې نه فراندویتی و پاشان هیدی هیدی له که و کورتی داوه. بوخاری و
موسلمی پیشه و له صه حیه کانیاندا ده لئین، نه با هورهیره خوا لیتی رازی بیت
ده گپړتیه و پیغه مبر ﷺ فرمویه تی: ((خلق الله آدم ﷺ و طوله ستون
ذراعاً)) واته: خودا که ناده می ثافه ریده کرد در ژیه که ی شه ست بال بو.

بپوادارانیس به ره خسکاوې و له سر شیوه ی نادم ده چنه به هه شتی.
ته واکه ری نه و فرموده ی رابورد به مجوره یه: ((فکل من یدخل الجنة علی
صورة آدم)) پاشان پیغه مبر ﷺ ده فرموی: ((فلم یزل ینقص الخلق حتی
الآن)) واته: تا نیستاشی له که لدا بی ثافه ریدان هر له که مایه سی ده دهن.

نه وانه ی هینامانه وه چنه تیشکیک بون قورپان له باره ی ثافه ریده کردنی
مروقه وه په خشی کردوه، نیمه ش هه مو ده که کانی قورپان و سوننه تمان نه هیناوه،
ده نا ناخاوتنیکی فره وان و دورو در ژ هه لده گری.

قورپان و سوننه ت نه خشیکی رون و روشنی بی گه ردو دور له خه یا لمان
ده داتی. نه وه ی نیسلام ده یلئ نه ژادو بنه په تیکی شکوداره و مروف شانازی پیوه
ده کات به لام هوادارانی دیده وهری په ره سه ندن مروف بو نه و مهیمونه
ده که پینه وه که له مشک یان له سیسرکه بالا بوه و په ره ی سه ندوه. مروف نه که ر
بو نه و بنه وانه بکه پیندریته وه، شهرم له خوی ده کیشیتیه وه.

میژونوسان مروقیک به مندالان ده خوینن، که مروقیکی ده پنډه ی نافامیده و
هیچ نه زان بوه و له نازه لان فیږبوه، ژور تاوانکاری له ناست بنه په ت و نه ژادی
ره سه نی مروقی تیدایه.

ئىتر

كاتى ھاتوھ بىدار بىينەوھو بەرھو ئامىزى دىنەكەمان بگەپىينەوھو كە خاوەن
پەرتوكىكى پەروەردگارىو ھەرچى پرست و فەرو پىتە تىدايە (خواس و باسى
گەلانى پىشوو پاشوى تىدايە و دادوھرى نيوان ئىوھشى تىدايە. قسەكانى گالته
جاپ نىە. ئەو كەسەش رىئوينى لە رىگەى تر بخوازى خودا گومپاى دەكات)
كاتى ھاتوھ وازىينىن و دەستبەردارى زادى ھزى بزپكاو گەنيو بين كە لەو
بوارانە دەدوئى خودا قسەى بېرى تىدا كىردوھ و دىمى كەسى نەداوھ قسەى تىدا
بكات.

پىويستە واز لەو ھزى بەزىوھ بىينىن كە پەلەپەلمان لى دەكات ھەرچى
شتىكى تازەو نوئى بى، بەبى بىركىدەوھو تىپوانىن و ھەرى بگىرىن، بەجۆرىك كار لە
كار بىرازى و پاشان وەخۆبىينەوھو بلىين ھەلە بو! .
سەرنج بدە ئەو ھەمو ئاسەوارە دىزىو وىرانەى بە سەبارەتى ئەوھ
كەوتوتەوھو كە ھەندى لە موسولمانان بىردۆزەكەيان قبول كىردوھ.

ئەو ئاسەوارانەى لە ئىنجامى وەرگرتنى ئەم بىردۆزە كەوتونەتوھ
وھىدوددىن خان دەلى: (كۆمەلىك زاناي موسولمان (بىردۆزى بالابون و
پەرسەندەن)يان قبول كىرد لەبەر ئەوھى زانايانى خۆرئاوا ئەو پەرى قەناعەتى
خۆيان بۆ دىدەوھرىكە راگەياندو بانگەشەى راستىتيان دەكرد؛ گوايە دواى
توئىزىنەوھو سەرنجكارى گەيشتونەتە ئەو ئەنجامە زانا ئىسلامىەكانىش بە پىي
ئەم بنەمايە پەنايان بىردە بەرلىكدانەوھىكى نوئى ئىسلامى بۆ ئەم بابەتەو، بە
پىويستيان زانى بەرگىكى تازەى بۆ بدورن، ھەلسان بە بەرگىكى ئىسلامى
پۆشتەيان كىرد.

بەلام بەرگىكى شىپو شىتال و شىرۆل و بىبەش لەو روھە ئىسلامىەى كە لەگەل
تىكەلەكەيشانەكەدا پەپەپەم بوھ).

پاشان رونى كىردۆتەوھ ئەم بىردۆزە چۆن چۆنى لەگەل دەقە قورپانايە
بىرەكان تىكگىر دەبن كە ھىچ دىمى ئىجتىھادى تىدا نىە. لەم بارەوھ دەلى:
(دىدەوھرى پەيدا بون و بالا بون ئامانجى ئەوھى ھزى پەرسەندەن بە شىوھىكى
بەردەوام بچەسپىنى بە جۆرىك لە كۆتايىدا ژيان بگاتە ئەوپەرى).

بەم پێودانگە بێ دەبێ ژێواری ناھەموار لە رابوردووە روی دابی ئەك لە داھاتو. ئەم بێردۆزە خۆشحالە بە ژێانی ھەمیشەیی نێو بەھەشت. بەلام ژێنی ھەمیشەیی دۆزەخ ھەلناگرێ، بۆیە كا ئەو زانا موسلمانانەیی دیدەوەرێكەیان قبوڵ كردبو، دەیانگوت: دۆزەخ جێگای سزادان نیە بەلكو مەلئەندێكی پەرەردەو مشتومالبنە چونكە ژیان لە كاروانی بەرەنگار بونەو ھێ كۆسپ و گرفتێان بەردەوامە، بەلام ئەوانەیی بە سەبارەتی گوناھان نەیانتوانیوە لەو كاروانە بەردەوام بن؛ بە ژێواری دژواری نێو دۆزەخدا تێدەپەڕن تا لە ژێانی ئایندەیان لە كاروان بەردەوام بن. ھەروەھا ئەوانە یاساكانی مولكدارێ ئیسلامیش بە (چەند حوكمێكی كاتی ھەژمێر دەكەن و دەلێن ئەم یاسایانە لەگەڵ بێردۆزی پەرەسەندنی كۆمەڵ ناگونجێ)^{٤١}.

*** *** ***

^{٤١} الإسلام يتحدى وحيد الدين خان / لاپەرە ١٩.

بہندی دوم

ناسینی خود او دلّ پیّ بہندبونی

ريخوشه کی

نه گهر له بهر نه و ناپوره گومان و نه رڼو نه ريښانه نه بڼې که به بابته
بيروباوه پ گلاوه و توژهره وه ناچار دهکات شيان بکاته وه، نه و هينده دريژه مان به
بابته يه که م نه ده دا.

نيستاش کاتي نه وه يه باس له بابته ي دوه م بکه ين که به -باوه پي من-
گرنگترين بابته ي نه و مهيدانه و کړوکي نه و توژينه وه يه .
پيشتريش نه وه مان روڼ کرده وه قورښان بڼو چه سپاندني نه م هه قيقه ته
گه وره يه دو رڼي گرتو ته بهر.

يه که م: باس کردني نه و دانسقه ييه ي له نافع ريده کراواني خوداو
رونکردنه وه ي نه و سه راسيمه کارانه ي له بونه وهردا هه ن ناماژن بڼو گه وره يي
خودا.

دوه م: باس کردني خودا به راسته وخويي: باسي زاتو ناوو سيفه ته کاني،
باسي به خشش و بونه وهره کاني، نيتمه ش به پشتيواني خودا هه ولده دهن به دريژي
له و باره وه بدويين.

يه که م: نيشانه کاني گهردون

قورښاني پيرؤز به ره و بهرينايي ناسمان تهيمان پي دهکات. ده مانباته
که ناره کاني دنيا. له ناست گولاني باخچه دا هه لوه سته مان پي دهکات، بڼو
نه سستپره و خولگه کان به رزمان دهکاته وه .. له هه مو نه وانه دا سؤماي چاومان
گوشاد دهکات. تواناو دهسه لاتي خودامان پي ناشنا دهکات رازو نه نيتيه کاني
نافه ريده کردنمان بڼو والا دهکات. حیکمه ت و مه به ستي نه فراندن و په يدا بونمان پي
ده لئ. هه روه ها نه و به خششه گه وره و گرنگانه مان بڼو روڼ دهکاته وه که خودا به
نيتمه و بونه وهری نه م گهردونه ي به خشپوه .

نه م بابته تانه له سوړه ته دريژو کورته کاني قورښاندا به فره واني باس کراوه ..
نه و جا هينده به نابوتابه نه فس له بهريدا هه ستراديرو گوڼي نه ژنه وای ده بڼو چيژي
لي دهکات و هه ست و دهر وڼ ده خرؤشيني.

نه م نه و شتانه م زور خوڼندو ته وه که زانست و زانايان پي گه يشتون. له زور
سواري ژيان و نافع ريديانان کړليو ته وه و رازه کانيان دهرخستوه و ناوازه و

دانسته بیان را نواندوه و ناماژدهیان پئ کردوه تا بونی خودای پئ بسه لمین... له خویندنه وه که مدا قهت وه کو قورپانم نه دیوه ئاوها به جوانی پر له زانیاری و، به ناراسته ی ریکوپیک و ورده کاری دهره نجامه کانی باس کردیی... به ئی، چۆن وانابیی که قورپان هه ناردرای خودای داناو کار له جئ بی... پاک و بیگهردی بۆ خودا.

ئیشی خودا له گهردودنا

خوینهری به پیز! وهره با پیکه وه له گه ل ئایه ته کانی قورپانی پیروژ گه شتیک به نیو که ناره کانی گهردودنا بکهین... سه رنج بده ئه و دانه تویه ی که له ژیر خاکدا هه له توقی و ره گورپشاله کانی بۆ ناخی خۆل پهل ده هاویژی، ئه و دانه تویه مردوه ژیا نی تئ ده شنه وی و قه دو که لاو گولی هیند جوان و ناسک دهر ده کات بۆن و به راهه که ی دنیا پر ده کات. به روبومیک ده به خشی مروف و ئاژه لی پئ خه نی ده بی.

سه رنج بده ئه و به یانیه جوانه ی له نیو تاریکی شه ودا هیدی هیدی دینه ئارا، سه رنجده سه ره و ت و خاموشی شه وان، سه رنجده هاموشوی شه و روژان: ﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ فَالِقَا تُوفِكُونَ﴾ ﴿فَالِقِ الْإِلَاصِّحَ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ سوپه تی نه نعام/ ۹۵-۹۶.

سه رنج بده هه ورو بزانه قورپان چۆن چۆنی باسی ده کات و خوی گه وره به چ ریوشوینیک سازی ده کات، سه رنج بده ئه و ته زه دلپفینه و بزانه خودا چۆن دایده بارینئ: ﴿أَلَمْ نَرَأَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَّامًا فَتَرَى الْوَدَّ يَخْرِجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَابِقُهُ يُدْهَبُ بِالْأَبْصَارِ﴾ سوپه تی نوپ/ ۴۲، واته: ئه دی نه تبینیوه خودا چۆن په له هه ورا ده نیژی و له گه ل به کیان کو ده کاته وه پاشان بارانی لی ده بارینئ، هه وره ها په له هه وری زل زلی وه کو چیا له ئاسمان دا ده به زینئ که ته زه ی لی دا ده بارئ. خودا کینی بوئ توشی ده کات و کیشی بویت

نبی لا ده دات. روناکی بروسکی ئه و په له هه ورانه هیند به هیزه خه ریکه چاری ته ماشاکه رانی کویر بکات.

خودا باسی سینه ر ده کات و ده فرموی: ﴿الَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظَّلَّ وَكَوْشَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا سَيْرًا ﴿سوره تی فوړقان/ ۴۵-۴۶، واته: ته ماشات نه کړدوه خودا چوڼ ئه و سینه رهی هه ر له سپیده وه تا تاوه لاتن دريژ کړدو ته وه پاشان که خوږ هه لدیت سینه ری هه مو شتیک وه دیار ده که ویت، نه گه ر خودا بیویستبا ئه م دوخه ی چه سپاو ده کړد. پاشان خودا روژی بۆ سینه ر کړدو ته ریبه ر به سای ئه مه وه سینه ر کورت و دريژ ده بڼ.

سه رنجه ده گردانی زیان و ژینه وه رو شه وو روژان ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتُسْخِرُ الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ يَدُكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمْتِ وَتُخْرِجُ الْمَمْتَ مِنَ الْحَيِّ وَتُزَيِّدُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿سوره تی نالی عیمران/ ۲۶-۲۷، واته: بلن: په روه ردگار! تو خاوه ن و پادشای، کیت مه به ست بڼ مولکی پڼ ده به خشی، کیشته مه به ست بڼ مولکی لی ده سه نیه وه، کیت بوی شکومه ندی ده که ی، کیشته بوی زه بونی ده که ی، خپرو بیږ به ده ست تو به، توانات به سه ر هه مو شتیکدایه. شه و له روژو روژ له شه و هه لده کیشی، زندو له مردو و مردو له زندو ده ردیڼی کیت مه به ست بڼ بیڼه ندازه پڼی ده به خشی.

قوپان ده ستمان ده گری و به و دیارده و دیعه نه دل به رانه مان ناشنا ده کات که ته نها ئه وه نده نیه تواناو ده سه لات و زانسته و ته گبیر کاری خودامان پڼ بناسیڼی.. به لکو له گه ل ئه وه شدا ئه و مه به ست نامانجه شمان پڼ ده لی که ئه م بونه وه رو گه ردونه ی له پیناودا نه فریتر اوه.

خودای گه وره ئه م گه ردونه ی له پیناو موقدا ناهه ریده کړدوه ﴿خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ﴾ واشی نه فراندوه له گه ل سروشت و شیرازه ی نیته

بسازئو به رژه وه نديه كانمان بيئته دي. قورئان كه ده لئى ته سخير مه به ستي له وه دي كه باسما ن كرد.

هر هينده ش ناكاهه والئكى رهق و روتمان پئى بداو هيچى تر، به لكو له ئاست نه و ته سخير هشا له لوه سته مان له به رانبه ره مو پارچه و به شه كانى نه م كه ردونه دا پئى ده كات كه خودا نه فراندونى.
پيمان ده لئى:

نه ستيره كان نه فرينراون تا له تاريكئى ئاو و وشكانيدا به هويانه وه رينوين بين.

﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ سوپه تى نه نعام/ ۹۷.

واته: خودا نه و خودايه به نه ستيره ي بۆ ئيوه فه راهم هيناوه تا به هويه وه له تاريكئى ئاو و وشكانيدا رينوين بين. ئيمه نه و نيشانه و نامازانه مان بۆ كه لى فاميده هه لئاوه.

نه رزو ئاسمان و باران و كه شتى و روبارو مانگو شه وو رۆژ و... هه مو نه و ئافه ريده كراوانه له به ر خاترى ئيمه ي مرفو به رژه وه نديه كانمان نه فرينراون ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ * وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ * وَأَتَاكُم مِّنْ كُلِّ مَآ سَأَلْتُمُوهُ﴾ سوپه تى ئيبراهيم/ ۳۲-۳۴، واته: هه ر خودا نه رزو ئاسمانه كانى دروست كردوه، له ئاسماندا بارانى ناردوه و به هويه وه جوړه ها به روبوم شين ده بن تا بينه بژيوى ئيوه، كه شتى بۆ ئيوه رام كردوه كه له سه ر ئاودا به ودمى خودا بگه ريت. روباره كانى بۆ ئيوه رام كردوه سودى لى وه رگرن، خوړو هه يفى به رده وام بۆ ته سخير كردون، شه وو رۆژى بۆ ته سخير كردون، هه رچى گه ره كتانه پئى به خشيون.

بهخششہ کانی خدا

قوپٹان پئی ناساندين ئەم گەردونە خودا ئافەریدەى کردووە لە پێناو ئێمەدا تەسخیری کردووە لە گەڵ سروشتی ئێمەش دەگونجی. بە ئەندازە یەکی وە هەراهمی هیناوە ژيانى مەوۆشی پێ چاک بێ، قوپٹان لە فەرمودەکانیدا رێتەك رادەنوینى تا مەوۆف سوپاسگوزاری پەرەردگاری بێ، چونکە مەوۆف سروشتی وایە یەکتە چاکەى لە گەڵدا بکات خۆشی دەوێت: ﴿ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴾ سوپەتی رەحمان/ ۶۰، واتە: پاداشتی چاکە هەر چاکە یە.

هەر بۆیە قوپٹان پێتەى لە باسکردنی ئەو بەخشش و بەهەرانەى خودا بە مەوۆشی بەخشێوە ﴿ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴾ سوپەتی مولك/ ۲۳، واتە: بێى خودا ئێوەى پەیدا کردووە بیستەو دیتەو فامی بە ئێوە بەخشێوە بەلام ئێوە كەمىكتان سوپاسگوزارن.

باسی ئەو بەخششەنەى کردووە كە بە گەردون و دەروپەرمانی بەخشێوە ﴿ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴾ وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يَقْدَرُ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَنْزُوجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمُ مِنَ الْفَلَكَ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴾ تَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ ﴾ سوپەتی زوخری/ ۱۰-

۱۳، واتە: خودا ئەو خودایەى زەوى بۆ ئێوە راخستووە و چەندین كەنار و رێ و رەوازی بۆ هەراهم هیناون تا رێنویین ببن، هەر وەها لە ئاسماندا بارانی بە ئەندازە ناردووە و خاکی مردوی ژياندۆتەووە و گژوگیای لى شین کردووە. ئێوەش ئاوەها زندو دەكرێنەو، هەر وەها هەموو جوتیكى دروست کردووە، كەشتی و لاخى بۆ ئێوە هەراهم هیناوە تا سواریان ببن و لەسەر پشتیاندا ئارام بگرن پاشان ئەگەر سواریان بون یادى بەخشش و مێهر بەخشە کانی خودا بکەن.

رۆژو مانگی به چه شنبك نه فراندوه له گه‌ل به‌رژه‌وه‌ندی و قازانجمان بسازی ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ﴾ سوپه‌تی یونس/ ۵، واته: خودا نه‌و خودایه‌یه رۆژی دره‌وشاندۆته‌وه که روناکی په‌خش ده‌کات هه‌روه‌ها مانگی دره‌خشاندۆته‌وه که روناکی ده‌داته‌وه، هه‌روه‌ها چه‌ند قوناغیکیشی بۆ مانگ داناوه تاوه‌کو ئیوه بتوانن کاته‌کانی خۆتان پی‌بزانن.

که نه‌و هه‌مو مه‌پو ولسات و چیل و مانگا و په‌زو هه‌سپ و هیسترو که‌رو ئاژه‌له‌ی دروست کردوه هه‌ر هه‌موی بۆ سود و به‌هره‌ی ئیمه‌یه‌و له‌گه‌ل سروشت و ریتختی ئیمه‌دا ده‌گونجی ﴿وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ و لکه‌م فیه‌ا جمال حین ئی‌رحون و حین ئی‌سرحون ﴿وَنَحْمِلُ أَسْفَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لِّمَ تَكُونُوا بِالْغَنَةِ﴾ إِلَّا شِقَ الْإِنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَّءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿وَالْحَيْلَ وَالْغَالَ وَالْحَمِيرَ لَنَرَّكُمْ بِهَا وَمِنْهُ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ سوپه‌تی نه‌حل/ ۵-۸، واته: وشترو مه‌پو ره‌شه‌ولاغی بۆ ئیوه ئافه‌ریده کردوه، به‌هۆی فه‌روه‌و خوری و پیسته‌کانیا نه‌وه خۆتان له‌سه‌رما که‌رم داده‌پۆشن و چه‌ندین سودی تریان هه‌یه‌و له‌به‌رو بومیان ده‌خۆن. هیواران له‌له‌وه‌پکه به‌ره‌و مۆلکه ده‌یانهی‌ننه‌وه و یا به‌یانیان به‌ره‌و له‌وه‌پ ده‌یانبه‌ن دیمه‌نی جوانی و ئارایش بۆ ئیوه ده‌به‌خشن. هه‌روه‌ها بارو بنه‌و بارکه‌تان هه‌لده‌گرن بۆ شوینی ئاوه‌ها که زۆر به‌شه‌که‌تی نه‌بی نه‌یده‌که‌یشتنی. هه‌روه‌ها نه‌سپ و هیسترو که‌ری بۆ ئیوه ئافه‌ریده کردوه تا ئیوه هه‌م سواری بن و هه‌م بیته‌مایه‌ی جوانی بۆ ئیوه خودا شتی تری و ئافه‌ریده ده‌کات ئیوه نه‌یزانن.

ده‌ریاکانیش هه‌ر له‌پێناو ئیمه‌دا و بۆ وه‌دیها تنی به‌رژه‌وه‌ندیان ئه‌فرێنراون ﴿وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لَكُمْ تَكْوِیْنًا مِنْهُ لِحِمَا طَرِيقًا وَتَسَخَّرُ جُودًا مِنْهُ حَلِیةٌ تَلْبَسُوهَا وَتَرَىٰ الْفَلَکَ مَوَاحِرَ فِیهِ وَتَلْبَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ سوپه‌تی نه‌حل/ ۱۴.

ته نانه ت هه نگیش، خودای گه وره خاسیه تیکی تاییه تی پی به خشویه و بۆ به رژه وه ندی مرقوف ئافه ریده ی کردوه ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ﴾ ثمَّ كُلِّي مِنَ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿سوره تی نه حل/ ٦٨-٦٩، واته: خودا سروش ی بۆ هه نگ کرد: له شاخ و داخ و دارو درهخت و نه و باخچه و میترگانه ی مرقوف دروستی ده کات شانه و هیلانه هه لیبه سته. پاشان هه ر میویه کی حهزت لیبه بیخو، نه نجا نه و ریگایانه بگره بهر که خودا پیی ناشنا کردوی به هاسانی بگرییه وه بیته وه ی ری بزره کی. له زگی نه م هه نگه دا جوړه ها رهنگ هه نگوین دیته دهره وه که شیفایه بۆ خه لک. نه م هه نگه گه لی نیشانه ی بۆ هوشمه ندان تیدایه.

قورپانی پیروژ هانمان ده دات له ربی نیشانه و بملگه کانی گه ردونه خودا

بناسین و فرهزان و پیشموا ناوداره کانش ئه میان پسمند کردوه

قورپان بهنده کانی خودا هان ده دات تا له و نیشانه و به لگانه بپوانن و تی ی رامینن که خودا خستوتیه نه م گه ردونه، وه کو نه رز، ئاسمان، هه رچی له نیوانیان دایه و تی یایاندا هه یه. تی پرامان و سه رنجدانی کردوته یه کیک له و یادوه ریانه ی که بپوادارانی پی به هره وه ده بی.

به پاستی شادمان و هه ست هه لوه سته م له مپ نه و ناوه ی هه ندی له هاوچه رخان بۆ نه م ریوشوینه دایانناوه و پییان وتوه (یاسای گه شت و رامان) نه وهش له بهر نه وه یه قورپان به نه ندازه یه کی زۆرهانی له سه ر داوه. رهنگه گه شت و رامان به رهسته کی بن.

نه و گه شت و رامان و سه رنجدانه رهنگه به (پن) بی، یان به گواسته وه بی له شاریکه وه بۆ شاریکی دی، رهنگه به چاو بی، یان به بیرو هوش و هه ز بی.

له قورپاندا فه رمانیکی گهستی ده رکهراوه ﴿قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ

وَالْأَرْضِ﴾ واته: رامینن له و نه رزو ئاسمانه و نه و شتانه ی له نیوانیاندا هه یه.

مه روه ها به تاییه تیش هاتوه ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ﴾ واته: با مرقوف ته ماشا

بكات له چ ئه فريندراوه. ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ﴾ واته: با مړوف بپوانيتته خوراکي و تپي راميني.

زانايان ئيستاشي له گهل دابي سه مه ره کاني دروستکراوه کاني خودا رون ده که نه وه و خويان و خه لکيشي پي ناموزده کهن. ئيمه ش که ميک له وه حقيقه ته سه راسيمه کارانه ده خه ينه رو که زانايان پتي گهيون.

حز ده که م خوينه ر پتر له وته که ي موسا پتغه مبه ر ﷺ راميني که به فيرعه وني گوت: ﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى﴾ سوپه تي طها/ ٥٠، واته: خودا هه مو ره خساويه کي به ئه فراوه کاني به خشيوه، هه روه ها هه رچي به رژه وه ندي بي بوي رينوييني کردوه.

له شي ژبنه وهران چون و له ط پيکهاته؟

دکتور (يوسف عزالدين) به کيکه له تويژه روه هاوچه رخه کان ده لي: (نقريه ي روه و زنده وهران له ژماره يه کي نور زه به لاحي ئه و (يه که) بچوکانه پيکدين که ئيمه پتيان ده لئين خانه... وه کو بالاخانه يه کن له کومه له خشتيکي تيکچرډاو پيکهاتبن).

بوچي خانه کان به ردومام دابش دهن

خانه کاني له شي ئيمه و گيانه وهراني دیکه ش به رده وام له دابه شبون دان. ئه م دابه شبونه ش رهنه له بهر گه شه ي له ش بي يا له بهر مردن و له ناوچوني خانه کان بي که به نور هو روده دهن. هه ر خانه يه که له مادده يه کي سه ره کي پيک ديت پتي ده لئين (پروتوپلازم)، خانه چه ندين شتي تيديه هه ر يه که يان نه رک و فه رمانی دياریکراوی خوی هه يه. له ناو ئه و حه شاماته دا چه ند ته نولکه يه کي بچوک هه ن و هه لگري سيفه ته بؤماوه بيه کانن پتيان ده لئين (کروموسوم). هه ر جوریک له روه و گيانه وهران ژماره يه کي دياریکراوی تيديه.

بؤ ويته ژماره ي ئه و کروموسومانه ي له پشيله دا هه ن جياوازه که له سه گو فيلو که رویشک و روه کي گيزه رو پاقله دا هه ن.

له هه رخانه يه کي مړوډا (٤٦) چل و شه ش کروموسوم هه يه، هه ر خانه يه کيش بؤ دو خانه دابه ش ده بي، هه ر يه که له دو خانه په يدا بوه که (دابه ش بوه که) ده بي نه وانيش هه مان ژماره کروموسوميان تيدا پي که چل وشه شه.

ئەگەر ئەم ژمارە كرۆمۆسۆمە كەم و زىياد بى ئەوا مروف نابىتە مروف. وەكو
 گوتم خانەكانىش بەردەوام لە دابەشبوندان... ئەم دابەشبونە لە ھەمو سائىكى
 ژياندا رو دەدات تەنانت لە خەويشدا. ئىيمە تا ئىستا نازان ھەقىقەتى ئەو ھىزە
 زالە چىيە كە تەگبىرى ئەم دابەشبونە دەكات. زانست ھەر ئەوئەندەى پىكرارو
 وەسفى ھەنگاوەكانى ئەم كردارە بكات، ئەوئەش دەكرى لە ژيەر ميكروسكرۆبيكى
 ئاسايى يان ئەلكترۆنى بىيىرى. ھەلبەت ميكروسكرۆب ئەلكترۆنىەكەش بە چەندىن
 جار تواناي گەرە كرەنى لە ئاسايەكە زۆرتەر.

بوچی خانەكانى جوتبون لە ئەوانى تر جياوازن ؟

ھەر خانەيەكى دابەشبوى لەشى مروف مەرچە ھەمان ژمارە كرۆمۆسۆمى
 تىدا بى كە چلو شەشن، تەنھا دو جۆرە خانە نەبى ئەوانىش خانەكانى جوتبون.
 واتە سپىرمى نىرىنە ھىلكۆكەى ئافرەت، كاتى شانەخانەكان و خانەكانى جوتبون
 پىكدىن، خانەى وا بەرھەم ناھىنى ژمارەى كرۆمۆسۆمەكانى (٤٦) چلو شەش
 بىت بەلكو نيوەى ئەم ژمارەيان تىدايە واتە ھەر خانەيەكى جوتبونى نىرىنە و
 مىينە تەنھا (٢٣) بىست و سى كرۆمۆسۆمى تىدايە.

بۆ پەيدا بونى يەكەم خانەى كۆرپە؛ دەبى خانەى نىرىنە (سپىرمى) لەگەل
 خانەى مىينە (ھىلكۆكە) دا ئاويە بى ئەو كات پى دەلن (خانەى پىتراو). تىيدا
 نىرىنە خانەى خاوەن بىست و سى كرۆمۆسۆم لەگەل مىينەخانەى خاوەن بىست و
 سى كرۆمۆسۆم يەكدەگرن و خانەيەكى نووى خاوەن چلو شەش كرۆمۆسۆم پىك
 دىن. كە ژمارەى بنەپەتى خانەكانى لەشى مروف.

ئەم خانە پىتراوەى چلو شەش كرۆمۆسۆمى تىدايە پەيدەرپەى دابەش
 دەبى و دەبىتە دوخانە و پاشان چوارو پاشان ھەشت و.. بەم جۆرە تا دەبىتە
 كۆرپەيەكى رەخساو لە زگى دايكى دەردەچى، پاشان تا كاملىش دەبى ھەر بە
 رىگاي دابەشبونى خانەكانە و ھەر خانەيەكيش خاوەنى (٤٦) كرۆمۆسۆم دەبى،
 ھەر وەكو جەستەى باوك و دايك و باپىران و ھەمو تاكىكى رەگەزى مروف
 خانەكانيان خاوەنى چلو شەش كرۆمۆسۆم.

كە ژمارەى كرۆمۆسۆمى خانەكانى جوتبون نيوەى خانەكانى ترە بۆ ئەوئەيە
 گەر ئاويە بى بگەرپتەو ژمارەى بنەپەتى.. ئەمە قەت ناكرى لە ئەنجامى
 رىكەوتىكى كۆير بى. بەلكو دەبى لە ئەنجامى نەخشەيەكى وردو لە خاوەن

هیزیکی به رزه وه بئو زانیبیتی چ دهکات. له هه مان کاتدا ناکرئ ئه زمون و ئه گهری هه له ی تیدا بوبئ. چونکه له کاتی دروست بوندا یه کجار هه له ی تی که ویت ئه و بهر له وه ی نه وه ی دوه می لی بکه ویتته وه بونه وهره زنده که له ناو ده بات. که واته ئه م شیرازه یه ده بئ له یه که مین کۆرپه ی سه ر روی زه ویه وه هه ر وا به ریکی بوبئ. نایه ته نها ئه م دیارده یه به س نیه بۆ سه لماندنی بونی خاوه ن هیزیکی بالاو ته گهرکارو ته واناو دانا؟

بۆچی خانه کانی میشک دابهش نابن؟

یوسف عزالدین له م باره وه ده لئ: ده ماره خانه کان؛ میشک و کوئه نداهه ده ماره کانی دی پیکدینن. به ئه زمون و شیمانه ی راست و هه له ش نه که یشتی نه ئه و راده یه ی بزانه نابئ دابهش بن. چونکه ئه گه ر دابهش بوبان ئه و کاره ساتی تاسینه ری ده نایه وه.. ئه و سات خانه کانی میشک نه یانده توانی که سیتی مرقف بپاریزن و هه رچی زانیاری نیو یادگه هه یه له ماوه ی چه ند سه عاتی کدا رهش ده بۆ وه.

که مرقف و هه ر گیانه وه ریکی دی له دایک ده بئ تا ده مرئ ژماره ی خانه کانی میشکی هه ر ئه وه نده یه و یه ک خانهش چیه بۆی زیاد نابئ. که چی خرۆکه سوره کانی خوین ئه وانیش هه ر خانه ن به لام له ماوه ی هه ر سه د رۆژیکدا هه مویان له ناو ده چن و خرۆکه ی نوئ که مۆخی ئیسک دروستیان ده کات جیگه ی خرۆکه له ناو چوه کان ده گرنه وه.

نهیانی راددهاری هیزی ماسولکه کانی لاش

دکتۆر له م باره وه ده لئ: به هیزترین ماسولکه ی له شی مرقف و هه ر گیانه وه ریکی دیکه ی شیرده ر، ماسولکه کانی مندالانی مینه یه که به ئه رکی ده رهاویشتنی کۆرپه ی نیو زگی دایک هه لده ستئ. خو ئه گه ر له سه ره تای ئافه ریده بونی مرقفا ئه م ماسولکه یه هینده به هیز نه بویه ئه و یه که مین کۆرپه ی ژین دنیای نه ده دیت.

له به هیزیدا له دوا ی ماسولکه کانی مندالان ماسولکه کانی دل و شه ویلاگ دین. ماسولکه کانی دل پتویسته ئاوه ها به هیز بن تا شه و رۆژ به درێژایی رهنگه سه د سالیش پتر بئ، بتوانن پاله په ستوی نیو لوله کانی خوین بکه ن.

ههروه ها ماسولكه كانى شه ويلاگيش پټويسته به و راده يه به هيز بن تا بتوانن ددانه كان ويك داهن كه به دريژايى ته من چه ندين هه زار كيلو خواردن ده جويت.

به رگرى زيندموه ران له دژى لئاو چون

دكتور يوسف ده لى سيفه تيكي گرنگ هه يه وه مو بونه وه ريكي زندو له نزمترينيان وه تا به رزترينيان تييدا به شدارن شه ويش تواناي به رگريكردى هويه كانى له ناوبردن، چونكه خودا ويستى وايه بميننه وه.

فايرۆسى ئينفلۆوه نزا ناوه ناوه له شيوه يه كه وه بۆ شيوه يه كي تر خۆى ده گوپى تا به رگرى ليكردن وه ناو بردنى ته سته متر بيت. ميروش نه وه بۆ نه وه له دژى فه وتينه ره كيميائييه كان به رگرى پهيدا ده كات بۆ شه وه ي به رگرى تونابونى ره گه زى خۆى بكات. مروف له كاتى شه ره كاندا ريژه ي له دايكبونى زۆتر بوه، هه روه كو تيبينى كراوه ئافرهت هه بوه له بهر خواردنى حه بى منداļ نه بون بۆ ماوه يه كي دريژ منداļى نه بوه، به لام كاتيک له بيري كرده وه چند رۆژيک حه به كه ي نه خوارده وه ئه وا زۆر جاران وا بوه چند جمكيكى بوه، ته مهش تا قه ره بوى شه كه مايه سيه بكاته وه كه به سه باره تى حه به كانه وه روى داوه.

مروف ته گه ره به ره هويه ك گورچيله يه كى لى كراوه، شه وا گورچيله كه ي ترى قه باره ي گه وره تر ده بى وه ركى دو گورچيلان راده په رپيئى. وهك بللى له له شدا ناوه زيک هه يه هه ست به كه مايه سيه كه ده كات و خيرا قه ره بوى ده كاته وه.

خودا خۆى به ته نها شه و توانا سه مه ره يه ي به ئافه ريديان به خشيوه كه هاوسه نكي له ناو چونيان راده گريئ. هه روه ها هه ندئ هوكارى به رگريكردى ته وتوى به زينده وه ران به خشيوه هيچى وای له هى مروف كه متر نيه وه كو دوشك و مارو هه زارپيئ و زينده وه رى تر.

ته م ياسايه سه رجه م بونه وه ره زندوه كان ده گريته وه وه قهت رى تيئناچى به ره مه ي ريكه وتيكي كوئرو ئاهه پاي نيو تاريكى بيئ. چونكه ريكه وت نابيته ديارده ي ياسايه كي گشتى و سه رجه م بونه وه ران ته ژنه وای بن.

ریتوننبونی ههنگ

ئیببولقههیم^{۱۲} له (شفاء العلیل / ۱۰۱) له باره ی ژین و ژیارو رینمونی ههنگدا ده لئ: رینمونی ههنگ یه کینکه له سه مه ره هه ره جیسه رنجه کانی زینده وه ران. ههنگ له نیوخودا فه رمانده و مشورخوړیکیان هه یه له هه مویان هه راشتر و شوخ و شهنگ و جوانتره.

مینه کانیان له سه ره تای به هاردا گه را داده نین و ژوربه یان می درده چن. نیرینه کانیشیان ده کوژن ته نها که موکه کیان نه بی که له ده وری شارژن ده مینه وه. نیرینه کان نه کار ده کن و نه شتیش په یدا ده کن.

پاشان داکانه کان وه چه کانیان له لای شارژن کوډه که نه وه، شارژنیش نزیکترین ریگیان پی ده گریته به رو ده یانباته نزیکترین باخچه و گولزارو نه وه دنده ی بیان وهی ه لیده مژن. که بو شان که یان ده گه پینه وه شارژن له بهر ده روزه دا ده وه ستی و لیتا گه پی نیرینه کان یان ههنگی لایده و نامو وه ژور پی بکه ون، ئینجا خوی پاشی هه مویان ده چیته ژوره وه، پاشان ههنگه کان هه ره یه که یان ده چیته جی خوی، شارژنیش وه که بیه وی فیریان بکات، ده ست به ئیش ده کات. ههنگه کان ده بین و شارژن ئیش ده کات، ئه وانیش سه رجه میان ده سته کار ده بن. ئه نجا شارژن ئیش جی ده هیلی و ده چیته که ناریک ته ماشایان ده کات که خه ریکی کوډر دنه وهی خو شه و شیله ی گول و گژوگیان تا بیکه نه به موم.

پاشان ههنگه کان ده بنه چه ند گروپیک، گروپی نیرینه ده بیته هاوده می شارژن و نه ئیش ده کن و نه لئی جیا ده بنه وه، گروپیکی تریان موم ئاماده ده کن. مومیش خلته و نیشته ی ههنگینه و شیرناییه کی وه که ههنجیری هه یه. بی له وه بایه خیکی ژوریش به خاوپنی ههنگینه که ده دن و له میزو شتی دیکه پاکی ده که نه وه. گروپیکیان به ئه رکی دروستکردنی شانه هه لده ستی. گروپیکیان به ئه رکی ئاو هیان هه لده ستی. گروپیکی تریان ئاو شان که له زبل و شتی پیسو مردوی پورتکا و پاک ده کاته وه، ئه گه ههنگیکی خه مسارد و ته مبه ل بینن ئه و پارچه پارچه ی ده کن و ده یکوژن نه بادا ئه وانی دیش توشی ته مبه لی بین.

^{۱۲} باس لیوه کردنی ئیببولقههیم ئامازه مان پی ده دات پتیشینه چا که کان بایه خیان به وه داوه له بونه وهر رامیتنن. هه ره ما به لگه یه بو نه وهی زانابانی ئیسلام ئیبینی ژور وردیان داوه، به لام ناگه یه نن هه لیه یان نه کربین. پتیشان وایان زانیوه شاههنگ نیرینه یه، که چی ده رکه و توه مینه یه.

ههنگه كان كه ده يانه ويژ شانه يه ك دروست بكن، يه كه مين ههنگاو خانه و جئ دانيشتينكي چوارگوشه ي وهك تهخت بؤ شازن دروست دهكەن تا له سهري دانيشئ، كۆمه له ههنگيكيش وهك بلئي فرمانده و راژه كارو ده مپراسته كاني بن له دهريدا ده بن و قهت ليئ جودا نابنه وه، خانه يه كي وهكو حه وزيشي له بهرده مدا بؤ دروست دهكەن و تابكرئ پالاوته ترين ههنگيني تيدهكەن تا پر ده بئ، ئهم خانه يه ده بيته خوراكی شازن و ده ست و پتوه نده كه ي.

پاشان ده ست به دروست كردني شانه دهكەن كه خانه كاني هه موي وهكو كۆلان و گه ره كان له سه ر چه ند هيلكي يه كسان بنيات ده نئ. ههنگه كان وهك بلئي په رتوكي (ثيقلیدس)^{١٢} يان خويند بيته وه و له وي فيري هه لباردني گونجاوترين شيوه بوين كه خانه كانيان به شه ش گوشه يي هه لده نئ. چونكه شانه كه ده بي دو سيفه تي لي بيته جئ يه كه م توند و پوندي، دوهم فره واني.

به ته نها شيوه ي شه شگوشه يي ئه گه ر له تهك يه ك دابنرين وهكو به رداش شيوه بازنه يي وهرده گرن و، به چه شنك يه كانگير ده بن هيچ كه لينتيكان تينه كه وي و ببه يه ك چيني هئند توند و پوند ده رزيان به به يندا نه چئ.

ستايش بؤ ئه و خودايه ي ههنگي فير كردوه شانه كانيان به توند و پونديه كي وا دروست بكن مرقفیش پيئ نه كرى. زانيويانه شانه يه كي وايان پيده وي دو سيفه تي هه بئ:

يه كه ميان: ئه وه يه گوشه كاني هئنده تهنگ و تريسك نه بي له كه لك بكه ويئ. دوهميان: به شيوه يه كي وابئ ئه گه ر تيگبه ست بكرين هيچ كه له به رو كه لينتيكي لي په يدا نه بي و هيچ روبه ريكي لي به فير نه پوات. ههروه ها زانيويانه ته نها شيوه ي شه شگوشه يي ئهم دو سيفه ته ي لي ديته جئ. له بهر ئه وه ي شيوه ي سينگوشه و چوارگوشه گه رجي كه لين په يدا ناكەن به لام گوشه كانيان تهنگه، شيوه كاني ديش گه رجي گوشه كانيان فره وانه به لام كه لين په يدا دهكەن. به لام شه ش گوشه وا نيه و هه درو سيفه تي لي ديته دي.

^{١٢} ثيقلیدس: بيركار يه ندكي يوناني بو و له سه رده مي به تليمؤسي يه كه م زانستي ئه ندازه ي له شاري نه سكه نده ري خويندوه و پرئسيپه كاني ئه ندازه ي روته ختي داناه. له سئبهم سه ده ي بهر له زايين ژياوه. - وهركير له موجدی راگوستوته -.

کارامه‌ترین مرقعیش بێ، ناتوانی به‌بێ که‌ره‌سته و ئامراز شانه‌یه‌کی شه‌ش‌گۆشه بسازینی. که‌چی هه‌نگ خودا وای فێر کردوه به‌بێ ئامرازو راسته یان بێته‌وه‌ی نمونه‌یه‌کی له‌به‌رچاو بێ یه‌کسه‌ر دروستی بکات.

پاک و پیرۆزی بۆ ئه‌و خودایه‌ی هه‌نگی وای فێر کردوه به‌هاسانی رێگه‌ی له‌وه‌رگه‌و په‌یدا کردنی خۆراک بگه‌ڕێته‌به‌رو بێته‌وه‌ی رێ بزرکا له‌ویدا به‌ ئاره‌زوی خۆی پاکترین و سافترین شيله هه‌لمژێ پاشان بگه‌ڕێته‌وه ناو شانه‌که‌ی و هه‌نگوینی فره‌ره‌نگی و هه‌لمژێ شیفای چه‌ندین جۆره نه‌خۆشی بدات. هه‌ر هۆشمه‌ندێک بیر بکاته‌وه تێ ده‌گا مه‌زناتی ئه‌م خودایه‌ چۆنه.

پاش ئه‌وه‌ی شانه‌که‌یان ساز ده‌که‌ن، به‌زگی به‌تال و برسی به‌ ده‌شت و شاخان و هه‌رده‌بین و تێر تێر شيله‌ی گول و گه‌لایان هه‌لده‌مژن.

خودای گه‌وره گه‌رمیه‌کی وای له‌ ده‌می هه‌نگ فه‌راهه‌م هه‌تاوه تام و چێژو خۆشی و شیرینی شيله‌که‌ ده‌به‌خشێته‌وه.

پاشان هه‌لی ده‌پێژنه‌وه ناو خانه‌کان تا پێ ده‌بن ئه‌نجا به‌ مۆمی پالاوته سه‌ری ده‌گرن. جا ئه‌گه‌ر شانه‌که‌یان پێ هه‌نگوین کرد روده‌که‌نه جێیه‌کی دی و له‌وێ به‌هه‌مان هه‌نگاو شانه‌یه‌کی دی هه‌لده‌به‌ستن.

گه‌ر هه‌واساردی کرد یان له‌وه‌رگه‌که‌یان له‌ کاتی خۆی دره‌نگتر شین بو، یان نه‌یده‌گه‌یشتنی ئه‌وا له‌ شانه‌که‌یان ده‌مێننه‌وه و هه‌نگوینی په‌ز مه‌نده کراوی خۆیان ده‌خۆنه‌وه.

رۆژانه‌ش سه‌رگه‌رمی کۆکردنه‌وه و هه‌لمژینی خۆشه‌و شيله‌ن، له‌گه‌ڵ گه‌ردی به‌یانیدا ده‌رده‌چن و هه‌ر گروپه‌و کاری خۆی راده‌په‌ڕینی، که‌ ئیواره‌ش دادی به‌ره‌و شانه ده‌گه‌ڕێنه‌وه.

له‌ ده‌می گه‌ڕانه‌وه‌یادا چه‌ند ده‌روازه‌وانێک له‌گه‌ڵ یارمه‌تکاره‌کانیان له‌به‌ر ده‌رگای شانه راده‌وه‌ستن. هه‌ر هه‌نگێک به‌ر له‌وه‌ی بچێته‌وه ئۆده‌وه بۆنی ده‌که‌ن و ده‌بیشکن، گه‌ر بۆنێکی ناخۆش یان چلکێکی پێوه نوسابی ئه‌وا جودای ده‌که‌نه‌وه و ده‌یخه‌نه‌ لایه‌ک و ناھێلن بچێته‌ ژورێ. ئه‌وجا پاش ئه‌وه‌ی سه‌رجه‌م هه‌نگه‌کان ده‌پۆنه‌وه ژورێ؛ ده‌چنه‌وه لای هه‌نگه جودا کراوه‌کان و دیسان ده‌یان پشکنن ئه‌گه‌ر یه‌کیکیان له‌ شتیکی بۆگه‌ن و پیس گه‌وزابی ئه‌وا ده‌یکه‌نه دوپارچه‌و ده‌یکوژن. به‌لام ئه‌گه‌ر تاوانه‌که‌ی بچوک بێ ئه‌وا هه‌ر له‌ ده‌ره‌وه‌ی جێ ده‌هێلن. ده‌روازه‌وانه‌کان هه‌مو ئیواره‌یه‌ک ئه‌رکیان به‌و جۆره‌یه‌.

شاژنیش مه گەر له و کاتانه ی چه ز له سهیران بکات ده نا زۆر ناچیتته دهره وه .
ئه و کاتیش بیهوئ به رۆژ ماوه یه ک له گه ل فهرمانده و راژه کاره کانی گه شتیك بۆ
نیو گول و گولزاران ده که نو و پاشان ده گرتنه وه جیی خویان .

شاژن زۆر سهیره ! گهر ههنگه کان یان ههنگه وان یان راژه کاره کانی ئازاریکی
بدهن ، توپه ده بی و ده چیتته شوینیکی دورو شانه که جیی ده هیلتی ، ههنگه کانیش
گهشتیان به دوایدا ده پۆن و شانه که چۆل ده که ن .

له و باره دا ههنگه وان له وه ده ترسی ههنگه کان ره و بکه ن و بچنه جییه کی
دیکه . بۆیه هونه ر ده نویتیی تا بگه رتته وه .. شاژن توپه ده بی و ده چیی له سه ر
لکیکی زۆر به رزی داریک ده نیشیی و ههنگه کانیش هه موی ده وری لیده ده ن و
هه زاره زیله یه کی واپیکدینن وه ک بلتی توپینن . ههنگه وان به م ره وشته ده توانی
شوینی شاژن بدۆزیتته وه .

ئه نجا هه لده ستی رمیک یاخۆ قه میشیکی دریژ دینن ، ده سه ته گیایه کی پاک و
بۆنخۆشی به سه ریکه وه شه ته ک ده دات له جیی شاژنی نزیک ده کاته وه و به
قامیشیک یا به شتیکی تر ده بجولیتنن . ئه م ده سه ته گیایه ی ماوه یه ک لی نزیک
ده کاته وه به م جوړه ده میتیتته وه تا شاژن ئاشت ده بیتته وه و توپه ییه که ی ده تارئ
ئه وجا پاز ده داته سه ر ده سه ته گیایه که و راژه کارو سه رجه م ههنگه کانی دیش
وه دوا ی ده پۆن ، ههنگه وانیش تا ده بیاته وه لای شانه که ی هه لیده گرئ ، ئیتر به
خۆ به له شکره که ی ده چنه وه شانه که یان .

ههنگه قه ناچیتته سه ر ته رمی پواوو ئاژه ل و خۆراکان .

یه ککی تر له سه مه ره کانی ههنگه ئه وه یه به رفهرمانی شاژنی زۆردارو
خراپکار نابن و ده یکوژن . ههنگی بچوک و پیگه یشتو ، ههنگوین ده به خشیی ، له گه ل
ههنگه دریژو که م سو ده کان ده جهنگین و ده ره به ده ریان ده که ن ، ته قه لاش ده ده ن
له دهره وه ی شانه که دا بیانکوژن تا شانه که به ته رمی کوژراوان پیس نه بی و
خاوینی بپاریژن ، ئه گهر وایو ئه و شانه که به پاکژی ده میتیتته وه .

پۆلیکی تریان هه یه زلی زه لۆری که م سو دن ، له نیوان ئه وان و ههنگه
به ره مه میتنه کان شه پو کوشتار هه یه . هیرش ده به نه سه ر خانه کانیان و ده یانه وئ
بیانکوژن به لام ههنگه به ره مه میتنه کان زرنگو وریان ، هه ر که بیسو ده کان هیرش
دینن ، ده ست و برد به ره نگاریان ده به نه وه ته قه لا ده ده ن بیانخه نه دهرگه ی

خانه کانیان تا به هه نگوین وه نوسین و نه توانن بفرن به مجوره هه مویان ده کوژن و کهس دهریزی نابئی مه گهر ته من دریژه کان (چونکه خاوه ن ئه زمونیکی نۆدن).
که شه پ نه ماو کوشتار کوژاوه شانگه کانیان لی پاک ده که نه وه و یه که یه که یان فری ده دهنه دهره وه.

وه کو وتمان شازن ناوه ناوه دهره چی، کۆمه لیک له بیچوو گه نجه کانیس ره گه ل خوی ده دات. پیش دهرچونی به پۆژیک یان دوپۆژ بیچوه کان فیر ده کات و ریکیان ده خات، ئه نجا به و ریک و پیکیه ی فیری کردون دهرده چن و کهس له فهرمانی دهرناچی.

ئه گهر بونه چه ند شازنیک ئه وایه کتر ناکوژن مه بادا شیرازه ی شانگه تیگجیت و ههریه که ی به لایه کدا په رت بی. له و کاتانه شدا ههنگه وان له ترسی دابر دابرو بلاوه بونی ههنگه کان هه مو شازنه کان ده سستگیر ده کات ته نها یه کیکیان نه بی، هه مویان له ناو ده فریک به ند ده کات و بژویشیان له نیو ده فره که دا بۆ دابین ده کات. تا ئه گهر شازنی شانگه که نه خووش بکه ویت یان بهریت و یان له بهر خرابکاری بکوژی ئه وایه شازنیک دیکه بخاته نیو شانگه که وه ههنگه کان بی شازن نه میننه وه و شیرزه نه بن. سه مه ریکی تر ئه وه یه شازن له گه ل فره مانده و له شکره که ی بۆ سه یران دهرده چی رهنگه توشی شه که تی بی، ئه و کات بیچوه کان هه لی ده گرن.

ههنگه کان پالای کۆلنه دهره و مشه خوریان تیدایه، ههروه ها ته مبه ل و ته وه زه لو خه مساردی که م سودیشیان تیدایه که سه باره تمه ندی بیکارین، جا کۆلنه دهره کان یه کینه ته قه لا ده دن جی به ته وه زه له کان له ق بکه ن و وه دهریان نین نه بادا ته مبه لیه کانیان به نه ئته وه.

ههنگ یه کیکه له پاک و خاوتنترینی زینده وهران، ته نانه له شاندا نامری، به بۆنی ناخووش و گه نیو هه راسان ده بی. بیچو جه وانه کانیشیان وریاترو له خو بو رده ترن، هه وره ها که متر پیوه ده دن و ئه گهر پیوه ش بده ن هتنده ئازاری نابئی وه کو گه وره کان.

ههنگ له بهر ئه و هه مو سود و فره و فیه یه خودای گه وره له سروشی خۆیدا تاییه تیه کی وای پی به خشویه به هیچ زینده وهریکی تری شایه ن نه کردوه. ههنگوینه که ی چاره ی دهردانه، به لام ئه م روناکیه ی مروف له به ریدا ده سیته وه، بۆ ههنگ مایه ی هه راسانیه و دوژمنیتی، دوژمنه کانیشی له بی به ره مهترین و بی

سودترینی زینده وهرانن. ئەمەیه ئەو شیرازەیی خودای زال و دانا بۆ ئافەریدانی
فەراھەم هێناوە.

سەمەری دیکەیی هەنگ

زانایانی هاوچەرخ ئەو رینگەیان تێبینی کردووە کە هەنگ چۆن چۆنی یەکتەری
پێ رێبەری دەکەن بۆ خۆراکێک کە دەیدۆزنەو. دکتۆر (یوسف عزالدین) دەڵێ:
ئەگەر پالەیک لە هەنگەکان گۆلزارێک یان هەندێ رووەکە خۆراک بدۆزێتەو،
بەجۆرە سەمایەکی سەپرو سەمەر بۆ شانەکی دەگەرێتەو و هەرچی پالەکانی
دیکەیه ئاگاداریان دەکاتەو. کە سەماکەش دەکات بە غەریزەیه و بێتەو و بزانێ
بۆچی دەیکات، هەروەها چەند ئاماژەیهکی دیاری کراوی تێدا یە؛ گۆشەیهکی و بە
لەشی پێکدێت گۆشەیی خۆر نیشان بدات.

ئەو سەمایەیی دەیکات بە پێی دوری نێوان گۆلزارەکە و شانەکە دەگۆڕێ. جا
هەنگەکان بە هۆی ئەم سەمایە دەزانن و لەو لایە لە دوریهکی دیاری کراوەو
کۆمەڵە گۆل و گۆلزارێک هەیه و خواردنیان تێدا دەست دەکەوێت پێویستە بە
گۆشەیهکی دیاریکراو لەگەڵ خۆر پێکدێت، تا بەرەو ئەوێ بپۆن، ئەو دەمە
پالەکانی تریش هەمان چەشنە سەما دەکەن.

پالەیی هەوالدەریش کە ئەمە دەبینێ لەو دلتیا دەبێ و دەزانێ پێیان
زانێو. ئێتر هەر هەمویان یەکجێ دەگەنە گۆلزارەکە و خۆراکی خۆیان لێ
و دەست دێنن.

ئەو هەنگەیی کە گۆلزارەکی دۆزیوەو، بە ئەنجامدانی چەشنە سەمایەک
توانی چەند زانیاریەک بگەیەنێتە هەنگەکانی تر، خۆ ئەگەر ئێمە مەژۆن بە هۆی
چەند هێلێکی بیانیەو لەو زانیاریانە بگەین هەنگەکان تێی گەییون، ئەو بەلای
کەمی بیست خولەکی گەرەکە بەو مەرجەیی شارەزایەکی تەسەلیشمان لە زانستی
بیرکاریا هەبێ. بەلام هەنگەکان یەکسەر لەو کۆمەڵە زانیاریە دەگەن و لەسەر
هێلێکی راست بەرەو گۆلزارەکە دەپۆن تا خۆراکەکیان بە دەست بێنن...
بەراستی سەپره! پیاو لەبەریدا دۆش دا دەمێنێ، لێکدانهو و بۆ ناکرێ تەنها
ئەو نەبێ خودای ئافەریدگار قامی بەم جۆرە زینده وەرە بەخشیبێ.
چونکە هەنگ نەهێندە ئاوەزی هەیه و نە دەشتوانی بیر لە ئەنجامدانی ئەم
کارە بکاتەو.

رازڻكى ڊيڪي هنگ

جيئي سهيرمانه ههنگ جو رهنگيڪ دهينيئي ميو مروف نايينين و
ناشتوانين بيئينينه بهرچاومان. رهنگهكش ژور وهنوشهيه كه نيئه به رهش
دهيينين. حيكهتهكش نهويه رهنگه ههنگ بچ چندين مانگ له ناوچه
ههرواويه كان بزييت، تنها تيشكي ژور وهنوشهيهش تواناي سميني ههوري ههيه،
دياره ديتني خوريش شتيكي زهرويه تا بههويه وه شويني گول و گولزاراني پي
بدورنه وه. بهلن، ههنگ بهو جو ره دهتوان خور له و ديو هه وریشه وه بييني و له و
كاتانهش دنيا هه ور بي و خوريش ديار نه بي كوستي ناكه وي و له برسان نامري.
ههلبهته نه م دياردهيه ههقيقهتيكي هست ههلهستهكاره و بهلگهيهكيشه
بو هه بوني نافهريدگاري تهگيركارو نه ندازه گريكي نه و تو ده زاني چ فره راهم
ديني و چي بو دهكات. ههنگ كه تواناي ديتني نه م رهنگي ههيه ناكري له گه ل
تيه پيوني كات وه دهستي كه وتبي بهلگو ده بي له يكه م چركي ژيندا هه ييوي،
خو نه گه ر وا نه بوايه نه وا له و ناوچانه دا ههنگ قري تيده كه وت له ناو ده چو.

رينموني ميرولو ههندي لهو كرده سهرانهي خودا پيني بهخشيوه

نيبنولقه ييم له په رتوكه كي (شفاء العليل/ ١٠٤) دا ده لني: ميروله له و
زينده وه رانهيه كه رينوينيه كي فره يان ههيه و كرده ي ژور سهيرو سه مراهي ههيه.
نه و ميروله يه له مهلبهندي خوي دهرده چي و به دواي بريويدا ده گري،
هه رچندي دور بي گويي پي نادات تا ده گاته خوراكيك، پاشان هه ليده گري و
هيدي هيدي به ريه كي دورو دريژي چفت و چه ويل و هه ورازو نشيويكي زور و دژاردا
ده يهينيته وه تا ده گاته وه مهلبهنده كي. له ويدا خوراكه كي په زمه نده دهكات و
نه و شويتهش كه چه كره دهكات و دهيه وي سرله نوئ دانه كي پي شين بيته وه
دهيكاته دولت، نه گه ر نه م دولتهش بيه وي چه كره بكات نه وانيش دولت
دهكات وه و نه نجام ده بيته چوار له ت.

نه گه ر دانه كي ان ته پ بي و مه ترسي گه نيني لي بكن، چاوه پي ده كهن تا
خور وه ديار ده كه وي و له دهر و بهري شاره كي ان له به ره تاويدا په رش و بلاوي
ده كه نه و تا وشك ده بيته وه پاشان ده يه نه وه ژوره وه، هيچ ميروله يه كيش شت
بو خوي گل ناداته وه.

ئەو ھەندە بەسە خودا لە قورپاندا باسی مێرولە ی کردووە لە گەڵ سولەیمان
 پێغەمبەر ئاخافتووە و قسە ی لە گەڵ مێرولەکانی تر کردووە ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ادْخُلُوا
 مَسَاجِدَكُمْ لَا يُحْطَمَبْكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ سوپەتی
 نەمل/ ۱۸ واتە: ھۆ مێرولەکان! بپۆنە ژێرە کانتان، با سلیمان و لەشکرەکی
 بێشەوہی ئاگایان لی بێت، وێرانتان نەکن.

لێرەدا ئەم مێرولە یە بە (ھۆ!) ی بانگ کردن فەرمانەکی کردووە تا ھەمو
 مێرولەکان گۆییبست بن، پاشان ناوی (مێرولە)شی وتووە تا بە یە کجاری ھەر
 ھەموایانی پێ مەبەست بێ.

پاشان فەرمانی بە مێرولەکان کرد بچنەوہ شانەکانیان و خۆیان لەو لەشکرە
 بپاریزن، ئینجا ھۆی فەرمانەکیشی دیارکردووە نەبادا لە ژێر پێی لەشکر پێخوست
 بکۆن، پاشان پاساوی بۆ سلیمان پێغەمبەر و سەریازەکانی داوہتەوہ کە ئاگایان
 لێیان نیە. ئەم وتانە ئەوپەری جێ سەیرمانە.

بیر لەوہ بکەوہ خودا چ گەورە یەکی بە مێرولە داوہ دەفەرموێ: ﴿وَحُشِرَ
 لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾ سوپەتی نەمل/ ۱۷، پاشان
 دەلی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِي النَّعْلِ﴾ سوپەتی نەمل/ ۱۸، وا دیارە سەرچەمیان
 بەو دۆلەدا رابوریون و ئەم دۆلەش بە مێرولان ناسراو بوە وەکو دۆلی درپندان و ئەو
 جۆرانە.

کە فەرمانی پێداون ھەریەکە بچیتەوہ شانە ی تایبەت بە خۆیەوہ بەلگە یە بۆ
 زیت و زرنگی مێرولە چونکە فەرماندەکی و مێرولەکانی دی زانیویانە ھەر کۆمەلە و
 شانە ی تایبەتیان ھە یە و یەکیکی تر بۆی نیە بچیتە ناوی.

پاشان دەلی سلیمان و لەشکرەکی وێرانتان نەکن، ھەم ناوی سلیمانی
 ھێناوہ ھەم بینویانە کە واتە لەشکر و فەرماندەکی پێ ناساندون و ئەنجا دەلی
 بێشەوہی ئاگادار بن. لێرەدا وە ک بلێی پاساویکی بۆ لەشکرە کە ھێناوہتەوہ
 چونکە ھەست بەو گەلە مێرولە یە ناکەن، لە ھەمان کاتیشدا سەرزەنشینی
 مێرولەکان دەکات وریا نەبون و نەچوینەوہ شانەکانیان.

لەبەر ئەوہ سلیمانی پێغەمبەر ئەم وتە یی گوێ لێبو پێکەنی، جا بەپاسی
 جێی پێکەنین و سەیر ھاتنەوہ یە. زوھری لە عەبدوللای کورپی عەبدوللای کورپی

عویینه ئه ویش له ئیبنو عه بیاسه وه ده بیژێته وه که پێغه مبه‌ر ﷺ به‌ره‌هه‌ لستی له کوشتنی می‌روله وه‌نگ و په‌پوسلیمانه‌و (صُرد)^{۱۱} کردوه.

له هه‌ردو سه‌حیحانی‌شدا هاتوه ئه‌با هوره‌یره له پێغه مبه‌ر ﷺ ده‌بیژێته وه فه‌رمویه‌تی: ((نزل نبی من الأنبياء تحت شجرة فقرسته نملة فأمر بجهازه فأخرج وأمر بقرية النمل فأحرقت، فأوحى الله إليه: (أمن أجل قرصتك نملة أحرقت أمة من الأمم تسبح فهلا نملة واحدة؟!)) واته: پێغه مبه‌رێک له ژێر شیخه‌ لێک دانیشتبو، می‌روله‌ یه‌ک گه‌زه‌یه‌کی لێدا، ئه‌ویش فه‌رمانی کرد بارگه‌که‌ی لا بده‌ن و شاره‌ می‌روله‌که‌ بسوتێنن. خودا سروشێ بۆ نارد: له‌ به‌ر گه‌ستنی می‌روله‌یه‌ک شاره‌ می‌روله‌یه‌کت سوتاند که هه‌ر هه‌مویان پاک‌یگاری خودایان ده‌کرد. هه‌ر می‌روله‌که‌ت بکوشتبا.

هیشامی کوپی چه‌سسان ده‌لێ خاوه‌ خێزانی ئه‌حنه‌ فی کوپی قه‌یس زۆر ئازاریان به‌ ده‌ست می‌رولانه‌وه ده‌خوارد. ئه‌حنه‌ ف گوتی کورسیه‌که‌م بۆ بێنن، کورسیه‌که‌ی له‌ نێوان دو ئاگردان داناو له‌ سه‌ری دانیشت، شاده‌یه‌کی هێناو گوتی: بپروا بکه‌ن ئه‌گه‌ر واز نه‌هێنن ده‌بێ ئه‌و کورسیه‌تان به‌ سه‌ردا بسوتێنم و هه‌وا وه‌هاتان لێ بکه‌م. به‌م هه‌ره‌شه‌یه‌ ئه‌و بێیان جێهێشت.

(عه‌ونی کوپی ئه‌با جه‌میله‌) له‌ قه‌سامه‌ی کوپی زوه‌یر ده‌گێرێته وه ده‌لێ: ئه‌با موسای ئه‌شعه‌ری وتویه‌تی: هه‌مو شتی‌ک سه‌رداری هه‌یه، ته‌نانه‌ت می‌روله‌ش. یه‌کی‌کی دیکه‌ له‌ رێنمونه‌کانی می‌روله‌ ئه‌وه‌یه ده‌زانن په‌روه‌ردگاریان له‌ زۆر ئاسمانه‌کان له‌ سه‌ر باره‌گاکی دایه. ئه‌حمه‌دی پێشه‌وا له‌ په‌رتوکی (الزهد) دا فه‌رموده‌یه‌کی پێغه مبه‌ر ﷺ هێناوه‌ته وه ئه‌با هوره‌یره خوا لێی رازی بێت گێراویه‌ته وه: ((خرج نبی من الأنبياء بالناس يستسقون، فإذا هم بنملة رافعة قوائمها الى السماء تدعوا مستلقية على ظهرها، فقال: إرجعوا فقد كفيتهم أو سقيتم بغيركم)) واته: یه‌ک له‌ پێغه مبه‌ران به‌ خۆو به‌ خه‌لکه‌وه چوه ده‌ره‌وه‌ی گوندو ده‌یانویست داوای بارانبارین له‌ خودا بکه‌ن. ئه‌و ده‌مه‌ می‌روله‌یه‌کی دیت له‌ سه‌ر پشت راکشاهو پاکانی به‌رز کردۆته وه له‌ خودا ده‌پاړێته وه. پێغه مبه‌ره‌که‌ گوتی: بگه‌رێته وه نزای غه‌یری خۆتان به‌ سه‌و بارانتان بۆ ده‌بارێ.

^{۱۱} بالنده‌یه‌کی سه‌ر زلی سکه‌ سه‌پی و پشت سه‌وزه، بالنده‌ی بچوکه‌تر ده‌خوات.

ئەم ڧەرمودەيە چەندىن رىڭكەي تىرى ھەيە و طەحاويش لە (تەھذيب) و
كەسانى تىرىش گىرايتيانەوہ .

لە (موسندى) ئەحمەدى پىشەوا ھاتوہ سلىمانى كورپى داود دەچىتە
دەرەوہ نوژە بارانە بکات، مېرولەيەك دەبينى لەسەر پشت راکشاوہ و پىتەکانى
بەرز کردۆتەوہ و دەپارپتەوہ و دەلئى: خودايە ئىمەش ئافەرىدەي توين، بەبئ
بژيوى و ئاوى تۆ ناژين، خودايە يان نان و ئاومان بدئ يان بمانمىنە . سلىمان
گوتى: بپۆنەوہ بە نزاى غەيرى خۆتان بارانتان بۆ دەبارئ .

ھەرەوہا دەلئى بۆيان گىپراوہ: مېرولەيەك لە شانەكەي دەرەدەچئ و توشى
كە لە كللۆيەك دەبئ ھىندەي دەكا پىي ھەلناگىرئ، بە ناچارى دەچئ چەند
مېرولەيەكى تر دىنئ تا كۆمەكى بکەن، دىن يەكك پارچە كللۆيەك ھەلدەگرئ و
نايدۆزنەوہ، ئەوانىش بە دەستى بەتال دەپۆنەوہ، پاشان دەلئى دامناوہ شوئى
خۆي . ديسان ھاتو تەقلای دا بەلام نەيتوانى ھەلگىرئ، دوبارە چو ئەوانى بانگ
کردەوہ، دەلئى ئەمجارەش من ھەلم گرت، ئەوانىش لىي گەپان و نەياندۆزيەوہ و
رۆيشتن . دەلئى چەند جارئك ھەمان شتم دوبارە کردەوہ تا لە جارى ئاخى
مېرولەكان لە دەوریدا رىزيان بەست و مېرولەكەيان خستە ناوہندى خۆيان و ،
ئەنجا بە ھەمويان پارچە پارچەيان کرد .

مامۆستاكەمان^{۱۰} كە ئەم روداوہيان بۆ گىپراوہ گوتى خودا مېرولەي وا
ئەفراندوہ ركى لە درۆ ببىتەوہ و سزاى درۆدن بدات .

مېرولە يەككە لەوزىندەوہ رانەي ھەردەم لە خەمى خۆراكى خۆي دايە و ھەر
كۆدەكاتەوہ و دادەگرئتە سەر يەك تەنانەت پەندى پئ دەھىنرئتەوہ، دەگىرپنەوہ
سلىمان عليه السلام زانويەتى مېرولە ئاوہا لە خەمى خۆراكى دايە، مېرولەيەك دىنئ و
لىي دەپرسئ: سالتى چەندى دەخۆي؟ دەلئى سئ دەنكە گەنم، ئەويش دەيخاتەناو
دەفرە شوشەيەك و سئ دەنكە گەنمى بۆ دەخاتە ناوي و دەمەكەي دەگرئ، دواي
سالتىك دەفرەكە دەكاتەوہ و دەبينى دەنك و نۆيۆكى خواردوہ . دەلئى: كوا بۆ
نەتخواردوہ؟ نەت گوت سالتى سئ دەنك بژيۆمە، دەلئى: بەلئى، بەلام گوتم نەكو
لەبەر كاروبارى خەلكان لە بىرم بەكەيت و منىش ئەژمارم كردوہ تەمەنم پترە لەو

^{۱۰} مەبەستى شىخ نىبونەبەي پىشەوايە . وەريكر

ماوہیہ، بۆیہ نیوہی بژیوہ کەم ھەلگرت. سلیمان پیغەمبەر لە و کارەدی میروڵە سەیر ما... ئەمە یە رێنمونی میروڵە.

میروڵە کۆلنەدەر بە درێژایی ھاوین رەنج دەدات و خۆراک و بژیوی خۆی کۆدەکاتەوہ تا لە زستان بتوانی بژییت، بیگومان لە وەرزی زستاندا پێویستی بە خواردن ھەیە و پەیداکردنیش ئەستەمە و ناکرێ. میروڵە ھەرچەندە خۆی بچوک و لاوازە کەچی بەقەد چەند جاری کیشی خۆی خۆراک ھەلەدەگرێ و دەیخاتە نیو شانەکە ی.

زۆر سەیرە ئەگەر لاسکیکی وشکی گیای گژنیژبێنی و بۆنی بەکی ھیچ بۆنی نیە کەچی ھەرکە خستتە سەر زەوی ئیتر میروڵە لە دوراییەکی زۆرەوہ روی تێدەکەن، گەر پێشیان ھەلنەستێ ئەوا کۆمەلێک لەگەڵ خۆیان دین. ئایا چۆن لە ناو شانە ی خۆیدا لەو دوراییەدا بۆنی کردو ئاوا بە خیرایی ھات؟!

میروڵە لە دوراییەکی ئەوتۆ بۆن دەکات رەنگە زیندەوہری تر بە ھۆی بیستنی یان بینینی پتی بزەنن. ئینجا ئەو میروڵە لەو دوراییەوہ بە پێ دەکەوێ تا ئەو جێگە یە ی مرۆف ھەندێ بەرماوہی لە نان و خواردنەکی لی بەجی ماوہ، ئەوانیش دین ھەلیدەگرن و دەبیەنە شانەکیان ئەگەر پێیان نەکرا میروڵە ی تر بە یە ک ریزو یە ک لە دوا ی یە ک وە ک دەزوی رەش بۆ گەلە کۆمەکی دەچن.

میروڵە کە دەچیتە لای گولە دانەوێلە یە ک بۆنی دەکات، ئەگەر گەنم بو ئەوا پارچە پارچە ی دەکات و ھەلیدەگرێ و دەیگوازیتەوہ، بەلام ئەگەر گولە جۆ بی ئەوا ھیچ.

میروڵە لە بۆندا ھەلە ناکات، رشتی و لە خۆراپەر موم و جورئەتییکی زۆری ھەیە، لە گواستنەوہی ئەو ئەندازە خۆراکانە ی زۆر لە خۆیان قەبارە زلترن کۆل نادات.

میروڵە وەکو ھەنگ فەرماندەو شاژنیان نیە بەلام رێبەر یان ھەیە بە دوا ی بژیویدا دەگەرێت.

ئەگەر شتیکی دیتەوہ ئەوانی تر ئاگادار دەکاتەوہ، ھەر میروڵە یە ک ھەول دەدات باری گشتی چاکساز بکات و ھیچ یە کێکیان بی ئەوانی تر دان بۆ خۆی گل ناکاتەوہ.

سەمەرێکی دیکە ی میروڵە ئەو یە ئەگەر پیاویک بیەوێ ھەنگوینەکی یان شتیکی دیکە ی لە میرولان بپاریزی ئەلەستێ بە دەوری ھەنگوینەکی قورتیک

هەلەكەنئەو ئاوی تێدەكەت، یان لە ئاوەفرێکی وای دادانئێ چوار دەوری
 هەنگوینەكەئێ لێ دەكەت بە ئاوە، مێرولە كە دێ ناتوانی بگاتە هەنگوینەكە، بەلام
 بەسەر دیوار هەلەكەگەئێ و بە بنمێچەكە دەپوات تا دەگاتە نزیک هەنگوینەكە،
 لەوێدا خۆئێ هەلداوئێ.. ئێمە خۆمان ئەوەمان تاقی کردوئەو.

جاریکیان ئاسنگەرێك بازنەیهكی سوركردبوو و فریای دایە سەرزەوی تا سارد
 بێتەو، واریكەوت دەوری مێرولەیهكی گرت، مێرولەكە روی لە هەر لایەك دەكرد
 ئاوی گەرمی بۆ دەهات و نەیدەتوانی دەربازی بێ، تا لە چەقی بازنەكە گیرسایەو
 كە دورترین جێیە لە چێوێكەئێ.

مۆرانە (مێرولەئێ سپی)

چۆن خواردنی خۆئێ چارە دەكەت، شارەكەیان، دارچۆن دەبێتە خۆراك،
 چۆن لە یەكتر دەگەن؟

مامۆستا (یوسف عزالدین) دەئێ: خۆدای گەرە بەهرەئێ وای بەم زیندەوهره
 بچووك بەخشێوه پیاو لە ئاستیدا دەتاسێ، هەر یەكێ خاوەن ئاوەز بێ سوزدەئێ
 بەندایەتی بۆ ئافەریدگاری مەزن و مېهرەبانی دەبات. بۆ وێنە جۆرە زیندەوهرێك
 هەن پێیان دەئێن (مۆرانە). ئەم زیندەوهرانە بە كۆمەلگەئێ دەئێن. جا ئەگەر
 ژمارەئێ تاكەكانیان لە خواردنیان زۆتر بێ لە سروشتی خۆیەو هەست بەو
 دیاردەئێ دەكەت و ژمارەئێكی زۆر لە گەراكانیان دەخۆن بەم جۆرە هەردو گەرفتی
 زۆرێ تاكو كەمێ خواردن چارە دەكەن چونكە خواردنی ئەم گەرایانە لەگەڵ
 ئەوێ خۆراكیشە ژمارەئێ نەوێكانیشیان كەم دەكەتەو.

مۆرانە نازانێ بۆ وا دەكەت. بەلام مېهری خۆدا فریایان دەكەوئێ و شتی وای
 پێ دەكەت بە قازانج بۆی بكەوئێتەو و زیان لە خۆئێ دورخاتەو.

ئەم جۆرە مێرە داریش دەخۆن و زۆر بە خێرايش هەلێدەكرمێن، زۆر
 جاران وابوێ خێزانێك لە شوێنێك ئەو جۆرە مێرەئێ لێبوێ لەسەر مێزێك نانێان
 خواردوێ، بۆ بەیانێ كە هاتوئەتەو، دیتوێانە مێزەكەیان هەرچوار پایەئێ نەماوێ
 زۆر جێتێرشێ داخوړایە.

لە هەندێ ناوچەو هەرێمێ ئۆسترالیادا ئەو جۆرە مۆرانەئێ تێدا دەئێ،
 رەنگە گەشتیارێك بە شەمەندەفرێك بەوێدا بپوات و تەماشای پەنجەرەكێ بكەت و
 لە دورەوێ گوندێك ببینێ گەر پێئێ بلێن ئەو گوندە مەوێ لێ نازێئێ بەلكو مۆرانە

ئەم گوندەى بىيات ناوہ تا تىيدا بژىن واقى وېمىنى. ئەم خانوانە چەند مەترىك لەسەر روى زەوى بەرزى و بە ماددەيەك كە لە ليكاوو ھەندى ماددەى تر پىكىدى دروستى دەكات لە چىمەنتو بەھىزترە. زىندە وەرەن ناتوانى درزى تى بخەن و بارانىش ناتوانى ديوارەكانى ئاويۆر بكات، لە ناوہ وەش چەندىن تونىلى لى بۆتە وە مۆرانەى تىدا دەژى.

مۆرانە بۆ ھەوال دانى يەكدى جۆرە شىفرەيەك بەكاردين وەكو شىفرەى تەلگرافە.

چەند جارىك سەرى خۆى لە ديوارى تونىلەكان دەدات و مۆرانەكانى تر لىسى تى دەگەن مەبەستى لەم لىدانە شىفرەيە چ بۆە. ئەمە دەكات ناشزانى چ دەكات. ئەم كەردەيەى بە ھۆى فروسمانىكى خودايى ئەنجام دەدات پىى دەلەين غەريزە.

زانايان ماوہيەكى درىژ بو دامابون و سەريان لەوہ دەرنەدەچو ئەم مۆرە چۆن دەتوانى دار بكاتە خۆراك و پىى بژى. كەچى دار ھىچ ماددەيەكى ئەندامى واى تىدا نىە بتوانى ھەرس بكري. بەلام لە كۆتاييدا رازيان والا كەردو بينيان لە ناو كۆئەندامى ھەرسى ھەر مۆرانەيەك جۆرە زىندە وەريكى وردى تاكخانەيى دەژى رۆژنىك دەردەدات دارەكە بۆ خۆراكىك دەگۆپى تا ھەرسى بكات. ئەوہى جىنى سەرنجە تا ئىستاقەت نەبۆە مۆرانەيەك ئەم زىندە وەرە تاكخانەيەى لە ھەناودا نەبى. جا ئەگەر ئەم زىندە وەرەنە لە يەكەم سالى ژياندا لە ھەناوى مۆرانەدا نەبۆبى ئەوا لە يەكەم نەوہدا دەپرانە وەو لە ناو دەچون. ئايە ئەمە كارى رىكەوتە يان ئەنجامى نەخشە و پلانتيكى بە تەگبىرە؟!

مۆرولە دابەستە بەخىو دەكات و زەوش دەكىلى

دكتۆر (يوسف عزالدين) باس لە سەمەرەيەكى ترى مۆرولەكان دەكات و دەلى: مۆرولە بە مليونان سال بەر لە پەيدا بونى مۆف توانيويىتى سەدان رەگەزى زىندە وەرەن كەوى بكات، كەچى خودى مۆف تەنھا توانيويىتى نزيكەى بىست جۆرە ئاژەلى دپنە رام بكات و بۆ قازانچ و خۆشى خۆى بە كارى بىنى. مۆرولە بە غەريزە وە كشتوكال و شوانى زانيوہ. زىندە وەرى مېشەگەزۆ ھەندى جار پىيان دەلەين (ئەسپى روك) لەسەر گەلاى ھەندى دەرەختدا دەيانبينىن، مۆرولە ئەو جۆرە زىندە وەرەنە بەخىو دەكات تا سوديان لى ببىنى. لەسەرەتاي بەھاردا

میروله کان چەند نیردراویکیان دەننن تا گەرای ئەو مێشە گەزۆیانە کۆ بکەنەو، پاش ئەوەی گەراکانیان کۆ کردەو هەمویان دەبەنە نێو شانەکانیان وەکۆ گەراکانی خۆیان گرنکی پێ دەدەن، ئەنجا کە دەتروکێن خۆراکیان دەدەن و ریزیان دەگرن، دواى ماوێهکی کەم لە گەورە بونیان شلە و خۆشەیهکی وەکۆ هەنگوین دەردەدەن وکو چۆن چیل شیر دەردەدات. میروله کان شیرى ئەو مێشە گەزۆیانە دابین دەکەن تا ئەم شلەیهیان دەست کەوێت، وەکۆ چیل.

میروله هەر تەنھا پەرۆردەى گیانەوهران ناکات بەلکو بايەخ بە کشتوکال و کێلانیش دەدات. زانایەك لە یەك لە دارستانەکاندا پارچە زەویەك دەبینی برنجی دیمی تێدا چەکەرەى کردووە. روبەری پارچە زەویەكە (۳×۵) پێ دەبو، بەرزایی گولە برنجەکانیش نزیکەى شەش سەننیمەتر بو.

مرووف کە دەیدیت دەیگوت دەبێ یەکیك بەم کارە هەلسابێ چونکە خۆلى دەوری رەگەکان تاوتوئ و گزۆگیای رموزنى لى ریشەکێش کرابو، ئەوەى جێى سەرنج بو لە نزیك ئەم پارچە زەویەدا هیچ گولە برنجیکى تر نەبو، کەواتە ئەم گولەبرنجانە لە خۆیانەووە سەریان دەرنەهێناو، بەلکو دەبێ کشتیارێک چاندبیتى. ئەو ش تێبینى کرا جۆرە میروله یەك دیتە ئەوئ و پاشان دەپوات.

زاناکە لەسەر زگ راکشاو لە کارى میروله ورد بۆو. پاش کەمێک زانى ئەو میروله یە بە کارى چاندنى ئەو لاتە برنجە هەلساو. ئەو چاندنەشى کردۆتە پیشەو هەمو کاتەکانى بۆ تەرخان کردووە. کۆمەلێکیان بە کێلان خەریکە، کۆمەلێکیان خەریکی ریشەکێش کردنى گزۆگیای زیانبەخشەو، ئەگەر گیایەکی نامۆ شین بوئ ئەو چەند میروله یەك دەیکرتێن و لە دورى کێلگە کەیان توپی دەدەن.

ئەو گولەبرنجانە گەشەیان کرد تا درێژیان گەیشتە شەش سەننیمەترو دەنکە برنجەکان پێگەیین و وەرزى دروینە داها. ئەو کات بێنرا وا کۆمەلە کارکەرێک یەکراست، بێ ئەملاو ئەولا رو دەکەنە گولەکان و پێوێ هەلەگەپێن، هەر کارکەرەو دەنکیکی دەچنێ و بە خێرایى دادابەزێ و دەبیاتە کۆگەکانى ژێر زەوى. لەو ش سەیر تر هەندیکیان لەسەر لکی گولەکە، دەنکیکی هەلەداشته خوارەو، لە خوارەو میروله ی تر هەبو ئەم دەنکانەیان بۆ کۆگاكان دەگوازتەو. ئەم جۆرە میرولانە وەکۆ ئیمە لە چەند نەهۆم ژوران پێکهاوتە، هەندیکیان لە ژێر زەویە، هەندیکى تریان لەسەر روى زەویە. هەروەها راژەکارو کۆیلەشیان هەیه.

له وەش سەیر تر پەرستاریان هەیه شەو و رۆژ لە خەمی نەخۆشاندا، هەیانە
بە فریدانی تەرمی مردووەکان تەرخانە...

ئەم جۆرە میروڵە یە ئەم هەموو حەشاماتە بە بێ بیرکردنەوە دەکات، بەلکو
بە هۆی ئەو غەریزە یە دەیکات کە خوای گەورە خستوتیە لاشە بچوکه کە یان.

رێتۆئەنبونی پەپو سلێمانە

ئێبنولقەیم لەم بارەو دەلی:

پەپوسلێمانکە یەکیکە لە بەلەدترینی ئەو گیانلەبەرانی لە بن هەردیدا ئاو
دەدۆزێت. رێتۆئەنبەکی تر ئەو یە خودا لە قورئاندا باسی کردو، کاتی بەلێنی بە
سلێمانی پیغەمبەر ﷺ دابو بگەرێتەو و دوا کەوت، کە هاتەو بەر لەو ی
سلێمان گەفی لی بکات پۆزشی بۆ خواست و بە ئابوتابییکی وا لەگەڵیدا ئاخاوت
سلێمان ئەژنەوای بو و پۆزشی لی وەرگرت. گوتی: ئەو ی ئەمن زانیتم ئەتۆ
نەترانیو. من هەوالێکی هێندە گرنگم زانیو کە تەواو تەواو پێی ئاگادارم ئەنجا
هاتوم پێت رابگەیەنم.. لە سەبە ئەو هاتومەو.

هەوالێکی گرنگم بۆ هێناوی هەموو کەسیک حەز بە ئاشنا بونی دەکات. پاشان
لەوە دانیای کردووە کە هەوالێکی راست و دروست و گومان هەلنەگرە. لیژەدا
پەپوسلێمانکە ئەو پێشەکی ی خستە بەردەستی سلێمانی پیغەمبەر و بە هۆیەو
دلی ئەودالی ئەم هەوالە کردو بەتاسەو گویدیاری بو.

ئەم شیوازە پڕ لە چیژو ئابوتاب و کەمەندیشە، زیرەکیە کە بۆ رێخۆشکردنی
قسەکانی پاشتر.

پاشان بە دانیایی و بە بەلگە ی بەتینەو کپۆکی هەوالەکی پێی رادەگەیەنێو
دەلی: ئەمن ئافەرەتێکم دۆزیووەو. ئەنجا وەسفی ئافەرەتە کە دەکات کە
شارژنێکی ئەوتویە و خاوەن هەموو ئەو ئاکارانە ی بۆ پاشایان پێویستە، پاشان پتر
وەسفی مەزنا تەکی دەکات و دەلی خاوەن بارەگایەکی زۆر مەزنەو لەسەری
دادەنیشی، ئەنجا ئەنگیزە یەکی وا دەخاتە رو بپێتە مایە ی هێرشکردنە سەریانو،
لە زیدی خۆیان دوا ی بانگەوا یی کردنیان پەلاماریان بدەن، ئەنجا دەلی: شارژو
گەلە کەیم بینیو سۆژە بۆ خۆر دەبەن ئەک خودا. لیژەدا ئەم رستە ی بە
سەربەخۆیی هێناو بێتەو ی ئامرازی عەطف بە کار بێنیو عەطفی بکات. سەر

پێشو، کە ئەمە ی مەبەستەو ی پێشتر تەنها رێخۆشەکی بو.

دوای ئه وه گومپاکارو سه باره تکاری دهرخستوه که شهیتانه و کرده وه کانی
 بۆ رازاندونه ته وه تا وای لیکردون له راسته رێ لایه دن و سوژده بۆ خودا نه بن. ئه و
 چیغه یه بۆ ته مایه ی دورکه و تنه وه یان له رینۆینی خودا. پاشان باسی هه ندی
 کرداری خودای کردوه و ده لێ هه ر خودا شاراوان له ئه رزو ئاسماناندا دهرده هیتێ.
 وه کو باران و روه ک و کانزاو جۆره ها شتی تر که له ئاسمان داده بارێ و له زه وی
 دهرده چێ. په پو سلیمان له م باره وه که باسی کرده کانی خودای کردوه بۆ
 ئه وه ی بوه هه ست بکری خودا به هره ی دۆزینه وه ی ئاوی بن هه ردی پێبه خشیوه.
 خاوه نی که ششاف ده لێ: که په پوسلیمانکه باس له دهرهیتانی شاراوان ده کات
 نیشانه یه بۆ ئه ندازیاری و به له دیه که ی به ئیلهامی ئه و خودایه ی له ئه رزو
 ئاسماناندا شاراوان دهردیتێ و ئاوی بن هه ردی دهردۆزیته وه.

خاوه نی ته فسیری که ششاف ده لێ: له قسه که پرا و دهرده که وێ په پو
 سلیمان ئه ندازه ناسیه کی شاره زای هه یه له دهرهیتانی ئاوو شتی شاراو، هه لبه ت
 ئه و به هره یه ش ئه و خودایه پیتی به خشیوه که شاراوێ ئه رزو ئاسمانه کان
 ده ناسێ و توانایه کی گه و ره و زانیاریه کی فره ی هه یه. هه ریه کیکیش خودا ده لێ
 رونا ک کردبیته وه هه ست به مه ده کات و ده زانی هه مو هونه رو کارسازیه ک تواناو
 ده سه لاتی په روه ردگاری لی په خشان ده بی.

رینۆینبونی کوۆر

ئیینولقه ییم له (شفاء) دا ده لێ:

کوۆریش رینۆینییه کی سه یری هه یه، ته نانه ت شافیعی ده لێ: کوۆر ژیرترین
 بالنده یه. کوۆره په یامنی ره کان نامه و په یام هه لده گرن و ده یگه یه ننه جیی
 مه به ست، ره نکه نرخێ ئه و کوۆرانه له نرخێ به نده و کوپله ش زیاتر بێ چونکه ئه و
 کاره ی ئه و ده یكات به به نده و گیانه وه رو ئه وانه نا کری چونکه ئه و کوۆرانه ریی
 هه زاران فره سنگ^{۱۶} و که متر هاموشو ده که ن و هه وال و مه به ست ده گه یه ننه پادشاو
 ولاتان.

کوۆر بایزان گرنگیه کی زۆر به ره گه زو ره چه له که کانی ده دن، له وه رزی
 زاوژیدا نیرو مییه کان له یه ک هاوێر ده که ن و نیرینه کان بۆ لای میینه ی تر ده به ن و

^{۱۶} یه ک فره سنگ: (۵۵۴۱) هه تره. ریکیز.

مئینه کانیش بۇ لای نیرینه ی تر. له وه ده ترسن ره چه له کی تی کچی و له گه ل غیری خوی جوت بی. راست و دوستی ریو جی یان ده زانن.

کۆتر یازان هئنده ی مندال دانی کۆتره کانیان ده پارین هئنده مندال دانی ژنه کانیان ناپارینن. کۆتر یازان چه ندین یاساو ریگه یان هه یه بۆ گرنگیدانیان به کۆتران به جۆریک نه گر کۆتریک به ریپته وه ده سته جی ده زانن نه ژادو بنه چه و هه ریمه که ی چیه و کوپیه، ریژی خاوه ن نه زمون و لیژانه کانیش ده گرن و لایان به رزن. کاتیکی زوری ژیانانی بۆ ته رخان ده که ن.

بۆ مه به سستی نامه به ری هه ندی کۆتر یاز هه ن نیرینه کان هه لده بژین، پییان وایه پتر سۆزو په رۆشی بۆ مالی ده بزوی و شه نگ و هیژی زیاترو به له دتریشه. به لام هه ندیکی تر مئیه کان هه لده بژین له بهر نه وه ی ده لئین نیرینه رۆزگار یکی دریز به سه ر کۆچه کیدا تیده په پی بۆیه ئارامی لی ده بپی و له نه زه تی مئیه کانیان ئوقره یان لی هه لده گیرئ، جا ره نگه له ریگادا مئینه یه ک بیینی ری بگۆپی و وه دوای بکه وی و له گه ل ویدا هه لیکات.

کۆتر به گویره ی فیترکردن و به خپو کردنه که ی رام ده بی، به وه ش ناسراوه فه رو فیت و هۆگری بۆ خه لک هه یه. خه لکی خوش ده وی و خه لک خوشیان ده ویست. متوی هیلانه که ی خوی ده بی و نه مه کداری خاوه نه که یه تی و ته نانه ت ئازاریشی بدات ماله که ی جی ناهیلایت، له ماوه و ریژی زور دوریشدا ده گه ریپته وه، ره نگه ده سالان مه فته نی خوی به جی بیلی به لام هه ر نه مه کی بۆ خاوه نه که ی ده مئینی و له هه ر ده رفه تی کدا بۆی بره خسی ده گه ریپته وه لای خاوه نه که ی.

کۆتر که ده یه وی له گه ل مئیه کیدا جوت بی، نه و په پی نه رمی ده نوینئ، په ره کانی کلکی ده کاته وه و باله کانی راده خات، ئینجا له مئیه که ی نزیک ده بیته وه و گمه گم ده کات و ماچی ده کات، خوی شاش و واش ده کات و په ره کانی ده کاته وه و سنگی هه لده بپی، پاشان تاسه یه کی و ده یگرئ هه مو جه سته ی بخروشی. مئیه که ش له و کاته دا شان و باله راکشاوه کانی له سه ر زه وی راخسته و، که نیره که تاسه ی شکاندو دامرکا، مئیه که خوی ده خاته سه ر پشتی نیره که. ته نها کۆتر نه م نه شمه ی هه یه.

که نیرینه که ده زانی کاری ته و او بوه ره نگه مئینه که هیلکه بکات به یه که وه پوش و په راش و چیلکه داران کۆده که نه وه و هیلانه یه کی تی کچرژاو و توندی نه و توی

لی دروست ده‌کن که به گوشادی له ناویدا کړ بکه‌ون. لیواری هیلانه‌که‌ش به‌رزو له‌ند دروست ده‌کن تا هیلکه‌کان گلیر نه‌بنه‌وه.

هیلانه‌که ده‌کنه دایه‌نگه و دم نادم سهردانی ده‌کن و گهرم و خوشی ده‌کن. هه‌وره‌ها شه‌قلی په‌که‌مجاری ده‌شکینن و شه‌قلی‌کی دیکه‌ی پی ده‌به‌خشن و بون و به‌رامی خویانی پی ده‌به‌خشن، تا هیلکه‌کان له شوینیکي وه‌کو مندالذانی کوتر دابن و گهرم و ساردی و نهرمی و ره‌قییه‌که‌ی گونجاو بی، تا نه‌گهر داکانه‌که بی په‌کسر له‌ویدا رویشی و هیلکه‌که‌ی لی دانی.

نه‌گهر که‌وته به‌ر هه‌وره تریشقه و گرمه‌ی گه‌والان له شوینیکي خوارتر هیلکه‌که‌ی فری ده‌دات، حالی وه‌کو نه‌و نافرته وایه له ترسان مندالی له‌به‌ر ده‌چن.

که هیلکه‌که‌ی له هیلانه‌که دانا به‌رده‌وام هاموشوی ده‌کن و له‌سهری کړ ده‌که‌ون. تا ماوه‌که‌ی ته‌واو ده‌بی، نه‌جا هیلکه‌که ده‌تروکئ و یارمه‌تی دهره‌ماتی بیچوه‌که‌شیان ده‌دن.

په‌که‌مجار فوی به‌گه‌رودا ده‌کن تا سیکلذانی فره‌وان بی، چونکه ده‌زانن سیکلذانه‌ی ته‌سکه و خوراکي پی شوپ نابیته‌وه. نه‌جا که فره‌وان بو ده‌زانن هیشتا به‌رگه‌ی خوراک ناگرئ. بویه لیکای ده‌کنه ده‌می. ده‌زانن سیکلذانه پیویتی به‌پته و بون هیه، بویه به‌ره‌به‌ره دانی نه‌رمتر و نهرم و پاشان ره‌قه و ره‌قتری له دم ده‌کن، به‌رده‌وام له‌گه‌ل هه‌راشبون بیچوه‌که‌دا به‌ره‌به‌ره دان و ناوی له دم ده‌کن و بیچوش ده‌ق به‌مه‌وه ده‌گرئ و هر داوی خوراک ده‌کات، که داکانه و بابانه‌ی دیتیان گه‌وره بو و توانای دان هه‌لگرتنه‌وه‌ی هیه چیتري پی ناده‌ن تابه‌ خوی فی‌ر بی و له دان په‌یدا کردن رابیت. وه نه‌گهر زانیان توند و پوند و هه‌راش و زیت و زرنګ بو و ده‌توانی دان په‌یدا بکات و هه‌لیگریته‌وه، نه‌گهر داویان لی بکات خوراکي پی بدن لینی ده‌دن و نایده‌نی.

هر که زانیان له خوی راده‌په‌رموی په‌کسر به‌زه‌یی و سوزی جاران نامیتی و دان په‌یدا کردنی ده‌خه‌نه نه‌ستوی خوی و به‌و شیوه‌یه ره‌فتار ده‌کن.

کوتر له سروشت و ره‌وشتدا به‌مروف ده‌چن، میینه هیه بی له نی‌رینه‌که‌ی خوی کوتری تر قبول ناکات، هه‌یانه له نی‌رینه‌ی تر سل ناکه‌نه‌وه، هه‌یانه دوی چپه‌یه‌کی دریژ خوی به‌ده‌سته‌وه ده‌دات، هه‌یانه هر له‌گه‌ل داوی په‌که‌مدا ملکه‌چ ده‌بی، هه‌یانه نی‌رینه‌یه‌کی ناسراوی خوی هیه، به‌لام له‌کاتی کوچ‌کردنیدا

له گه ل نيرينه يه كي ديكه جوت ده بئ، هه يانه كه نيرينه ي ديكه دئ له بهر چاوى نيره ي خوى له گه ليدا جوت ده بئ، كه چي رني ل ناگرئ و پتي ئاساييه . هه يانه نيرينه يه ك ده كاته هاوده مي خوى و داواي ل ده كات. ميينه هه يه له گه ل ميينه ي تر پانپانوكي ده كات و نيرينه ش هه يه سواي نيرينه ده بئ. ئه م حاله تانه هه ر هه مو له ناو مرؤقا هه يه .

ميينه ي وا هه يه هيلكه ناكات، گه ر بشيكات ده يشكيئي وه كو ئه و ئافره ته ي نايه وي مندالي ببئ نه خو خريكي بكات. ميينه ي وا هه يه هه ر نيرينه يه ك خوى بو رانويئي خيرا راده كات و، به نيره ي خوى نه بئ رازي نابئ، وه كو ئافره ته ي سه ربه ست وايه .

نيرينه هه يه ماوه يه ك له گه ل ميينه يه ك راده بوئري پاشان جيئ ده هيلئ و په يوه ندي له گه ل ميينه يه كي تر ده كات. هه روه ها ميينه ش هه يه جگه له نيره ي خوى له گه ل نيرينه ي ديكه ش هه لده كات پاشان جيئ ده هيلئ و له گه ل به كيكي تر ده ستيپده كاته وه، هه موشيان. له هه مان كه لودا ده ژين. هه يانه دو نيرينه يان زياتر داواي ده كن، ئه ويش ده ياندرخيئي تا به كيكيان به سه ر ئه واني دي زال ده بئ ئيدي ئه و هه ليده بژري و رو له واني تر وه رده گيئي.

له فهرموده ي پئغه مبه ر ﷺ دا هاتوه كه كوئريكي بينيوه ره دو كوئريكي دي كه وتوه و فهرموده ي، ئه م شهيئانيكه وه داوي شهيئانه يه ك كه وتوه .

هه يانه خوړاك ته نها به بيچوه كاني خوږيان ده دن، هه يانه به زه يي و سؤزي زؤرتره به ه ي ديكه ش ده دات.

سه مه ره يه كي ديكه ي كوئر ئه مه يه كه نامه يه ك هه لده گري ريگايه كي دور له خه لك ي ده گريته به ر نه بادا راويكري، ته نانه ت ده چيته دم ئه و ئاوانه ي خه لك هاموشوي ناكه ن له وي ئا و ده خواته وه . له ئاسماندا په رواز ده كات و كه خه لك ده بينئ ده زاني كام خه لك دؤستن و كامه يان دژن، ئيتر خوى ده پاريزي. هه روه ها له به كه م هه لفرينيدا خوى له سالؤزي ده دات و به نيو هه لؤو سيسارك و بازو قه له په شو خه رته لو ئه و فرندانه داده چئ و ده زاني كي دؤژمنه و كي هه ق ي پيدا نيه . ده زاني كاميان قرمي ليخوشه و كاميان هه ق ي پيدا نيه، به لام كه شاهين ده بينئ شپزه ده بئ و ده شيوي وه كو بلئي ژه هري كوشنده ي ديئي، وه كو مه رو مالات كه گورگ ده بينئ، يان وه كو كه ر كه شي ر ده بينئ واي لي به سه ر ديئ.

یه کی تر له رینوینیه کانی کوتر نه ویه په روه رده ی بیچوه کانیان دابه ش ده کڼ، داکانه که به کاری په روه رده و دالده یی خه ریک ده بی و بابانه که ش به کاری په یداکردنی دانو خوراک.. که واته بابانه که نه رکی به خپو کردن و په یداکردنی گرتوته نه ستو داکانه که ش نه رکی دالده دان و په روه رده و مندال بون.

سه مه ریکی دیکه نه ویه (جاحظ) ده گپرتته وه ده لئ: پیاوړک دو جوت کوتری هه بو، جوتیکیان بالی کرابو، جوتکه ی تریان بالدار بون، بالداره کان دو بیچویان هه بو، ده لئ: کلاوړونه یه کم له دیواری ژوره کم بؤ کردبونه وه تا بتوانن هاموشوی دهری بکه نو خوراک بؤ بیچوه کانیان بیتن ده لئ: له نکاوړک سولتان به ندی کردم، زور خه می جوته بال قرتاوه کم بو، گومانم نه ما مردونه، چونکه نه یانده توانی له کلاوړونه که وه دهریچن و خوراک په یدا بکه نو. ده لئ که نازاد کرام، هه ر خیرا چومه وه لایان، به لام دهرگام کرده وه دیتم هه م بیچوه کان هه راش بونه، هه م بال قرتاوه کانیش ژیواریان باشه، سه یر مام.

پاشان زوری نه برد جوته کوتری بالدار گه پانه وه و له بالقرتاوه کان نزیک بونه وه و ده میان نایه ده میان و وه کو بیچوه کانیان خواردنیان پی ده دان.

ته ماشای نه م رینوینیه، نه و دو بالقرتاوه دیتیان نه و بیچوانه کاتی برسیان ده بی چون چونی ده م و دهنوک ده بزوتن نه و انیش هه مان ره فتاریان دوباره کردوته و تا جوته بالداره که به زه بیان پتیا دا هاتوته وه و وه کو بیچوه کانیان خوراکیان داونه تی.

چمنډین سه مه رهی دیکه ی رینوینی

زور وینه و نمونه ی رینوینی سه یرو سه مه رو جیسهرنج هیه که (جاحظ) و که سانی دیکه ش یادیان کرده. جاحظ ده لئ: روداوړک هیه له لای نیمه دا زور به ناویانگه: کاتی خوی له به سره نه خوشی په تا ته نیوه، مالتیکی گرتوه، خه لک بیگومان بون که سیان تیدا نه ماوه و هه میان مردون. دهرگی خانوه که یان گاله دا. بیتاگا له وهی مندالتیکی شیر خور به زندوی به جیماوه، پاش ماوه یه ک خزم و که سی نه و ماله دهرگا ده که نه وه و ده چنه ژوره وه ده بینن وا مندالتیک له گه ل ده له سه گیک - که هی ماله که بو- بی ترس یاری ده کات.

که نه خوشیه که بلو ببووه نه م سه که منداله جیماوه که ده بینن و په روشی ده بی و ماوه یه ک خه ریکی ده بی و چاره سه ری ده کات و ناوی ده داتی.

سهره تا سهگه که منډاله که ده بېنې خه ریکه له تېنان بخنکې ناوی بۆ دینې و ده یخاته ده می و به برده و می نه وهی له گه لدا ده کات، شیر ه خوره ش هر که نان و ناوی ویستوه داوی کرده .

نه و سهر تریش له وه دورو مه حال نیه ، نه وهی منډالې تازه بوی رینمایې کرده که چه نجهی خوی بمژې تا کو رابې له سهر گرتنی مه مکی دایکی که پیشتر له سهری رانه اتوه، وهك بلنې پنی گوتراوه نه وه کڅگه ی خوراک و خوار دنه وه ته، نه و کاته به جوړې ده ی مژې ده لېنی روژگار یکه له مژتنی راهاتوه، نه و خودایه رینوینې گه لی سهر تریشی به ناژه له کان به خشیوه .

که له بابی گه نچ نه گهر ده نکوله یه ک بدوزینه وه پارچه پارچه ی ده کات و نا یخوات، به لام پیره کانیا ن یه ک سهر بینه وهی پاره پاره ی بکات ده یخوات. (مه دانینی) ده لې (نه یاسی مو عاویه) به لای که له شیر ټک راده بوړې، ده نوک له ده نکوله ددات و بینه وهی پارچه پارچه ی بکات یه ک سهر ده یخوارد، نه ویش گوتی: که واته پیره، چونکه که له شیر ی گه نچ دان که رت ده کات تا مریشکی له دهره دا کو بینه وه و به سهر یاندا بفسی، به لام پیر ثاره زوی مردوه و پتو یستی به م کاره نیه . نه یاس ده لې: که له شیر دانه کی به ده نوک هه لده گرې تا مریشکه کان ببینن و نه نجا بویان فرې ددات، به لام که له شیر ی پیر قوتی ددات و نایداته مریشکان.

نېینولنه عربی ده لې: روژ ټکیان مار ټک هیلکه ی بالنده یه کی خوارد، بالنده که ده یسیکاند و به سهر سه ریدا فرکه ی ده کرد، تا ماره که ده می کرده وه و نه ویش تفیکې پرژانده ناو گه روی و ماره که ی پی کوشت. نه با عه مری شه ییانی له م باره وه و ته که ی نه سده ی ده گوته وه:

إن كنت أبصرتني عيلاً ومضطرباً فربما قتل المكاء ثعباناً

رینوینې روړی

رینوینې گیانه وهران هینده زوره وه کو دهریایه که هرچونی لی باس ده که ی بیکه . یه کټک له سه مه ره کانی روړی نه وه یه کاتې کټچی زوری ده که وینه فره وه که ی هندی هندی ده چپته ناو ته نکاو ټک تا کټچه کان دینه چینی سه ره وهی فره وه که ی نینجا فرېیان ددات و نیو ناوه که .

سه‌مه‌ریکی دی جاریکیان گورگیک بئچوه‌کانی ریویه‌ک ده‌خوات، گورگیش خوی چهند بیچونکی ده‌بی و، له نزیک لانه‌که‌شیدا تهن‌دوریک ده‌بی ریوی خوی ده‌خاته ناو تهن‌دورو بن کۆلک لی ده‌دات و له سه‌ریکه‌وه ده‌رده‌چی، پاشان روده‌کاته بئچوه‌کان و هه‌مویان ده‌کوژی، نه‌جا له که‌ناریکه‌وه چاوه‌پێ ده‌کات تا گورگ دیته‌وه، گورگ که نه‌مه‌ی بینی و زانی ریوی وای کرده‌وه، ریوی راده‌په‌پێ و راده‌کات، گورگ وه‌دوای ده‌که‌وێ، ریوی خوی داوێته ناو تهن‌دوره‌که و له‌وه‌سه‌ری بن کۆله‌که ده‌ردی، گورگیش له‌ دوای نه‌ودا خوی ده‌خاته ناو تهن‌دوره‌که و ریوی نادۆزیته‌وه و هه‌ندی ده‌کا ناتوانی له تهن‌دوره‌که بیته ده‌ره‌وه، خه‌لکی ئاوابیش که گورگه‌که ده‌بینن ده‌یکوژن.

جاریکیان کابرایه‌ک دو‌مریشکی له‌ لا ده‌بی، ریویه‌کیش خوی لی داده‌نوسینی و قه‌پ له‌ یه‌کیکیان ده‌گرێ و ده‌پرفینی. پاشان بیری له‌وه‌ کرده‌وه چۆن نه‌وه‌ی تریش مسۆگه‌ر بکات. له‌ دوره‌وه‌پا شتیکی وه‌که‌په‌له‌وه‌ری له‌ ده‌م گرت وای نیشاندان مریشه‌که‌یه‌و ده‌یه‌وێ بیه‌نیته‌وه، پاشان شته‌که‌ی له‌ ده‌م فپێ ده‌دات، کابرا و تیده‌گات مریشه‌که‌یه‌ خیرا بۆی ده‌چی که‌چی له‌م لاوه‌ ریوی لی ده‌سوریته‌وه مریشه‌که‌ی دیش ده‌پرفینی.

سه‌مه‌ریکی تر جاریکیان ریویه‌ک ده‌چیته‌ دورگه‌یه‌ک بالنده‌وه‌ مالدنه‌ی زۆری لێیه، فیلکی داناوه؛ هینای ده‌سته‌یه‌ک گژوگیای خسته‌ ناو نه‌و ناوه‌ی روه‌و هه‌ندی بالنده‌ درۆیشت، بالنده‌کان ترسان و هه‌لفرین به‌لام که‌ زانیان گژوگیایه‌ نیشته‌وه‌و ترسیان نه‌ما، ریوی دوجارو سێ و چوار نه‌م کرداره‌ی کرده‌وه، تا بالنده‌کان راهاتن و لێی بێ باک بون، نه‌مجاره‌یان ده‌سته‌ چیلکه‌ دارو گژوگیایه‌کی گه‌وره‌تری هینا و خوی له‌ ناو شارده‌وه‌ تا گه‌یشتنه‌ نزیک بالنده‌کان و نه‌وانیش وایان زانی هه‌روه‌کو جارانی پێشوه‌ بۆیه‌ هه‌چ کامیان له‌ جیی خوی نه‌بزو، تا له‌ ناکاودا په‌لاماری بالنده‌یه‌کی داو گرتی.

وینه‌ی تر له‌ رینوینی

جاریکیان گورگیک به‌رانگژی کابرایه‌ک ده‌بیته‌وه‌و ده‌یه‌وێ بیکوژی، به‌لام کابرا تیروکه‌وانی پێ ده‌بی، ده‌چی که‌له‌سه‌ریکی و شتر دینی و روه‌و کابرا ده‌پوا، کابراش ده‌یداته به‌ر تیران، به‌لام گورگه‌که که‌له‌سه‌ر ده‌کاته قه‌لقان و تیره‌کان به‌و

که الله سهره ده گيرېته وه تا کابرا تيری پي نامېنئ... کابرا که سانیکي لي
هه لده که وي و هاريکاري ده که نو گورگ پاس ده که ن.

سه مەريکي مەيمونان ئه وه بوه بوخاري پيشه و له سه حيه که يدا له
(عه مري کورې مەيموني ئه ودي) ده گيرته وه ده لي: له سه رده مي نه فاميدا نيره و
ميه ي مەيمونېکم ديت له گه ل يه کتري زينايان کرد، مەيمونه کاني تريس لييان
کوبونه وه و هه ردوکیان سه نگه سار کرد تا کوشتيان.. ته ماشا! ئه م مەيمونانه
سزاي خودايان جيه جئ کردوه که چي مرؤف پشتگوئي خستوه!.

ئه م چيله ش له زرنگيدا په ندي پي ده هينريته وه. پيغه مبه ر ﷺ باسي کردوه؛
جاريکیان پياويک سواي چيلک ببو و ليئ ده خوړي، چيله که ش گوتی: ئه من بو
ئه وه دروست نه کراوم. خه لک که ئه مه يان بيست گوتيان: سبحان الله! چيل قسان
ده کات؟ فه رموي: من و ئه با به کرو عومەر برؤاي پي دينن ئه وانيش له وي نه بونه.
پاشان فه رموي پياويک مه پو مالاته که ي ده له وه پاند گورگيکيش هات و ويستی
په لاماري مه پک بدات به لام شوانه که له بهر چنگي رزگاري کرد گورگ پي گوت:
ئو ئه مرؤ له چنگمت رزگارت کرد ئه دي له رؤي چي ده که ي هه ر به خؤم شوانم.
خه لک گوتيان: سبحان الله! گورگ قسان ده کات! پيغه مبه ر ﷺ فه رموي: ئه من و
ئه با به کرو عومەر برؤاي پي دينن، ئه وانيش له وي نه بون.

که ر ري رويشتني زؤر چاک ده ناسيته وه، له شوي زؤر تاريکدا له دوريه کی
بيته ندازه دا خاوه نه که ي به کؤلي پشتي دينيته وه ناو مائي بيته وه ي ري بزرات.
له هه رکوي به ره لاي بکه ي ده گه رپته وه مالي خؤي. جياوازي له نيوان هؤش و
حه چه دا ده کات و ليئشي ناشيوي.

سه مەريئ تر: مشك ئه گه ر بيه وي رؤني نيؤ کوپه يه ک بخوات و ده مي نه گاتئ،
ده چئ به ده م ئاو دينئ و له کوپه که ي ده کات تا ناستي رؤنه که ي پي به رز
ده کاته وه ئه نجا که ده مي گه يشتي ده يخوات.

نوژداران ده لين بيرؤکه ي حوقنه يان له بالنده ي ده نوك دريژ وه رگرتوه، که
شتيکي له گه رو عاسي ده بن، ده چيت له ئاوي سويړي ده ريا فې ده کات و ئه وه ي
گه روی ده ست به جئ دپته ده ره وه.

ريوي که برسي ده بن خؤي هه لده ده فيئ و له چؤليدا خامؤش ده بيت وه کو
بليي مردوه، بالنده و چؤله که ش ليئ نزيك ده بنه وه به لام ئه و فره ي ناکات تا به

ته واوی وا دهرده که وی مردوه و کاری له کار ته واو بوه، نه نجا بالنده یه که له سه ری دهنیشی و دهنوکیکی لی گیر ده کات زو په لاماری دهدات و ده یگری.

راسو ژوژک؛ مارو توله ماران ده خون یه کسه له دواي نه مه دا (صتری ناوی ده خون تا بویان وه که تریاکیک بئ).

سه مه ریکی دیکه ی ریوی نه وه یه که ژوژکیک ده گری له بهر دپکه کانی وه ری ده گری، ژوژکیش خوی گرو گرموله ده کات و ده بیته یه که توبه له دپک، ریویش هه لده ستی میزیک ده کات به ناخری لای پشتی تا مه لاشوی، ژوژک که میزی پیکه وت ته سلیم ده بی و خوی شلو خاو ده کاته وه، ریویش هه ناوی هه لده زپینئ و ده سته کا به خواردنی.

نور له زاناو دانایان په ندو ناموزیان له کرده وه ی ناژه لان وه رگرتوه له زیان و ره وشت و پیشه و شه پو خوراکری و نارامیدا لیتی به هره وه ر بونه ناژه لان له نور خه که رینوینترن ﴿أَمْ حَسِبَ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ سَمْعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنَّ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ سوپه تی فوړقان/ ۴۴. نه با جه عفری باقر ده لی: به و خودایه، هه ر به وه نده نه وه ستاوه به ناژه لانایان بجوینئ به لکو به گومپاتریشی داناون.

میینه ی درنده باوی وایه بیچوه کان بؤ ماوه ی چه ندین نور هه لده گری و له گه ل خوی ده یفرینئ و جئ گوپکییان پی ده کات تا هه راش ده بی، چونکه ساقه سوړه وه که پشکی گوشت وایه و نه بادا گیرکه و میرو تتی وروشین.

نیلون له عرابی ده لی: له پیریکی قوریه شیان پرسى کئ نه و هه موه ی فیړ کردی، نه و زانیارانه ته نها بازگان و نه زمونکاران ده یزانن؟ گوتی: له کوتر فیړبوم، کوتر هیلکه که ی هه لگپو وه رگپر ده کات تا هه مو لایه کی دایه ن بگری، هه روه ها نه وه کو هه رده که کار له یه که لای بکات و به س.

به یه کیکی تریان گوت: تو که له سه ر کاریک ده بی نور به تابشت و له سه ر خوی تا کاره که ت بؤ ده کری، نه ری له کئ فیړ بوی؟ گوتی له قاتوچه، ده بینم که به سه ر دیواریکدا هه لده که پئ چه ند جاریک بهر ده بیته وه که چی کول نادات تا ده گاته مه به ست.

له یه کیکی تریان پرسى چؤن ناوه ها فیړ بوی له گه ل گه ردی به یانی بؤ بژیویت دهرچی؟ گوتی له بالنده که به زکی برسی و به تال له گه ل گزنگی به یانی

دەردەچى و گوتى نادانە رىڭگاكەى ئاخۇ دورە يا نزيكە، ئايە لە ئاسمان و زەويدا
گرفت و ناخوشى بەسەردى يان نا؟.

لە يەككى تريان پرسى ئەو كى فېرى ئەو ئارامى و خاموشى و ماتىيەى
کردى كە تا نېچىرەكەت دەگرى ھەر خۇت دابنوسىنى؟ كە دەشىگرى وەكو شېر
پەلامارى دەدەى؟ گوتى: لە پشيلە كاتىك لەبەر دەركى كونى مشك خۇى مەلاس
دەدات و خۇى وەكو مردو لى دەكات و جەمەى نايىت تا مشك وەدەر دەكەوئى وەكو
شېر پەلامارى دەدات.

بە يەككى تريان گوت: كى ئارامى و خۇپاگرى و چالاكى فېر كەردى؟ گوتى
وشتەر، چونكە لەسەر ئەرک و گرانايى و رۆيشتن و ماندوبون و قورپسى بارو بارگە بە
ئارامە و بەرگەى برسيتى و تېنويىتى دەگرى. پەلوپۇى ماندو دەبى و شەنگىشى
دەبې، ھىشتا ئارامى لى ناتارىنى.

لە يەككىيان پرسى لە كى ئەو ھەمو فېل و ساختە و پاختە فېر بوى بژىوى
خۇتى پى پەيدا بکەى؟ گوتى لە مام رىوى كە زانايان لە فېر بون و كەرنىدا
دەسەوسانن، فېل و تەلەكەشى ھىندە زۆرە بنى نايىت.

شېر كە لە رىيەكدا دەپوات گەر ھەست بكا كەوتونەتە شوئىنى ئەوا لە
پشتەوہرا بە ھوى كلكى شونەكەى تەخشان دەكات.

شېرى سەر كەردە باوى وايە جگە لە نېچىرەكەى خۇى دەم بۆ ھېچ نېچىرى تر
نابات، تەنانەت ئەگەر بەلاى نېچىرى شېرى تىرشدا بپوات، ھەرچەندە زۆرىشى
برىسى بى ھەر دەمى بۆ نابات.

ھەروەھا بەورد^{۱۷} دەبىنى مەرايى لەبەردا دەكات تا لەگەلى جوت دەبى.
شېرى سەر كەردە ئەگەر دېندەيەكى لى ياخى بى ئەوا بانگى شېرىك دەكات
ئەوئىش وەكو سەربازىك وەلامى پاشاى دەداتەو و لەبەردەمىدا ملکہچ دەبى،
ئەوئىش مېزىكى لە گوتى دەكات.

دېندە كە ئەمە دەبىنى، ئەئەوئىش دەبى.
رىوى كە برسيتى زۆرى بۆ دىنى لەسەر پشت رادەكشى و ھەناسەكەى
قەتيس دەكات و خۇى ھەلدەدەفېنى، يەك ببىبىنى و دەزانى مردو، تا نېچىرىكى
دېتە سەرو دەبىگرى.

^{۱۷} بەورد: جۆرە پلنگىكە لە ھىندستان، ژىر زگ و قەپرەكانى سېى و لەشى خەت خەتاوى زەشە و مېگې.

ههروهه ها نه گهر رڼوی توشی سهر ئیشه بیی یان توشی برینیک بیی ده چی سمغیکی ناسراو دینو وه کو هه توان له خوی هه لده سوئ.

ورچ نه گهر له شی بریندار بی گیایه ک دینو خوی پی دهرمان دهکات و چاک ده بیته وه، ورچ نه مه ده زانی که چی دهرمانزانان پتیا نه زانیوه.

میینه ی فیل که وهختی زانی نزیک ده بیته وه ده چپته ناو ناو له ویدا ده زئی چونکه فیل به پیچه وانه ی گیانه وه رانی دیکه پییه کانی به رزه رهنکه که فره که ی ده بی به ربیته وه وه لته قی و بمری، بویه ده چپته نیوه راستی ناوه که وه لوی ده زئی تا زه مینه که ی وه کو جیگه نه رمو نیان بی.

میش نه گهر به ربیته وه ناو شله یه ک خوی به و باله ده پاریزئی که شفای پیته یه.

سه گ گهر ته ماشای مامز بکات ده زانی به هیزه یان نا، ههروهه ها نیرو مییه شیان لیک جیا ده کاته وه. که راویان دهکات رو ده کاته نیترینه کان نه گهرچی ده شزانی راگردنیان خیراترو پازیان گهره تره وه که له میینه کان.

چونکه ده زانی گهر ماوه یه ک راکات میزیکی زوری له زگدا پهنگ ده خواته وه، جا هه ر گیانه وه ریک که ترسیکی زوری ده گاتی میزیکی زوری دیت، نه جا مامزی نیترینه له بهر هه لاتنه که ی ناتوانی میزه که ی بکات و له نه جامدا خیراییه که ی هیواشتر ده بیته وه وه سه که که ده یگری. به لام مامزی میینه له بهر نه وه ی زئی فره وانه به هاسانی میزه که ی دهر داویژی و هیواش نابیته وه!

ههروهه ها که به فر ده بارئ سه گ له و شوینانه ده گهرئ که به فریکی ته نکلی لی باریوه که میک داکه وتوه، به هوی نه وه ده زانی کونه که رویشکی له ژیردا هه یه، ئینجا هه لی ده کولی و راوی دهکات، نه وهش ده زانی هه ناسه ی که رویشکه کان که میک له به فره که ده تاوینیتته وه ته نکتر ده بی.

گورگ به توره به چاویکی ده نوی و به چاوه که ی تری واگایه ته نانه ت هه ندی عاره ب گوتویانه:

ینام باحدی مقلتیه ویتقی بأخری المنايا فهو یقظان نائم

چوله که که بیچوی بهر ده بیته وه هانا وه بهر چوله که کانی دهر وپشتی ده بات و ده چریکینئی، به مجوره هه مویان دین دهر وه ی بیچوه که ی ده دهن و هه لیده فرینن، تا هیز بداته وه بهر خوی و له گه لیان ده ست به فرین بکاته وه.

راوچيان گيژاويانه چار مه بوه ده سستی بۆ چۆله كه يه كي سهر ديوار راداشتوه و
 وای نياخوه به ردی تئ ده گری كه چي له جیي خۆی نه بزاوه، چار بوه دانه ويوه و
 وای پيشانداهه به ردیك هه لده گریته وه ئاراسته ی بكات، كه چي هه ر نه جولاوه به لام
 هه ركه به ردیك یا ناوكه خورمايه كي هه لگرتوته وه يه كسه ر به رله وه ی ده سستی
 بگاتئ فرپوه.

داكانه ی كوتر كه ئاوس ده بی له گه ل بابانه كه دا ده ست ده كه ن به بنیادنانی
 هیلانه یه كو لیواریكي وه كو دیواری بۆ به رز ده كه نه وه و رهوشیكي نوئی
 پیده به خشن پاشان چه ند رۆژنك هه لگرتو وه رگرتی ده كه ن! ئه نجا دایه ن و بژیوی
 په یداكردن له نئو خۆیان دابه ش ده كه ن، زۆربه ی كات نیرینه كه به په یداكردنی
 بژیوی خهريك ده بی و مینه كه ش به كاروباری به خێو كردن!

كه بئچه كه یان ده بی ده زانن سیکلدانه كه ی ته سكه، بۆیه په یتا په یتا فوی
 تیده كه ن تا گوشاد ده بی، ئه نجا به ر له خواردنیدا لیکاو یان شتیکی هاوشیوه ی
 ده ده نئ، ئه م لیکاهه وه كو شیرخواردنی مندال وایه، پاشان كه ده زانن سیکلدانه ی
 پیویستی به خۆشه ویکردن هه یه بۆ ئه و مه به سته له بناغه ی دیوار شتیکی وا
 تیکه ل له خۆل و خۆیی ده ردین و ده یخه نه ناو ده می، كه خۆشه یی بو ئه نجا دانی
 پیده ده ن. ئینجا كه زانیان هه راش بوه و ده توانی شت هه لگرتیه وه، به ره به ره
 تر شتی ناخه نه ناو ده می. كه گه وه بو و له خه م ره خسا ئه گه ر داوای دانیان
 كات پیتی ناده ن و لیی ده ده ن.

كه ده یانه وی جوت بن نیرینه داوای لی ده كات، به لام مینه كه كه میك له به ر
 ده سستی راده كات تا نیرینه كه جۆش بگری، پاشان له دله وه ئه ژنه وای ده بیته و
 خۆشی گران ده كات تا نیرینه كه پتر په رۆش بی، پاشان هی دی ده بیته وه و كه میك
 خۆی ده گنخینی، ئه نجا كه شم و نه شمان ده كات و گه ردنی به رز ده كاته وه و جوانی
 بۆ ده رده خات، پاش ئه مه خۆشه ویستی و ماچ و موچان ده گۆرپه وه و خۆ له یه كدی
 هه له سون و ئه وانه ده كه ن كه ده بیترین!

كوتری نامه به ر به شه و كوچ ده كات دۆل و روبارو شاخ و ئاراسته ی باوو
 رۆژه لات و رۆژئاوا نیشان ده كات و ریی خۆی پئ ده دۆزیتیه وه، به هویانه وه ریی
 خۆی ده ناسیتیه وه وهك رهوتی با رئ بر ده كات.

جۆره جالجالئۆكه يه كه هه يه خۆي به زهويه وه ده نوسينئو گرمۆله ده بئ،
ميش و مه گز به لايدا راده بون وا ده زانن بينا گايه، كه چي له ناكاو وه كو شير
به لاماريان ده دات و به رزه فتیان ده كات.

هه روه ها جالجالئۆكه كه ئو ته وتۆكه ته نكو پته وه دروست ده كات تالئكي له
به رزاييه وه ده هيلئته وه تا ئه گه ر پيشكه و ميشوله پتوه بن به هويه وه بچئ راويان
بكات.

مامزه كيوي پشتا و پشت ده چي ته وه ناو لانه كي تا له و كاته دا ئاگادار بئو
وري اي خو وه رگرئ!

پشيله كه مشكك ده بينئ به بنمچه وه هه لگه پراوه، سه ري خۆي بۆ به رز
ده كاته وه وه ك پئي بلئ دابه زه به لام مه به ستي نهويه مشكه كه بترسئ و پئي
بترازئ و به ربه يته وه !.

جورج له خواره وه ي دۆل و به رزتر له ئاستي لافاو تا له قازمه و بيوري خاك
هه لگه ن و راداني لافاو خۆي بپاريئ! كونه كي به قولئ هه لده كولئ و پاشان له م
لاو ئو لايدا چه ند كونئكي تري لئ ده كاته وه، ئو كونا نه له گه ل زه وي دا ته نكه
خۆلئكي ده ميئ تا له كاتي ته نگانه دا به په له و به هاساني بتوانئ كوني بكات و
خۆي پئ رزگار بكات.

له بهر نه وه ي له بير كردني زۆره بۆيه له نزيك تا وي ريك يان ته پۆلگه يه ك
كونه كي لئ ده دات و ده يكا ته نيشانه تا پئي بدۆزئته وه.

شير كه قه له و ده بئ له بهر سست و سۆلي خۆي ده شارئته وه و ماوه يه ك
وه ديار ناكه و ئت تا لاواز ده بيته وه ئه نجا وه ديار ده كه و ئته وه.

ئاسكي كيوي گه ر شاخه كي ليبيته وه خۆي ده شارئته وه له بهر نه وه ي
چه كي پينه ماوه، تا شاخه كي ديته وه، له و ماوه يه شدا قه له و ده بئ، جا ئه گه ر
شاخه كي بيته وه ئه وا وه ده رده كه و ئته وه و خۆي ده داته بهر هه تاوو باو جوله و
بزاوتي زۆر ئه نجام ده دات تا گوشتي توند ده بئ و قه له ويه كي ناميئ ده بيته
مايه ي سستبوني له را كردندا.

ئهم سه يرو سه مه رانه تا بلئي زۆر زه وه ندن، هينده به سه خدا فره مويه تي:

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَتَتْكُمْ مَا فَرَّ طَائِفِي
الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمُّ

وَبُكِّمُ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَاءُ اللَّهُ يُضِلُّهُ وَمَنْ يَشَاءُ يُجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٨﴾
 سورہ تی نہ نعم/ ۳۸-۳۹، واتہ: ہر گیانلہ بہ ریکی سر زہوی و ہر بالندہ یہ کی
 فرپندہ کہ بہ دو بالائی دہ فرپی سر جہ میان و ہکو نیوہ نہ تہ و ہن. ہیچ شتی کمان لہ
 بہ پتوکدا جی نہ ہیشتوہ، پاشان ہہ مویان بۆ لای خودا کؤدہ کرینہ و ہ. نہ وانہ ی
 بپوایان بہ ثایہ تہ کانی نییمہ نہ کردوہ کہ پو لائی نیو تاریکستانن. خودا ہر
 کہ سیکی بوئی گومرای دہ کات و ہر کہ سیکیشی بوئی دہ یخاتہ سر راستہ پیئ.
 پیئغہ مبریش ﷺ فرمویہ تی: ((لولا ان الكلاب امة من الامم لأمّرت
 بقتلها)) واتہ: نہ گہر سہ گیش نہ تہ و ہ یہ ک نہ بوا یہ فرمانم دہ کرد بیانکوژن، نہ م
 فرمودہ دو لیکنانہ و ہ ہلدہ گریئ، یہ کہ میان نہ و ہ یہ ہہ والمان پیئدہ دات نہ مہ
 کاریکہ کردنی مہ حالہ، چونکہ سہ گیش نہ تہ و ہ یہ کہ و ہیئندہ زؤرو بلآوہ لہ زہ ویدا
 تونا نابن، جا نہ گہر بکرا با تونا بکریں فرمانم دہ کرد بکوژریں. دوہ میان و ہکو
 نہ م فرمودہ یہ: ہر لہ بہر گہ ستنیک نہ و نہ تہ و ہ یہ ت لہ میروان کوشت کہ پاکی
 خودا دہ کەن. کہ واتہ سہ گیش نہ تہ و ہ یہ کہ لہ بہر دانایی و بہر زہ و ہندی ک نافہ ریدہ
 کراون و تونا کردنیان ناسازہ لہ گہل نہ و مہ بہ ستی خودا لہ پیئاویدا نہ فراندونی -
 خودا بہ مہ بہ ستی پہ یامبہرہ کی زاناترہ -.

ثینینوعہ بیاس لہ گترانہ و ہ یہ کی (عہ تا) دا دہ لی: مہ بہ ست لہ ﴿إِلَّا أُمَّةٌ
 مِّمَّا لَكُمْ﴾ نہ و ہ یہ خودا بناسن و بہ تاکی بزائن و ستایشی بکەن.

خودا دہ فرموی: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾ سورہ تی نیسراء/ ۴۴،
 واتہ: ہہ مو شتی ک پاکی ستایشی خودا دہ کات.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَّاتٍ كُلِّ قَدْ
 عَلَيْهِ صَلَواتُهُ وَسُبِّحَهُ﴾ سورہ تی نور/ ۴۱، واتہ: نہ دی نہ تبیینوہ ہہ رچی لہ نہ رزو
 ناسماناندا ہہ یہ پاکی خودا دہ کەن، بالندہ بالکراوہ کانیش ہہ مویان پارانہ و ہ
 پاکی کردنہ کانی خویان دہ زانن.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
 وَالْجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ﴾ سورہ تی حہ ج/ ۱۸، واتہ: نہ تہ دیتوہ ہہ رچی لہ

ناسمانه کان و زه ویدا هه یه و رۆژو مانگو نه ستیره و چیاو دره ختو ژینه وهران هه
هه مویان پاکی خودا ده که ن.

﴿وَكَلِّهٖ سَجْدًا مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ ذَابَّةٍ﴾ سوپه تی نه حل/ ٤٨،
واته: هه چی پۆینده ی ئه رزو ناسمانه پاکیاگاری بۆ خودا ده که ن.
﴿يَا جِبَالُ اَوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ﴾ سوپه تی سه به ١٠/، واته: چیا! بالنده!
له که ئیدا نه ژنه وا بن.

﴿وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ﴾ سوپه تی نه حل/ ٦٨، واته: خودا سروش ی بۆ
هه نگ کرد.

﴿قَالَتْ لَمَلَّةٌ يَا اَيُّهَا النَّحْلُ﴾ سوپه تی نه حل/ ١٨، واته: میژوله که گوتی: هۆ
میژوله یه! وته ی سلیمانی پیغه مبه ریش ﴿عَلِمْنَا مَطْلِقَ الطَّيْرِ﴾ سوپه تی نه حل/ ١٦،
واته: زمانی بالندانمان فیر کراوه.

موجاهید ده ئی: ﴿اُمُّ اُمِّاَلْكُمُ﴾ واته جۆرنکی پۆلینکراون و به
ناوه کانیا ن ده ناسرین. (الزجاج) ده ئی: ﴿اُمُّ اُمِّاَلْكُمُ﴾ له و باره یه که
ئه وانیش زندو ده کرینه وه. ئیبنو قوته یه ده ئی: ﴿اُمُّ اُمِّاَلْكُمُ﴾ له باره ی
په یدا کردنی بژێوی و خۆ پاراستنه له له ناو چون.

سوفیانی کوپی عویه یه ده ئی: له زه ویدا ئاده میزادیک نیه هه ندی له
سیفه تی گیانه وهرانی تیدا نه بی: هه یانه وه کو شیر هه نجن هه نجن ده کات، هه یانه
وه کو گورگ هه ئدی، هه یانه وه کو سه گ ده حه پی، هه یانه وه ک تاوس ره فتار
ده کات، هه یانه وه کو به راز نه گه ر خواردنکی خوش و پاکی بۆ فپئی بده ی رو
وه رده گپئی که چی پیاو هه ر له پیشاوئ هه ئسا ده می تی ده سوئ.

بۆیه ئاده میزاد هه یه نه گه ر په نجا په ندی بۆ بیژی یه کی ئه زیه ر ناکات که چی
یه که هه ئی گوئیست بکه ی وای له به ر ده کات تا ده مرئ له یادی نه کات.

خه تتاب ده ئی: رافه که ی سوفیان بۆ ئه م ئایه ته چه ند جوانه که ئه و په نده ی
لی فامیوه، چونکه وته نه گه ر له رواله تدا مه به ستو فامه که ی ئاشکرا نه بی ده بی
روبکریته ده رونی قسه که و شاراوه کانی بغامریته وه. خودای گه وره لیکچونیکی له

نیوان مړوفو بالنده و گیانه وهران راگه یاندوه، که شهوش له روی نافه ریده یی و شیوه دا نیه و هوره ها له روی قسه کردن و زانینیش نیه، که واته بزانه تو له گه ل گیانه و هرو دپندان جیاوازی بویه ده بی به گویره ی له یه ک جیاوازی تان له یه ک دور بن، قسه که ی ته واو.

خودای تان و بلند هندی گیانه و هری و شه فراندوه بژیو په یداکه ری فیلزان بی، هه یانه پشت به خودایه و فیل ناکات. هندی میرو و مه گه ز هه یه خوراکي سالتیکی داده گری هندیکیان به به شی روزانه ی رازی، هندی هه یه په زمه نده ده کات و هه یه په یدا ناکات. نیرینه هه یه بیچوه که ی به ختو ده کات و هه یه بیچوی خوی هه ر نانا سیتوه، هه یانه ته نها بیچوه کانی خوی به ختو ده کات و هه یانه بیچوی دیکه ش له شه ستو ده گری هه یه ده سته برداری بیچوه که ی ده بی نیر ناینا سیتوه هه یانه ده ناسیتوه و به رده وام سوزی بوی هه یه، هه یانه داکانه کانیان بیچوه کانیان به ختو ده کهن، هه یانه بابانه کان به ختوی ده کهن، هه یانه توخنی بیچوه کانی ناکه ویت، هه یانه خه میان لی ناخون، هه یانه چاکه ی له بهر چاوو سوپاسگوزاره، هه یانه سپله یه، هه یانه له خوبرده یه، هه یانه میتنه یه که ده کاته جوتی خوی و لی ناگه پی هی تر توخنی بکه وئ، هه یانه هه ز له جوتبون ده کات و زور خه ریکی ده بی، هه یانه سالانه یه ک جار جوت ده بی، هه یانه ته نها له گه ل میتنه که یدا هاوژین ده بی، هه یانه سل ناکاته وه گه رچی داکانه و خوشکیشی بیت، هه یانه به نیره ی خوی زیاتر رازی نابن، هه یانه نیره ی دیکه رت ناکه نه وه.

هه یانه هوگری مړوف ده بی و له گه لیاندا رام ده بی، هه یانه رام نابن و دوره په ریژ خوی راده گری، هه یانه خوراکي چاک و باش نه بی نایخوات هه یانه ته نها شتی پیس ده خوات، هه شیانه پاک و پیس ده خوات.

هه یانه نه گه ر زور نازار بدری نازار ده دات، هه یانه نازاریشی نه دری نازار ده دات، هه یانه خراپه له بیر ناکات و هه یانه له بیر نامینن، هه یانه توپه نابن و هه یانه هینده توپه ده بی تا رازی نه کری دانا مرکیتوه. هه یانه زانیاری و وردی پیته مړوفیش په ی پی نابات هه یانه گه مژه یه که و هیچ نازانن. هه یانه ناشیرینی له لادا بیژراوه و لی ده سه نگریتوه هه یانه ناشیرین و جوانی له لا وه که. هه یانه زو فیتر ده بی هه یانه دریژ ده خایه نن تا فیتر ده کری هه یانه هه ر فیتر نابن.

ئەمانە ھەر ھەموی بەلگەنە بۆ بونی خودای بەرزو پاک، بەلگە یە بۆ لیژانی و نایابی دروستکردن و تەگبیرکاریەکی، بۆ دانایی، ئەو زانیاریە سەیر و سەمەرمانە و ئەو مەتلە و نەخشانە و ئەو دانسقی و شیرازە ناوازیە .. ھەمو و لە زمان دەکا پاکێ بکات، دل پر لە زانین و ناسینی دانایی و دەسلاتی خودا بکات. ھەمو ژیریك دەزانئ ئەم ھەمو شتە لە خۆراو بەبئ مەبەست ئافەریدە نەکران، ھەر ئافەریدە یەك خودا دروستی کردبئ مەبەستیکی لە جئ و بەلگە یەکی ئاشکرای تێدایە .. بەلگە یە بۆ خودا کە پەرەردگار و خواوەنی ھەمو شتیكە، ھەر خۆی بە تەنھا خواوەنی بێکەمایەسیە ھەر خۆی توانادار و زانیە و بە ھەمو شتیك.

ئافەردگار چۆن بونەوهری رێنۆنی کردووە تا زۆر بن و ئەر شەنەش چیه کە
بۆی داین کردون؟^{۴۸}

یەكێك لە و شتە جیسەرنجانە ی ھەمو بونەوهران تێیدا بەشداری، توانای زۆر بونە، تا نەوهران لێ پەیدا بئ و ژانیان بەردەوام بێت و جۆرەکیان بمێنئ و نەفەوتێن. رێگە ی زۆربونی بونەوهران فرەجۆر و جیاوازی بەلام ھەر ھەموی ھەمان ئامانج وەدیدتئ.

بەکتریا کە زیندەوهرێکی روەکیە زۆر دەبئ، ھەر وەرھا ھەمو روەك و زیندەوهرانی دیکەش بە پیتی جیاوازی پلە ی بالا بونیان. بە پیتی زانستی بیرکاری قەت ناکرئ پەیدا بونی ئەم ھەمو نیرو میئە لە و ھەزارەھا جۆرە ی روەك و زیندەوهران بە رێکەوت بئ کە ئامانجیکی نەخشە کێشراو و دیاریکراوی ھە یە کە بریتیە لە وەجە خستەوہ.

ھەندئ زیندەوهر ھە یە نیرو میئ لێك جیا ناکرێتەوہ کەچی زۆریش دەبئ و وەجەش دەخاتەوہ. زیندەوهرێکی بچوکی سەرەتایی وەکو ئەمیبا لەنتو ئاودا دەژئ و لە یەك تاکە خانە پێکھاتوہ، دەبینن بە شیوہ یەکی زۆر سەرسوڕپنەر زۆر دەبئ. ئەم زیندەوهرە لە یەك خانە پێکھاتوہ دابەش دەبئ بۆ دو بەش، ھەر بەشەو دەبێتە زیندەوهرێکی دی، ھەر یەك لە زیندەوهرە دابەش بوەکانیش بۆ دو زیندەوهر دابەش دەبنەوہ، ئیتر بەم جۆرە ... ئەم چەشنە زۆر بونە لە بارێکی ئاسایی و گونجایی بارودۆخی ژیان رودەدات، بەلام ئەگەر زیندەوهرە کە ھەست بە

^{۴۸} بریتی یە لە چەند مەقالە یەکی د. عزالدین یوسف لە رۆژنامە ی (الامرام) ی قامەر یە بلو کرێتەوہ.

مه ترسيهك بكات ئهوا له دهورهى خويدا سيكلدانهيك دهردهدات و تپيدا بۆ دو زينده وهر بهلكو بۆ دهيان زينده وهر دابهش دهبن تا قهره بوى ئهم كاته بكات وه كه له ناو سيكلدانه كه به فيرۆى داوه تا گونجاوى بارى ژيان دهگه پيته وه.

زۆر جۆره زينده وهرى ترى سهره تايى - جگه له ئهميبا - به ريگهى دابهشبون زۆر دهبن، بۆ ويته وهكو پاراميسيۆم له ناو ئاودا دهژى و وهكو ئهميبا به ريگهى دابهشبونى دوانى له بارى گونجاودا زۆر دهبن، به لام ناوه ناوه پتيوستى به نۆژه نكردنه وهى چالاكى و گورجوگۆلى ههيه، بۆيه په نا دهباته بهر ريگهيهكى ترى زۆر بون ريگهيهكى تا بلتي ئالۆزه. ناوكيك تهرخان دهكات (وهكو ئاشكراشه ههرخانهيك ناوكيكى ههيه) ئينجا له م باره دا ههري بچويك چوار وهچه دهخاته وه نهك ههريكه يان بپيته دو زينده وهر.

ههندى زينده وهرى ترى بالآتر له و زينده وهره سهره تايانه گهري بارودۆخ هاسان فهبو تا نيرو مئ جوت بين، ئهوا زينده وهره كه له يهك كاتدا ههم دهبيته نيرو ههم دهشبپته مئ، واته دهبيته نيرو موكو ئه ندامى زاوژي نيرينه و ميينهى له تهك يه كدا بۆ دروست دهبن، ئهوكات دتوانى وهچه بخاته وه بيته وهى چاوه پتي دهرفتهى جوتبون بئ له گه ل غه يري خويدا. ئهم چهشنه زۆربونه بۆ نمونه: له كرمى جگه ردا ههيه كه له ناو زهرداوى ههندى گيانه وهران دهژى كه زۆر ئهسته مه نيرو ميئه كاني بتوان له شوينه تهنگه بهره وهداوى يه كدا بگهريئن. له هه مان كاتدا ئه گهري جوتيكيان به يهك گهيشتن ئهوا به كتر دهپيتيئن و به كيكيان دهبيته نيرينه و ئه وهى تر دهبيته ميينه.

رودانى مليۆنان ريكهوت له يهك كاتدا و به ئامانجيكي هاويه شو له زينده وهرى جياوازو به ريگاي جۆراو جۆر، شتيكه زانست و بيركارى قهت هه ليناگرئ.. چار نيه دهبي بۆ تواناي ئافهريدگار يك ملكه چ بين كه ئه وه مو كارانه ئه نجام بدات.

هه لبت ميينهى يه كه م گيانه وهرى شيردهر له سه ر زه ويدا كارگه يهكى هه بوه تا شيرى بۆ بهرهم بيئي، تا بهلكو بيچوه كاني ههري بهكه م ساتى بونيانه وه خوراكيان ههبن.

خۆ ئه گهري ئهم مه مكه نه بوايه شيرى پئ دابا يه كه م بيچو نه يده توانى گه شه بكات و له ژيان بهينيته وه. كه واته له يه كه م ساته وه كرداريكي به ته گيرو نه خشه دار بوه و ناچيته بهر نه زمون و ئه گهري هه ل كردن. ئهم حاله ته ته نانه ت

يەك ھەلەش ھەلناگرئ، جا ئايا ھېچ مۇڭنىكى ژىر ھەيە پىنى وابى داکانە
لەئەنجامى رېكە وتىكى وئىل و كۆيىر شىرى بۆ بېچوۋەكەى فەراھەم ھېنابى؟ ئەمە لە
لايەك، لە لايەكى ترەوۋە شىرى دايك جگە لە خۇراكيەكەى چەندىن ماددەى واشى
تىدايەكە دەبېتتە مايەى بەرگىرئ لە نەخۇشيان و بەرگە بە لەش دەبەخشى. مۇڭ
لەگەل ئەوۋەى ئەو ھەموو كۆشەى كىردوۋە تا شىرىك بەرھەم بېنى ھەمان
سىفەتى شىرى دايكى تىدا بى كەچى تا ئىستا نەيتوانىوۋە.

گرنگى ئارەزوى سىكىسى

ئەوۋەى زانايانى پى داماۋە چىەتى ئەو ئارەزۋە سىكىسىە كە نىرومى بۆ
يەكتر پەرۇش دەكات. ئارەزوى سىكىسى بەھىزترىن جۆرى ئارەزۋەكانە چونكە
مايەى مانەوۋەى جۆرو تونابونىەتى.

ھەندى زىندەوۋە ھەيە ئامانجى مانەوۋەى لە ژياندا تەنھا جوتبونە و پاشان
يەكسەر دەمرئ. سوپى تەواۋى ژيانى ئەو مىش و مەگەزانەى پىيان دەلئىن (مىشى
مايۇ)، چەند رۇژىكە و لەو ماۋەيەدا ھېچ خۇراكيك ناخوات و لەبەر ئەوۋەى دەمى
نيە، ئەركى ئەم مىشە لەو چەند رۇژە كورتەى ژياندا تەنھا جوتبونى نىرو
مىيەكانىانە تا ۋەچە بخەنەوۋە. پاشان كە پەيامى بەرزو پىرۋى سەر شانيان
جىبەجى كىر يەكسەر داکانەكە دەمرئ و دواترىش بابانەكە.

قەرەبۇكر دىنۋى ئەندامە فەوتاوۋەكانى لىشى زىندەوۋەران

سىفەتتىكى دىكەى سەر سوپھىتەر ئەوۋەيە گىيانەوۋەرو روۋەكەكان ھەريەكە و
بە گۆيەرەى خۆى قەرەبۋى ئەندامە فەوتاوۋەكانىان دەكەنەوۋە.

زىندەوۋەرىكى ۋەكو (ھايدرا) شتى زۆر سەمەرەى ھەيە كە زانست تەنھا
توانىويەتى باسى بكات نەيكراۋە لىكى بداتەوۋە. ئەم گىيانەوۋەرە لە ناۋ ئاۋدا
دەژئ، شىۋەكەى لولەكيە و درىژىەكەى لە چەند ملىمە ترىك تىنپاپەرى.

كۆتايىيەكەى داخراۋە و پىشەوۋەكەى كراۋەيە و ۋەكو دەم بۆ خواردن بە كارى
دىنى، لەگەل ئەوۋەشدا ۋەك دەرچەى كۆمىش بەكارى دىنى و پاشەرۋكى پى فېئ
دەدات.

لە دەۋرى ئەم كۈنلەيەدا چەند پەلىكى زىادى ناۋپۇش ھەيە بۆشائىيەكەى بە
بۆشائى لەشىۋە بەندە. ئەم زىندەوۋەرە ئەگەر بىكرىتە دولەت لەتتىكى خوارەوۋە

له تيڭى سەرەو؛ خانەکانى ھەر لە تيڭ نۆر دەبن و پارچە کەمبوە کە تەواو دەکەن، ئە نجام دەبێتە دو زیندەوهرى ره خسکاوو بنه پەتە، ھەر ھیندەش نا بە لکو ئە گەر ئەم زیندەوهرە بکریتە چەند پارچە یە کیش ھەروا دەبێ، ھەر پارچە و گەشەى خۆى دەکات و ھەمو پارچە کەمبوەکانى قەرەبو دەکاتەو و دەبێتە زیندەوهرى ټكى تەواو و بێ کەمايەسى.

دیواری لەشى ئەم زیندەوهرە لە دو چین خانە پێک دێت: چینیکی دەرەکی، چینیکی ناوہکی کە دەورەى بۆشایى ناوہکیەکی لەشى زیندەوهرەکی داوہ، لە ھەر یەک لەم چینانە چەند جۆرە خانە یە کە ھەر جۆرە یان ئەرکی دیاریکراوى خۆى ھەيە. نۆرەى خانەکانى چینی دەرەو ئەرکی بنچینە یان ئەو یە لەشى زیندەوهرە کە پاریژن، بەلام خانەکانى چینی ناوہو بریتىە لە ھەرسکردنى ئەو خۆراکەى زیندەوهرە کە لە رێى دەمیەو ئەواى دەکات. ئەگەر ئەم زیندەوهرە - وەکو گۆریە - بەراو ئەو بکەینەو ئەوا خانە دەرەکیەکان دەبنە ناوہکی و دەورەى بۆشایى ناوہکیە کە دەدەن، خانە ناوہکیەکانیش دەبنە خانەى دەرەکی لەم بارە دا چ رو دەدات؟ زانایان ئەم تاقیکردنەو یان ئە نجام داوہ بینیان، ئەو خانانەى ئیستا بوینە خانەى دەرەکی بەرەو ناوہو کۆچ دەکەن کە چى ئەو خانانەش بوئە ناوہکی بەرەو روى دەرەو کۆچ دەکەن تا زیندەوهرە کە شێوہى پیشوى وەرگریتەو. خۆ ئەگەر ئەمە روى نەدا با زیندەوهرە کە دەمرد، چونکە ھەر دەبێ بەم جۆرە بێ، کە خانەکانى روى ناوہو دەورەى بۆشایى کەى داوہ بە ئەرکی ھەرسکردنى خۆراک ھەلسن و خانەکانى روى دەرەو ھەش لەشى زیندەوهرە کە لە ئەناوچون پاریژن.

کرمى زەویش ھەر بەم جۆرە ئەگەر بکریتە دو لەت ھەر لەت و گەشەى خۆى دەکاتەو و دەبێتەو کرمیکی تەواو.

زیندەوهرى تری وەکو (رۆبیان و کاپۆریا) و ھى دیکەش ئەگەر پێیەکی بھەوتی ئەوا پێیەکی دیکەى لە باتى دێتەو. خەمگرو ئەگەر ھەست بە مەترسیەک بکات یاخۆ مرۆف یان زیندەوهرى کلى بگرێ ئەوا کلىکە کەى دەپچرێنێ تا لە مەترسیە کە رزگارى بێ و پاشان کلىکی نوێى سەرلەجى بۆ دێتەو.

ئېمەش ئەگەر لە كاتى تراشدا يان بە ھەر ھۆكارىكى دى بى شوپىنكى
لە شمان بريندار بى؛ لە جىي خانە تىكچوھەكانى جى برينەكە خانەى تازە جىي
دەگرنەوھ.

ھەورەھا ئەگەر ئىسقانمان بشكى ئەوا خانەى تازەو نوئ لە شوپىندا
دېتەوھو شكانەكە سارىژ دەكات.

ئەمانە قەت ناكرى بە رىكەوت روبەدەن بەلكو لە ئەنجامى نەخشەيەكى
ھۆشمەندانەيە و ئامانجىكى ديار دەپىكى ئەويش پاراستنى ژينى تاكە.
لە ناو لەشى زىندەوھردا ھىزىكى شاراوھ ھەيە ئەم دياردانە ئەنجام دەدات
ھىشتا زانست لە چيەتيەكەى نەگەيشتوھ... ئەوھ ھىزىكە خودا بە گيانەوھرانى
بەخشيوھ، گيانەوھريش جى لى نازانى و ناشزاني چ دەكات.

کردارى ھەناسەدان لە لای گيانەوھراندا

کردارى ھەناسە لە لای ھەمو گيانەوھرىك لە نۆمترينيانەوھ بگرە تا
بالا ترينيان کردارىكى جيسەرئىچ و سەمەرەيە، لە ھەمو بارەكانيشدا ھەر برىتيە لە
کردارى ئۆكسان. ئۆكسانيش برىتيە لە يەكگرتنى ئۆكسجين لەگەل ئەو ماددە
خۆراكيانەى لە خانەكانى لەشى زىندەوھراندا ھەيە. لە ئەنجامى ئەو ئۆكسانەشدا
ھىزىكى پىويستى ئەوتۆ پەيدا دەبى ئەگەر زىندەوھر نەيبوايە نەيدەتوانى
تەنانت يەك چالاكيش ئەنجام بدات.

ئەم کردارە لە زىندەوھران دا بە چەندىن شىواز ئەنجام دەدرى، بەلام
ئەنجامى ھەر ھەمويان يەك شتە ئەويش برىتيە لە پەيداکردنى وزە، ھاوکات لەگەل
ئەم کردارەشدا ئاو و دوھم ئۆكسىدى کاربۆن پەيدا دەبن. کەواتە روى ناشکراى
کردارى ھەناسە برىتيە لە وەرگرتنى ئۆكسجينى پىويست بۆ ئۆكسانى ماددە
خۆراکيەکان و دەردانى دوانە ئۆكسىدى کاربۆن و ئەو ئاوەش لەو ئەنجامە پەيدا
دەبن.

لە زىندەوھرىكى وەکو ئەمىيائى تاكخانەدا، کردارى ھەناسە بە رىگەيەكى زۆر
ھاسان ئەنجام دەدرى. ئەم زىندەوھرە وەکو پارچە (جىلاتىن)ىكى خاوەلە ناو
ئاودا دەژى. ھەلبەت لە ناو ئاوى دەوروپەريدا ئۆكسجينى تاوھەيە، دەچىتە نۆو
لەشى ئەمىياکەو ماددە خۆراکيەكانى نۆو لەشى دەئۆكسىنئ و وزەيەكى پىويستى
ئەوتۆ پى دەبەخشى بتوانى بە ھۆيەوھ جولەو گەشەو ھەر کردارىكى ترى

پېتويست ئه نجام بدات. له ئه نجامي ئه و كرداره دا دوانه ئوكسيدي كارېون و ئاويش په يدا ده بن.

ئه نجا به ريگه يكي زور سهر خوي له م ئاوه په يدا بوه رزگار دهكات، دلته په ئاوه كان له له شيدا كو ده كاته وه و تا ده بيته بوشه كيكې پر له م ئاوه، ئه م بوشه كه به ره و ليواړي له شي ده بات و له وي ده يته قيني و ئاوه كه فري ده داته دهره وه. ئيتر به م شيوه يه .. هر چي دوه م ئوكسيدي كارېونه كه شه به ده لاندن ده يخاته نيو ئاوه كه وه.

كرداري هه ناسه داني زينده وه رانيش له ريي چه ندين ده ميله وه هه ردو ته نيسته كاني هه ن، ئه نجام دهرئ. ئه م ده ميلانه به توپك له مولوله به ستراون كه به نيو هه مو له شي زينده وه ره كه په رشو بلاو بوته وه و لكې بچو و بچو كترى لي ده بيته وه تا له ئه نجامدا نزيكه ي هه مو خانه كاني ده گريته وه. به م سيسته مه ئوكسجين راسته وخو له م ده ميلانه وه بو هه مو خانه كاني له ش ده چيټ.

به لام له موقو زور گيانه وه ري ديكه ش خپوكه سوره كاني ناو خوين ئوكسجين ده گه يه ننه شانه كاني له ش. ئه م خرؤكانه ماده يه كيان تيديا به پي ده لئين هيموگلوبين و، يه ك له سيفه ته سه يره كاني ئه وه يه زور خيرا له گه ل ئوكسجين و دوه م ئوكسيدي كارېون يه كده گري و به هاساني جودا ده بيته وه.

كه ئه م خرؤكانه ده گه نه سه يه كان له ويډا ئوكسجين هه لده گرن و له گه ل سوپي خوين گوزره دهكات تا ده گاته ئه و مولوله خويانه ي له شانه كاندا هه ن، له ويډا به ده لاندن له ريگه ي ته نكه ديواړي مولوله كاني خوين ئوكسجينه كه ده چيټه نيو شانه كه و بو ئوكساني خوراكه كه ي به كاري ديني، هاوكات خپوكه كان ئه و دوانه ئوكسيده كارېونه ي له كرداري ئوكساني شانه كانه وه په يدا بوه وهریده گري و بو سه يه كان ده بيات و له ويډا له هيموگلوبين جيا ده بيته وه ئينجا به هوي هه ناسه دانه وه فري دهرين. پاشان دوباره ئوكسجين وهرده گريته وه و ئيتر به م شيوه يه ...

به لي، زينده وه رو گيانه وه ران هه ر جوړه و به جوړي جيا هه ناسه وهرده گري، به لام ئامانجي هه مو جوړه كان ئه مه يه ئوكسجين بگاته خانه كاني له ش و له دوه م ئوكسيدي كارېونيش رزگاري بي. ئه مه دوشت دهرده خات:

یه که م/ ئەم نه خشه پەر له ورده کاریه ریژه وی ئافه ریدگاریکی ته گبیرکارو نه خشه داریژه. چونکه ناکرێ به ریکه وت ئەم هه مو ریکه جۆراو جۆره پهیدا بوبن و هه مان نه نجامیش وه دی بێنن.

دوهم/ ئەم ئافه ریدگارهش تاكو ته نیاو یه کتایه، چونکه شیوازی ئافه ریده کردنه که ی هه مان نه شمه و هه مان تا که نه نجامیش وه دهست ده دات.

بونه وهران چۆن خۆراك دهسته به ده کمن؟

هه مو بونه وه رێك روهك بێ یان گیانه وهر ده بێ خواردن بخوات. روهك به رێگه یه کی ته واو جیاوازی له رێگه ی خۆراکی گیانه وهران، خۆراك پهیدا ده کات. روهك جیگیره و ناتوانی وه کو گیانه وهران وه دوا ی خۆراك بگه پێ. هه ر له جی ی خۆی به کرداری رۆشنه پێکها تن خۆراك پهیدا ده کات، که چی گیانه وهر ده گه پێ و ده سو پێ تا خواردنێکی ئاماده وه دهست دێنی جا روهکی بێ یان گیانه وهر ی. ئەو خواردنه ی گیانه وهر ده بخوات ده بێ هه رس بێ تا له شی گیانه وهر که بتوانی هه لیمژێ و سودی لی ببینی.

کرداری هه رسکردن تا بلێی ئالۆزه، نه رکه که شی بریتیه له گو پینی ئەو ماددانه ی پێکها ته یان ئالۆزه بۆ مادده ی پێکها ته ساده تا کو له شی بتوانی هه لیمژێ و سودی لی وهر گری.

مادده خۆراکیه کان یا نه وه ته چه ورین، یان پرۆتینین یان نیشاسته ن... تاد. هه ر جۆرێک له و مادده خۆراکانه جۆره نه نزمیکی تایبه تی کاری لی ده کات، بۆ وینه ئەو نه نزمی کار له مادده چه وریه کان ده کات کار له مادده پرۆتینه کان ناکات هه روه ها ئەو نه نزمی کار له مادده پرۆتینه کان ده کات کار له مادده چه وریه کان ناکات.. ئەوانی تریش ئاوه ها. جا ئایا ئەم هه مو شته ده کری له ئە نجامی په لکوتانیکی بیسه روبه رو ریکه وتیکی کو یتر بێ یان له ئە نجامی نه زمونیك بێ به رتوانی هه له و راست بێ؟!

هه ر ئاوه رێك توانای بیر کردنه وه ی هه بێ ده زانی مه حاله وابێ هه روه ها دیده وهریه کانی شیمانه ی زانستی بیرکاریش ری به وه ناده ن.

له زینده وهریکی وه کو نه میبای بچوک و تا کخانه دا کرداری خواردن رۆر به سهیری ئە نجام ده دری. خۆراکی ئە میبا ره نگه روه کیکی تا کخانه ی له ئە میبا بچو کتر بێ که جوله ناکات و جیگیره وه کو قه وزه و، یان ره نگه زینده وهریکی رۆر

بچوکی به جوله بئ. سهر له وه دایه ئه ميبا.. ئه و پئکها ته ساده يه که مئشک و کۆنه ندامي ده ماريشي نيه، ئه نجا جياوازي له نئوان خۆراکه بزئوو نه بزئوه کاني ده کات، ئه گهر زنده وه ريکی بزئو بئ ئه و به وريايي و دور له زنده وه ره که چه ند په ل و قۆليکی بۆ راده هئيلئ پاشان گلي ده داته وه، به لام گهر خۆراکه که ي نه بزئو بئ ئه و بيبا کانه قۆلي لئ ده هالئني و له خۆي ده گري چونکه ده زاني له به ري رانا کات.

ئايه زنده وه ريکی بچوکی وه کو ئه ميبا ئه گهر به ميکرو سکوب نه بئ ههر نابينري، نه مئشک و نه کۆنه ندامي ده مارو نه چاوو نه هيچ ههسته وه ريکی هه يه چون ئه م هه مو شته ده زاني؟.

ئه وجا کاتي خۆراکه که گل ده داته وه له ناو له شيدا به دئوپه ئاويک ده وه ده درئ. ئه وکات له شي ئه ميبا که ئه نزي ميکی ترشي هه رسکه ر ده رده دات تا نيچيره که ي پئ بکوژئ، نه خۆ هئشتا گياني تئدا مابئ. پاشان ئه نزي ميکی قلبي يي ده رده دات چونکه گرنگ ترين ئه نزي م ئه وه يه مادده ي پروتيني هه رس بکات و، ئه گهر له نيوه نديکی قلبي دا نه بئ کاري گهري نابئ.

سوري خوئن

سوپی خوئن له گيانه وه راندا جياوازه و به جۆره ها ريگه ئه نجام ده درئ. هه روه ها دلي هه ر جۆره يان به جۆريکه، به لام له ئه نجامدا هه مان ئامانج وه دي دئتن که بري ته له سوپاني خوئن به هه مو له شدا.

گهر له دلي مرووف و زۆر گيانه وه ري ديکه ش رامئنين ده بينين ئه م ئه ندامه دانسته و شيوه دانسقه يه، له چه ند ژوريک پئکديت که ريپه وه کانيان به هۆي زمانه وه له گه ل يه کديدا به نده، ئه رکي زمانه کانيش ئه وه يه ريگه به خوئن بده ن ته نها به يه ک ئاراس ته تيپه ري ت و ئاراس ته که ي تري لئ به ره به ست بکه ن، هه مان شت ئه و زمانانه له لوله گه وه ره کاني خوئنيشدا هه ن و هه مان مه به ست وه دي دئتن.

تۆپي لوله خوئنه ئنه رو خوئنه رو مولوله کاني خوئن شيوه يه کي وايان هه يه پياو له به ري دا سه رسام ببئ. خوئنه ره کان تا دئ لک و پۆپي بچوک و بچوک تريان لئ ده بي ته وه تا ده گاته مولوله ي زۆر بچوک که ديوار يکی زۆر ته نکيان هه يه، مه به ست له م ته نکيه ش ئه وه يه هي مو گلو بينه کان بتوانن له گه ل شانه کاني له ش ئالو گوپي ئوکسجين و دوانه ئوکسيدي کاربوئن بکه ن.

خېږكه سورەكانى خوښ له شوينه جياجياكانى لهشدا هم ئوكسجين
دەبەخشنو هم دوهم ئوكسىدى كاربۇن وەردەگرنو دەبەنەو سەكانو له ویدا
ئوكسجين وەردەگرنەو له دوهم ئوكسىدى كاربۇنیش رزگار دەبن، ئیتر بەردەوام
بەم جۆره.

دل بە دریایی ژيانى به تربەیهكى رەزمدار لیدەدات، هەندى له ژورهكانى
گرژ دەبنو هەندىكى دیش دەکشین تاكو خوینی به ئوكسجين بگەیننە لولهكانى
خوینو پاشانیش له دواى سوپانى به لهشدا خوینی به دوهم ئوكسىدى كاربۇن
بیتیتەو بىنیرتەو سەكانو له ویدا له دوهم ئوكسىدى كاربۇن رزگارى بىو
ئوكسجين وەرگرتەو.

له ناو لەشى مړوفو زۆران گیانەوهرى تریشدا زۆر جۆره شلهى وەكو خوینو
لیف هاموشو دەكن. لیف پیتاویكه له نیوان خوینو شانەكاندا، هەریك له م
شلانە ئەركى دیارى خوى هەیه.

خوین چەند ئەركىكى هەیه. لهوانه گەیاندى خوراكه بو هەمو شوینهكانى
لهش. جا ئەگەر گیانەوهرى خوینی نەبى وەكو كرمى جگەر ئەوا پیکهاتەى لەشى
ئەم جۆره گیانەوهرانە به جۆرىكى وایه بەرپگەیهكى تر خوراك بگاتە هەمو لەشى.
خوینی لەشى ئیمەو زۆر گیانەوهرى تر له شلهیهك پیک دیت جۆره ها خانەى
ئەرك جیاوازی تیدا مەله دەكن پیاىن دەلین خېږكهى سورو خېږكهى سپی.

خېږكهى سورو وەكو وتمان ئەركى هەناسەى له ئەستویه، بەلام خېږكه
سپیەكان چەندین شیو و ئەركى جیاوازیان هەیه، هەندىكان ئەركیان قوتدانى
میکرۆبەكانە كه دینه ناو لەش، وەكو ئەمیا هەلیان دەلوشن.

ئیمە رۆژانە به شهوو به رۆژ لهگەل هەلکیشانى هەناسەدا ملیۆنان میکروب
ئاوا دەکەین كه چى نهخوشیش ناکهوین، لهبەر ئەوهى خېږكهى سپی توانای هەیه
لهکاتى تەنگانەدا رهوتى خوین ببهزینىو بجیتە شانەكانو میکروبەكان هەلگوشىو
لهناویان بیات. بۆیه نهخوش ناکهوین مەگەر لهو کاتانەى لهبەر هۆیهك ریزهى ئەو
میکروبەكانە گەلێك زۆر بىو بەرگرى لهشمان لاواز بى ئەنجا توشى نهخوشى بپین.

پښکها ته یی همستی بونه وهران

زږېده یی بونه وهران نه ندای همستی وه کو چا وو ده سستیکه وتنو
گوئیان هیه. پښکها ته یی چاوی شیرده ره کانیش هموی وه کو یه که. پښکها ته یی کی تا
بلئی سه مه رو ها لوزه.

چا و هاوینه یه کی هیه پښوازی له تیشک ده کات، هه رو هه فته تحه یه کیشی
هیه تیشکی پیدا تیپه ده یی تا تیشکه که هاوینه که بېړی. ثم فته تحه له خووه
ته سک و بهرین ده یی، نه گهر روناکی کز بی و دنیا تاریک بی بهرین ده یی و، نه گهر
روناکی به تین بی و دنیا روناک بی نه و ته سک ده بیته وه.

حیکمه ته که ش نه وه یه که دنیا تاریک بی چا و پښویستی به روناکیه کی زوړتر
هیه تا ببینی، به لام که روناکی به تینه و دنیا روناکه پښویستی به روناکیه کی
که متر هیه.

چاوی مړوف له روناکیه کی کزو تاریکیشدا ده ببینی، که چی ناوه زی مړوف تا
نیستا نه یوانیوه نامیریکی وینه گری وا دابه یی له م جوړه تاریکیانه ببینی.
چاوی هه نگ ده توانی تیشکی ژور وه نه وشه یی ببینی، که چی چاوی کونده بو
تیشکی ژور سور ده ببینی که نیمه نایبیین ثم تیشکه تیشکی کی گهر میه، له بهر
نه وه کونده بو ده توانی له تاریکی نه نگوسته چاودا مشک ببینی، تیشکه که ش له
له شه گهر مه که یه وه په خش ده یی.

ننجا تیشک له هاوینه وه تیده په پړی و ده که ویته سهر توپه یی چا و که له بنی
بنه وه یی چاودایه. توپه یی چا و له نو چینی جیاواز پیک دیت و نه ستورایی
سهرجه میان له نه ستورایی روپه ریک پتر نیه. چینی ژور ژوره وه له ملیونان چیلکه و
قوچه کی هاوسازو ریک پیکدیت که توانای جیا کردنه وه یی رهنه گه کانیا ن هیه.
ده ماری چاویش نه و هه ستانه ده گه یه نیته مه لبه ندیکی دیاری کراوی میتشک،
له ویدا ثم هه ستانه ده کرینه وینه یی بېنراوی نه و تو چا و بیان بینی.

ثم هه مو ریکوپنکیه یی هاوینه و چیلکه و قوچه و ورده کاریانه یی چا و ده یی
هموی له یه کاتدا په یدا بوبی چونکه نه گهر هموی به یه کجار په یدا نه بوبی
نه و بیین مه حال بو... نایه چو ن ثم هه مو هکاره توانیا ن له یه کاتدا یه کتری
ته و او بکن؟

زانستی بیرکاری پیمان دهلی: په دابونی ئه م هه مو هوکاره له به ك كاتدا مه حاله به ريكهوت بوبئ. ته نانه كاميړه ته له فزيونيش هه ر بريته له دوباره سازدانه وهی كرداری بينینی چاو. به لكو تا ئیستا ئه وهی ژیری مړوقايه تی پنی گه یشته هه ر بریتی بوه له دوباره سازدانه وهی کی ساکاری ئه و میکانیزمه ی له چاوی ئافه ریداندا هه یه.

جا ئایه نه گه ر کامیره یه کی ساده و ساده کار پټویستی به ئاوه زو ژیری هه بئ بۆ ئه وهی دروستی بکات؟ ئاخړ چۆن ده کړئ چاوی مړوفو بونه وهران به ريكهوت په یدا بوبئ؟

ئوهی جیی سه رنجه هه ر گیانه وهریک پټویستی به بینین هه بئ خودا چاوی بۆ ئه فراندوه نه گه ر چی له گه ل چاوی مړوف جیاوازیه کی زوریشی هه بئ به لام هه مان ئامانچ ده پیکن که بریتیه له بینین.

- بۆ وینه کرمی زهوی چه ند خانه یه کی له پټسته که یدا هه یه هه ست به روناکی و تاریکی ده کات، هه لبت ئه م کرمه له نیو تاریکییی و تونیلله کانی خاکو خۆلدا ده ژئ و هه ر ئه وده ی پټویسته.

هه روه ها چاوی میړوله ته و او جیاوازه له گه ل چاوی مړوفو مه یمون و چیل و کیسه ل و ماسی. ویرای ئه م جیاوازیه میړوله ئه و شتانه ده بینئ که ته ماشای ده کات.

ئاشکرایه جیا جیایی له هوکاره کانی بینین و هه مان ئامانچ و پیکان؛ ناکړئ له ریگه ی ریکه و ته وه په یدا بوبئ به لكو له نه نجامی نه خشه یه کی دارپژراوو ئامانجیکی دیاری کراوه وه هاتوته ئارا.

خودای به خشنده هه ست و په ی پټبردنی به پټی پټویست به هه مو بونه وهریکی به خشیوه، بۆ وینه میشی ناو مالان ئایه پټویستی به وه نیه خؤراکه کی ببینئ؟ هه روه ها هه مو جوله یه کیش که مه ترسی بخاته ژيانی؟ بۆیه کا ده بینین خوی په روه ردگار جوته چاویکی پی به خشیوه ئیمه پټی ده لټین چاوی ئاویته.

هه ر چاویکی له سه دان یه که ی پټکچوی له ته ك یه ك پټکها ته وه. هه ر یه کټکیان خالټیکی شته که ده بینئ. کوی بینینی ئه م خالانه وا ده کا میش ئامانجی خوی به ته وای ببینئ.

خودای گه وره جگه له م جوته چاوه، سئ چاوی دیکه شی پښه خشیوه نیمه پټیان ده لټن چاوی ساده، له لوتکه ی سهریدایه و ئه رکیان په یبردنه به هر جوله یه که له ناستی بکړئ، له بهر نه و چاوانه خه ریکه گرتنی میشان بیتته مه حال.

شینوی ئیسقان و جومگه

ئیسقانی مروؤ و گیانه وهری تریش له جومگه کانه وه ده بزویڼ. له کاتی جولاندا به هاوسازی کی زور سهر کومه لټک ماسولکه گرژ ده بن و کومه لټکی دیش خاو ده بنه وه، بویه مروؤ یان گیانه وهر بؤ هر لایه که بیه وی ده توانی ده ست و قاچ و په نجه ی بچولټنی.

جومگه کان به جورټکی وا شیوه پټ کران به هاسانی له سهر یه که بخړین بیتته وه ی گیانه وهره که هه ست به هیچ لټخشان دټک بکات. هه روه ها بپرېه کانی پشت به جورټکی وا شیوه ریژ کراوه به رگه ی فشار بگری و له یه که نه خشین. تیک به سترانیان به جورټکی زور سهر و تاسیڼه ره، بپرېه ی پشت درکه په تکی له خو گرتوه و ده پیاریزی، هه روه که چون که لله ی سهر می شک ده پیاریزی. درکه په تکه له نټو سهرجه می نه و کونانه دريژ ده بیتته وه که هه مو بره یه که هه یتو سهرجه میان که نالټک پټکدینن.

هه مو نه و شیوه ریژی ده بی له یه که کاتدا هات بیتته ئارا، چونکه نه گه ریه که جی شپړیوی تی که وتبی نه و بزوانه که نه ده هاته ئارا. جا نایه نه م هه مو ریکوپټیکه ده کړی له یه که کاتدا به ریکه وت هات بیتته ئارا؟!.

مه به ست له معینی خوڼندا

ناشکرایه له شمان که شوینټکی بریندار ده بی زوری پی ناچی نه و خوینه ی له لوله برینداره کانه وه ده رده چی ده مه یتت. مه به ست له م مه یینه دا نه وه یه لوله برینداره که دابخات و چیتر خوین نه پټیت. خو نه گه ر نه م مه یینه روی نه دابا نه و تامر دن نه و خوینه هر به رده بو. نه و هه به لگه یه له سهر مشورخوری نافه ریدگار که ویستویه تی نه م بونه وهره زنده و پیاریزی. ساریژ بونی برین له زنده وهره جوراو جوره کاندایه ریگه ی جیاواز رو ده دات. به لام نه نجام هر هه مان شته.

بۆ وئەنە لە زۆربەى مێرواندا خوێن نامەبێت بەلکو ئەگەر شوێنێكى زیندەوهرەكە -بۆ نمونە سېسرەكە- برېندار بێت. ئەوا كۆمەلێك خانە لە جێ برېنەكەدا كۆ دەبنەو و دەمى برېنەكە قەپات دەكەن تا ئێتر خوێن نەپژێت. كەچى لە هەندى مێرو و جېوجانەوهرى تردا وەكو ئێمەى مەزۆف خوێنەكەيان دەمەيى.

بونی چەند رێگایەك بۆ هەمان ئامانج -وەكو پێشتر گوتم- بەلگەىەكى قسەبەرە بۆ بونی ئافەرىدگارێكى تاكو تەنیاو مشورخۆر كە جۆرەها رێگە فەراھەم دىنى بۆ ئەوێ هەمان ئامانج وەدى بىنى كە بریتىە لە پاراستنى گىيانى بونەوهرانى زندو.

كارى رێكەوت نە كە دەبينىن موهكانى دوشاخەى هەستى نۆرینەى پێشكە لەهى مێنە درېژترن. پېشو و لێك دەدرایەو وەگوايە تەنھا بۆ جوانى نۆرینەى تە بەر چاوى مێنەكەى شوخ و جوان بى، بەلام ئىستە زانراو ئەم موانەى بە دوشاخەى هەستى نۆرینەو هاتون تواناى وەرگرتنى ئەم دەنگە تايبەتەيان هەيە كە مێنەكان لە دورايەكى زۆرەو پەخشی دەكەن.

دەنگەكان شەپۆلێكیان هەيە تا رادەيەكى زۆر بە شەپۆلى رادیۆيى دەچێت، نۆرینە دو شاخە هەستىەكەى -ئێمە و ئاريل ئاسا- بۆ هەمو لایەك ئاراستەى دەكات تا جوانتر وەرېگرێ. لە بارىكى تايبەتیدا ئەم دو شاخەيە دەنگى مێنەكەى زۆر بە سافى وەردەگرێ، لە رێگەى ئەو گۆشەيەى شاخەكەى پێكى دىنى نۆرینەكە بە غەریزەو دەزانى شوێنى مێنەكەى لە كوێيەو هەر بە خیرا بۆ ئەوئ دەفپێ و لەگەڵ یەكدا جوت دەبن.

بەلێ، خودای ئافەرىدگار ئەو توانستە سەمەرەى بەو پێشكەيە بەخشیوێ كە بە هۆیەو دەتوانێ لە دورى دەیان مەتر دەنگى مێنەكەى وەرگرێ، لەگەڵ ئەوێ لە هەوادا چەندین شەپۆلى تریش هەن. ئەم پێشكەيە ئەگەر ئەم توانایەى نەبوايە نەیدەتوانى مێنەى خۆى بدۆزێتەو و وەچە لە دواى وەچە بخاتەو. ئەو پێشكەيە دو شاخەكەى وەك ئیزگەيەكى رادیۆيیەو بە ملیۆنان سأل بەر لە مەزۆف پېش ئەوێ نەپنیهكانى ناردنى بېتەل بدۆزێتەو، بەكارى هێناوێ. ئایا دەكرێ ئەمە كارى رێكەوتىكى كوێر بى؟

مێرو هەيە مێنەكانیان لە تاريكیدا بە لەرەلەرەيەكى دیارى كراو ورسە (كلپە) دەدات و نۆرینەكانیان بێنەوێ لەگەڵ لەرەلەرى مێروى تر لى تىكەل بى

دهیناسیتته وه. نیرینه که ئه ورشانه دهیین -رهنکه چاوی مرۆف هر نه بیین-
یه کسه ره وه دواي دهچیت تا ئاره زوه که ی جیبه جی بکات و جوران نه فه وتی.

بیرکاریزانی قهت ری به وه نادات ئه م جوره شتانه سروشتیکی بیئاوه ز
هینابیتیه ئارا. به لکو نه خشه یه که خودای ئافهریدگار دایرشته وه ده زانی چ ده کاو
چ ریگ ده خات و بۆ ئه م مه به ستهش نایابترین نه خشه داده ریژی تا ئامانجیکی
دیاری کراو وه دی بیئ.

ئه و ئافهریدگاره ی توانای قسه کردنی به مرۆف به خشیه وه، جوره زمانیکی به
زینده وه ره کانی تریش به خشیه وه تا له یه کدی بگهن. لیره دا بو ارمان نیه سه دان
وینه و نمونه ی وا له و باره وه بیئینه وه که زینده وه ره غه ریزه ی وایان بۆ نه خشه
کیشراوه به لگه یه بۆ خاوه ن هیزیکی ژیر.

زینده وه ره نازانی بۆ واده کات به لکو فروسمانی پی ده دری به غه ریزه وه ئه م
شتانه بکات، ئیدی بیئه وه ی بیر بکاته وه ئه نجامیان ده دات تا ئامانجیکی مه زن
وه دیبیئ به لام بیئه وه ی بزانی مه به ست چیه ؟.

ئیمه ده زانین جویی خواردن کرداریکی پتویسته بۆ هه رسکردن.

پنکهاته و ریزه بندی ددانی گیانه وه ره جورا و جوره کان له گه ل یه کتر جیا وازه
به لام هه مویان یه ک ئامانج ده پیکن ئه ویش جویی خواردنه. له مرۆف دا ددان به
ریزه ندیه کی زۆر سه یر ریخراوه، بره و که له و کاریزه کانی به شیوه یه کی تاییه ت و
نایاب ریخراوه و هه ر جوره شیان ئه رکیکی تاییه تی راپه ریئ.

ئه و گیانه وه ره نه ش که پتویستیان به ددان نیه، نیانه. وه کو ئه وانه ی له سه ر
خۆراکی شله ده ژین به ریگه ی تاییه تی قوم له خۆراکه شله که ده ده ن و ده یگه یه نته
که نالی هه رسکردن.

ئه و گیانه وه ره نه ی دداندارن له کاتی جویی خواردندا لیکه رژینه کانی ناو
ده می لیکاو ده رده ده ن تا یارمه تی جوین بده ن و بیته سه ره تای کرداری
هه رسکردن. له گه ده و ریخۆله شدا وه کو پیشتر باسما ن کرد ئه نزیمه کان
ده پترین و هه ر یه که یان کار له جوره خۆراکیکی تاییه تی ده کات و کار له وانی تر
ناکات.

چون کورپه دروست دهی؟

کرداری دروست بونی کورپه‌ی هر گیانه وه ریک شتیکی نایاب و سه‌رنج راکیشه. زانست هر به‌ونده وه ستاوه تیبینی قوناغه‌کانی بکات و رافه‌یان بکات، به‌لام له ناست زانینی چیه‌تیه‌که‌ی و نه وه‌یزه‌ش ده‌سه‌وسانه که نه‌نگیزه‌ی وه‌دیه‌نانی نامانجی دروستکردنی کورپه‌له‌یه.

سەرەتای ئەم کردارە وا دەست پێ دەکات: خانەى نۆرینه (تۆو) بەرەو خانەى مێینه (هێلکۆکەى مێینه) دەچیت و دەبیبیتنێ و (خانەى پیتراو) پێکدێت. پاشان بە سەى هێزێکى شاراو و سەمەر خانە پیتراو کە دابەش دەبێ بۆ دوو خانە و پاشان بۆ چوار و پاشان بۆ هەشت و بەم جورە ... تا دەگاتە ژمارەیهکى دیاریکراو. سەرچەم ئەم خانانە شێوهى دەنکە (تۆو) ئێک وەرەدگرن.

پاشان ئۇم تۆپەلەيە بۆشايەكى تى دەكەئى وەكو (گۆ) يەكى ناو بۆشى لى دىت كە دىوارەكەى لە يەك چىن خانە پىك دىت. پاشان نىوہى گۆيەكە نقومى نىوہەكەى دى دەبىت و لە ئۇنجامدا دو دىوارى خانەى بۆ دروست دەبى. لە ھەمو گيانە وەرئىكدا تەنانەت مروفئىش لە ئىتوان ئۇم دو چىنەدا چىنئىكى تىرى خانەى كە چىنى سىيەمە دروست دەبى و خانەكان لە دابەشبوندا بەردەوام دەبن تا ئۇ كاتەى ھەر چىنئىك لەم سى چىنە چەند ئۇندامئىك دروست دەكات.

چینی دەرۋە پېستو كۆتەندامى دەمارو ھەندى ئەندامى تر دروست دەكات، چىنى ناوەرەست ماسولكەو ئىسقان دروست دەكات، چىنى ژورەۋەش ھەندى ئەندامى كۆتەندامى ھەرس دروست دەكات.

دابه‌شېونی خانەکان هەر بەرده‌وام ده‌بێ تا کۆرپه‌له‌که له نێو منداڵانی شیرده‌ره‌کان یان له ناو هێلکه‌ی گیانه‌وه‌ره هێلکه‌که‌ره‌کان دروست ده‌بێت.

ئینجا دواى نه‌وه‌ی کۆرپه‌له‌که‌شێ کردو ته‌واو ره‌خسکا نه‌وا گوشاری منداڵانه‌که فری ده‌داته ده‌ره‌وه، باخود هێلکه‌که ده‌شکێنی و دێته ده‌ره‌وه.

رښتوونى خودا بۇ روھکان

به رښکوت نيه ره گورپشالي روھک به ره و ژير زه وي ناراسته ده بڼ و لاسکو
قه ديش به ره و ناسمان.

بۇ وينه نه گهر دهنکه تووښکي نياقله يان هر روھکښکي تر بچينين نه و نه و
ره گهي له تووه که چه که ره ده کات به ره و زه وي و قه ده که ش به ره و سه ره وه
ناراسته ده بڼ.

خو نه گهر تووه که سه به ره و ژير بکهينه وه و روي ره گه که ي به ره و سه ره وه و
روي قه ده که شي به ره و خواره وه بڼ، نه و شتيکي سه يرو سه مهر ده بينين،
ره گه که ده چه ميت وه تا به ره و خواره وه داکشي و قه ده که ش ده چه ميت وه تا
به ره و سه ره وه هه لکشي.

نه و هيزه ي ره گ و قه د و ده بزوين قه ت ناکري له نه نجامي رښکوت وه په دا
بوي، به لگو نه نجامي نه خشه يه کي ژيرانه ي نه و توپه نه زمون و هه له هه لته گري.
چونکه ره گ چاري ناچاره و هر ده بڼ روھ و زه وي چه که ره بکات و رويچي تا
بتواني خوراكي پويست و ناو بگه يه نيته روھ که که و وشک نه بڼ، هه روها قه ديش
مه رجه رو له هه و بيته تا بتواني خوراكي خوي به کرداري روشنه پښکاهن له خوړ
وه رگري.

پښکاهتي گوي

پښکاهتي گويي مړوف و گيانه و هري تريش قه ت رڼي تيتناچي به رښکوت
هاتبيته نارا.

گوي په رده يه کي هه يه و له ره له ره کاني دهنک وهرده رگري و ده له ريته وه نه و
له ره له رانه ش کار له سي نيسقاني وردو له ته ک يه ک و پوخت ريکخراو ده کات. ده بڼ
په ستاني هردو ديوي پرده يه کسان بڼ، بۇ نه م مه به سته ش له پشت په رده وه
کونښک (جوگه يه ک) دريژ ده بيته وه و ده گاته کوني که پو.

له به شي ناوه وه شدا نيسقانيکي وه کو هيلکه شه يتانوکه (روندن) ي شيوه
پيچاوپيچي هه يه و، نه رکي شيکردنه وه ي دهنکو جيا کردنه وه ي ناوازه
جياوازه کانه، هه روها هاوسه نگی له شيش ده پاريزي، خو نه گهر نه مه نه بوايه
هه نکاوښکيش چيه نه مانده تواني به هاوسه نگی بيه او يين و لاکه لا درويشتين.

لەرلەرەكانىش بەھۆى دەمارەكانەوہ دەگەيەندريئە مەلەبەندى بىستىن كە لە
ميشكدايە. ئەوہش تا مرقو و ئازەلان بتوانن دەنگى جيا جيا بىستىن ولە يەكيان
جيا بكةنەوہ.

ئايە ئەم ھەمو ھەشاماتە دەكرى بە يەكجار بە ريكەوت پەيدا بوبىن؟
ديدەوہريەكانى شىمانەى بىركارىزانى قەت قبولى ناكات.

كرمى فيلاريا

زىندەوہران شتى ھىندە سەرسوپنەرو سەمەريان تىدايە ناكري ھەژمارىش
بكرين، ھەموشى بەلگەن بۆ بونى ھىزىكى وا كە نەخشەو ريوشوين دادەپريئى تا
بونەوہران لە ژيان بمىننەوہو تونا بن... شتى وا ھەيە مەحالە ريكەوت پشكى
تىدا ھەبى.

بۆ ويئە ئەوہى لە سوپى ژيانى ئەو كرمانە رودەدات دەبنە ھۆى توشبونى
نەخوشى فيل پىيان دەلئين: كرمى فيلاريا.

ئەم جۆرە كرمە لە دۆخى تەواويدا لە ناو لىمفە لولەو لىمفە رۋىنەكانى مرقۇدا
دەئىو دەبىتە مايەى داخستنى لىمفە لولەكانو ھەندى ئەندامى ترى لەش بە
تايبەتى قاچىك يان ھەردو قاچى مرقۇكە ھەلەئەئاسىو قەبارەكەى وەكو قاچى
فيلى لى دىت.

ئەم جۆرە كرمە كاتى لە ناو لىمفە لولەكانى مرقۇدان جوت دەبنو كرمۆلەى
بچوك دەخەنەوہ، كرمۆلەكان لە لىمفە لولەكانەوہ دەچنە ناو لولەكانى خوين،
بەلام ئەگەر ئەم كرمۆلانە ھەر لە ناو لولە خوينەكانى مرقۇ بمىننەوہ ئەوا ناتوانن
سوپى ژيانىان تەواو بكن بۆيە ناچارن خۆ بگوازنەوہ لەشى جۆرە ميشولەيەكو
لەويدا سوپەكەيان تەواو بكن، ھەر بەم جۆرەش تواناي ليكدى گرتنەوہ پەيدا
دەكات. كە ميشولەيەك دىت و خوينى مرقۇكە ھەلەئەمژى ئەوا كرمەلەك لەو
كرمۆلانەش ھەلەئەمژى تا لە ناو لەشى ميشولەكەدا گەشەى خۆى تەواو بكات. ئەو
كات تواناي تەننەوہ پەيدا دەكات و كاتىك ھەمان ميشولە خوينى لەشى مرقۇكىكى
تر ھەلەئەمژى ئەوا بۆ لەشى مرقۇكە دەتەننەوہ.

زانايان تەقەلەيەكى زورىيان دا تا بتوانن لە خوينى توشبوانەوہ ئەم كرمە
وہ دەست بىنن، بەلام بۆ ھودە بو. تا ئەو كاتەى شتىكى سەير رويدا، زانايەك تا
درەنگى شەو لە ئەزمونگەكەى مابۆوہ و نەنوستبو، چەند دلوپىكىكى خوينى

توشبویکی وەرگرتو له ژیر میکرو سکۆب سهرنجیدا، ژماره یه کی زوری ئەم کرمانه ی تیدا یه. بۆ سبه ینی به پوژ چەند دلۆپه خویننکی هه مان توشبوی هیناو سهرنجیدا هیچ کرمکی تیدا نه دۆزیه وه. له و کاره سه یرماو داما بۆچی له خوینی شه واندا وه دیار ده که وئو له خوینی روژاندا بزده بی؟.

پاشان روڤ بۆوه ئەم کرمه به شه وان ده چیته لوله خوینه کانی ژوره وه و به روژپش ده گه ریته وه لوله خوینه کانی نزیک پیست. هۆی ئه وه یه میشوله کان که له م ناوچانه دا له سه ر خوینی مروف ده ژین ته نها به شه و چوستو چالاک ده بن، کرمه کانیش بۆیه دینه لوله خوینه کانی نزیک پیست تا له گه ل هه لمژینی خوین بگوازی نه وه له شی میشوله که و له ویدا سوپی ژیا نیان ته وار بکه ن. هه لبه ت ئەم کرمانه نازانن بۆ وا ده که ن و هیچ شتیکیش له باره ی میشوله کان نازانن به لام به هۆکاریکی غه ریزی ئەو کاره نه نجام ده دن، هیننکی بالا هه یه ئەم هه لسو که وته ی پئ ده کات.

سه یر ئه وه یه له هه ندی هه ریمی دنیا دا میشوله هه یه به روژ گورچ و گۆل ده بی و خوین ده مژئ، که چی به شه و خامۆشه. له و شوینانه دا کرمه کان به پێچه وانه وه هه لسو که وت ده که ن، به شه وان له لوله خوینه کانی ژوره وه خۆی مات ده کات و به روژانیش دیته لوله خوینه کانی نزیک له پیست، ئه وه ش تا کو له گه ل مژینی خوین هه لלוشین. ئه ری ئه مه ش ریکه وته ؟!.

ئەندازەگیرى و ریتونى له ئفراندنى گەردوندا

ئەگەر پێکهاته ی بونه وهران جئ بهیلین که میشک له به ریدا ده تاسئو که میکیش له و گەردونه به رفراوان و سه مه ریه رابمئین هه ر به یه کجار دۆش داده میتین.

یه که له و سه مه رانه موگناتیسی شاراو ه ی گۆی زه مینه که ئیمه ی به خۆ به ند کردوه و لیتا گه پئ به ئاسماندا په رش و بلاو بین، ئەم موگناتیسه ی زه وی له موگناتیسی ئاسایی جیاوازه ئیمه ده زانین موگناتیسی ئاسایی توانای کیش کردنی هه ندی شتی هه یه و له هه ندیکیش ده سه وسانه وه کو گوشت و کاغه زو شوشه و به ردو لم و ئاو و نه وانه ... به لام موگناتیسی زه وی هه مو شتی ک کیش ده کات، شوشه، دار، به رد، لم، ئاو، کاغه ز... هه مو شتی ک، گه ر وا نه بوا یه هیچ شتی ک به سه ر زه ویه وه نه ده ما.

گموره بی ئىستىزمو ھىسارەكان

(فردھوئىل)ى مامۇستاي فەلەكناسى لە زانكۆى لەندەن لە پەرتوكەكەى بە ناوى (سروشتى گەردون)دا دەلتى:

ھەندى ئىستىزە ھەن قەبارەيەكى ھىندە گەورەيان ھەيە مېشك ناتوانى بېھىننەتە بەر چاۋ. زەوى لە چاۋ ئو جۆرە ھەسارەنە ۋەك دەنكە لىمىك وايە لە چاۋ زەوى.

فرەزانى ئەمىرىكى (كرىستى مۇرىسۆن) سەرۆكى پېشوى زانستە ئەكادىمىيەكانى نىۆيۆرك بو، دەلتى: شىرازەى ھەسارەكانى ئاسمان كارى رېكەوت نىو ھەر ئەو ھەيە لە ئاسماندا پەرشو بلاۋ بوبىن، بۆ وىنە مانگ چارەگىكى دورىەكەى ئىستاي لە زەوى نىزىكتە بوا؛ ھەلچون و داچونى ئاۋ ئەو ھەندە بەھىزو بەتەۋىژم دەبو وشكانى ھەمو نىقوم دەكرد. لە ئەنجامدا ھەمو گىيانەۋەرە وشكانىەكان دەمردن. ھەروەھا ئەگەر تەۋەرەى زەوى نىزىكەى (۲۳) بىست و سى پەلە لار نەبوايە ئەۋا لە ھەردو جەمسەرەكاندا يەككىنە ھەر شەۋ دەبو، ھەروەھا لە ھەلى ئاۋى ئوقيانوسەكان بىزىكى گەلى زۆر سەھۆل لە ھەردو جەمسەرەكان دروست دەبوو فشارىكى گەورەى دەخستە سەر ھىلى كەمەرەى زەوى بەرىنترى دەكرد. باران بارىن ھىندە كەم دەبۆۋە بە جۆرىك زىيان لەسەر زەوى مەھال بو.

خىرايى خولانەۋەى زەوى بەدەۋرى خۇيدا نىزىكەى ھەزار مىلە لە يەك سەعاتدا خۆ ئەگەر ۋا گرىمان بىكەين سەد مىل لە يەك سەعات بى ئەۋا شەۋورۇژ درىژتر دەبون بەجۆرىك سەرچەم روەك و گىيانەۋەرەن لەبەر تاۋى گەرمى ھەتاۋ دەسوتان و لە شەۋىشدا دەيانبەستا.

(جود) تا ماۋەيەك پېش ئىستاش مامۇستاي فەلسەفە بوە لە زانكۆى لەندەن، لە پەرتوكىكى قەبارە گەورەدا لە روى زانستى و فەلسەفەۋە ھەمو ئەگەر شىمانەيەكى تۆزىۋەتەۋە ئاخۆ ئەم گەردونە چۆن دروست بوە؟ زىيان لەسەر روى زەۋىدا چۆن پەيدا بوە...؟ لە ئاكامدا تۆزىنەۋەيەكەى پوخت كىرۋتەۋە دەلتى: گەردون دەبى لە ئەنجامى كىردارىكى دانىسقى ئەفراندەۋە پەيدا بوبى.

^۱ خدا راستى فرموده: ﴿يُسْئَلُهُمْ آبَانَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَبْلُغَ إِلَيْهِمْ أَتَى الْحَقُّ﴾ سورەتى فوھىلەت/۵۲.

مشتومری ها و بشپه‌رست و بنبروا زلفیزه‌کان

قورپانی پیروز نیشانه‌کانی گه ردون ده‌کاته بابه‌تیک و گفتوگوی پنده‌کات و بیانویان پنده‌بپی ﴿أَوَلَمْ يَرِى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ ﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ مَرَوِّسًا أَنْ نَبْعِدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سَبِيلًا لِّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ ﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾ ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ ﴿سوره‌تی نه‌نبیاء/ ۳۰-۳۳، واته: مه‌گر بنبروایان نه‌یانبنیوه نه‌رزو ناسمانه‌کان به‌کپارچه بون و پاشان له به‌کمان جودا کردنه‌وه و مه‌مو شتی‌کمان له ناو فراهه‌م هیتاوه، نایه بپوا ناهیتن. له زه‌ویدا چه‌ندین چیاو کیوی توکمه و پته‌ومان فراهه‌م هیتاوه نه‌بادا زه‌وی به‌خشیی، مه‌روه‌ها چه‌ندین ره‌وازمان له کیوه‌کانه‌وه فراهه‌م هیتاوه تا بتوانن پییدا گوژه‌ر بکه‌ن و به‌رزه‌وه‌ندی خویمان به‌ده‌ست بیتن. مه‌روه‌ها ناسمانی کردوته بانیکی پاریزراو، که‌چی نه‌وان "له نیشانه‌کانی ناسمان -وه‌کو نه‌ستیره و رۆژو مانگو تاد- رو وه‌ریده‌گیتن". مه‌ر خودا شه‌وو رۆژو خوړو مانگی نه‌فراندوه که‌هر به‌ک له‌مانه له ناسمانی خویدا مه‌له ده‌کات و ده‌خولیتته‌وه.

مه‌روه‌ها گه‌نده‌لی بیروباوه‌په‌کانیان له باره‌ی په‌رستراوه‌کانیان رته ده‌کاته‌وه و پییان ده‌لی په‌رستراوه‌کانیان خاوه‌نی سیغه‌ته‌کانی په‌روه‌ردگاریتو خاوه‌ندیتی نین و شایه‌نی په‌رستن و خوایه‌تی نین ﴿قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ أَلِلَّهِ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ ﴿أَمِنْ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَنْزَلِ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُشْبُوا شَجَرَهَا أَلِلَّهِ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ﴾ ﴿أَمِنْ جَعَلِ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا مَرَوِّسًا وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلِلَّهِ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿أَمِنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلِلَّهِ مَعَ اللَّهِ

قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٥٩﴾ أَمْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتٍ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلِ الرِّيحَ
بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أَلَمْ يَكُنْ اللَّهُ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٠﴾ أَمْ يَدْعُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعْبُدُوهُ
وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَلَمْ يَكُنْ اللَّهُ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٦١﴾ سورة هـی نه مل/ ۵۹-۶۴، واته: سوپاس بۆ خوداو سلاو بۆ بهنده

هه لټارده کانی که پیغه مبه رانن، ثایا خودا باشته یاخو ئه و هاو به شانیه
ده پیه رستن؟ کئ ئه رزو ناسمانه کانی ئه فراندوه و کئ ناوی له ناسمان باراندوه که
بوته مایه ی روانی باخچه ی جوان و به روبوم ئیوه بۆتان ناکرئ دره ختیکیش
بپوینن. ئایه خواوه ندیکی تر له گه ل خودا هیه ئه م کاره بکات؟! نه خیر، به لکو
ئه وان هاو به ش بۆ خودا په یدا ده کهن.

کئ زهوی به نارامی فراهه م هیناوه و روبارو کانیای تیدا هه لقولاندوه
هه روه ها چه ندین کئو و چپای له سه ر دروست کردوه، هه روه ها له نیتوان دو ده ریادا
له مبه ریکی داناوه تا تیکه ل نه بن، ئایه له گه ل خودا هیچ خواوه ندی تر هیه؟!
نه خیر به لکو زۆربه یان نازانن. کئ نزای ناگزوران وه لآمده داته وه و گرفتاری و
ته نگانه یان له سه ر هه لده گرئ و نه وه له دو نه وه جینشینتان ده کات؟ ئایه له گه ل
خودا په رستراوی تر هیه؟ نه خیر به لکو زۆر که متان یاده وه ر ده بن. کئ له
تاریکستانه کانی به ژو ده ریاکان رینوینتان ده کات؟ کئ له پیش باران باریندا وه کو
موژده یه ک با ده نیری ئایه هیچ خواوه ندیکی تر له گه ل خودا هیه؟، خودا به رزتره
له و هاو به شیه ی بۆی په یدا ده کهن. کئ ئافه ریده په یدا ده کات و پاشان که ده مرئ
زندوی ده کاته وه. کئ له ئه رزو ناسمان بژوینتان پیده به خشی؟ ئایه خودا
خواوه ندی دیکه ی هیه. ئه گه ر راست ده کهن به لگه بینن.

ئه م ئایه تانه ئه و به ناو په رستراوانه رون ده کاته وه که شایه نی په رستن نین.
رون ده کاته وه هه ر خودایه ئه رزو ناسمانی ئه فراندوه و باران ده بارینئ و گول و
گولزارو باخچه و میترگ ده پوینئ که نه فسی پئ شادمان و چاوی پئ گه ش ده بئ.
هه ر خودایه زهوی سه قامگیر کردوه و روباری به که ناره کانیدا ره وان کردوه و شاخ و
چپاکانی جیگیر کردوه... هه ر خودا شایه نی په رستن و بئ له وی شیاوی
په رستن و رویتکردن نیه.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّي
الَّذِي يُخَيِّي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُخَيِّي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ
فَأَنْتَ بِهَا مِنَ الْمَعْرُوبِ فَهُتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ سورہ تى
بہ قہرہ / ۲۵۸ واتہ : مہ گہر تہ ماشای تہ ورکہ بہرہ تہ نہ کردوہ مشتومر لہ گہل
ئیبراہیم دہکات کہ : ئیبراہیم گوئی : بہرہ وردگار دہ مریتئی و دہریتئی۔ گوئی منیش
دہ مریتئم و دہریتئیم۔ ئیبراہیم گوئی : خودا خور لہ خورہ لاتہ وہ ہہ لدیتئی و لہ
رؤژناوہ نشینی دہکات، تو لہ خورنشینہ وہ ہہ لیبتینہ۔ بیپروا دہ مہکوت بو، خودا
ستہ مکاران ریتنوتن ناکات۔

178

ئاۋەز بەكار بېتىن. فېرعەون گوتى: ئەگەر بىئى لەم خاۋەندىكى قىرەھە ئېزىرى
بەندە دەكەم.

ھەلبەت ھەمو پېغەمبەرەكان ئەم جۆرە بەلگەخاۋىزەيان بەكار ھېناۋە،
بەگپىۋە بۇ سوپەتى ئىبراھىم ئايەتى (۹-۱۰) كە دەفەرمۇي: ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ بَأْسٌ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَهُمْ
رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا
لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿۱۰﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِئَ اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى
قَالُوا إِنَّا أَنُشَرُّ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأُتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ
﴿۱۱﴾ ھەروەھا قەسەى گەلە بېيىرواكانى ۋەكو گەلى نوح ۋە عاد ۋە سەمۇد ۋە نەپەھەكانى
پاشوشيان، ئەنجا سەيركە ۋەلامى پەيامبەرەكان ۋەتويانە ﴿أَفِئَ اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَى
أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا إِنَّا أَنُشَرُّ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأُتُونَا
بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ﴾ سوپەتى ئىبراھىم/۱۰، پېغەمبەرەكان بۇ راستى بانگەشەكەيان
ئەوھەيان بە بەلگە ھېناۋەتەوھە كە خۋاى گەورە ۋە دېھىنەرى ئەرزو ئاسمانەكانە.

بېيىرواھى لالوت ۋەخۇبى پەسندە، ئەگەر چى بىلگەكان رون ۋەروانىش بى
لەبەر ئەوھە قورپان بە سەيرمانىكەوھە پىرسىيارىك ئاراستەى بېيىرايى
بېيىرواكان دەكەت، چۈنكە بەلگە ۋە سەلمىنەكان رون ۋە ئاشكران ﴿كَيْفَ
كَفَرُوا بِاللَّهِ وَكَتُمُوا آيَاتِهِ فَاحْيَاكُمْ ثُمَّ نِيبِكُمْ ثُمَّ يَحْيِيكُمْ ثُمَّ
إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ سوپەتى بەقەرە/۲۸.

له ئايەتتەكى دى دا دەفەرمۇي: ﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿۱﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿۲﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿۳﴾﴾ سۈرەتى ئىنقىغار/ ۶-۸، واتە: ئەي مەرئۇف لە ئاست خۇدای پەرۋەردىگارت چ شىتەك تەفرەى داۋى كە تۆى ئافەرىدە كىردۈ تۆى كىردۈتە كەسىكى ژىرو بىسەرو بىناۋ رىكى خىستى، بە ھەر شىۋە يەك خۆى وىستىبى فەراھەمى ھىناى.

ئەگەر مەرئۇف لە خۆى و گەردۈن ورد بىتەۋە ھەلبەت رو دەكاتە ئافەرىدگارو بە مەزن و گەۋرەى دەزانى، بۆيەكا بىپروايى و سەركەشىي بىپرواكان شىتەكى رەموزن و سەيرە ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿۱﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿۲﴾ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿۳﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ﴿۴﴾ وَاللَّهُ أُنَبِّئُكُمْ مِنَ الْأَرْضِ بُرْجَانًا ﴿۵﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿۶﴾﴾ سۈرەتى نوح/ ۱۲-۱۸، واتە: ئەۋە چىتانه؟ بۆچى خۇدا بە گەۋرە ناگىرن و لىي ناتىرسن، كە ئىۋەى بە چەندىن قۇناغ ئافەرىدە كىردە. نەياندىتۋە خۇدا چۆن ھەفت ئاسمانى بە شىۋەى چىن چىن لەسەرىك ئافەرىدە كىردە. لە ئاسمانى دىيادا خۆرى درەخشان و مانگى روناكى بۆ ئىۋە دانائە. ئىۋەى لە خاك ئافەرىدە كىردە. پاشان دەمرن دەبن بە خاك و پاشان ھەر لە خاك زندوتان دەكاتەۋە.

ھۆى رىئۈئى نەبون بە بىلگەكانى گەردۈن

نىشانە گەردۈنەكانى پەرۋەردىگار تەنھا بۆ دلانى يادۋەرو پەرستكار ھەقىقەتە فروسمائىيەكەى پەخشان دەكات، چۈنكە ئەۋ دلانە پەردەى لەسەر ھەلماۋرەۋە گەش و گۇشاد بوەۋ لەگەل گەردۈنى پىر سەمەرە بەندە. قوپئان و سىروشتى خۇدائى پەيۋەندى لە نىۋان دلى مەرئۇف و رەزامەندى ئەم گەردۈنە بەرفراۋان و جوانە پەيدا كىردە، ئەم پەيۋەندىيە ۋا دەكات مەرئۇف كە لە پەرتۈكى گەردۈن ورد دەبىتەۋە كارىگەرى لە دلدا ۋەدى بىئىۋرەۋشت و بەھا لە ژيانىدا بچەسپىئى.

قوپئان ئەم جوړه په يوه نډه له نيوان ناسين و زانين و مړوقى زانيارو ناسه ر
په يدا ده کات. بويه قوپئان ده فەرموى ئەوانه ي به نيشانه کاني گەردون ريئوين
ده بن پوليکي ديارى کراون له خەلکى ﴿إِنْ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَسْكُرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿سوږه تى ئالى عيمران/ ۱۹۰-۱۹۱، واتە: ئافەريده کردنى ئەرزو
ئاسمان و جياوازی شهو و رۆژ چه ندين نيشانى تيدايه بۆ ئەوانه ي خاوه ن هوشن.
ئەوانه ي به راوه ستاون و به دانىشتن و به پالکە و تنيش يادى خودا ده کەن و بير له
ئافەريده کردنى ئاسمانه کان و زهوى ده کەنه وه و ده لئین: په زهردگار! تو ئەم
ئەرزو ئاسمانه ت به بپهوده ئافەريده نه کردوه، پاکى بۆ تو. له سزای ئاگرى دۆزه خ
رزگارمان بکه.

ئەم جوړه کسانه له نيشانه کاني گەردون به هره وه ر ده بن چونکه له سنورى
رواله تى بينينى چاو هه لوهسته ناکەن به لکو ته ماشاى ئه و ده سەلات و توانايه ش
ده کەن که ئەم گەردونه به پتوه ده بات. ئەوانه چاو و گوئ و ئاوه زو هزيان له م
بواره دا به باشترين شيوه و به پتي رتبه رايه تى ئايه ته کاني قوپئان به کار دئین و
به مه ش ده گە نه باشترين ئاکام ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ
الْأَسْتِكَمُ وَالْأَوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ بُرُجُكُمْ
الْبُرُجُ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ سوږه تى روم/ ۲۱-۲۴، واتە: يه کيک له نيشانه کاني خودا ئەوه يه
له ره گەزى خوتانه وه خيژانى بۆ ئافەريده کردون تا ئارامى پئ بگرن، هه روه ها
خوشه ويستى و ميه ره وه رى له نئوفه راهه م هئناون. که سانیک ئەگەر بير بکه نه وه
نيشانه ي زورى لى وه دى ده کەن. يه کيکى تر له نيشانه کاني ئافەريده کردنى ئەرزو
ئاسمانه کان و جياوازی نيوان زمان و رهنگ و روتانه. ئەمه ش نيشانه گە ليکى بۆ
زانايان تيدايه. يه کيکى تر له نيشانه کاني خهوى شهو و رۆژو هه ل و کوششانه بۆ

وهدسته هیتانی بژیوتان. نیشانه گه لیکي بۆ ژنه وایان تیدایه. یه کیکي تر له نیشانه کانی نه ویه بروسکو هه وره تریشقه ی ترسینه رو خوشیبه خشتان پینیشان دهات، هه روه ها له ئاسماندا باران ده بارین و خاکی مردوی پی زندو ده کاته وه. نیشانه گه لیکي بۆ هوشمه ندان تیدایه. نیشانه کان بۆ نه وانه وه ده ر ده که ون که ریوشوینی راست و دروست و بۆ ئامانجیخوازاو بیرو گوچو ئاوه زیان به کار دین.

به لام بیرواگان ته نها روداو و دیارده که ده بین و هزیوئاوه زیان تیپه ر ناکات ده سه لاتي دروستکارو ئافه ریدگار ببینی و په ی به حیکمه تی نه فراندنه که ش نابهن ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ سوپه تی روم / ۷.

له بهر نه ویه له نیشانه گه ردونیه کان به هره مه ند نابن چونکه له روانگی قورپانه وه ناپوانب ﴿قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ سوپه تی یونس / ۱۰۱، واته: بلێ: ده ته ماشای نه رزو ئاسمانان بکه ن بزانی چی تیدایه؟ به لام نیشانه وه هه ره شه گاری بۆ گه لیک گه ر بیروا نه هیتیت داد نادات!

بۆیه کا قورپان سه رکو نه ی بیروا و سه رکه شان ده کات چونکه وازیان له وردبونه وه و تیرامان و په نده وه ری هیتاوه ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدًا اقْتَرَبَ أَجْلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾ سوپه تی نه عراف / ۱۸۵، واته: مه گه ر بیریان له بونه وه ری نیتوان نه رزو ئاسمانه کان و هه رچی خودا ئافه ریده ی کردوه نه کردۆته وه، ره نگه بمرنو پی رانه گه ن.

نه گه ر به قورپان بیروا نه هیتن نه دی به چ بیروا دین؟!.

ههلوئستی زانستی تازه:

سه یید قوتب - بهر میهری خوا بی - ده لێ: (نه و ریوشوینه تو یژینه وه ییه ی له م سه رده مه دا پیی ده لێن (زانستی) په یوه ندی نیتوان گه ردون و مرقوف ده پچپینی. هه لبه ت مرقوف ژین و ژیاوی راست و راسته ری نابن مه گه ر نه و کاته ی

لیدانی دلایان له گه ل ره زمی گه ردوندا هاوچون بی که سه روساختیکی به هیژ له نیوان دل و ره زمه کانی گه ردون په یدا بکات.

هر زانیاریه که له باره ی هر نه ستیره و خولگه یه کی نه ستیران یا له باره ی هر تاییه تمه ندیه کی روه و گیانه وهران، یان به شیوه یه کی گشتی له باره ی گه ردون و نه و جیهانه زندو و نازندوانه ی تیدایه - نه گه ر جیهانی نازندو بی گیان هه بی یا ته نانه ت نه گه ر شستیکی نازندوش هه بی! -، هر زانیاریه کی (زانستی) پیویسته یه کسه ر بۆ ره زمی دلی مرؤف و هوگریه کی ناشنای گه ردون بگه ریښدریته وه، بگریته ناشناییه کی نه و تو په یوه ندی دۆستانه ی نیوان خه لک و شت و گیانه وهران پته و بکات. بخریته نه و خانه یه ی هه مو گه ردون و نه وه ی تیدایه خودا نافه ریدگاریتی.

جا هر زانیاری و زانست و توژیښه وه یه که ټیکه ل به و نامانجه زندو و فروسه مهنده نه بی که کار له ژینی مرؤف ده کات، نه و زانیاریه کی که مو کوپو زانستیکی درؤذن و توژیښه وه یه کی نه و ژکی لی ده رده چی.

گه ردون په پرتوکی هه ق و کراویه، به هه مو زمانیک ده خویندریته وه، به هه مو نامرارتیک په ی پی ده بردری. هه م ساده و ساویلکه یه کی نیو ره شمال و ساباتان هه م شارستانیکی نیو کۆشک و بالاخانان هه ردوکیان به نه ندازه ی فام و ژیری خویان ده توان لیتی وه خوینن.

نه م په پرتوکه هه رده م کراویه نه گه ر یه کیک به هه ستیکی هه قناسانه بیخوینینه وه تویشوی هه قی لی وه ده ست دینی. ﴿بَصِرَةٌ وَذِكْرِي لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ﴾ سوپه تی ق/ ۸، واته: بۆ هه مو به نده یه کی ژیوان به رچاو رونی و یادوه ریه.

به لام زانستی تازه نه م چاو ساغیه تارومار ده کات، په یوه ندی نیوان دلی مرؤف و گه ردونی راستبیژ ده بری. له بهر نه وه ی له که لله سه ری نه و که سانه وه گوزارشت ده کری که نه فسانه ی (رئوشوینی زانستیانه) میشکی په رده پۆش کردون. نه و رئوشوینه ی نیوانی گه ردون و بونه وهرانی تیدا ده ژین بیپایان ده کات.

خو رئوشوینی بریوی ته نانه ت وژکالیکیش له بهر بومی رئوشوینی زانستی که م ناکاته وه له باره ی په ی بردن به هه قیقه ته ته نیاکان، به لام نه و هه لده ستی نه م هه قیقه ته ته نیا ته نیایانه به یه که وه گری ده دات و به هه قیقه ته گه وره کانی

به‌ند ده‌کات و دلی مروئی پی پیه‌وند ده‌کات، مه‌به‌ست پیه‌وند کردنیه‌تی به ریتساکانی گه‌ردون و هه‌قیقه‌ته‌کانی بون. پاشان ئه‌م ریتساو هه‌قیقه‌تانه بۆ ره‌زمیکی ئه‌وتۆ ده‌گۆرپی کار له هه‌ست و ژینی مروّف بکات. نه‌ک بیکاته چه‌ند زانیاریه‌کی وشکو ماتی نۆ هزو، رازی جوانی خۆی لی بجز بکات.

که‌واته توژیینه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌کان ده‌بی به ریوشوینی برپوایی هه‌وین بکریڤ
وه‌قیقه‌ته زانسته‌کان له‌گه‌ڵ پیه‌وندی به‌هیزی ریوشوینی برپوایی به‌ند
بکریڤ...»^{٥٠}

کرده‌وه، ئاوێنه‌ی دمه‌لآت و هه‌ندی کاری بکه‌ره

ئه‌گه‌ر سه‌رنج بده‌ینه ئامیژیک به ورده‌کاری دروست کرابی و پیکهاته‌یه‌کی داهینانه‌ی هه‌بی و ئه‌وپه‌ری هیزو پته‌وی هه‌بی، به باشترین شیوه ئیش بکات. له‌و کاته‌دا بیته‌وه‌ی بیریکی زۆری لی بکه‌ینه‌وه یه‌کسه‌ر ده‌زانین دروستکاره‌کی خاوه‌نی ژیان و زانسته‌و تواناو ویسته‌و هه‌مو ئه‌و سیفه‌تانه‌یه ئامیژه‌که بۆمان ناشکرا ده‌کات.

گه‌ردونیش ئاوا ئاماژه بۆ چه‌ندین سیفه‌تی ئافه‌ریدگار ده‌کات و ده‌یناسینی.

تواناو زانستی خودا

ئه‌م گه‌ردونه به‌رین و فره‌وان و زه‌به‌لاحه که به پیتی سیسته‌میکی ورد به‌پۆه ده‌چیت، ده‌بی دروستگاریکی به تواناو زانای هه‌بی. خودا ئافه‌ریدانی به‌و شیرازه دانسقه و سیسته‌مه ریکو پیکه ئه‌فراندوه بۆ ئه‌وه‌یه تا تواناو زانستی خۆیمان پی بناسینی: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بِنَهْنٍ لِّتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ سوپه‌تی طه‌لاق/١٢، واته: خودا ئه‌و خودایه‌یه چه‌فت ئاسمان و زه‌وی و هاوچۆنی زه‌وی ئه‌فراندوه، بارانی بۆ ده‌بارینی، تا بزانی خودا توانای به‌سه‌ر هه‌مو شتی‌کدا هه‌یه و په‌ی به هه‌مو شتی‌ک بردوه.

ئه‌و زانسته‌ی که گه‌ردونیش به‌پۆه ده‌بات، ده‌بی زانستیکی ته‌واو و هه‌موگر بی ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا يُسْقَطُ مِنَ السَّمَاءِ لِيُعْلَمَ مَا فِي ظُلُمَاتٍ

^{٥٠} لی ظلال القرآن - سوپه‌تی ق - ئایه‌تی ٨٨: ﴿تَبْصِرَةٌ وَتَذَكُّرٌ لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنبِئٌ﴾

چهندین سیفه تی تر

ئهوانه ی هینامانه وه ته نها چهند نمونه یك. بون خودا ئافه ریدانی پی یاده وه دهكات ئه گینا به دهیان و سه دان نمونه ی تر هه ن هه ر به کیکیان بگری له سه ر به کتایی خودا و سیفه ته کانی به لگه یه کی روشن و ئالو و الآیه، خودا له کوتایی هه ر ئایه تیک بزانه چ ده فه رموی: ﴿أَلَمْ نَرِ أَنْ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصِحُّ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ له ما فی السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَلَكُهُ الْقَنِيِّ الْحَمِيدُ ﴿أَلَمْ نَرِ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفَلَکَ یَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَسَرُوفٌ رَحِيمٌ﴾ سوپه تی جه ج/ ۶۲-۶۵، واته: نه تدیوه خودا باران ده باریتی و زهوی پی که سک دهكات خودا به خشنده و کارزانه. هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه هی ئه وه. خودا بئینازی سوپاسکراوه. ئه دی نه تدیوه هه رچی له زه ویدایه خودا بۆ ئیوهی ته سخیژ کردوه هه روه ها به ودمی خودا که شستی له سه ر ئاودا ده پوات و ئاسمانی گرتوه نه بادا بکه ویته سه ر زهوی مه گه ر ئه و کاته ی ودمی بدات. خودا به به زهویی و به خشنده یه بۆ خه لک.

خودا شایینی په رسته

ئه و ریتوینییه ی له ئه نه جامی بیر کردنه وه و تئوه رامانه وه وه ئه نه جام دیت، به ره و په رستنی ته نها خودا که مندکی شمان ده کات، ئه و خودایه ی ته نها خوی ئافه ریدگار و مشورخوری ئه رز و ئاسمانه کانه و بیژویده رو مرینه رو ژیتنه ره... بۆیه هه ر خودا شایینی په رسته ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ مِنْزَقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿سوپه تی به قه ره/ ۲۱-۲۲، واته: خه لکینه! ئه و خودایه بپه رستن که ئیوه و خه لکانی پیتش ئیوه ی ئافه ریده کردوه تاوه کو له خوا بترسن، ئه و خودایه ی زهوی بۆ راخستون و ئاسمانی بۆ کردونه ته بان، بارانتان بۆ ده باریتی و به روبومتان

بۆ سهوز دهكات تا بېيتته بژيوتان، كهواته هاويهش بۆ خودا دامه نين له كاتيكددا ده زانن خودا ئاوه هاي كردوه نهك هاويهش ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآفَئِي تَوْفِيقُ﴾ سوپه تي فاطير/۳، واته: ئه ي خه لكينه يادي به خششه كاني خودا بكن نايه ئافه ريديگاري تر جگه له خودا ههيه له ئاسمان و زه وي بژيوتان بداتن. جگه له خودا خواوه ندي تر نيه جا چۆن رو له ههق وهرده گيپن؟!.

به ئن، به م ريگايه وهكو هيتامانه وه - قورپان به ناو خودا كاني پوچه ل كردو روني كرده وه شايه ني په رستن نين ﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ رَوَّيْنَاهَا وَالْقِي فِي الْأَرْضِ رَوَّاسِي أَنْ تُمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾ ههكا خلق الله فآروني ماكا خلق الذين من دونه بل الظالمون في ضلال مبين ﴿سوپه تي لوقمان/۱۰-۱۱.

هه ره بهر ئه وهيه به نيشانه كاني گهردون و به رپوه بردني كاروباري گهردون و مشورگيپاني؛ به نده كاني ياده وهرده كات و پاشانيش له زقريبه ي نايه ته كاني قورپاندا ده فهرموي ﴿ذِكْرُكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ﴾ واته: ئه وه خوداتانه هه ره ئه شايه ني په رستنه. گوي بديره ئه م نايه ته و تيبيني دوا و ته كه شي بكه ﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَحَرِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ﴾ خلاقكم من نفس واحدة ثم جعل منها أزواجها وأنزل لكم من الأنعام ثمانية أزواج يخلقكم في بطون أمهاتكم خلقاً من بعد خلق في ظلمات ثلاث ذلكم الله ربكم له الملك لا إله إلا هو فآفئ تضرعون ﴿سوپه تي زومه/۵-۶، واته:

خودا ئه رزو ئاسمانه كاني به ههق ئه فراندوه. شهو ده خاته ناو رۆژو رۆژ ده خاته ناو شهو، خۆرومانگي رام كردوه هه ره يه كه يان تا ئاكامي خۆي له خولگه كه ي ده سوپيته وه و ده پوات، ئاگادار بن خودا زال و ليپوردنگاره. ئيويه له يهك كهس

ئەفراندوھ پاشان ھەشت جوتە مەپرو وشتو رەشەولاغى بۆ فەراھەم ھېنان. ئىۋە
كە لە زكى دايكتانن قۇناغ قۇناغ ئافەرىدەتان دەكات لە نىۋ سى تارىكىيى. ئەۋەيە
خوداى پەۋرەردگارتان، پاشايى بۆ ئەۋە، ھىچ خواۋەندىكى تر نىە جگە لەۋ، جا
چۆن رو ۋەردەگىپن.

*** *** ***

ناسینی خودا له ریی دهقه کانی قورپان و سوننه تدا

"چمند توژنمویه که له بارنی ناو و سیفه ته کانی خودا":

پیشتریش باسمان کرد ریگه ی دوه م که خودامان پی ده ناسینی، دهقه کانی قورپان و فهرموده یه که راسته و خق سیفه و ناو و کرده وه کانی خودامان بۆ رون ده کاته وه.

ئه م ریگه یه ریگه یه کی پرشنگدارو دلنیا که ره چونکه هیچ گومان و تیکه لی و پیکه لی له وه په پیدای نابیی له ریی و ته کانی خوداو و پیغه مبه ر ﷺ خودا بناسری. له زۆربه ی بابه ته کاندای ته قه لآمان داوه ته نها دهقه کان بئینه وه له بهر نه وه ی له دهق و وته ی مرۆف گه لی کاراترو رونتره. مکو پر بومه له سه ر نه وه ی دهقه کان واتاو پر نه که م و نه یان شیوینم وه کو زۆر له نوسه رانی پیشو وایان کردوه تا له گه ل بۆ چون و پتودانگی مرۆف بیسازینن، که چی راست و خوازراو نه وه یه مرۆف بۆ چون و پتودانگی خوی له گه ل دهقه کاندای بسازینن.

مهو دای ئاوه ز له پهی بردن به سیفه ته کانی خودا

ئه و سیفه تانه ی قورپان و فهرموده باسیان لیوه کردوه دو جورن:
یه که م/ ئه و سیفه تانه ی ئاوه زی مرۆف ناتوانی بزانی چۆنه و پهی پی بیات و، ته نها به پیی دهقه کان ده ناسرین. وه کو دهست و روی په روه ردگار.
دوه م/ ئه و سیفه تانه ی ئاوه زیش ده توانی پهی پی بیات وه کو سیفه ته ندبونی به تواناو دانایی.

ئیمه ش ته وای سیفه ته کان یاد ناکه یین، به لکو سه رپاکیکی لی باس ده که یین، مه به ست رون بکاته وه و خوازراو بداته دهست و تیروانیکی پتو یستیش ببه خشی.

۱- خودا زاتی هیه :

خودا زاتیکی وای هیه که به هه مو سیفه تیکی ته وای سیفه ته ندوه له هه مو که مایه سیه ک پاکه.

هر به ڪيڪ وٽه ڪاني قورڻان بخوڻينته وه به دلنبايي ده زاني خودا زاتي هه به
 ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾ سوڀه تي به قهڙه/ ۲۵۵، واته:
 خودا نه و خودا به هه هيچ خواوه نديڪي تر نيه ڪه زندو و ته ييومه و ناخه وئ و
 ناوه نه وئ.
 ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ كَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا
 أَحَدٌ﴾ سوڀه تي نيخلاص.

ڪاتيڪ بيٺرواڪان ويستيان خوبهيب بڪوڙن نه م سڙو ته ي ده گوت °:

ولست أبالي حين أقتل مسلماً على أي جنب كان في الله مصرعي
 وذلك في ذات الإله وإن يشأ يبارك على أوصال شلو ممرع

بيٺاڪم گه به موسولمان ي بڪوڙيم له ڪام روبي گرنگ نيه له رني خوايه
 بڪوڙيم، ماده م له پئناو خودا به گه ر خوا هه ز ڪا پيڙ ده خاته پارچه پارچه ڪاني
 جهسته ي براوم.

زات و سيفه ته ڪاني خودا به هي ٺافه ريده ڪاني ناچيٽ

زات و سيفه ته ڪاني خودا به هيچ به ڪيڪ له ٺافه ريده ڪي ناچيٽ، خودا هه مو
 سيفه تيڪي ته واوه، ڪه سي تر نه م ته واويه ي نيه به لڪو هه ر ده بي ڪه مايه سيه ڪي
 هه بي و ٺا تاجي ڪه ساني تر بي.

خودا له و باره وه ڪه هيچ ليڪچون ڪي له نٿوان خودا و ٺافه ريده ڪاني نيه
 ده فهرموي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ سوڀه تي شوڀا/ ۱۱، واته:
 هيچ شتيڪ به خودا ناچي و خودا ڙنه واو بينا به.

۲- نفسي خودا:

خودا نه فسيڪي واي هه به له ته واوي تي و شڪوي نه و بوه شپته وه و به نه فسي
 ٺافه ريده ڪاني ناچيٽ. خودا نه مه ي له ٺا به ته موڪه مه ڪاني قورڻاندا پي راگه ياندوين
 ﴿وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ

“مه جيئي بوخاري/ په پتوڪي به ڪخواناسي.

الرَّحْمَةُ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غُفِرَ
 مِنْ حَرِّهِ ﴿٥٤﴾ سوپه تی نه نعام/ ٥٤، واته: گهر نه وانه ی بپوایان هیناوه هاتنه لات
 پئیان بلئی سلواتان پیشکمش. خودا میهری له سر نه فسی خوی نویسوه هر
 یه کیک به نه زانی گونا هیک بکات و پاشان زیوان بیته وه و چاکسازی بکات نه و خودا
 لیبورده و میهره بانه.

خودا رایگ یاندوه نه فسی هه یه و، به زه یی له سر خوی نویسوه، خودا له م
 ثایه ته دا ده رموی ته ﴿قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ كُتِبَ عَلَى نَفْسِهِ
 الرَّحْمَةُ لِيَجْمَعَ كُومُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا
 يُؤْمِنُونَ﴾ سوپه تی نه نعام/ ١٢، واته: بلئی نه وه ی له نه رزو ئاسماناندا هه یه هی کتیه
 بلئی هی نه و خودایه یه که میهره به زه یی له سر نه فسی خوی نویسوه.

پتغه مبه ر له باره ی نه م نویسینه شتیکی لی رافه کردوه، نه بو هوره یه
 ده گپیتته وه: ((لما قضی الله کتب فی کتابه علی نفسه فهو موضوع عنده:
 إن رحمتی سبقت غضبی)) بوخاری و موسلیم گپرایتیانه وه واته: که خودا
 ثافه ریدانی نه فراند که له په رتوکه که یدا له لای خوی دانراوه له سر نه فسی
 نویسوه: میهرم پیش خه شمع که وتوه. له گپران وه یه کی تردا ده لئی ((تغلب
 غضبی: به سر خه شمع دا زال بو)).

له ثایه تیکی تردا ده ده رموی ﴿وَحَذِّرْكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ مُرَوِّفٌ بِالْعِبَادِ﴾
 سوپه تی ئالی عیمپان/ ٣٠، واته: خودا له نه فسی خوی ده تانترسینئی، خودا
 میهره بانه بو به نده کانی.

پتغه مبه رانیش (نه فس) یان بو خودا سه لماندوه نه وه تانی پتغه مبه ر عیسا
 له گال په روه ردگاری شکوداردا ده لئی: ﴿تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ
 إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ سوپه تی مائیده/ ١١٦، واته: تو ده زانی له نه فسی مندا چ
 هه یه به لام من نازانم له نه فسی تو دا چ هه یه، تو فره زانی په نامه کی.

ههروهه ها خودا به موسا دهفه رموی: ﴿ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَمٍ يَامُوسَىٰ﴾
 وَاصْطَلَعْنَا لِنَفْسَيْ ﴿﴾ سوپه تی تاها/ ۴۰-۴۱، واته: ئە ی موسا تۆ به پیی ئەو
 بریاره پیئشوه ی من هاتی قسه ت له گه لدا بکه م و من تۆم بۆ نه فسی خۆم
 هه لێژاردوه بۆ خه لک بیه پیغه مبه ر.

خودا له نه فسی خۆی یادی ئەوانه ده کاته وه که له ناخی خۆیان یادی خودا
 ده که نه وه، بوخاری و موسلیم و تیرمزی و هی تریش له ئەبا هورهیره یان
 گێژاوه ته وه پیغه مبه ر ﴿﴾ فره مویه تی: ((يقول الله انا مع عبدي حين يذكرني،
 فَإِنْ ذَكَرْنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتَهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرْنِي فِي مَلَأْ ذَكَرْتَهُ فِي مَلَأْ خَيْرِ
 مِنْهُمْ))، واته: له و کاته ی به نده یادی من ده کاته وه من ئاگاداریمه، گه ر له ناخی
 خۆی یادم بکاته وه له نه فسی خۆم یادی ده که مه وه. گه ر له کۆرێک یادم بکاته وه
 له کۆرێکی باشتر یادی ده که مه وه.

به یادی خودا نه فسی پهروه ردگاری به رزو پیرۆزمان خوشنود بێ، له
 فره موده یه کی موسلیمدا له ئیبنوعه بباسه وه ده گێژیته وه پیغه مبه ر ﴿﴾ شه و له
 لای جوهریره ی خیزانی بو، بۆ نوێژی به یانی ده رچوو (جوهریره) ش له سه ر به رمال
 دانیشتبوو تا چیشته نگاو هه ر یادی خودای ده کرد، پیغه مبه ر ﴿﴾ فره موی: ((لم
 تزال جالسة بعدي؟ قالت: نعم، قال: قد قلت بعدك أربع كلمات لو وزنت
 بهن لوزنتهن: سبحان الله وبحمده، عدد خلقه، ومداد كلمات، ورضا نفسه،
 وزينة عرشه)) واته: هیشتا دانیشتوی و یادی خودا ده که ی؟ گوتی: به لێ،
 فره موی: له دوی تۆدا چوار وشه م گوتوه ئە گه ر له گه ل هه مو یاده کانی تۆ
 بکیشترین هه مبه ر ده بن، ئەمانه ن (واتا که یان: به قه د ژماره ی ئافه ریدان و به
 ئەندازه ی مه ره که بی و ته کانی خودا و ئەوه نده ی نه فسی خودا پیی خوشه و به قه د
 سه نگی باره گای؛ پاک و ستایش بۆ خودا) له م فره موده یه دا ده لێ (رضا نفسه).

۳- روی پهروه ردگار:

خودای پاک و بێهاوتا روی هه یه به لام به روی ئافه ریده کانی ناچێ، ئەوه
 به راست داده نێین و بپوای پێ دێنین، چونکه خودا ئاوه ای پێ راگه یاندوین.
 پیغه مبه ریش ﴿﴾ له چه ندین فره موده دا باسی لێوه کردوه.

خودای به رز ده فهرموئ ﴿وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ سوپه تی ره حمان/ ۲۷، واته: ته نها روی شکودارو به پیزی خودا ده میتنی. ئیینوجه ریر له رافهی ئه م ئایه ته دا ده لئی: (ذوالجلال والإکرام) سیفه تی روه بویه وشه ی (ذو) مه رفوعه .

کاتی خوئی هه ندیک له زانایان (رو) یان بۆ خودا نه ده سه لماندو پیتیان وابو (ذوالجلال والإکرام) سیفه تی په وره ردگار نه ک روی په وره ردگار.

ئیینو خوزه یه می پیشه وا له وه لامی ئه م بۆچونه دا ده لئی: (ئه م جوړه قسانه یه کیک ده یكات له زمانی عاره بان ناشاره زا بئی له بهر نه وه ی خودای به رزو شکومه ند ده فهرموئ ﴿وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ لیره دا (وجه) به (مه رفوع) و (رب) یش به (مه جرو) هاتوه چونکه (وجه) ی بۆ (إضافة) کراوه . جا ئه گه ر (ذوالجلال والإکرام) بۆ (رب) بوايه ، ده بوايه بفهرموئ (ذی الجلال والإکرام).

هه وره ها یه کیک دی له وه ده قانه ی (رو) ده سه لمینن ئایه تی ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ سوپه تی قه صه ص/ ۸۸، واته: له روژی دوایدا هه مو شتیک ته فرو تونا ده بئی مه گه ر روی په وره ردگار.

کاربگه ری پروا بون به (روی) په وره ردگار

۱- کردموه له پیناو روی په وره ردگار:

ماده م زانیمان خودای گه وره برپاری له سه ر داوه که واته له کرده وه کانماندا ده بئی نیازمان روی په وره رگار بئی، له بهر نه وه ی خودا له ئایه ته موحه مه کانی قوپاندا ریبه ریمان ده کات بۆ نه وه ی له کرده وه کانمان روی خودامان مه به ست بئی ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ سوپه تی قه صه ص/ ۸۸، یه کیک تر ئایه تی مالبه خشینه له پیناو روی په وره ردگار ﴿وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغِفُونَ﴾ سوپه تی روم/ ۳۹، واته: ئه و زه کاته ی له پیناو روی په وره ردگار به خشیوتانه پاداشتی چهند چهندانه ی له سه ر وهرده گرنه وه .

خودا له ستایشی بهنده چاکه کاره کانیدا که تنها له پیتاوی روی
 په وړه دگاریان کرده وه نه نجام دده دهن ده فهرموی: ﴿لَا تَطْعَمُكُمْ لَوْجُهُ اللَّهِ لَا
 تُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا﴾ سوپه تی نینسان/۹، واته: تنها له پیتاوی
 روی په وړه دگاران نانتان دده دهن، پاداشت و سوپاسی نیوه مان ناوی.
 ﴿وَمَا لَاحِدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَىٰ إِلَّا أَشْغَاءُ وُجُوهٍ رَأَىٰ الْآغْلَىٰ﴾ سوپه تی
 له یل/۱۹-۲۰، واته: مال بق نه وه نابه خشی خه لکان پاداشتی بدنه وه به لکو له
 پیتاوی روی په وړه دگاریا دهیبه خشی.

﴿وَاصْبِرْ نَفْسَکَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ سوپه تی
 که هف/۲۸، واته: له گه ل نه وانه ی به یانیا و نیواران له خوا ده پارینه وه و روی
 په وړه دگاریان مه به سته، نارام بگره.

له صهیحی بوخاریشدا هاتوه ((إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ
 إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ)) واته: خودا ناگری دوزخه خی له و که سه بییه ش
 کرده له پیتاوی روی په وړه دگاریا ده تی: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.

۲- پنا گرتن به روی په وړه دگار:

پیغه مبر ﷺ په نای به روی په وړه دگار گرتوه. جابیری کوپی عه بدوللا
 ده گپړته وه ((لَمَّا نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ
 هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ﴾ قَالَ: اَعُوذُ بِوَجْهِكَ، ﴿أَوْ
 مِنْ تَحْتِ أَمْرٍ جَلِكُمْ﴾ قَالَ اَعُوذُ بِوَجْهِكَ، ﴿أَوْ يَلْسَكَكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ
 بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ﴾ قَالَ: هَاتَانِ أَهْوَنُ وَ أَيْسَرُ)) رواه البخاري واته: کاتن
 نه م نایه ته دابه زی (که وانا که ی به م جوړه یه: نه ی پیغه مبر پیتان بلن خودا
 توانای هیه سزاتان له ژورپا به سهردا بنیږی).

پیغه مبر ﷺ فهرموی: خودایه! به روی پیروزت په نا ده گرم. خودا فهرموی
 (وانا که ی: یاخو له ژیر پیتان) فهرموی: په نا ده گرم به روی پیروزت خودا فهرموی

(واتاکه‌ی: یان دابر دابرتان بکات و به دهستی یه کدیه وه بنالینن) فه رموی: ئه م دوانه یان سوک و ئاسانتره .

عه ئی ئه با تالیب خوا لیئی رازی بیټ ده لئی: پیغه مبه ر ﷺ فه رمانی پی کردم و فه رموی: ((إذا أخذت مضجعك، فقل أعوذ بوجهك الكريم وكلماتك التامة، من شرِّ ما أنت آخذ بناصيته..)) رواه البيهقي في الأسماء والصفات ۳۰۷/۱، واته: گه ر چویه سه ر جیگای نوستن بلئی: خودایه به روی به پیزو و ته ته واوو بی که مایه سیه کانت له ده ردو به لای به دکاران په نا ده گرم.

۳- وه لامدانموی داوای ئه مانئی به روی په ورده گار نکا ده کمن:

له فه رموده دا هاتوه: ((من استعاذ بالله فأعيذوه، ومن سألکم بوجه الله فأعطوه)) الأسماء والصفات ۳۰۶/۱، واته: ئه وه ی گوتی له پامی خودا ریگه ی بده ن، ئه وه ی داوایه کی لی کردی و به روی خودا تکتی لی کردی پی بیه خشه .

۴- به چه زره توبنی دیتنی روی خودا:

ئیبینوجه ریرو ئیبینوخوزه یه له په یتوکی یه کخوئاسی و نه سائی له سونه نه که ی گپرایتیانه وه پیغه مبه ر ﷺ به م نزایه پاراواته وه: ((اللهم بعلمك الغيب وقدرتك على الخلق احيني ما كانت الحياة خيراً لي، وتوفني إذا كانت الوفاة خيراً لي).

اللهم وأسألك خشيتك في الغيب والشهادة.

وأسألك كلمة الحق والعدل في الغضب والرضا.

وأسألك القصد في الفقر والغنى.

وأسألك نعيماً لا يبيد.

وأسألك قرّة عين لا تنقطع.

وأسألك الرضا بعد القضا.

وأسألك برد العيش بعد الموت.

وأسألك لذة النظر الى وجهك.

والشوق الى لقائك في غير ضراء مضرة ولا فتنة مضلة.

اللهم زينا بزينة الإيمان واجعلنا هداة مهتدين)) واته: خودایه ! خۆت

زانیا ری په نامه کی و توانات به سه ر ئافه ریدان هیه ، خودایه .. ئه گه ر ژیانم خیری منی تیدایه بمزیته ، ئه گه ر مردنم خیری تیدایه بممرینه . خودایه ! له تو ترسانی

په نامه کی و بهرچاوه کیم پټیبه خشه. خودایه! له کاتی تورپه یی و خوشنودیدا و ته ی هه قم پټیبه خشه. له نه بونی و هه بونیدا ده سستبلو نه یم. خودایه! داوای به هره مه ندیه کی وات لی ده که م تونا نه بی، داوای چاوپو نیه کت لی ده که م قه ت نه پټیته وه، داوای خوشنودی دوا ی قه دهرت لی ده که م. داوای ژینی فټنکی دوا ی مه رگت لی ده که م. داوای چټزی دیداری روت لی ده که م. داوای تامه زړوی دیدارت ده که م. توشی ته نگانه و به لای گومرا که ر نه یم. خودایه! به جوانی بپروا بمراننه وه و رټوټنیمان بکه.

پټغه مبر ﷺ له م نایه ته دا ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾ وشه ی (زیاده) ی به بینینی روی په وړه ردگار راقه کردوه. - (به یه قی) نه م و ته یه ی له نه با به کرو حوذه یفه گټراوه ته وه و پاشان ده لی: (یاوه رو شوینکه وتوان ﷺ و ته ی زړریان له م باره وه فرموه).

له صه حیجی بوخاری و موسلیمیشدا هه یه پټغه مبر ﷺ فرمویه تی ((جنټان من فضة: آنیتهما وما فیهما، وجنټان من ذهب آنیتهما وما فیهما، وما بین القوم و بین ان ینظروا الی وجه ربهم فی جنة عدن إلا رداء الکبریاء علی وجهه)) واته: دو به هشت هن قاپ و قاچاغ و هرچی تټیاندا هن له زیوه، دو به هشتیش هن قاپ و قاچاغ و هرچی تټیاندا هه یه له زټړه. له به هشتی عه دندا هیچ شتیک نه به رچاوی به هشتیه کان بگری ته ماشای روی په وړه ردگاریان بکه ن ته نها په رده ی کبریائی سر روی نه بی.

په رده ی روی په وړه ردگاری به رزو پټوړز

نه با موسا نه شعری خوا لټی رازی بیت ده لی: پټغه مبر ﷺ فرموی: ((إن الله لا ینام، ولا ینبغی له ان ینام یخفض القسط و یرفعه، یرفع الیه عمل النهار قبل عمل اللیل، و عمل اللیل قبل النهار حجابہ النار، لو کشف طبقها لأحرقت سبحات وجهه کل شیء أدركه بصره، واضع یده لمسیء اللیل لیتوب بالنهار، ومسیء النهار لیتوب باللیل حتی تطلع الشمس من مغربها)).

(ثیبنو خوزه یمه / التوحید) واته: خودا نانوی و بوژی نیه بنوی. داد هه لده گری و دهیداته وه. بهر له شه و کرده وه ی روژی و هی شه ویش بهر له روژی بوی به رز ده کرتته وه، په رده کی ټاگره، نه که ر نه م په رده یه هه لدرټته وه نه و هرچی

چاوی خودا بیبینی به دره وشانه وهی روی پیرۆزی ده سوتی. خودا هه تا رۆزی دواپی دهستی راهیلۆوه تا گونا هکاری شه و له رۆژدا زیوان بیته وه و گونا هکاری رۆژیش له شه ودا په شیمانی ده ربی.

موسلیمیش له صه حیه که یدا نه و دو واژه یه ی بیژهره وه که که (نور: روناکی و، نار: ناگره)، له بهر نه وه یه چونکه نه و جۆره ناگره پاکی خودا به هویه وه له گه ل موسا دوا، روناکی و ناگریشی پی ده لێن. هه وروه ها خوای گه وره ناگری چرای به روناکی ناو بر دوه، به لام ناگری تاریکی دۆزه خ پی ناگوتری روناکی.

له بهر نه م پهردانه بهنده کان خودا نابینن، وه کو هه ورو بنمیچ که رۆژو مانگ ده شارنه وه. نه و پهردانه نه وه ناگه یه نن سۆمای خودا به ربه ست بکات، هیه موسولمانیک نه م جۆره قسه یه ناکات چونکه خودا نه له ئاسمانه کان و نه له زه ویدا شتیک نیه لێ شاراو ه بیت. به لکو ناهیلانی روناکیه کانی خودا بگاته بونه وهر وه کو پیغه مبه ر به فرمویه تی ((لو کشفها لأحرقت سبحات وجهه ما ادرکه بصره من خلقه)). واته: نه گه ر په رده کانی لادات نه و دره وشانه وهی روی خودا تا هه تهری بینایه که ی بونه وهری ده سوتاند. که واته سۆمای خودا ته وای ئافه ریدان ده گریته وه، به لام دره وشانه وه که ی به روناکی یان به ناگر په رده پۆشه.

٤- خودای به رزو بیها و ل دو دهستی هیه:

خودای به رزو بیها و تا دو دهستی وای هیه له ته و او مه ند پیتی و شکۆی نه و بوه شیته وه به هی ئافه ریدانی ناچیت خودا ده فرموی ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ﴾ سوپه تی مائیده / ٦٤، واته: به لکو دهسته کانی خودا به خشنده یه. وه له و کاته ی ئیبلیس لاملی کردو سوژده ی بۆ ئاده م نه برد خودا سه رزه نشتی کردو پی گوت: ﴿يَا اِبْلَيسُ مَا مَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيدَيَّ﴾ سوپه تی ص / ٧٥، واته: ئیبلیس! بۆچی سوژده ت بۆ ئاده م نه برد که به هه ر دو دهستانی خۆم ئافه ریده م کردوه.

شکوهمند کردنی خودا به باسکردنی هەردو دەستی:

موسلیمی پێشەوا لە صەحیحە کەیدا لە عەلی ئەبا تالیب خوا لێی رازی بێت دەگێڕێتەو پێغه مەبر . ب کە بۆ نوێژ هەڵدەستا لە خۆبندنی نزای نوێژ دەستپێکردندا دەیفەرمو: ((لبيك وسعديك والخير كله في يديك)) واتە: خودایە! بەرفەرمانتم ئەوێ خێرو بێرە لە دەستەکانی تۆوێه.

راکراوێی هەردو دەستی پەڕەدگار

خودای بەرزو تەنیاو بەرێز هەردو دەستەکانی بە بەخشندەیی دەکاتەو

﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ سوپەتی مائیدە/٦٤، واتە: بە لکو دەستەکانی خودا راکراوێه و چۆنی بوێ وا دەبەخشێ.

هەروەها خودا بە شەو و بەرۆژ دەستەکانی رادەکاتەو تا لە گوناھمی بەندەکانی ببوێ. لە صەحیحی موسلیمدا هاتو ئەبا موسای ئەشعەری خوا لێی رازی بێت دەلێ: پێغه مەبر . فەرموێتی: ((إِنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مَسِيءَ النَّهَارِ، وَبِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مَسِيءَ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا)) واتە: خودا لە شەو دەستی خۆی رادەهێلێ تا بە لکو گوناھکاری رۆژی ژێوان ببێتەو و پەشیمانان قبول بکات. بە رۆژی دەستی رادەهێلێ تا بە لکو گوناھکاری شەو ژێوان ببێتەو و خودا پەشیمانی قبول بکات. هەتا رۆژی دواوی وایە. موسلیم گێراوێتەو.

ئەو شانەمی خودا بە دەستی خۆی ئەفراندوێتی

خودای گەورە لە داھێنانی هیچ شتێک دەسەوسان نیە هەر شتێکیشی مەبەست بێ تەنھا بۆ (ببە) دەبێت، بەلام بۆ ریز لێنانیکی تاییەتی و پایەبەرزێ هەندێ ئافەریدەکانی بە دەستی خۆی ئەفراندووە کە لە قورئاندا یان لە فەرمودەدا یاد کراون:

١- ئادەم:

لەم بارەو خودا بە ئیبلیسی گوتو: ﴿مَا مَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِدَيِّ﴾ سوپەتی ص/٧٥ لە صەحیحی بوخاری لە فەرمودە درێژە کە ی تکاخوازیدا هاتو:

((فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ، خَلَقَكَ اللَّهُ تَعَالَى بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ...)) واته: دهچنه لای ئادهم و پیتی دهلین: ئادهم! تۆ باوکی مرقفانی. خودا به دهستی خۆی دروستی کردوی، له روحی خۆی فوی پێدا کردی:.

له فرموده که ی مشتومپی نیتوان ئادهم و موسادا پیغه مبه ر ﷺ ده فرموی: ((إِحتِجْ آدَمَ وَمُوسَى فَقَالَ مُوسَى: أَنْتَ الَّذِي خَلَقْتَ اللَّهَ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ وَأَسْكَنْكَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَخْرَجْتَنَا مِنْهَا؟ فَقَالَ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِهِ، وَقَرَّبَكَ نَجِيًّا، وَكَلَّمَكَ تَكْلِيمًا، وَأَنْزَلَ عَلَيْكَ التَّوْرَةَ، فَبِكُمْ تَجِدُ فِي التَّوْرَةِ أَنَّهُ كَتَبَ عَلَى الْعَمَلِ الَّذِي عَمَلْتَهُ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ؟ قَالَ مُوسَى: بِأَرْبَعِينَ سَنَةً، قَالَ آدَمُ: كَيْفَ تُلَوِّمُنِي عَلَى عَمَلٍ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فَحِجْ آدَمَ (مُوسَى)) واته: ئادهم و موسا له گه له كتردا كردیانه مشتومر. موسا گوتی: خودا به هردو دهسته كانی خۆی ئافه ریده ی کردوی. له روحی خۆی فوی پێدا کردی، فه رمانی به فریشتان کرد سوژده یان بۆ بردی و له به هه شتی نیشته جی کردی، پاشان تۆ ئیتمه ت ده رهینا، ئادهم گوتی: نه تۆ نه و موسایه ی که خودا هه لیبژاردوی تا په یامه کانی راگه یه نی. نزیککی کردیه وه و قسه ی له گه لدا کردوی. ته و پاتی بۆ دابه زاندوی. باشه له ته و پاتدا چه ند سال نوسراوه به ر له وه ی ئافه ریده به ده بوايه بیکه م؟ موسا گوتی: چل سال. ئادهم گوتی: ئی باشه چۆن سه رکو نه ی کاریکم لی ده که ی که خودا به ر له ئافه ریده بوئم به چل سالان بۆی نوسیوم؟. پیغه مبه ر ﷺ فرموی، ئادهم بیانوی موسای بری.

هه و الپیدانی خودا ئادهمی به دهستی خۆی دروست کردوه و خه لک و پیغه مبه ر موساش پێیان گوتوه خودا به دهستی خۆی تۆی دروست کردوه. به لگه یه بۆ نه و تایبه ته ندیه ی خودا به ئادهمی به خشیوه که به دهستی خۆی ئافه ریده ی کردوه، جا نه گه ر مه به ست له (دهست) توانا بیته پایه ی ئادهم به سه ر که سانی دیکه وه چیه تا هه لبگوتری.

۲- نوسینی تمورات:

له هه ندى له (بیزین) هکانی فرموده‌ی مشتومری ئاده‌م و موسادا هاتوه ئاده‌م به موسای گوتوه: (وَخَطَ لَكَ فِي الْأَلْوَابِ كُلِّ شَيْءٍ) واته: خودا له لوحه‌کاندا هه‌مو شتیکی بۆ نوسیوی. (وَكَتَبَ لَكَ التَّوْرَةَ بِيَدِهِ) واته: ته‌وراتی به ده‌ستی خۆی بۆ نوسیوی. هه‌لبه‌ت فرموده‌ی مشتومری ئاده‌م و موساش له هه‌ردو سه‌حیاحندا هاتوه.

۳- په‌رتوکیك له لای خۆی دایناوه:

ئه‌با هه‌ره‌یره خوا لێی رازی بێت ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فرمویه‌تی ((کتب ربکم تبارک وتعالی علی نفسه بیده قبل ان یخلق الخلق: ان رحمته تسبق - او قال سبقت غضبی)) راوه البخاری و مسلم واته: خودای به‌رزو پی‌روژ به‌ر له‌وه‌ی ئافه‌ریدان په‌یدا بکات به ده‌ستی خۆی له‌سه‌ر خۆی نویسیوه: به‌زه‌بیم پێش تو‌په‌بیم که‌وتوه.

۴- چاندنی به‌هه‌شت و باخاتی عه‌دن:

ئه‌و فرموده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ که له سه‌حیحی موسلیمدا هاتوه هه‌والی پێداوێن خودا به ده‌ستی خۆی به‌هه‌شت و باخاتی عه‌دن چاندوه. ((سأل موسى ربه ﷻ ما ادنى اهل الجنة منزلة؟ قال هو رجل يجيء بعدما دخل اهل الجنة الجنة، فيقال له: ادخل الجنة، فيقول: اي رب وكيف ادخل وقد نزل الناس منازلهم، وقد اخذوا اخذاتهم فيقال له: اترضى ان يكون لك مثل ما كان يكون لملك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت رب، فيقال: لك مثل هذا ومثله ومثله ومثله، حتى عقد خمسا، فيقول: رضيت فيقول: لك هذا وعشرة امثاله، فيقول: رب رضيت، فيقال لك هذا وما اشتئت نفسك ولذت عينك، قال يا رب، اخبرني باعلام منزلة: قال: اولئك الذين اردت، وسوف اخبرك، غرست كرامتهم بيدي وحتمت عليها، فلم تر عين ولم تسمع اذن، ولم يخطر على قلب بشر، ومصادقه في كتاب الله ﷻ ﴿لَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْنِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ سو‌په‌تی سو‌جده (۱۷)).

واته: موسا له خودای پرسه‌: خودایه نزمترین پایه‌ی به‌هه‌شتیه‌کان چیه؟ خودا فرموی: پیاویکه دواى ئه‌وه‌ی سه‌رجه‌م به‌هه‌شتیه‌کان ده‌چنه‌ناو به‌هه‌شت

نه نجا پښی ده گوتړی: توش برېو. ده لئ: خودایه! من بچمه کوئ؟ وا خه لک هر
یه که و جینگای خوی گرتوه و به شمی خوی گل داوه. پښی ده لئ: بیت خو شه
هه نده ی پادشایه کی دنیات ه بیت؟ ده لئ: پیم خو شه. پښی ده لئ: نه که هینده،
برېو نه وه دوهینده و سئ و چوارو پینچ هینده ی تر. ده لئ: خواجه پښی شادم.
ده فهرموئ: نه وه نده و ده نه وه نده ی تر. ده فهرموئ: پښی شادم. خواجه! پښی
ده لئ: نه وه بۆ تویه هرچی ناروزته و چاوت پښی جوانه پیشکشت بی.

پاشان موسا ده لئ: خودایه نه دی نه وانه ی به رزترین پایه و پله یان هیه؟
ده فهرموئ: نه وانه ریزیان رزده و به هردو دهستی خوم شتی وام بۆ چاندون و
مؤرم لیداره که نه چاو دیتویتی و نه گوئ بیستویتی، نه به دلی هیچ که سیکیشدا
هاتوه. خوداش فهرمویه تی (واتاکه: هیچ که سیک نازانی خودا چتو چاوه پوانی بۆ
سازادون، نه مهش پاداشتی کرده وه کانیه). نه م فهرمودیه پیمان ده لئ خودا به
هر دو دهستی خوی به هه شته که ی بۆ چاندون.

هه وره ها له م فهرمودیه ش که به یه قی له سونه نه که یدا گپراویه تیه وه
پتغه مبر ﷺ ده فهرموئ ((خلق الله جنۃ عدن وغرس اشجارها بیده، فقال لها
تکلمي، قالت: قد افلح المؤمنون)) واته: خودا به هه شتی عه دنی نه فراندوه به
دهستی خوی دره خته کانی چاند، پښی فهرمو: قسه بکه. گوتی: برواداران
رزگاریان بو.

مه زلای دهسته کانی خوی به رزو بیهاوتا

خودا ده فهرموئ: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ﴾ سوپه تی زومه پ/ ۶۷، واته: نه ندازه ی تواناو
ده سه لاتی خودایان نه زانیوه، زه وی هه موی له رۆزی په سه لاند له نیو مشتی
نه وه، ناسمانه کانیش له دهستی راستی کو کراونه وه.

له هردو سه حیچاندا هاتوه نه با هورده یره خوا لیتی رازی بیت له پتغه مبر
ﷺ ده گپرتنه وه: ((يقبض الله -تبارك وتعالى- الأرض يوم القيامة، ويطيوي
السماء بيمينه ثم يقول انا الملك (أين ملوك الأرض)) واته: له رۆزی دوايیدا
خودا زه وی له چنگ ده گرئ و به دهستی راستی ناسمان ده پتچیتنه وه پاشان
ده فهرموئ: من پادشام کوا پاشایانی سه ر زه وی له کوین.

هر ديسان له هاردو سه حياندا - به بيژهى موسليم - هاتوه عه بدوللاى
 كوپى عومر خوا لى رازى بيت دهلى پيغمبهر ﷺ فرموده تى: ((يطوي الله
 السموات يوم القيامة ثم يأخذهن بيده اليمنى، ثم يقول: أنا الملك، أين
 الجبارون؟ أين المتكبرون؟ وفي لفظ قال: رايت رسول الله ﷺ على المنبر
 ويقول: "ياخذ الجبار سمواته وأرضه وقبض بيده، وجعل يقبضها
 ويبسطها، ويقول أنا الرحمن، أنا الملك، أنا السلام، أنا المؤمن، أنا
 المهيمن، أنا العزيز، أنا الجبار، أنا المتكبر أنا الذي بدأت الدنيا ولم تك
 شيئا، أنا الذي أعيدها، أين الملوك؟ أين الجبابرة؟ وفي لفظ أين الجبارون؟
 أين المتكبرون؟ - ويتميل رسول الله ﷺ - على يمينه وعلى شماله حتى
 نظرت إلى المنبر يتحرك من أسفل شيء منه إني لأقول: أساقط هو برسول
 الله ﷺ)) واته: له روى دوايدا خودا ناسمانه كان ده پيچيته وه پاشان ده يانخاته
 ده ستى راستيه وه پاشان ده فرموى: نه من پادشام كوا بالا ده سته كان؟ كوا خو
 به گوره زانه كان؟ پاشان زه مينه كان به ده سته كهى تر ده گريى و ده لى: نه من
 پادشام، كوا بالا ده ست و كوا فيز به رزه كان؟.

له بيژهيه كى ترده ده لى: پيغمبهرم ديت ﷺ له سهر دوانگه دا وتارى ده داو
 ده يفهرمو: (خوداى بالا ده ست نه رزو ناسمانه كان له چنگ ده گريى، ده يگوشى و
 گوشادى ده كات، ده فرموى: من ميهره بانم، من بيخه وشم، من زالم، من
 ده سه لاتدارم، من بالا ده ستم، من نه و خو به گوره زانه م كه دنيا م له هيچه وه
 نافه ريده كرده وه به خوشم دروستى ده كه مه وه. كوا پادشايان كوا بالا ده ستان؟
 كوا خو به گوره زانان؟ له گه ل نه م وتانه دا پيغمبهر ﷺ به لا داده هات ته ماشام
 كرد دوانگه كه ده هه ژيته وه ده مگوت ئيستا نا ئيستا داده پوخى.

سه فارينى دواى نه وهى نه م فرموده يهى هينا وه ته وه ده لى: (نه م
 فرموده يه له سه حيج و موسنه ده كانى تر به نه پند واژه يه ك هاتوه كه يه كتر
 به راست ده خه نه وه) "عقيدة السفاريني/ ۱- ۲۳۰" پاشان فرموده يه كى مه وقوفى
 ئيينوعه بياسى هينا وه ته وه ((ما السموات السبع والأرضون السبع وما فيهن
 وما بينهن في يد الرحمن إلا كخردلة في يد أحدكم)). واته: هر حه فت
 ناسمانه كان و نه و شتانه ي له نيوانياندا هيه هه ره موى له نيو ده ستى
 په روه ردگاردا و كو ده نكه خه رده ليك وايه كه له ناو ده ستى يه كيكتان دابى
 (مه به ست له گچكه يى ديت).

هەردو دەستی خودا راستە

له بێژینێکی موسلیمدا هاتوه ((ثم يطوي الأرضين بشماله)) واتە: پاشان به دەستی چەپی زەمینەکان دەپێچێتەوه، (بەبێهەقی) ئەم فەرمودەیە لە روی ئێسنادەوه به زەعیف داناووه دەڵێ ئەنھا عومەری کوپی حەمزە و ئەویش له سالم گێڕایته وه که به دەستی چەپەیه به لام نافیع و عەبدوللای کوپی موقسیم له ئبنوعومەر هەمان فەرمودەیان گێڕایته وه دەستی چەپەشیان یاد نەکردوه (الأسماء والصفات ۱/۳۲۴) له روی ناوه پۆکیشەوه دەڵێ: (ئەم فەرمودەیە چۆن صحیح دەبێ له کاتیکدا به صحیحی له پیغەمبەر ﷺ گێڕدرايته وه که هەردو دەستی پەرورەدگاری به راستە ناو بردوه) ... ((المقسطون عند الله يوم القيامة على منابر من نور على يمين الرحمن وكلتا يديه يمين الذين يعدلون في حكمهم وأهليهم وما ولوا)) رواه مسلم واتە: دادیاران له رۆژی ژیانه وهدا له لای راستی خودا له سەر سهکۆی روناکین، خودا هەردو دەستی راستەیه. دادیاران ئەوانەن که له حوکمو له خێزان و فەرمانەکانیان دادپەرورانه رهفتار دهکەن.

(شیخ ئەلبانی)ش له وفەرمودەیە کۆلیۆتەوه که باسی چەپەیه کردوه و رونی کردۆتەوه فەرمودەیەکی ریزپەرەو جیباوه پێک له گەڵ یهکیکی جیباوه پتر تهکولویه.

۵- پەنجەکانی پەرورەدگاری مێهرمان:

خودای تاکو ته نیا پهنجەیهیه به لام به هیچ ئافەریدهیهک ناچێ به لکو شایه نی شکوو بیکه مایه سی ئه وه. له صحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتوه عەبدوللای کوپی مه سعود خوا لێی رازی بێت دەڵێ: پیاویکی جوله که هاته لای پیغەمبەر ﷺ و گوتی: موحەممەد! خودا له رۆژی دوایدا ئاسمانەکان دهخاته سەر پهنجەیهکی خۆی و زەمینەکان له سەر پهنجەیهک و شاخ و درهخت له سەر پهنجەیهک و ئاو و خۆل و لیتەش له سەر پهنجەیهکی تری دادەنێ و دەیانەه ژینێ. دەڵێ: من پادشام، من پادشام، دەڵێ: پیغەمبەر ﷺ بۆ راستی قسەکهی پێکەنی و تا ددانه خپه کانی به دیار کهوت. پاشان ئەم ئایەتەیهی فەرمو: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ سوپه تی زومه پ/ ۶۷.

له صه حیجی موسلیمدا هاتوه عه مری کورپی عاص خوا لیتی رازی بیت ده لئی:
 پیغمبر ﷺ فه رموی: ((إِنْ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلِّهَا بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ
 الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يَصْرِفُهُ كَيْفَ يَشَاءُ)) واته: سه رجه م دلآنی ئاده میزاد له
 نیو دو په نجه له په نجه کانی خوی میهره بان دایه، وه کو یه ک دل وان چونی بوئ
 گهردانی ده کات. پاشان فه رموی: ((اللهم مصرف القلوب صرف قلوبنا الى
 طاعتك)) واته: خودایه! دلمان بو دینت گهردان بکه.

۶- بابیت له باره لاق و پی:

(به ییه قی) له په پرتوکی (الأسماء والصفات: ۳۴۸) دا له ژیر نه م سه ربابه ته ی
 سه ره وه دا چنه د فرموده یه کی هیناوه:

۱- ((لا تزال جهنم تقول: هل من مزيد، حتى يضع رب العزة فيها
 قدمه، فتقول قط قط وعزتک ویزوی بعضها الى بعض، ولا يزال في الجنة
 فضل حتى ينشئ الله خلقاً فيسكنه فضول الجنة)) رواه البخاري ومسلم
 واته: خه لك ده خړینه ناو دۆزه خ، دۆزه خ هه ر ده لئی: هیشتا با بیت. تا په روه ردگار
 به زه بر پیتی خوی ده خاته سه ر، نه نجا ده لئی: به سه، به سه، سویند به عزیزه تت.
 نیتر بو یه ک دیته وه، به هه شتیش هه رچنه د خه لکی ده چیته ناو هه ر جیتی ماوه تا
 خوا به نافه ریده ی تر پپی ده کاته وه.

۲- ((تحتاج الجنة والنار فقالت النار: اوثرت بالمتكبرين والمتجبرين،
 وقالت الجنة فما لي لا يدخلني إلا ضعفاء الناس وسقطهم وغرهم، قال الله
 ﷻ للجنة: انت رحمتي ارحم بك من اشاء من عبادي، وقال للنار: انت
 عذابي اعذب بك من اشاء من عبادي، ولكل واحدة منكما ملؤها، فأما النار
 فلا تمتليء حتى يضع الله فيها رجله فتقول قط قط، فهناك تمتليء
 ويزوي بعضها الى بعض ولا يظلم الله من خلقه أحدا، وأما الجنة فإن الله ﷻ
 ينشئ لها خلقاً)) صحيح البخاري واته: به هه شتو دۆزه خ کردیانه مشتومر.
 دۆزه خ گوتی: من جیگه ی فیز به رزو مله وړانم. به هه شتیش گوتی: منیش جیگه ی
 لازه بون و ناگړورانم. خوداش ناوړیژي کردن و فه رموی: به هه شت! تو میهری منی
 کیم بوئ به تووه ئاسوده ی ده که م. دۆزه خ! تو ش سزای منی کیم بوئ به تو
 ئازاری ده ده م. هه ردوکیشتان به که سانی شایه ن پر ده که م. به لام ئاگر قه ت پر
 نابئ تا خودا پیتی خوی ده خاته سه ری نه نجا ده لئی: به سه، به سه. نه و کات بو

یه کتر دیته وه و پر ده بیته وه، خوداش سته م له هیچ که سیك ناکات. به هه شتیش؛
خودا ئافه ریده ی تر په یدا ده کات و ده یانخاته ناوی.

۳- ئیبنو عه بیاسیش له باره ی کورسیدا ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ﴾ ده لئی شوینی بیتکانیه تی.

۷- خودا لاقی هیه:

له سه رمان واجبه برپای پی بینین و به دروی نه زانین، چونکه خودا پیی
راگه یاندوین ﴿يَوْمَ يَكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعُو إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْطِيعُونَ﴾ سوپه تی
قه له م/ ۴۲. ئیبنو که سیر له رافه ی ئه م ئایه ته دا ده لئی: ئه با سه عیدی خودری خوا
لئی رازی بیت ده لئی گویم له پیغه مبه ﴿الله﴾ بو ده یفه رمو: ((یکشف ربنا عن ساقه
فیسجد له کل مؤمن ومؤمنة، ویبقي من کان یسجد فی الدنیا ریاء وسمعة،
فیذهب لیسجد، فیعود ظهره طبقاً واحداً)) واته: له رۆژی ژیا نه وه دا خودا
لاقی خوی وه دهر ده خات، برپا داران هر هه مویان سوژده ده بن. ته نها ئه وانه
ناتوانن که له دنیا دا بۆ ناو و ده نگو پیا بازی سوژده یان بردوه. ئه م جۆره که سانه
ده یانه وئ سوژده ببه ن به لام یه کراست پشتیان راست ده بیته وه و ناتوانن.

پاشان ده لئی: ئه م فهرموده یه ئه هه ردو سه حیح و هی تریش به چه ند
ریگایه که وه به چه ندین واژه بیژرا وه ته وه. ئه مه فهرموده یه کی درێژو مه شهوره.
منیش ده لئیم: له بیژانه وه ی موسلیمدا ده لئی: ((یکشف ربنا عن ساقه))
خودا لاقی خوی وه دهر ده خات.

۸- بهرز بونهوی خودا بۆ سه ر باره گا:

باره گای په وره ردگار له هه مو ئافه ریده یه ک گه وره ترو مه زنتره، خودا له
قورئاندا له حه فت جیدا یادی کردۆته وه که ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾
سوپه تی طاها/ ۵، واته: خودای میهره بان بۆ سه ر باره گا بهرز بۆته وه.

مہمیت لہ بارہ گا:

بقوله لگہی ٹافہ ریدیتی بارہ گہا، خودا دہ فہ رموی: ﴿وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ كَمَآئِةٍ﴾ سو پڑتی حا قہ / ۱۷، واتہ: لہ. رُوڑی ژیانہ و ہدا ہشت فریشتہ بارہ گاہی پہ و ہر دگارت ہ لڈہ گزن.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

له صحیحی بوخاریشدا هاتوه ((إذا سألتم الله ﷻ فاسألوه الفردوس، فإنه في وسط الجنة وأعلى الجنة، وفوقه عرش الرحمن، ومنه تفجر أنهار الجنة)) واته: نه‌گەر له خودا پاپانه‌وه، داوای فیرده‌وسى لیبکهن که له ناوه‌پاستى به‌هشتی دایه، سه‌روه‌شى باره‌گای خودای میهره‌بانه، روباره‌کانی به‌هشت له وټړه مه‌لده‌قولئین.

ديسان له سه حيجي بوخاريدا هاتوه: (كه له روژي په سه لاند خه لك هر هه موى ده بوريته وه) پښه مېر ﷺ يه كه م كه سه به خو دپته وه و ده بينى موسى خوى به پښكه ي باره كا گرتوه.

گمورہ پی مارہ گا:

خودا باره گای به گه وره و مه زن ناساندوه ﴿مَرْبُ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ سورہ تی مؤمنین/ ۸۶ ھ روہا پیغہ مبر ﷺ لہ دو روان گه وره ییہ که ی رون کردو تہ وہ :
یہ کہم / گه وره یی ئہ و فریشتہ باره گا ھ لگرانہ ی پی راگہ یاندوین، لہ
سونہ نہ ی ئہ باداودا به سہ نہ دیکی صحیح پیغہ مبر ﷺ دہ فہ رموی: ((اذن لي ان
أحدث عن أحد حملة العرش ما بين شحمة أذنه وعاتقه مسيرة سبعمائة

عام تخفق الطير)) واته: ریم درا باسی یه كه له هه لكرانی باره گاتان بۆ بكه م؛
 ماوه ی نێوان نه رمۆله ی گۆی و سه رشانی هه فتا سال په روائی بالنده یه کی خیرایه .
 دوهم/ بچوکی ئه رزو ئاسمانه كان له چاو گه وده یی باره گا: پیغه مبه ر ﴿﴾
 ده فه رمۆی: ((ما السماوات السبع في الكرسي إلا كحلقة ملقاة في فلاة من
 الأرض، وفضل العرش على الكرسي كفضل تلك الفلاة على تلك الحلقة))
 أخرجه البيهقي في الأسماء والصفات وابن أبي شيبة، ثم فه رموده یه به زۆری
 رێگه كانیه وه سه حیحه و ئه لبانیش له (الأحاديث الصحيحة ١/٥١) دا نوسدیری
 کردوه، واتا که ی: هه ر هه فت ئاسمان له چاو کورسیدا وه کو ئه لقه یه ك وایه له
 بیابانێکدا که وتبی، باره گاش له چاو کورسیدا وه کو بیابانه که وایه له چاو
 ئالقه که دا.

خودا شکوگاری خۆی به وه ده رد مپێی که بۆ سه ر باره گا به رز بۆتوه و
 په ره رد گاری باره گایه:

خودای په ره ردگار به وه ستایشی خۆی کردوه که به رز بۆتوه وه سه ر باره گا
 وه ك ده فه رمۆی: ﴿ طه ﴿ مَا أَتَرَكْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَشَقَى ﴿ إِلَّا تَذَكَّرُ ﴿ لَعَنَ يَحْشَى ﴿
 ﴿ تَسْرِبَلا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ كَأَوَاتِ الْعُلَا ﴿ الرَّحْمَانُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ﴿ ﴿
 سوپه تی طاها/ ١-٥، واته: طه، که قورئانمان بۆ تو ناردوه بۆ ئه وه نیه خۆت
 خه فه تخان بکه ی له به ر بپوانه هیتانی بپروایان، بۆ ئه وه مان ناردوه ببیته
 یاده وه ری ئه وانی له خوا ده ترسن و ده یانه وی ریتوین بن، له لای ئه و خودایه
 دابه زیوه که ئه رزو ئاسمانه بلنده کانی ئافه ریده کردوه. خودای میهره بان بۆ سه ر
 باره گا به رز بۆتوه وه.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ
 مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ
 مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿ سوپه تی هه دید/ ٤، واته: خودا ئاسمانه كان و
 زه وی له شه ش روژدا ئه فراندوه، پاشان به رز بۆتوه وه بۆ سه ر باره گا. هه ر شتێك
 بچیته ناو زه وی یان لێی ده رچێ، ئه وه ی له ئاسمان داده به زێ و ئه وه ی بۆی به رز

دهبیته وه هر همویان ده زانی، له هر کوئی بن خودا به زانست و ناگاداری
له گه لئانه و نه و ئیشی ده یکن ده بیینی.

هه روه ها پتر له ئایه تیک ستایشی خوی به وه کردوه که خاوه نی باره گایه:
﴿ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥٠﴾ فَعَالٌ لِّمَآ يُرِيدُ ﴿١٥١﴾﴾ سوپه تی سورج/ ١٥٠-١٦٠،
واته: خودا خاوه نی باره گای شکوداره، هه رچیئکی بوئی ده یکتا.
﴿إِذَا كُنَّا لِلْآخِرَةِ نَحْبًا ﴿١٥٢﴾ وَإِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ مَنَاجِلًا ﴿١٥٣﴾﴾ سوپه تی ئیسراء/ ٤٢، واته: نه گه
خواه ندی تر هه بویه نه واریگی رکه بهریان ده گرت بهر له دژی خودای خاوه ن
باره گا.

هه روه ها په روه ردگاری باره گایه ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٥٤﴾﴾
سوپه تی تهوبه/ ١٢٩، واته: پشتیوانیم به خاوه یه که په روه ردگاری باره گای
مه زنه.

﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٥﴾﴾ سوپه تی نه نبیاء/ ٢٢، واته: پاک و
ته نیایی بۆ په روه ردگاری باره گا که به و جوړه وه سفی ده که ن.
﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٥٦﴾﴾ سوپه تی
مومنینون/ ٨٦، واته: پێیان بلئی: کئی په روه ردگاری حه فت ئاسمان و په روه ردگاری
باره گای مه زنه؟.

عه بدوللای کوپی ره واحة خوا لئی رازی بیت له شیعیرێکدا شکومه ندی
په وره ردگار ده کات و ده لئی:

وَأَنَّ النَّارَ مَثْوًى الْكَافِرِينَ	شهدت بآن وعد الله حق
وَفَوْقَ الْعَرْشِ رَبُّ الْعَالَمِينَ	وَأَنَّ الْعَرْشَ فَوْقَ الْمَاءِ طَافَ
مَلَأْنِكَ إِلَهِ مُؤْمِنِينَ	وَتَحْمِلُهُ مَلَأْنِكَ كَرَامَ

بپروا دینم به لئینی خوا هه ق و راسته، ناگری دۆزه خیش نیشینگه ی بپروایانی
سه رسه خته. باره گای خودا له سه ر ئاوداو سه ر باره گاش په روه ردگاری جیهانیانه.

باره گاش کومه ئی فریشته ی به ریزه لیا نگرته وه، فریشته ی خودا بق هاریکاریمان داده به زن.

ئیبینو عبدالبر له (الإستعاب) دا ئه م شیعره ی گێراوه ته وه و، ده ئی له چه ند ریگه یه کی صه حیه وه گێراومانه ته وه.

واتای بهرز بونی بۆ سه ر باره گای:

ئیمه نازانین (استواء) هکه چۆنه، له بهر ئه وه ی نازانین زاتی خودا چۆنه. به لام ده زانین له زمانی عاره بیدا چی پی مه به سه ته. عاره ب - وه کو ئیبینولقه بیم ساغی کردۆته وه - چوار واتایان پی مه به سه ته: سه قام گرتن، بهرز بون، بلند بون، هه وراز بون. (بگه پێوه بق رافه ی الواسطیه ی "الهراس" ٨٠/١).

زانینی واتای (استواء) و نه زانینی چۆنه تی و ئی نه کۆلینه وه ی: رێوشوێنیکه پیشینانی چاک په یڕه ویا ن ئی کردوه، جا کاتی له مالیکی پیشه وایان پرسى: خودا چۆن ئیستیوای کردوه گوتى: ئیستیوا دیاره، مه به سستی واتاکه یه تی که له زمانی عاره باندان رۆشنه، چۆنه تیه که ی نازانئى، بپوا پێبونی واجبه، پرسیار لیکردنیشى بیدعه یه، مه به سستی پرسیار کردنى چۆنه تیه که یه.

٩- خودا له کوێه؟

خودا خۆی پێی راگه یاندوین له ئاسمانی دایه و له سه ر باره گاکه ی سه قامی گرتوه ﴿أَمِنتُمْ مِنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ﴾ ﴿أَمِنتُمْ مِنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ﴾ سوپه تی مولك/١٦-١٧، واته: ئایه له و خودایه ی له ئاسماندا یه دلتیان که له زه ویتان رۆنه چوینئى و زه ویتان له بن هه ژاوو هه ره س بکات؟ یاخۆ له و خودایه ی له ئاسمانی دایه دلتیان به ردتان به سه ر دانه بارینئى؟ له مه و دوا ده زانن سزا چۆنه.

پێغه مبه ریش ﷺ پێی راگه یاندوین خودا له ئاسمانی دایه. له هه ردو صه حیا نندا هاتوه ئه با سه عیدی خودی خوا لیتی رازی بیته له پێغه مبه ر ﷺ ده گێریته وه فره مویه تی: ((الا تأمنوني وانا امين من في السماء يأتيني خبر السماء صباح مساء)) واته: ئێوه له من دلتیا نین؟ که چی ئه وه ی له ئاسمانیدا یه - مه به سستی خودایه - له من دلتیا یه و به یانیان و ئیسواران هه والی ئاسمانم بق دینئى.

خودا به رزی مه زنه ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ سوپه تی به قه په / ۲۵۵، واته: خودا رایگه یاندوه له ژوروی به نده کانی تی ﴿مُحَافُونَ رَبِّهِمْ مِنْ فَوْقِهِمْ﴾ سوپه تی نه حل / ۵۰، واته: له په روه ردگاریان ده ترسن له که ژورویانه، ﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ﴾ سوپه تی نه نعام / ۱۸، واته: خودا زاله و له ژوروی به نده کانی تی. پیغه مبه ز یش بز شکرمه ندی خودا له نزایه کیدا ده فهرموی: ((وانت الظاهر فلیس فوقک شیء)) واته: خودایه تر دیاری و هیچ شتی که له ژوروی تقوه نیه.

خاتو زهینه ب - خوا لی رازی بیت - شانازی به خوی ده کردو به خیزانه کانی دیکه ی پیغه مبه ز یش ده گوت: (نیوه خزم و کهستان ماره ی کردون به لام من له به رزی هفت ناسماناندا ماره کراوم) بوخاری له صهیحه که یدا گپرایتیه وه. موسولمان نابی و اتی بگات ناسمان خودای گرتوته خو یان له نیو که شکه شه کانی ناسمانی دایه. خودا له وه زور به رزتره. چو و وا ده بی که ناسمانه کان له ناست خودا هر بونی نیه ﴿وَالسَّمَاوَاتِ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ﴾ سوپه تی زومه پ / ۶۷، واته: ناسمانه کان له نیو دهستی راسته یدا پیچراوه ته وه. ﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ﴾ سوپه تی نه نبیاء / ۱۰۴، واته: له روژی دوا ییدا ناسمان وه کو دادانه وه ی په پتوک ده پ چینه وه.

زور و زمبندی بنگه کان:

له بابات ژوروی تی خوی هره به رزدا، له قوپتان و سوننه تدا به لگه مان هیند زوره، نه گره ه موان بینینه وه چه ندین روپه پی گره که، ته وای به لگه کان له گردی نه م ته وهرانه دا خول ده خونه وه:

۱- نه و به لگانه ی ده سه لمینن: خودا له ناسمانی دایه، هره کو پیشتر هیئامانه وه.

۲- نه و به لگانه ی ده سه لمینن: خودا به رز بۆته وه سر باره گاکه ی، پیشتر یادمان کردونه.

۳- نه و به لگانه ی به رزی تی خودا ده سه لمینن.

۴- نه و ده قانه‌ی ده سه لمینن هندی له ناهه ریده کراوه کان له لای نه ون
﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ﴾ سوپه تی نه عراف/ ۲۰۶،
واته: نه وانه‌ی له لای په وړه ردگارتن (مه به سستی فریشته یه) له په رستنی خودا
سه هنده یی ناکه ن.

له باره‌ی شه هیدانه وهش ده ف رموئ ﴿بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْفَعُونَ﴾
سوپه تی ثالی عیمران/ ۱۶۹، واته: شه هیدان له لای په وړه ردگاریان بژی بیان پی
ده بخشرئ.
له م باره وه به لگه‌ی دیکه نیدن.

۵- نه و ده قانه‌ی پیمان ده لئین هندی شت بق لای خودا به رز ده کریتنه وه.
وه کو به رز کردنه وه‌ی عیسیای کوپی مریم علیه السلام ﴿بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ﴾
سوپه تی نساء/ ۱۵۸ واته: به لکو خودا به رزی کردوته وه.
وه کو به رز کردنه وه‌ی پیغه مبر ﴿لَهُ﴾ له شه وړه ویه که یدا.

وه کو به رز بونه وه‌ی کرده وه کان بق لای خودا ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ
وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ سوپه تی فاطر/ ۱۰، وه کو به رز بونه وه‌ی گیانی بپرواداران:
﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ﴾ سوپه تی
نه عراف/ ۴۰، واته نه وانه‌ی بپروایان به نایه ته کانی نیغه نه هینا و فیز به رز بون نه وانه
قه ت ده روازه کانی ناسمانیان لی ناکریتنه وه.
نه م نایه ته به لگه یه بق بپرواداران ده رگا کانی ناسمانیان بق ده کریتنه وه،
غه رموده ش نیدن نه م مه به سته رون بکه نه وه.

مه وړه ها به رز بونه وه‌ی فریشتان ﴿تُسْرَجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ﴾ سوپه تی
مه عارج/ ۴، واته فریشته و جبریل بق لای په وړه ردگار به رز ده بڼه وه.

۶- دابه زینی فریشتان ﴿تُنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِ﴾ سوپه تی نه حل/ ۲.
مه وړه ها دابه زینی په پرتوکه کان ﴿وَهَذَا كِتَابُنَا أَنْزَلْنَاهُ مَبَارَكٌ﴾ سوپه تی
نه نعام/ ۹۲، واته: نه م په پرتوکه پیژداره مان دابه زاندوه.

۷- به رزکردنه وهی دهستو، چاو هه لبرین به ره و ئاسمان، فهرموده گه لی هه ن پیغه مبه ر ﷺ له نزا کردندا دهسته کانی به رز کردۆته وه، هه ر کاتی گرفتیکی هاتبا به پیش دهستی به ره و ئاسمان به رز ده کرده وه و له خودا ده پاریا به وه. هه روه ها له نزی پاش دهستووژدا چاو هه لبرینیش سه لمینرا وه.

۸- په نجه راهیلا نی پیغه مبه ر ﷺ به ره و ئاسمانی: له فهرموده که ی حه جی مال ئا واییدا خه لک گوئیان گه واهی ده دهین نه تو ئیسلامت پی راگه یادوین و نه رکه کانت به جی گه یاندو ئامۆژت داین، له و کاته دا پیغه مبه ر ﷺ په نجه ی شاده ی بو ئاسمان راده هیلا و ئاراسته ی سه ر خه لکی ده کرده وه و ده یفه رمو ((اللهم اشهد اللهم اشهد)) واته: خوا به شاید به خوا به شاید به.

نه گه ر حه ز له به لگی دیکه و ته ی پیشینه چاکه کان ده که ی بگه پیوه بو (معارج القبول ۱/ ۱۰۹-۱۶۷) هینده ی کو کردۆته وه دل پیی تیر بیی.

به رزنی خودا له گه ل نزیکیدا نه ساز نه

خودا به ئاگاداریه وه نزیکه و پاران وهی نزا کاران وهرده گری، به پازو چرپه ی به نده زانیاره، له ملی چاره ویکه ی لئی نزیکتره.

به ورته ورته کانی نه فس زانیاره، ته نانه ت به زانست له شاره گی ملیش نزیکتره، به نهینی و شاره و کان ئاگاداره و زانیاره به و شتانه ی ده چیته نیو زه مین و نه وانه ش لئی ده رده چی، به وانه ش که له ئاسماندا داده به زنی و بۆی به رز ده بیته وه، خودا به زانست و توانا له گه ل به نده کانیتی، هیچ نهینی که ی لی بز نابی، هیچ گه ردیک نه له ئاسمان و نه له زه ویدا بی بز نابی خودا وه کو به رزه نزیکه، وه کو نزیکه به رزه، خودا خۆی په که م و کوتا و دیار و دهرونه.

۱۰- پیکه سینی په وره دگاری پاکمان:

خوای تا کو بیهاوتا کهنگی بهی و چۆنی مه بهست بی پیده که نی. ئیمه ش برپا به وه دینین بیته وهی چۆنی ته که ی بزانی، داواشمان لی نه کرو ه چۆنی ته که ی بزانی. له م باره وه چه ندین فهرموده ی ته وا واته وه:

۱- نه با هوره یره خوا لئی رازی بیته ده لی، پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمو ی: ((یضحک الله الى رجلین یقتل احدهما الآخر. کلاهما یدخل الجنة، یقاتل هذا فی سبیل الله فیقتل، ثم یتوب الله علی القاتل، فیقاتل فی سبیل الله

فیسستشهد)) رواه البخاري ومسلم واته: خودا بۆ ئەم دو کەسە پێدەکەنێ کە یەکیکیان ئەوی تریان دەکوژێ و هەردوکیشیان بەهەشتین! کوژراو لە پێناوی خودا کوژراوە بکوژیش ژێوان دەبێتەووە ئەویش لە پێناو خودا شەهید دەبێ.

۲- ئەبا هورەیرە خوا لێی رازی بێت دەلێ: پیاویك هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا لە برسان لاکی سەرم دێ، ئەویش هەوالی بۆ لای هەندێ لە خێزانەکانی نارد گەر خواردن هەبێ، ئەوانیش گوتیان جگە لە ئاو هیچی ترمان لە لادەست ناکەوێ. ئینجا روی کردە یاوەرانی و فەرموی کێ ئەمشەو میوانداری ئەو پیاوێ دەکات. پیاویکی یاریدەدەر گوتی: ئەم، ئیتر کابرای برده ماله‌وه به ژنه‌که‌ی گوت ئەوه میوانی پێغەمبەر ﷺ ریزی بگره. گوتی بپوا بکه تهنه‌ها بای منداله‌کانمان خواردن هه‌یه. گوتی: به شتی‌که‌وه خه‌ریکیان بکه و داوای خواردنیان کرد بیانخه‌وینه، پاشان کە خواردنەکە بۆ دانان خۆشت وەرە، بە بیانوی چاککردنەوه چراکە بکوژێنەوه. وانیان دەدین نانی لەگەڵدا دەخوین، ئەم شەو خۆمان بە زگەر بەتال شەو دەکەینەوه.. ئەبادا میوانەکە هەست بە شتی‌ک بکات و تێر نان نه‌خوات ژنه‌که‌ش وای کر: و خۆیان وانیان دا ئەوانیش نان دەخوین، بۆبەیانێ کە چۆوه لای پێغەمبەر ﷺ و پێی فەرمو: ((لقد ضحك الله - او عجب من فعالکما)) واته: خودا پێکه‌نینی بەو کارە ی ئێوه هات -یان سەیری پێ هات، ئەم "ایه‌ته‌شی دابه‌زاند ﴿وَيُؤْتِرُونَ عَلٰی اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ سوپەتی حەشر/۹، واته: ئەگەرچی خۆشیان پێویست و ناچار بن بەلام هەر یاریدەو هاریکاری براکانیان دەکەن. بوخاری و موسلیم گێڕايتیانەوه.

۳- لە هەردو سه‌حیحه‌که‌ی بوخاری و موسلیمدا له‌ فەرموده‌یه‌کی درێژدا ئەبا هورەیرە خوا لێی رازی بێت دەگێڕتەوه خۆشه‌ویست فەرموی: ((ثم یفرغ الله تعالی من القضاء بین العباد ویبقى رجل مقبل بوجهه علی النار، وهو آخر اهل الجنة دخولا فیقول: ای رب اصرف وجهي عن النار فإنه قد قشبنی ریحها و احرقنی ذکائها، فیدعوا الله ما شاء ان یدعوه، ثم یقول الله تبارک وتعالی: هل عسیت ان فعلت ذلك ان تسأل غیره؟ فیقول لا اسألك غیره، فیعطی ربه من عهد و مواتیق ما شاء الله، فیصرف وجهه عن النار، فاذا اقبل علی الجنة وراها سکت ما شاء الله ان یسکت، ثم یقول: ای رب

قدمني الى باب الجنة، فيقول الله تعالى: اليس قد اعطيت عهودك ومواثيقك لا تسألني غير الذي (اعطيتك، ويلك يا ابن آدم ما أغدرك. فيقول: اي رب فیدعوا الله حتى يقول له: فهل عسيت إن اعطيتك ذلك أن تسألني غيره؟ فيقول: لا وعزتك، فيعطي ربه ما شاء من عهود ومواثيق، فيقدمه الى باب الجنة، فإذا قام على باب الجنة، اتفقت له الجنة فيرى ما فيها من خير والسرور فسكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: اي رب ادخلني الجنة، فيقول الله تبارك وتعالى: اليس قد اعطيت عهودك ومواثيقك أن تسألني غير ما اعطيت. ويلك يا ابن آدم ما أغدرك فيقول: اي رب لا اكون اشقى خلقك. فلا يزال يدعوا حتى يضحك الله منه، فإذا ضحك الله منه، قال ادخل الجنة)).

وفي رواية عند مسلم في حديث عبدالله بن مسعود أن الله يقول لهذا الرجل: ((يا ابن آدم اترضى إن اعطيتك الدنيا مثلها معها؟ فيقول اي رب: استهزيء بي وانت رب العالمين؟ وضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: الا تسألوني مم ضحكت؟ فقالوا: مم ضحكت يا رسول الله؟ قال: من ضحك رب العالمين حين قال استهزيء بي وانت رب العالمين؟ فيقول لا استهزيء بك ولكني على ما (شاء قادر))^{۹۲} واته: پاشان خودا له قهزای نیوان بهنده کانی ده بیته وه، تهنه پایاوێک ده میتیته وه روی له ئاگری دۆزه خه، ئه وه که سه دوامینی هه مو به هه شتیته کانه، ده چیتته به هه شت، ده لئی: خودایه روم له ئاگری دۆزه خ وه ربگێره بۆنه که ی جاپس وهه راسانی کردوم، کلپه وتینه که ی سوتاندمی. تا خوا چه ز ده کا لئی ده پارێته وه. پاشان خودا ده فه رموی: ته مات وایه که نه وه م بۆ کردی داوای شتی تریش بکه ی؟ ده لئی: داوای هیچی تری لئ ناکه م. نه وهنده ی خوا چه ز بکا په یمان وه به لئین به خودا ده دات داوای هیچی تر نه کات.

خودا روی له ئاگر وهرده گێڕی. روی کرده به هه شت و چاوی پئی که وت تا خوا چه ز ده کا بیده نگ ده بئ، پاشان ده لئی: خودایه بمبه لای ده رگای به هه شت. خودا ده فه رموی نه دی په یمان وه به لئینت نه دابو جگه له مه داوای هیچی ترم لئ نه که یته، کۆست که وئ ئاده میزاد! چهنده به لئین شکینی. ده لئی په روه ردگارا! زۆر

^{۹۲} ئیبنو خوزیمه له په پتوکی یه کخوئاناسیدا زۆر فه رموده ی دیکه ی میناوه ته وه که پێکه نین بۆ خودا ده سه لمینن. له لاپه ره ۲۲۰ و به ره وه سه ره وه.

ده پاپښته وه. تا خودا پښی ده فهرموئ: ته مات وایه شتی تریش داوا بکې؟ ده لئ: نا به عزیزه تت داوای چیر ناکم، نه ونده دی خودا هر ده کات په یمان و به لټن ده دات، خوداش ده بیاته بهر ده رگای به هشت.

که له بهر ده رگا راوه سستا به هشتی بڼ ده کرښه وه و بوی فره وان ده بڼ و چاری به و ه مو خیر و بیره زړو زه به نده ده که ویت، تا خوا هر بکا بیده نگ ده بڼ. پاشان ده لئ: خودایه! بیمبه ناو نه و به هشته خوځه. خودا ده فهرموئ: نه دی په یمان و به لټن نه دابو چی ترم لی داوا نه کي؟ ناده میزاد کوستت که وئ چه نده په یمان شکینئ. ده لئ: خودایه! با نه به به د به ختړینی ناهه ریدان.. هر نزا ده کاو ده پاپښته وه تا خودا پیده که نئ و پښی ده لئ فهرمو بڼ زوره وه.

له گټرانه وه به کی لای موسلیمدا له عه بدوللای کوپی مه سعودی گټراوه ته وه پیغه مبر ﷺ ده فهرموئ: (خودا به و پیاوه ده لئ: ناده میزاد! نه گره نده دی دنیاو نه ونده دی تریشت بده من خوځنود ده بی؟ ده لئ: خودایه تو په وره ردگاری جیهانیانی ناگونجی گالتهم پڼ بکې؟!.

لیره دا پیغه مبر ﷺ پیده که نئ و ده فهرموئ: " لیم ناپرسن بڼ پیده که نم؟ کوتیان: بڼ پیده که نی نه ی پیغه مبر؟ ده فهرموئ: له بهر نه وه پیده که نم به خودای گوت: خودایه! تو په وره ردگاری جیهانیانی ناگونجی گالتهم پڼ بکې؟!.

خودا پیکه نی و فهرموئ گالتهم پڼ ناکم، به لام من هرچی به وئ ته وانام).

۱۱، ۱۲- دابه زین و هاتنی خودای تآك و بټهاوتا:

پیغه مبر ﷺ ده فهرموئ: ((يَنْزِلُ رَبُّنَا كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ، فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبُ لَهُ، مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيهِ، مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرُ لَهُ)) بوخاری و موسلیم گټراپښتانه وه واته: ه مو شه ویک تا نه و کاته ی سیبه کی شه و ده مینئ خودا داده به زیتته ناسمانی دنیاو ده فهرموئ کئ لیم ده پاپښته وه تا ببورم، کئ داوام لی ده کات تا پښی ببه خشم، کئ داوای لټوردم لی ده کات تا لټی خوځ بم.

قورنانش ده فهرموئ: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ سوپه تی به قه په / ۲۱۰، واته:

چاوه پئی چ ده کهن مه گهر چاوه پئی شه وه بکهن خودایان له ناو چه ند پارچه
 مه وړیکی سپی بۆ بیت و هه روه ها فریشته ش بپن، شه ده میش کار له کار ترازو ه
 ﴿كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًا ۖ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾
 ﴿سوره تی فاجر/ ۲۱-۲۲، وات: نه خیر، زه وی به توندی راده مه ژئ.
 به روه ردگارتو فریشته کانیشی ریز ریز هاتن.

له فرموده کانی پیغمبر ﷺ دا هه ندیک له م ده قه قورئانیان ه رافه کراون. له
 فرموده ی (که په نا) دا هه ندیک له خاوه ن موسه ده کانی گپرتیانیان وه شه با هورهیره
 خوا لئی رازی بیت له پیغمبر ﷺ ده گپرتیه وه ((«إِنَّ النَّاسَ إِذَا أَهْتَمُّوا لِمَوْقِفِهِمْ
 فِي الْعُرُصَاتِ تَشَفَّعُوا إِلَى رَبِّهِمْ بِالْأَنْبِيَاءِ وَاحِدًا وَاحِدًا مِنْ آدَمَ فَمَا بَعْدَهُ،
 فَكُلُّهُمْ يَحِيدُ عَنْهَا حَتَّى يَنْتَهَوْا إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا جَاءُوا
 إِلَيْهِ: أَنَا لَهَا، أَنَا لَهَا» فَيَذْهَبُ فَيَسْجُدُ لِلَّهِ تَعَالَى تَحْتَ الْعَرْشِ وَبَسْفَعُ عِنْدَ اللَّهِ
 فِي أَنْ يَأْتِيَ لِفَصْلِ الْقَضَاءِ بَيْنَ الْعِبَادِ فَيُشَفِّعُهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي ظِلِّهِ مِنَ الْغَمَامِ
 بَعْدَمَا تَشْفُقُ السَّمَاءُ الدُّنْيَا وَيَنْزِلُ مِنْ فِيهَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ، ثُمَّ السَّمَاءُ الثَّانِيَّةُ
 ثُمَّ الثَّالِثَةُ إِلَى السَّابِعَةِ وَيَنْزِلُ حِمْلَةُ الْعَرْشِ وَالْكُرُوبِيُّونَ - قَالَ: وَيَنْزِلُ الْجِبَارُ
 ﷻ فِي ظِلِّهِ مِنَ الْغَمَامِ - زَلْهُمُ زَجْلٍ مِنْ تَسْبِيحِهِمْ، يَقُولُونَ: سُبْحَانَ ذِي الْمَلِكِ
 وَالْمَلَكُوتِ، سُبْحَانَ ذِي الْعِزَّةِ وَالْجَبْرُوتِ، سُبْحَانَ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ،
 سُبْحَانَ الَّذِي يَمِيتُ الْخَلَائِقَ وَلَا يَمُوتُ، سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ،
 سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، سُبْحَانَ رَبِّي الْأَعْلَى سُبْحَانَ ذِي السُّلْطَانِ وَالْعِظَمَةِ، سُبْحَانَ
 سُبْحَانَهُ (أَبْدَأُ أَبْدَأُ)). وات: که سه رجه م خه لکی له گورپه پانی دوايیدا وه پس و پر
 ناسور بون، ده چنه لای یه که یه پیغمبران هه له ئاده مه وه تا موحه مه د
 بۆ شه وه تکیان بۆ بخوازن، به لام ده چنه لای هه ریه کیکیان بۆ شه وه تریان
 ره وان ده کات. دینه لای موحه مه د ده لئ: من، به لئ من تکاخوازیتان بۆ ده که م.

ده چئ له ژیر باره گای خودا سوژده ده بات، تکا له خوا ده خوازئ تا بیت
 دادوهی له نیو بنده کاندای بکات. خوداش تکاکه ی په سه ند ده کات دوا ی شه وه ی
 ئاسمانی یه که م شه ق ده بی و فریشته داد به زن پاشان ئاسمانی دوهم و سییه م و تا
 حه فته م و فریشتانی باره گا هه لگرو گه وره که یان داد به زن، خودا داد به زئ،
 فریشته کان ده نگي پاکیکردنه کانیا ن به رز ده بیته وه ده لئین: پاکي بۆ خودای
 خاوه ن مولک و پادشا. پاکي بۆ خودای خاوه ن شکو و ده سه لات پاکي بۆ خودای

زندوی قهت نه مر، پاکی بۆ خودای مرتنه ری ئافه ریدانی بۆ هه میشه نه مر،
پاکیگارو پیروژگارو په روه ردگاری فریشته و جوهریله . پاکیگارو پیروژگارو .
پاکی بۆ په روه ردگاری هه ره به رزم .. پاکی بۆ خاوهن ده سه لاتو مه زنی،
پاکی بۆ خودا، پاکی بۆ خودا تاهه تایه تاهه تایه .

ثیبنو مه سعود خوا لئی رازی بیته له پیغه مبه ر ﷺ ده گێڕته وه فهرمویه تی
(یجمع الله الأولین والآخرین لیمقات یوم معلوم أربعین سنة، شاخصه
ابصارهم الى السماء ينتظرون فصل القضاء، وينزل الله في ظلل من الغمام
من العرش الى الكرسي)) رواه ابن منده وقال الذهبي إسناده حسن واته: خودا
سه رانسهری مرقایه تی له رۆژیکێ دیاری چل سالیدا کۆ ده کاته وه، چاویان
برپوه ته ئاسمان و چاوه پیتی پرسیارو وه لآمن، خوداش له ناو چه ند پارچه
هه ورێکی سپیدا له عرشه وه بۆ کورسی داده به زنی.

۱۳- قسه ی خودا:

خودا چۆنی بوئ و کهنگی مه به سستی بئ قسان ده کات، به هی ئافه ریدانیش
ناچئ. هه لبه ت خودا قسه ی له گه ل به نده کانی کردوه و نه وانیش له گه ل خودا
﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ سوپه تی نیساء/ ۱۶۴، واته: هه لبه ت خودا قسه ی
له گه ل موسا کردوه، قسه ! ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ﴾ سوپه تی
ئه عراف/ ۱۴۲، واته: موسا له کاتی دیاری کراوی خۆیدا هات و خودا قسه ی له گه لدا
کرد.

خودا وتووێژی نیوان خۆی و موسای یاد کردوه و ده فهرموی: ﴿قَالَ رَبِّ امْرِئِي
أَنْظِرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرَايَ وَلَكِنْ أَنْظِرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ نَرَايَ فَلَمَّا
تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ ثَبَّتْ إِلَيْكَ وَاتَّأَمَّرَ
أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿ قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا
أَنْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴾ سوپه تی ئه عراف/ ۱۴۳-۱۴۴، واته: موسا
گوتی خودایه خۆتم پئ نیشان ده، فهرموی نامبینی به لام ته ماشای ئه م چیا به
بکه ئه گه ر له شوینی خۆی سه قامی گرت ئه وا ده مبینی. خودا بۆ چیا دره وشاوه و

چیا وردوخاش بوو موساش له هۆش خوئی چو و به ربووه، که به خو هاتوه گوتی: خودایه پاکی بو تو، ژوانم و من یه کهم بپوادارم. فهرموی: موسا! من توّم به په یام و تهی خوّم بو خه لک هه لباردوه، نه وهی پیم داوی بیگره و له سوپاسگوزاران به.

خودا قسه ی له که ل ئاده م و حه و کردوه ﴿فَذَلَاهُمَا يَغْرُورٌ فَلَمَّا دَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلْمُ اتَّهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ سوپه تی ئه عراف/ ۲۲، واته: خودا بانگی بو ئاده م و حه و کردو فهرموی ئه دی نه من به ره لستیم نه کردبو له به ری ئه م داره نه خوّن و پیم نه گوتن شه یتان دوزمنی سه ره سه ختی ئیوه یه.

هه ره ها قسه له که ل جوبریلدا ده کات. له هه ردو سه حیچاندا هاتوه ئه با هوره یره خوا لیتی رازی بیت له پیغه مبه ر ﷺ ده گپرتوه ((إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا نَادَى جَبْرِيلَ: إِنَّ اللَّهَ يَحِبُّ فَلَانًا فَيَحِبُّهُ جَبْرِيلُ، ثُمَّ يَنَادِي جَبْرِيلَ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَبَّ فَلَانًا فَأَحْبَبُوهُ، فَيَحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، وَيُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ)) واته: ئه گه ر خودا به نده یه کی خو ش بوئ بانگ ده کاته جبریل: خودا فلانه به نده ی خو ش ده وئ تو ش خو شت بوئ، ئه ویش خو شی ده وئ، پاشان جبریل بانگ ده کاته ئاسمانیه کان خودا فلانه که سی خو شو یستوه ئیوه ش خو شتان بوئ، ئاسمانیه کان خو شیان ده ویت و پاشان خه لکی زه ویش خو شیان ده ویت.

که خودا قسه ده کات فریشته کان گوئ بیستی ده بن، له هه ردو سه حیچاندا هاتوه ئه با هوره یره خوا لیتی رازی بیت ده لئ: پیغه مبه ر ﷺ ده فهرموی ((إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنَحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ، فَإِذَا فَزَعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ، قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ)) واته: ئه گه ر خودا له ئاسماندا بپاریتک بدات فریشته کان بو و ته که ی ئه ژنه و ده بن و بالیان لیک ده ده ن ده نگ ی وه کو ده نگ ی زنجیری که له تاشه به ردیکی لوس بدرئ. جا که ترسیان له دل نه ما ده لئین خودا چی فهرمو؟ ده لئین هه قی فهرمو، خودا به رزو مه زنه.

خودای تان و بیهاوتا قسه کردنه که ی به دهنگه به لام به دهنگی هیچ له ناهه ریده کانی ناچیت. له و فرموده یه دا که بوخاری گپاویه تیه وه: «نه با سه عیدی خودری خوا لیتی رازی بیت ده لئی: پیغه مبه ر ﴿﴾ ده فرموی: ((یقول الله تعالی: یا آدم، فیقول: لیبیک وسعدیک. فینادی بصوته، إن الله یأمرک ان تخرج من امتک بعثا الی النار)) واته: خودا ده لئی: ناده م! ده لئی: فرمو، به رفه رمانتم. نه نجا به دهنگی خوی بانگی ده کاتی و ده فرموی: خودا فره رمانت پی ده کا له نه ته وهی خوت کومه لیک ده رهیتی بۆ ناگر.

له روزی ژیا نه وه شدا خودا قسه له گهل فریشتان ده کات: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ اِهْزِلُوْا اِيَّاهُمْ كَاوُوا يَعْبُدُوْنَ﴾ ﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلَيْسَ مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَاوُوا يَعْبُدُوْنَ الْجِنَّ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُوْنَ﴾ ﴿سوپه تی سه به ۴۰-۴۱، واته: خودا له ژیا نه وه دا بیپروا کان کۆ ده کاته وه به فریشته کان ده لئی نایه نه م بیپروایانه ئیوه یان ده په رست؟ ده لئین: پاکی بۆ تو خودایه تو په رستراوی ئیمه ی به لکو نه وانه جنۆکه یان په رستوه و ندر به یان بپروایان پی هیناوه. جنۆکه شه یثانه کان خویان پی نیشان داو و وایان زانیوه فریشته ن.

به سه رکۆنه و سه رزه نشته وه له گهل کافران ده دوی: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِّنْ يَّكَذِّبُ بَايَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُوْنَ﴾ ﴿حَتّٰی اِذَا جَاؤْا قَالْ اَكْذَبْتُمْ بَايَاتِنَا وَاَنْتُمْ تُحِيطُوْنَ بِهَا عَلِمَا اَمَّا ذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ﴾ ﴿سوپه تی نه مل/۸۳-۸۴، واته: له ژیا نه وه دا له هه مو نه ته وه کان چینی بیپروایان کۆ ده که یه وه و ده یانکه یه کۆمه ل کۆمه ل. راپیچ ده کرین تا ده گنه شوینی لیپرسینه وه و خودا پییان ده لئیت: نایه بپرواتان به نایه ته کانی من نه هینا زانستی ته و اویشتان وهر نه ده گرت تا تیی بگه ن یاخۆ چیتان نه کردوه؟.

سلاو له به هشتیه کانیش ده کات ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّنْ رَبِّ رَحِيْمٍ﴾ ﴿سوپه تی یاسین/۵۸، واته: خودا ده فرموی سلاوتان پیتشکه ش به هه شتیه گان! سلاوی خودایه کی میهره بان.

هه روه ها گفتوگوشیان له گهل ده کات، له سه حیجی بوخاریدا هاتوه نه با سه عیدی خودری خوا لیتی رازی بیت له پیغه مبه ر ﴿﴾ ده گپرتیه وه: ((إن الله تعالی

يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقول: لبيك وسعديك والخير في يديك، فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: وما لنا لا نرضى يا رب وقد أعطيتنا ما لم تعط أحدا من خلقك. فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك؟ فيقولون: يا رب وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني فلا أسخط عليكم بعده أبداً)) واته: خدا به به هه شتیه کان ده لئ: به هه شتیان! ده لئین: به لئ فهرمو خوای ده ست پر له خیر. ده فهرموئ: ئیستا خو شنود بون؟ ده لئین: به لئ خوایه! چون ناخو شنود بین که ئه تو شتی وات پیبه خشویین به که سی ترت نه به خشویه. ده فهرموئ: شتیکی ترتان پی به خشم له وه با شتر بی؟ ده لئین: خودایه جا شت هیه له وه با شتر بی؟ ده فهرموئ: خو شنودی منتان بو رهوا بو، ئیتر قهت لئتان تو په نابم.

قسه‌ی خدا هه ژمار ناکری و پایانی نه

خودا ده فهرموئ ﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَفِدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِثًا مِثْلَهُ مَدَدًا﴾ سو په تی که هف/۱۰۹، واته: بلئ نه گهر هه مو ده ریاکان بو نویسنه وهی وتهی په روه ردگارم مه ره که ب بن، ده ریاکان بنیان دیتو که چی وتهی خودا هیشتا کوتایی نه هاتوه. نه گهر چی ده ریای تریش بیتین و بیکهینه مه ره که ب هیشتا ته واو نابئ.

قورئان قسه‌ی خودایه

هیچ گومان و سوئ تیدا نه قورئان وتهی خودایه. خودا ده فهرموئ: ﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ﴾ سو په تی ته وبه/۶، واته: نه گهر هاوبه شپه رستیك داوای دالدهی كرد، دالدهی بده تا وتهی خودا ده بیستی.

﴿سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَائِمٍ لَتَأْخُذُوا هَذَا وَرَوْيَا سَعَكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ سَعُونَ﴾ كَذِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ سو په تی فه تی/۱۵، واته: نه وانهی بو جیهاد رانه په ریون، ئیوه دواى سه ره که وتن که بو وه رگرتنی غنیمهت ده چن ده لئین ریگه مان بدهن با ئیمهش له که لئتان بیتین.

ده يانه ويی قسه ی خودا بگوین، پټيان بلین: له گه لمان نايه ن. خودا پيشتر
 ناوه های فرمونه.

﴿وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا
 نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ﴾ سوپړه تی لوقمان/۲۷، واته: بلای: نه گهره رچی دارو
 دره ختی زهویه بیته قه له م، ده ریاش و حفت ده ریای دیکه ش وه دوا دای بیته
 گشتیان بینه مه ره کب هیشتا قسه کانی خودا ته واو نابیت.

نیینو که ټیر له راشی نه م نایه ته دا ده لای: خودای به رزو بلند باسی مه زنایی و
 گه وره یی و شکو ناوه پیروزه کانی و سیفته به رزه کانی و، و ته ته واو بی
 که مایه سیه کانی ده کات که که س ناتوانی په ی پټ بیات، هیچ مرقفیک له
 چیه تیه کی ناگات و ناتوانی ه ژماری بکات. ه روه کو سهر داری مرقفایه تی
 ده فرموی: ((لا احصي ثناءً عليك، انت كما اثنيت على نفسك)) واته:
 ناتوانم ستایشت بو ه ژمار بکه م، تو ناوه های که ستایشی خوت کردوه.

ه روه ها خودا ده فرموی: ﴿وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمْدُهُ
 مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ﴾ واته: نه گهر ته واوی دارو دره ختی سر
 روی زهوی بکریته خامه و ده ریاش و حفت ده ریای تریشی به دوا دابی و بکریته
 مه ره کب نه و و ته کانی خودای له باره ی مه زنایی و سیفته و شکوی ده دوی، پټ
 بنوسریته وه، هیشتا پایانی نایه ت و خامه کان ده شکین و ناوی ده ریاکان نه گهر
 ناوی تریشی به دوا بیت نه نجا له به ری ده بری. ه روه ها حه س نه به سرای ده لای:
 (گهر دارو دره خت بکریته خامه و ده ریاش بکریته مه ره کب، خودای به رز
 بفرموی: فرمانم وایه و فرمانم ناوهایه، ناوی ده ریا چک ده کات و خامه کان
 ده شکین) خودا راستی فرمونه که ده لای ﴿وَمَا أَوْتِيْتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾
 سوپړه تی نیسپړه/۸۵ واته: زانیاریتان پټ نه دراوه مه گهر که میک.

۱۴- خوښوېستنې خودا:

خودا له قورښان و سوننه تدا یادی نه وه ی کردوه که چه ند جوړه قسه و
 کرده وه یه کی دیاری کراوی خوښده ویت، ه روه ها ه ندی له نافریده کانیشی
 خوښده ویی چه ند سیفه ټیکی تاییه تیان ه یه.

سودی ئم زانینه

خودا بۆیه نه وهی پیراگه یاندوین تا ئیمه ملکه چ بین بۆ نه وه وشت و کرده وانهی خودا خوشیده وین ده سترپیش یان زۆر یادی نه وه و قسانه بکریته وه که خودا خوشی ده ویت تا له نه نجامدا خودای به رزو بیهاوه ل خوشمانی بوی.

ئهمانهی خودا خوشیده وین :

- * پارێزکاران ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ سوپه تی ته و به / ٤.
- * چاکه کاران ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ سوپه تی ئالی عیمپان / ١٣٤.
- * ژيوان و پاكان ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ﴾ سوپه تی به قه په / ٢٢٢.
- * ئارامگران ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾ سوپه تی ئالی عیمپان / ١٤٦.
- * داد په روه ران ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ سوپه تی مانیده / ٤٢.
- * نه وانهی پشتیان به خواوه به ستوه ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ سوپه تی ئالی عیمپان / ١٥٩.
- * نه وانهی له پیناو خودا به به کپیزی ده جه ننگن ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَأَنَّهُمْ بُنَيَانٌ مَّرْصُومٌ﴾ سوره صف / ٤.

- له ههردو سه حیاندا هاتوه: ((كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ)) واته: دو وتهی سوک و هاسانی سه ر زارو خوشه و یست له لای خودا و قورس له سه ر ته رازو هه ن که نه مانه ن (واتاکه ی: پاکی و ستایش بۆ خودا، پاکی بۆ خودای مه زن).

- له سه حیجی موسلیمیشدا هاتوه ((مَا مِنْ كَلَامٍ شَيْءٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ ﷻ مِنْ: الْحَمْدِ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، هُنَّ أَرْبَعٌ فَلَا تَكْثُرُ عَلَيَّ، لَا يَضُرُّكَ بِأَيِّهِنَّ بَدَأْتَ)) واته: هیچ وتهیه ک هیندهی نه مانه له لای خودا

خۆشه‌ويستتر نيه: ستايش بۆ خدا، پاكي بۆ خدا، خدا گه‌وره‌تره، جگه له (الله) خوداي تر نيه، نه‌مانه چوار وته‌ن، زیت‌مه‌لئ، به هه‌ر كامیكيان ده‌ست پئ بکه‌ی زيانی نيه.

- پيغه‌مبه‌ر ﷺ به ئه‌شه‌جی عه‌بدقه‌یسی فهرمو: ((إِنْ فَيْكَ خَصْلَتَيْنِ يَحِبُّهُمَا اللَّهُ ﷻ وَرَسُولُهُ: الْحِلْمُ، وَالْأَنَاةُ)) أخرجه مسلم، واته: تۆ دو ئاكارته هه‌یه خدا به هۆيانه خۆشی ده‌ویتی: نه‌رمی و له‌سه‌رخۆیی.

- له سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه عوباده‌ی کوپی صامت خوا لیتی رازی بیته له پيغه‌مبه‌ر ﷺ ی گێراوه‌ته‌وه: ((مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ)) واته: ئه‌وه‌ی هه‌ز له دیداری خدا بکات خدا هه‌ز له دیداری ده‌کات، ئه‌وه‌ی هه‌ز به دیداری خدا نه‌کات خوداش هه‌ز به دیداری ناکات.

کار و کردموه‌ی تیش

هه‌ر کار و کردموه‌ و ره‌وشت و ته‌یه‌کی دی که پيغه‌مبه‌ر ﷺ هیناویه‌تی یان کردویه‌تی خودا خۆشی ده‌وئ. خودا له‌م ئایه‌ته‌دا به کۆگرێ هه‌مو رێگایانه‌ی مه‌به‌سته که شویتکه‌وتنی پيغه‌مبه‌ر ﷺ ی پئ وه‌دی دئ ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ سوپه‌تی ئالی عیمران/ ۳۱ واته: ئه‌ی پيغه‌مبه‌ر پێیان بلئ ئه‌گه‌ر خوداتان خۆشه‌ه‌وئ وه‌دوای رێوشوینی من بکه‌ون تا خودا خۆشستانی بوئ.

۱۶، ۱۵- رقلیبونموه‌و توپه‌ونی خودا :

هه‌ندئ کردموه‌ هه‌یه خدا خۆشی ناوێت به‌لکو رکی لییان ده‌بیته‌وه‌ و لییان توپه‌یه، رقلیبونه‌وه‌ و توپه‌یی خوداش شتیکی راسته‌و به‌و جوړه‌یه که له زاتی پیرۆزو به‌رێزی خودا بوه‌شیته‌وه، به‌ک له‌و کردموه‌ وانه خراپکاریه ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ سوپه‌تی به‌قه‌ره/ ۲۰ هه‌ر بۆیه‌ش که ﴿لَا يُحِبُّ الْمُسْدِينَ﴾ سوپه‌تی مانیده/ ۶۴.

ده قی قوپئان و فهرموده ی دیکه زۆر هەن لە بارە ی ئەوانە ی خودا خۆشی ناوێن لەوانە: بێ پروا و سە مکار و دەستبە لار و فیزیە رزان، دەستدریژ کار و گزیکار و کە شوفشکاران، لە خۆباییبوان، بێ پروا ی تاوانکار و، گزیکاری گونا هبار. لە قوپئاندا هاتو ه **﴿وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ مُنْعَاهُمْ فَتَبَّهَهُمْ﴾** سوپە تی تەوبە / ٤٦، واتە: بە لām خودا رکی لە راپەڕینی دوپۆه کان هە بو بۆ جیهاد دە رێچن بۆیە دایمرکاندن. لە فهرمودە ش هاتو ه **((وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ))** واتە: ئەو ی حەز بە دیداری خودا نە کات حەز بە دیداری ناکات.

لە هەردو صەحیحی بوخاری و موسلیماً هاتو ه خاتو عائیشە -خوای لی رازی بیت- لە پیغە مەبر **ﷺ** دە گێڕتە وە فهرمو یە تی: **((ابغض الرجال الى الله الألد الخصم))** واتە: خودا لە هەمو کەس لە وە توپە ترە کە سەرکە شو رکه بە ریکی کە لە رە قە.

دیسان هەر لە صەحیحەکانی بوخاری و موسلیماً بە رائی کوپی عازیب خوا لی رازی بیت دە لێ لە پیغە مەبر **ﷺ** م بیست لە بارە ی یاری دە هە ران دە فهرمو ی: **((من أحبهم أحب الله، ومن أبغضهم أبغضه الله))** واتە: ئەو ی خۆشیان بو ی خودا خۆشی دە و ی، ئەو ی رکیان لی بیتە وە، خودا رکی لیان دە بیتە وە و لیان توپە یە.

١٧- خودا بینین:

لە دنیا دا خودا نابینرێ، کاتی خۆی پیغە مەبر موسا حەزی کرد خودا ببینی بە لām خودا پێی را گە یاند لە دنیا دا نابینرێ و ئەو یش ناتوانی، تە نائە ت ئەو شاخە بە هیزو نە لە خشا وە ش بە رگە نا گری **﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرَاكَ وَلَكِنْ نَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ نَرَاكَ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا﴾** سوپە تی ئە عراف / ١٤٣ واتە: موسا گوتی خودایە خۆم پێ نیشان دە، فهرمو ی نامبینی بە لām تە ماشای ئەم چیا یە بکە ئە گەر لە شوینی خۆی سە قامی گرت ئە و دە مبینی. خودا بۆ چیا درە وشا وە چیا وردوخاش بوو موساش لە هۆش خۆی چو و بە رتو وە.

زانایان لە بارە ی ئەو ی پیغە مەبر **ﷺ** لە و کاتە ی بۆ ئاسمانی بە رز کر او ه خودای بینیی، رایان جیا وازە، بە لām راستە کە ی ئەو یە نە بینو وە. بە صەحیحی

هاتوه خاتو عايشه - خوا لینی رازی بیت - فرمویه تی: (ئەو هی بلی موحه مەد خودای دیتوه ئەوا بوختانیکی گه‌وره‌ی به‌خودا کردوه).

ئەمە له‌ دنیا، به‌لام له‌ رۆژی ژیا‌نه‌وه‌دا جیاوازه، به‌نده‌کان به‌ نوژه‌نیکی دی ئافه‌ریده‌ ده‌کرتن، ئەوه‌تانی له‌ رۆژی ژیا‌نه‌وه‌دا خۆر له‌ سه‌ر سه‌ری مرۆف هیند نزیك ده‌بیته‌وه‌ ته‌نانه‌ت به‌ک میلی ده‌مین، که‌چی ناتوینه‌وه‌. ئەوه‌تانی له‌ دوا‌ی زندو بونه‌وه‌دا نامرن، ته‌نانه‌ت بی‌پرواکان ده‌خړینه‌ دۆزه‌خ و پێستیان هه‌ل‌ده‌پروکی، هه‌ر جاره‌و پێستیکی تازه‌یان به‌به‌ردا ده‌کرتیه‌وه‌، به‌لام هه‌رگیز نامرن.

به‌لێ له‌ رۆژی ژیا‌نه‌وه‌دا ب‌پرواداران ده‌توانن په‌روه‌ردگاریان ببینن، به‌لکو گه‌وره‌ترین به‌خششی خودا ب‌پرواداران پێ به‌هه‌رمه‌ند بکات ببینی په‌روه‌ردگاری به‌رزو به‌پێزیا‌نه‌.

ئەو به‌خششی بی‌پروایان لینی بیت‌ه‌شن ﴿كَلاَّ اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمِذٍ لَمَّحُوبُونَ﴾ سوپه‌تی موته‌فیفین/ ۱۵، واته‌: نه‌خێر ئەو کافرا‌نه‌ له‌ دیتنی په‌روه‌ردگاریان بیت‌ه‌شن.

به‌لام ئەوانه‌ی خودا هه‌لیبژاردون و ره‌نگو روی جوان کردون بیت‌ه‌ش نین ﴿وَجْهٌ يُومِذُ تَاصِرَةٌ﴾ ﴿إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ سوپه‌تی قیامه‌ ۲۲-۲۳، واته‌: له‌ رۆژی ژیا‌نه‌وه‌دا هه‌ندێ ره‌نگو رو‌هه‌ن گه‌ش و روناکن! ته‌ماشای په‌روه‌ردگاریان ده‌که‌ن.

ئەوانه‌ی چاکه‌کارن ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي عِیمٍ﴾ ﴿عَلَىٰ الْأَعْرَافِ يَنْظُرُونَ﴾ سوپه‌تی موته‌فیفین/ ۲۲-۲۳، واته‌: چاکه‌کاران له‌ به‌هه‌روه‌ری دان، له‌ سه‌ر ته‌خته‌کانی به‌هه‌شتدا ته‌ماشای په‌روه‌ردگاریان ده‌که‌ن.

ته‌ماشاکردنی روی په‌روه‌ردگاری به‌پێز، ئەو (پتر)ه‌یه‌ که‌ خودا به‌لینی به‌ ب‌پرواداران داوه ﴿لَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزَادَهُ﴾ سوپه‌تی یونس/ ۲۶، واته‌: چاکان چاکه‌یان خه‌لاته‌و زیاتریش.

هه‌وره‌ها ئەو (زیاتر)ه‌یه‌ که‌ له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوه ﴿لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ﴾ سوپه‌تی ق/ ۳۵، واته‌: به‌هه‌شتیه‌کان چیان بوێ بۆیان هه‌یه‌و زیاتریشمان له‌ لا دایه‌.

چه ندین فرموده‌ی موته و اتیری ناشکاریش له م باره وه هاتوه:

له هه‌ردو سه‌حیاحاندا هاتوه جه‌ریری کوپی عه‌بدوللا خوا لیتی رازی بیته ده‌لئ: له لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ دانیشتبوین، ته‌ماشای مانگی چوارده‌یان ده‌کرد، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرموی: ((إنکم ترون ربکم عیانا کما ترون هذا لا تضارون فی رؤیته، فان استطعتم ان لا تغلبوا علی صلاة قبل طلوع الشمس وصلاة قبل غروب الشمس فافعلوا)) واته: ئیوه له رۆژی ژیانه‌وه‌دا وه‌ک چۆن ئه‌م مانگه‌ بی ره‌شکه‌ و پیشکه‌ و بی ته‌مومژ ده‌بینن ئاوه‌هاش خوداتان ده‌بینن...

له سه‌حیحی موسلیمیشدا هاتوه صوه‌ه‌یب خوا لیتی رازی بیته ده‌لئ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرموی: ((إذا دخل اهل الجنة الجنة، يقول الله ﷻ: تريدون شیئا ازیدکم؟ یقولون: الم تبيض وجوهنا، الم تدخلنا الجنة وتنجينا من النار؟ قال: فيكشف الحجاب فما اعطوا احب إليهم من النظر الى ربهم ثم تلا هذه الآية: ﴿لَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾))، واته: که به‌ه‌شته‌یه‌کان بو به‌ه‌شت چۆن خودا ده‌فرموی: زیاترتان پی بیه‌خشم؟ ده‌لئ: خودایه! زیاتر چیه، ئه‌دی ره‌نگو روت سپی و روناک نه‌کردوین، نه‌تختستوینه به‌ه‌شت و له‌ناگرت رزگار نه‌کردین؟.. خودا په‌رده هه‌لده‌داته‌وه‌و ته‌ماشای په‌وره‌ردگاریان ده‌که‌ن. قه‌ت شتی و به‌چیژیان نه‌دیوه. پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه (واتاکه‌ی: چاکان چاکه‌یان خه‌لاته‌و زیاتریش).

له هه‌ردو سه‌حیاحاندا هاتوه ئه‌با موسا خوا لیتی رازی بیته ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرمویه‌تی: ((جنتان من فضة: آئیتهما وما فیهما، وجنتان من ذهب آئیتهما وما فیهما، وما بین القوم و بین ان ینظروا الی ربهم إلا رداء الکبرياء علی وجهه فی جنة عدن)) واته: دو به‌ه‌شت هه‌ن قاپ و قاچاغ و هه‌رچی تییا‌ندا هه‌ن له‌زیوه، دو به‌ه‌شتیش هه‌ن قاپ و قاچاغ و هه‌رچی تییا‌ندا هه‌یه له‌زیوه. له به‌ه‌شتی عه‌دندا هیچ شتیکی نیه به‌ه‌رچای به‌ه‌شته‌یه‌کان بگرئی ته‌ماشای روی په‌وره‌ردگاریان بکه‌ن ته‌نها په‌رده‌ی کبریائی سه‌ر روی نه‌بی...

١٨- زانستی خودا:

ده‌زانین خودا به‌سیفه‌تی زانست سیفه‌ته‌نده، خودا به‌چه‌ند ناویک ناوی خۆی ناوه که ئه‌م سیفه‌ته ده‌گه‌یه‌نی، خودا زانایه ﴿أَنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ سوپه‌ته‌ی شوعه‌پاء/٢٢٠، یه‌کیکی تر له‌و ناوانه (الخبر)ه تاییه‌ته به‌وه‌ی پیش

نه وهی شتیک په یدا بڼه و دهیزانئ. په کښکی تر (الحکیم) ه تایبه ته به زانینی وردوو بچوکی سیفه تان. په کښکی تر (الشهید) ه تایبه ته به زانینی دیارو نادیارانو واتای وایه هیچ شتیکې لی بزر نابڼ. په کښکی تر (الحافظ) ه تایبه ته به وهی شتی له بیر ناچن، په کښکی تر (المحصی) یه تایبه ته به وهی زوری زانینی شتان خه ریکی ناکات وهکو زانینی تیشکی روناکی، توندو تیژی با، هه لوه رینی گه لا، که چی به شه جولانه وهی په که په که ی گه لا کانیش ده زانئ.

زانینی خودا هموه کی و هنده کیه کان ده گرتنه

فلسه فزانه کان ده یانگوت خودا هموه کیه کان ده زانئ و هنده کیه کان نازانئ. به لام درویان کرد چونکه زانستی خودا همو شتیک داده گرتنه وه و هیچ شتیکې نه له ناسمان و نه له زهوی لی ون نابڼ، همو جوله یه ک چ له ده ریا بڼ چ له وشکانی بڼ، هر گه لایه ک له دره ختان هه لده وه رئ، هر تو زکالیک له نیو لمدا په رش و بلاو بڼ، هه رده نکوله یه ک له زه ویدا چه کهره بکات یان وشک بڼ... هر هه موی خودا پتی زانبار ه ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتٍ الْأَرْضِ وَلَا أَرْضٍ وَلَا مَرْطَبٍ وَلَا يَاسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ سوپه تی نه نعام/ ۵۹، واته: خودا هر چی له به ژو ده ریا به دهیزانئ، هر گه لایه ک به وه رئ دهیزانئ هر ده نکوله یه کی نیو تاریکیی ناخی زهوی و هر وشک و ته پیه ک هه بڼ خودا هر هه موی له په پتوکیکی روڼ و ناشکرا نویسوه.

نه و هه مو گیانه وهه بڼ هه ژماره نیه له خودا بزر بڼ ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ مَرْفُقًا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ سوپه تی هود/ ۶، واته: هه مو جانه وه ریکی زهوی بزوی له سر خودایه، خودا شوینی سه قام گرتن و جیگه ی مه رگی ده زانئ، هر هه موی له په پتوکیکی روڼ نوسراوه ته ختی پاریزد او.

هر شتیک بگاته زهوی یا له زهویه وه به ره و ناسمان بچیت نه و خودا زیانباری پتی هیه ﴿يَعْلَمُ مَا يُلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ﴾ سوپه تی سه به ۲/، واته که ی پیشترو نوسراوه.

هرچی مروفیشه نایکری هیچ شتیک له خودا وه شارئ، هر کرده وه یه کی دیارو هر رازیکی له دلی بگری، خودا پیی زانیاره ﴿قُلْ إِنْ تُحْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ بُدُّوا يَعْلَمُهُ اللَّهُ﴾ سوپه تی ثالی عیمران/ ۲۹، ﴿وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ﴾ سوپه تی نه نعام/ ۳.

زانینی خودا هه مو ورده کاریه کی مروفیشی داگرتوته وه ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾ سوپه تی یونس/ ۶۱، واته: له هر حالیکدا بی و هر به شه قورشانیک بخوینی و هر کرده وه یه ک بکن نیمه پیی ناگدارین که چۆن نیوه قسه و کرده وه ی بۆ ده کن.

رامینه زانینی خودا تو زقالتیکش هه لئابویدی ﴿يَا بَنِي إِدْهَانَ كُنْ مُقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَحْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِيهَا اللَّهُ إِنْ اللَّهُ لَطِيفٌ خَيْرٌ﴾ سوپه تی لوقمان/ ۱۶، واته: کوپی خویم نه گهر گونا ه سهنگی ده نکه خهرته لیکش بی له ناو تاشه به رد بی یان له ناسمانه کان بی یان له زه ویدا بی خودا ده بهیئی و لیپرسینه وه ی له گه لدا ده کات خودا ناگدارو شاره زایه.

نهینی و ناشکرا، بچوک و گهره، په نامه کی و به رچاوه کی... هه مویان له لای زانینی خودا وه کو یه کن ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِي أَسَاءَ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخَفٌّ بِاللَّيْلِ وَسَامِرٌ بِالْأَهْلِ ﴿سوپه تی ره عد/ ۸-۱۰، واته: خودا ده زانی هه مو مینه یه ک چی هه لگرتوه و مندالده که ی به هو ی کورپه که ی چه ندی لی زیادو که م ده بی. هه مو شتیک له لای خودا به نه ندازه یه. زانیاره به جیهانی په نامه کی و به رچاوه کی مه زن و به رزه. نه گهر یه کیکتان وته بشارینه وه یان ده ریپری یاخو به شه و خو ی شار دبیته وه یا به روژ خو ی ده رخستبی، له لای خودا وه کو یه که.

پنکموه هانتی نهم دوناوه

خودا پتر له ئایه تیکدا نهم دو ناوه ی به یه که وه کۆ کردۆته وه ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ سوپه تی ئالی عیمران/۲، واته: جگه له (الله) هیچ خوداوه ندیکى دى نیه، خودا هه ر زندوی قه ییومه.

له تهاویتی ژیان و قه ییومییدا

له تهاویتی ژیان و قه ییومییدا خودای تاكو بئى هاوه ل ئه وه یه که ناخه ویت ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾ سوپه تی به قه ره/۲۵۵، واته: خودا نه و خودایه یه هیچ خواوه ندیکى تر نیه که زندو و قه ییومه و ناخه وئو ناوه نه وئو.

وه نه وز (بۆرژان) پێشینه ی نوستنه، بۆرژان و نوستن که مایه سیه که خودا لیتی پاکه. له هه ردو سه حیحاندا هاتوه ئه با موسا خوا لیتی رازی بێت ده لئ: پێغه مبه ر ﴿چوار وته ی پئ گوتین: ((إِنَّ اللَّهَ لَا يَنَامُ، وَلَا يَنبَغِي لَهُ أَنْ يَنَامَ يَخْفَضَ الْقَسْطُ وَيَرْفَعَهُ، يَرْفَعُ إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ، وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ)) (ئیبینو خوزه یه/ التوحید) واته: خودا نانوی و بۆشی نیه بنوی. داد هه لده گری و ده داته وه. به ر له شه و کرده وه ی رۆژئو هی شه ویش به ر له رۆژ بۆی به رز ده کریته وه.

شکۆمند کردنی خودا به هیئانه می هه ردو سیفته ی ژیان و قه ییومی

خودا خۆی به سیفته ی ژیان و قه ییومی شکۆمند کردوه، له ده قه کانی پێشتریش یادی ئه وه مان کرد پێغه مبه ر ﴿یش به یادی نهم چوار سیفته خودای شکۆمند کردوه ((اللهم لك الحمد انت رب السموات والأرض ومن فيهن، ولك الحمد انت قيم السموات والأرض ومن فيهن، ولك الحمد انت نور السموات والأرض ومن فيهن)) واته: خودایه ستایش ته نها بۆ تویه. تۆ په وه ردگاری نه رزو ئاسمانان و نیوانیان، ستایش بۆ تۆ، تۆ راگری نه رزو ئاسمانان و نیوانیان، ستایش بۆ تۆ که روناکی نه رزو ئاسمانان و نیوانیان.

دین و ژنوتنی خودای بهرزو تاک:

نم دو سیفته ش به پیتی دهقی قورپان سه لماوه ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ

السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ سوپه تی شوپا/۱۱، واته: هیچ شتیک وه کو خودا نیه و خودا بیسه رو بینایه.

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾

سوپه تی حه ج/۶۱، واته: خودا شه و له رۆژو رۆژ له شه و هله ده کیشی و، خودا ژنه واو بینایه.

به موسا و هارونی فهرموه: ﴿إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأُرَى﴾ سوپه تی طاهه/۴۶،

واته: من له گه لتانم ده بیستم و ده بینم.

مه زبایی بیستن و بینینی خودا

خودا ده فهرموی ﴿قُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لِيُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرُهُ

وَأَسْمَعُ﴾ سوپه تی که هف/۲۶.

نیینو جه ریر ده لئی: لیره دا تیپه ریه کی نوری ستایشی خودای تیدایه. وه ک

بلئی فهرمویه تی: چه ند مه زنه! خودا هه مو بونیک ده بینئ و هه مو بیسراویک

ده ژنه ویت، هیچ شتیک لی ون نابئ، ژنه وایه و پیاوچا کان ده بینئ و سه قامگیران

ده کات ﴿الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ﴾ و ﴿يَقْلِبُكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾

﴿سوپه تی شوعه پاء/۲۱۸-۲۲۰، واته: نه و خودایه ی نه گهر به ته نیاو به

کومه ل نوژ بکه یت ده تبینئ. خودا بیسه رو بینایه.

هه روه ها خرابکارانیش ده بینئ و سزایان ده دات: ﴿لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا

إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنَاءُ سَنَكُتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ وَقُولُ ذُقُوا

عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ سوپه تی ثالی عیمران/۱۸۱، واته: خودا وته ی نه وانه ی بیست که

گوتیان خودا هه ژاره و نیمه ده وله مه نندین شه و ته یان له سه ر ده نوسین هه روه ها

پیغه مبه رانیشیان به ناهق کوشتوه پییان ده لئین: سزای سوتیه ر بچیژن.

خاتو عایشه - خودای لی رازی بیت - بۆ رونکردنه وهی فره وانی ژنه وتنی
 خدا ده لئ: (سوپاس بۆ ئه و خودایه ی بیستنه که ی هه مو ده نگیک ده ژنه ویت)..
 خه وله ی کچی شه عله به هاته لای پیغه مبه ر ﷺ و نه منیش له که ناریکی خانو بوم و
 گویم لی نه بو چی گوت، خدا به م بۆنه وه ئه م ئایه ته ی دابه زاند ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ
 الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ
 بَصِيرٌ﴾ سوپه تی موجه ده له / ۱، واته: خدا وته ی ئه و ئافره ته ی بیست که له باره ی
 (رهفتاری میرده که ی) گفتوگۆی له که لدا کردی و سکا لای بۆ لای خودا هینابو،
 هه ره ها خودا گفتوگۆی ئیوه ده بیستی خودا بیسه رو بینایه. بوخاری پیشه وا به
 هه لزنای گێراویه تیه وه.

له سه حیحی بوخاریدا ئه با موسا ئه شعهری خوا لئی رازی بیت ده لئ: له
 سه فهریکدا له که ل پیغه مبه ر ﷺ بوین ئه که ره به هه ورانیکدا رۆشتباین به ده نگ
 به رزه ئه للاه ئه که برمان ده کرده رموی: ((اربعوا علی انفسکم، فإنکم لا
 تدعون اصمًا ولا غائبًا، تدعون سمیعًا بصیرًا قریبًا)) واته: ده نگتان نزم
 که ن، خو بانگی که رو نادیاریک ناکه ن، بانگی خودایه کی بیسه رو بینا و نیزیک
 ده که ن.

نهامی ئی هاوبه شپه رستان له ئاست بیستی خودا

بوخاری له سه حیه که یدا له عه بدوللا خوا لئی رازی بیت ده گێرپه ته وه که:
 له لای که عبه دا دو سه قه فو قو په ی شیه ک یان قو په ی شیه ک و دو سه قه فو قه له و وزگزی
 بیهۆش کو ببونه وه: یه کیکیان ده یگوت: ئه ری خودا قسه مان ده بیستی؟ یه کیک
 گوتی:

که ره ده نگ هه لپه رین ئا، به لام به ده نگێ کزنه. ئه وه ی تر گوتی: که ره به
 ده نگ به مان بیستی به چپه ش ده مان بیست. خودا به م بۆنه وه ئه م ئایه ته ی
 دابه زاند ﴿وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا
 أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾
 سوپه تی فوصیله ت/ ۲۲.

ناوه پیروژه‌کانی خودا

خودا چه‌ندین ناوی هه‌یه و هه‌ر هه‌موشیان پیروژو جوانن ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ سوپه‌تی نه‌عرف/ ۱۸۰، واته: خودا چه‌ندین ناوی پیروژو جوانی هه‌یه. هه‌ندی له‌م ناوانه خودا له‌ سوپه‌تی (چه‌ش) دا یادی کردوه:

﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ سوپه‌تی چه‌ش/ ۲۲-۲۴، واته: خودا ئه‌و خودایه‌یه جگه له‌و هیچ خودایه‌کی تر نیه، زانای په‌نامه‌کی و به‌رجاوه‌کیه، به‌خشنده و میهره‌بانه. ئه‌و خودایه‌یه جگه له‌و خودای تر نیه، پاشاو پیروژگارو بیکه‌مایه‌سی و دلتیاکه‌رو چاودیترو زال و بالاده‌ست و مه‌زن و گه‌وره‌یه. پاک‌ی بۆ خودا له‌و هاویه‌شیانه‌ی بۆی په‌یدا ده‌که‌ن. خودا ئافه‌ریدگارو په‌یداکه‌رو وینه‌به‌خشه، چه‌ندین ناوی پیروژی هه‌یه.

ژماره‌ی ناوه‌کانی:

له‌ هه‌ردو سه‌حیاحندا هاتوه، ئه‌با هه‌ره‌یره خوا لیتی رازی بیته ده‌لئی پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرمویه‌تی: ((إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِسْمًا مِنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَهُوَ وَتَرِ يَحِبُّ الْوَتَرَ)) واته: خودا نه‌وه‌ت و نو ناوی هه‌یه هه‌ر که‌س بیانژمیرئ به‌هه‌شتیه. خودا ئاقه‌و ئاقیشی خو‌ش ده‌وئ.

ئهم فرموده‌یه به‌لگه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی خودای به‌رز، تا‌ک چه‌ند ناویکی دیاری کراوی هه‌یه و ژماره‌یان نه‌وه‌ت و نۆیه.

به‌لام ئهم فرموده‌یه له‌گه‌ل ئه‌و فرموده‌یه‌دا پیکه‌لیه‌ک په‌یدا ده‌کات که ئیبنو مه‌سعود خوا لیتی رازی بیته له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گێڕێته‌وه فرمویه‌تی: ((مَا أَصَابَ أَحَدًا قَطُّ وَلَا حَزَنٌ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ. ابْنُ عَبْدِكَ ابْنِ أَمَتِكَ: نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِي حَكْمِكَ، عَدْلٌ فِي قَضَائِكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ،

سَمِيتَ به نفسك، او انزلته في كتابك، او علمته احداً من خلقك، او استأثرت به في علم الغيب عندك، ان تجعل القرآن العظيم ربيع قلبي، ونور صدري، وجلاء حزني، وذهاب همي، إلا اذهب الله حزنه وهمه وأبدله مكانه فرحاً))
 واته: هر كه بِيَك توشی ناخوشیهك یا خه مِيَك بِيئ و بَلئی: خودایه! من به ندهی تۆم، كوپي به ندهی تۆم، رِيژنیم له دهست تۆیه و حوكمت پيدا شكاهه، بریارو فه مانپه واییت دادپه روه ریه. به هه مو ناوِيَك لیت ده پارپمه وه كه خۆت پئی ناودیر كرده یا له قورئاندا داتبه زانده، یا به به ندهیه کی خۆت گوتوه یا هر خۆت پئی زانای، داوا ده كه م قورئان بكه ی به به هاری دلم، بیکه ی به روناکی سینگم، بیکه ی به خه مره ویتیم، بیکه ی به دلخوشیم. هر كه سِيَك گه ر وا بَلئی نه وا هه رچی خه مو په ژاره یه خودا لای ده داو شادی پئی ده به خشی. نه حمه دی پیشه واو هی ديكه ش گپرايتيان وه.

له ستایشیکی پیغه مبه ر ﷺ دا هاتوه ((لا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك)) واته: خاتوانم ستایشت بۆ بژمیرم، تۆ ئاوه های كه به خۆت ستایشی خۆت كرده.

ئو پێكه لیه ی ئه م فه رموده یه په یدای ده كات ئه وه یه فه رموده كه ئاماژه ده كات خودا هه ندی ناوی هه یه له قورئاندا داینه به زانده به لكو ته نها چه ند به ندهیه ك زانیویه و به وان تاییه ت بوه، یاخۆ ته نها به خۆی تاییه ت كرده و هیه ئافه ریده یه کی خودا نه یزانیوه.

ئمه له لایه ك له لایه کی دی فه رموده كه ی ئه با هوره یره خوا لیتی رازی بیئت ئه وه ده كه یه نئ ناوه كانی خودا نه وه ت و تۆ ناوه و هر هه موی دابه زیوه و ناسراوه، به پئی ئه و به لگه یه ی كه ده فه رموی: (من احصاها: ئه وه ی هه لیانژمیری)، هه لژماردنیش ده بی هه ناردراو و ناسراو و زانراو بن.

ده ره نجام ئه و ناوانه ی خودا به زانستی خۆی یان به چه ند به ندهیه کی تاییه ت كرده له نه وه ت و تۆ ناوه كه دا نیه.

راستیش ئه وه یه ئه و ناوانه ی خودا له قورئاندا یان پیغه مبه ر ﷺ له فه رموده كانیدا یادیان كرده نه وه ت و تۆیه و له وه نده زیاتر نیه. له بهر فه رموده كه ی پیغه مبه ر ﷺ كه ئه و ژماره یه ی دیاری كرده و فه رمویه تی: (احصاها).

ئەو ناوانەى لە نەو ەت و نۆش زياتر ئەوا نايانزانين چونكە تەنھا لە زانستى
خودا داىە يان تەنھا چەند بەندەيەك زانويانە .
دەنا ئەگەر وانەبى ديار كردنى نەو ەت و نۆ ناو سودى چيە ؟^{۹۲}

فرەپاڤونى زانايان لە ديارى كردنى ھەندى ئاودا:

پيغەمبەر ﷺ راىگە ياندو ە ئەو ناوانەى خودا داىە زاندو ە دەتوانين
ھەليانز ميترين و بيانناسين، نەو ەت و نۆ ناون . ھيچ فرمودەيەى (صەحيح) يش
نەھاتو ە ھەمو ناو ەكانى خوداى يەك يەك ھيتاييتەو ە، تا بوارى فرەپاڤونى تيدا
نەھيلى . بەلكو ئەم ناوانە بە پەرتەوازەيى لە ئايەت و فرمودانەدا ھاتون رەنگە
ئايەتيك ناويك يا دوناو زياترى ياد كرديى يا خو لە پاىانى ئايەتيكدا ناويك يا دو
ناوى ھيتاييتەو ە . رەنگ ئايەت ھەبى كۆمەلە ناويكى ياد كرديى .

زانايان بايەخيكي زۆريان بە كۆكردنەو ە و راشە كردنى ناو ەكانى خودا داو ە .
قورتبوي پەرتوكيكي بە ناوى (واتاي ناو ە پيرۆزەكانى خودا) ە ە داناو ە .
ھەرو ە ئيبنو جەريرو ئەبابە كرى كورپى ئەل ە رەبى و ئيبنو جەري ە سقەلانى و
ھى ديكەش ناو ەكانيان ھيتاو ەتەو ە و نوسيويانە .

زانايان لە زۆريەى ناو ەكاندا يەك دەنگن، تەنھا لە چەند ناويك نەبى كە
فرەپاڤونيان ھەيە و ھەندى زانا پييان وايە ناوى خودان و ھەنديكى تريش پييان وا
نيە^{۹۳} .

ھۆى ئەم فرەپاڤونەش ئەو ەيە ھەندى لە زانايان واى بۆچون ھەرچى لە
قورپاندا بۆ خودا ھاتو ە دەكرى بە ناويكى خودا ھەژمار بكرى و بۆ خودا بەكار بيت .
ئەبا بەكر: ئيبنول ە رەبى (رابع ثلاثة: چوارەمى سييان) و (سادس خمسة:
شەشەمى پينجان) يشى بۆ خودا بە (ناو) داناو ە ئەو ەش بە پيى ئەم ئايەتە ﴿ ۱۱۲/۴﴾

^{۹۲} ەبەستى نوسەر ئەو ەيە ئەم نەوت و نۆ ناو ەى ئاماژەى بۆ كرو ە نابى ھيچكاميكيان لەولە بىن خودا بە خوى يان بە
چەند بەندەيەكى تايبەت كرديى . رەبى .

^{۹۱} معانى أسماء الله الحسنى .

^{۹۳} بگە پرتو ە بۆ (تلخيص الخبير) ۱۷۲/۴ .

تَرَىٰ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ جَحْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ
مَرَكِبُهُمْ وَلَا خُمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ ﴿سوره تي موجدله/۷﴾

هه روه بها (الفاعل: بکه) و (الزارع: چینه) یشی به ناوی خودا داناوه، به پیی
نم دو ثایه ته ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾ سوره تی
نه نبیاء/۱۰۴، واته: چۆن له سه ره تادا ئافه ریده مان کردون ئاوه هاش
دهیانگه پینینه وه. به لیتیکه و له سه زمانه و نیمه ش به توانین کاری خویمان بکهین.
﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ أَلَأَنْتُمْ تَحْرُثُونَ أَمْ لَكُمْ أَعْمَالٌ ﴿سوره تی
واقیعه/۶۳-۶۴، واته: نه تانندیوه نه وهی دهیچینن ثایه نیوه شینی ده کهن یان
نیمه.

نه وهی راستی بی نه وانه ناوی خودا نین و (چواره می سییان) و (شه شه می
پینجان) و (بکه) و (چینه) وه کو ناو بۆ خودا به کار نایین.^{۶۱}
له قورئاندا خودا هه ندی کردهی له بهر پاداشت و داد یان له ستایش و
ته واویتی خویدا به کار هیناوه، به لام دروست نیه ناویان لی داتاشری و بکرینه ناوی
خودا، له میانهی ثایه ته کان نه بی بۆ خودا به کار نایین وه کو ده فهرموی:
﴿إِنَّ الْمَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ﴾ سوره تی نیساء/۱۴۲، واته:
دوپوه کان پینان وایه خودا ده خه له تینن که چی خودا نه وان ده خه له تینی.
﴿وَمَكْرُؤًا وَمَكْرًا لِلَّهِ﴾ سوره تی ئالی عیمران/۵۴، واته: پیلانیان کیشا
خوداش پیلانی داناوه.

﴿سُئِلَ اللَّهُ فَنَسِيَهُمْ﴾ سوره تی ته وبه/۶۷، واته: خودایان له بیر کردو
خوداش نه وانی له بیر کرد.

﴿وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ﴾ اللَّهُ
يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ... ﴿سوره تی به قه ره/۱۴-۱۵، واته: دوپوه کان ده گه پیننه وه لای

^{۶۱} معارج القبول ۷۷/۱.

شهیخانه کانیان (دهم پراسته کانیان!) ده لَین ئیمه له گه لئانین و گالته به بپواداره کان ده کهین، خودا گالته یان پئ ده کات.

(خه له تینه ر) و (فیلزان) و (له بیر که ر) و (گالته کار) و نه وانه، نابئ بۆ خودا به کار بیئت، خودا زۆر له وانه به رزتر و پاکتره. نابئ به ره هایی بگوترئ: خودا گالته ده کات یان ده خه له تینه و فیل داده نیتته وه، یان له یاد ده کات..

نه و که سانه ی نه وانه یان به ناوی خودا هه ژمار کردوه، هه له یه کی ناوۆلایان کردوه. چونکه خه له تاندن و فیل دانانه وه بۆ ستایش و بۆ سه رزه نشته به کار دیت، بۆیه نابئ به ره هایی بۆ خودا به کار بیئت به لکو ده بی پابه ندانه به کار بیئت تا سه رزه نشته که ی لی هه لپوێردرئ هه روه کو له ئایه ته کاندایا به پابه ندی به کار هاتوه.^{۷۷}

له بهر نه وه یه قسه که رو خه ازیار و بکه بو دروستکه ر له ریزی ناوه کانی خودا نه هاتوه چونکه نه م سیفه تانه ستایش و سه رکوته هه لده گرن.

نه گه ر دروست بوایه ناوی خه له تینه و فیلزان بۆ خودا دابتاشرئ به و بیانوه ی (فعل) هه کانیان له قورئاندا هاتوه نه وایا به کاره یانانی نه م ناوانه ش دروسته: بانگکه ر، هاتو^{۷۸}، رویشستو، ریبه ر، له بیرکه ر، دابه شکه ر، توپه، نه فره تکه ر،... زۆری تریش که قورئان فیعه کانی به ره هایی هیناوه.

خودای گه وره ته نها له روی جه زادانه وه و بۆ نه وانه ی به ناهه ق ده جو لینه وه خۆی به خه له تینه و فیلزان سیفه ته مند کردوه، له م روه وه - له روی جه زادانه وه - بۆ ئافه ریدانیش به باشه داده نریت نه خوازه للا بۆ خودا.

خودا هه ندئ ناوی هه یه به ته نها بۆی به کار ناییت به لکو ده بی له گه ل هه مبه ره که به یئندریته وه، چونکه گه ر به ته نها بیئت و ده زاندرئ که مایه سه یه که. وه کو المانع، القابض، المذل، الخافض نه وانه ده بی له گه ل هه مبه ره کانیان به یئندریته وه و بگوترئ: (المعطي المانع: پێده رو پێنه ده ر)، (الضار والنافع: زیانبه خشو سودبه خشو)، (القابض الباسط: نه به خشو به خشو)، (المعز المذل: شکۆده رو زه بونکه ر)، (الخافض الرافع: نزمکه رو به رزکه ر).

^{۷۷} معارج القبول ۷۶/۱.

^{۷۸} مه بته له (الجاني، القاد، الاتي) به ره به.

(المنتقم: تۆلەستين) يش له قورئاندا قەت بە تەنھایی نەھاتوہ بەلکو یان بە ئیزافە کراوی (ذو) ھاتوہ وەکو ﴿عَزَّ وَجَلَّ دُؤَابِقَام﴾ سوپەتی مائیدە/۹۵، واتە: خودا بە دەسەلاتی تۆلەستینە.

یان لەگەڵ وشە (المجرمین) بە پابەندیەوہ ھاتوہ ﴿أَمَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُتَقَمُونَ﴾ سوپەتی سوجدە/۲۲ واتە: ئیمە تۆلە لە تاوانکاران دەستین.

ناوی ھەرە مەزن

پێغەمبەر ﷺ لە ھەرمودە یە کدا پیتی راگە یاندوین خودا ناوی ھەرە مەزنی ھە یە و زیاتری بە سەر ناوہ کانی تر دا ھە یە، لە و ھەرمودانە^{۹۱}:

۱- ترمذی و ئەبا داود و کوپی حیبیان و حاکم بە زنجیرە یەکی تەواو لە بوپەیدە ی ئەسلە می خوا لیتی رازی بێت دەگێرنەوہ پێغەمبەر گوتی لە پیاویک بوو دەپارایەوہ دە یگوت: ((اللهم إني أسألك بأني أشهد أنك أنت الله لا إله إلا أنت الأحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد: "والذي نفسي بيده، لقد سأل الله باسمه الأعظم، الذي إذا دعي به أجاب وإذا سئل به أعطى")) واتە: خودایە! من بەوہ لیت دەپارێمەوہ جگە لە تو ھیچ خوا یەکی دیکە نیە، تو یەکتای بێنیازی لە دایک نەبوی و کەست لێنەبوہ کەس ھاوتات نەبوہ و نابێ. پێغەمبەر ﷺ ھەرموی: "بەو خودایە ی گیانی منی بە دەستە، بە ناوی ھەرە مەزنی خودا پاراوہ ئەگەر داوا ی پێ بکە ی پیت دە بەخشێ، لیتی بپارێتەوہ قبوڵی دەکات".

۲- ترمذی و نەسائی و ئەبا داود و کوپی حیبیان و حاکم بە زنجیرە یەکی تەواو لە ئەنەس دەگێرنەوہ کە لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ دانیشتبوو پیاویکیش نوێژی کردو پاشان پاراوہ گوتی: ((اللهم إني أسألك بأن لك الحمد، لا إله إلا أنت، المنان، بديع السموات والأرض، يا ذا الجلال والإكرام، يا حي، يا قيوم، فقال النبي صلى الله عليه وسلم "لقد دعا الله باسمه الأعظم الذي إذا دعي به أجاب، وإذا سئل به أعطى")) واتە: خودایە! بەوہ داوات لێ دەکەم ستایش

^{۹۱} ئەم ھەرمودانە مان بە لێکۆڵینەوہ کانیانەوہ لە (مشكاة المصابيح ۷۰/۱ و صحيح الجامع ۳۲۹/۱ و الوابل الصيب: ۱۶۱) وەرگرتووە.

ره‌وای تویه، ته‌نھا تو خودای، به‌خشنده‌ی، داهینه‌ری ئه‌رزو ئاسمانانی، خودای خاوه‌ن ریزو شکو! خودای زندو! خودای راگر! پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموی "به‌ناوی هه‌ره مه‌زنی خودا پاپاوه گه‌ر پیی بی‌پایینه‌وه قبولی ده‌کات پیی داوا بکه‌ن پیتان ده‌به‌خشی".

۳- له سونه‌نی ئیبنو ماجه و موسته‌دره‌کی حاکم و موعجه‌می که‌بیری طه‌به‌رانی به‌زنجیره‌یه‌کی ته‌واو له ئه‌با ئومامه خوا لیی رازی بی‌ت ده‌گیرنه‌وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی: ((اسم الله الأعظم الذي إذا دعي به أجاب: في ثلاث سور من القرآن: في "البقرة"، و"آل عمران"، و"طه")) واته: ناوی هه‌ره مه‌زنی خودا له سێ سوپه‌تاندایه: به‌قه‌ره، ئالی عیمران، طه.

۴- ئه‌و دو ئایه‌ته‌ی سوپه‌ته‌ی (البقرة) و (آل عمران) ناوی هه‌ره مه‌زنی خودایان تیدا هاتوه دیاری کراون. ترمذی و ئه‌با داود و ئیبنو ماجه و داره‌می به زنجیره‌یه‌کی ته‌واو له ئه‌سمانی کچی به‌زید - خوا لیی رازی بی‌ت - یان گپاوه‌ته‌وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی: ((اسم الله الأعظم في هاتين الايتين ﴿وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ سورة البقرة/ ۱۶۲، و فاتحة "آل عمران" ﴿الْم، اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ سورة آل عمران/ ۱-۲)) واته: ناوی هه‌ره مه‌زنی خودا له م دو ئایه‌ته‌دایه: به‌که‌م ﴿وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ سوپه‌ته‌ی به‌قه‌ره/ ۶۳، دوهم سه‌ره‌تای سوپه‌ته‌ی ئالی عیمران ﴿الْم، اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾.

به به‌راوردکردنی هه‌مو ئه‌و فه‌رمودانه‌و ده‌رده‌که‌وی ناوی هه‌ره مه‌زنی خودا (الله) بی، چونکه له هه‌مو فه‌رموده‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که یادی ناوی هه‌ره مه‌زنی خودای کردوه (الله) ی تیدا به.

به پیی هه‌لژماردنی (المعجم المفهرس) له قورپانی پیروژدا (۱۶۹۷) جار ناوی (الله) هاتوه، ئه‌مه‌ش تاسه‌نگی ئه‌وه ده‌کات که ناوی هه‌ره مه‌زن (الله) بی له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ناوی (الرحمن) که تاییه‌ته به خودا ته‌نھا (۷۵) جار له قورپاندا هاتوه. هه‌روه‌ها وانا زۆرو مه‌زنه‌کانی ئه‌م ناوه‌ش هه‌مدیسان تاسه‌نگی ئه‌وه ده‌کات (الله) بی.

واجبیتى پروابون به ناوه کانی خودا

پیشینانی چاک له وه هاودهنگن بپوا بون به سرجه م ناوه پیرۆزو جوانه کانی خودا و همو نه و سیفه تانهش که دیگه به نن و همو نه و کردانهش که لیئانه وه سرچاوه ده رگرن، واجبه. بۆ وینه (توانا) پروابون به وه واجبه که خودای پاک و بهرز همو شتیک ده توانی، ههروه ها پروابون به ته و اویتى توانا که شى، هه مديسان پروابون به وهى هه رچى بونه به توانای خودا پهیدا بوه.

مه بهست له هه ژماردنی ناوه کانی خودا^{٦٠}:

پێغه مبه ر ﷺ له فهرموده یه کدا^{٦١} هانمان ده دات ناوه کانی خودا هه ژمیرین و له پای نه وه دا به لیئنی به هه شتی داوه.

زانایان له واتای وتی (من احصاها) ی پێغه مبه ر ﷺ دا را جیاوازن.

(ئه لخره تتابی) ده لی: رهنگه چهند واتایه که بیه خشی:

یه که میان: هه مو یان بژمیرنی تا ته وای ده کات، واته به هه ره مو ناوه کان له خودا بپارێته وه ستایشی بکات نه که به هه ندیکیان، به م جۆره به لیئنی پاداشتیان وهرده گری.

بوخاریش نه م لیکنده وهى هه لێژاردوه و هه لێژماردنی به (ئه زبه ر کردن) رافه کردوه له بهر نه وهى له فهرموده ی تردا به (من حفظها: نه وهى ئه زبه ریان بکات) هاتوه.

دوه میان: مه بهست له (هه لێژماردن) نه وهیه به توانی به هه قی ناوه کان هه لێسو کرده وه به داخوازیه کانیا بکات، واتا کانیا له بهرچاو بگری و خۆی پی پابه ند بکات. به جۆریک بلی (بژئویده ر) متمانه ی به بژئوی هه بی. ناوه کانی تریش به م جۆره.

سییه میان: مه بهست نه وهیه په ی به هه مو واتا کانیا ببات. وتوشیا نه (هه لێژماردن) واته کاریان پی بکات. گه ر بلی (دانا: الحکیم) ئیتر ملکه چی ته وای فه رمان و نه ندازه گیریه کانی خودا بی و بزانی هه موی له داناییه وه سرچاوه ی گرتوه.

^{٦٠} بۆ نه م بابته بگه یئوه بۆ معارج القبول (٨٤/١) و بواتر.

^{٦١} فهرموده کێ (إِنَّ لَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِسْمًا مِنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ) وهه ژمیرین واته: ((لاپه ره. وریگر.

(ثيبنوبه قتال) ده لى ريگاگانى کار پيځردن نه وانه ن:

* نه و ناوانه ي ده کړي په پړه ويان لى بکړي وه کو (الرحيم: ميهره بان) و (الکریم: به پړي)، به نده ده بى خوى وا لپړا بښي پتيانه وه بناسري، واته به مافيان مه لسي^{۲۲}.

* نه و ناوانه ش تا بيه تن به خودا وه کو (الجبار: بالا ده ست) و (العظيم: مه زن و گه وره) نه و به نده ملي بؤ که چ بکات و بروای پي بى هه روه ها له خوى نه هيښتيته دى.

* نه و ناوانه ي واتاي به لټنو پاداشتي تيدايه نه و له ناستياندا په روشو تامه زندو بى.

* نه و ناوانه ش که واتاي هه پړه شه و توله و سزاي تيدايه نه و له ناستياندا به ترسو تاساو بى.

له وانه وه درده که ویت مه به ست له هه ژماردن و نه زيه ر کردن بریتيه له ناسينو پي به نده گي بون چونکه تنها له به ر کردنيکی روت به رويوم و تاوو کاریگه ري نابي، هه ر وه نه زيه ر کردنى قوپثاني پيروز نه گه ر کاری پي نه کړي به رويوم و سودي نابي، به لکو پيغه مبه ر ﷺ له فرموده يه کدا له باره ي خه واريجه کاندا ده فرموي: قوپثان ده خوښنو له گه رويان تينا په پي.

^{۲۲} مه به ست نه و په به نده په کي به ميهرو رتي لى ده رجه ن، بکړ.

ناوه‌کان:

ئێبنو حه‌جهری عه‌سقه‌ لانی نه‌وه‌ تو نو ناوی هه‌ژماردوه‌ وه‌ر هه‌موی له
قورپانی پیرۆز هه‌ناوه‌ ته‌وه‌، نزیکه‌ ته‌واوی هه‌تایێ چونکه‌ له‌ گه‌ڵ فه‌رموده‌ که‌ ی
ئه‌باهوره‌ یه‌دا هه‌مان ژماره‌ یه‌ که‌ نه‌وه‌ تو یه‌. ئه‌مه‌ش وه‌کو خۆی ده‌یه‌ینه
رو:

١- الله	١٦- الباريء	٣١- العليم	٤٦- القوي
٢- الرب	١٧- المصور	٣٢- الغني	٤٧- الشهيد
٣- الإله	١٨- الأول	٣٣- الكريم	٤٨- الحميد
٤- الواحد	١٩- الآخر	٣٤- العفو	٤٩- المجيد
٥- الرحمن	٢٠- الظاهر	٣٥- القدير	٥٠- المحيط
٦- الرحيم	٢١- الباطن	٣٦- اللطيف	٥١- الحفيظ
٧- الملك	٢٢- الحي	٣٧- الخبير	٥٢- الحق
٨- القدوس	٢٣- القيوم	٣٨- السميع	٥٣- المبين
٩- السلام	٢٤- العلي	٣٩- البصير	٥٤- الغفار
١٠- المؤمن	٢٥- العظيم	٤٠- المولى	٥٥- القهار
١١- المهيمن	٢٦- التواب	٤١- النصير	٥٦- الخلاق
١٢- العزيز	٢٧- الحليم	٤٢- القريب	٥٧- الفتاح
١٣- الجبار	٢٨- الواسع	٤٣- المجيب	٥٨- الودود
١٤- المتكبر	٢٩- الحكيم	٤٤- الرقيب	٥٩- الغفور
١٥- الخالق	٣٠- الشاكر	٤٥- الحسيب	٦٠- الرؤوف

٦١- الشكور	٧٤- البرّ	٨٨- غافر الذنب
٦٢- الكبير	٧٥- الحافظ	٨٩- قابل التّوب
٦٣- المتعال	٧٦- الأحد	٩٠- شديد العقاب
٦٤- المقيت	٧٧- الصّمد	٩١- ذو الطّول
٦٥- المستعان	٧٨- المليك	٩٢- رفيع الدرجات
٦٦- الوهّاب	٧٩- المقتدر	٩٣- سريع الحساب
٦٧- الخفيّ	٨٠- الوكيل	٩٤- فاطر السّموات
٦٨- الوارث	٨١- الهادي	٩٥- بديع السّموات
٦٩- الوليّ	٨٢- الكفيل	والأرض
٧٠- القائم	٨٣- الكافي	٩٦- نور السّموات
٧١- القادر	٨٤- الأكرم	والأرض
٧٢- الغالب	٨٥- الأعلى	٩٧- مالك الملك
٧٣- القاهر	٨٦- الرّزّاق	٩٨، ٩٩- ذو الجلال
	٨٧- ذو القوة المتين	والإكرام

- ۱- الله
- ۲- په روه ردگار
- ۳- خواوه ند
- ۴- ته نيا
- ۵- ميهره وار
- ۶- ميهره وهر
- ۷- پادشا
- ۸- پيروزگار
- ۹- بئ خه وشو په له، خوشي به خش
- ۱۰- دلنيا كه ره وه، هيمنى به خش
- ۱۱- ده ست روښتو
- ۱۲- زال
- ۱۳- بالا ده ست
- ۱۴- خو به گه وړه زان
- ۱۵- ثافه ريديگار
- ۱۶- به ديهينه ر
- ۱۷- شتوه به خش
- ۱۸- يه كه مين
- ۱۹- دوا هه مين
- ۲۰- ديار
- ۲۱- په نهان
- ۲۲- زندو
- ۲۳- خود راپه رمو، راگر
- ۲۴- به رزو بلند
- ۲۵- مه زن
- ۲۶- ژيوانى وه رگر
- ۲۷- نهرم و نارام
- ۲۸- فره وان
- ۲۹- ليژان
- ۳۰- سوياس كراو
- ۳۱- زانا
- ۳۲- بئ ناتاج، ده وله مه ند
- ۳۳- ده هنده
- ۳۴- ليښورده
- ۳۵- به توانا
- ۳۶- چا كه كارى په نهان
- ۳۷- شاره زا
- ۳۸- ژنه وا، بيسه ر
- ۳۹- بينا، ديده وان
- ۴۰- سه رپه رشتگار

۴۱- سه رخه	۶۱- سوپاسکراو	۸۱- رینوینکار
۴۲- نزيك	۶۲- گه وره	۸۲- دهسته بهرکار
۴۳- وه لامگور	۶۳- هه ره بهرز	۸۳- به سنده
۴۴- چاودير	۶۴- بژئويگار	۸۴- هه ره به پيز
۴۵- ليپرس	۶۵- پشت پي به ستر او	۸۵- به رزترين
۴۶- به هيز	۶۶- پي به خسه ر	۸۶- بژئويده ر
۴۷- ناگه دار	۶۷- بزر	۸۷- خاوه ن هيزي پته و
۴۸- ستايش کراو	۶۸- ميراتگر	۸۸- ليخوشبوي گوناها ن
۴۹- شکومه ند، شکوگار	۶۹- دوست، ياریده ده ر	۸۹- ژيواني وه رگر
۵۰- پيزان	۷۰- راوه ستاو	۹۰- توله توند
۵۱- پاريزه ر	۷۱- ته وانا	۹۱- ده وله مه ند
۵۲- ره وا	۷۲- زال	۹۲- خاوه ن پله ي بهرز
۵۳- رون	۷۳- زه بونکه ر	۹۳- ليپرسی خيرا
۵۴- ليبورديگار	۷۴- چاکه کار	۹۴- وه ديهينه ري ئاسمانان
۵۵- زه بونکه ر	۷۵- پاريزکار	۹۵- داهينه ري ئه رزو ئاسمانان
۵۶- ئافه ريده که ر	۷۶- يه کتا	۹۶- روناکی ئه رزو ئاسمانان
۵۷- ده روکه ره وه	۷۷- بينياز	۹۷- پادشای پادشايان
۵۸- خوشه ويست	۷۸- خاوه ن	۹۹، ۹۸- خاوه ن ريزو شکو
۵۹- ليبورده	۷۹- بتوان	
۶۰- به به زه يي	۸۰- بريکار	

تاییه ته کانی ناوه پیرۆزو جوانه کانی خودا

شیخ حه سه نی به ننا له په رتوکه کهیدا به ناوی (العقائد: بیروباوه ران) ^{۶۲} ده لئ: مه ندئ خه لک ده لئین هر ناویک له ناوه کانی خودای به رز که سانی تاییه ته و نه یینی خوی مه یه .

ره نگه مه ندئ که س ئه م ئه ندازه یه ش به زینن و بلئین هر ناویک راژه کاریکی روحانی مه یه راژه ی ئه و که سانه ده کات که به و ناوه یادی خودا ده که ن. خه لکانیکی تر هه ن ده لئین ناوی هه ره مه زنی خودا یه کیکه له نه یینه کانه و به مه ندئ که س ده به خشرئ، کاره ئه سته م و بیچاره کانی پی ده چارینن و ریسا ناساییه کانی پی ده به زینن، شتی تاییه تی وایان ده بی خه لکانی تر نایابئ.

ئه و خه لکه ی شیخ به ننا ئاماژه ی بۆ کردون به بی زانست ئه م قسانه یان کردوه و به لگه ی هیچ ئایه ته و فرموده یه کی ته وای پیغه مبه ر ﷺ یان له سه ر نه ، هر قسه یه کیش وابئ هیچ روه تیکی ئه و توی نابئ و به به لگه ناشئ چونکه پیغه مبه ر ﷺ ده فرموی: ((کل عمل لیس علیه امرنا فهو رد)).

ئه م جوړه قسه و ده له سانه ده رگای پرپوچاتی و ئه فسانه ی خسته سه ر پشت و بوه مایه ی به فیرو دانی چه ندین کرد و کوش و کاتی به نرخ له پیتا و ریبارزکی مه له ، هه روه ها گو مراهیبه کی نا قولای لی که و توته وه .

پایه و پاداشتی ئه و فرموده یه ش که پیغه مبه ر ﷺ له باره ی ناوی هه ره مه زنی خودا رایگه یاندوه هر ئه وه یه ئه گه ر به و ییه وه له خودا بپار پته وه پئی ده به خشرئ و ئه گه ر هاواری بکات به ده نگیه وه دئ.

له و چه ند په ره گرافه ی دادئ سودو به هره ی ناوه کانی خودا باس ده که ین که ئه و که سانه لئی به هره مه ند ده بن که به ناوو سیفه ته کانی خوا زانا و ناشنان.

سوده کانی ئاشنا بون به ناوه کانی خودا

ئه و سوده راسته قینانه ی موسو لمانیک له ناسینی ناوو سیفه ته کانی خودا وه ریده گری، ده کری له م چه ند خاله پوختیان بکه ینه وه :

۱- ناسینی خودای به رزو پاک، ناوو سیفه ته کانی خودا تاکه ریگه یه که خودامان پی بناسینئ، بی ئه مه بپوا هیئان به خودا ده بیته بیریکی ته مته وای و

^{۶۲} مجموع الرسائل ۴۴۴، ۴۴۷، شیخ حه سه نی به ننا ئه م وته یی به ناوه زایی هیئا وه ته وه .

به ربوبی شیرین نابه خشن. سوپاس بۆ خوا پیشتَر به درِیژی باسی ناوو سیفته کانمار کرد.

۲- شکۆمه ندو ستایشکردنی خودا به و ناوو سیفته پیروزانه، که پیشتَریش شتیگمان له و باره وه باس کردوه: شکۆمه ندو ستایشکردنی خودا به و ناوو سیفته پیروزانه مه زن و گه وره ترین شکۆمه ندو ستایشکردنی خودایه، یه کێکه له گه وره ترین نه و یادکردنانهی که خودا له م نایه ته دا فه رمانمان پی ده کات ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ سوپه تی نه حزب/ ۴۱، واته: بپواداران! یادیکی زۆری خودا بکن.

۳- له خودا پارانه وه به هۆی نه م ناو و سیفته تانه: وه کو خودا ده فه رموی ﴿وَكَلِّلَ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾ واته: خودا چه ندین ناوی پیروزی ههیه، به م ناوانه له خودا بپارینه وه. پیغمبر ﷺ پتر له جارێک پێی راگه یاندوین، جارێکیان یاوه رێک به ناوی هه ره مه زنی خودا پاراوه و پیغمبر ﷺ فه رموی، به م ناوه له خودا بپارینه وه وه لامتان ده داته وه، نه گه ر به م ناوه هانای بۆ ببه ن به هاناتان دیت.

هه ندی له شکۆگاریه کانی پیغمبر ﷺ و ستایش و پارانه وه کانی له خودا:

حه زده که م چه ند وینه یه که له فه رموده کانی پیغمبر ﷺ بپنمه وه که به ناو و سیفته پیروزه کانی خودا: خودای شکۆگارو ستایش کردوه و لیتی پاراواته وه:

۱- له سونه نی ترمزیدا نه با هورهیره خوا لیتی رازی بیست له نه بابه کری پیشه وای گیراوه ته وه خوا لیتی رازی بیست به پیغمبر ﷺ گوتوه: وته یه کم فیریکه به یانیان و ئیواران بیلیم. گوتی بلن: ((اللهم عالم الغيب والشهادة فاطر السموات والأرض، رب كل شيء ومليكه، اشهد ان لا إله إلا انت، اعوذ بك من شر نفسي، وشر الشيطان وشركه، وان نقترف سوءاً على أنفسنا او نجره الى مسلم)) واته: خودایه! زانای دیارو نادیاران، پهیداکهری نه رزو ئاسمانان، په روه ردگارو خاوه نی هه مو شتان، گه واهی ده ده دم جگه له تو هیچ خودای تر نهیه. خۆم به تو ده پارێزم له شه پی نه فسی خۆم، له شه پی شه یتان و شه ریکه کانی، له وه ش که خراپه یه که بۆ خۆم یا بۆ موسولمانیک بکه م. ترمزی ده لێ فه رموده یه کی حه سه نه.

۲- له صەحیحی موسلیماً ئەبا سەعیدی خودری خوا لێی رازی بێت دەلێ: پێغه مەبر ﷺ ئەگەر سەری لە کێنوش بەرز کردباووە دەیفەرمو: ((اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات وملء الأرض وملء ما بينهما وملء ما شئت من شيء بعده، اهل الثناء والمجد، أحق ما قال العبد، وكلنا لك عبد، اللهم لا مانع لما أعطيت، ولا معطي لما منعت، ولا ينفع ذا الجد منك الجد)) واتە: خودایە! ستایش هەر بۆتۆیە، بە پرایێ ئەرزو ئاسمانان بە پرایێ هەر شتێک کە خۆت مەبەستتە ستایشت پێشکەش، ئەو شایەنی ستایش و شکۆ، راستترین وتە کە بەندەت بیلێ کە هەموومان بەندەوێ تۆین ئەوێ:

خودایە! رێگر لە پێش بەخشینی تۆدا نیە، بەخشەر لە پێش نەبەخشینی تۆدا نیە، هیچ خاوەن پلەیک لە ئاست بەرزێ تۆدا هودەوێ نیە.

۳- هەر لە صەحیحی موسلیماً ئەویان خوا لێی رازی بێت دەلێ پێغه مەبر ﷺ ئەگەر نوێژەکەوێ تەواو بکردباوە سێ جار (استغفرالله) دەکردو پاشان دەیفەرمو ((اللهم أنت السلام، ومنك السلام، تباركت وتعاليت يا ذا الجلال والإكرام)) واتە: خواوە تۆ بێخەوشی، بێکەموکۆپی هەر لە تۆوێ، پێرۆزو بەرزێ خودای خاوەن شکۆ و رێز.

۴- له هەردو صەحیحاندا ئیبنو عەباس دەلێ پێغه مەبر ﷺ لە تەنگاناندا دەیفەرمو: ((لا إله إلا الله العظيم الحليم، لا إله إلا الله رب العرش العظيم، لا إله إلا الله رب السموات ورب الأرض، رب العرش الكريم)) واتە: جگە لە خودای مەزن و نەرمندە خوداوەندی تر نیە، جگە لە خودای پەرەزدگاری ئاسمانان و زەوی خوداوەندی تر نیە، خودا پەرەزدگاری بارەگای مەزنە.

۵- له صەحیحی موسلیماً سەمورەوێ کوپی جوندوب خوا لێی رازی بێت دەلێ: پێغه مەبر ﷺ فەرموێتی: ((أحب الكلام الى الله تعالى أربع لا يضرك بأيهن بدأت: سبحان الله، والحمد لله، ولا إله إلا الله، والله أكبر)) لهگێڕانەوێهێکی دی دا هاتووە ((أفضل الكلام بعد القرآن أربع وهن: سبحان الله، والحمد لله، ولا إله إلا الله، والله أكبر)) واتە: باشترین وتە لە دواوێ قورئاندا

ئەم چوارەن و زیانی نیه کامیان پێش بخە: پاکی بۆ خودا، ستایش بۆ خودا، (لا إله إلا الله) خودا گەورە ترە.

٦- لە هەردو صەحیحاندا ئەبا هورەیرە خوا لێی رازی بێت لە پێغەمبەر ﷺ گێڕاوەتەوە ((كلمتان خفيفتان على اللسان، ثقيلتان في الميزان، حبيبتان الى الرحمن، سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم)) واتە: دو وتە هەن لە سەر زاردا سوکەن لە تەرازودا گرانی، لە لای میهرەبانیشتدا خۆشەویستن: پاکی و ستایش بۆ خودا، پاکی بۆ خودای مەزن.

٧- لە صەحیحی موسلیماًدا ئیبنو عومەر خوا لێی رازی بێت پێغەمبەر ﷺ بە پیاویکی فەرمو ئەگەر چوێ سەر جیگا بلێ: ((اللهم أنت خلقت نفسي، وأنت تتوفأها، لك مماتها ومحياها، إن أحييتها فاحفظها، وإن أمتها فاعفر لها، اللهم إني أسألك العافية)) واتە: خودایە تۆ ئەفسی منت دروست کردووە و خۆشت دەیمرتنی مان و مەرگی هەر بۆ تۆیە، گەر ژياندت بپارێزە گەر مراندت لێی خۆش ببە. خودایە داوای سەلامەتی و لەشسایە تەنها لە تۆ دەکەم.

٨- لە صەحیحی موسلیماًدا ئەبا هورەیرە خوا لێی رازی بێت دەلێ پێغەمبەر ﷺ کە دەچوێ سەر جیگای نوستن دەیفەرمو: ((اللهم رب السموات، ورب الأرض، ورب العرش العظيم، ربنا ورب كل شيء، فالق الحب والنوى، ومنزل التوراة والإنجيل والفرقان، أعوذ بك من شر كل ذي شر أنت آخذ بناصيته، أنت الأول فليس قبلك شيء، وأنت الآخر فليس بعدك شيء، وأنت الظاهر فليس فوقك شيء، وأنت الباطن فليس دونك شيء، اقضي عني الدين، واغنني من الفقر)) واتە: خودایە! پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی و بارەگای مەزن، پەروەردگاری ئێمە و هەموو شتان و الا کەری دەنکە تۆو ناوکان دابەزێنەری تەورات و ئینجیل و قورئان، خۆم بە تۆ دەپارێزم لە شەپی هەموو شەڕانیەک.

تۆ یەکەمینی و هیچت لە پێشدا نەبو، تۆ دواوەمینی و هیچت لە پاشدا نیه، تۆ دیاری و هیچت لە ژوردا نیه. تۆ پەنهانی و هیچت لە خوارتردا نیه. قەرزمان بۆ بدەوه، هەژاریمان لە کۆڵ بکەوه.

٩- لە هەردو صەحیحاندا ئیبنو عەبباس خوا لێی رازی بێت دەلێ پێغەمبەر ﷺ کە لە هەناوی شەودا بۆ نوێژ رادهبو، دەیفەرمو: ((اللهم لك الحمد، أنت نور

السموات والأرض ومن فيهن، ولك الحمد، أنت رب السموات والأرض ومن فيهن، ولك الحمد، أنت الحق، ووعدك الحق، وقولك الحق، ولقاءك حق، والجنة حق، والنار حق، والنبیون حق، ومحمد صلى الله عليه وسلم حق، والساعة حق، اللهم لك أسلمت، وبك آمنت، وعليك توكلت، وإليك أنبت، وبك خاصمت، وإليك حاکمت، فاغفر لي ما قدمت وما أخرت، وما أسررت وما أعلنت، أنت الهی لا إله إلا أنت)) واته: خودایه! ستایش بۆ تۆ، تۆ روناکی ئەرزو ئاسمانهکانی و ئهوانهش که له نێوانیاندا ههیه. ستایش بۆ تۆ، تۆ پهروهردگاری ئەرزو ئاسمانهکانی و ئهوانهش له نێوانیاندا ههیه. ستایش بۆ تۆ، تۆ ههقی به لێن و تهو دیدارو به ههشت و دۆزهخ و پیغه مبه ران و موحه ممه دو رۆژی دوايي سه رجه میان راست وه قن. خودایه خۆم دا ده ستت. بهوام پێته پشتت پێ ده به ستم. بۆ تۆ ژێوان بومه وه، سکا لام بۆ لای تۆ هێناوه. خودایه له گوناھی پێش و پاشم خۆش ببه، له و گوناها نهش که به ئاشکراو به نادیا ری کردومن، تۆ خودامی جگه له تۆ خوا وه ندی تر نین.

ئەو رېۋشۋىنەى لە بەر رۇشنايىيە كەيدا بە ھاسانى لە ناو و سيفە تەكانى خودا دەگەين^{٦٤}:

شىيخ موحەممەد ئەمىنى شەنقىلى - بە ھەشتى بى - دەلىل: قوپئان رېبەرى ئەو ھى كىردو ھە تويژىنەو ھە سيفە تەكانى خودا سى بنەپەت ھەلدەنى، ئەو ھى ھەمويان جىبە جى بىكات، كارى راست ھاتو ھە پەپرەوى لە و بىروباو ھە كىردو ھە پىتە مەبر^ﷺ و يارو پىششىنانى چاك ھە يانبو ھە. ھەركە سىكىش ئەگەر يەك بنچىنەش بە جى نەگەين ئەو گومپايە و راستە پى بىز كىردو ھە. شەنقىلى ئەو ھى ھىتاو تەو ھە كە ئەم سى بنچىنە بە لگەى قوپئانىان ھە يە.

بنچىنەى يەكەم: پاكانە كىردى خوداى بەرزو بىھاوتا لەو ھى سيفەتى ئافەرىدان بە ھى ئەو بچى. ئەم بنەپەت ئەم ئايەتى بە لگەى **﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾** سوپەتى شوپا/ ١١، واتە: ھىچ شىئەك بە خودا ئاچى، **﴿وَكَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾** سوپەتى ئىخلاص/ ٣، واتە: قەت ھامتاى نەبو ھە، **﴿فَلَا تَضُرُّوهُ اللَّهُ إِلَّا تَكْلَافًا﴾** سوپەتى نەحل/ ٧٤، واتە: وىنە و نمونە بۆ خودا مەھىنەو ھە (چونكە يەكتايە).

بنچىنەى دوھەم: بىروا ھىتان بەو سيفەتانەى خودا خۆى پى وەسەف كىردو ھە. چونكە كەس لە خودا زانائەن نە وەسەفى خودا بىكات **﴿إِنَّهُمْ أَعْلَمُ أَمْرًا اللَّهُ﴾** سوپەتى بەقەرە/ ١٤٠، واتە: ئەرى ئىو ھە زانائەن يان خودا؟. ھەروەھا بىروا ھىتان بەو سيفەتانەى كە پىتە مەبر^ﷺ خوداى پى ياد كىردو ھە، چونكە پاش خودا كە سىك نە لە پىتە مەبرى خودا ئاشنائەن بى. خودا لە بارەى پىتە مەبر^ﷺ فەرمو ھەتى **﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾** سوپەتى نەجم/ ٣-٤، واتە: لە خۆپا قوپئان نابىژى، بەلكو سەروشى خودايە و بە سەروش لە بۆى دى.

^{٦٤} مەنھج و دراستات لايات الاسماء والصفات.

گومرایی ئمو کسانمی تهنایک لم دو بنه پرتیان وهر گرتوه

شیخ شه نعطی بۆ رونکردنه وهی ئم بابته ده لئ: (گەر ئه رکباریک یه ک لم دو بنه پرتیهی وهر گرتو ئهوی تری واز لیهینا ئهوا بۆ نیو دۆلی بئی بنی گومرایی گلێزبۆته وه.

مه گەر گومراویک هینده به جهرگ بئی له به رامبه ر خودای ئه رزو ئاسمانان ئاوه ها ده مه وه ری بکات و سیفه تیک خودا به خۆی بۆ خۆی سه لماندبئ، ره تی بکاته وه !

خودای به رزو به پیز خۆی سیفه ته کانی خۆی سه لمینئ و به رموی ئه وانه له سیفه تی ته واهه کانی من، که چی نه زانیکی زه بون بیباکانه به ر له وته کانی خودای ئه رزو ئاسمانان بگریته وه و بلی: ئه وهی تۆ بۆ خۆت وه سفت کردوه شایه نی تۆ نیه و له تۆ ناوه شیتته وه، بۆ تۆ که مایه سهیه . بۆیه من له خۆرا و اتاویری ده که م و، له خۆمه وه بینه وهی به لگهی قورئان و فهرموده م هه بئی واتای تری بۆ ده دۆزمه وه .
- پاکي بۆ تۆ خوايه له و جوړه کرده نابهجییانه - ئه و که سه ش و اتی بگات سیفه تیک له سیفه ته کانی خودا به هی ئافه ریدان ده چیت ئه و گومراو نه زانه).

راسته پریبوان

ئه و که سه ی بره به سه رجه م سیفه ته کانی خودا بیینئ و خودای له هه مو ویچواندنیک پاکه وهر کردبئ، ئه وا بره واداریکی بیخه وش و ساغه و گیرۆده ی ده ردی ویچواندن و له کارخستن نه بوه .

تهنایک تاکه ئایمت به لگیه بۆ ئم ریوشویننه

هه مو ئم قسانه فامرانه وهی ئم ئایه ته ن ﴿فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَنْزُلًا وَجَا وَمِنْ الْأَنْعَامِ أَنْزُلًا لِتَذُرُواكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ سوپه تی شوپا/ ۱۱، واته: هیه شتیک مانه ندی خودا نیه، خودا ژنه وای بینایه .

ئم تاکه ئایه ته گشت گرفت و پیکه لیه کان چاره ده کات و وه رامی سه رجه م پرسیاره کان ده داته وه .

چونکه خودا له دواي ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ فره مويه تي ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ

الْبَصِيرُ﴾ ناشكرايه هه مو روحله به ريك سيفه تي بيستن و بينيني هه يه. ليژده دا وهك
بليتي خودا ئاماژه بو ئافه ريدان بكات؛ نه ري له م دو سيفه تي نه كهن، به لام
له سهريان پيوسته سيفه تي بيستن و بينين به پتي نه و بنه په ته بو خودا
بسه لمينن كه شت نيه مانه ندي خودا بيت.

شتيكي ته واوو ناشكرايه نه و سيفه تانه ي خودا هه يه تي هه ره موي شايه نو
ليوه شاوه ي شكوو بيكه مايه سيه كه يه تي. ئافه ريده كراوانيش سيفه تيان هه يه و
شياوي خو يانه. سيفه ته كاني په روه ردگاري نه رزو ئاسمانان له وه كه لي به رزترو
ته واوتره به سيفه تي ئافه ريدان بچي.

بنچينه اي سييه م: لي نه پيچانه وه ي هه رگيز له هه قيقه تي چوني ته يه كه ي.

چونكه مه حاله په ي به هه قيقه تي چوني ته ي خودا ببردري. نه مهش فره مايشتي
خودا خو يه تي كه له سوپه تي (طاها) دا ده فره موي ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا

خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾ سوپه تي طاها/ ۱۱۰، واته: هه رجي كاروباري دواړوڅو
دنيايه ده يزاني، زانباري نه وانيش به زات و سيفه ت و زانباري خودا ناشكي.

وته ي (يحيطون) فره ماني رابردوه، له لاي ريژمانناسان فعلي رابردوو
رانه بردو فره مان له (چاوگ و كات) دا ده رده هيتري.

به لام ره وانبيژيناسان له ئيستيعاره ي ته به عيدا ده لئين له (چاوگ و كات و
نيسبت) داده پيژري. زانايان له وه يه كده نكن كه چاوگ له چه مكه كه يدايه. جا
(يحيطون) چاوگي (الإحاطة) ي له چه مك دايه. كه واته له ئايه ته كه دا نه رييه كه بو
چاوگي (الإحاطة) ده گه پيته وه. به م جوړه ئايه ته كه واتا كه ي وا ديت: زانستي
مروف ناتواني (إحاطة) به په روه ردگاري نه رزو ئاسمان بكات. نه ري له هه مو
(إحاطة) يه ك كروه چوني ته ي نازاني. چونكه زانستي به شهر نه وه ي له باردا نيه.

بويه كا شيخي فره زان ده لي: شتيكي ژير بيژيه كه مه حاله چوني ته ي خودا و
سيفه ته كاني بزاندرئ. چونكه ميتشكي مروف هه رچه ندي ژيرو په ي به هيز بي،
هيشتا گوت و ده سه وسانه و ناتواني راسته قينه ي شتان بناسي.

مرۆف له ناسینی راسته قینهی روحی خۆی دهسهوسانه، له ناسینی ههقیقهتی روناکی دهسهوسانه له ههموو شتێك بهرچاوتره، له پهیبهردن به ههقیقهتی نهنبوژهن دهسهوسانه، له ههقیقهتی گهردیلهكان دهسهوسانه... جا چۆن ههله دهكاته دهیهوی ههقیقهت و زات و سیفهتهكانی خودا بناسی!.

هۆیه‌كاني لاریبون له ریشویننی راست و دروست

لاریبون له ریشویننی راست و دروستی ناو و سیفهتهكاني خودا له نهنجامی نهوه بوه كه یهكێك له م سێ بنچینهیه فهرامۆش كراوه. نهوانه‌ی له راسته‌پێی ناو و سیفهتهكاني خودا لاری بون ده‌توانین بۆ سێ چین دابه‌شیان بكهین:

یه‌كهم / لاریبونی هاوبه‌شپه‌رستان:

هاوبه‌شپه‌رستانیش لاری بون، هه‌روه‌كو ئیبنوعه‌بیاس و ئیبنو جوره‌یج و موحامید ده‌لێن: هاوبه‌شپه‌رسته‌كان ناوه‌كاني خودایان گۆڕیوه‌و لێیان كه‌م و زیاد كردوه‌و بته‌كانیان پێ ناودێر كردوه. بۆ وێنه (لات)یان له (الله) داتاشیوه. (عوذنا)ش له (العزیز) و (مه‌نات)یش له (المَنان: به‌خشنده).

هه‌روه‌ها بڕوایان به‌ چهندین ناوی خودا نه‌بوه‌و به‌ درۆیان زانیوه. بۆ وێنه بڕوایان به‌ ناوی (الرحمن) نه‌ده‌هێنا ﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ﴾ سوپه‌تی ره‌عد/ ٣٠، ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ، قَالُوا: وَمَا الرَّحْمَنُ؟﴾ سوپه‌تی فو‌رقان/ ٦٠ واته: گه‌ر پێیان بلێی: سوژده بۆ (به‌خشنده) ببه‌ن ده‌لێن به‌خشنده كێیه‌؟!

دوهم / لاریبونی وێچوینه‌ران:

ئهم جو‌ره‌ كه‌سانه‌ ئه‌و سیفه‌تانه‌یان بۆ خودا سه‌لماندوه‌ كه‌ خودا بۆ خۆی سه‌لماندونی، به‌لام پاكه‌وه‌ری خودایان نه‌كردوه‌ له‌وه‌ی به‌ ئافه‌ریدان نه‌چی. کاریان به‌ ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ كردوه‌ به‌لام کاریان به‌ ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ نه‌كردوه. قسه‌ی وایان كردوه‌ پیاو موچرکی به‌له‌ش دادی. ده‌لێن ده‌ست و دیتو بیستنی خودا وه‌كو ده‌ست و دیتو بیستنی ئیمه‌یه. -پاکی و به‌رزی بۆ خودا له‌و وته‌ نابه‌جییانه‌-.

ئەوانە خودا ناپەرستىن بەلگە بىت دەپەرستىن، زانايانى پېشىن وتويانە
(ويچوتنەران بىت دەپەرستىن). بە ھۆى ئەم قسانە بېپروايان كىردوھ لہ نەتەوھى
ئىسلام شۇراون.

لارويىربونى ئەم دو چىنە (ھاوبەشپەرستان و ويچوتنەران) ھەمبەرە، چىنى
يەكەم ئافەرىدەيان ھىتاوھە رىز ئافەرىدگار، چىنى دوھمىش ئافەرىدگاربان
ھىتاوھە رىزى ئافەرىدان و بە جەستەى وانيان چواندوھ.
پاك و تەنھايى بۆ خودا لہ و گومپايى و تۆمانجانە.

سىيەم / لارېبونى نەرىتېزان:

كە ئىوانىش سى چىن:

۱- چىنىكىيان نەرىيان لہ سەرچەم ناو و ئەو واتايانەش كىردوھ كە
دەيگەنن. بە جۆرىك خودايان بە نەبۆكى رەھا وەسەف كىردوھ. ئەوانە پىيان
دەلئىن: جەھمىھەكان ھەلەبەت ئەوانە وەكو ھاوبەشپەرستەكان بەرامبەر بە خودا
بېپروا بون.

۲- چىنىكى تريان تەنھا واژەى ناوھەكانيان سەلماندوھ بىئەوھى ئەو واتايانە
بەسەلمىنن كە ناوھەكان ھەلەيدەگىرن. دەيانوت: خودا، مېھرەبانى بى مېھرە، تەواناى
بى توانايە، ژنەواى بى ژنەوتنە... تاد. ئەمانە پىيان دەلئىن: موغەزىلەكان.

۳- چىنى سىيەم ئەوانەن كە تەنھا ئەم ھەفت سىفەتە بۆ خودا دەسەلمىنن:
ژيان، زانست، توانا، ويست، بىستىن، بىنن، قسە. ئەوانى ترھەرچى ھەيە نەرىى
لى دەكەن. ئەوانە پىيان دەلئىن ئەشەرىھەكان.

رونكىردنەوى نابەجىيەتى وتەكانيان

ئەو بېپروايانەى بېروا بە ناو و سىفەتەكانى خودا ناھىنن، ئەو ويچوتنەرانەى
سىفەتەكانى خودا بەھى ئافەرىدان دەچوتنن، ھەرەھا ئەوانەش نەرى لہ ناو و
سىفەتەكانى خودا دەكەن، شىواوى و گومپايان وەك رۆژى روناك ديارە. ئەوانە
نافەرمانى خواو پىغەمبەر دەكەن و بېروا بە قورپشان و سوتنەت ناھىنن. نابەجىيان
ھىندە زەقە تەنانتە رونكىردنەوھى گەرەك نە.

بەلام ئەوانەى پىويستە روى دزىوو رموزنى وتەكانيان وەدەرخرى
كەلامناسانن، دەلئىن ئىمە خودا لہو بە پاك دەزانن بە ئافەرىدەكانى بچىت. بەم

جۆره هرچی سیفه ته کانی خوابه و له قورپان و فرموده دا هاتوه نه ریتی لی ده که ن، به هه نجه تی نه وه ی و یچواندن پهیدا ده بی. ئینجا په نا ده به نه بهر واتاویرکردنی سیفه ته کان و له واتای راسته قینه ی خۆی هاویری ده که ن^{۶۰}.

شیخ موحه ممه د نه مینی شه نقیطی فره زان - به هه شتی بی - ریوشوینی که لامناسانی چاک رون کردۆته وه که چۆن سیفه ته کانی خودایان دابه ش کردوه. نه وه ی رونکردۆته وه کامه سیفه تیان سه لماندوه و کامه یان نه سه لماندوه و نه ریتیان لی کردوه. ههروه ها ترازان و هه له کانی شی رون کردۆته وه.

پاشان به لگه ی قورپانی هیناوه ته وه که نابێ و ره وایه سیفه ته کانی خودا نه ریتیان لی بکری به هه نجه تی نه وه ی ئافه ریدانیش نه م سیفه تانه یان هه یه. چونکه سیفه ته کانی خودا شایه نی شکو و پایه ی خۆیه تی و ئافه ریدانیش سیفه ته کانیان له نه ندازه ی خۆیانه.

جۆری سیفه ته کانی خودا له لای که لامناساندا

شیخ شه نقیطی نه م جۆرانه ی رونکردۆته وه و ده لێ: هه یاران! ئیوه ش بیزانن، نه و که لامناسانه ی چه پوگوپ سه رگه رمی که لامناسی بونه و چه ند به لگه یه کی به ناو ئاوه زیان ئاویته ی چه ند پتودانیککی ژیربیزی کردوه، سیفه ته کانی خودایان بۆ شه ش جۆر دابه ش کردوه نه مانه ن:

- ۱- سیفه تی نه فسی.
- ۲- سیفه تی مه عنه وی.
- ۳- سیفه تی سه لبی.
- ۴- سیفه تی واتایی (معنی).
- ۵- سیفه تی کرده یی (فعلی).
- ۶- سیفه تی کۆگری (جامعه).

^{۶۰} هه ندێ له هاوچه رخانه ی وه کو شیخ حه سه نی به ناو شیخ حه سه ن نه ییوب و که سانی تریش ته قه لایان داوه هه له ی نه وانه ی به (خه له ف: پاشینه کان) ناسراون، سوکه له و هاسان هه لسه نگینن و، دید و بۆچونی پتیشینه و پاشینه کان له یه ک نزیک بغه نه وه. به لام راستی نه وه یه که بۆچونی پاشینه کان که رواله تی سیفه ته کان وه رناگرن و واتاویری ده که ن له هه قیقه ت گه لی دۆره و هه تری کرپوه. قه ت نه م دو بۆچونه ش ئاشنای یه کتر نابن. ههروه ها نیاز پاکێ پاشینه کانیش نابێته مایه ی راست و دروستی وه هه تر کرپوه کانیان.

سیفه ته سه ربایه کان (ئیزافیه کان)

سیفه ته سه ربایه کانیاں وا لیکردوه چه ند فه رمانیکی ئیعتیباری بنو له دهروه بونیان نه بی. به سه باره تی ئه مه وه چه ندین ره شکو پیشکه و گومرایه ناقلایان به رپا کرد.

ریشوشوینی قورئان

پاشان دابه شکاریه که ی که لامناسه کانتان بۆ رون ده کهینه وه که ئه و سیفه تانه چۆن له وه سفی خوداو له وه سفی ئافه ریدان هاتوه. ههروه ها ئه وه شتان بۆ رون ده کهینه وه که سیفه ته کانی خودا هه ق و راستن ههروه ها سیفه ته کانی ئافه ریدانیش راستن، به لام پیکچونیان له نیوان نیه، چونکه سیفه ته کانی خودا له زاتی خۆی ده وه شیته وه، هی ئافه ریدانیش له گه ل ئاتاج و ده سه وسانیان گونجاوه. جیاوازی نیوان سیفه ته کانیاں وه ک جیاوازی نیوان زاته کانیانه.

سیفه ته واتایه کان له لای که لامناساندا:

(ژماریان، پیناسیان، هه لئوتستی موعته زله)

ئه وه که لامناسیه ی موسلمانان ئه وپۆکه له زۆربه ی هه ریمه جیا جیاکانی جیهان ده یخوینن، ته نها ئه وه ده سه لمینن که پپی ده لئین سیفه ته واتایه کان که ژماره یان هه فته سیفه ته، ئه وانی تر ناسه لمینن.

سیفه تی واتایی له زاراه ی ئه واند به وانه ده گوتری به لگه یه بۆ واتایه کی هه بونی به خۆراگیر.

ئه وه سیفه تانه ی سه لماندویانه هه فتن: توانا، ویست، زانست، ژیان، بیستن، دیتن، قسه. به لام سیفه ته واتایه کانێ تریان نه سه لماندوه پاشان به خۆیان و به لگه کانیاں رون ده کهینه وه.

موعته زیله کان واتای ئه م هه فته سیفه ته یان نه سه لماندوه به لام هوکمه کانیاں سه لماندوه.

ده لئین: به زات توانایه، به زات بیسه ره، به زات زانایه، به زات زندوه.

به لام توانا و زانست و ژیان و بیستن و دیتنیاں له ترسی فره بونی دیرین نه سه لماندوه. هه مو هۆشمه ندان ده زانن گومرایه کی له گه ل یه کدا نه سازه، چونکه

نه گهر زانسته که ی (به خو راگیر - قائم بالذات) نه بئ مه حاله بگوترئ: زانای بئ زانسته. نه سازه کی ناشکرایه و ژیری سهره تاییش ده یزانی.

ئیتساکه ش باسی ئه و سیفته و اتایانه ده که ی:

۱- وه سفی خودایان به (توانا) کردوه و توانایان بو خودا سه لمبندوه.

خوداش له قورئاندا ده فه رموی ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ سوپه تی به قه ره / ۲۰، واته: خودا هه مو شتی که ده توانی. پیمان وایه خودا به م شیوه یه به سیفته تی توانا سیفته تمه نده له شکوو ته وای ئه ودا بوه شیته وه.

خودا ئافه ریدانیشی به توانا وه سف کردوه ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ﴾ سوپه تی مانیده / ۳۴، واته: ته نها ئه و که سانه نه بن به ره وه ی تواناتان به سه ریاندا هه بئ، ژیوانی ده رده بپن. لیره دا توانا خراوه ته به ره هندی ئافه ریدان و بو که سانی که ئاماره کراوه.

ئیمه ش ده زانین هه رچی له قورئاندا هه بئ هه ق و راسته و خودا توانایه کی راسته قینه و شان و شکوو ته وای هه یه، هه ورده ها ئافه ریدانیش توانایان هه یه به لام به پتی دۆخ و ده سه وسانی و تونابون و ئاتاجه که یانه. جیاوازی له نیتوان توانای ئافه ریدگارو توانای ئافه ریده وه ک جیاوازی نیتوان زاتی خودا و زاتی ئافه ریده یه.

۲، ۳- خودا له چه ندین ئایه تدا خو ی به بیسه رو بینا وه سف کردوه: ﴿إِنَّ اللَّهَ

سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ سوپه تی موحاده له / ۱، ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ سوپه تی شوپا / ۱۱، هه ورده ها هه ندی ئافه ریده شی به بیسه رو بینا وه سف کردوه ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ بَبْلِهِ فَجَعَلْنَا سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ سوپه تی ئینسان / ۲، واته: ئیمه مروثمان له ئاوکی ئاویتته ئافه ریده کردوه و کردومانه به بیسه رو بینا. هه ورده ها ده فه رموی: ﴿أَسْمِعْهُمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ تَأْتُوا﴾ سوپه تی مه ریه م / ۳۸.

ئیمه گومانمان نیه هه رچی له قورئاندا هه یه راسته. خودا (بیستن و دیتن) ی هه یه و شایه نی ته وای و شکوی خویه تی. هه ورده ها ئافه ریدانیش بیستن و دیتنی راسته قینه یان هه یه به لام گونجاوو هاوسازی هه ژاری و تونابون و ده سه وسانیه کانیه.

جیاوازی نیوان بیستن و دیتنی خودا له گه ل هی ئافه ریدان وه کو جیاوازی
نیوان زاتی خوداو زاتی ئافه ریدانه.

؛ ۴- خودا به ژبان وه سفی خوی کردوه: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾
سوپه تی به قه ره/۲۵۵.

﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ سوپه تی غافر/۶۵، واته: خودا زنده و جگه له و هیچ
خودای تر نیه.

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ﴾ سوپه تی فورقان/۵۸، واته: پشت به و
خودایه بیهسته که زنده و نامری.

خودای گه وره هندی له ئافه ریدانیشی به (ژبان) وه سف کردوه: ﴿وَجَعَلْنَا
مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ سوپه تی نه نبیاء/۳۰، واته: هه مو زندو یگمان له ئاو
فه راهه م هیناوه.

﴿وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُعْثَرُ حَيًّا﴾ سوپه تی مه ریه م/۱۵، واته:
هر له و روزه ی که بوه و ده مرئی و زندو ده کریتته وه سلای پی شکشه ش.

﴿يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ﴾ سوپه تی روم/۱۹، واته: زندو
له مردو و مردو له زندو ده رده هینئ.

ئیمه گومانمان نیه هه رچی له قورئاندا هه به راسته. خودا ژبانی هه به و
شایه نی ته واوی و شکوی خویه تی. هه روه ها ئافه ریدانیش ژبانیان هه به لام به
گویره ی دق و ده سه و سانی و تونابون و ئاتاج بونیانه.

جیاوازی له نیوان ژبانی خوداو ژبانی ئافه ریدان وه ک جیاوازی نیوان زاتی
خوداو زاتی ئافه ریدانه.

۵- خودا خوی به (ویست) وه سف کردوه:

﴿فَعَالٌ لَمَّا يُرِيدُ﴾ سوپه تی بروج/۱۶، واته: چی بوئی ده یگات.

﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ سوپه تی یاسین/۸۲،
واته: فه رمانی خودا وایه گه ر شتیکی مه به ست بئ پئی بلئ ببه، ده بیت.

هه‌روه‌ها هه‌ندئ له ئافه‌ریدانیشی به (ویست) وه‌سف کردوه ﴿ثُرِدُونَ عَرْضَ الدُّنْيَا﴾ سوپه‌تی ئه‌نفال/ ۶۷، واته: کالو شروشیقالتی دنیا‌تان ده‌وی، ﴿إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَاقًا﴾ سوپه‌تی ئه‌حزاب/ ۱۲، ﴿ثُرِدُونَ لِيُطْفَأُوا نُورَ اللَّهِ﴾ سوپه‌تی صه‌ف/ ۸. بێگومان هه‌رچی له قونا‌ندا هاتوه هه‌موی راسته. خدا ویستیکی راسته‌قینه‌و شایه‌ن ته‌واوی و شکوی خۆی هه‌یه، هه‌روه‌ها ئافه‌ریدانیش ویستیان هه‌یه به‌لام به‌گویره‌ی دۆخ و ده‌سه‌وسانی و تونا‌بون و ئاتاج‌بونیانه.

جیاوازی له نێوان ویستی خوداو ویستی ئافه‌ریدانی وه‌کو جیاوی نێوان زاتی خوداو زاتی ئافه‌ریدانه.

۶- خوا خۆی به (زانست) وه‌سف کردوه: ﴿وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ سوپه‌تی نو‌ر/ ۳۵. ﴿لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَرَهُ يَعْلَمُهُ﴾ سوپه‌تی نیساء/ ۱۶۶. ﴿فَلْتَقِصَّ عَلَيْهِمْ يَعْلَمِ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ﴾ سوپه‌تی ئه‌عراف/ ۷. هه‌روه‌ها هه‌ندئ له ئافه‌ریدانیشی به‌زانین وه‌سف کردوه: ﴿وَبَشِّرُوهُ بِلَامٍ عَلَيْهِ﴾ سوپه‌تی ذاریات/ ۲۸.

﴿وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لَمَّا عَلَّمْنَاهُ﴾ سوپه‌تی یوسف/ ۶۸. هه‌لبه‌ت خودا زانستیکی وای هه‌یه شایانی شکۆ و ته‌واوی خۆیه‌تی ئافه‌ریدانیش زانستیان هه‌یه شایه‌نی دۆخ و تونا‌بون و ده‌سه‌وسانی و ئاتاج‌بونیانه. جیاوازی نێوان زانستی خوداو زانستی ئافه‌ریدانی وه‌کو جیاوازی نێوان زاتی خوداو زاتی ئافه‌ریدانه.

۷- خودا خۆی به (قه‌سه) وه‌سف کردوه. ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ سوپه‌تی نیساء/ ۱۶۴. ﴿فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ﴾ سوپه‌تی ته‌وبه‌/ ۶.

ههروه ها هه ندی له ئافهریدانیشتی به (هسه) وهسف خردوه: ﴿فَلَمَّا كَمَمَ
 قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ كَذِبًا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾ سوپره تی یوسف/ ۵۴، ﴿وَكَلَّمْنَا أَيْدِيَهُمْ﴾
 سوپره تی یاسین/ ۶۵.

بیگومان خودا قسه ی راسته قینه ی ههیه وه شکوو ته واویتی خوی
 ده وه شیتته وه، ههروه ها ئافهریدانیشت قسه یان ههیه له دۆخ و تونابون و
 ده سه وسان و ئاتاجیان ده وه شیتته وه.

جیاوازی له نیتوان قسه ی ئافهریدگارو قسه ی ئافهریدانی وه کو جیاوازی نیتوان
 زاتی ئافهریدگارو زاتی ئافهریده یه.

ئه وه بو سیفته و اتاییه کان، بینیتان خودا چۆن خوی پی وه سف ده کات و
 چۆنیش ئافهریدانی پی وه سف ده کات.

له هۆشمه ندان شاراوه نیه که سیفته ته کانی خودا راست و هه قن و شایه نی
 شکوو ته واویتی خۆیه تی، ههروه ها سیفته ته کانی ئافهریدانیشت له گه ل دۆخ و باری
 ئه واند ده گونجی. جیاوازی نیتوان سیفته تی خودا و سیفته تی ئافهریدانی وه کو
 جیاوازی نیتوان زاتی خودا و زاتی ئافهریده وایه.

ئیتستاش باس له و سیفته تانه ده که یه پیتی ده لێن سیفته ته سه لبیه کان:

ده ربارهی سیفته ته سه لبیه کان له لای که لامناسه کاند

پیناسو ژماریان

ریکخه ری سیفته تی سه لبی له لای که لامناساندا ئه وه یه سیفته ته که عه ده میکی
 ره ها نیشان بدات. مه به ست ئه وه یه ئه و شتانه له خوا سه لب بکات که له خودا
 ناوه شینه وه. بیته وه ی و اتایه کی هه بونی به خۆراگیر بنویتی.

هه وادارانی ئه م قسه یه، سیفته ته سه لبیه کان یان کردۆته پینج سیفته و
 شه شه م و هی تری له پاش نیه. که ئه وانه ن:

دیرینی (القدم)، مانه وه (البقاء)، جیاوازی له گه ل ئافهریدان (المخالفة للخلق)،
 تاکیتی (الوحدانية)، بێنیازی ره ها (الغني المطلق) که پیتی ده لێن (القيام بالنفس)
 مه به ستیان ئه وه یه له شوین و جیگا بێنیازه.

۲۰۱- مه به سستیان له دیرینی و مانه و هدا یه که مین و دوایینه (الأول والآخر)

که لامناسه کان خودایان به دیرین و مانه وه وهسف کردوه و ده لئین خودا خوی به وانه وهسف کردوه، مه به سستیان له م ثایه ته دئ ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ﴾ خودا یه که مین و دوایینه.

پیناسهی دیرینی

له زاراهوی که لامناساندا دیرینی بریتیه له سهلبی عهده می پیشو. پئیان وایه دیرینی له بنه وانی (نه زهلی) تاییه تره. چونکه بنه وانی نه وهیه دهسپیکردنی نه بئ. جا ثایه هه بونی بئ: وهکو زات و سیفه ته کانی خودا، یا خود نه بونی (عهده م) بئ. پئیان وایه دیرینی بریتیه له وهی که سه ره تایی نه بئ به و مرجهی هه بونی بئ وهکو زاتی پیروزی خودا که خاوه نی سیفه ته کانی ته واویتی و شکومه ندیه.

نیمه لیته و له دیرین و مانه وه ده دوین که خودایان پئ وهسف کردوه، نه گهر چی هه ندئ له زانایان پئیان مه گروه بوه به دیرین وهسفی خودا بکری. خودا له قورئاندا به دیرین وهسفی ئافه ریدانی کردوه ﴿كَالَّذِي أَنكَبَ فِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾ سوپه تی یوسف/ ۹۵، ﴿كَالَّذِي جُوزَ الْقَدِيمِ﴾ سوپه تی یاسین/ ۳۹، ﴿أَسْمُ آبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ﴾ سوپه تی شوعه راء/ ۷۶.

هه روه ها به مانه وهش وهسفی ئافه ریدانی کردوه: ﴿وَجَعَلْنَا دُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ﴾ سوپه تی صافات/ ۷۷، ﴿مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٌ﴾ سوپه تی نه حل/ ۹۶.

هه لیه ته وه دیرین و مانه وهیهی خودای پئ وهسف کراوه ته وایه جیا وازه له گه ل نه وهی خودا ئافه ریدانی پئ وهسف کردوه.

وهسفکردنی خودا به دیرین و مانه وه له قورئان و فهرموده دا نه هاتوه

خودا له قورئاندا خوی به دیرین وهسف نه کردوه، هه ندئ له پیشینانیش پئیان ناخوش بوه خودا به دیرین وهسف بکری. چونکه دیرین بئ نه وهش به کار دیت که نه بونی له پیشدا هاتبئ. وهکو:

﴿كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ سوږه تی یاسین/۳۹.

﴿ثَالِثُ آيَاتِكَ لِي فِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾ سوږه تی یوسف/۹۵.

﴿أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ﴾ سوږه تی شوعه راء/۷۶.

هه نډیک پیان وایه فەرموده له و باره وه هاتوه خودای به دیرین وهسف کردی، هه نډی له زانایان ده لاین سیفته تی دیرین نیشان دهدات. هه نډیکی تر ده لاین له هیچ فەرمودان نه هاتوه.

به لام یه که مین و دوامین له قورئاندا نایه تی له سه ره و خودا خوی پی وهسف کردوه ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ﴾.

هه روه ها ئافه ریدانیشی به یه که مین و دوامین وهسف کردوه ﴿أَلَمْ نُهْلِكْ الْأَوَّلِينَ ثُمَّ نَسِيتَهُمُ الْآخِرِينَ﴾ سوږه تی مورسلات/۱۶-۱۷.

هه لبت نه وهی خودا خوی پی وهسف کردوه به و جوړه یه که له شکو ته واویتی خویدا ده وه شیتوه. هه روه ها ئافه ریدانیش (یه که مین و دوامین) یان هه یه به لام به گویره ی حال و تونابون و ده سه وسانی ئاتاجبونیا نه.

۳- خودا خوی به (تاک) وهسف کردوه: ﴿وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ سوږه تی به قهږه/۱۶۳، واته: خواوه نډتان یه ک خوایه، هه روه ها ئافه ریدانیشی به تاک وهسف کردوه ﴿يُسْقَىٰ مَاءٌ وَاحِدٌ﴾ سوږه تی ره عد/۴.

۴- خودا خوی به بیتنیاز (الفنی) وهسف کردوه: ﴿إِنْ تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ سوږه تی ئیبراهیم/۸، واته: نه گه ر ئیوه و سه رجه م خه لکانی سور زه وی بیتپوایمه بکه نه خودا بیتنیازو ستایشکراوه.

﴿فَكْفُرُوا وَتَوَكَّلُوا وَاسْتَعْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ سوږه تی ته غابون/۶، واته: بیتپواییان کردو رویان وه رگیترا خودا ده سته رداریان بو، خودا بیتنیازو ستایشکراوه.

هه روه ها هه ندی له ئافه ریدانیسی به بی نیاز وه سف کردوه ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ﴾ سوپه تی نیساء/ ٦، ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ سوپه تی نوڤ/ ٣٢، گه هه ژار بن خودا له چاکی خوی دهوله مه ندیان ده کات. نه وه بو سیفه ته سه لویه کان که له قورئاندا هم خوداو هم ئافه ریدانیسی پی وه سف کراوه. هه لبت نه وه ی خودای پی وه سف کراوه شایه نی شکوو ته واویتی خویه تی. نه وه ی ئافه ریدانی پی وه سف کراوه به گویره ی حالو ده سه وسانی و تونابون و ئاتاجبونیانه.

ساغ کردنوه ی نمو و تانه ی ده رباری سیفه ته واتایه کان ده کرت

نه وه هفت سیفه ته ی ناویان ناوه سیفه ته واتایه کان. له راستیدا بریتین له چۆنیه تی سیفه ته ندبون به وه هفت واتایه. که لامناسه کان که نه م حه فته یان ژماردوه به پی سه لماندن نه وه بوه پی ده لئین (الحال المعنویة) پییان وایه پی ناویکی سه لماندن نه نه بونی و نه هه بونی. هه لبت نه مه نه فسانه و پرپوچاتیه.

ژییری ساغ پی ناو بو شت و هاودژه که ی دانانیت. چونکه نه وه شته ی هه یه هت نه بون نه، نه وه شته ی نه بونه هه بون نه، پی ناویان نه.

جا ماده م له قورئاندا وه سفی خودا به تواناو زندوو ویستهر و ژنه واو بیناو قسه که کراوه، هه ر له قورئاندا ئافه ریدانیسی به وانه وه سف کراون؛ که واته نابی نه ری له و سیفه تانه بکه یین و بلئین خودا نه تی.

یا خود به هی ئافه ریدانی بچوئین، چونکه نه م سیفه تانه ی هه یه و شایه نی شکوو گه وره یی و ته واویتی خویه تی و هی ئافه ریدانیسی شایه نی حالو تونابون و ده سه وسانی و ئاتاجبونی خویانه.

ده بی برومان پی هه بن و له وچواندنیش خوا به پاک راگرین.

سیفه ته کرده بیه کان

نور سیفه تی کرده بی له قورئاندا هاتوه که هم خودای پی وه سف کراوه هم ئافه ریده ش. به لام بیگومان نه وهی خودای پی وه سف کراوه نور جیاوازه له گه ل نه وهی ئافه ریده ی پی وه سف کراوه، جیاوازیان وه کو جیاوازی زاتی خوداو زاتی ئافه ریدانه.

یه که له و سیفه تانه: خودا خوی بژیویه خش و خاوه ن هیزی پته وه.

﴿مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ سوپه تی زاریات/۳۹، واته: نه وهی ئیوه له ریی خودا ده بیه خشن خودا به چند قات پاداشتی ده داته وه خودا چاترین بژیویه خشه.

﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ سوپه تی سه به/۳۹ واته: بلئی نه وهی له لای خودا هه یه له یاری و بازرگانی چاکتره. خودا چاکترین بژیویه خشه.

ههروه ها ئافه ریدانیشی به سیفه تی بژیوده ر وه سف کرده:

﴿وَإِذَا حَصَرَ الْقَيْسَمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ﴾ سوپه تی نساء/۸، واته: و نه گه ر خزم هیتیم و نه دارانیش ئاماده ی دابه شبونه که بون به گویره ی دل ئارامی میراتگره کان میراتیان پی بده ن.

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا﴾ سوپه تی نساء/۵.

﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ مِمَّا رَزَقَتْهُنَّ﴾ سوپه تی به قه ره/۲۳۳.

بیگومان نه و کرده یه ی خودا خوی پی وه سف کرده ته واو جیاوازه له وهی ئافه ریدانی پی وه سف کرده. جیاوازیان وه کو جیاوازی نیوان زاتی خوداو زاتی ئافه ریدانه.

ههروه ها خودا خوی به سیفه تی کرده که مه به سستی ئیشه، وه سف کرده:

﴿أَوْ كَمْ يَرَوُا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾ سوپه تی

یاسین/۷۱، واته: مه‌گر نه‌یاندیوه به ده‌سته‌کانی خو‌مان و لساتمان بۆ ئه‌فراندون،
ئه‌وان بونه‌ته ختوی.

ئافه‌ریدانیشتی به سیفه‌تی کرده وه‌سف کرده که مه‌به‌ست له ئیشه: ﴿إِنَّمَا
تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ سوپه‌تی طور/۱۶ واته: به گویره‌ی کرده وه‌کانتان
پاداشت و سزا وه‌رده‌گرن.

بیگومان ئه‌وه‌ی ئافه‌ریده‌ی پی وه‌سف کراوه زۆر جیاوازه وه‌کو جیاوازی
نیوان زاتی ئافه‌ریده له‌گه‌ل زاتی خوا‌دا.

خودا خوی به‌وه وه‌سف کرده که ئافه‌ریده‌کانی فیر ده‌کات:
﴿الرَّحْمَنُ ۖ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۖ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۖ عَلَّمَهُ الْيَانَ ۖ﴾ سوپه‌تی
ره‌حمان/۱-۴، واته: خودای میهره‌بان به‌نده‌کانی فیری قورپان کرد، مروفی
ئه‌فراند، زمانی فیر کرد.

﴿اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۖ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۖ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۖ﴾
﴿سوپه‌تی عه‌ل‌ق/۳-۵، واته: بخوینه‌وه ئه‌و خودایه‌ی فیری خوینده‌وه‌ی
کردی به‌پیزه، مروفی فیر کرده به خامه بنوسی‌ت که پیتشت نه‌یده‌زانی.

﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾ سوپه‌تی
نيساء/۱۱۳، واته: شتی وای فیر کردی نه‌تده‌زانی، چاکه‌ی خودا بۆ تو گه‌ل زۆر
بوه.

هه‌روه‌ها هه‌ندێ ئافه‌ریدانیشتی به سیفه‌تی کرده‌یی فیرکردن وه‌سف کرده:
﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ سوپه‌تی جومعه/۲، واته: خودا له نه‌خوینده‌واران
پتغه‌مبه‌ری ناردوه ئایه‌ته‌کانی خودایان بۆ ده‌خوینته‌وه، پاکیان ده‌کاته‌وه
قورپان و سونه‌تیان فیر ده‌کات.

بۆ هه‌ردوکیشیان ده‌فه‌رموی ﴿تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ﴾ سوپه‌تی
مائیده/۴، واته: له‌وه‌ی خودا فیری کردون فیریان بکه‌ن.

خودا خۆی به وه وهسف کردوه هه وال راده که یه نئ، هه روه ها ئافه ریدانیشی به وه وهسف کردوه، ئه م ئایه ته هه ردو لای تێدایه ﴿وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَمْوَالِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا بَاتَ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا بَايَاهُ قَالَتْ مَنْ أَبَاكَ هَذَا قَالَ بَنِي الْعَلِیمِ الْحَرِیْ﴾ سوپه تی ته حریم/ ۳.

هه ئایه ت نه وهی خودا خۆی پێ وهسف کردوه ته واو جیاوازه له وهی به ندهی پێ وهسف کراوه، وه کو جیاوازی نیوان زاتی ئافه ریدگارو زاتی ئافه ریده .

خودا خۆی به سیفه تی کرده ی پێیه خشین وهسف کردوه . خودا ده فه رموئ: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ﴾ سوپه تی به قه رپه / ۲۶۹، واته : حیکمه ت به و که سه ده به خشی که خۆی مه به ستیه تی.

﴿وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ سوپه تی هود/ ۳، واته : پایه ی پایه داران ده به خشی.

هه روه ها ئافه ریدانیشی به و کرده یه وهسف کردوه ﴿وَأَنْتُمْ إِخْدَاهُنَّ قِطَارًا﴾ سوپه تی نیساء/ ۲۰.

﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾ سوپه تی نیساء/ ۴، واته : ماره یی بده نه ئافه ره تان به شادی دل.

بێگومان نه وهی خودا خۆی به م سیفه ته وهسف کردوه زۆر جیاوازی هه یه له وهسفه ی ئافه ریده ی پێ وهسف کراوه، وه کو جیاوازی نیوان زاتی خوداو زاتی ئافه ریده که یه .

سیفه ته کۆگره کان

جا با بێینه سه ر باسی سیفه ته کۆگره کان، وه کو به رزی و بلندی، مه زنی، که وره یی، مشورگیژی، پاشایی، زالی، به هیزی، هه ر سیفه تیکی دی که له ریزی سیفه ته کۆگره کان بێ.

خودا خۆی به به‌رزى و فیزمه‌ندى و مه‌زنیتى وه‌سف کردوه. له باره‌ی خۆ وه‌سفکردنى به به‌رزى و مه‌زنى فهرمویه‌تى ﴿وَلَا تُؤْذِهِ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ سوپه‌تى به‌قه‌په/٢٥٥.

له باره‌ی خۆ وه‌سفکردنى به به‌رزى و گه‌وره‌یى فهرمویه‌تى ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا﴾ سوپه‌تى نیساء/٣٤، واته: خودا به‌رزى گه‌وره‌یه. ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ﴾ سوپه‌تى ره‌عد/٩، واته: خودا زانیاری جیهانی به‌رچاوه‌کی و په‌نامه‌کیه، گه‌وره و به‌رزه.

مه‌روه‌ها مه‌ندى نه‌فراویشی به‌مه‌زن وه‌سف کردوه ﴿فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فَرَقٍ كَالطُّورِ الْعَظِيمِ﴾ سوپه‌تى شوعه‌پاء/٦٣، واته: ده‌ریا بو به دوشه‌ق هه‌ر شه‌قیکی وه‌ك شاخیکی گه‌وره و مه‌زن بو.

﴿إِنَّكُمْ لَقَوْلُونَ قَوْلًا عَظِيمًا﴾ سوپه‌تى نیسراء/٤٠، واته: ئیوه و ته‌یه‌کی مه‌زن ده‌بیژن.

﴿وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ﴾ سوپه‌تى نه‌مل/٢٣، واته: باره‌گایه‌کی مه‌زنى هه‌یه.

مه‌ندى نه‌فراوی به به‌رزو بلند وه‌سف کردوه ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ سوپه‌تى مه‌ریه‌م/٥٧، واته: پایه‌یه‌کی بلندمان پێبه‌خشی.

مه‌ندى نه‌فراوی به گه‌وره وه‌سف کردوه ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ سوپه‌تى هود/١١، واته: لی‌بوردن و پاداشتی گه‌وره‌یان بۆ هه‌یه.

﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا﴾ سوپه‌تى نه‌نبیاء/٦٣، واته: به‌لکو گه‌وره‌که‌یان وای کردوه.

هه‌لبه‌ت نه‌و وه‌سفه‌ی خودا بۆ خۆی فهرموه وه‌کو به‌رزى و گه‌وره‌یى و مه‌زنیتى ته‌واو جیاوازه له‌و وه‌سفه‌ی بۆ نه‌فراوانى فهرموه، جیاوازیه‌که‌ئى وه‌کو جیاوازی نیتوان زاتى خوداو نه‌فراوانه، چۆن زاتى خودا هه‌یج وێچوانتیکی له‌گه‌ل زاتى نه‌فراوان نیه، سیفه‌ته‌کانیشی هه‌روا.

خودا خۆی به پادشا وهسف کردوه، دهفه رموی: ﴿سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ﴾ سوپه تی جومعه/۱، واته: هه رچی له ئاسمانان و
زه بی دایه پاکێ خودای پادشا و پیرۆزگار دهکات.

﴿فِي مَعَدِّ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقَدِّرٍ﴾ سوپه تی قه مه ر/۵۵.

هه روه ها نه فراوانیشی به پاشا وهسف کردوه ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَمْرِي سَعٍ
بَقَرَاتٍ سِمَانٍ﴾ سوپه تی یوسف/۴۳، واته: پادشا که گوتی له خودا ههفت چیتلی
قه له وو قه به م بینێ.

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُونِي بِهِ﴾ سوپه تی یوسف/۵۰، واته: پادشا گوتی یوسفم بۆ

بینن.

﴿وَكَانَ وِزْرَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ سوپه تی که هه ف/۷۹.

﴿تُؤْتِي الْمَلِكَ مِنْ شَاءٍ وَتَنْزِعُ الْمَلِكَ مِنْ شَاءٍ﴾ سوپه تی ئالی عیمران/۲۶.

بیگومان خودا خاوه نی مولکیکی راسته قینه ی نه وتویه له شکوو
بیکه مایه سی خۆی بوه شیتته وه. هه روه ها ئافه ریدانیش خاوه نی مولکن به لام به
گویره ی حال و تونا بون و ده سه وسان و ئاتاجبونیان.

خودا خۆی به بالا دهستی فیزمه ند وهسف کردوه ﴿الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ

الْمُكَبِّرُ﴾ سوپه تی هه شر/۲۳.

هه روه ها هه ندی نه فراویشی به بالا دهستی فیزمه ند وهسف کردوه:

﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُكَبِّرٍ جَبَّارٍ﴾ سوپه تی غافر/۳۵.

﴿وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ﴾ سوپه تی شوعه ر/۱۲۰.

﴿الَّذِينَ فِي جَهَنَّمَ مَوْتٌ لِّلْمُكَبِّرِينَ﴾ سوپه تی زومه ر/۶۰.

﴿وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾ سوپه تی ئیراهیم/۱۵.

بیگومان نه وه ی خودا خۆی به م سیفه تانه وهسف کردوه ته واو جیاوازه

له گه له وهسفه که ی ئافه ریدان، وهک جیاوازی نیوان زاتی خودا و زاتی ئافه ریدانه.

خودا خوی به عزیزهت وه سف کرده، دهفه رموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ سوپه تی به قه ره/ ۲۲۰.

﴿أَمْرٌ عِنْدَهُمْ خَيْرٌ أَمْرٌ مِّنْكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ﴾ سوپه تی ص/ ۹۰.
 مهروه ها هندی له ثافه ریدانیسی به عزیزهت وه سف کرده ﴿قَالَتْ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ﴾ سوپه تی یوسف/ ۵۱.

﴿وَعَزَّيْتُ فِي الْخِطَابِ﴾ سوپه تی ص/ ۲۳.
 بۆ هردو کیشیان له م نایه ته دا هاتوه ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلَّهِ حُكْمٌ﴾ سوپه تی مونا فیقون/ ۸، واته: عزیزهت بۆ خودا و پیغه مبه رو بپوادارانه.
 بیگومان نه وهی خودا خوی به م سیفه ته وه سف کرده ته واو جیاوازه له گهل وه سفه که ی ثافه ریدان، وه ک جیاوازی نیوان زاتی خودا و زاتی ثافه ریدان.
 خودا خوی به به هیژ وه سف کرده، دهفه رموی: ﴿مَا أُرِيدُ أَنْ يُلْعِمُونِ﴾ ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ سوپه تی ذاریات/ ۵۷-۵۸.

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ سوپه تی حه ج/ ۴۰.
 مهروه ها هندی له نه فراوانیسی به به هیژ وه سف کرده، دهفه رموی
 ﴿وَيَنْزِلُكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ﴾ سوپه تی هود/ ۵۲.
 ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً﴾ سوپه تی روم/ ۵۴.

مهردو باریش له م نایه ته دا هاتوه: ﴿فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَكُم بَرَاءُ أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ﴾ سوپه تی فوصیله ت/ ۱۵.

نمو سیفه تانمی که لامناسه کان لینی راجیاوازن

نیستنا له باره ی نهو سیفه تانه ده دویین که ناخو سیفه تی کرده یین یا سیفه تی واتایین. لیکۆلینه وه ی ته واره یه سیفه تی واتایی (قائم بذات الله) ن وه کو نه رمی و میهره به زه یی.

خودا خوی به نه رمنده و میهره بان وه سف کرده ﴿إِنَّ رَبَّكُمْ لَرْؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾ سوپه تی نه حل/۷.

هه وره ها هه ندی له ئافه ریدانیشی به و جوړه وه سف کرده، له باره ی پیغه مبه ر ﷺ ده فهرموی ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾ سوپه تی ته وه/۱۲۸. خودا خوی به هیدی و له سه رخو وه سف کرده:

﴿لِيَدْخُلْتَهُمْ مُدْخِلَ بَرِّ صَوْنِهِ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾ سوپه تی حه ج/۵۹. ﴿وَاغْلُظُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾ سوپه تی به قه ره/۲۳۵.

﴿قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ﴾ سوپه تی به قه ره/۲۶۳.

هه وره ها هه ندی له ئافه ریدانیشی به هیدی و له سه رخو وه سف کرده ﴿فَبَشِّرْهُ بِأَنْعَامٍ حَلِيمٍ﴾ سوپه تی صافات/۱۰۱.

﴿إِنْ إِبْرَاهِيمَ لَا وَاهٍ حَلِيمٌ﴾ سوپه تی ته وه/۱۱۴. خودا خوی به لیبوردن وه سف کرده: ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ سوپه تی به قه ره/۱۷۳.

﴿فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ﴾ سوپه تی به قه ره/۲۸۴.

هه روه ها هه ندی له ئافه ریدانیشی به لیبوردن وه سف کردوه ﴿وَلَمَنْ صَبَرَ
وَعَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ﴾ سوپه تی شوپا/ ٤٣.
﴿قُلْ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرٌ﴾ سوپه تی به قه ره/ ٢٦٣.
﴿قُلِ الَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ سوپه تی جاثیه/ ١٤.

هه لبت ته و سیفه تانه ی خودای پی وه سف کراوه شایه نی ته واویتی و شکزی
خودایه، نابئ له ترسی و یچواندن نه ریئ لی بکری. هه روه ها ته وه ی ئافه ریدانی پی
وه سف کراوه له حال و تونابون و ده سه وسانی و ئاتاجبونی ئافه ریدان
ده وه شیته وه.

به هه حال مروف نابئ سه رکیشی بکات له وه سفانه ی خودا بۆ خۆی
سه لماندوه، نابئ نه ریئ له وه سفانه بکات که خودا بۆ خۆی سه لماندویتی، نابئ
له روی خوا وهرگه پیته وه و بلئ ته وه سفانه له خودا ناوه شیته وه و نه رییان لی
بکات ئینجا به ئاره زوی خۆی له هه گبه ی خۆی سیفه تان هه لئنجی.
ته مه شیته ی سه ره رۆ بونه. مه گه ر ته وانه واکه ن که ژیریان سوا بی.
ئیسناکه نمونه یه ک دینینه وه هه مو سیفه ته کانی دیش رون بکاته وه، چونکه
ته وه ی بۆ سیفه تیک ده وترئ بۆ ته وانی دیش ده وترئ. دوپاتیشی ده که ینه وه
سیفه تی هیچ ئافه ریده یه ک به هی خودا ناچی.

(ئیسئیاء) ی خیدا بلا سمر باره گاکه ی

سیفه تی ئیسئیاء ده مه وه ریه کی زوری تیدا کراوه و خه لکانیکی زۆر به
فهلسه فه ی ژیریژی و به لگه ی جه ده لی نه رییان لی کردوه و، هه قیان به ناهه ق
ده ریئاوه و ناهه قیش به هه ق. هه زاران که س هه ن و بانگه شه ی ئیسلا میش ده که ن
که چی ته سیفه ته یان به به لگه ی به ناو ژیریژی له خوا به مه حال زانیوه.
بۆ وینه ده لئین: ته گه ر له سه ره عه رش ئیسئیای کردبی ته و به ئافه ریدان
ده چیئ. له بهر ته وه ی به ئافه ریدانیش ناچی که واته له سه ره عه رش ئیسئیای
نه کردوه.

هه لبت ته مه دهره نجامه ناراسته و پیچه وانه ی قورئانه. ته مه سیفه ته
سیفه تیکی ته واوو شکومه نده، خودای ئه رزو ئاسمانان خۆی پی ستایش کردوه،

الرَّحِيمُ ﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ ﴿سوره تي سوجه ۳-۹.

۷- شوینى حه فته م له سوره تی (الحديد) ه: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَخْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿سوره تی حه دید ۳-۴.

نه فام و نه زانان پټيان وایه نه م سیفه تانه سیفه تی که مایه سین که چی به م کاره یان له روی و ته کانی خودای زه وی و حه فت ئاسمانان و هر ده که پټنه وه، بویه سیفه ته کان ناسه لمټن یان و اتاویری ده که ن.

که چی خودای که وره نه م سیفه تانه ی له شوینى وادا هینا وه ته وه و خوی پټه لدا وه مرؤف له ئاستیدا دوش دامټن بویه و اتاویر کردنى نه م سیفه تانه، نه زانی و شتواویه.

چەند بنچینه یه کی گرنګ له باره ی ناو و سیفه ته کانی خودا

چەند بنچینه یه کی گرنګ و چەند خالکی سهره کی هه، زانایان ئاوه یان بۆ کردوه و باسیان کردوه، ئیمهش به کورتی و پوختی لیره دا ده یانه یینه وه.

بنچینه یه کهم : ئهوی بۆ هندی سیفەت ده گوتری بۆ ئهوانی تریش ده گوتری^{٦٦}

ئه م بنچینه یه قسه و بۆ چونی چەندین چین رەت ده کاته وه :

أ- ئه و که سانه ی هه ندیک له سیفه ته کانی وه کو ژیان و زانست و توانا و بیست و دیت و قسه و ویست بۆ خودا ده سه لمین و به سیفه تی راسته قینه ی داده نین، که چی کیشمه کیشم له سه ر خوشویستن و خوشنودی و توپه بون و رک لیبونه وه ده که ن و ده لێن ئه مانه به مه جاز به کار هاتون یاخۆ به (ویست) یان به (به خشش) و (تۆله) لیکى ده ده نه وه.

به و جوړه که سانه ده گوتری ئه وه ی سه لماندوتانه و ئه وه ی نه ریتان لی کردوه جیا وازیان نیه، ئه وه ی له باره ی یه کیکیان ده یلێن بۆ ئه وانی تریش هه مان شته.

ئه گه ر بلێن ژیان و زانستی خودا وه کو هی ئافه ریدانی تی ئه و ده بی بۆ خوشنود و خوشویسته که شی هه روا بلێن. وه ئه گه ر بلێن خودا ژیان و زانست و ویستی هه یه و شایه نی خۆیه تی و به هی ئافه ریدانی ناچیت ئه و ده بی بۆ خوشنود و خوشویستن و توپه ییش هه مان شت بلێن. ئه گه ر بلێن توپه یی بریتیه له خرۆشان و وروژانی دل بۆ سه ندنه وه ی تۆله، بۆ ویستیش هه مان شت ده گوتری بریتیه له ئاره زو کردنی نه فس بۆ وه ده ست هی نانی به رژه وه ندیه ک یا له خۆ لادانی زیانیك. ئه گه ر بلێن ویستی ئافه ریده وایه. ده لێن: ئه وه ی ئیوه ییش ده یلێن توپه بونی ئافه ریدانه.

ب- ئه وانه ی ناوه کان ده سه لمین و نه ری له سیفه ته کان ده که ن و ده لێن زندوی بی ژیا نه، زانای بی زانسته ... تاد.

به وانه ده لئین: جیاوازی له نټوان سه لماندنی ناو و سه لماندنی سیفه تدا نیه. نه گهر به هه نجه تی نه وه بی سه لماندنی ژیان و زانست و تواناو یچواندن و تهناری لی ده فامریت هه، چونکه تهنه (تهن) به سیفه تان سیفه تمه ند ده کرین. ئیمهش ده لئین گهر وایی، بۆ ناوه کانیس هه مان قسه ده گوتری، چونکه ناوداریک نیه زندوو زاناو توانا بی و (تهن) نه بی. جا نه گهر بلین نه م ناوانه شایه نی شکوو ته واویتی خودایه ده لئین سیفه ته کانیس هه روایه.

ج- نه وانه ی نه رییان له ناوو سیفه ته کانی خودا کردوه، نه وانه پییان وایه نه گهر نه ری له سیفه ته کان بکه ن خودایان له وه به دور گرتوه که به بونه وه ر بچویندري.

پییان ده لئین، ئیوه نه ریتان له سیفه تی ژیان و زانستی خودا کردوه، ههروهه نه ریتان له وه کردوه زانا بی یا زندو بی... به بیانوی وینه چواندن به بونه وه ران؛ که چی نه م قسه یه خودا به (نه بونان) ده چوینتی.

بنچینه ی دوهم^{١٧}: ئهوی بۆ زاتی خودا ده گوتری بۆ سیفه ته کانیسی ده گوتری.

زاتی پیرۆزی خودا به زاتی ههچ ئافه ریده یه ک ناچی، ههروهه سیفه ت و کرده کانیسی به هی ئافه ریدان ناچیت.

نه وه ی برۆای هه بی که خودا هه قیقه تی هه یه، ده بی برۆاشی به وه هه بی که ده بی خاوه نی سیفه تی ته واو بی و ههچ شتیک مانه ندی نه بی. ده بی بلتی: خودا بیستن و بینین و قسه ی هه یه و هه قیقه ته به لام به هی ئافه ریدانیس ناچی.

یه کیک گهر بلتی من بۆیه به رزه وه بونی خودا ناسه لمینم نه خۆ به ئافه ریدانی بچوینم، پیی ده لئین: که واته بون و زاتی خوداش مه سه لمینته، نه بادا به بون و زاتی ئافه ریدانی بچوینی. گهر گوتی: نا.. خودا بون و زاتی هه یه و به هی ئافه ریدان ناچی، پیی ده لئین: کاکي برا! دابه زین و به رزه وه بونیش هه روایه، تایبته به خۆیه تی و به هی ئافه ریدان ناچی.

^{١٧} الفتاوی - ٢٥/٣.

بنچینه سییهم: وٲك ٲك بونی ناو، مهرج نیه وابکات ناوداره کان وهکو

ٲك بن.

ناشکرایه خوا ٲٲی راگه یاندوین بکه له به هه شتدا شیرو هه نگوین و نه ره ق هه یه و هه قیقه تن. نه م هه قیقه تانه نه گهرچی له گه ل ناوه کانی دنیا هه مان ناوین. به لام جیاوازی خودی شته کان نٲوانی نه رزو ئاسمانه. نه وه له نٲوان دو شتی ئافه ریده کراو نه و جیاوازیه هه یه، نه دی له نٲوان ئافه ریدگارو ئافه ریدان؟ نه وه بی ٲایان.

هر لٲره له م جیهانه دا چه ندین شت هه ن هه مان ناویان هه یه که چی له چٲنیه تی و چه تیدا جیاوازن وهکو بٲ نمونه ده لٲین: دهستی و شتر، دهستی مرٲ، دهستی جانتا... هر یه که و دهستی تاییه تی خٲی هه یه و جیاوازن.

بنچینه سی چواره م: به نه رٲی یه کجاره کی وه سفی خودا نا کرٲ:

خودای به رزو یه کتا چه ندین ناوو سیفه تی بٲ خٲی سه لماندوه و چه ندیشی نه رٲ لٲکردوه و بٲ خٲی نه سه لماندوه.

سه لماندن و نه رٲ کردنه کانیش موجه ل و موفه صصه لی هه یه.

سه لماندنی موجه ل به ستایشی ره هاو سوٲاسی ره هاو شکٲی ره هاو نه وانه ده بیٲ، هه روه کو خودا له م ئایه ته دا ئاماژه ی بٲ کردوه ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾، ﴿وَلِلَّهِ الْمُلْكُ الْأَعْلَى﴾ سوٲه تی نه حل/٦٠.

ته فصیلی سه لماندیش هه رچی ناوو سیفه تی که هه یه و له قورٲان و فه رموده دا هاتوه ده یگریته وه.

نه رٲ کردنی موجه لیش به وه ده کرٲی هه رچی خوش و که مایه سیه و ناسازی ته واوٲتیه نه سه لماندنی. وه کو ده فه رموئ ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ سوٲه تی شوٲا/١١، ﴿هَلْ نَعْلَمُ لَهُ سَمِيًا﴾ سوٲه تی مه ریه م/٦٥.

ته فصیلی نه سه لماندیش نه وه یه له یه که یه که ی خوش و که مایه سیه کان ٲاکه وهر بکرٲ، له مندال و باوک و هاوبه شو خٲزان و هاوتاو نه زانین و ده سه وسانی و بٲرزان و نوستن و... تاد. ٲاکه وهر بکرٲ.

ریوشوینی قوپرئانی له نه ریکردندا نه وه یه نه ریتی یه کجاره کی ناکات. قوپرئان ته نها نه و سیفه ته که مایه سیانه نه ریتی ده کات که ستایش و ته واویتی خودای تیدابی. هه رگیز نه ریتی یه کجاره کی ناکات وه کو هه ندی چین و کومه لی لاپی ده یکن^{۶۸}.

که خودا ده فه رموی ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ شَيْءٌ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا﴾ سوپه تی به قه په/ ۲۵۵.

لیزه دا خودا نه ریتی له بۆرژان و خه وتن کردوه، نه ریکردنه کهش ته واوی ژیان و ناگایی تیدایه.

چونکه نه بۆرژان^{۶۹} و نه نوستن له ته واویتی ژیاندا نیه.

که ده فه رموی ﴿وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا﴾ واته: ماندو و گرانباری ناکات. هه روه ها ده فه رموی: ﴿لَا يَغْرِبُ عَنْهُ مُثْقَلُ ذِمَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ سوپه تی سه به/ ۳، واته: گه ردیک چیه، نه له ئاسمان و نه له زه ویدا لیتی بزر نابیی. نه ریکردنی بزره بون نه وه دینیته دی که به هه مو گه ردیکی نه رزو ئاسمان زانیار بی.

هه روه ها ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ﴾ سوپه تی ق/ ۳۸.

لیزه دا نه ریتی له (اللغوب: ماندویتی و شه که تی) کردوه به لگه یه بۆ توانای ته واوو نه وه پی به هیزی.

۶۸/۳

^{۶۸} وه کو جه مهبه توخه کان/ ته ماشای الفتای به

^{۶۹} بۆرژان سه ره تابه بۆ نوستن.

هه وره ها ده فرموی ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ سوپه تی نه نعام/ ۱۰۳، واته: بینایی نایگریته خو. نه گهرچی له ژیا نه وه شدا ده بینری به لام له بهر مه زنا بی چاو ناتوانی بیگریته خو.

ئیتتر بهم جوژه هه رچی خو ی بو خو ی نه سه لماندوه و نه ری لی کردوه، سیفه تیکی سه لمینراو ده چه سپینێ که خودای پی ستایش بکری.

خودا هه رگیز نه رییه کی یه کجاری له سیفه تیک نه کردوه سیفه تیکی سه لمینراو نه چه سپینێ. له مه وه ده رده که ویت نه وانه ی په نای زور ده به نه بهر نه سه لماندن و نه ری کردن (یان پی ده لئین السلوب: سه لیکردن) تی که وتون و هه له ی نا قولا یان کردوه. چونکه نه ری کردن نه گه سه لماندنێ تیدا نه بی ستایش و ته وا ویتی تیدا نه. له بهر نه وه ی نه ری یه کجاری نه بونی یه کجاریه. نه بونی یه کجاریش هیچ نه.

بیدعه کاران زور نه ری یه کجاریان کردوه و ده لئین: نابینێ و قسه ناکات، له زور جیهانه وه نه. هیندیکی تر له وهش تیه پیون و ده لئین: خودا نه له ناو جیهاندا یه نه له ده ره وه ی دایه. نه له گه لیدا تیکه له و نه له گه لیشیدا جودایه تازور قسه ی قریوکی تری له م بابه ته که هه ره موی وا ده کات خودا ببیتته نه بون.

بەنجینه‌ی پێنجەم^{۷۰}: واژە ئارۆن راست و ئاراست هەڵدەگرێ:

نه و سیفه تانه ی له قورپان و سوننه تدا هاتون نه گه ر چی له واتا کانی شیان نه گه ین به لام ده بی پرومان پێیان هه بی.

به لام هه ندی واژه و ده سه واژه هه ن له قورپان و سوننه تدا ده کار نه هاتون و خه لک کیشمه کیشمی پی پهیدا ده که ن، ئیمه تا له واتا کانیان ئاشنا نه بین و مه به سستی بیژه ره که نه زانین: نه ری و نه ری لی نالئین.

بو نمونه نه وانه ی واژه ی (الجهة: لا) به کار دین و بو خوی ناسه لمینن. پێیان ده لئین: مه به سستان له (لا) چیه؟ گه ر مه به سستان که شه کهانی ئاسمان بی و ئاسمان له خو ی گرتبی، ئیمه ش ده لئین خودا له جیهه تدا نه. نه گه ر مه به سستیشان له (الجهة) ژوروی ئاسمانه کان بی نه وا ده لئین راسته، خودا له ژوروی ئاسمانه کان و ئافه ریدانیه تی.

^{۷۰} الفتاوی- ۴۱/۳.

(تحیّن) یش هه روه ها، نه گهر (له ناو ئافه ریده دا بونیان) پئی مه به ست بئی نه وا
ناراست و ناهه قه، نه گهر مه به ستیان له ئافه ریدان جودا بئی نه وا هه ق و راسته .

بنچینه ی شه شه م: سه باره تی یه کمی له کار خست، بیروباوه پری وئچواندنه :
شیخ شه نقیطی - به هه شتی بئی - له رونکردنه وه ی ئه م بابه ته دا ده لئ:
(نازیزان! گوئ بده نه نامۆزگاری برای دلسۆزتان، لاتان رون بئی ئه م نه گبه تیه له
ئه نجامی پیسی و گهر دو گه ماری وئچواندن پهیدا بوه و به دل نوساوه . ئه و که سه ی
دلی به چلک وژه نگی دهردی وئچواندن دژون بوه نه گهر سیفه تیک ببیستی که
خودا خۆی پئی ستایش کردبئی وه کو: دابه زینی بۆ ئاسمانی دنیا له سییه کی
پاشینی شه ودا، یان به رزه وه بونی بۆ سه ر عه رش، یا هاتنی له رۆژی ژیا نه وه دا یا
هه ر سیفه تیکی دیکه ی . نه وا یه که م شت به زهینی ئه م داماو ه دابی وئچواندنی ئه م
سیفه ته یه به سیفه تی ئافه ریدان . ئیتر چلکی وئچواندن دلی پیس ده کات و
ئه ندازه ی گهر وه مه زناتی خودا نازانی چونکه نه و هه ر زو وئچواندنی له زهین
هالاوه .

له ئه نجامدا نه رئ له م سیفه ته ده کات به هه نجه تی نه وه ی به ئافه ریدانی
ده چیت . که واته یه که مجار خۆی ده باته ریزی وئچوینه ران و دوه مجاریش له روی
خوا هه ل ده گه پئته وه و ده لئ ئه م سیفه ته شایانی خوا نیه .

برایانم! بزائن لیره دا بنچینه یه کی ئوصولی هه یه و هه ر یه کێک ئه هلی عیلم بئی
جیبه جی ده کات . نه وه یه که (پێغه مبه ر ﷺ) مافی نه وه ی نیه رونکردنه وه له کاتی
پئویست دواتر بخات) ^{۷۱} به تایبه تی له بیروباوه پرا .

نه گهر به پتودانی گریمانه ناراسته که ی نه وان رواله تی ئایه ته کان بئبروایی
بیت . خۆ پێغه مبه ر ﷺ ئیستیوائی به ئیستیلاء ^{۷۲} رافه نه کردوه .

نه گهر مه به ست رافه که بوایه نه وا پێغه مبه ر ﷺ ده ستپیشخه ری ده کرد .
چونکه مافی نه وه ی نیه رونکردنه وه ی پئویست نه لئ .

که واته له سه ر هه مو موسلمانیک واجبیه بیروباوه پئکی وای هه بئ هه مو
وئچواندنیک هه لئویری و پرسیاره کان به ته وایی وه رام ده داته وه . به جۆرێک نه گهر

^{۷۱} النبي ﷺ لا يجوز في حقه تأخير البيان عن وقت الحاجة .

^{۷۲} ده ست به سه ردا گرتن .

گوئیستی وه سفیک بو ئافه ریدگاری ئه رزو ئاسمانان بۆ خۆی فه رموبوی یا پیغه مبه ر ﷺ وه سفی کردبو، با به که م جار سینه ی خۆی له مه زنايه تی خودا پر بکات. له وه ش به کلا بیته وه که ئه م وه سفانه ئه و په پی ته واویتی و شکومه ندی و به رزیتیه و هه رگیز خه یالی وێچواندن هه لئاگرئ. ئه و کات دڵ پاک و خاوین ده بی و خودا به که وره ده گرئ و به که ردو چلکی وێچواندن دژون نابئ، زه مینه ی دلی بۆ به راست زانیی ئه و سیفه تانه ی خودا له په سندی خۆی فه رمونی یا پیغه مبه ر ﷺ له ستایشی خودا فه رمویه تی ساز ده بئ هه موش به پێودانی ﴿لَیْسَ کَمِثْلِهِ شَیْءٌ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ﴾ سوپه تی شوپا/ ۱۱، که وره ترین نه گبه ت و کاره ساتیش له وه دایه له دڵدا خودا به که وره و مه زن نه گرئ و به که مین شت که هوروزم بکاته زهینی ئه وه بی سیفه تی خودا به هی ئافه ریدان بچوینئ. ئه و کات بابای داماو و که ساس به ناچاری په نا ده باته به ر ئه و بانگه شه ناراست و قریوکانه.

بنچینه ی هه فته م: ئه و ئایه تانه ی له باره ی سیفه ته کانی خودا ده وێن

موته شایه نین:

زۆر که س پێیان وایه ئه و ئایه تانه ی له باره ی سیفه ته کانی خودا ده وێن موته شایهین. رهنگه له و روه وه راست بی که مالیکی پێشه و - به ر میهری خودا بی - ده لئ: (به رزه وه بون زانراوه، ئاوه ز چۆنیه تیه که ی نازانئ. پرسیار لیکردنی بیدعه یه، برپا پێبونی واجبه). ئه م وته جوانه بۆ دابه زین و بۆ هه مو سیفه ته کانی تریش ده گوئری... (دابه زین) زانراوه چۆنیه تیه که ی نه زانراوه، سۆراغکردنی بیدعه یه، برپا پێبونی واجبه.

ئه م سیفه تانه لای عه ره به کان زانراو و رون بوه، به لām ئه وه ی خودای پئ وه سف کراوه ته واوترو مه زنتره، له وه به رزتره به هی ئافه ریدان بچویندئ... به هه ر حال... ئه که ر دڵ به ژه نگو ژاری وێچواندن که مار بکری کاره ساتیکی تا بلتی که وره و نا قۆلایه.

مروّف که گوئی له سیفه تیکی په روه رداگه ر بیّت، به که مین شت که ده بی بیر و باوه پی پئ بی: ئه وه بی که ئه م سیفه تانه ئه و په پی ته واوی و شکومه ندیه، به جۆرێک خه یالی وێچواندن قه ت ته متومانی له سه ر دروست نه کات. ئه و کات دڵ پاک و خاوین و سازش ده بی بۆ ئه وه ی له سه ر بنچینه ی پاکه وه ری برپا به

سیفه ته کانی خودا بینئ. له سر شپوهی ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾
سورتهی شورې/۱۱.

بنچینه ی هه شته م: رواله تی سیفه ته کان وښچواندن نیه تا پېوېستی به واناوړئ
هه بی:

بنچینه ی نوصولی وایه نه گهر و ته یه ک وانا یه کی ده به خشو و انا ی تری
هه لڼه ده گرت پئی ده لڼن (دهق) وه کو نه م و ته یه ی په روه ردگار ﴿تِلْكَ عَشْرَةٌ
كَامِلَةٌ﴾.

نه گهر دو وانا یان زیاتری هه لڼه گرت: له دو حاله تان به ده ر نیه، یا نه وه ته
واتایه کیان تاسه نگ ده بی. یا هه ردوکیان هاوسه نگ.

نه گهر هاوسه نگ بون له زاروا ده پئی ده لڼن (موجهل).

بو وینه ده لڼن (عدا للصوص البارحة علی عین زید: دوینئ دزه کان به سر
"عین" ی زهیدیان دادا) رهنگه (عهین) به هه ر یه ک له و سئ وانا یه لیك بدریته وه:
چاوی سهریان کویر کردبئ. سه رچاوه یه کیان لی پرکردبیته وه، گه نجینه ی زیرو
زیویان لی دزی بی... نه وه یه موجهل.

حوکمی (موجهل) یش نه وه یه که هه لوه سبه تی له به ردا بکی تا نه و کاته ی
به لگه یه کی ته فصیلی بو ده بی.

به لام نه گهر ده قه که راشکاو بو نه واکاری پئی ده کری و فه راموش ناکرئ تا
ده سه لمئ نه سخ بوته وه.

وه نه گهر وانا یه کیان تاسه نگ بو پئی ده لڼن (الظاهر: دیار) هه مبه ره که ش
پئی ده لڼن (شیمانه ی تاسوک: المحتمل المرجوح).

(دیار: الظاهر) یش ده بی کاری پئی بکری تا نه و کاته ی به لگه یه ک ده بی
واتاکه ی پادات. گهر بلئی (شیریکم دیت) نمونه یه کی (دیاره)، رهنگه مه به ست
گیانه وه ریکی دپنده یا پیاوړکی ئازا بیت.

که واته له نایه تیکی وه کو ﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾ یان هه ر نایه تیکی تری له م
جوړه، نایه نه و رواله ته ی یه که وچار له م سیفه ته وه دیته می شک نه وه یه به
ثافه ریدان ده چی؟ تا پېوېستی نه وه بی واناوړ بکری؟.

ياخو ئوۋەى يەكەوجار لە بېردا ئامادە دەبى پاكەوهرى پەروەردگارى ئەرزو ئاسمانانە تا سىفەتەكە بە بیروباوەرپیکى پاكەوهر وەرگرین.
 وەلام ئوۋەى: لە ھەمو سىفەتیکدا ئوۋەى لە ھزرى ھەر موسلمانیک ئامادە دەبى پاكەوهریەكى تەواوە و قەت بە ئافەرىدان ناچیت.
 دانسان بە و روالەتەى - کە پاكەوهریکردنى سىفەتەکانى خودایە لە وێچواندن - شتیکی راستە. ئایە ھۆشمەندان لاملى لەو دەکەن کە لە ئاست سىفەتەکانى خودادا ئوۋەى يەكەوجار ئامادەى ھزرى ساغى موسلمانیک دەبى نەچواندنیەتى بە ئافەرىدان؟ ... نا بەخوا کەس بەرانگیزی ئوۋە ناییتەو ھەگەر فیز بەرزیک!.

بەچینەى نۆیەم: واتای راستەقینەى (تەئویل):

ئەو تەئویلەى ئافەرىدانى پێ گرفتارو ھەزاران کەسى پێ گومرا بوە، بەسێ واتا بەکار دیت:

۱- دەرخستنى راستەقینەى شتەكە بە جۆرى دوهم. قورپان كە وشەى تەئویل بەکار دیتى. مەبەستى لەم جۆرەى، وەكو دەفەرموئ:

﴿ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَخْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ سوپەتى نيساء/ ۵۹.

﴿وَلَمَّا بَأْتَهُمُ تَأْوِيلُهُ﴾ سوپەتى يونس/ ۳۹.

﴿يَوْمَ بَأْتِي تَأْوِيلَهُ يَقُولُ الَّذِينَ سُوءُ مِنْ قَبْلُ﴾ سوپەتى ئەعراف/ ۵۳.

۲- تەئویل بە واتای تەفسیریش بەکار دیت، ئیبنو جەریر زۆر جارن ئەم دەستەواژەى بەکار ھیناوە: (القول في تأويل قوله تعالى... واتە تەفسیرەكەى بەم جۆرەى).

۳- لە زاراوەى ئوصولیه کاندای تەئویل بریتیه لە گەردانکردنى واتای روالەتى وشە بۆ واتایەكى دى بە بونی بەلگەىك، مەبەست لەوێ وشەكە بە واتایەكى ترى غەیری واتا روالەتیهكەى لیکدریتەو، ئەم لیکدانەوێش بەلگەى خۆى ھەبى. جا ئەم جۆرەیان لە لای ئوصولیه کاندای سێ حالەتى ھەیه:

أ- بەپێى بەلگەى قورپان و سوننەتى صحیح بى، ئەم جۆرە تەئویلە راست و پەسەندە و مشتومپی تێدا نیە. بۆ وێنە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموئ: ((الجار احق بصقبه)) روالەتى ئەم فەرمودەى (شوفعه) بۆ دراوسێ

دهسه لمینئ. جا نه گهر مه به سته که ی بکریته هاوبه شی به شدار ئه و باق
رواله تیکی ری تیچو حه واله نه کراوه، به لام ئه م فرموده صه حیحه ی جابر
ده گپرتنه وه ((فإذا خربت الحدود الطرق فلا شفعة)) به لگه یه بق ئه وه ی
مه به ست له دراوسیدا هاوبه شی به شداره ئه م جوره وازه گهردانیه
که واتاکه ی له رواله تی خوی له بهر بونی به لگه یه کی قورپانی یا سوننه تی
صه حیج گهردان ده کات؛ پیی ده لئین ته نویلی راست و نزیک. ئه م جوره
ته نویله نه گهر ده قیک پالپشتی بکات، به ربه سستی نیه.

ب- به پیی ئه و بره یه ی کوشیار پیی وایه به لگه یه که چی له راستیشدا به لگه
نیه، به م جوره یان ده گوترئ ته نویلی دور، هه روه ها پیشی ده گوترئ؛ ته نویلی
فاسد. له م بابه ته وه زاناکان ته نویلی ئیمام حه نه فی دیننه وه که له م فرموده یه دا
بق وشه ی (امراه) ی کردوه. فرموده که ش ئه مه یه: ((ایما امرأه نکحت بغير اذن
وليها فنکاحها باطل)). زاناکان ده لئین: تاییه تکردنی ئه م فرموده یه به بابه تی
(المکاتبه)؛ ته نویلیکی دوره، چونکه که ده فهرموئ (أي امرأة) مه به سستیکی گشتی
ده نویئ. هه روه ها مه به سته گشتیه که شی به (ما) ی زانیده ش ته نکید کراوه ته وه.
که واته ئه م جوره واتا گهردانیه ی که بق بابه تیکی ده گمه نی وه کو (المکاتبه) کراوه
بریتیه له واتاو یکردنی مانای رواله تی وشه که بق واتایه کی تر بیئه وه ی به لگه یه کی
متمانه پیکراوی هه بی.

ج- به لام واتا گهردانی به بی به لگه، ئه و پیی نالئین ته نویل به لکو پیی ده لئین
یاری، چونکه یاریکردنه به په رتوکی خوداو سوننه تی پیغه مبه ر ﷺ. بق نمونه
ته فسیری ره وافیزه کان بق ئه م ئایه ته ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً﴾^{۷۲}
ده لئین مه به سستی خاتو عایشه یه.

نمونه ی تر له و باره یه ی که رواله تی ئایه تیان بق واتای بیبه لگه و له خوارپی
گهردان کردوه وشه ی (استوی) یه که به (أستولی) لئیکان داوه ته وه، بیگومان ئه وه
پیی نالئین ته نویل چونکه هه رگیز به لگه ی نیه. به لکو له زاراوه ی ئوصولیه کاندای
پیی ده لئین: یاریکردن. چونکه یاریکردنه به په رتوکی خودا بیئه وه ی به لگه ی بق
هه بی.

^{۷۲} له میانه ی سه رگوزشتی پیغه مبه ر موسایه لگه ل نه وه کی، (خودا هه رمانتان پی ده کات چیلک سه ر بن).

ئەم جۆرە بەناو تەئویلە دروست نیه چونکە لە رووەرگەر پانەو هیه لە وتەکانی خودا.

بەجێنە هیهکی ناسراو لە لای زانایانی پێشیندا هیه دەلێ: دروست نیه هیچ ئایەت و فەرمودە هیه که روالە تە فامراوە هیه گەردان بکری. تەبەها بە بەلگە هیه که نەبێ. بکری تە سەرچاوە.

رارهوی یارانی ریباز و کۆمەل

ئێبێن تەیمیه بۆچونی ئەهلی سوننە و جەماعە هیه لەم بارەو هیه پوخت کردۆتەو هیه دەلێ: (بەپەتی ئەم بابەتە ئەو هیه: هەرچی خودا خۆی پێ وەسف کردو، یان پێغه مەبر ﷺ وەسفی کردو، جا بە سەلماندن بێ یان نەری لیکردن بێ، بەو جۆرە وەسف دەکری که ئەو هیه خودا بۆ خۆی سەلماندو هیه سەلمێندری و ئەو هیه نەری لیکردو هیه نەری لێ دەکری).

ئاشکرایە ریبازی پێشینانی نەتەو هیه بریتی بوە لە سەلماندنی سیفەتەکانی خودا بێتەو هیه چۆنیه تساز یا مانەندساز یا واتاگۆر بکری و یا لە کار بخری.^{۷۴}

خودای گەورە هیه هەر پەشە لیکردوین لەو ریبازە لا نەدەین که لە قوڕاندای لە بارە هیه ناو و سیفەتەکانیدا بریاری لە سەر داو.

خودا دەفەر موی: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَكَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي

أَسْمَائِهِ﴾ واتە: خودا چەندین ناوی جوان و پیرۆزی هیه، واز بێنە لەوانە هیه لاری ویری لە ناو هیهکانی خودا دەکەن.

لە تانوی زمانی عەرەبیدا (الإلحاد) بەواتای لادانە لە مەبەست و ئارەزو و ستەم و لاپتەبو. ئەلەدی گۆریش هەر لەو هیه هاتو هیه که مێک بۆ لای روگە لاگۆر دەکری.^{۷۵}

^{۷۴} الفتاوی ۳/۳. زانایان زۆریان بریاریان لە سەر بپرویاو هیه پێشینانیان دلو لەوانە: موخەمەد بن موخەمەد بن العزیز العز الحنفی لە پەرتوکه کەیدا بەناوی (شرح العقيدة الطحاوية) أبو الحسن الأشعري لە پەرتوکه کەیدا بەناوی (الإبانة في أصول الدين). هابونی لە پەرتوکه کەیدا بەناوی (عقيدة السلف) زۆران زانای تریش. ئێمەش پەپەرە ومان لەوانە کردو هیه که لە سەر رهوازی ئەوان ههنگاومان ههتێناوه. لە خوا دەخوازین لە ئاڤۆرە هیه ئەواندا کۆمان بکاتەو.

^{۷۵} معارج القبول ۸۸/۱.

خودا له وه سفانه ی هاوبه شپه رستانی گومړا بوی ده که ن خوی پاکه وه
ده کات و ده فهرموئ:

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾ سوږه تی صافات/۱۵۹.

﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ سوږه تی صافات/۱۸۰.

به نده چاکه کاره کانی له م گرفتاره یه ناوارته کړدوه و ده فهرموئ ﴿إِلَّا عِبَادَ
اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾. له نایه نیکی تر دا سلاوی پیشکه شی په یامبه ران کړدوه چونکه به
ساغو دروستی وه سفو و ته کانیان ده برپویه ده فهرموئ ﴿وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ﴾.

* * *

بہندی سیئہم

خودا بہیہک ناسین

خودا به یهك ناسین^{۷۶}:

خودا زاتیکي تاکی مه یه، هاوشیوهی نیه، به رزتره له وهی ژنو مندالی مه بیت ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿۱﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿۲﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿۳﴾ وَكَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿۴﴾﴾ سوپه تی ئیخلاص. واته: بلئی خودا تاكو ته نیايه، خودایه کی بینیان، له کهس نه بووه که سیشی لی نه بووه هیچ هاوتاو هاوکوفیکی بۆ نیه. خودا به سیفته ته تاواوه کان سیفته تمهنده، هیچ ئه فراویکی ته نانهت له یهك سیفته تیشدا به وی ناچیت ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ سوپه تی شوپا/ ۱۱ واته: شتیک نیه به خودا بچیت، خودا ژنه واو بینایه. خودا خوی به ته نیا ئافه ریدگارو بژئویدهر و ژئینه رو مرینه رو راگری ئه رزو ئاسمانه کانه، هیچ یه کیکیش نابیتته برودار تا به دلنیا ییه وه زانستیکی وای ده بی ته نها خودا خاوه نی ئه م هه مو سیفته تانه یه.

هیندهش بهس نیه

به لام ته نها خودا به یهك ناسینیکی زانستی و دیده وهری بهس نیه تا به ندهی پی بیته برودار، به لکو له گه ل ئه وه شدا ده بی ته نها ئه ویش بکاته تاکه په رستراوی خوی و کهسی تری له گه لدا نه په رستی.

^{۷۶} خودا به یهك ناسینی راسته قینه ئه م جوړه یه که له زات و سیفته ته کانیدا باوه پی به تاکیتی خودا هه بین و پاشان ته نها ئه و په رستی و کهسی تری له گه لدا نه کاته هاویه ش.

به لام ئه م هه میان گړی/ کهسانیک هه بون ده یانگوت خودا به یهك ناسین ئه وهی نه ری له سیفته ته کانی خودا بگری. چونکه پشیمان وایه دهره مستی فره ولجیان ده بن.

هه ندئ له سۆفی به کانیش ده یانگوت ئه م جوړه خودا به یهك ناسینهی ئیمه باسی لیره ده که بن، وهك هس خه لکی ره مه کی نیه، به لام خوا به یهك ناسینی نایبه ته کان به هه قیقه ته کان ده سال میت. هه روه ها ده یانگوت خودا به یهك ناسینی تایبیه تی تایبه تانیش هه یه.

بۆچی؟

چونکه خودايەك ئافەرىدگارو بۆتۆيدەرۇ بەخشندەو مەرىنەرۇ ژيئەنەرۇ خواوەن
هەمو سيفەتئىكى تەواو بىتەو هېچ كەمايەسيەكى نەبى؛ هەرئەو خودايە شايەنى
پەرستەنەو بىن لەوى هەرچى هەيە ئاتاجى پەروردەردگارو خودايەو زيان و قازانجى لە
دەست نە.

كەواتە چۆن غەيرى خودا دەپەرستى؟

نەسازىەكى سەير

بىبىواكانى ھاوبەش پەرستانى عەرەبو نۆز كەسو نەتەوئى تەرىش باوەرپان
بە تاكئىتى خودا هەبو هەرئەو ئافەرىدگارو پەيداكەرە، تەنيا ئەو بۆتۆيبەخشو
مەرىنەرۇ ژيئەنەرۇ پاشايە، بەلام لە هەمان كاتيشدا بىن لەويان دەپەرستو رويان لە
شتى تر دەكرد، بىن گومان ئەوئەش نەسازىەكى بىن رەزاو رموزنە.
چونكه ئەوئەي بە تەنيا ئافەرىدە دەكاتو دىئىتە بون، ئەو شايەنى پەرستەن
دل بۆ كەچ كەردن و گەرە كەردنە.

قورپاننى پەرۆزىش لەو بارەوئە نۆزى لەگەل ھاوبەشپەرستەكان فەرموئەو ئەو
نەسازىەي بۆ رۆن كەردونەتەوئە كە تەنھا خودا خواوەنى ئافەرىدە كەردن
بۆتۆيدەرە... تاد. دەبىن ئەوئەش بە تەنھا پەرستەن دىندارى تەنھا بۆ ئەو ئەنجام
بەدەن.

واژەي خودا بەيەك ناسين

(لا إله إلا الله) واژەي خودا بەيەك ناسينە، بىرپا كۆدەكاتەوئەو لە خۆي
دەگرتى. ئەم واژەيە ناوئىشان و بنچينەي ئىسلامە.

واتاكەي:

واتاي ئەوئەيە هېچ پەرستراوئەك نەي شايەنى پەرستەن بىن تەنھا خوداي بەرزو پاك
نەبى. ئەوئەي بەو جۆرەشى راڤە كەردوئە دەلئى هېچ بونئەك نەي تەنھا خودا نەبى.
هەلەيەكى ناقلولاي كەردوئە؛ چونكه (إله) واتاي پەرستراوئە بەببى لىكدانەوئەي ئەوان
واتاكەي وای لى دئى: هېچ پەرستراوئەكى هەبو نەي تەنھا خودا نەبى، ئەوئەشيان
راست نەي لەبەر ئەوئەي وا دەگەيەنئى هەرچى پەرستراوئەي هەق و ناھەقە خودايەو،

ئەوھى ھاوبەشپەرستەكان دەپپەرستىن ۋەكو رۆژو مانگو ئەستىرە.. تا دوايى
خودايە. بەم پىيە بى ھەرچى پەرستراو بى خودا بوە، ئەمەش گەندەلترىن
پروپوچىە.

. بەلام واتاى راستو تەواو ئەوھى يەكەمجار باسماىن کرد ھىچ پەرستراوىك نىە
شاينى پەرستىن بى تەنھا خودا.

پلمو پاداشتى ئەم واژىە

پىشوىادى ئەم دەقەنەمان کردوھە ئەوھى لە ناخى دلەوھە بە دلسۆزىەوھ
بلى (لا إله إلا الله) ئەوا دەچىتە بەھەشت. ھەروھە بەم واژىە مالو خويىنى ھەر
كەسك دەپارىزىو دەبىتە موسولمان.

مەرجهكانى

مەبەست لەو واژىە تەنھا وتەن نىە، چونكە بە ھەفت مەرج نەبى ئەم واژىە
سودى نابى.

۱- زانىنى واتاكەى :

خودا دەفرموى ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ سوپەتى موھەممەد/۱۹، واتە:
بزانە ھىچ پەرستراوىك نىە تەنھا خودا نەبى.
﴿إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ سوپەتى زوخروف/۸۶، واتە: مەگەر
ئەوانەى بە ھەق گەوامى دابى، ئەوان دەيزانن.
لە ھەحىجى بوخارىشدا ھاتوھ عوسمانى كوپى عەففان خوا لىى رازى بىت
دەلئ: پىغەمبەر ﷺ فرمويەتى: ((مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ
الْجَنَّةَ)) واتە: ئەوھى بمرىو زانىبىتى ھىچ پەرستراوىك نىە تەنھا خودا نەبى،
دەچىتە بەھەشت.

۲- ئاوەر و دلنىايى:

ئەو كەسەى ئەم وتەى دەبىزى دەبى ئاوەرو دلنىايىەكى تىرى ھەبىو ھىچ
گومانىكى تىدا نەبى.

خودا ده فرموی: ﴿لَمَّا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْتَابُوا﴾
 سورپه تی حوجوپات/ ۱۵، واته: بیواداران نه وانه بیروایان به خوداو پیغه مبه ره که ی
 هیتاوه و دو دلییان نیه. له م نایه ته دا خودا دو دلنه بون و گوماننه کردنی به مه رج
 داناوه.

له صهیحی بوخاریشدا هاتوه، نه با هورهیره خوا لیلی رازی بیت ده لئی:
 پیغه مبه ر ﷺ فرموی ((اشهد ان لا اله الا الله، واني رسول الله، لا يلقي الله
 بهما عبد غير شاك فيهما فيحجب عن الجنة)) واته: يه كيك به دل بلی (لا اله
 الا الله محمد رسول الله) و دو دلی نه بی، خودا له به هه شتی بیته ش ناکات.

ديسان هه ره له صهیحی بوخاریدا هاتوه پیغه مبه ر ﷺ هه ردو که وشه که ی
 دایه نه با هورهیره و پیی گوت: ((من لقيت وراء هذا الحائط يشهد ان لا اله الا
 الله مستيقنا بها قلبه فبشره بالجنة)) واته: هه ره که سیکت له پشت نه م دیواره
 دیت و به ناوه ری دلی خوی شایه دی به (لا اله الا الله) ده دا، موژده ی به هه شتی
 پی بد ه.

له م فرمودانه شدا دو دلنه بون و دلنیابونی به مه رج داناوه. جا نه گه ره مه رج
 نه یه ته دی مه رج داریش نایه ته دی.

۳- به دل و به زمان داخوازیه کانی ثم واژه وه رگری:

قورئان باسی کردوه خودا نه و نه ته وه بیروایانه ی سزا داوه که نه م واژه بیان
 رت کردوته وه و فیزبه رزیان له ناستدا نواندوه ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ
 إِلَّا اللَّهُ يُسْتَكْبِرُونَ﴾ وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَّا كُورُوا إِلَهًا لِّلشَّاعِرِ مَجْنُونٍ ﴿سورپه تی
 صافات/ ۳۵-۳۶، واته: نه گه ره پییان بگوترا با (لا اله الا الله) فیز به رزیان ده کرد.
 هه ورده ها ده یانگوت: نئمه خوایه کانی خومان له بهر شاعیریکی شیت واز بهیتین.
 له م نایه ته دا هو ی سزادانه که ی دیار کردوه که فیز به رزیان له ناست و ته ی
 (لا اله الا الله) نواندوه هه ناردراویان به درق زانیوه.

۴- نه ژنوايون و ملکه چبون:

﴿وَأَيُّوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوا لَهُ﴾ سوږه تی زومه پ/۵۴، واته: بؤ لای په روه ردگار تان ژيان بينه وه و دهستی بؤ له سنگ بدن.
﴿وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ سوږه تی لوقمان/۲۲، واته: نه وهی نه ژنه واو ملکه چی خودا بی و خوابه به کناس بی نه وا خوی به ریسمانی پته و گرتوه که (لا إله إلا الله) به.

له فرموده به کی صحیح^{۲۷} هاتوه پیغه مبر ﷺ فرمویه تی ((لا يؤمن احدکم حتی یكون هواه تبعاً لما جئت به)) واته: که ستان بیواتان ته واو نابی تا ویستو ثاره زوتان شوینکه و ته ی ئیسلام ده بی.

۵- به راست زانین:

که واژه که در ده بی، ده بی له دل وه په راستی بزانی و دل و زاری به ک بی خوا ده فرموی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾ سوږه تی به قه په/۸، واته: هندی که س هن ده لین بیوامان به خوداو به رڼی دواپی هیناوه که چی بیواداریش نین.

نه و جوړه که سانه درو ده کن، نه وهی ده یلین زور جودایه له که ل دلیان.
له هر دو صه حیچاندا هاتوه موغادی کوی جه به ل خوا لئی رازی بیت له پیغه مبر ﷺ گپراوه ته وه فرمویه تی: ((ما من احد یشهد ان لا إله إلا الله، وان محمداً عبده ورسوله صدقاً من قلبه إلا حرمه الله علی النار)).

واته: هر به کتک شایه تی بدا به (لا إله إلا الله محمد عبده ورسوله) و له دل وه به راستی بزانی نه وا خودا دوزخه لی بیبهش ده کات، لیره دا نه م واژه به به ندهی پی له دوزخ زگار ده کات به مرجیک له دل وه به راستی بزانی.

^{۲۷} مشهور پیکی زور له باره ی فرمودایه تی و پله ی نه م فرموده به هیه. بگ پتوه بؤ (جامع العلوم والحکم) ی ثینو ره جایی حنه لی. ر.م.ج.

۶- پاك و دلسوڙي:

نه و په كرده وه كاني له هه مو ځلته و ځالتيكي هاو په شپه رستي پاك بكا ته وه و ته واو ته واو بڼو خوداي بڼي. ﴿إِلَّا لِلَّهِ الدِّينُ الْحَالِصُ﴾ سوږه تي زومه پ/۳، واته: ټاگادار بن دینداری پاك بڼو خودايه ﴿وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ سوږه تي به يینه ۵/، واته: فه رمانيان پڼ نه كرابو به وه نه بڼي خودا بپه رستن و دینداری بڼو نه و بكن.

له صه حيحي بوخاريشدا هاتوه ټبا هوره يره خوا لتي رازي بيت له پتغه مبه ر ﷺ گيږاوه ته وه ((اسعد الناس بشفاعتي من قال لا إله إلا الله خالصاً من قلبه ونفسه)) واته به خته وه رترين كه س ټو كه سه يه له دل و نه فسه وه به پاكي بلڼي (لا إله إلا الله).

هر له صه حيحي بوخاريشدا عوسمانی كوپي ماليك خوا لتي رازي بيت له پتغه مبه ر ﷺ گيږاوه ته وه ((إن الله حرم على النار من قال لا إله إلا الله يبتغي بذلك وجه الله ﷻ)) واته: نه وه ي له پيناو روي په وږه ردگاري بلڼي (لا إله إلا الله) خودا دوزه خي لي بتيه ش ده كات.

۷- دمې واژي خوا به كناسي خوشبوي و ټو كارانشي خوشبوي:

ټم واژه يه ده يخوازي. هه روه ها په يره و كاراني ټم واژه يه شي خوشبوي. ركي له و شتانه ش بيته وه پتجه وانه و ناسازه له گه ل ټم واژه يه دا. خوداي به ريزو شكومه ند ده فرموي: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَخْذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاكَ يَجُوبُهُمْ كُحْبُ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ سوږه تي به قه پره ۱۶۵/، واته: هه ندي خه لك هه ن جگه له خودا چه ند هاو تايه ك داده نين و وه كو خودا خوشيان ده وڼ، به لام بپرواداران خودايان خوشتر ده وڼت.

ټم نايه ته رايگه ياندوه بپرواداران خودايان خوشتر ده وي بويه هاو به شي بڼو بريار ناده ن. نيشانه ي خوشويستنې خودا نه وه يه ټو شتانه پتېشبات نه گه ر چي له گه ل ټاره زوشي ته كولو بيت، هه ها ركي له و شتانه ش بڼي كه خودا ركي ليده بيته وه نه گه ر چي ټاره زوشي هه ټپه ي بڼو ده كړد. هه روه ها دژايه تي دوزمناني

خودا بکات و، په پرده و له رڼوشوینې پیغه مېر ښکېر بکات و رڼوتوبه کانی له نامیز بگرئ.

ناما ژي پيشينان بو همدې لم مهرجانه

که فوره زده قی شاعیری ناودار ژنه که ی نه سپرده ی خاک ده کرد، حه سنی به سرایی پتی گوت: چت بو روژیکي ناوہا ناماده کردوہ؟ گوتی شایه دی (لا إله إلا الله محمد رسول الله) ی حه فتا سالان. حه سن گوتی: نور چاکه. به لام (لا إله إلا الله) نور مهرجی هیه، بویه ناگادار به قهت بوختان به ژنی بیتاوان نه که ی.

جاریک به حه سنی به سراییان گوت: هندی خه لک ه ن ده لئن نه وه ی بلئ (لا إله إلا الله) ده چیت به هشت. گوتی: به لئ نه وه ی بلئ (لا إله إلا الله) و مافو فہ رزه کانی جیبه جئ بکات ده چیت به هشت.

له وه بی کوپی مونه ببیهیان پرسى: نه دی کلیلی به هشت (لا إله إلا الله) نیه؟ گوتی: به لئ به لام ه مو کلیلیک ددانی هیه جا نه گه ر کلیلیکی به ددانت هینا ده رگاکی پی ده که یه وه، نه گینا پیت ناکرئ بیکه یه وه.

پیناسه ی پرستن

خودا به یه کناسین به دو فرمانان نه بی نایه ته دی:

یه که م: شایه دی دان به تاکیتی خودا له زات و سیفه ته کانیدا.

دوہ م: پیغه به ستبونی خودا له ه مو پرستنه کاند.

پرستن ناویکی سه رجه میه، ه مو نه و ته و کرده وه دیارو ده رونیانه ده گرته وه که خودا خوشیده وین و پتیاان خوشنوده. دیاره کان وه کو وتنی وشه ی شاده و نوژرو روژو، ده رونیه کانیش وه کو پروا بون به خوداو فریشته و پیغه مېران و ترسو ته ما.

پەرسى راسەقىنە

پەرسىنى راسەقىنە ئەۋەپە پەرسىكار لەگەل خۆشويستىن و ترسان لە خودا، پارانە ۋە تەمەي بەزەيى خودا تىكەل بىي. پەرسىكار ئەگەر ئەنگىزەي پەرسىنەكانى ترس و خۆشەويستى و تەمەنەي، ئەۋا تەنھا چەند جۈلە و بزاۋىتىكى بىي ناۋەرۆك ئەنجام دەدات و ھىچ ماناي لە لادا ناگەيەنى.

پەرسىكار ئىكش خۆشەويستى ھەيى بەلام خۆ بە كەمگرتىن و ترس و تەمەي نەيى ئەۋا بە زۆرى ۋاي لى دىي توشى گوناھ و تاۋان بىي و دەگاتە رادەيەك بلىي خودام خۆشەدەۋىت و گوناھانىش ئەنجام بدات.

پىشان (گەل) ئىك ھەبو بانگەشەي ئەۋەيان دەکرد خودايان خۆشەدەۋىت و كەدەۋەشيان ئەنجام نەدەدا. خودا بەم فەرمودەيە تاقىكرەنەۋە ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ سۈرەتى آل عمران/۳۱، واتە: ئەي پەيامبەر پىيان بلىي: ئەگەر راست دەكەن خوداتان خۆش دەۋى ئەۋا پەيپەۋە لە رىيازى مەن بگەن. كەۋاتە ئەۋەي بانگەشەي خۆشويستىن خودا بىكات و شوۋىن رىيازى پىغەمبەرەكەي نەكەۋىت ئەۋا درۆ دەكات.

شافىيى پىشەۋا - بەرمىھرى خودا بىي - دەلىي: (گەر پىاۋىكتان دىت لەسەر ئاۋ دەپۇشت و لە ھەۋادا دەفەي، پىي بپوا مەكەن تا لەۋە دىنيا دەبن پەيپەۋە لە رىيازى پىغەمبەر ﷺ دەكات).

(تەما) ش ھەروا، بە تەنياۋ بەيئەۋەي ترسى خوداي لەگەلدا بىي خاۋەنەكەي لە گوناھان ناسەنگرىنىتەۋە لە سزاي خودا بىياك دەيى ﴿فَلَا يَأْمُرُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ﴾ سۈرەتى ئەعراف/۹۹، واتە: كەس لە پىلانى خودا بىي خەم نىيە مەگەر دۇپاۋەكان.

ترسىش ئەگەر ھاۋبەندى (تەما) نەيى ئەۋا پەرسىكار توشى بەدگومانى و بىھومىدى دەيى. خودا دەفەرمۈيى ﴿إِنَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرُونَ﴾ سۈرەتى يوسف/۸۷، واتە: ھىچ كەس ئىك لە مېھرەبانى خودا ھىۋا بىر نابىيت مەگەر بىپرواكان.

په رستنې راسته قینه نه وه په که څاوه نه کې له نیوان ترس و ته مادا بڼې
 ﴿وَيَرْجُونَ رَحْمَةً وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ سوږه تی ئیسراء/۵۷، واته: ته مایان به میهری
 خدا هه یو له سزاو نه شکه تېجه کې ده ترسن.

﴿أَمِنْ هَؤُلَاءِ أَمَّا اللَّيْلُ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ﴾
 سوږه تی زومه پ/۹، واته: ټایه نه و که سه باشتړ نیه که له هه ناوی شه ودا سوژده
 ده باو راده وه ستنې، له سزای خدا ده ترسې و به هیوای به زه یی په روه ردگار ه؟.

له نیوان تامه زړوگاری و ترسگاریدا بڼې. هه روه ک خدا له باره ی خانه واده ی
 زه که ریا الله ده فهرموئ: ﴿لَهُمْ كَأُتَا يُسَارِعُونَ فِي الْحَيٰرَاتِ وَيَدْعُونَ رَعْبًا
 وَرَهْبًا وَكَأُتَا أَنَا خَاشِعِينَ﴾ سوږه تی نه نبیاء/۹۰، واته: له چاکه کردندا
 په له پروزییان ده کرد، به ترس و ته ما لیمان ده پاپانه وه، هه روه ها ده ترسان و
 سه رکز بون.

به نده ی چاکه کار ده میک ته ماو په روزه کې وای که مه ند کیش ده کات
 نه وه ته به ره و خدا په رواز ناکات. ده میس هه یه ترسی خودا وا ده یگرئ نه وه ته
 ناتوټته وه. بؤ خوشنودی خودا ماندوه و کرد وکوش ده کات، له ترسی سزاکانیش
 پشت له گوناها ن ده کات. خوی به خودا په نا ده گرئ له سزاکانی و، ته مای هه یه
 به به خششه کانی.

پایه کانی په رستن

په رستن سی پایه ی هیه :

یه که م: پاک و دل سوژی:

نه وه یه به نده له پټناو روی په روه ردگارو جیهانی زیانه وه کرده وه کانی
 نه نجام بدات. پیغه مبه ر الله ده فهرموئ: ((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ
 امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ،
 وَمَنْ كَانَتْ هَجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ
 إِلَيْهِ)) واته: کرده وه به پټی نیاز ه، هه ر که سیك نیازی چ بڼې نه وی بؤ هه یه، جا
 نه وه ی له پټناو خودا و پیغه مبه ره کې کوچی کردبڼې نه وا کوچه کې بؤ خودا و

پيغه مبه ره، ئه وهى بۆ دنيا يا بۆ ماره كردنى ئافره تىك كۆچى كردوه، كۆچه كهى بۆ ئه وهيه كه بۆى هاتوه. بوخارى و موسليم گيپرايتيان وه. نه بونى پاكي و دلسۆزى؛ په رستن ده پوچيئته وه.

دوهم: راست كردن:

مه به ستمان له وهيه له وشتهى به ته ما بى بيكات راست بكات و له جيپه جيكردى فرمانه كانى خوداو خوپاراستن له گونا هان ماندو بى كه مته رخه مى و خه مساردى نه نوئينى و ده ستسارد نه بى، ئاماده يى وه رگرى بۆ راوه ستان له پيش خوداى گه و ره.

سپيه م: شونكه وتنى پيغه مبه ر ﷺ:

به پتي شه ريعه تى خوداو راگه يانده كانى پيغه مبه ر ﷺ خودا به رستى. ئه و خه لكه ش كه به بى زانبارى خودا ده په رستن ئه و بى ده يه كه و پيغه مبه ر ﷺ چاو ترساي كردوين توخنى نه كه وين و بكه ره كهى سه ركونه كردوه و به گومرايى مه ژميرى كردوه ((كل محدثه بدعة، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار)) واته: هه مو زياد كراوئك له ديندا بى ده يه هه مو بى ده يه كيش گومراييه، هه مو گومراييه كيش بۆ ئاگره.

بى ده كاريش كردوه وه كانى رته ده كرئته وه و هيجى لى وهرناگيرى، له هه ردو سه حى حاندا هاتوه خاتو عايشه خودا لى رازى بىت - ده لى پيغه مبه ر ﷺ فه رموى: ((من احدث في امرنا هذا ما ليس منه فهو رد)) واته: ئه وهى شتىك له دين زياد بكات ئه م شته ش له ديندا نه بى رته ده كرئته وه. له گيپرانه وهى موسليمدا ده لى: ((من عمل عملا ليس عليه امرنا فهو رد)) واته: ئه وهى كرده يه ك بكات و له سه ر ريبازى ئيمه نه بى ئه و رته ده كرئته وه.

په رستن به بى ئه م پايانه ئاكرى

ئه گه ر عه زيمه يه كى راست نه بى ئه و په رستن بونى نابى، چونكه ئه و كات ته نها ده بىته خۆزگه و برياو ئه سته مه بيكات تا ويسته كهى خاموش ده بى و ده پوكيئته وه. ئه گه ر پاكي و دلسۆزى و شونكه وتنى پيغه مبه ر ﷺ يشى له گه ئا نه بى ئه و خوداى به رزو بىهاوتا وهريناگرى.

ئەمۇ پەرستىنانەي نابى بى لە خۇاى پى مەبەست بى
ئەمۇ پەرستىنانەي دروست نى غەيرى خۇاى پى مەبەست بى چەند جۆرىكن.

يەكەم: پەرستە بىرۈباۋەرىەكان :

ئەوھيان بنچىنەي ھەمۇ پەرستەكانە، برىتتە لەوھى بەندە بىرۈباۋەرى واپى
خودا (الله) پەرۋەردىگارى تاكو يەكتايە و ئافەرىدە كردن و فرمان ھەربى ئوھ،
زيان و قازانچ بە دەست ئەوھ، ھىچ ھاۋبەشىكى نى، بەبى ودىمى خۇى ھىچ كەس
تكاي لە لادا ناكات. بى لەوى پەرستراوى دىكەي راست و بەھەق نى.

دوھم: كەردى نىو دل :

پەرستىنى نىو دل نابى بى لە خۇاى پى مەبەست بى و بى غەيرى خودا ئەنجام
بەردى چۈنكە ھاۋبەشپەرستىكى گەرەيە، ۋەكو ترس و تەما، ترس و
تامە زىۋىگارى، دلگىزى و باكمەندى، خۇشويستى، پىشتىوانخۇاى، دلگەچ بون.

سىيەم: قىسى :

ۋەكو وتنى واژەي شادە؛ ھىندە بەس نى تەنھا باۋەرى بە واتاكەي ھەبى،
بەلكو دەبى بە زمانىش دەرى بېرى. ھەرۋەھا پەنا گرتن بە خودا، يارمەتخۇاى و
ھانا ۋەبەردىن، پاراۋە، پاكى كردن، شكۈمەند كردن، خۇيىندەۋەي قورپان.

چوارەم: جەستى :

ۋەكو: نويز، رۆزى، ھەج كردن، سەرپىن، نەزرو شتى تر.

پىنجەم: داراىى :

ۋەكو: زەكات، بەخشىن، گوناھپۇشى، قوربانى، مەسروفكىشانى مال و
مندال.

هاوبه شپه رستی

هاوبه شپه رستی پیچه وانه ی خوا به یه کناسین و هاودژیته تی. نه گه ر یه کتیک بیته هاوبه شنی یه کتیک تر عاره ب ده لئین: (شرکته فی الأمر: له کاره که دا کردمه هاوبه ش). خودا له سه زاری موسا ده فهرموئ: ﴿وَأَشْرِكْ لَهُ فِي أُمْرِي﴾ سوږه تی طاها/۳۲، له م کاره دا = پیغه مبه رایه تی - هاوونیش بکه هاوبه شم.

هاوبه شپه رستی دو جوړی هیه:

له زاراو هی شه ریعه تی نیسلامدا هاوبه شپه رستی دو جوړی هیه:

یه که م: هاوبه شپه رستی گه وره:

نه و هاوبه شپه رستی هاوبه شپه رستی گه وره نه نجام دهدات نه وه یه له گه ل خودا په روه ردگار یکی تر بریار دهدات وه کو هاوبه شپه رستی دیانه کان که خودایان کردو ته سییه می سیته مان، یان وه کو هاوبه شپه رستی ناگر په رسته کان که رودای خیر و بیتریان بۆ روناکی ده گه پانده وه و رودای به دو بیخیریشیان بۆ تاریکی ده گه پانده وه یان وه کو هاوبه شپه رستی سابینیه کان که به پتوه بردن و ته گبیری جیهانیان بۆ هه ساره به رزه کان ده گه پانده وه. هه روه ها زور له گوږ په رستانیش پییان وایه گیانی پیاو چاکان له دوی مردنیان کاروباری دنیا به پتوه ده به نو ناتاجی خه لک جیبه جی ده که نو ته نگانه یان له کو ل ده که نه وه به هانای هاناخوازن ده چن و نه وانه ش ده پاریزن که په نایان وه به ردین و داوی دالده یان لی ده که ن. هه مدیسان نه وه ش هاوبه شپه رستی گه وره یه که له گه ل خودا یه کتیک بکاته هاوبه ش جا فریشته بئ، یا پیغه مبه رتیک یا پیاو چاکتیک یا رۆژو مانگ یا به ردو یا مرقوثیک بیت و وه کو خودا بیه رستن جا به پارانه وه و یارمه تخوازی بئ یان به سه برپین و نه زرو هه رجوره په رستنیک دی بئ.

مه رج نیه هاوبه شه که له ریز خودا دابری تا ببیته هاوبه شپه رستی

هاوبه شپه رست مه رج نیه هاوبه شپه رستیه که ی به وه بئ له هه مو رویکه وه له گه ل خودای یه کسان بکات به لکو هه ر هاوبه شیک بۆ خودا بریاردا نه و ده بیته هاوبه شپه رست نه گه رچی له تواناو زانستیشدا وه کو خوی دانه نیت.

به لام خودای به رزو به توانا له باره‌ی هاویه شپه‌رستان ده‌فرموی: ﴿تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ ﴿اِذْ سَوَّيْكُمْ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾ سوپه‌تی شوعه‌پاء/ ۹۷- ۹۸، واته: بهو خودایه نیتمه له گومپاییه‌کی ناشکرا دابوین. نهو ده‌مه‌ی نیتوه‌مان له‌گه‌ل خودا به‌رانبهر ده‌کرد.

نه‌وا مه‌به‌ستی له‌و یه‌کسان کردنه‌دا له‌ خو‌شویستن و ترسو ته‌ماو نه‌ژنه‌واو ملکه‌چبونه، نه‌ک له‌ نافع‌ریده‌کردن و هینانه‌ بوندا، چونکه‌له‌مه‌دا بپروایان به‌ تاکیتی خودا مه‌بو.

مه‌ترسی نهم جوړه هاویه‌شپه‌رستی

هاویه‌شپه‌رستی گه‌وره مه‌ترسیه‌کی بیتنه‌دازه‌ی هه‌یه چونکه‌ کرده‌وان مایه‌پوت ده‌کات خودا ده‌فرموی: ﴿وَكُلُوا شَرَكُوا لِحِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ سوپه‌تی نه‌نعام/ ۸۸، واته: نه‌گه‌ر هاویه‌شپه‌رستیان بکرده‌یه هه‌رچی کردبویان پوکه‌ل ده‌بۆوه.

هه‌روه‌ها به‌ پیتغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرموه ﴿وَلَقَدْ اَوْحٰى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ لَنْ اَشْرَكَتْ لِيَحْبِطَنَّ عَمَلُكَ وَلَنْ يَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ﴾ سوپه‌تی زومه‌پ/ ۶۵، واته: سروشمان بۆ تۆو بۆ پیتغه‌مبه‌رانی تر ناردوه نه‌گه‌ر هاویه‌ش بۆ خودا دابنیتی نه‌وا کرده‌وه‌کانت نابوت ده‌بۆو دیتی ریزی دۆپاوان.

هاویه‌شپه‌رستان بۆ هه‌میشه‌و تا هه‌تایه له‌ ناو‌ناگری دۆزه‌خدا ده‌میتنه‌وه ﴿اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَاءُ﴾ سوپه‌تی نیساء/ ۴۸.

له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا به‌هه‌شتی لی‌بیته‌ش ده‌کات، خودا ده‌فرموی: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِيْنَ قَالُوْا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيْحُ يَا بَنِيْ اِسْرٰٓئِيْلَ اعْبُدُوْا اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبَّكُمْ اِنَّهٗ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَا وَاوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصٰرٍ﴾ سوپه‌تی مائیده/ ۷۲، واته: نه‌وانه‌ی گوتیان مه‌سیحی کوپی مه‌ریه‌م خودایه؛ بیتپروایان کرد. که‌چی مه‌سیح پیتی گوتن هۆ به‌نو ئیسرائیل نه‌و خودایه

بپه رستن که په وره ردگاری من و په وره ردگاری نیویه، چونکه هر که س هاوېه ش
 بۆ خودا دابنئ نه وا خودا به هه شتی لی بییه ش ده کات و هه وارگه ی دبیته دۆزه خ،
 سته مکارانیش پشتیوانیان نیه.

گموره ترین تاوان و بدترین ستم

له صه حیجی بوخاریدا هاتوه، عه بدوللای کوپی مه سعود خوا لئی رازی بیت
 ده لئ: له پیغه مبر ﷺ پرسى: چ گوناھیک له لای خودا له هه مو گوناھیک
 گموره تره فهرموى: ((ان تجعل لله نداً وهو خلقك)) واته: هاوتایه ک بۆ خودا
 بپیار بدهی، که هر خوداش تۆی نه فراندوه. خوداش ده فهرموى: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ
 لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ سوپه تی لوقمان/۱۲، واته: هاوېه شپه رستی سته میکی گموره یه،
 هه روه ها ده فهرموى ﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾ سوپه تی نیساء/۴۸،
 واته: نه وهی هاوېه شپه رستی بۆ خودا په یدا بکات نه وا گوناھو تاوانیکی زۆر
 گموره ی هه لیه ستاوه.

چۆبى دوهم: هاوېه شپه رستی بچوک:

هاوېه شپه رستی بچوک وهکو نیمچه ریاکاری و خۆراناندن بۆ خه لک. هه روه ها
 نه بونی دلپاستیه کی پاک بۆ خودا له په رستنه کان، به لکو هه ندئ جار بۆ ئاره زو و
 هه ندئ جار بۆ دنیاو هه ندئ جاریش بۆ پله و پایه ی دنیا کاره کانی ده کات.
 تیکه له، هه ندیکی بۆ خودایه و هه ندیکیشی بۆ جگه له خودایه.

هه روه ها نه مانه ش ده گریته وه: سویند خواردن به غه یری خودا، گوته نی
 ویستی تۆو خودا وابو، له تۆو له و خودایه زیتر که سم نیه.

ره نگه نه مانه ببیته هاوېه شپه رستی گموره ش، به پیی قسه که رو
 مه به سته که ی ده گوریت.

نهم چۆره هاوېه شپه رستیه بچوکه نه گهرچی کابرای پی له دین ناشوړئ و له
 نه ته وهی ئیسلامی هاویر ناکات به لام له ترکزه یه کی ترسناکیش دایه، پاداشتی
 که م ده بیته وه، ره نگه کرده وه که شی مایه پوت بکات.

له صه حیجی بوخاری هاتوه نه با موسا خوا لئی رازی بیت ده لئ: پیاوړیک
 هات له پیغه مبر ﷺ پرسى: نه گهر پیاوړیک بۆ غه نیمه ت یان بۆ ناوو ده نگ یان

بۆ ئازايەتى شەپ بىكات، كامىيان لە پىناو خودايە ؟ فەرموى ((من قاتل لتكون
كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله)) واتە ئەوەى لە پىناو بەرزكردنەوہى
وتەى خودا شەپ بىكات لە پىناو خودايە .

لە موسنەدەكەى ئەحمەدى پيشەوا هاتوہ پيغەمبەر ﷺ لە پەرورەردگارى
دەگيرپيئەوہ ((أنا خير الشركاء، فمن عمل عملاً أشرك فيه غيري فأنا بريء
منه، وهو للذي أشرك)) واتە : من چاترين هاوبەشم . ئەوہى كرداريك بىكات و
غەيرى من بىكاتە هاوبەش، دەستبەردارى دەبم و كەركەشى بۆ ئەو كەسەى
كردوتىە هاوبەش .

هەر لە موسنەددا پيغەمبەر ﷺ دەفەرموى ((إن أخوف ما أخاف عليكم
الشرك الأصغر)) واتە : ئەوہى بە زۆر ليتانى بترسم، هاوبەشپەرستى بچوكە .
گوتيان هاوبەشپەرستى بچوك چيە ؟ ئەى پيغەمبەر ! فەرموى ((الرياء :
روپامايى)) خودا لە رۆژى ژيانەوہدا خەلك پاداشتى خۆى وەرگرت، بە رىاكارەكان
دەلى : بپۆنە لای ئەوانەى لە دنياىدا لە پىناوياندا كارەكانتەان كردوہ، داخۆ
پاداشتەان دەدەنەوہ .

خوداش بەرھەستى لەم هاوبەشپەرستىە كردوہ، دەفەرموى : ﴿فَمَنْ كَانَ
يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ سوپەتى
كەھف/ ۱۱۰، واتە : ئەو كەسەى بە تەماى دیدارى خودا بى با كردەوہى چاك
بىكات و لە پەرستندا هاوبەشپەرستى بۆ خودا بپيار نەدات .

*** * * *

بمندی چوارم

ئاوهردانه وهیه ک له میژوی بیرو باوهردا

ئایا بیروباوهر به دریژایى رۆژگار پهرى سه ندوه؟

تۆره ره وه رۆژ ئاوايه كان زۆريان پێيان وایه ئه و بیروباوهرى ئیستا مروف
دهیزانی کاتی خۆی به یهك جار فێرى نه بوه به لكو له گه ل رهوتی رۆژگارو سه ده له
دواى سه ده پهرى سه ندوه.

جێی دۆشدامان نیه ئه گهر كهسانێك ئه م جۆره قسه یه بکه ن كه خودا
قورپانی پێ نه به خشین چونكه قورپانی پیرۆز زۆر به رونی و بێ ته متومان میژوی
بیروباوهری گێراوه ته وه.

به لām ئه وه ی جێی سه یرمان بێته وه یه كهسانیکى وا هه مان بۆچونیان وابێ
كه خویان و كهسانی دیکهش به تۆره ره وه ی موسلمانیان هه ژمار ده كن.
ئه وه تانی (عه بباس مه حمودى عه ققاد) له په رتوکه که ی به ناوی (الله) په یدا
بونى بیروباوهری په رستراویتی ده توێژیته وه و ده لێ (مروف له بیروباوهردا پهرى
سه ندوه)، پێی وایه په ره سه ندنى مروف له بیروباوهردا له گه ل په ره سه ندنه که ی له
زانست و زانیاریدا هاوسازین.

ده لێ: (بیروباوهری سه ره تایى مروف له گه ل ژیاى سه ره تاییدا یه کسان بوه،
هه ره وه ها زانست و کارسازیه که شی. سه ره تاکانى زانست و کارسازى بالآترو
په ره سه ندوتر نه بوه له سه ره تاکانى ئاین و په رسته کان. ره گه زى هه قیقه تی هه چ
کامیکیان له وه ی تریان فره وانتر نه بوه).

به لكو پێی وایه مروف په ره سه ندنى بیروباوهری پێ ئه سه مته تر بوه له
په ره سه ندنى زانست و کارسازى و ده لێ: (ته قه لاکانى مروف له پێناو ئاین ده بێ
ئه سه مته تر دريژ تر بوبێ وهك له هى زانست و کارسازى، چونكه هه قیقه تی مه زنى
گه ردون زۆر ئه سه مته تر و رێ دورتره وهك له هه قیقه تی ئه و شته په رته وازانه ی که
جار هه یه زانست و جاریش هه یه کارسازى چاره ی ده که ن).

پێی وایه هه قیقه تی په رستراویتی به یه کجار بۆ خه لک وه ده رنه که ته وه.
ده لێ: (گه پانه وه بۆ بنه په تی ئاینه کانى سه رده مى نه فامى سه ره تایى به لگه نیه
بۆ مایه پوتى دیندارى و گه پان به دواى مه حال. به لكو ئه وه ده گه یه نێ هه قیقه تی

هه ره مه زن زۆر گه وره تره له وهی هه ره هه موی به ته واوی له یه كه سه رده مدا وه ده ره كه ویت).

پاشان له باره ی میژوی بیروباوه پدا رای تۆژه ره وانی هیناوه ته وه. هه یانه پیتی وایه هۆی په یدابونی بیروباوه پی بۆ زه بون و لاوازی مرۆف گه پاندۆ ته وه له به رامبه ر دیارده کانی گه ردون و دوژمنانی له هیزی سروشتی و گیانه وه ران... هه یانه پیتی وایه بیروباوه پی ئایینی حاله تیکی نه خوشی تاک و کۆمه له. هه یانه پیتی وایه بنه په تی بیروباوه پی دینی په رستنی (شه وه) بو، وه کو هه ندی هۆزو تیره گیانه وه ریکی (شه وه) کیان به باوکی خو داناوه و په رستویانه، رهنگه دارو به رد بو، و به پیروزیان دانا، و.

ئیترا هه مو گریمانه یه کی هیناوه ته وه كه به بیرى تۆژه ره رۆژئاواییه کان داها ته.

به داخی گرانه وه ئه م دیده وه ره^{٧٨} خزهی بۆ زۆر له نوسه ران کردوه و کۆمه لیک تۆژه ره وه ش^{٧٩} پیتی باوه پ مه ندبونه، هۆی ئه م تیکه وتنه ش چه ند خالیکه:

یه که م: وایان مه زه ند ه کردوه كه مرۆفی یه که م ئافه ریده بونه که ی که مایه سیدار بو، و ناماده یی وه رگرتنی هه قیقه ته مه زن و ته واوه کانی نه بو، و به لکو تیروانیان له باره ی مرۆفی یه که م وه به جۆریك بو زیترا به ئاژه لیان چواندوه تا مرۆف.

دوهم: وایان گومان بردوه مرۆف له خۆیه وه به بیته وه ی فیرکارو ریتیه ریک هه بو، ویت رپونی بکات؛ بۆ بیروباوه پ رینوین بو. ئی که واش بی چار نیه ده بی وه كه چۆن له زانست و کارسازیدا په ره ی سه ندوه له بیروباوه پشدا هه روا بو، و سییه م: كه به و مه به سه تی له ئایینه کانیان کۆلیوه ته وه تا میژوه کانیان والا بکه ن؛ ته نها دینه شیواو گوپا و گومرا کانیان له به رده مدا بو، ئیترا ئه وانیان کردۆته روبه ری توژیینه وه کانیان و ئه وانیان تاووتی کردوه. به لام زۆر دوره هه قیقه ته له دینانه بزانی که نوینه ری لارویتر بونی مرۆف له بیروباوه پدا.

^{٧٨} (مصطفی محمود) له په رتوکه کی به ناری (الله) یه کیکه له ولته ی ئه م دیده وه ره یی په سه ند کردوه.

^{٧٩} نازام کام بیروباوه پ په ره ی سه ندوه؟ ئایه بیروباوه پی شیواوی جوله کان یان بیروباوه پی گۆرینراوی دبانان، وه یان بیروباوه پی هه یله سوفزانه کان؟... چونکه ئه م بیروباوه پانه نوینه رایه تی بیروباوه پیکی راست و دروست ناکه ن، به لکو بریتین له چه ند لارویتریونیک بیروباوه پی.

کردوته روبه‌ری توژینه‌وه‌کانیان و نه‌وانیان تاووتوئی کسردوه. به‌لام زۆر دوده
هه‌قیقه‌ت له‌و دینه‌هه‌ بزاننئ که نوژنه‌ری لارووژر بونی مرۆفئن له‌ بیروباوه‌ردا.

تەنها قوربان ده‌توانی میژوی بیروباوه‌ر روژ بکاتهوه

له‌سه‌ر روی زه‌ویندا هیچ په‌رتوکیک نیه‌ بتوانی به‌راست و دروستی میژوی
بیروباوه‌ر روژ بکاتهوه، تەنها په‌رتوکی خودای پاک و هه‌ره‌ به‌رز نه‌بی، که له‌م
باره‌وه‌ زانستیکی تیرو ته‌سه‌لی هه‌یه، زانستی مرۆفیش قه‌ت ناتوانی به‌ ته‌واوی و
بی که موکوپی په‌ی به‌ هه‌مو لایه‌نه‌کانی ئه‌م بابته‌ بیات، له‌به‌ر ئه‌م هۆیانه:

یه‌که‌م: به‌ر له‌ پینچ هه‌زار ساڵ هه‌ر شتی که له‌ باره‌ی میژوی مرۆف بزانین
که‌مه، ئه‌وه‌ی له‌ ده‌ هه‌زار سالی ش ده‌یزانین که‌متره، پیش ئه‌وه‌ش هه‌ر به‌ نه‌زانراو
داده‌نرئ و میژوناسی هیچی له‌ باره‌وه‌ نازانی. بۆیه‌ زۆریه‌ی هه‌قیقه‌ته‌که‌ له‌گه‌ڵ
چه‌پوگویی میژوی مرۆف ته‌خشان و تونا بوه.

دوهم: ئه‌و هه‌قیقه‌تانه‌ی مرۆف بۆی ماوه‌ته‌وه‌ هه‌زارو یه‌ك ناهه‌قی تیکه‌ڵ
بوه. به‌لگه‌ له‌ نێو شه‌پۆله‌ هاروهاجه‌کانی ئوقیانوسه‌ پان و قوله‌کانی درۆ
ساخته‌ و گۆران و ده‌ست تیوه‌ردان هه‌ر به‌ یه‌كجار فه‌وتاره. به‌لگه‌ش ئه‌وه‌یه‌ له‌م
سه‌رده‌مه‌دا یه‌کی که‌ له‌ قورسو ئه‌سته‌مترین فه‌رمان نوسینه‌وه‌ی میژوی که‌سو
کۆمه‌لانه‌.

گه‌ر ئه‌مه‌ وای، ئاخۆ نوسینه‌وه‌ی میژوی سه‌رانسه‌ری ژیانی مرۆفایه‌تی چۆن
بی؟!.

سێیه‌م: هه‌ندئ له‌و میژوه‌ی باسی بیروباوه‌ر ده‌کات، سه‌ربرده‌که‌ی له‌
ئاسماندا بوه‌ نه‌ک له‌ زه‌وی.

بۆیه‌ ته‌نها یه‌کیک بتوانی میژوی راسته‌قینه‌مان پێ ببه‌خشێ، خودای به‌رزو
بێ هاوتایه‌ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾ سوپه‌تی ئالی
عیمران/ه، واته‌: خودا نه‌ له‌ ئاسمان و نه‌ له‌ زه‌ویدا هیچ شتیکی لی بزد نابێ.

میژوی بیروباوه‌ر وه‌کو قوربانی یه‌روژ باسی ده‌کات:

خودا پێی راگه‌یاندوین ئاده‌می ته‌نها و ته‌واو ئافه‌ریده‌ کردوه، پاشان له‌
گیانی خۆی فوی پێدا کردوه، له‌ به‌هه‌شتی نیشه‌تجیی کردوه، هه‌رچی خۆی و
ژنه‌که‌ی مه‌به‌ستیان بوه‌ و چه‌زبان لی کردوه ودمی پێداون ته‌نها یه‌ک دار نه‌بی،

پاشان ئىبليس فریوی داوون و فرهمانی خویان شکاندو نه ژنه وای دوژمن بون و له داره که یان خوارد.

له بهر نه وه له به هشتی وه دهر نان و دایبه زاندنه سهر زهوی، پیش نه مهش به لینی پیدابون بۆ وان و نه وه کانیاں رینوینی دایه زینتی تا مروق ریوشوین و شه ریه تی خوا بناسن، نه نجا نه و که سهی خوی بخاته باوه شی رینوینی که نه و له ژین و زیانه وه دا به خته وه ری ده کات و فیز به رزو سه رکیشه کانیش له ژین و زیانه وه دا ده خاته ته نگمی و ناهه مواری ﴿قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَاِذَا يَتَّبِعُكُم مِّنِي هُدًى فَمَنْ كَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ و الذین کفروا و کذبوا بآیاتنا اُولَٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿سوره تی به قهره/ ۳۸-۳۹، واته: گوتمان: هه موتان له به هشت وهر نه خوارئ، هه کاتیک رینوینی منتان بۆ هات په پیره وی لی بکن، نه ترستان ده بی نه خه م. بی پروا کانیش بپوایان به نیشانه کانی نیمه نه کرد بویه دۆزه خین و بۆ هه میشه له وئ دا ده میتنه وه.

له سوره تی (طاها) دا ده فره موئ: ﴿قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَاِذَا يَتَّبِعُكُم مِّنِي هُدًى فَمَنْ اَتْبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى﴾ و مَن اَعْرَضَ عَن ذِكْرِيْ فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا و تحشره يوم القيامة اَعْمٰى ﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا﴾ ﴿سوره تی طاها/ ۱۲۳-۱۲۶، واته: خودا فره موئ هه ردو کتان (ئاده م و حه و!)

له به هشت بپوئه خوارئ و بۆ به کتری ببه دوژمن، هه کاتی رینوینی منتان بۆ بی، نه وه ی شوین رینوینی من بکه وئ نه و گومراو سه ره نگری نابیت، نه و که سهش رو له یادی من وه رسوینتی توشی ژیا نی ته نگو تریسکی ده که ی، له روژی ژیا نه وه دا به کویری زندوی ده که ی نه وه. ده لی خودایه بۆچی به کویری زندوت کردمه وه خو له دنیا یی چاو ساغ بوم. خودا ده فره موئ: ئایه ته کانی منت بۆ هات له بیر خوت بردنه وه بویه نه مرق توش له بیر ده چیه وه.

یه کهم نموئی مروؤف خوا بهی کناس بوه

ئادهم بۆ سه رزه وی دابه زی، خودا نه ته وه یه کی له نه وه کانی په یدا کرد که هر مه مویان له سه ر یه کخوا ناسیه کی پاک و بێ گهر د بون، وه کو خودا ده فره موی: ﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ پیشان خه لک یه که نه ته وه بون و له سه ر یه که خواناسی و دینی هه ق بون. به لام پاشان فره پئی بون ﴿فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اِخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اِخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اِخْتَلَفُوا فِيهِ﴾ سوپه تی به قهره ۲۱۳، واته: خه لک له سه ر تا وه یه که نه ته وه بون، خودا پیغه مبه رانی هه ره شه گارو موژده به خشی نارد هه روه ها په رتوکیشمان دابه زاند تا له ناکوکیه کاندای دادوهری نیوان خه لک بکه ن.

ئه با ئوما مه خوا لئی رازی بیته ده گپیته وه: جاریکیان پیاویک پرسیاریکی له پیغه مبه ر ﷺ کردو گوئی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئادهم پیغه مبه ر بو؟ فره موی (نعم، مکلم: به ئی، قسه له گه ل کر او بو) گوئی: له گه ل نوحدا چه ندیان نیوان بو؟ فره موی: (عشرة قرون: ده سه ده) ئه با حاته می کوپی حیبيان له سه حیه که یدا گپیرویه تیه وه. ئیبنو که ثیریش له (البدایة والنهاية) دا ده لئی: (به پیی مه رجی موسلیمی پیشه و او به خوئی ته خریجی نه کردوه).

له سه حیحی بوخاریشدا هاتوه ئیبنو عه بیاس ده لئی: (نیوان ئادهم و نوح ده سه ده بوه هه مویان له سه ر ئیسلام بوینه) هه ر سه ده یه که سه د ساله که واته نیوان ئادهم و نوح هه زار سال بوه.

ره نگه ماوه که له هه زار سال زۆتر بێ چونکه ئیبنو عه بیاس له و (ده) سه ده یه دا ده لئی له سه ر ئیسلام بونه، ریی تی ده چیئ سه ده ی تر له نیوان ئه م سه دانه دا هه بوئی.

ره نگه مه به ست له (قرن: سه ده) پشتیک یا نه وه یه که بێ وه کو خودا فره مویه تی ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ﴾ سوپه تی ئیسراء/ ۱۷، واته: له دوا ی نوحدای زۆر نه وه مان له ناو برده وه.

﴿ثُمَّ أَثْنَانَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرَّبًا آخِرِينَ﴾ سوږه تی موئمینون/۳۱، واته: له دوی نه واندانه وه یه کی دیکه مان هیتا نارا. ۳۰۹

یه کهم لاریبون له بیروباوهرویه کهمین پیامبر

دوی نه وهی خه لك هه موی یه ك نه ته وهی خوا به یه کناس بون، ئینجا لاریبون و ترازان رویدا.

یه کهم لاریبون سنور به زاندن بو له گه وره کردنی پیاوچاکان و، پایه یان وه کو خواوهندی په رستراو لیکرد.

له صه حیخی بوخاریدا ئیبنو جوړه یچ له عه طاوه نه ویش له ئیبنو عه بیاسه وه له رافه ی نه م نایه ته دا گوته یه تی: ﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾ سوږه تی نوح/۲۳، واته: وتیان ده ست له خواکانتان هه لمه گرن به تایبه تی وه ددو یه سوع و یه غوث و یه عوق و نه سر.

ده لئی نه م ناوانه ناوی هه ندی پیاوچاکی گه لی نوح بون، که مردن شه یتان سروشی بو نه م گه له کرد له کړو دیوه خانان په یکه ریان بو داتاشن و به ناوی وان ناودیریان بکه ن، وایان کردو نه یان په رست به لام نه م نه وه یه مردن و زانست له بیر کراو نه ما پاشان خه لکه که په رستنیا ن.

نه وه یه کهم لاریبون بو له میژوی مړوفا یه تیدا نه نجا خودا یه کهم پیغه مبه ری بو ناردن نوح بو بو نه وهی به لئینه که ی به ئاده می باوکی مړو فی دابو بیه یئینه جی، که به لئینی دابو پیغه مبه ران و په رتوکان دابه زینتی تا مړو فی پی رینو ین بی. به لگش بو نه وهی نوح یه که مین پیغه مبه ر بوه فهرموده که ی تکاخوازیه که له هه ردو صه حیخی بوخاری و موسلیمدا هاتوه ((إِنَّ النَّاسَ يَأْتُونَ بَعْدَ آدَمَ نَوْحًا فَيَقُولُونَ لَهُ فِيمَا يَقُولُونَ: يَا نُوحُ! أَنْتَ أَوَّلُ الرِّسَالِ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ وَسَمَّاكَ اللَّهُ عَبْدًا شَكُورًا)) واته: خه لك له روژی ژبانه وه دا بو تکاکاری له دوی ئاده مدا ده چنه لای نوح و پیی ده لئین: نه ی نوح تو یه کهم پیغه مبه ر بوی بو خه لکی زه وی و خودا به به نده ی سوپاسگوزار ناوی بردوی.

نه و ده قانه‌ی له قوڤاندا هه‌یه به ناشکاری وه ده‌رده‌خه‌ن نوح عليه السلام
 بانگه‌وازی بۆ یه‌کخوئاسی پاک و بێ گه‌ردی کردوه به‌گه‌له‌که‌ی گوتوه ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ
 مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ سوڤه‌تی
 نه‌عراف/ ۵۹، واته: خوا بپه‌رستن، جگه له خوا په‌رستراوی ترقان نیه، من له سزای
 رۆژنکی سه‌خت لیتان نه‌ترسم.

﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ﴾ سوڤه‌تی
 هود/ ۲۶، واته: ته‌نها خودا بپه‌رستن، من له سزای رۆژنکی ناسۆر لیتان ده‌ترسم.
 ﴿يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ سوڤه‌تی موئمنون/ ۲۳،
 واته: گه‌لو! خودا بپه‌رستن جگه له خودا هیچ په‌رستراویکی‌دیکه‌تان نیه.

نه‌وانه‌ی وه‌لامی بانگه‌وازه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر نوحیان داوه هه‌مویان ره‌شوکی و
 لاوازو بێده‌سه‌لاته‌کان بون. ریشسپی و سالاره‌کانیش خۆیان به‌ ژیر و هوشمه‌ند
 ده‌زانی بۆیه خۆیان به‌ گه‌وره‌تر گرت له‌وه‌ی شوین هه‌ق و راستی بکه‌ون و
 سه‌رکه‌شیان کرد ﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ سوڤه‌تی نه‌عراف/ ۶۰،
 واته: ریشسپییانی گه‌له‌که‌ی گوتیان: نه‌ی نوح تو له گومراییه‌کی ناقولا‌دای.

پێیان گوت ﴿مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ إِلَّا الذِّينَ هُمْ أَمْرًا ذُنَّا
 بَادِيَ الرَّأْيِ﴾ سوڤه‌تی هود/ ۲۷، واته: نه‌وانه‌ی به‌ دوا‌ی تو که‌وتون
 زه‌بونه‌کانمان و به‌بێ تێوه‌پامانی قول و بیرکردنه‌وه‌و سه‌رنج بوه.

نه‌وانه‌ی به‌م جۆره سه‌رزه‌نشتی موسلمانانه‌کانیان ده‌کرد ده‌بوا‌یه ستایشیان
 بکه‌ن که به‌و جۆره وه‌دوا‌ی هه‌ق و راستی که‌وتون، چونکه هه‌ق و راستی گه‌ر
 وه‌ده‌رکه‌وت تێوه‌پامان و سه‌ردجانی گه‌ره‌ک نیه به‌لکو ده‌بێ یه‌کسه‌ر په‌یره‌وی لی
 بکری.

پێیان سه‌یر بو خودا مَرِّفَتِكَ بکاته پیغه‌مبه‌ر ﴿مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا﴾
 سوڤه‌تی هود/ ۲۷، واته: تو وه‌کو ئیمه‌ مَرِّفَتِي.

﴿فَقَالَ الْمَلَأَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً﴾ سوپه‌تی مومنینون/۲۴، واته: پیاوه به‌ناو ماقوله بی‌پرواکان گوتیان نوحیش وه‌کو نیتیه مرؤفه ده‌یه وی خوی هه‌لکیش، نه‌گه‌ر خودا مه‌به‌ستی با فریشته‌ی ده‌نارد.

داوایان لی ده‌کرد هه‌زارو زه‌بونه شوینکه وتوه‌کانی ده‌ریکات ﴿وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا يَجْهَلُونَ﴾ سوپه‌تی هود/۲۹، واته: من بی‌پرواداران ده‌رناکه‌م، نه‌وانه به خودا ده‌گه‌نه‌وه، به‌لام من نیتوه به هودنکی نه‌زان ده‌زانم.

به‌م جۆده رۆژگارنکی دریزی خایاندو مشتومپنکی نۆد رویدا ﴿فَلَيْتَ فِيهِمْ أَلْفَ سَةِ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا﴾ سوپه‌تی عه‌نکه‌بوت/۱۴، واته: په‌نجا سال که‌متر له هه‌زاری له ناویاندا بوه.

نوحیش توکی لی‌کردن ﴿وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دِبَارًا﴾ ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾ سوپه‌تی نوح/۲۶-۲۷ واته: نوح گوتی: خودایه هیچ بین باوه‌رێك له‌سه‌ر زه‌ویدا به زندوی مه‌یه‌له، نه‌گه‌ر بیانیه‌لی ته‌نها نه‌وه‌ی به‌دکارو بی‌پروایان لی ده‌که‌وخته‌وه.

خودا هه‌موی به‌لافاو له‌ناو بردن ﴿وَقَوْمُ نُوحٍ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ﴾ سوپه‌تی فووقان/۳۷، واته: گه‌لی نوح بروایان به‌پیتفه‌مبه‌ران نه‌کرد، نقوسی بن لافاو مان کردن، خودا به‌میهری خوی نوح و بروادارانی رزگار کرد، نیت زه‌وی له‌سته‌مکارو زۆرداران پاک بۆوه و ته‌نها خواناسانی له‌سه‌ر ما.

پاشان نه‌وه‌کانی دیش لاریبونیان تیکه‌وت و خودا پیتفه‌مبه‌ری بۆ ناردن ﴿لَهُمْ أَشْجَاتٌ مِنْ عَدِيهِمْ قُرْبَىٰ آخِرِينَ﴾ ﴿فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ...﴾ سوپه‌تی مومنینون/۳۱-۳۲، واته پاشان نه‌وه‌یه‌کی دیکه‌مان هینا ئارا، هه‌ر له‌خویانه‌وه پیتفه‌مبه‌رانمان بۆ ناردن.

ئەو پىتغەمبەرە بۆ يەكخوئاناسى و خواپەرستى بانگى كردن. بەم شىئوہ يە مېھرو چاودىرى خودا بۆ مرقايەتى يەكبينە بوو ھەر جارەي گومراو لاپى بوبان رىئوئىنى خۆى بۆ دابە زاندىن و تاريكىيى دە تاراندىن ﴿ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا كُلَّ مَآ جَاءَ أُمَّةً رَّسُولَهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبَعْدًا لِّلْقَوْمِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ سوپەتى موئمينون/ ٤٤، واتە: پاشان يەك لە دواى يەك پىتغەمبەرانمان نارد، ھەر ھۆزى نەتەوہ يەك كە پىتغەمبەرمان بۆ دەناردن و بپروايان پى نەدەھىتا يەك لە دواى يەك لە ناومان دەبردن، ئەوانمان كردە قسەى سەرزار، ياخوہ ھۆزى بپروا توناو تون بى.

راستى سەربردەى مرقايەتى بەم جۆرە بوە، مەملانىەكى دورو دريژ بوە لە نىوان ھەق و ناھەقدا، لە نىوان پىتغەمبەرەن و ئەوانەى رويان لە ھەق و رىئوئىنى وەرگىراوہ و لە يەكخوئاناسى لاپى بونە و دەستيان بە رىئوشوئى باوو باپىران و ھەوہست و ئارەزوہ ناھەقەكانيان گرتوہ: ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ بَأْسٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ مِّنْ نُّوحٍ وَعَادٍ وَنُوحٍ مِّنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَعْيُنَهُمْ فِي أَقْوَاهِمُمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿١٠﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى قَالُوا إِنَّ أَسْمَ الْإِنسَانِ أَكْثَرُ مِثْلًا ثُمَّ يُدُون أَن يَصُدُّوا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ فَأَتَوْنَا سُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾﴾ سوپەتى ئىبراھىم/ ٩-١٠ واتە: ئايە ھەوالى نەوہەكانى پيش خۆت پى نەگەبىوہ؟ ھۆزى نوح و عادو سەمودو ئەوانەى پاش ئەوانىش، ئەوانە بىجگە لە خودا كەس پىيان ئاگا نى، پىتغەمبەرەكانيان بە بەلگەى رونەوہ ھاتنە لايان، جا ئەوانە لە روى خۆ قەفكردەوہ دەستيان بە دەم خۆيانەوہ گرت و تيان بەوہى ھىتاوتانە بپروايين، ئىمە گومانمان ھەيە لە و بانگەوازەى دەيكن. پىتغەمبەرەن گوتيان: ئايە ئەو خودايە گومانى لى دەكرى كە ئافەريدگارى ئەرزو ئاسمانەكانە، كە ئىوہ بانگ دەكا تا گوناھتان ببورى، تا دەمى ديارى كراوى خۆتان دەتانهيلى، ئەوانىش و تيان: ئىوہش وەكو ئىمە مروئن دەتانهوئى لە رىيازى باوو باپىرانمان لا بدەن. بەلگە و نىشانەمان بۆ بىتن.

له فورئادا كه له بانگوازی پیغمبه‌ران رادمیین ئم هقیقه‌انسان بۆ

رون ده‌بێمه :

یه‌که‌م: خودا مرقۆی له سه‌ره‌تادا به ته‌واوی و به ریکوپێکی و بۆ مه‌به‌ستێکی دیاری کراو ئافه‌ریده‌ کردوه. ئه‌ویش په‌رستنی خودایه، واشی نه‌فراندوه ئاماده‌یی هه‌بێ بۆ ئه‌م مه‌به‌سته.

دوهم: خودا هه‌ر له سه‌ره‌تاوه خۆی پێ ناساندوه، وازی لی نه‌هێناوه به بیرکردنه‌وه و تیوه‌پامان په‌روه‌ردگاری بناسی به‌لکو پیغه‌مه‌رانی بۆ ناردوه، ژماره‌شیان هێند زۆر بوه سه‌رجه‌م مرقۆایه‌تی گرتۆته‌وه ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ سوپه‌تی فاطیر/ ۲۴، واته: هه‌مو نه‌ته‌وه‌یه‌ک پیغه‌مه‌ری بۆ نێردراوه.

بۆیه ناوی هه‌مو ئه‌و پیغه‌مه‌رانه‌ نازانین كه خودا ناردونی ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ﴾ سوپه‌تی غافر/ ۷۸، واته: به‌ر له‌تۆ پیغه‌مه‌ریکی زۆرمان ناردوه، هه‌ندیکیانته بۆ باس ده‌که‌ین و هه‌ندیکێ ترممان باس نه‌کردوه.

به‌لگه‌ش بۆ ئه‌مه له رۆژی ژیانه‌وه‌دا نه‌ته‌وه‌کان هه‌ر هه‌مویان راستی والا ده‌که‌ن و دان ده‌نێن خودا په‌یامبه‌ری بۆ ناردون و بانگی کردون بۆ رینوینی خودا ﴿...كَلَّمَا أَقْبَىٰ فِيهَا فَوَجَّاهُ فَخَرَّ سَهَا أَلَمَ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ﴾ قه‌لوا بلی قه‌د جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿﴾ سوپه‌تی مولک/ ۸-۹.

خودا له‌به‌ر میه‌ری خۆی و بۆ به‌جێگه‌یاندنی ئه‌و به‌لێنه‌ی به‌ ئاده‌می باوکی مرقۆایه‌تی دابو ئه‌م هه‌مو پیغه‌مه‌ره‌ی په‌یتا په‌یتا و یه‌ک له‌ دوا یه‌ک هه‌ناردوه ﴿لَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ سوپه‌تی نيساء/ ۱۶۵، واته: پیغه‌مه‌رانه‌م بۆ ئه‌وه ناردوه تا خه‌لك له‌ ئاست خودا بیانویان نه‌مێنێ. ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ بَعَثَ رَسُولًا﴾ سوپه‌تی نيساء/ ۱۵، واته: سزاده‌ری كه‌س نابین تا پیغه‌مه‌ری بۆ ره‌وانه‌ ده‌که‌ین.

سټیېم: بڼه‌رته بانگه‌وازی سرجه‌م پیغه‌مبه‌ران په‌ك شته، كړوك و ناواځنی بانگه‌وازه‌كه‌شيان په‌كخواناسیه.

چواره‌م: دینی سرجه‌م پیغه‌مبه‌ران ته‌نځا نیسلام بوه ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ سوږه‌تی نالی عیمران/۸۵، واته: هر كه‌ستك جگه له نیسلام ناینی تر بگریته به‌ر لیتی وه‌رناگیری و له ریزی دږپاواندانه.

پیغه‌مبه‌ر نوح ده‌لئ ﴿وَأَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ سوږه‌تی یونس/۷۲، واته فهرمانم پیکراوه بیمه موسلمان.

خودا له باره‌ی ته‌وړپاته‌وه ده‌فرموی: ﴿يُخْصِمُ بِهَا النَّيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا﴾ سوږه‌تی مائیده/۴۴، واته: پیغه‌مبه‌ران ته‌سلیمی خودا بون دادوه‌ری جوله‌كه‌یان پی ده‌کرد.

- پیغه‌مبه‌ر موسا به‌گه‌له‌كه‌ی ده‌لئ ﴿إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ﴾ سوږه‌تی یونس/۸۴.

- خودا فهرمانی به پیغه‌مبه‌ر نیبراهیم کردوه نیسلام په‌پړه‌و بی، نه‌ویش گوتی ﴿أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ سوږه‌تی به‌قه‌په/۱۳۱، ﴿وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبَ يَا نَبِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ سوږه‌تی به‌قه‌په/۱۳۲، واته: نیبراهیم و به‌عقوب و هم ناینه‌یان به نه‌وه‌کانی خویان راسپاردو گوتیان روله‌کانم خودا هم ناینه‌ی بو نیتوه هه‌لېژاردوه، به موسلمان نه‌بی نه‌من.

- پیغه‌مبه‌ر یعقوب له منداله‌کانی پرسى له دواى من كئى ده‌په‌رستن؟ گوتیان ﴿قَالُوا عِبُدُوا آلَهُ ابْنِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَحُنَّ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ سوږه‌تی به‌قه‌په/۱۳۳، واته: خودای تۆو باوانت (نیبراهیم و نیسماعیل و نیسحاق) په‌ك خودایه و نیتمه بوی موسلمان و گه‌رده‌ن كه‌چین.

- شازنی سه بهء گوتی ﴿مَرَبِّ اِنِّی ظَلَمْتُ نَفْسِی وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَیْمَانَ لِلّٰهِ رَبِّ

الْعَالَمِیْنَ﴾ سوږه تی نه مل/۴۴، واته: په روه ردگار! پښتر ستمم له خوم کړدو

ژیوانم و له گه ل سلیماندا موسلمانم و گه رده ن که چم بؤ په روه ردگاری جیهانیان.

- یه کیک له نزاکانی پیغه مبه ر یوسف نه وه بو ﴿تَوَفَّنِیْ مُسْلِمًا وَّالْحَقِّیْ

بِالصَّالِحِیْنَ﴾ سوږه تی یوسف/۱۰۱، واته: به موسلمانى بممرینه و بمگه یه نه ریزی
پیاوچاکان.

- پیغه مبه ر ﷺ دهیفرمو ((اَنَا مَعْشَرُ الْأَنْبِیَاءِ دِیْنُنَا وَاحِدٌ وَالْأَنْبِیَاءُ

إِخْوَةٌ لِّعِلَاتٍ)) واته: نیمه ی پیغه مبه ر نایمنان یه ک بو، پیغه مبه رانیش له گه ل
یه کتردا له باوکدا بران.

- نه و جوړاو جوړیه ی له شریعه ته کاند ا ده بیبنین نه وه ناگه یه نئ ثانیه کان

جیاواز بن، چونکه خودا له بهر چنه د حکمه تیک له کاتیکدا فرمان به شریعک

ده کات و له کاتیکى تردا به شریعکى تر رهنکه له یه ک شریعشدا شتى وا ه بئ،

وه کو له سهره تادا خودا فرمانى وابو له نویژدا رو له (قودس) بکړیت و پاشان

فرمانه کى نه سخ کړده وه و فرمانى دا رو له (که عبه) بکړیت.

شریعه تی پیغه مبه رانیش به م جوړه یه، نه وه ی دواتر هی پیش خوى نه سخ

کړدوته وه تا نه و شریعه ته ی بؤ موحه ممد ﷺ دابه زیوه کوټا شریعه ته و نه وانی

پیش خوى نه سخ کړدوته وه.

پینجه م: هوى هاو به شپه رستى و په رستنى بئ له خودا نه وه نیه که

(عه ققاد) و روژنا واییه کان ده یلین گوايه بیروباوه پ به تیپه پړونى روژگارن په رى

سهندوه. به لکو سه باره ته کى نه وه بو له پټی پیغه مبه ران لایانداوه و ه ناردراوى

پیغه مبه رانیا ن فه راموش کړدوه ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِیْ فَإِنَّ لَهُ مَعِیْشَةً

ضَعِکَ﴾ سوږه تی طاهه/۱۲۴.

له بهر نه وه بو وه دواى ه وه ست و ثاره زویان که وتون و وازیان له رینوینى

هیناوه ﴿إِنْ یَسْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى﴾

سوږه تی نه جم/۲۳، واته: ته نها وه دواى گومان و ه وه ست ده کون، له لای

خودا وه ش رینوینیا ن بؤ هاتوه.

﴿وَلَا تَسْعُوا أَهْوََاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ﴾
 سوپدهتی مائیده/ ۷۷، واته: وه دواى كه سانی مه كه ون كه پیتشتر گومپا بون و
 كه سانیکى زقریشیان به گومپا بردوه، هه موشیان له ریی راست گومپا بون.
 له باره ی جوله کانیش ده فره رموی: ﴿فَمَا تَقْضِهِمْ مِثْقَلُهُمْ لَعْنَاهُمْ وَجَعَلْنَا
 قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ﴾ سوپدهتی
 مائیده/ ۱۲، واته: چونکه په یمانیان شکانه نه فره تمان لیگردن و دلمان رهق کردن،
 وشه کانی ته وپاتیان له جتی خوی ده گوپی، به شیکى زقریشیان له بیر کرد.
 له باره ی دیانانیش ده فره رموی: ﴿وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِثْقَلَهُمْ
 فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ سوپدهتی
 مائیده/ ۱۴، واته: نه وانه ی گوتیان نیعه نه ته وه ی عیساین، په یمانان لی وه رگرتن،
 به شیکى ناموژه کانیان له بیر چو، بویه تا رۆژی دواى ناکوکیان له نیتواندا ده بی.
 لاپییونی دیانه کانیش وه دهرده خات ﴿اتَّخَذُوا أَخْبَارَهُمْ وَرُءْبَاهَهُمْ أَرْبَابًا
 مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا إِلَّا إِلَهُ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ
 عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ سوپدهتی ته وبه/ ۳۱، واته: جگه له خودا نه حبارو راهیبیان
 ده که نه فره مانپه واو که وره ی خویان، هه روه ها مه سیحی کوپی مه پیه م ده که نه
 خودا، که چی فره مانیان پی کرابو خودای تاک و ته نیا بپه رستن. پاکی بۆ نه و
 خودایه که هاوبه شی بۆ په یدا ده که ن.

بویه پیغه مبه ران پاکانه ی خویان له و که سانه راده گه یین که له رتوشوینی
 نه وان لاینداره ﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ آتَتْ لِلنَّاسِ آخِذُونِي وَأُمِّي إِلَيْنِ
 مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ
 عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ سوپدهتی مائیده/ ۱۱۶-۱۱۷
 واته: خودا فره رموی: نه ی عیسای کوپی مه پیه م تۆ به خه لکت گوتوه له باتی

خودا من و دایکم بپه‌رستن؟ عیسا ده‌لئ: خودایه پاکى بۆ تۆ قه‌ت ناشئ شتى وا
بلیئم نه‌گه‌ر گوتبیم ده‌زانئ، هه‌رچى له‌ نه‌فسى من دایه ده‌یزانى به‌لام من له‌ نه‌فسى
تۆ هیچ نازانم، تۆ زانائى به‌ نه‌ینئى و په‌نامه‌کیه‌کان. تۆ چت فه‌رمان بوبئ من ئه‌وم
راگه‌یانده، وتومه: خودای په‌روه‌ردگارى من و خۆتان بپه‌رستن.

تیروانینی نه ته وه گومراکان له ناست په رستراودا

له م توږینه وه په دا مه به ستم نیه میژوی لاریونی بیروباوه پ ساغ بکه مه وه، چونکه لاریون جوړی زوره، بویه قهت ناکړی هر هه میان کوو کرته وه و ریگه لاری بونه که یان بناسری جا سودی زانینی میژوی لایه نی تاریک چیه، ناشکراشه بیروباوی یه که نه ته وه یه.

مه به سستی نیمه نه وه یه شتیک له باره ی نه ته وه کان بزانی چو تیکه وتونه تا نرخ و بهای مه زن و ناوازه ی بیروباوه ی نیسلامیمان بو دهرکه وئ.

نه وانه ی ناهق دهناسن و تیی ده گن، هه ق و راستی چاکتر دهناسن نه گهر گردن که چی هه قه که بن، نه وانه ی په پره و له نیسلام ده که ن و لایه نی به رامبه ر ناناسن که ناهه قیه، نه و ترسیان لی ده کړی بو ریباری ناهق هه لخرین. عومه ری کوپی خه ختتاب راستی گوتوه (نه گهر که سانیکي و بو نیسلام په یدا بون، نه فامیتیان نه دهناسی نه و ریسمانی نیسلام هه ودا هه ودا ی لی گورج ده بیته وه).

هه لپه ت نه و که سه ی تاریکی شه وی دیتوه چاکتر ره وتی روناکی روژ دهناسی. ته ندروستیش تاجی سه ری له ش ساغانه و ته نها نه خوش ده بیینی.

سه یید قوتب - به ه شتی بی - په ی به م هه قیه ته برده بویه له په رتوکه که یدا به ناوی (خصائص التصور الإسلامي: تاییه تمه ندیه کانی تیروانینی نیسلامی) ده لی: (مرؤف په ی به وه نابات نه و په یامه چهن د زهروریه، داپران و یه خه له یه خه بونه وه له و گومرایانه ی مرؤفایه تی له نیو تونه کیه کانیدا سه رگه ردان کردوه زهروریه، سه قام گرتن له سه ر ناوه ریکی ئالاو والای بیروباوه پ چهن د زهروریه؟ ... مه گهر نه و کاته ی زلو زه لوری ته پوتوزو قوپولیتیه ی نه و بیروباوه پو تیروانین و فله سه فه و نه فسانه و، هزو خه یال و دروشم نه ریت و ژباور و باری نه و نه فامیه دهناسی. نیسلام که هات دیتی له هه مو شوینیکدا ویزدانی مرؤفایه تیان سواق داوه ... مه گهر نه و کاته ی نه و گهره لاوژی و تیکه ل و هالوژیه بناسی که پاشماوه ی گورا و ده ست تیوه دردراوی بیروباوه په ئاسمانیه کان و فله سه فه و وه سه نیه ت و نه فسانه کانی مرؤفی تیکه ل به سه رچاوه خواوه ندیه کان کردوه).

چەند وىنەككە لە تېروانىنە گومراكان:

تەنھە سى وىنە دەخەينە رو: يەكەمىيان بىروباوھەپى ولاتىك دەنوئى كە خەك
پىيان واھە پىشان شارستان بون. دوهەمىيان: لە ھەق لاپىبونى خەلكانىكى خاوەن
ئاينىكى ئاسمانىھە. سىيەمىيان: بىتەرستى عارەبەكانى پىش سەردەمى پىغەمبەر

۲۵
۲۶

پەرەردىگار لە لاى يۆنانىيەكاندا^{۸۰}

تۆزەرەوھەكان پېتيان وايە يۆنانىيەكان لە كۆندا نەتەوھەيەكى ژيارمەند بونە . با ئىتمەش لە بېروباوھەريان بېوانىن .

يۆنانىيەكان جۆپىتەر (Jupiter) يان پى پەرەردىگارى پەرەردىگاران بوە ، كەچى شىوھەكەشى لە شىوھە شەيتان نزيكتەر بوە تا لە پەرەردىگارە پاكەكان . رك نەستور سەركىشنىكى ئارەزو بازو ژەمەنبوردە بوە و هيچ بايەخىكى بە كاروبارى پەرەردىگارو ئافەرىدەكان نەداوھ تەنھا بەو كارانە نەبى دەسلەلات و پى درىژىيەكانى دەپاراست .

لە (ئسقولا)ى خواوھەندى نوژداريش توپە دەبو ، چونكە نەخۆشەكانى چارەسەر دەكردو لە باجى روحى ئەو مردوانەى بىبەش دەكرد كە لەسەر پشتى ھەردى بەرەو ھەناوى دۆزەخ دەچون .

لە (پرومىثيوس)ى خواوھەندى زانىارى و كارسازى توپە دەبو لەبەر ئەوھى مرقى فىر دەكرد لە كارسازىدا ئاگر بەكار بىنى و زانىارى بكاتە ھىژىك رەكەبەرى ھىژى پەرەردىگارانى پى بكات . حوكمىكى نەپراوھەشى بەسەردا بىرى بەلام دلى ئاوى نەدەخواردەوھە بىكوژى يان لە رىزى خواوھەندەكان داىپرئىنى . بەلكو لە داھىنانى جۆرى سزادانىدا ھونەرى دەنواند ، لە شاخىكى زۆر بەرزى بەستەوھەو بالەندەى كىوى دەناردە سەر بە درىژاى رۆژ جەرگيان دەخواردو بەشەويش وەكو خۆى لى دەھاتەوھە تا بۆ بەيانى دوبارە لىي بخۆنەوھە ... بۆ ھەمىشە لەو سزا بەردەوامەدا دەبى و تكاو پارانەوھەشى قبول ناكري .

(ھىژيود)ى شاعىرو ھەيلەسوف خەيالى و روڭىشتوھە سەبارەتى توپەبونى خواوھەند لە (پرومىثيوس) ئەوھە بوە پرومىثيوس لە خۆراكى پەرەردىگارەكاندا بەشى خواوھەندى و داناوھە ئىسكى زۆر بى و بەزو گۆشتىشى كەم بىت . جۆپىتەرى خواوھەند وای زانىوھە لە زانىارى و دانايى و زىنگو ژىرىدا خۆى لەو بە بەرزتر دادەنئى چونكە (پرومىثيوس) لە ناو پەرەردىگارەكاندا بە فرە زانىارى و زىرەكەيەكى زۆر ناسراو بو خواوھەندى گەورە ھىندە پى ناسراو نەبو . ئەوھەش لەبەر نەكەين (ھىژيود)ى شاعىر ئەوپەى كردو كۆششى خۆى بەكار ھىناوھە تا پاكانەى (جۆپىتەر) بكاتو بە پىرۆزو مەزنى بخاتە بەر مېشكى خەلك ،

^{۸۰} خصائص التصور الإسلامى بە دەستكارىيەكى كەمەوھ - سید قطب لاپەرە / ۱/ .

لەگەل ئاستى ئو پەرستىنە پەرەسەندوۋە بگونجى دىنى يۇنانىيە كۆنەكان پىيى گەيشتىبو.

شتىكى تر كە بگىپرەۋەى جىاجىا لە بارەى جۆپىتەر دەيلىن ئەۋەيە :
(ھىرە)ى ژنى دەخەلە تاندو خواۋەندى ھەورپى دەنارد، تا لەۋكاتەى كە لەسەر
عەرشى ئۆلەمپدا لەگەل ئاشقو ماشقەكانىدا رادەبويىرى، بەرى خۇرى بگريو
نەھىلى ژنەكەى لىۋاگا بىنى.

تەنانەت جارىكيان ژنەكەى لە ناكاۋدا دىتى وا (جانىمىدى) مەيگىپى ماچ
دەكات كە شۋانىكى زۆر جوان و كەشخە بو و رۆژىكيان لە ئاقاردا دەيىپىنىو
دەيىپىنىو بەرەو ئاسمان بەرزى دەكاتەۋە... جۆپىتەر تۆمەتى ئاشقوبونى
جانىمىدى رەت نەدەكرەۋەو بە ژنەكەى دەگوت: تۆ نازانى جىاۋازى لە نىۋان
چىزى ھەنگويىنى پىالەو ھەنگويىنى لىۋچۆن چۆنىە؟.

يۇنانىيەكان بەم جۆرە لە خواۋەند گەيشتون، پىيان وابوۋە چەندىن خواۋەند
ھەن يەكترى سزا دەدەن، دەخۆن و دەخۆنەۋە، ژن دىنن، خواۋەند ناپاكى لەگەل
خىزانىدا دەكات، نىربازى دەكات و پاساۋىشى بۆ دىنىتەۋە!.

ۋەرە بىركەۋە ئەم چەشنە بىروباۋەرە چتۆ كاريگەرى لە دەرونى ھەۋادارانى
جى دىلى؟، چۆن كار دەكاتە سەر رەۋشى تاكو كۆمەل؟ چ شىرازەيەكى ھەلەو
لاپى دەچنى؟!.

خودا له دیدی جوله کاندای

دینی نه وهی ئیسرائیل (جوله که) تیپوانینی بته رستی و که ماری نه ته وه په رستی له گه ل تیکه ل و ناوخته بو.

به نو ئیسرائیل (ئیسرائیل په عقوبی کوپی ئیسحاقی کوپی ئیبراهیمی - سلاویان پتشکه ش-)، پیغه مبه رانیان بۆ هاتوه، په که م پیغه مبه ر ئیسرائیل بو، نه و په کخواناسیه پاک و بی گه رده ی بۆ هینان که ئیبراهیمی باوکی فیری کردبون. پاشان پیغه مبه ری گه ورده یان موسا (عليه السلام) هه مان بانگه وازی په کخواناسی له گه ل شه ریه تیکی موسایی بۆ هینان له سه ر بنچینه ی په کخواناسی بو.

به لام به تیپه ر بونی رۆژگار لاپیبون و تیپوانینیان بۆ ئاستی بته رستان دابه زی. نه فسانه و تیپوانینی وایان له باره ی خواوه له په رتوکه (پیرۆن) ه که یان و له ناوه پوکی ته وړات نوسیوه، مه گه ر نشیوترین و په سترترین تیپوانین بته رستی ئیغریق و بته رستیه کانی دی شان له شانی بده ن.

هه لبه ت نه و بیروباوه په په کخواناسیه ی خودا له سه ر ده سستی پیغه مبه ر ئیبراهیمی باوکیان دایمه زراند، بیروباوه پیکی پاک و بیگه رده هه موگرو کامدار بو به هویه وه په کلاکه ره وانه به رانگزی بته رستی بۆوه، قورشان و امان بۆ ده فه رموی. ئیبراهیمی پیغه مبه ر به ر له وه ی بمری وه کو په عقوب منداله کانی نامۆژ کردو به م بیروباوه په فه رمانی پی کردن ﴿وَآتَىٰ عَلَيْهِمُ بَنِي إِسْرَٰئِيْمَ﴾ اذ قال لایه و قومیه ما تعبُدون ﴿قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَنْظِلُ لَهَا عَٰكِفِينَ﴾ قال هل یسمعونکم اذ تدعون ﴿اَوْ یَفْعَلُوکم اَوْ یضُرُّوْنَ﴾ قالوا بل وجدنا آباءنا کذلک یفعلون ﴿قال افرأیتُمْ ما کُنتُمْ تعبُدون﴾ اثم و آباؤکم الا قد مون ﴿فانهم عدو لی الا رب العالمین﴾ الذی خلقتنی فهو یهدنی ﴿والذی هو یطعمنی ویسقنی﴾ و اذا مررت فهو یسقنی ﴿والذی یمشی ثم یخین﴾ والذی أطع ان یغفر لی خطیسی یوم الدین ﴿رب هب لی حکما و الحقنی بالصالحین﴾ واجعل لی لسان صدق فی الآخرین ﴿سوره تی شوعه راء ۶۹-۸۴﴾ ﴿ومن یرغب عن ملةٰ ابراهیم الا من

سَعَهُ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلَمْ قَالَ أَتَسْلُمُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٢٨﴾ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٢٩﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٠﴾ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣١﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا تَفَرِّقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

﴿سوره تي به قه ره/ ۱۲۰-۱۳۶﴾

به لام نه وه كان له ربي نه هم يه كخواناسيه پاك و نه هم بيروباوه په بيگه ردو نه و باوه په ناخيره تناميژه، رهيان برد، نيدى خويان نه گرتو وه تا سه رله نوي موساي پيغه مبه ر هاتو بيروباوه پيكي پاك و بيخه وشي هيتا. به لام ديسان سه قاميان نه گرتو لاپي بونه وه، پيغه مبه ر موسا هيتا هه ر له ناوياندا بو لاپي بون. يه كه له وانه نه و گولكه يان ده په رست كه (سامري) له زيږو زه به ري نافرته تاني ميسر دروستي كړدبو ﴿قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلَكِنَا وَلَكِنَّا حَمَلْنَا نُورًا مِّن مِّنْزِلَةِ الْقَوْمِ فَقَدْ تَوَّاهَا فَكَذَلِكَ أَتَى السَّامِرِيُّ﴾ ﴿١٣٢﴾ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ ﴿١٣٣﴾ سوره تي طاها/ ۸۷-۸۸.

پيش نه وه ش داويان له موسا عليه السلام كړدبو بتيكيان بو داتاشي تا بيه رستن ﴿وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾ ﴿١٣٤﴾ سوره تي نه عراف/ ۱۳۸، واته: كه به نو نيسرائيلمان له ده ربا په رانده وه به لاي هوزيكددا چون بتيان

ده په رست، به موسایان گوت: وهكو نه وانه بتيكمان بو دابني بيپه رستين، نه وېش گوتی ئیوه هوزيكي نه فامن.

قوربان زور لاپيښون و تپوانيني گندهل و هاوبه شپه رستي و بته رستي ديكي ياد كړوه، ته نانه ت كورپان بو خوا بريار داوه ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ: عِزُّ رَبِّ ابْنِ اللَّهِ﴾ سورپه تي ته وېه ۲۰، واته: جوله كه كان گوتيان: عوزه ير كورپي خودايه.

خودايان به رزو و هه ژار و هسف كړوه ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلَعْنُوا يَمًا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ سورپه تي مانیده ۶۴، واته: جوله كه گوتيان ده سستی خودا گري دراوه، هه ي ده ستيان گري دري، له بهر نه و قسه يه نه فره تيان لي كرا. به لكو ده سستی خودا والا يه چوني بوي ده يبه خشي. ﴿لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنَاءُ سَكَتُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلُ دُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ سورپه تي نالي عيمران ۱۸۱، واته: خودا ژنه وتي و ته ي نه وانه بو كه و تيان خودا هه ژاره و ئيمه ده و له مه ندين نه م و تيان له سر تومار ده كه ين، هه روه ها پيغه مبه رانيشيان به ناهق كوشتوه.

نه ته و په رستيان به جورك بو بيروباوه پريان و ابو خودايان نه ته و په رست بي، بويه به ياساي خوړه و شت پرسينه و هيان له گه لدا ناكات مه گه ر له و شتانه ي له گه ل يه كتران ره رفتار كړوه، به لام نه گه ر له گه ل غه واره كان (ناجوله كه كان) دا ره فتيكي نابه جيش بكن لپرسينه و هيان بو نيه.

يه كيك له و گه ماره نه ته و په رستيه نه و هيه قوربان ده يخاته رو: ﴿وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنُهُ بِفِطْرَتِهِ يُؤْذِهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنُهُ بديناسر لا يُؤْذِيكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَانِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ سورپه تي نالي عيمران ۷۵، واته: نامه و هران نه گه ر هه نديكيان

ديناريكي پي بسپيري ده تدا ته و ه، هه نديكيان نه گه ر ديناريكيان پي بسپيري ناتده نه و ه مه گه ر هه ميشه له سهريان راوه ستي. نه مه له بهر نه و هيه ده لئين ئيمه له راست نه خوينده واراندا به رپرس نين، درو به خودا هه لده به ستن، ده شزانن درويه.

په پرتوکه ده ستنټپوه دراوره که یان شتی وای له ټامیزه هیچی وای له هی
 بټپه رسته ټیغریقیه کان که متر نیه. له ټیصاحی سیټه می سیفری ته کویندا هاتوه:
 (دوای ټه وهی ټاده م له بهری دره خټه که ی خوارد - به پټی وټی نوسه ری
 ټیصاحه که دره خټی خټرو شه پ بوه - (ټاده م وحه وا) هه ردوکیان گوټیان له
 ده نگی خودا بو که له گه ټ هه لکردنی بای روژئی له به هشتدا هاموشوی ده کرد. له
 ناوه پاستی به هه شتی خوټیان له خوا شارده وه. خودا بانگی کرده ټاده م وگوټی:
 تو له کوټی؟ گوټی: گوټم له ده نگت بوو لټ ترسام له بهر ټه وهی روم بویه خوم
 شارده ټه وه. خودا گوټی: کټی فیټری کردی بزانی روتی؟ دیاره له بهری ټه
 دره خټه ت خواردوه که فه رمانم دابو نه یخوی؟ "خواوه ند گوټی: ټه وه تانی،
 مروټیش وه کو ټیټه می لټهاتوه خټرو شه پ ده ناسټ. ره نگه ټم جاره یان له بهری
 دره خټی ژیانیش بخوات، بیخوات و بټ هه میسه بژیټ.

بویه خودا له به هه شتی عهدن ده ری کرد تا له سه ر ټه و زهویه کار بکات که
 لټه وهی هینراوه. ټیدی مروټی ده رکردو به خوټی له روژه لاتی به هه شتی عهدنی
 کروټیم نیشته جی بو، کلټه ی شمشیریکي هارو هاجیش کرا به پاسه وانی دره خټی
 ژیان.

ټم وټانه دیاره نه زانی و نه قامیه.

ده ټی خودا نه یزانیوه ټاده م له کوټیه تاکو خوی پټی گوټوه. هه روه ها وه کو
 مروټ ده پروا و هاتوچو ده کات.

سه باره تی ده رکردنی ټاده میس گونا نه بوه - وه کو قوپټان یادی ده کات -
 به لکو له بهر ټه وه بوه نه بادا مروټیش بهری دره خټی ژیان بخوات و تاهه تایه
 نه مرټ!

ده ټی خودا شه پو خټری به مروټ نه ناساندوه، به لکو ټه و کاته ناسیویه تی
 که له بهری دره خټه که ی خواردوه. ټه مانه هه موی درو ده له سه یه به خودای
 هه لده به ستن. له وټه کانیان وا ده قامرټه وه بی پایانی ژیان خودا بو ټه وه
 ده گه رټنه وه خودا له بهری (دره خټی ژیان) ی خوارد بټی... پاکي بو خودا له و وټه
 نابه جټیانه.

جا وه ک چوټ نه زانیان داوه ته پال خودا، خه مباری و په شټمانیشیان داوه ته
 پال له و کرده وانه ی کردونی. ده ټین گوايه خودا له ټه فراندنی مروټ خه می
 خواردوه بینویه تی له سه رده می پټغه مبه ر نوحدا په شټوی و به دکاری ژور بوه:

(پەروەردگار دیتی لەسەردەمی نوحدە بەدکاری مەروڤ لەسەر زەویدا نۆز بوو، تێپوانینی هەزری دلی رۆژ لە رۆژ بەدتر خراپترە. جا پەروەردگار لە دلی خۆیدا خەفەت دایگرت و داخی لەو خوارد مەروڤی لەسەر زەویدا ئەفراندووە. پەروەردگار گوتی: مەروڤی روی زەوی کە من ئەفراندوم تونایان بکەن. مەروڤ و هەمو گیانەوەر و بالندە و هەرچی لەسەر روی زەویش دەپوات. چونکە من پەژارەمەندم لەوێ ئافەریدەم کردون، بەلام نوح، نا، چونکە بەخششی لە چاوەکانی پەروەردگار دۆزیوەتەو).

خوێنەری بەپێز! گوتی بگرە ئەو ئەفسانەیە لە ئیصحاخی یازدەمی سیفری تەکویندا هاتو: (دوای ئەوەی زەوی بە نەوێ نوح ئاوەدان بوو)، (سەرپاکی زەوی یەك زمان بو، جا بەرەو رۆژەلاتی کۆچیان کرد لە خاکی شەناردا بەخششیان دۆزیوەو لەویدا نیشتەجێ بون. هەندیکیان بە یەکتریان گوت: بۆین با خشتێک دروست بکەین و تەواو وشکی بکەینەو، ئێتر خشتیان لە باتی بەرد هەبوو بەردیش لە جباتی قوڕ هەروەها گوتیان: دەی با بۆ خۆمان شارێک بنیاد بنێین و کەلوێکی بەرزێ و دروست بکەین سەری لە ئاسمان بدات، ئاویکیشی لێ بنێین تا بەروی زەویدا پەرش و بڵاو نەبین.

ئینجا پەروەردگار دابەزی تا تەماشای ئەم شار و کەلوە بکات کە مەروڤ بنیادی ناو. پەروەردگار گوتی: ئیستاکە یەك گەلو یەك زمان و سەرەتای دەست بەکار بوونیانە. ئیستاکەش کەس رێگریان نیە لەوێ دەیانەوێ بیکن. دەی با دابەزین و لەویدا زمانیان پەرتەوازه بکەین تا هەندیکیان نەتوانن ژنەوای هەندیکێ تر بن. پەروەردگار لەوێ سەر روی زەویدا تەفرۆ بۆ کرد، ئیدی وازیان لە بنیادنان هێنا. بۆیە بەم جێگە دەلێن (بابل)، لەبەر ئەوەی لەویدا پەروەردگار زمانی سەر زەوی پەرتەوازه کرد و لەویدا تەفرۆ پەرش و بۆ کرد بەسەر روی زەویدا).

ئەو چ ئەفسانەیە، هەقیقەت چەواشە دەکات، هەر ئەوەتە ئەدگاری پێو دەهێلێ. ئەو چ خودایە کە ئەم ئەفسانەیە بەرجەستە دەکات؟ خودایە کە لە مەروڤ بترسێ، بەر لەوەی یەك دەنگ و کۆک بن دژیان بکات. لە هەرمو ناوچەکانی سەر روی زەویدا پەڕگەندەیان بکات و زمانیان تێکەڵ و پێکەڵ بکات. کردە شەپیان داوێ پال خودا، هەروەها پەشیمانبونەویشیان داوێ پال خودا هەروەکو لە سیفری صەمۆئیلی دووەمی ئیصحاخی بیست و چوارەمدا دەلێ:

(په‌روه‌ردگار هاته ئیسرائیل و هه‌ر له‌ سبیانیه‌وه تاكو میعاد مایه‌وه، ئه‌وانه‌ی هه‌لدیرانه ناو بیری دپندان هه‌فتا هه‌زار پیاو بون و مردن. فریشته ده‌ستی درێژ کرده سه‌ر ئۆرشه‌لیم تا به‌ریادی بکات. به‌لام په‌روه‌ردگار له‌ شه‌ر په‌شیمان بۆوه و به‌ فریشته‌ی له‌ ناو به‌ری گه‌لی گوت: ئیتر به‌سه، هیتواش به‌).

ئه‌گه‌ر قورپان جیبیلین باسی گومرایسی و لاپیونی جوله‌که ده‌کات و وه‌سفه نابه‌جیه‌کانیان له‌ باره‌ی خوداو گۆپان و ده‌ستتیه‌وه‌ردانی ته‌ورات وه‌ده‌ر ده‌خات. ئه‌گه‌ر ته‌ماشای (ته‌لمود) هه‌که‌یان بکه‌ین که زاناو حاخامه‌کانیان نوسیویانه و پێیان له‌ ته‌وراتیش گرنگتره‌.. ئه‌وا ئه‌فسانه‌و گومرایسی وای تیدا ده‌بینین هیدمه ده‌مانگرێ! نه‌ک ته‌نها له‌ بیرو باوه‌ریش به‌لکو له‌ زۆر بواری تری شه‌ریعه‌تیشدا. هه‌ر ئه‌وه‌نده دینینه‌وه که په‌رتوکی (الکنز المرصود فی قواعد التلمود: گه‌نجینه‌ی نیشان له‌ یاساکانی ته‌لمود) له‌ باره‌ی شکۆی خواوه‌نددا باسی لیتوه‌ کردوه، پێیان وایه‌ خودا ئاتاجی خوێندن و فیربونه‌و گالته‌و گه‌مه‌ ده‌کات. ته‌لموده‌که‌یان ده‌لێ: (رۆژ دوازه‌ سه‌عاته‌: له‌ سێ سه‌عاتی یه‌که‌مدا داده‌نیشی و شه‌ریعه‌ت ده‌خوێنیتیه‌وه. له‌ سێ سه‌عاتی دوهمدا حوکم ده‌دات. له‌ سێ سه‌عاتی سێیه‌مدا بژێوی به‌ جیهان ده‌دات. له‌ سێ سه‌عاتی دواییدا داده‌نیشی و یاری له‌ گه‌ل نه‌هه‌نگ "شای ماسیان" ده‌کات).

گوێ بگره‌ ئه‌و نه‌نتیکه‌یه (خودا هیچ نیشی نیه‌ ته‌نها ئه‌وه نه‌بێ له‌ گه‌ل فریشتان خۆی فێری ته‌لمود ده‌کات). هه‌ر فریشته‌ش نا به‌لکو له‌ گه‌ل (ئه‌سمودیه‌ی) شای شه‌یتانانیش: (ئه‌و نه‌هه‌نگه‌ چۆنه‌ که په‌روه‌ردگار یاری له‌ گه‌لدا ده‌کات؟) نه‌هه‌نگیکێ زۆر گه‌وره‌یه به‌ هاسانی ده‌توانی بچیته‌ ناو بازنه‌ی ماسیه‌ک درێژه‌که‌ی (٣٠٠) سێ سه‌د فه‌رسه‌نگ بیت.

له‌ به‌ر گه‌وره‌یی قه‌باره‌که‌ی خودا له‌وه ترسا گه‌ر زاوێی بکه‌ن دنیا وێران بکه‌ن. بۆیه (مێینه‌که‌ی لی‌ بێبه‌ش کرد، خو‌ ئه‌گه‌ر وای نه‌کردبایه‌ دپنده‌ دنیایان داده‌گرت. بۆیه به‌ هیزی خواوه‌ندی خۆی نێزینه‌که‌ی به‌ند کردو مێینه‌که‌شی کوشت و له‌ خویی گرت و کردیه‌ خۆراکی برواداران له‌ فیرده‌وس).

ئه‌وه‌ش ده‌خه‌نه سه‌ر ئه‌و ئه‌فسانه‌یه‌ی کردۆتیانه‌ بیروباوه‌ (خودا له‌ دوا‌ی روخانی په‌یکه‌ردا یاری له‌ گه‌ل نه‌هه‌نگ نه‌کردوه) هه‌روه‌ها (له‌ پاش روخانی په‌یکه‌ر ئاره‌زوی نه‌کردوه له‌ گه‌ل هه‌وادا سه‌ما بکات پاش ئه‌وه‌ی هه‌ر به‌ جلکی خۆی ئارایشی کردو پرچی به‌ کاکۆل به‌ستوه‌).

هه ی توناوتون بن، هه ر قسه ی بیپرواکانی پیتشویانه کاویژی دهکه نه وه ..
قسه ی نه ته وه گومپاو هاوبه شپه رسته کانه .

له تیپوانینی نه وانددا خودا جیوازی له گه ل مروف نیه وه کو مروف بیر
دهکاته وه، وه کو وان دهکات، یاری دهکات، سه ما دهکات، په ژاره دایده گری،
ده گری، بچی ؟.

بو روخانی په یکه ری جوله کان که پیغه مبه ر سلیمان دایقاشیوه ! که پییان
وایه په یکه ره که هیما ی شکومه ندی جوله کانه .

ده لاین خودا هه ر له و روژه ی په یکه ریان روخاندوه تا نه مپوکش سی له چوار
به شی شه و ده گری و وه ک نه عره ته ی شیر دهنه پیتی و ده لی: (توناو تون بم،
به خوم ریم دا مال ویران بکری و په یکه ر بسوتیتندی و مندال و نه وه کانم تالان
بکری).

به لکو درو ده له سه و هه لبه سته ی نافولاتریش هه لده به ستی و ده لاین خودا
له به ر په ژاره و خفه تی روخانی په یکه ر زاته که ی گریژپوه و پوکایه وه - پاکو و
به رزی بو نه و خودایه ی ده له سه ی پی هه لده به ستی - (خودا روبه ری چوار ناسمانی
داگرت دوی نه وه ی به رده وام له هه مو روژگاریکدا سه رجه م ناسمانه کان و زه وی
داگرتیو).

وا وه سفی خودای به رزو شکومه ند ده که ن که خوی زه بون بکات، له کاتیکدا
به نده کانی - که به ستیان جوله که یه - شکومه ندی ده که ن (نای نه و پادشایه
به خته وه رو ناسوده یه شایه نی نه و ستایش و شکومه ندیه یه خه لک بوی ده که ن.
به لام نه و بابیه ی نه وه کانی له به دبختی به جی هیشتوه شایان نیه).

ده له سه یه کی دیکه یان به خودا هه لبه ستوه ده لاین: خودا له خوی ده دات و
ده گری و فرمیسکان هه لده پیتی، هه موی له به ر نه و به دبختی و دهرده سه رییه که
جوله که ده بیچین (خودا په ژاره یه کی زور دایده گری له به ر نه وه ی جوله که ی له
ره وشیکی سه خت و به دبختی به جی هیشتوه، ته نانه ت هه مو روژیک شه ق له
رومه تی خوی ده دات و، دو دلپ فرمیسکی له چاو به رده بیتته وه ناو دهریا،
سه رانسه ری جیهان گوی بیستی دهنه که ی ده بی و ناو تیکه ه لده شیوی زورییه ی
جارانیش زه وی ده که ویتته له رزه، له نه جامدا بومه له رزه په یدا ده بی).

هه لبه سته یه کی تریان نه وه یه ده لاین خودا گونا و هه لده ده کات و دان به
هه له و تاوانی خۆشی داده نی و گونا هپوشی ده کات. به درو به بوختان ده لاین

خودا به هه له مانگی نه فراندوهو، مانگیش به په روه ردگاری گوتوه: (هه له ت کرد منت له خور بچو کتر نافه ریده کرد)، خوداش نه ژنه وای بوو دانی به تاوانی خوی ناو گوتی: (کوشتیه کم بو سه ربین تا گونا هه که می پی رهش بکه مه وه، چونکه مانگم له خور بچو کتر نافه ریده کردوه). نازانم چۆن پټیان وایه خودا سه رگه ردی گونا هپوشی ده به خشې! ناخو به کیی ببه خشې؟.

نه و ناوه زه ی نه م جوړه بوختان و ده له سه یه ی به خوا هه له ستاوه نه و په پی بیتمودی و بیترخی کردوه، ناوه زیکیش پټی پروا بکات هه روه کو نه وه. سوپاس بو خودا نیمه و انین و ریتو پټی ری راستی کردوین.

یه کیکی تر له گه مژه کاریه کانیا ن پټیان وایه بیروباوه پ نه وه یه که ده لټن: (جار هه یه خودا ناوه زه ی ده پوات، بو وینه وه که نه و روژه ی له نه وه ی نیسرائیل تورپه بو، سویندی خوارد له ژیان هه میشه یی بیبه شیان بکات، به لام ناوه زه هاته وه سه ر خوی و ژیان بووه و سوینده که ی به جی نه هیتا چونکه درزی دادپه روه ری بو).

کار هر له وه نده نه وه ستاوه سویند به نه زانی و به بی ناوه زه ی بخوات و ستم بکات و په شیمان بیت ه وه، به لکو پټیان وایه خودا ئاتاجی باتیدانه وه ی سوینده کانیه تی، له ته لموده که یان ده لټن: (نه گهر خودا سویندی کی نایاسایی خوارد ئاتاجی که سیکه باتی سوینده که ی بداته وه، جا یه کی که له هوشمه نده کانی نه وه ی نیسرائیل گوپی له خودا بو ده یگوت: کی باتی سوینده که م ده داته وه؟ هه مو حاخامه کان که زانیا ن هوشمه نده که باتی نه داوه ته وه به (که) یان هه ژمار کرد، چونکه باتی سویندی خودای نه داوه ته وه، له بهر نه وه فریشته یه کیان له نیوان نه رزو ئاسمان دامه زانده به ناوی (می) تا له کاتی پیویست و ئاتاجیدا باتی سویندی خودا بداته وه)^{۸۱}.

نه وانه ی رابورد چه ند وینه یه ک بون له بیروباوه پی شیاوو گوپاوی جوله کان که بنچینه ی دینیانی ره نگرپژ کردوه.

^{۸۱} نه وه که مټک بو له و قسان ی که جوله که له ته لموده که باند ا نویویان.

لاریبونی عه‌ره‌به‌کان له‌ ری یه‌گ‌خواناسیدا

عه‌ره‌به‌کان له‌ سنه‌ ئایینی پێغه‌مبه‌ر ئیبراهیمی باپیره‌ گه‌وره‌یان بون. تا نزیکه‌ی (٤٠٠) چوار سه‌د سال به‌ر له‌ هاتنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌روا بون، نه‌و کات سه‌رکرده‌یه‌کی وایان له‌ ناودا په‌یدا بو خه‌لک گویدێری قسه‌کانی ده‌بون و که‌س له‌ فه‌رمانی ده‌رنه‌ده‌چو. نه‌و سه‌رکرده‌یه‌ ناوی عه‌مری کوپی عامری خوزاعی بو کو ئاینه‌که‌ی گوپین.

* له‌ سه‌حیحی بوخاریدا نه‌با هوره‌یره‌ خوا لیتی رازی بیته‌ ده‌گیرێته‌وه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی ((إِنْ أُولَ‌ مِنْ سَيِّبِ السَّيُوبِ وَعَبْدُ الْأَصْنَامِ أَبُو خِرَازَةَ عَمْرُو بْنُ عَامِرٍ، وَإِنِّي رَأَيْتُهُ يَجْرُ أَمْعَاءَهُ فِي النَّارِ)) واته‌: یه‌که‌مین که‌س سود وه‌رگرتنی له‌ حوشرێک که‌ دوازه‌جار به‌ من زابێ حه‌پام کردبێ، عه‌مری کوپی عامری خوزاعیه‌، دیتم له‌ ناو ئاگردا هه‌ناوی له‌ دو خۆی راده‌کێشا.

* له‌ هه‌ردو سه‌حیحه‌که‌ی بوخاری و موسلیمدا نه‌با هوره‌یره‌ خوا لیتی رازی بیته‌ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموی: ((رَأَيْتُ عَمْرُو بْنَ عَامِرِ الْخِرَازِيِّ يَجْرُ قَصْبَهُ فِي النَّارِ، كَانَ أُولَ‌ مِنْ سَيِّبِ السَّيُوبِ)) واته‌: عه‌مری کوپی عامری خوزاعیم له‌ ناو دۆزه‌خ دا دیت هه‌ناوی له‌ دو خۆی راده‌کێشا، نه‌و یه‌که‌مین که‌س بو سانییه‌ی داهیتا.

* له‌ سه‌حیحی بوخاریدا: خاتو عایشه‌ -ره‌زای خوای لی بیته‌- ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی: ((رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهُ بَعْضًا، وَرَأَيْتُ عَمْرًا يَجْرُ قَصْبَهُ هُوَ أُولَ‌ مِنْ سَيِّبِ السَّيُوبِ)) واته‌: دۆزه‌خم دیت خۆی تیکوپیته‌ ده‌شکاند، عه‌مریشم دیت هه‌ناوی خۆی له‌ دو خۆی راده‌خشاندا، یه‌که‌مین که‌س بو سانییه‌ی داهیتا.

عه‌مر ئایینی عه‌ره‌بانی گوپی و بو بته‌هرستی بانگی کردن، شتی غه‌واره‌و تازهی خسته‌ نیو دینی خواو به‌ ئاره‌زوێ خۆی حه‌پام و هه‌لالی داده‌نا. یه‌که‌ له‌ وانه‌ خودا له‌ قورئاندا یادی کردوه‌ ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَآكَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾

سوپره تی مانیده / ۱۰۳، واته: خودا سود وەرگرتنی لهو چواره حه پام نه کردوه: به حیره (وشتریکه پینج جار زایی و جاری پینجه م بیچوی نیره بویی، جا گوئیان دهقه لاشته وه و نازادیان ده کرد)، سانبه (وشتریکه "ده" یان دواژده جار به مئی زایی)، وه صیله (وشتریکه دو زگ مئی زایی)، حام (وشتره نیریکه بۆ ئاوس کردنی نازده لئی مئی "ده" جار که لکیان لی وەرگرتی). به لام بیپروایان درۆ به خوا هه لده به ستی و زۆریه یان ئاوه زیان نیه.

گێرانه وه کان جیاوازیان هه یه له گێرانه وه ی چۆنیه تی بلۆکردنه وه بته پرستی له دورگی عه ره بیدا، هه یه ده لئی: عه مر جنۆکه ی بینیه وه بته بزیه وه کانی ژیر خاکی سه رده می نوحی پئی نیشان داو ن که کاتی خۆی که لی نوح په رستویان، نه ویش ده ری هینا وه به سه ر عه ره به کان دابه شی کردوه.

هه یه ده لئی به شام تپه پریه وه ئه وانی دیتوه بت ده په رستن، داوی بتيکیان لی ده کات ئه وانیش بتيکی ده ده نئ، ده به ینته وه مه ککه و له ویدا دایده مه زینئ.

بۆچی عه ره به کان په یرموکاری عه مر بون؟

هۆی ئه وه ی عه ره به کان په یره ویان له فره مان ی عه مر کرد ئه وه بو عه مر ی کوپی لیحیی شوپنپایه کی به رزی له ناویاندا هه بو. له و کاته ی ده ستیان به سه ر مه ککه و که عبه دا گرت و هۆزی جو ره ومیان ئه فه رۆز کرد، سه رکرده ی هۆزی خوزاعه بو.

عه ره به کان کردبویانه په روه ردار، هه ر شتیکی تازه ی دا هینا به مو لییان لا نه ده دا و ده یانکرده رۆشوین. چونکه له وه زری حه جدا نانی ده دا خه لک و به رگی پئی ده به خشین. نزیکه ی "ده" هه زار وشتی سه رده بپی و "ده" هه زار به رگیشی ده به خشی.

ده لئین: هه ر عه مر بو خه لکی بۆ په رستنی "لات" بانگ کردوه. "لات" پیاوێک بو له (تانیف) ئاردی گه نم و جۆی له سه ر به ردێک بۆ حاجیه کان ده کرد هه ویر. که مرد، عه مر ی کوپی لیحیی کوتی نه مردوه به لکو چۆته ناو به رده که ئه نجا فره مان ی به خه لکه که کرد بیپه رستن.

ده گێرانه وه ده لئین هه ر ئه و بو دروشمی له به به یکه ی گۆپی که هه ر له سه رده می ئیبراهیمی پیغه مبه ر ﷺ تا ئه و کات هه ر به مجۆره بوه (لبیک اللهم

لبيك لا شريك لك (لبيك)، جارتيكيان عه مر به ده وری كه عه دا ده سوپاوه و له بیهیكه ی ده گوت له و ده مه دا شه يتان خوی هیتا سهر شیوه ی پیاوئکی پیرو له گه ل عه مر له بیهیكه ی ده گوت، گوتی (لبيك لا شريك لك) پیاوی پیر گوتی ((لا شريكا هو لك) عه مر خو شنود نه بوو گوتی نه مه چیه؟ پیره میرد گوتی: بلئی (تملكه وما ملك) نه وه بلئی، ناساییه. عه مریش هه لیپری و خه لکیش په پیره ویان لی کرد.

سهره تاي لاریسون

ئیننو ئیسحاق بۆمان ده گپرتنه وه سهره تاي لاریسونی عه رب له نه وه ی پتغه مبر (ئیسماعیل) وه چون به ردیان په رستوه. له سهره تادا كه عه بیان زور پی گوره بوو به جیپان نه ده هیشته تا ژماره یان زور بوو جیپان ته نگ بو، چا هیدی هیدی به روی زه ویدا بلاوه یان ده کرد تا جینشینیان فره وان بی. هه ره یه کیک ده پویشته به ردیکی له كه عه هه لده گرتو له گه ل خوی ده ییرد له بهر نه وه ی پیی مه زن بو. له کوئ هه واریان هه لدا با به رده كه یان له وئ دادنه او وه کو ته وافی كه عه به ده وریدا ده سوپانه وه. بهر به ره وای لیته ات به رده كه یان ده په رست، پاشان هه ره به ردیکی تریان پی باش با نه ویان ده یان په رست.

سهرنج بده پاشان چیان لیته اتوه:

نه با ره جای عه طاریدی ده لی: له سهرده می نه قامیدا به ردمان ده په رست، نه گه به ردیکی باشرمان بدوژبیاوه ه ی یه كه ممان فری ده داو نه ومان له جیپ دادنه. نه گه به ردیشمان وه چنگ نه كه وتبا یه مشتیک خو لمان کو ده کرده وه مه پیکمان ده هیتا به سهریدا ده ماندوشی و پاشان به ده وریدا ده سوپاينه وه. یه کیک له سه مه ره کانی نه قامی نه وه بو نه گه پیاوئیک گوزهری بکردبا یه چوار به ردی له گه ل خوی هه لده گرت سیپان بۆ قه ده ری خوی و چواره میان بۆ په رستن.

بسی عه ره به کان

عه ره به کان چه ندین بستی جوړاو جوړیان ده په رست، هیشامی کوپی موچه مه دی سائیپی كه لپی ده لی: کوئترین بتیان (مه نات) بو، له ده م كه ناری ده ریای سور له نیوان مه ككه و مه دینه دا له روبه ریکی بچوك سه قام کرابو.

سهرجه م عه ره به کان به گوره یان دادنه. نه وسو خه زه ج و نه وانه ش كه بۆ مه ككه و مه دینه و ده وروپه ریان ده هاتن، به گه وره یان ده گرت و قوربانیان بۆ

سەردەبەری و دیارییان بۆ دەبرد، بەلام کەس نەبو وەکو ئەوس و خەزەج بەگە و دەیان بگرێ. ئەوس و دراوسێکانیان لە مەدینە خەلک ئاسا حەجیان دەکرد و هەمو دروشمەکانیان لە گەل خەلک جێبەجێ دەکرد، بەلام دەبواوە لە لای مەنات سەریان بتراشن و چەند رۆژیکیش لە لایدا دەمانەو، پێیان وابو گەر ئاوەها نەکن حەجەکیان بە تەواوی نەکردووە. (مەنات) هێ هوزەیل و خوزاعە بو، لە فەتحی مەککەدا پێغەمبەر ﷺ عەلی نارد هەپرونی کرد.

لە (تائیف) یشدای بیتیکی لە (مەنات) تازەترین هەلثابو بە ناوی (لات)، گاشە بەردیکی چوارگۆشە بو، مەجپۆرەکی لە هۆزی (سەقیف) بو. خانوێکیان بۆ دروست کردبو، قورەیشیەکان و هەمو عەرەبەکانیش بە گەورەیان دەگرت، عەرەبەکان ناوی کۆرەکانیان بە (زید اللات) و (تیم اللات: بەندە ی لات) ناویدی دەکرد.

شوێنەکەشی لە جێی منارەکی مژگەوتە لاچەپەکی ئەمپۆی تائیف بو، ئەو بته هەروا ماوە تا ئەو کاتەی هۆزی سەقیف موسڵمان بو پێغەمبەر ﷺ موغیرە ی کۆپی شوعبە و ئەبا سوفیانی نارد و روخاندیان و سوتاندیان.

ئێبىنوجەریر لە تەفسیرەکیدای لە موحامەد دەگێڕێتەو لە بارە ی ئایەتی ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى﴾ دەلێ: لات پیاویک بو قاوییتی بۆ حاجیان ساز دەکرد، کە مرد خەلک لە لای گۆرەکیدای -بە نیازی پەرستنکاری- دەمانەو.

(ئەبالجەوزاء) یش لە ئێبىنوعەبباس دەگێڕێتەو: کە لات پیاویک بوە قاوییتی بۆ حاجیان ساز کردووە. بوخاری وای گێراوەتەو.

پاشان بیتیکی تریشیان دروست کرد بە ناوی (عوززا). (زالمی کۆپی سەعد) لە دۆلی دارخورما لەسەر (ذات عرق) دروستی کرد. خانوێکیشیان بۆ بنیاد نا. خەلک دەنگێکیان لی گوێبیست دەبو.

(کەلبی) لە ئێبىنوعەبباسەو دەگێڕێتەو کە: عوززا شەیتانیکی مێینە ی هەبو، دەچووە لای ئەو سێ دار سەمورە یی لە دۆلی نەخلە داو. پێغەمبەر ﷺ کە مەککە ی فەتح کرد، خالیدی کۆپی وەلیدی نارد و پێی فەرمو: بڕۆ دۆلی نەخلە، لەویدا سێ دار سەمورە دەبینی، یەکە میان بپەرەو، ئەویش چو بڕیو، هاتەو لە لای پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمو: چت دیت؟ گوتی نەخێر، فەرمو: دوەمیش بپەرەو، ئەویشی بڕی و هاتەو لە لای پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمو: چت دیت؟ گوتی: نەخێر،

فهرموی سییه میش بیره وه . بیره وه .. نه و جا شه ی تانه که هات . شیره که ی وه کو
 نافره تیکی حه به شی پرچ هالۆزی گلۆزه بو ، هه ردو دهستی خستبوه سه ر شانی و
 جنجڕۆکی له خۆ ده دا ، مجبور تیکشی له پشت راوه ستابو . نه جا خالید نه م دیره
 شیعه ی گوت:

کفرانک لا سبحانک إنی رأیت الله قد أهانک

پاکیت ناکه م بی پروام پیت وا خوا ناوا ریسوات ده کا .

نه م دیره شیعه ی گوت و تا هیزی هاتی شمشیر تیکی له توقی سه ری داو
 کردیه دو پارچه پاشان سوتاو بوه خۆ له میش . نه جا داره کانی هه لکیشاو
 مجبوره که شی کوشت . که نه مه ی نه جامدا که پاوه لای پیغه مبه ر⁸⁷ و رابرده ی بۆ
 گێراوه .

عوززا هی خه لکی مه ککه بو ، له شوین تیکی نزیک عه ره فات بو ، عوززا
 دره ختیک بو له لایدا قوربانیان سه ر ده بپی و ده پارانه وه .

که لبی له په رتوکه که یدا به ناوی (الأصنام) ده لئ: قوربه ییش زۆد بتی تری له ناو
 که عبه و ده ورو پشتیدا هه بو . (هوبه ل) یان پی له هه ره هه موان گه و ده تر بو . نه وه ی
 من پیم گه یشتوه به رد تیکی به زرخه رنگ سور بو له بشیره ی موقدا بو .
 عه ره به کان نه گه ر ناکۆکیان له کار تکه دا هه بویه یا بیانویستبا سه فه ریک بکه ن
 ده هاتنه لای و باسکه تیرانه یان⁸⁷ ده کرد .

نه با سو فیان له شه پی ئو خوددا ده یگوت: هوبه ل زال بو . پیغه مبه ر⁸⁸
 فهرموی: بلئین: خودا به رزتر و به سامتره .

بتیکی تریان هه بو به ناوی (ئیساف و نائیه) . هه ندئ له بیژره وه ان ده لئین:
 ژنیک و پیاوێک بون له ناو که عبه دا زینایان کردو خوداش کردنی به رد . قوربه ییش
 له لای که عبه ی دانان تا خه لک چاو تر سا بی . به لام که رۆژگار تیکی درێژی به سه ردا
 تته پی و خه لک بتیان په رست ، نه وانیشیان په رست . عه ره به کان قوربانیشیان بۆ
 سه ر ده برین .

⁸⁷ باسکه تیرانه: چه ند باسکه تیریکیان دینا و له سه ره هه ندیکیان ده نویسی به لئ له سه ره هه ندیک تیریش نه خیر ، نه جا
 ره مه کیانه - نوای نیکه ل کرنیان - تیریکیان هه ل ده گرت و به پیتی به لئ و نه خیره که به یاریان ده دا . ره مبه ر .

پيښه مېر ښه له فته تحي مهككه دا (۳۶۰) سئ سده دوشه ست بتي له ده ورې
كه عبه دا بيني و سري كه وانه كي له ده مو چاو ده وه ژندن و ده يفرمو: ﴿وَقُلْ
جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ سوړه تي ئيسراء/ ۸۱.
﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾ سوړه تي سه بهء/ ۴۹.

ئينجا بته كان سر به ره و خوار به رده بونه وه و تيكده شكان پاشان فرماني
كرد له مزگوت فرې درينه دهره وه و بسوتيتيرين. ئم روداو له هر دو
صه حيچاندا له ئيبنو مه سعود گيږدرايته وه به لام نه ويان ياد نه كړوه كه ده لئ
(ئينجا بته كان... تاد) له جياتي (كه وان) يش ده لئ: به تيرگه داريك ليئ ده دان
و... تاد.

په رستني بت به چه شنيكي وا په رهي سهند، ته نانه ت هر مالليك بتيكي هه بو
ده يانپه رست. نه گره يه كيك سه فري بكردبا يه كم ئيش نه وه بو بته كي به خوي
داده هينا كه ده شگه راوه هه روا.

ئيبنو ئيسحاقى كه لبي ده لئ: بتي ذولخولصه هي ده وس و خوئعم و
بوجه يله و نه وانه له هر يمه كه يان ده ژيان، هي نه وان بو. به رديكي سپي بو،
شنيكي به نه خشي چه شني تاجي له سر بو. خانويكيشي بو كرابو.

روژنيك پيښه مېر ښه به (جه ريري كوپي عه بدوللاي به جه لي) فرمو:
(ذولخولصه) مان له كؤل ناكه يه وه؟ نه ویش به تين و ته وژم بوئ به پئ كه وت، له ويډا
خه ئعم و باهيله له گه ليډا به شه پ هاتن به لام شكاندنئ. خانوه كي (ذولخولصه) ي
روخاندو ناگري تي به ردا.

له بوخاري و موسليميشدا جه ريري كوپي عه بدوللا ده لئ: پيښه مېر ښه پئي
فرمو: (نرئ له خه مي (ذولخولصه) مان نار ه خستيني؟.

خانويك له خوئعم هه بو پتيان ده گوت كه عبه ي يه ماني. منيش به خو به
سه دپه نجا سوارچاكي نه به ردو قاره مان روم كرده (ذولخولصه). گوتم: ئه ي
پيښه مېر من له سر نه سپ سه قام ناگرم. پيښه مېر ښه ده ستي له سينگم دا
شويئ په نجه كاني له سينگم نه خشا فرموي: (خودايه سه قامي پئ ببه خشه و
رينويئ و رينويئ كاري بكه). نه وه بو چوه نه وئ و بته كي شكاندو سوتاندي.

(ده وس) بتيكي هه بو به ناوي (ذوالكفلين) بونه موسلمان پيښه مېر ښه
طوفه يلي كوپي عه مري ده وسي ناردو سوتاندي.

به نی حاریشی کوری یه شکور بتیکیان هه بو به ناوی (الشری). (قضاة) و (لحم) و (جدام) و (عامله) و (غطفان) یش بتیکیان له که ناره کانی شام هه بو پیتیان ده گوت (الاقیصر).

نه گهر بمانه وی درتزه به م بابه ته بدهین رۆر ده خایه نی.

شهوه زنگی سه رده می ناردنی پیغمبه رﷺ:

به ر له هاتنی پیغمبه رﷺ روناکی ئاسمانی پیغمبه ران نه مابو، ته نها تروسکیبیه کی کز نه بی که به شی ئه وه ی نه ده کرد خه لکی پی له سه ر ریوشوینی په وره دگار ریتوین و راسته پی بکری، چونکه ئه م ریوشوینه فه وتا بو له گه ل جۆره ها ناهه ق و ناراستی تیکه ل ببو. له فه رموده دا هاتوه: (خودا به ر له پیغمبه رﷺ ته ماشای خه لکی زه وی کرد، خه شمی له عه ره بو ناهه ره بان گرت ته نها له هه ندی نامه وه ران نه بی).

ده قی میژویی ئه وه ی بۆ پاراستوین که چوار هۆشه ندی قوپه یش له کاتی جه ژنگیرانیان له لای بتیکدا، له گه له که یان داده برین و دوره په ریز ده بن. ئه م هۆشه ندانه ش ئه وانه بون: وه ره قه ی کوری نه وفه ل، عوبه یدوللای کوری جه حش، عوسمانی کوری حوه یرشی کوری نه سه دی کوری عه بدولعوزا، زه یدی کوری عه مری کوری نوفه ل. ئه و کات به یه کترین گوت: سویند به خوا هه مومان ده زانین گه له که مان ناراستن و له ئایینی پیغمبه ر ئیبراهیمی بابه گه وره لایانداوه، به رد چیه ئیمه به ده وریدا بسوپیننه وه که نه ده بیست و نه ده بین، نه زیان ونه قازانچ ده به خشی. هه یاران! با بۆخۆمان دین وه دۆزین و واز له و پرپوچاتیه بینین. پاشان هه ر یه که و به لایه کدا بلاوه ی کرد و به دوا ی دینی ئیبراهیمی پیغمبه ر کوتنه که پان.

وه ره قه ی کوری نه وفه ل، له ئایینی نه صرانیه کان گیرسایه وه و سه رگه رمی خویندنه وه ی نوسراوه کانیا ن بو تا شاره زاییه کی چاکی په یدا کرد. عوبه یدوللای کوری جه حش هه ر به گومان و بیته نجام ماوه تا بوه موسلمان، پاشان له گه ل موسلمانه کان بۆ حه به شه کۆچی کرد و ژنه که شی له گه لدا بو که ناوی دایکی حه بیبه ی کچی سوفیانی مه سه له مه بو. چوه حه به شه و بوه دیان و به گاوری مرد.

عوسمانی کوپی حوہیرث چوہ لای قہیسری پادشای رۆم بوہ گاوردو
شوینپایہ کی باشیان ویدا.

بہ لām زہیدی کوپی عہمری کوپی نوفیل، ہہ روا ماوہ نہ بوہ جولہ کہو نہ
بوہ گاورد، لہ گہ لہ کہی کہ نار گیر بوو وازی لہ پەرستنی بت و خواردنی گوشتی
مردارو خوین و گوشتی قوربانیه کانی بت هینا. بہرہ لستی لہ زیندہ بہ چال
دہ کردو دہ یگوت من لہ سہر دینی ئیبراہیم. رہخنہی لہ ناراستی گہ لہ کہی
دہ گرت.

لہ صہ حیجی بوخاریدا عہ بدوللای کوپی عومہر خوا لیتی رازی بیت دہ لئی:
پیش ئہوہی سروش دابہ زئی پیغہ مہر ﷺ لہ خواروی دۆلی (بلدج) - کہ لہ
رؤژئاوای مہ کہکہ دایہ - زہیدی کوپی عہمری کوپی نوفیلی دیت.

خوانتکیان بۆ لای پیغہ مہر ﷺ هینا، بہ لām زہید نہ یخواردو گوتی: من
گوشتی قوربانی بتہ کانتان ناخۆم تہنہا ئہوہ دہ خۆم کہ ناوی خوای لی ہاتوہ.

زہید رہخنہی لہ سہر پینی قورہیشیہ کان دہ گرتو دہ یگوت خودا بہ رانی
ئہ فراندوہ و بارانی بۆ لہ ئاسمان و روہ کی بۆ لہ زہوی فہراہم هینا، سہر یاری
ئہمہ ناوی خوای لی ناہینن؟. لہ بہر ئہوہ زہید گوشتی قوربانی بتی نہ دہ خوارد.

موسای کوپی عوقبہ دہ لئی: سالمی کوپی عہ بدوللای بۆی گیراموہ دہ لئی پیم
وایہ تہنہا لہ ئیبنو عومہری دہ گیریتوہ - گوتی: زہیدی کوپی عہمری کوپی
نوفیل بۆ شام بہ پئی کہوت تا دینیک و ہ دۆژی و پەرہوی لیبتکات. زانایہ کی
جولہ کہی دۆزیوہ، لہ بارہی دینی جولہ کہی لی پرسی و گوتی: رہنگہ بیمہ سہر
دینی ئیوہ. گوتی: ناتوانی بیمہ سہر دینی ئیمہ تا بہشی خۆت لہ تورپہیی خودا
وہردہ گری. گوتی: جا من لہ تورپہیی خودا ہ لاتوم. تا بتوانم خودا لہ خۆم تورپہ
ناکہم، باشہ کہ سیکی دیم پئی نیشان دہدہی؟ گوتی کہس نازانم مہ گہر
حہ نیفیہک، زہید گوتی: حہ نیفی چہ؟ گوتی: دینی ئیبراہیمہ ﷺ نہ جولہ کہ
بوہ نہ گاورد، بئی لہ خودا ہیچی نہ پەرستوہ. ئہوی جی ہیشٹ.

ئہم جارہ زانایہ کی گاوردی دیت، ہہ مان داوای لی کردوہو، گوتی: ناتوانی
دینی ئیمہ وەرگری تا بہشی خۆت لہ نہ فرہتی خودا وەرہدہ گری. گوتی: وا من
لہ نہ فرہتی خودا ہ لاتوم و تا بتوانم نہ فرہتی خودا ہ لئاگرم، کہسی تر دہ ناسی؟
گوتی: مہ گہر حہ نیفی. گوتی حہ نیفی چہ؟ گوتی: نہ جولہ کہ بوہ نہ گاورد بہ لکو
تہنہا خودای پەرستوہ.

که زهید گوئی له قسه کانیان بو، روښتو دهستی بهرز کرده وه و گوتی: خودایه شایه د به نه من له سهر دینی (ئبراهیم) م.

هه وره ها ده لئ: له یث ده لئ: هیشامی کوپی عورو له باوکیه وه نه ویش له نه سمای کچی نه بابا به کر ده گپړتیه وه گوتویه تی: (زهیدی کوپی عه مری کوپی نوفه یلم دیتوه پشستی به دیواری که عبه دا بو ده یگوت: قورپه یشیه کان! به و خودایه که ستان له سهر دینی ئبراهیم نین ته نها من نه بی. زهید زینده به چال کراوی رزگار ده کردو ده یگوت ته و پیاوانه ی ده یانویست کچی خویان بکوژن: مه یکوژه من به خپوی ده که م. ده یبرد تا هه راش ده بو پاشان به باوکی ده گوت: نه گه ر مه به ستنه ده تده مه وه، نه گه ر نا هه ر لوت به خپو ده که م). وته ی بوخاری ته واو.

له باره ی زهیده وه له پیغه مبه ریان پرسى ﷺ فهرموى: ((يَحْشُرُ ذَاكَ اُمَّةٌ وَحِدَةً بَيْنِي وَبَيْنَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ)) قال ابن كثير إسناده جيد حسن، واته: زهید که زندو ده کریتیه وه به ته نیا خوی نه ته وه یه که له نئوان من و عیسا دایه.

خاتو عائشه - خوا لئی رازی بیث - ده لئ پیغه مبه ر ﷺ فهرموى: ((دخلت الجنة فرأيت لزید بن عمرو بن نفیل دو حتین)) قال ابن كثير إسناده جيد، واته: چومه ناو به هه شتو دو دره ختی به رزو گه وره م دیت هی زهیدی کوپی عه مری کوپی نوفه یل بو.

به لئ، له ناو نه م هه مو تاریکیه دا خودای گه وره گزنگی ئیسلامی په خش کردو خه لک به خوری ئیسلام رییان روناك بؤوه و به رینوینی ئیسلام راسته پړ بون. سوپاس و ستایش هه ر بؤ خودایه.

﴿ سه رچاوه كان ﴾

١. الله في العقيدة الإسلامية : للشيخ حسن البنا.
٢. الله - لمياس محمود العقاد.
٣. الله جل جلاله : لسعيد حوى.
٤. الإبانة عن أصول الديانة : لأبي الحسن الأشعري.
٥. الإسلام عقيدة وشريعة : لمحمود شلتوت.
٦. الأسماء والصفات : للبيهقي.
٧. الإيمان : لأبي عبيد القاسم بن سلام.
٨. الأيمان والحياة : د يوسف القرضاوي.
٩. البداية والنهاية : لابن كثير.
١٠. تطهير الاعتقاد : للصنعاني.
١١. تفسير القرآن العظيم : لابن كثير.
١٢. التوحيد : لابن خزيمة.
١٣. التوحيد : للزندانى .
١٤. جامع الرسائل : لابن تيمية.
١٥. جريدة الأهرام.
١٦. الحديث حجة بنفسه : للشيخ ناصر الدين الألباني.
١٧. حقائق الإسلام وأباطيل خصومه : للعقاد.
١٨. خصائص التصور الإسلامي : لسيد قطب.
١٩. الدين : لمحمد عبدالله دراز.
٢٠. شرح العقيدة الواسطية : لمحمد خليل الهراس.
٢١. صحيح الجامع الصغير : للشيخ ناصر الدين الألباني.
٢٢. العقائد : للشيخ حسن البنا.
٢٣. العلم يدعو إلى الإيمان : أ . كريمي موريسون.
٢٤. الفتوة الحموية : لشيخ الإسلام.
٢٥. الفوائد المجموعة : للشوكاني.
٢٦. في ظلال القرآن : لسيد قطب.
٢٧. الكنز المرصود في قواعد التلمود.
٢٨. لسان العرب : لابن منظور.
٢٩. لوامع الأنوار البهية : للسفاري.
٣٠. مجموع الفتاوى : لابن تيمية جمع ابن قاسم.
٣١. مشكاة المصابيح : تحقيق الألباني.
٣٢. معارج القبول : للشيخ حافظ الحكمي.
٣٣. مع الله : للشيخ حسن أيوب.
٣٤. منهج ودراسات آيات الأسماء والصفات : للشنقيطي.
٣٥. منهج جديد لدراسة التوحيد : لعبد الرحمن عبد الخالق.
٣٦. وجوب الآخذ بأحاديث الآحاد : للألباني.

فەرھەنگۆک

خوێنەری بە پێز..

واتای زۆری ئەم فەرھەنگۆکە ئەم لە فەرھەنگان دەرھێناوە، ھەر فەرھەنگەشم بە پیتیک ھێما کردووە:

(خ): فەرھەنگی خاڵ، شێخ محمدی خاڵ.

(ھ): ھەمبەنە بۆرینە، ھەژار موکریان.

(م): فەرھەنگی مەھاباد، گیوی موکریان.

(ق): قاموسی زمانی کوردی (أ، ب)، عبدالرحمن أمین زەبیحی.

ا

ئابوتاب	جوان و رێک و پێک (ھ).
ئاتاچ	رازاو و بە رەوێق (ق).
ئاپۆرە	چاو لە کۆمەڵ، موحتاج (ھ).
ئاخنین	کۆمەڵ و جەماوەری خەڵک کە دەوریان لە شتێک دابن (ق).
ئاری	تێپەستاون، بە زۆرتێراکردن (ھ).
ئاوارتن	ترنجاندن (خ).
ئاوارتە	بەلێ.
ئاسەوار	دەربواردنی شتێک لە شتێک (الإستثناء) (خ).
ئادان	شتی دەربردراو (مستثنی) (خ).
ئاوەر	شوێنەواری کۆن، پاشماوەی رەچەلەک (ھ).
ئاوێز	زەوی بە پیت (ھ، خ).
ئافەریدە کردن	باوەرو پەقین، دلنیاپی (خ).
ئافەریدە	ھۆش، فام (العقل) (ھ).
ئافەریدگار	(خلق) (م).
	(المخلوق) (م).
	(الخالق) (م).

ئاھەپا	كوپړه وه ری (ه).
ئاوبویر	دلته په كړدنې بان و دیوارو شتی تر به هزی كړنو درزه وه.
نامیز	باوه ش (ه).
ئالوده	گېړۍ ده ، خوپېگرتو (ه).
ئاسا	وه كو (ه).
ئەبلەق	مۆله ق بونی چاو (ه).
ئەسپەردە كړدن	چاری داپچراو كه ته ماشای جیگایه کی تاییه تی نه كات (خ).
ئەرزەنگ	سپاردن (خ).
ئەفەرز كړدن	هەر شتیکی به كه سیک درایی به ئەمانەت (ق).
ئەفراندن	گیانداری زلی قەبە ی نا شیرین (خ).
ئەژنە وابون	عفريت (م).
ئەنگیزه	دەركردن و دورخستنه وه ی په كيك (النفی) (خ).
ئەرزەت	(خلق) (م).
ئەفسوس	گوپړایه لی، به رفه رمانی (الإطاعة، السمع والطاعة) (م).
ئەركبار	هق، مایه ی سهره کی (ه).
ئەلیا	هەر شتیکی كه سیک هان بدا بۆ كړدن كاریك، (الباعث، الدافع) (ق).
ئەنتیکه	حه زرهت، هه زرهت.
ئیتست	وته ی دهرپړینی خه فەت، داخو خه فەت (خ).
	ئەرك: التكلیف.
	ئەركبار: المكلف.
	تامه زړق
	عه نتیكه، سه یروسه مهر.
	پشو، وچانیکی كه م (ه).
	وه ستانیکی كه م له کاتی كرده یان گوشتاریكدا (خ).

بانگېر	ئو كەسەى بانگەوازى ئىسلام بە خەك رادەگەينى (داعى).
باتى دانەوہ	برىتى (خ).
	لە برى، حىيات (ھ).
	بات: ھەركار ياشتىكى وەبەر شتى يا كارىكى دىكە بگەوئى يا وەبەرى بخرىئ (ق)
	كەفارەت.
باك	ترس (ھ.خ.ق).
	پەروا (ق).
بەرتوان	لە توانادا ھەبون (القابلية).
بەردبەكان	(المتحجرات).
بەرچاوەكى	ئو شتەنەى بەچاۋ دەبىنرئىن جىھانى بەرچاۋەكى (العالم المشهود)
بەلگەخوۋزى	بەلگە ھىنانەوہ (الإستدلال).
بەژ	بەشى وشكاىى لە زەوى (خ).
بەربىر	ھىنانە بەربىر (التصور).
بەند	الفصل.
بىرست	وزە، ھىزو توانا (ھ).
بىوا	الایمان.
برىكار	وہكىل (ھ).
بنچىنە	(القاعدة).
بولتېلە	ماوہىك پاش ئاۋايونى رۆژ لە ئاسۆ كە دنيا نە بەتەۋاى روناك
	بىۋونە تەۋاۋىش تارىك (ق).
بىژىن	وتن.
بىژيار	المروي عنه
بىژانەوہ	وتنەوہ (الرواية) فەرمودەناسى.
بىژەرەوہ	الراوي
بىيانوبېرىن	بىيانو نەھىشتن (إقامة الحجة).
بىئسوچى	(البراءة)، بىئخەتابى.
بىروباۋەپ	العقيدة.
بىر	الفكر.
بىرمەند	المفكر.
بىرون	چۆلۋ بىيابان (ھ).

پابه‌ند	العقيد
پاکی کردن	تسبیح
پاشاگردانی	تیکه‌ل و پیکه‌لی و هرکس هرکس سی (ه).
	بی سه‌روپری (الفوضی).
پاله	کریکار (ه).
پا	به‌رانبر (ه).
پاشینان	الخلف.
پاکانه کردن	البراء.
پاساودان	تعلیل (م).
په‌رواز	فرین (ه).
پهرته‌وازه	ناواره (ه).
	پهرت و بلاو.
په‌رگنده	التشتت (م).
په‌رژان	ده‌ست گه‌یشتن بۆ کردنی کاریک (خ).
په‌ی‌ده‌ریی	په‌یتا په‌یتا (ه).
	مستمراً، بدون انقطاع (م).
په‌زمنده	پاشکوت (ه).
په‌نامه‌کی	نادیار، جیهانی په‌نامه‌کی: عالم الغیب.
په‌سلان	رؤی قیامت (ه).
په‌رستکار	العابد.
په‌رستار	یاریده‌ده‌ری نه‌خوش، سستهر (ه).
په‌یره‌و	به‌رنامه، ده‌ستوری کار (المنهج) (ه).
په‌ی بردن	تیکه‌یشتن، زانین (ه).
	(الإدراك) (م).
په‌له	له‌که (ه).
په‌رم په‌رم	هه‌لا هه‌لا، هه‌پیون هه‌پیون (التقطع والإنکسار إلى جزئيات) (م).
په‌یداکردن	هیتانهدی (الإيجاد).
په‌رینگانه‌وه	سله‌مینه‌وه، ته‌کینه‌وه.

پ

پياده	به پي رويشتن، پراكتيزه كردن، (تطبيق).
پيتول	فره زان، فهيله سوف.
پيخوست	به پي دراو (ه).
پيسار	شويتنيكه زور به سهريدا ناموشو بكري (خ).
پيشهنگ	بينويژي ژن، خويني مانگانه، حه يز (ه).
پيشكه	سه رجه له ي كاروان (القدوة، الأسوة) (ه).
پيكان	ميثوله (خ).
	له شتدان به تيگرتني شتيك بوي (الإصابة) (خ).
	ههنگاو تن (ه).
پيژ	كيش و هيژ (ه). به ره كه ت.
پيشينان	پياوچاك و زانا ياني پيشان (السلف).
پيودانگ	ئه ندازه، ريوشوين و ده ستور (ه).
پيناو	خاتر، هو، ريگه (ه) (الوسيط).
پوكه ل	به تال و ناو خالي، پوچ (ه) (باطل).
پوزش	عوزر. ته وازو.
پوان	ريزين، پورتكان (ه).
پورتكاو	ريزو، پواو (ه).
پروكان	هه لپروزان له گه رمانا (خ).

ت

تامه زيوگاري	الترغيب.
تاسه	حه زره ت.
تاو وتوي	سهنگ وسوك كردني دو ده فر كه شتيكيان تيديابي تا به قه د يه كيان لي بي (خ).
تارومار	پهرشو بلاو (خ).
	تيك و پيك، له ناوچو (ه).
تالوكه	په له پهل و ده ستو برد (خ).
ته متومان	ته م.
ته خشان	بلاو كردن (ه).
ته وس	پلارها و يشتن (خ).

ته کولو	ته کولو	قسه ی به تیکول (ه).
ته کینه وه	ته کینه وه	مخالف.
ته نینه وه	ته نینه وه	دورک و تنه وه، کشانه وه له کارئ (ه).
ته واره ندیتی	ته واره ندیتی	داگرته وه (ه).
ته نته نه	ته نته نه	په ره سه ندن و بلو بونه وه ی شت (خ).
تروپ	تروپ	الکمال.
تره کین	تره کین	سه نسه نه، جه لال و شکو (ه).
توانج	توانج	تروپک: دوندی کتو، بلندترین شوین له دار (ه).
تومانج	تومانج	ده رزیدن (ه).
تونوتون	تونوتون	قه له شانی شت (خ).
توک	توک	سه رکونه، تانه (ه).
تکاخواری	تکاخواری	بوختان (م).
تویکل	تویکل	به یه کجاری فه وتان و ئاسه وار نه مان (ه).
تۆکمه	تۆکمه	دوعا لیکردن، نژای خراپ (ه).
تونا	تونا	الشفاعة.
توزکال	توزکال	تویژی ته نکى سه رشتان (خ).
تۆژینه وه	تۆژینه وه	شتی ناو پیری قایم (ه).
تیپه پی	تیپه پی	فه وتاو، له بهین چو (ه) (الفناء).
تیسره واندن	تیسره واندن	که مترین نه اندازه (ه).
تیپوانین	تیپوانین	به بهنج و بنه وانی کاریکدا رویشتن (ه).
		المبالغة.
		لیدان له پپو له ناکاو (ه).
		التصور.

ج

جه نجال	جه نجال	هه راو هوریا، زه نازه نا (ه).
جله و	جله و	هه وسار، ره شمه، قامچی لغاو (ه).
جنین	جنین	وردکردن به چه قو (ه).
جیباوه پ	جیباوه پ	باوه پینکراو (الثقة).
جمه	جمه	به سه ره کدا که وتنی مهردوم له شویننیکدا (ج).

چاپوگوپ	درژوده له سه .
چاوگ	سه رچاوه ، مصدر (خ) .
چەندوچون	التفصيل .
چەمک	مەفهوم .
چەوئیل	شتی چەوتی لار (خ) .
چوستی	چالاکي (ه) (الكفاءة) .
چینگ	پەردە ی له قامیش که به دهوری ره شمالدا رای دهنگیون (ه) .
چین	ریژیک له شت (خ) (طائفة) .
خ	
خاپەرۆک	پاشەرۆک و ورده ی شتی که مایته وه (خ) .
خانه واده	بنه ماله .
خە لە فاو	هۆش نه ماو له بهر پیری (ه) .
خروشان	هتجان (م) .
د	
دادیار	دادپەرور، دادور .
دارمال	پراویر (ه) .
دابەستی	حه یوانی له مال راگیراو بۆ قه له وبون (ه) .
دالده	په نا .
داخواری	مقتضی .
داکوکی	پشتیوانی، لاگیری، ته قه لا، کۆش (ه) .
دانسته	تایبه تی (ه) .
دانسقه	که م وینه و نایاب (ه) .
دهستور	ودم .
دهمه وهی	زۆر بلایی (ه) .
دهسته بهر	خوار دهستی که له گفتوگودا به ده متدا بیته وه (خ) .
درپۆنگ	زامن ، که فیل .
	به گومان، دودل (ه) .

دژمەند	کەسیکە لە یەکتەک دڵگیر بویی (خ).
دژوار	دژکار، نقیض، ضد.
دزێو	سەخت (ه).
دنه	ناحەز، ناشیرین (ه).
دیان	هانه، هەلخراندن (تحفین) (ه).
دیدهوهری	گاوری، فەلە، خاچپەرست.
دیدهوهر	بیردۆزه (النظرية).
دیدهوان	بیردۆز، خاوەن دیدەوهری.
	چاودێر، ئیشتەگەری بان قەلا.
د	
راداشتێ	ناماژە، إشارة (م).
راگواستنەو	نقل.
راستالی	الإستقامة.
راده داری	التفاوت.
راکراو	البسط.
راگر	القیوم.
رام	کەوی (ه).
ره‌ها	نازاد، مطلق.
ره‌گاژۆ	رەگ داکوستان.
رەت	لە پێ هەلەنگوتن.
ره‌مه‌کی	مروّفی کەس نەناس و لە چینی بەرەوژێر، ئاسایی (ه).
ره‌شکە‌و‌پیشکە	تەم و ره‌شایی بەرچا و لە بەر بێحوکمی، نوسینی تێکەڵ و پێکەڵ و ناخۆش (ه).
ره‌زەم	إيقاع.
ره‌خسکاو	کامل.
ره‌چاوکردن	لە بەرچاو گرتن (مراعاة).
ره‌وش	الوضع.
ره‌هه‌ند	البعد.
ره‌هه‌نده	دەریبەدەر، ره‌هه‌نده (خ).
ره‌فت	ره‌فتار.
ره‌وت	تەرزێ رویشتن، سیاق.

ره خوږو	لا.
ره بهن	ره هبان.
ره واز	شوینن که زږد رنگی هاتوچوی خه لکه (ه).
ره تان	ماندو بونی گیاندار له بهر زږد لنگدانی (خ).
رکټف	ده سولات.
رمونن	وته یه که گیانداري نټسک قورپسی پی ده چویندري (خ).
ریشوین	ده ستوری کار، (النهج).
ریشیر	بیرو باوه پټکه که مه رډوم له سوری پی (مبدأ) (خ).
ریشه ست	له مپه (الإعاقه).
ریشمان	گوريس، پهت، کندپ.
ریشت	سروششت (الفطرة) (خ).
ریزه ندی	التسلسل.
ریزه پ	له پیز دهرچو، (شاند).
ریژگه	صیفة.
روهت	قه دروړیز.
روژگار	الدهر.
روژگاریه کان	الدهرین.

ز

زایه ند	الجنس.
زږد	نیشتمان، زاگه (ه).
زنجره	(سند) ی فهرموده ناسی.
زه یستان	ژنی که تازه مندالی بوبی.
زایه له	ده ننگدانه وه (ه).

ژ

ژمه نښورده	ژمه مېورده: که سټکه له پاش نه خوڅشی و نه خوار دینیکي زږد نارونه نوی خوار دنی
ژنه وتن	کرا بیتنه وه (خ).
ژنده	بیستن (خ. ه).
ژیوار	بنه ما، ره گه زی وشه، (منشأ، مصدر) (ه).
	باری ژیان، چونیته تی ژیان (حالت) (ه).

ژیریتژی	منطق.
ژین وژیانه وه	دنیا و ناخیره ت.

س

سەرزەنشەت	لۆمه (ه).
سەرشەك	الاختیار.
سەروساخت	ناسیاوی و ئاشنایی له گەڵ یەكێك (خ).
سەنگرانه وه	سەن کردن، پڕینگانه وه، تەكینه وه.
سەرهنگرێ	رەت برده، هەلەنگوتە (ه).
سەرمەشوق	نمونه بۆ فێرکردن (ه).
سەهەندە	مەردومی لاساری نەگزیس (خ).
سەیرمان	التعجب.
سا	بە هۆی.
سەبارەت	بە هۆی، بەگوێرە ی (ه).
سەركۆزەشە	چیرۆکی رابورده (ه).
سەمەر	سەيرو نەنتیکە.
سەرومچ	هەمیشە (خ).
سەرگەرد	بە لا گەردان، قوریان (ه).
سەراسیمە	داماو، سەرگەردان (ه).
سەرکۆنە	سەرزەنشەت (العتاب) (ه).
سەلار	جوان و شوخ و شەنگ.
سەقام	ثابت، القرار.
سەفت	چنراویکە کە شاش نەبی (خ).
سەفتوسوئی	نازارو ئێشی برین (خ).
سق	گومان.
سووما	هێزی دیتن (ه).
سۆراخ	بە دوی شتی گومبودا گەران (المبحث) (ه).
سوان	له رێکخستن رێک و لوس بون (ه).
سروش	الوحی.
سیخناخ	شتی پیری ناخناو (خ).

ش

هه‌نگاوی زل (ه).	شاقاو
دایچانی توند (ه).	شه‌ته‌کدان
مه‌ردومی ریبالی شریوخ (خ).	شرپۆل
شتومه‌کی شری هه‌لا هه‌لا (خ).	شروشیتال
له‌رین له‌به‌ریا (ه).	شنینه‌وه
سه‌وزبونی گیاودار (ه).	شینبون
الإحتمال.	شیتمانه
بن درونی په‌ره‌کتیب پیکه‌وه (ه) (النظام).	شیرازه
المقام.	شویتنپایه

غ

بیگانه، غه‌ریبه (ه).	غه‌واره
----------------------	---------

ف

ئاماده، ته‌یار (ه).	فهرامه‌م
خێویه‌ره‌که‌ت (ه).	فه‌روفیت
به‌خۆداهاتن و گ‌شه‌کردن (خ).	فراژو
زۆدزان (ه).	فره‌زان
سرتی که‌م، ده‌نگی به‌حال، نکه (ه).	فزه
الکبر.	فیز
الإیحاء.	فروسمان

ق

التهویض.	قه‌ره‌بو
----------	----------

ک

زۆرنیشکه‌ر، فعال.	کارا
مه‌ردومی ده‌ره‌اتوی کارزان (خ).	کارامه
ناوه‌ڕۆکی بادام و گوینو مه‌رده‌نکتیک (خ).	کاکل
جونه‌وه‌ی ئاژال شتی ناو سکی خۆی به‌یه‌ق کردنه‌وه‌ی بۆ ناو ده‌می (خ).	کاویژ
ئاره‌زو (خ)، ئاوات	کام
به‌ ئاوات گه‌یشته‌و.	کامگار

که مایه سی	که مو کوریو نات وای (ه).
که وشه ن	سنور (ه).
که لو	بورج.
که وی	رام (ه).
که شمو نه شم	جوانی و نازو عیشوه (ه).
که شه نگ	شه که ت (المرهق) (ه).
کلؤل	چاره پره ش (ه).
کړوک	مه ردومی به دبخت (خ).
کردگار	ناواخن.
کوده نگی	الصانع.
کوک	الإجماع.
کوسکه وتو	سان، نیوان خوښ (ه).
	به دبخت بون (ه). ناتاج بونو بی یاریده مانه وه.

گ

گال	داخستن (ه).
گال دان	داخستنی ده رگاو په نچره (ه).
گاور	فه له، خاچ په رست (ه).
که نده ل	رزو (فاسد) (ه).
که مژه	که وچ، گيژ (ه).
که ف	هه پره شه (ه).
که مار	چلک، پیساتی (ه).
که وزان	تل خواردن له سر ته نیشته (ه).
گزی	فیث (ه) (خیانه ت).
گلیریونه وه	خلوړیونه وه.
گوزاره	واتا، نیاز، قسه یه ک، روڼکردنه وه (ه). هه وال.
گوزارشت	تعیر.
گوپه وشار	فشارو پټکه اتنه وه ی گوپه یو مردو.
گوشاد	فره وان (ه).
گوزهر	رابردن، بورین (ه).
گونا هپوشی	کفارة الذنوب.
گیرسانه وه	به ندبون له شوینی (ه).
گیروده	گرفتار (ه).

ل

لاپتيون	له پټي لادان (الإنحراف) (ه).
لالوتی	که سټی که ده نگی له یه کټک گزپوه (الإنکار) (ه).
لاامل	عیناد.
لاکه لا	بزاوی سهریه خوی له ده سلات به دهر (ه).
لاواز	ضعیف.
له کارخستن	تعطیل.
له مپهر	به رگر، کوسپ (ه).

م

ماک	ریشه و پناغی شت (خ).
ماموتک	هوی دروست بون (ه).
	نورعاقل و زانا (ه).
مانه ند	گزپوه ده مپراستی دی یان گه په ک (خ).
مایه پوت	وه کو.
مه ن	نابوت (ه). (مفلس، بدون رسید).
مراز	کټشانه په که (ه) (صاع).
مشتومال	نیازی دل (ه).
مشور	خاوین بونه وهی تیرو کانزا (ه) (التزکیه).
مشورخور	ته گپروپا (ه).
موته که	سهرپه رشت، ناگاداری کار (ه).
	کابوس

ن

ناخ	نوره وهی هر شتیک (ه) (النفس).
ناسور	برینیکه درهنگ چاک بیته وه (خ).
ناگزود	ده سته نگ (ه).
نامه وهر	خاوه ن نامه کان (أهل الكتاب).
ناساز	ناکوک، ناگونجاو (المتناقض).
ناویزه	بزارده، تایبه تی (الفريد) (ه).
ناوزه د	ناونان.
ناودیر	ناونراو، به ناویانگ (ه).
ناکام	که سټیکه به کام و خواستی خوی نه گیشتبټن (خ). (ناکاملی بپوا).
نامق	بیانی، بیگانه، غواره، غریبه (ه).

ناواخن	شتیکه ناخنراییته دو تویی شتیکی تره وه (خ).
نهرئ	النفي.
نهژاد	ره سەن، ره چه لال، بنچینه (ه).
نه شم	الأسلوب (م).
نفرۆبون	تغور (م).
نکولی	الإنکار.

و

وه لاهه	ته فسیر (م).
و دم	روخسه ت، نیجازه، ده ستور، رتیپدان، ئیزن.
واژه	گوته، قسه (لفظ) (ه).
وه نه وێ	نوچبردن به دهم خه وه وه.

ه

هاوێر	لێکجیا کردنه وهی به رخ و مه پ (ه).
هاوچون	وه کو په ک.
هه راهه	وانێک (ه) فلان.
هه مبه ر	به رانه ر (ه).
هه لزان	هه لچون به ره و بالا (ه).
هه موگر	هه لزانو: بۆ قهرموده ی معلق.
هه ته ر	الشامل.
هه لبه ت	"١" مه ودا ی حوکمی چاو "٢" سه رو به رکردنی تیر به ئامانج نه که و تن "٣"
هه لپواردن	سور له سه ر مه به ست (ه).
هه رمێن	بیگومان، بی سو (ه).
هه مبه انه بۆرینه	خۆی لادان (ه).
هه ژمارکردن	بواردن و په پاردنی شتی که له ناو چه ند شتی که ناو به ناو (خ).
هه وادار	رمین، بره و (ه).
هه ماههنگی	هه مبه انه په که له چیرۆکی که و نارادا. ده لێن ده ستیان تی رو کردوه و هه رچی
هاوژینی تی	ویستویه نه تیا به وه به ده ستیه نه وه هاتوه (ه).
هه موار	حیسا ب کردن.
	لاگر (ه). لایه نگیر.
	التنسيق.
	التعايش.
	رێک و پێک که و تو (ه). ریتی خوش.

هه زاره زيله	كۆمه لئي نۆر له مناله ورتكه (ه). (إزدحام، ضوضاء، للناس والحشرات) (م).
هه لپه ستراو	(الموضوع) ي فەرموده ناسی.
هه په شه گار	النذیر.
هه لوه سته	ویستانیکی که م به دیار شتی که وه (خ).
هه نده کی	الجزئی.
هه موه کی	الکلی.
هه رد	شوینی هه له تو به رده لانی (خ).
هه ره وه زی	عارد، زه وی، شاخی سهخت و پیره رد (ه).
هه نکي	که له کۆمه کی.
هه نوکه	هه نگی: نه وسا، نه وده م (ه).
هه نگامه	نیستا (ه). هه وکه.
هه لکوریان	هه راوه وریا (ه).
هه رزه	بریتی له کزکردن له لاپه پو بندیواران (ه).
هه زه	مه ردومی هه له ی چلپ (خ).
هه زه	سه ره سهخت و لاسار (ه) (سفیة).
هه زه	بیر، فکر (ه).
هه یه	فیسار.
هه یه	الصدمة.
هه یه	له ناکاو.

ی

یارانی ریبارو کۆمه ل	أهل السنة والجماعة.
یادگه	الذاكرة.
یه کتا	ته نیای بی وینه (الأحد) (ه).
یه کخوئناسی	یه کخوایه رستی، یه کتاناسی، خوابه یه کناسین، (التوحيد).
یه کبینه	په ی ده په ی (خ).
یه کپاست	یه که و سه ر، ده سته جی.

﴿ رشته‌ی بابه‌تەکان ﴾

۷	رێخۆشەکی
	پێشەکی
۱۱	بیروباوەڕ
۱۱	پێناسە و روونکردنەوە
۱۳	بیروباوەڕی دروست و بیروباوەڕی گەندەڵ
۱۴	بیروباوەڕی راست و دروست ئەمڕۆکە لە کوێیە؟
۱۵	بیروباوەڕ بۆچی؟
۲۰	بیروباوەڕێ بڕوا
۲۲	پەیوەندی نێوان بیروباوەڕ و بەرنامە
۲۳	گرتنێدان بە بیروباوەڕ
۲۴	بڕواو بێبڕوایی
۲۴	نەسەلماندنی بیروباوەڕ
۲۵	ئەو کردار و رفتارەنەی بە بێبڕوایی هەژمار دەکرێن
۲۵	حوکمی بێبڕوایان
۲۵	بێبڕوایان لە لای خۆدا
۲۷	نەکردنی واجیان و کردنی حەرمان
۲۸	ئەوانەی بە هۆی گوناھانەوێ خەڵک بە کافر دادەنێن
۳۵	مەبەستی ئەو دەقەنەی پێغەمبەر ﷺ تێیدا پاکانەی خۆی لە تاوانان دەریپرێوێ
۳۵	مەبەستی ئەو دەقەنەی بە سەبارەتی گوناھانەوێ گوناھبارانی پێ کافر کردوێ
۳۷	ئەوانەی دەلێن ئەنجامدەری گوناھێ گەورە بڕواکەیی تەواو بێکەمایەسیە
۳۹	بیروباوەڕ و فەلسەفە و کەلامناسی
۳۹	۱- ژێدەرو کانگا
۴۱	۲- رێوشوێن و رێباز
۴۵	۳- تاوی کارتیکردن
۴۸	۴- نەشم و شێواز
۴۹	۵- رێگەی بەلگە خواری
۵۱	۶- پێیەخشین
۵۲	ژوان نیە
۵۳	هەلویستی زانایان لە ناست کەلامناسیدا
۵۶	دوا و تەم
۵۸	رێوشوێنی زانایان بۆ سەلماندنی بیروباوەڕ
۶۰	روونکردنەوەی گومانێ ئەو جۆرە کەسانە
۶۵	ئەو دەقەنەی بەلگەن بۆ بە بیانوگرێتی فەرمووە ئاھادەکان
۶۷	وەلامدانەوێک بۆ ئەوانەی دەلێن فەرمووە ئاھادەکان بیروباوەڕیان پێ ناسەلمێ

- ٦٨ ئەو بېروباوەرەى بە فرمودە ئاحادەکان سەلمێنراوە
- ٧٠ حوکمی ئەوانەى بە فرمودەى ئاحاد بېروباوەر ناسەلمێنن
- ٧١ ئەوەى رێوشوێنى راست
- ٧١ گومانێک پێویستی بە رونکردنەوە هەیە
- ٧٢ بانگەوازێکی گومانبار
- ٧٥ بپوا بون بە خودا
- ٧٥ گرنگی ئەم بنەرەتە
- ٧٦ بابەتەکانى بپوا بون بە خودا
- ٧٧ بەندى یەكەم: بەلگەکانى بونی خودا
- ٧٩ رێخى مرۆف بە بێ بەلگە گەواهی بۆ بونی خوا دەدا
- ٨١ گرفتاری، رێخى مرۆف مشتومال دەکات
- ٨٢ ئەو هاوبەشەرستانەى پێغەمبەریان بۆ رهوان کرا دانیاى بە بونی خودا دەنا
- ٨٣ بێبەروایی ئەمرۆی خەلک گەرەتەرە
- ٨٣ ئافەرێدە، ئافەریدگاری هەیە
- ٨٨ هەلۆیستی زانستە ئەزمونیەکان لە ئاست ئەم یاسایەدا
- ٨٨ ئاوەزو ژیری یواریان نیە تەها دان پێدانان نەبێ
- ٨٩ گومانى جۆراو جۆر
- ٨٩ ١- گوايه بە رێکەوت بوە!
- ٩١ ٢- گوايه سروشت ئافەریدگارە!
- ٩١ ئەوانەى دەلێن سروشت بریتى لە گەردون
- ٩٢ دیدەوهریى خۆ ئەفراندن (گومانێک دەروى بەسەرچو)
- ٩٣ سروشت بریتى لەو یاسایانەى گەردون هەلى دەسوپێنیت
- ٩٥ سروشت بریتى لە هیز
- ٩٥ پێش ئەوانیش هی وا هەبون وا بلێن
- ٩٥ دیدەوهریهکی داروین
- ٩٦ دیدەوهریهکە چ دەلێ
- ٩٦ بنچینهکانى ئەم دیدەوهریه
- ٩٧ لێکدانەوێ داروین بۆ کرداری پەرەسەندن
- ٩٧ هەلته‌کاندنێ ئەو بنچینانەى دیدەوهریهکەى پێ دامەزراوە
- ٩٩ هەلته‌کاندنێ لێکدانەوێ داروین بۆ کرداری پەرەسەندن
- ١٠٢ واقعی بەرچاو پالێشتى ئەم دیدەوهریه ناکات
- ١٠٣ هەلۆیستی سروشت ناسان لە ئاست ئەم دیدەوهریهدا
- ١٠٥ دیدەوهریه نەك حەقیقەت
- ١٠٥ ئەدى بۆچی ئاوها بلۆبۆوه؟!
- ١٠٦ قورپان و دیدەوهرى داروین
- ١٠٦ بەره‌واوێ دیدەوهریهکە راستە

- ۱۱۰ نیتر
- ۱۱۰ ئو ناسەوارانەى لە ئەنجامى وەرگرتنى ئەم دیدە وەرپە کە وتونەتە وە
- ۱۱۳ بەندى دوەم: ناسینی خودا دڵ پێ بەندبونی
- ۱۱۵ رێخۆشەکی
- ۱۱۵ یەكەم: نیشانەکانی گەردون
- ۱۱۶ نیشی خودا لە گەردوندا
- ۱۱۹ بەخششەکانی خودا
- قورئانی پیرۆز هانمان دەدات لە رێی نیشانە و بەلگەکانی گەردونە وە خودا بناسین و
- ۱۲۱ فرەزان و پێشەوا ناودارەکانیش ئەمەیان پەسند کردووە
- ۱۲۲ لەشی ژینە وەرەن چۆن و لە چ پێکەاتووە؟
- ۱۲۲ بۆچی خانەکان بەردەوام دابەش دەبن؟
- ۱۲۳ بۆچی خانەکانی چوئەبون لە ئەوانی تر جیاوازن؟
- ۱۲۴ بۆچی خانەکانی مێشک دابەش نابن؟
- ۱۲۴ نەپیتی رادەداری هێزی ماسولگەکانی لەش
- ۱۲۵ بەرگری زیندە وەرەن لە دژی تونا بون
- ۱۲۶ رێنۆینی بونی هەنگ
- ۱۳۱ سەمەرەى دیکەى هەنگ
- ۱۳۲ رازیکى دیکەى هەنگ
- ۱۳۲ رێنۆینی مێرولە و هەندئ لە و کردە سەمەرەى خودا پیتی بەخشىووە
- ۱۳۷ مۆرانە (مێرۆى سپی)
- ۱۳۸ مێرولە دابەستە بەخێودە کات و زەویش دەکێلێ
- ۱۴۰ رێنۆینی بونی پەپوسلیمانە
- ۱۴۱ رێنۆینی بونی کۆتر
- ۱۴۵ چەندین سەمەرەى دیکەى رێنۆینی
- ۱۴۶ رێنۆینی بونی رێوی
- ۱۴۷ وێنەى تر لە رێنۆینی
- ۱۵۷ ئافەریدگار چۆن بونە وەری رێنۆینی کردووە تا زۆر بن و ئو شتانەش چێن کە بۆی دابین کردون
- ۱۵۹ گۆرنگى ئارەزووى سێکسى
- ۱۵۹ قەرەبو کردنە وەى ئەندامە فەرۆتا وەکانی لەشی زیندە وەرەن
- ۱۶۱ کرداری هەناسەدان لە لای گیانە وەرەندا
- ۱۶۳ بونە وەرەن چۆن خۆراک دەستە بەر دەکەن؟
- ۱۶۴ سوپی خوێن
- ۱۶۶ پێکەاتەى هەستى بونە وەرەن
- ۱۶۸ شێوەى ئیسقان و جومگە
- ۱۶۸ مەبەست لە مەیینی خوێندا
- ۱۷۱ چۆن کۆرپە لە دروست دەبێ؟

۱۷۲	رینوینی خودا بۆ روه کان
۱۷۲	پینکاته ی گوی
۱۷۳	کرمی فیلاریا
۱۷۴	نه ندازه گیریو رینوینی له نه فراندنی گهردوندا
۱۷۵	گهردیهی نه ستیره و هه ساره کان
۱۷۶	مشتومپی هاو به شپه رست و بیجروا زلفیزه کان
۱۷۹	بیجروایی لالوت و خۆ پێ په سه نده، نه گه رچی به لگه کان روو و ره وانیش بن
۱۸۰	هۆی رینوینی نه بون به به لگه کانی گهردون
۱۸۲	هه لویتستی زانستی تازه
۱۸۴	کرده وه، ئاوینیهی ده سه لات و هه ندی کاری بکه ره
۱۸۴	تواناو زانستی خودا
۱۸۵	خودا دانایه
۱۸۶	چه ندين سيفه تی تر
۱۸۶	خودا شایانی په رسته
۱۸۹	دوه م: ناسینی خودا له ریی ده قه کانی قورئان و سوننه تدا
۱۸۹	مه و دای ئاوه ز له په ی بردن به سیفه ته کانی خودا
۱۸۹	۱- خودا زاتی هه یه
۱۹۰	زات و سیفه ته کانی خودا به هی ئافه ریدانی ناچیت
۱۹۰	۲- نه قسی خودا
۱۹۲	۳- روی په روه ردگار
۱۹۳	کاریگه ری بروبون به روی په روه ردگار
۱۹۳	ا- کرده وه له پیناو روی په روه ردگار
۱۹۴	ب- په نا گرتن به روی په روه ردگار
۱۹۵	ج- وه لامدان وهی نه وانه ی به روی په روه ردگار تکا ده کەن
۱۹۵	د- به حه زه تبونی دیتنی روی په روه ردگار
۱۹۶	په رده ی روی په روه ردگار
۱۹۷	۴- خودای به رزو بیهاوه ل دو دهستی هه یه
۱۹۸	شکرمه ند کردنی خودا به باسکردنی هه ردو دهستی
۱۹۸	راکراوه یی هه ردو دهستی په روه ردگار
۱۹۸	ئه و شتانه ی خودا به هه ردو دهستی خۆی نه فراندویتی
۱۹۸	ا- ئاده م
۲۰۰	ب- نوسینی ته ورات
۲۰۰	ج- په پتوکیک له لای خۆی دایناوه
۲۰۰	د- چاندنی به هه شت و باخاتی عه دن
۲۰۱	مه زنا یی ده سه ته کانی خوای به رزو بیهاوتا
۲۰۳	هه ردو دهستی خودا راسته وه

- ۲۰۳ -۵- په نجه کانی په روږدگاری میهره بان
- ۲۰۴ -۶- بابه له باره ی لاقو پی
- ۲۰۵ -۷- خودا لاقی هه یه
- ۲۰۵ -۸- به رز بونه وهی خودا بق سهر باره گا
- ۲۰۶ مه به ست له باره گا
- ۲۰۶ که وره یی باره گا
- ۲۰۷ خودا شکوگاریتی خوی به وه درده پیی که بق سهر باره گا به رز بوته وه
- ۲۰۹ واتای به رز بونه وهی بق سهر باره گا
- ۲۰۹ -۹- خودا له کوئی ه؟
- ۲۱۰ واتای له ناسمانیدا بونی
- ۲۱۱ زور زه به ندی به لگه کان
- ۲۱۳ به رزیتی خودا له گه ل نژیکیدا نه ساز نیه
- ۲۱۳ -۱۰- پیکه نینی په روږدگاری پاکمان
- ۲۱۶ -۱۲، ۱۱- دابه زین و هاتنی خودای تا کو بیهاوتا
- ۲۱۸ -۱۳- قسه ی خودا
- ۲۲۱ قسه ی خودا هه ژمار ناکړی و پایانی نیه
- ۲۲۱ قوربان قسه ی خودایه
- ۲۲۲ -۱۴- خوشویستنی خودا
- ۲۲۳ سودی نه م زانینه
- ۲۲۳ نه وانه ی خودا خوشیده وین
- ۲۲۴ کاروکرده وهی تریش
- ۲۲۴ -۱۶، ۱۵- رقلیبونه وه و توپه بونی خودا
- ۲۲۵ -۱۷- خودا بینین
- ۲۲۷ -۱۸- زانستی خودا
- ۲۲۸ زانینی خودا هه موه کی وه نه ده کیه کان ده گرتنه وه
- ۲۳۰ -۲۰، ۱۹- ژیان قه بیومیه تی خودا
- ۲۳۱ پیکه وه هاتنی نه م دو ناوه
- ۲۳۱ له ته واویتی ژیان و قه بیومیتیدا
- ۲۳۱ شکو مه نه کردنی خودا به هینانه وهی هه رډو سیفه تی ژیان و قه بیومیتی
- ۲۳۲ دیتن و ژنه و تنی خودای به رزو تا ک
- ۲۳۲ مه زنایی بیستن و بینینی خودا
- ۲۳۳ نه قامیتی هاو به شپه رستان له ناست بیستنی خودا
- ۲۳۴ ناوه پیروزه کانی خودا
- ۲۳۴ ژماره ی ناوه کانی
- ۲۳۶ فره پابونی زانایان له دیارکردنی هه ندی ناودا
- ۲۳۹ ناوی هه ره مه زن

- ۲۴۱ واجبیتی بروابون به ناوه‌کانی خدا
- ۲۴۱ مه‌به‌ست له هه‌ژمارکردنی ناوه‌کانی خدا
- ۲۴۳ ناوه‌کان
- ۲۴۷ تاییه‌تیه‌کانی ناوه پیرۆزو جوانه‌کانی خدا
- ۲۴۷ به‌هره‌کانی ئاشنا بون به ناوه‌کانی خدا
- ۲۴۸ هه‌ندێ له شکۆکاریه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و ستایش و پارانه‌وه‌کانی له خدا
- ۲۵۲ ئه‌و رێشویته‌ی له‌به‌ر رۆشناییه‌که‌یدا به‌هاسانی له‌ناو و سیفه‌ته‌کانی خدا ده‌گه‌ین
- ۲۵۲ بنچینه‌ی یه‌که‌م:
- ۲۵۲ بنچینه‌ی دوهم:
- ۲۵۳ گومرایی ئه‌و که‌سانه‌ی ته‌نها یه‌که‌م دو‌بنه‌په‌ته‌یان وه‌رگرتوه
- ۲۵۳ راسته‌پێبوان
- ۲۵۳ ته‌نها یه‌که‌تاکه‌ ئایه‌ت به‌لگه‌یه‌ بۆ ئه‌م رێشویته
- ۲۵۴ بنچینه‌ی سێیه‌م:
- ۲۵۵ هۆیه‌کانی لارییون له‌ رێشویته‌ی راست و دروست
- ۲۵۵ یه‌که‌م/ لارییونی هاوبه‌شه‌پرستان
- ۲۵۵ دوهم/ لارییونی وێچۆینه‌ران
- ۲۵۶ سێیه‌م/ لارییونی نه‌رییێژان
- ۲۵۶ رونکردنه‌وه‌ی نابه‌جییه‌تی و ته‌کانیان
- ۲۵۷ جۆری سیفه‌ته‌کانی خدا له‌ لای که‌لامناساندا
- ۲۵۸ سیفه‌ته‌ سه‌ریاره‌کان
- ۲۵۸ رێشویته‌ی قوڕان
- ۲۵۸ سیفه‌ته‌ واتاییه‌کان له‌ لای که‌لامناساندا
- ۲۵۸ ژماره‌یان، پێناسه‌یان، هه‌لۆیستی موخته‌زیه
- ۲۶۲ ده‌رباره‌ی سیفه‌ته‌ سه‌لبیه‌کان له‌ لای که‌لامناساندا
- ۲۶۲ پێناسه‌ و ژماره‌یان
- ۲۶۳ ۲، ۱- مه‌به‌ستیان له‌ دێرینی و مانه‌وه‌دا یه‌که‌مین و دواییه
- ۲۶۳ پێناسه‌ی دێرینی
- ۲۶۳ وه‌سفکردنی خدا به‌ دێرین و مانه‌وه‌ له‌ قوڕان و فهرموده‌دا نه‌هاتوه
- ۲۶۴ ۳- خدا خۆی به‌ تاه‌ وه‌سف کردوه
- ۲۶۴ ۴- خدا خۆی به‌ بێ نیاز وه‌سف کردوه
- ۲۶۵ ساغکردنه‌وه‌ی ئه‌و وتانه‌ی ده‌رباره‌ی سیفه‌ته‌ واتاییه‌کان ده‌کری
- ۲۶۶ سیفه‌ته‌ کرده‌بیه‌کان
- ۲۶۸ سیفه‌ته‌ کۆگره‌کان
- ۲۷۲ ئه‌و سیفه‌تانه‌ی که‌لامناسه‌کان لێی راجیاوازن
- ۲۷۳ (نیستواء)ی خدا بۆ سه‌ر باره‌گاکی
- ۲۷۷ چه‌ند بنچینه‌یه‌کی گرنه‌گ له‌ باره‌ی ناو و سیفه‌ته‌کانی خدا

- ۲۷۷ بنچینه‌ی یه‌که‌م: ئه‌وه‌ی بۆ هه‌ندێ سیفه‌ت ده‌گوترێ بۆ ئه‌وانی تریش ده‌گوترێ
- ۲۷۸ بنچینه‌ی دوه‌م: ئه‌وه‌ی بۆ زاتی خودا ده‌گوترێ بۆ سیفه‌ته‌کانشی ده‌گوترێ
- ۲۷۹ بنچینه‌ی سێیه‌م: وه‌ک یه‌ک بونی ناو، مه‌رج نیه‌ وایه‌کات ناو‌داره‌کان وه‌کو یه‌ک بن
- ۲۷۹ بنچینه‌ی چواره‌م: به‌ نه‌رێی یه‌که‌جاره‌کی وه‌سفی خودا نا‌کړێ
- ۲۸۱ بنچینه‌ی پێنجه‌م: واژه‌ی نارون راست و نا‌راست هه‌ل‌ده‌گرێ
- ۲۸۲ بنچینه‌ی شه‌شه‌م: سه‌باره‌تی یه‌که‌می له‌کارخستن، بیروباوه‌ری و پێچاوندنه
- ۲۸۳ بنچینه‌ی هه‌فته‌م: ئه‌و ئایه‌تانه‌ی له‌ باره‌ی سیفه‌ته‌کانی خودا ده‌دوین موته‌شاییه‌ نین
- ۲۸۴ بنچینه‌ی هه‌شته‌م: رواله‌تی سیفه‌ته‌کان و پێچاوندن نیه‌ تا پێویستی به‌ واتاوێری هه‌بێ
- ۲۸۵ بنچینه‌ی نۆیه‌م: واتای راسته‌قینه‌ی (ته‌ئویل)
- ۲۸۷ راپه‌وه‌ی یارانی رێبازو کۆمه‌ل
- ۲۸۹ به‌ندی سێیه‌م: خودا به‌یه‌کنا‌سین
- ۲۹۱ هه‌ت‌ده‌ش به‌س نیه‌
- ۲۹۲ بۆچی؟
- ۲۹۲ نه‌سازیه‌کی سه‌یر
- ۲۹۲ واژه‌ی خودا به‌یه‌کنا‌سین
- ۲۹۲ واتا‌که‌ی
- ۲۹۳ پله‌و یاداشتی ئه‌م واژه‌یه‌
- ۲۹۳ مه‌رجه‌کانی
- ۲۹۳ ۱- زانینی واتا‌که‌ی
- ۲۹۳ ۲- ئاوه‌رو دنیایی
- ۲۹۴ ۳- به‌د‌لو به‌ زمان داخوازیه‌کانی ئه‌م واژه‌یه‌ وه‌رگرێ
- ۲۹۵ ۴- ئه‌ژنه‌وابون و ملکه‌چبون
- ۲۹۵ ۵- به‌راستزانی
- ۲۹۶ ۶- پاک و د‌لسۆزی
- ۲۹۷ ئاماژه‌ی پێشینه‌ان بۆ هه‌ندێ له‌م مه‌رجانه
- ۲۹۷ پێناسه‌ی په‌رستن
- ۲۹۸ په‌رستنی راسته‌قینه
- ۲۹۹ پایه‌کانی په‌رستن
- ۲۹۹ یه‌که‌م: پاک و د‌لسۆزی
- ۳۰۰ دوه‌م: راستکردن
- ۳۰۰ سێیه‌م: شوێنکه‌وتنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ
- ۳۰۰ په‌رستن به‌بێ ئه‌م پایه‌ نا‌کړێ
- ۳۰۱ ئه‌و په‌رستنه‌ی نابێ بێ له‌ خوا ی پێ مه‌به‌ست بێ
- ۳۰۱ یه‌که‌م: په‌رستنه‌ بیروباوه‌ریه‌کان
- ۳۰۱ دوه‌م: کرده‌ی نێو د‌ل
- ۳۰۱ سێیه‌م: قسه‌یی

۳۰۱	چوارەم: جەستەیی
۳۰۱	پینجەم: دارایی
۳۰۲	هاوبەشپەرستی
۳۰۲	هاوبەشپەرستی دو جۆری ھەبە
۳۰۲	جۆری یەكەم: ھاوبەشپەرستی گەرە
۳۰۲	مەرج نەبە ھاوبەشەكە لە ریزخودا دابنری تا بیتی ھاوبەشپەرستی
۳۰۳	مەترسی ئەم جۆرە ھاوبەشپەرستیە
۳۰۴	گەرەترین تاوانو بەدترین ستم
۳۰۴	جۆری دوهم: ھاوبەشپەرستی بچوك
۳۰۷	بەندی چوارەم: ئاوردانەوێك لە مێژوی بیروباوەردا
۳۰۹	ئایە بیروباوەر بە درزایی رۆژگار پەرەى سەندو؟
۳۱۱	ئایە قوپان دەتوانی مێژوی بیروباوەر رونبکاتەو؟
۳۱۱	مێژوی بیروباوەر وەك قوپانی پیرۆزباسی دەکات
۳۱۳	یەكەم نەوێ مرۆف خوابەبەکناس بوە
۳۱۴	یەكەم لاریبون لە بیروباوەر یەكەمین پەيامبەر
۳۱۸	لە قوپاندا كە لە بانگەوازی پیغمبەران رادەمێنین ئەم ھەقیقەتانەمان بۆ روون دەبیتەو
۳۲۳	تێپوانینی نەتەوە گومراكان لە ئاست پەرستراودا
۳۲۴	چەند وێنەك لە تێپوانینی گومراكان
۳۲۵	پەرەردگار لە لای یۆنانیەكاندا
۳۲۷	خودا لە دیدی جولەكاندا
۳۳۵	لاریبونی عەرەبان لە رتی یەكخواناسیدا
۳۳۶	عەرەبەكان بۆچی پەیرەوکاری عەمر بون؟
۳۳۷	سەرەتای لاریبون
۳۳۷	بتی عەرەبەكان
۳۴۱	شەو زەنگی ناردنی پیغمبەر ﷺ
۳۴۴	سەرچاوەكان
۳۴۵	فەرھەنگوك